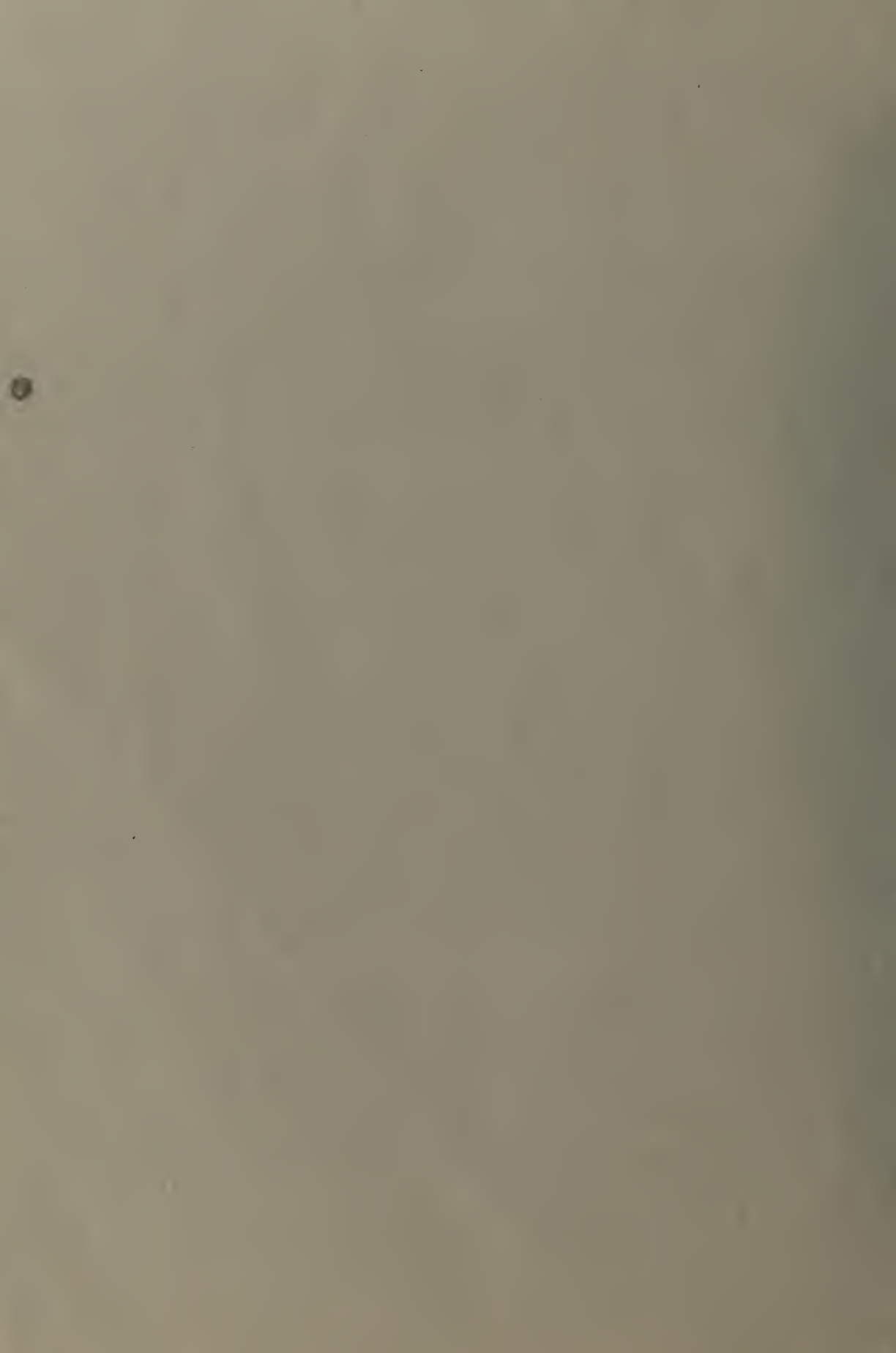

Rare Book & Special
Collections Library

945
M93 an

1773
v.12

LUDOVICI ANTONII

MURATORII

OPERA OMNIA.

Digitized by the Internet Archive
in 2013

ANTIQUITATES
ITALICAE
MEDII AEVI,
SIVE
DISSERTATIONES

De Moribus, Ritibus, Religione, Regimine, Magistratibus, Legibus, Studiis
Literarum, Artibus, Lingua, Militia, Nummis, Principibus, Libertate,
Servitute, Foederibus, aliisque faciem & mores Italici Populi referenti-
bus post declinationem Rom. Imp. ad Annum usque MD.

OMNIA ILLUSTRANTUR ET CONFIRMANTUR
INGENTI COPIA DIPLOMATUM
ET CHARTARUM VETERUM,
Nunc primum ex Archivis Italiae depromptarum,
ADDITIS ETIAM
NUMMIS, CHRONICIS, ALIISQUE MONUMENTIS
NUNQUAM ANTEA EDITIS.

AUCTORE
LUDOVICO ANTONIO MURATORIO
SERENISSIMI DUCIS MUTINAE
BIBLIOTHECAE PRAEFECTO.

*Arretino Seminario & Collegio Ecclesiasticorum Castilionensi Episcopalibus
alteram hanc editionem curantibus.*

TOMUS DUODECIMUS.

ARRETI MDCCCLXXVIII.

Typis MICHAELIS BELLOTTI Impress. Episcop. sub signo PETRARCAE.

SUPERIORIBUS PERMITTENTIBUS,

ANTHROPOLOGICAL INSTITUTION MEDICAL

DISSEMINATION

For the purpose of disseminating the results of the researches of the Institute, the following publications are offered for sale at the following prices:

1. *Anthropological Institute, 1880-1881*, 1 vol., 12mo., 100 pages, 10 cents.

2. *Anthropological Institute, 1882-1883*, 1 vol., 12mo., 100 pages, 10 cents.

3. *Anthropological Institute, 1884-1885*, 1 vol., 12mo., 100 pages, 10 cents.

4. *Anthropological Institute, 1886-1887*, 1 vol., 12mo., 100 pages, 10 cents.

5. *Anthropological Institute, 1888-1889*, 1 vol., 12mo., 100 pages, 10 cents.

6. *Anthropological Institute, 1890-1891*, 1 vol., 12mo., 100 pages, 10 cents.

7. *Anthropological Institute, 1892-1893*, 1 vol., 12mo., 100 pages, 10 cents.

945
M932n
1773
v. 12

CHRONICON
SUBLACENSE,
S I V E
C A T A L O G U S
ABBATUM MONASTERII
SUBLACENSIS

Ab Anno Christi circiter DXCV. usque ad MCCXCV.

A U C T O R E
MONACHO SUBLACENSI ANONYMO

Nunc primum prodit

EX MANUSCRIPTO CODICE ROMANO;

CHRONICON

ABELACENSE

1800

1800

BATON MONASTERII

SUBALLENIS

1800

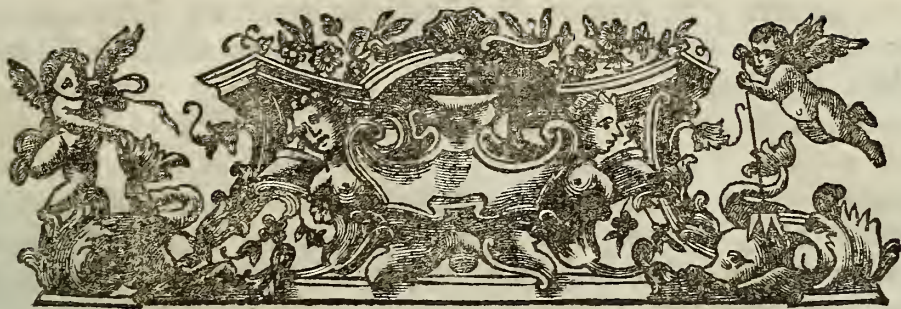
1800

1800

1800

1800

1800

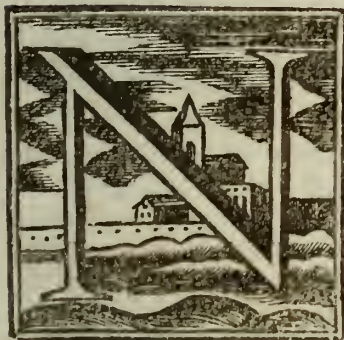

IN CHRONICON SUBLACENSE

P R A E F A T I O

LUDOVICI ANTONII

M U R A T O R I I.

Ihil opus est, ut ego eruditum Lectorem me-
neam, inter Italica Monasteria *Sublacense* in
Latio situm, antiquitate & nobilitate cum am-
plissimis quibusque certare. Scilicet illud ante
Casinense aedificavit Sanctus Benedictus, Oc-
cidentalium Monachorum Pater, ejusque sacri
loci perquam celebre olim nomen fuit; im-
mo & adhuc esse pergit, quamquam Com-
mendatario Abbati subiectum non eam alat
Monachorum copiam, quae antiquis Seculis ibi numerabatur. Subsunt
Monasterio Castra & vici aliquot, in quae non temporalem modo,
sed & spirituales jurisdictionem Abbas Commendatarius exercet. Bre-
ve Chronicon celeberrimi ejusdem Monasterii ego nunc exhibeo, quod
olim ex Romano Codice descripsit egregius vir, atque inter paucos
amicus meus, Dominicus Maria Jacobatius Mutinensis, quo tempore
negotiis Serenissimi Ducis Mutinae, Heri nostri, summa cum laude
in

in Urbe praeerat. Exhibetur ibi Catalogus Abbatum Sublacensium ab origine Coenobii usque ad Annum Christi circiter MCCCXC. eorumque Acta brevibus recensentur. Auctor Opusculi sine dubio Monachus Sublacensis fuit, cujus nomen desideratur in Codice MSto. Fortasse ne ipse quidem illud voluit posteris notum. Plenius autem Chronicon Sublacense existare accepi, quod lubentius e tenebris eripere cupiebam, spe ductus fore, ut per ejus editionem tum de sacro loco, tum de eruditione melius mererer. Sed voti compos minime factus, quod possum nunc profero. Chronici quoque Sublacensis mentionem fecit Clarissimus Mabillonius in Itinerario Italico, ejusque evulgandi spem nobis reliquerat. An idem cum isto fuerit, incertum est mihi. Quum vero nonnulla ex monumentis Archivi Sublacensis in hoc Opus intulerim, ea cum hocce Chronico jungenda erunt, aut conferenda.

CHRONICON

SUBLACENSE.

Ecundus Abbas post Sanctum Benedictum fuit *Honoratus* discipulus ejus jam dicti Patris honoratus. Secundo loco regimen tenuit

loci, ex cujus sanctitate & opere Coenobium Sublacense augmentandi materiam sumsit; namque eo tempore in Capitulo illius Coenobii Ecclesia in honorem Sanctorum Cosmae & Damiani fuerat constructa. Postea verò major Ecclesia consecrata est & ampliata in honorem Sancti Benedicti, & Sanctae Scholasticae Virginis, per quod temporibus praedictis gloriosissimus Pontifex Gregorius, cum Beata Silvia matre sua, Castrum, quod Apollonium dicitur, praenominato transfudit loco, ac alia multa bona, ut habetur in privilegio dicti Beati Gregorii, concessit, confirma-

Tom. XII.

A vitque omnia, quae Sanctus Benedictus in vita sua acquisivit, & perpetuò roboravit; & omnia, quae petivit Sanctus Honoratus a Beato Gregorio, impetravit ac obtinuit, & adhuc nostris temporibus possidemus. Post haec religiosi quoque Pontifices Romani beneficia ibi praestiterunt quamplurima per temporum suorum seriem designata.

B

C Tertio loco sedit *Abbas* nomine *Elias*, qui ab Imperatoribus & Romanis Pontificibus ac reliquis Deum timentibus acquisivit multa bona Monasterio Sublacensi. Illis namque temporibus irruentes Dei judicio Italiani Agareni, Monasterium omne, uti & totam Campaniam igne cremaverunt, & usque ad tempora Domini Johannis Septimi prope fuit sine habitatore, sive regimine. Tunc idem Sanctus Papa ordinavit *Abbatem* in eodem loco venerabilem virum nomine *Stephanum*, qui sedit Quartus in Ab-

B

batum

batum loco. Hic venerandus vir omne Monasterium reaedificavit; Ecclesiam in altitudine & longitudine ampliavit, quam & pignera fecit, & pro juribus suis, quantum valuit, dum advixit tempore, in Dei nomine desudavit.

Quinto loco sedit *Sergius Abbas* temporibus Domini Stephani Secundi Papae. Gesta hujus nobis incognita sunt.

Sexto loco sedit *Petrus Abbas* temporibus Domini Gregorii Quarti Papae; qui Abbas tum orando & serviendo, tum dicto Pontifice auxiliante, Castrum Sublacum acquisivit Beato Benedicto. Hujus temporibus Dominus Leo Quartus Papa ejus invitatu venit in Monasterium Sancti Benedicti, & dedicavit in specu Altare unum in honorem Sancti Benedicti, & Sanctae Scholasticae, & alterum in honorem Sancti Silvestri Papae; & obtulit in Monasterio Sublacensi Gabatam unam de argento, & duas Cortinas de fundato, quas frefatas dicimus, & ibidem omnia ampliata privilegio confirmavit.

Septimo loco sedit *Leo Abbas* sub Nicolao Primo Papa. Qui Abbas rogavit praedictum Pontificem, & privilegia Monasterii, quae ab Agarenis incensa fuerant, restaurari fecit. Sed & ipse Pontifex Pontificali suo praecepto, omnia data a Praedecessoribus suis, vel aliquo modo acquisita confirmavit.

Octavo loco sedit *Almo Abbas*, qui fuit temporibus supradicti Nicolai primi Papae.

Nono loco sedit *Leo Abbas* temporibus Domini Martini Secundi Papae.

Decimo loco sedit *Stephanus Abbas* temporibus Domini Hadriani Papae.

Undecimo loco sedit *Majo Abbas* temporibus Domini Benedicti Sexti Papae.

A Duodecimo loco sedit *Petrus Abbas* temporibus supradicti Domini Benedicti Sexti Papae.

Tertiodecimo loco sedit *Johannes Abbas* temporibus supradicti Domini Benedicti Papae.

Quartodecimo loco sedit *Leo Abbas* temporibus Domini Johannis Decimi Papae. Hic Romae acquisivit Sancti Erasmi Ecclesiam.

Quintodecimo loco sedit *Benedictus Abbas* temporibus Domini Benedicti Septimi Papae. Hic Abbas rogavit Sanctum Pontificem ad Monasterium venire, qui ut venit, dedicavit Ecclesiam Sanctae Scholasticae. In Altari ejus Beati Audacis Martyris corpus cum aliis Sanctorum & Sanctarum Reliquiis honorificentissime collocavit: Sublacum Monasterio confirmavit; & omnia pertinentia ei Pontificali praecepto confirmavit & roboravit.

Sextodecimo loco sedit *Johannes Abbas* temporibus supradicti Papae Benedicti.

D Septimodecimo loco sedit *Martinus Abbas* temporibus Domini Bonifacii Papae Septimi.

Octavodecimo loco sedit *Leo Abbas* temporibus Domini Agapiti Secundi Papae. Hic acquisivit Effidem Castrum, & alia bona Sancto Benedicto.

E Nonodecimo loco sedit *Abbas* temporibus Domini Johannis Duodecimi Papae.

Vicesimo loco sedit *Silvester Abbas* temporibus Domini Johannis Decimi tertii Papae.

Vicesimo primo loco sedit *Gregorius Abbas* temporibus Domini Gregorii Quinti Papae.

Vicesimo secundo loco sedit *Petrus Abbas* temporibus Domini Silvestri Secundi Papae. Hic fecit in Monasterio

sterio Libros, Paraturas optimas, & Hereditates multas acquisivit. Postea captus, & in Castrum, quod Monticellum dicitur, ductus, in vinculis religatus est. Quo cum jaceret, meruit a beato Nicolao visitari in sancto. suae festivitatis die, a quo omnia vincula ejus irrupta sunt; nam idem Abbas devotissime Beato obsequebatur. Nicolao. Cumque Custodibus ab eodem Abbate receptum beneficium intimatum fuisset, duplicata sunt vincula super eum, & sustentatus est etiam ibi pane tribulationis & aqua angustiae per aliquod tempus. Hoc autem patiebatur, & quod Castrum Armulae noluit dare Senioribus illis. Post haec, ut audiavi a majoribus nostris, jussu Dominorum illorum plebotomati sunt oculi ejus & caecus factus, non multo post migravit ad Christum. Sepultus est juxta idem Castrum in Ecclesia Sancti Vincentii, ubi operatur etiam Deus quaedam beneficia meritis ejus ad laudem & gloriam nominis sui.

Vicesimo tertio loco sedit *Georgius* temporibus Domini Johannis Decimi tertii Papae: Iste acquisivit multa bona Monasterio Sublacensi per diversa loca.

Vicesimo quarto loco sedit *Stephanus Abbas* temporibus Domini Sergii Sexti Papae.

Vicesimo quinto loco sedit *Petrus Abbas* temporibus Domini Benedicti Octavi Papae.

Vicesimo sexto loco sedit *Demetrius Abbas* temporibus Domini Johannis decimi noni Papae.

Vicesimo septimo loco sedit *Petrus Abbas* temporibus Domini Benedicti Noni Papae.

Vicesimo octavo loco sedit *Johannes Abbas* temporibus Domini Clementis Secundi Papae. Hic fecit Li-

brosecundum Paschasium, Moralia super Epistolas Pauli, Psalterium, Rationale, Antiphonaria. Fuit bonus vir. Tempore, quo ex hac vita migraturus erat, exemplo Patris Benedicti, fecit se in Ecclesiam portari: ibique ante Crucem jacens, commendabat Deo animam suam. Accepitque Corpore Christi obiit in pace, & sepultus a Fratribus ante januam majorem Ecclesiae Sanctae Scholasticae. Post verò nostro tempore elevata sunt ossa ejus, & posita sunt in Capitulo ipsius * Coetnobii.

Vicesimo nono loco sedit *Benedictus Abbas*, qui fuit dictis temporibus supra.

Tricesimo loco sedit *Atto Abbas*, temporibus Domini Leonis Noni Papae. Hic denique sanctissimus Pontifex, curam omnium gerens Ecclesiarum, cunctasque perlustrans, venit ad Monasterium Sancti Benedicti. Abbas itaque Atto, cognito Apostolici adventu, fugam petiit, & latuit Treva. Venerabilis autem Pontifex cum venisset in Monasterium, & sine Rectore invenisset, contristatus est valde. Destinatisque Missis fecit inquiri Abbatem, qui venire renuit; quique dimissus a Treverensibus, ivit Campaniam, videlicet ad Sanctae Caeciliae Ecclesiam, quae est juxta Plumbinariam, & ibi usque ad obitum vitae mansit. Mortuus ibi jacet sepultus. Quapropter magnificentissimus Pontifex inito Concilio ordinavit in eodem Coenobio *Abbatem* nomine *Umbertum*, natum ex Francia. Sublacenses ad se convocavit in Monasterio, quorum & requires monumenta Chartarum notavit falsissima, & ex magna parte ante se igne cremari fecit. Pontificali itaque praeepto reconfirmavit Monasterio Sublacum, & totam Abbatiam Terram,

& cuncta acquiſita ubique Terrarum ab Abbatibus, vel a fidelibus tradita Chriſtianis. Dicebat autem omnibus, qui aderant: *Prope mirabilis eſt locus iſte per omnipotentem Deum. Hoc Monasterium caput eſt omnium Monasteriorum per Italiam conſtitutorum.* Et verè quia inde auctor & caput omnium Latinorum eniteſcit Monachorum, & Regula ibi ab eodem ſanctiſſimo Vi- ro deſcripta in tota exiit ampli- tudine terrarum. Neque enim credendum eſt, ut tot Monachi, tantaque ab ipſo in iſdem locis conſtructa Monasteria ſine Regula fuiſſent, quoniam procul dubio, qui Monasteria fecit pro Monachis, ipſe eis Regulam tradidit non aliam, quam ipſe a Spiritu Sancto edoctus exaraverat.

In triceſimo primo loco ſedit *Umbertus Abbas* ſacratuſ in ordine Abbatiae a Domino Leone Papa Nono. Hic ut homo gentis exterae, dum in pace deguit, laboravit in Monasterio pro viribus ſuis. Fecit ibi partem Clauſtri cum columnellis marmoreis. Fecit ibi Campanile firmum & altum. Fecit ibi caminatam. Auxit muro Turres Eccleſiae. Super antiquam Turrim murum ampliavit. Fecit ibi Dormitorium Monachorum. Fecit Libros ſecundum Joſephum; & Queſtionarium. Fecit in Specu Eccleſiam pulcherrimam, & firmam, cooperta crypta. Fecit ibi Libros duos optimos de totius anni regimine. Fecit Roccam de Tovanello ad expugnationes inimicorum. Acquiſivit in Valle Denſerpha Eccleſiam unam vocabulo Sancti Petri, poſtam juxta Roccam, quae Petrella vocatur, cum caſis, terris, vineis, libris, paraturis, animalibus, & cum omnibus bonis ſuis. Poſt haec comprehendit eum Landus de Civitella, & poſuit eum in cuſtodia ipſe Abbas

conſilio malorum hominum prius apprehenderat. At videntes iſta Monachi, turbati ſunt nimis: veneruntque ad Landum, inquirentes Abbatem; ſed ille noluit eos audire. Qui inito concilio perrexerunt Farſam, & tulerunt inde Domnum *Johannem Monachum*, filium *Johannis Oddonis*, & eum ſibi *Abbatem* fecerunt. Landus, ut haec cognovit, contriſtatus eſt valde. Vocatiſque Sublacianis & Monachis, pactum fecit cum eis, & Abbatem eis reddidit. Tunc recepto priore Abbate, remeavit Dominus *Johannes Abbas*, pridem ab eis factus in locum ſuum. Abbas *Umbertus* poſtea alienavit ſe a Curia Romanae Sedis. Inde undique creverunt innumera mala circa eum. Tribulabatur a ſuis, & extraneis. Surrexit namque quidam Monachus de ſuis, nomine *Johannes de Azza*, & ſuper eum cum Sublacianis, & aliis ſuis fautoribus impudenter ſe erexit, fecitque ſe Abbatem in parte, quam ſibi vindicare potuit Abbatiae. Similiter unusquiſque partem, quam poterat invadere, ſuam faciebat. Vac autem illis erat tantum, qui in Monasterio erant, & hominibus vicinis propinquitate extraneis. Sedit tunc impietas ſuper pleroſque, & caro ſedere viſa ſuper Sancti Benedicti Coenobium per aliquod tempus, exigentibus peccatis hominum in eo habitantium. Cum autem placuit ſummo Paſtori, ſuas errantes requirere oves, Pontificis *Alexandri* inſpiravit cordi, qui ſuccurrit ſamulis Dei, ſicut in ſequentibus dicturi ſumus. *Umbertus Abbas* praepedituſ infirmitate & ſenectute, non valebat nec Monachis neceſſaria dare, nec inimicis contraire; quare ibi omnia confuſa bona videbantur: mala verò augebantur & roborabantur; unde per ora cuncto-
rum

rum rumor personabat & violentia eadem frequentius revolvebatur. Cum igitur Sublacenses tempore Abbatis Johannis de injuriis quamdam conjurationem, licet non omnes, fecerint contra Monasterium, & per nos vix, aut numquam talis conjuratio dissolvi potuisset: tandem divina dispensatione accidit, quia Dominus Hugo venerabilis Ostiensis & Velletrensis Episcopus, ex legatione Lombardiae veniens, per partes nostras transitum haberet. Qui audiens talia, nimis tristatus est, & convocans Sublacenses tam milites qui hujus conjurationis fuerunt immunes, quam pedites omnes, qui conjuraverant, allocutus est eis in Choro Ecclesiae nostrae, & quàm blandis locutionibus conjurationem factam fecit dissolvi, eos tam auctoritate summi Pontificis, quam tunc habebat, quàm auctoritate sua a sacramento hujusmodi absolviendo. Et tunc accensis candelis, & pulsatis campanis, excommunicavit eos, qui de cetero se supradicto facinori immiscerent.

Reverendissimus itaque Alexander Secundus Papa, auditâ famâ desolationis Coenobii Sancti Benedicti, & Sanctae Sororis ejus Scholasticae, lacrymatus est, atque ex intimo cordis trahens alta suspiria, dicebat: *Heu! quare datum est mihi videre desolationes Sanctarum Ecclesiarum, & Monasteriorum Dei, ut in diebus nostris conculcentur loca olim Dei apta servitio, & a sanctis viris optime constituta?* Statimque accito Archidiacono suo Hildebrando decrevit, & postea confirmavit, quod Sublacenses, si umquam faciunt conspirationes, vel conjurationes contra Abbatem, vel Monasterium, vel Monachos, sint excommunicati, & nullus liceat eos absolvere, nisi solus Papa, ut habe-

tur in pluribus. Tum eidem strenuissimo, & in saecularibus, ac spiritalibus rebus plurimum valenti Hildebrando dixit: *Tristis meas dudum opinio perculit aures audiendo, quod Monasterium Sancti Benedicti positum Sublacu, paene desolatum est; & sic quod nostri antecessores Pontifices valde dilexerunt, & de beati Petri rebus ditaverunt, & ad tantum decus perduxerunt, ut ubique terrarum nomen illius praedicaverint, nunc (ut audio) ita adnullatum est, ut vix vivere valeant pauci, qui ibi inveniuntur Monachi, oppressi valde ab inimicis & extraneis. Itaque assumtis ex nostro Palatio Gloriciis, & militum manu valida, succurrere labenti domo, & Apostolica fulcire auctoritate studeo locum illum, & ad pristinum meliorando revocare statum, quatenus sancti Patris Benedicti, sanctaeque sororis ejus Scholasticae gratiam obtinere possimus.*

Ut audivit haec vir prudentissimus Hildebrandus, devotissime studuit implere. Cum Clericis itaque Palatinis cum Desiderio Casinensi Abbate, qui postea factus est Papa, cum multo apparatu militum venit ad Monasterium in mense Junio, die decima. Invenit Monasterium in tanto discrimine positum, ut posset dicere, quod media pars sibi nuntiata non fuisset. Tunc collectis Fratribus in Capitulo, primum divini verbi pabulo abundanter refecit eos, ac deinde persecutus est ea, pro quibus venerat. Dixitque eis: *Dominus noster Apostolicus, usus sollicitudine omnium Ecclesiarum, misit nos consolari vos, videre statum vestrum, cognoscere, quae circa vos aguntur. Paratus est enim auxilium praebere vobis in omnibus. Audiens namque, vos in magna necessitate, ac penuria esse, ac beati Benedicti Abbatiam, ut comperimus, totam dissipatam,*
dolore

dolore afficitur non modico, & optat subveniri tanto loco, Patris beati meritis sanctificato a Deo. Cui gratias agentes, inclinati sunt omnes. Tunc surrexit quidam ex Monachis, & stans ante Archidiaconum Hildebrandum dixit: Gratias reddimus Deo, ac beato Petro, ac Domino nostro Apostolico, qui misit requirere domum suam & famulos suos per te dulcissimum filium suum. Haec est dies, quam exspectamus, quae dulcior est nobis omni suavitate, amabilior omni re, quae videri potest sub Coelo. Non opus est enim, Domine, multa vestrae narrare prudentiae; sed tantum expetimus vestram benevolentiam, ut nobis, & huic sacro loco subveniatis, quatenus a tantis, quae nos opprimunt, relevati miseris, Deo & beato Benedicto servire quiete valeamus. Tunc ille: Ideo, inquit, venimus; istum tantum fastigium sumimus, ut quantum Deo auxiliante possibile fuerit, Domus Dei in meliori reducta statu, tranquillam in Dei servitio vitam deinceps perducatis. Post haec Umbertus Abbas, qui ibi aderat, habito consilio cum suis amicis surrexit, & venit ante Archidiaconum, posuitque virgam Abbatiae in manu ejus, ac projiciens se toto corpore in terra, interrogatus, quid sibi vellet, respondit: Mea culpa. Hanc obedientiam, quae ex beati Petri munere tradita per te fuit, exigentibus iniquitatibus meis, male tractavi, & negligentiam meam animae mihi commissae a sanctae Regulae tramite deciderunt: & cognosco, me amplius officium meum non posse peragere, sed in manibus vestris illud assigno. Rogo vos, non bene a me peractis nimis indulgentiam tribuatis. Cui Archidiaconus dixit: Dominus, qui omnia potest, dimittat tibi peccata tua. Et iussit eum sedere. Tunc coepit dicere: Ecce Dominus, Fratres, consiliamini, & eligite vobis

A Patrem, quia tantum Monasterium non decet esse sine Rectore. At illi dixerunt: A vobis speramus: a vobis Patrem petimus. Vos consolamini viduatos. Et ille: Regulam beati Benedicti venimus custodire. Inquirite omnem vestram Congregationem, & si inveneritis dignum ad hoc opus, sit vobis Pater. Sin autem apud vos personam talem cognoscitis, petitionibus vestris non audeamus contraire. At illi una voce dixerunt: Rogamus & petimus, quia apud nos talem non invenimus, dari nobis Dominum Johannem filium Odonis in Patrem. Archidiaconus dixit illi (venerat quippe cum eo ab Urbe): Frater Johannes, Domine mi; Fratres isti quaerunt te sibi in Patrem. Ille autem projiciens se in terram, coepit clamare se indignum tanto officio; magisque se subesse debere dicebat, quam praesse; & ne haec sibi imponeret, precabatur. Archidiaconus dixit: Suscipe, fili, confusus adjutorio Petri & beati Benedicti, curam istorum Fratrum, & sis in corrigendo severus, & in docendo mansuetus, ut cum commisso grege aeternae vitae gaudia conlequaris. Et accepto baculo de manu ejus, ductus a Monachis in Ecclesiam. cantato Te Deum laudamus, positusque in sede, factus est Abbas cum gaudio & laetitia cunctorum. Deinde finita Missa ascendit Archidiaconus invisere Patris Benedicti Specum cum suis. Et ascendens in mulam, repedavit ad Urbem. Umbertus Abbas comedit cum Fratribus, ac valesaciens illis, assumtis sibi servientibus in..... & ad Oderisum filium Torelli pervenit, a quo honorifice susceptus, mansit cum eo usque ad obitum suum. Mortuus est ibi, & sepultus ad Ecclesiam Dei Genitricis Mariae, quae dicitur de Quinque Milliariis.

Cla-

Clarissimus ergo *Johannes Abbas* fedit tricesimo secundo loco in regimine sancti Coenobii consecratus in ordine Abbatiae a supradicto Domino Alexandro Papa. Iste invenit illud tantum, quod erat Abbatiae, per totum dispersum, & a potestate Sancti Benedicti alienatum, & Monasterium ita ad nihilum redactum, ut pauci, qui aderant, Monachi vix ibi vivere possent. Erantque in paupertate & proprietate. Unusquisque voluntatem cordis sui sequebatur in dando & accipiendo, in vendendo & emendo: habentes singuli cellulas & arcellas cum rebus propriis, ut melius valebant. Sublaciani ita in potestate habebant Monasterium & Monachos, ut quidquid praeciperent, sine dilatione compleretur. Cervariam frater Abbatis Umberti, Ezulus nomine, tenebat: Giranum & Ezerotum Lando de Civitella tenebat. Itaque ut prudens vir, in primis Monasterium, ut novitius potuit, correxerit & ordinavit. Deinde Turrem de Tovanello reaedificavit, ibique colligens milites ad recolligenda bona Sancti Benedicti, se, ut fortis praeliator, accinxit. In primo namque anno ordinationis suae Cervariam recollegit, dando libras, expellens Ezulum cum omnibus suis. In secundo anno Maranum acquisivit cum Rocca super se, dando libras, expellens inde consanguineum suum, nomine Raynerium. Per idem tempus obiit Alexander Papa, & successit in Pontificali dignitate Hildebrandus, qui Gregorius nominatus est. Is diligens plurimum supradictum Johannem Abbatem, fecit eum Levitam sacri Palatii, cui Diaconiam dedit Ecclesiam Sanctae Mariae in Domnica, & honorifice, dum advixit, tractavit eum. In quinto anno

A ordinationis suae, divinâ eum protegente gratiâ ab inimicis, qui saepe moliti sunt eum occidere, intravit Sublacum cum multo apparatu militum, & magnâ industriâ, ac multis expendiis coepit ibi aedificare. Fecit ibi Turrim firmam & altam. Palatium peramplum cum caminatis suis & variis aedificiis, & in gyro muris circumdedit amplis. Fecit ibi Ecclesiam pulcram in honore Sancti Thomae Apostoli, in qua multorum Sanctorum Reliquias collocavit. Quae Ecclesia dedicata est a venerabilissimo * Adamaltensis Ecclesiae Episcopo cum magna gloria. Denique dignatus est omnipotens Deus in eadem Ecclesiâ quaedam miranda, quae non sunt tegenda silentio, ad sui nominis gloriam demonstrare. Quodam tempore venerunt in Italiam ex Francia homines insani, qui dicebantur *Confusi*, qui circumquaque pergentes per Campaniam & reliquas Provincias calamitatis tantae incutiebant timorem. Contigit, ut tres ex ipsis advenerint Sublacum, agitando sine intermissione caput, insana facta agendo. Cumque ibi per dies aliquot morarentur, primus eorum in praefata est sanatus, Domino juvante, Ecclesia. Postea verò reliqui duo ibidem adducti, gratiâ Dei sano capite exierunt, laudantes & benedicentes Dominum. Quibus jam dictus Domnus Abbas Johannes plurima beneficia largitus est, & sic ad sua remisit eos cum gaudio. Alio tempore qui assistebat ibi ad officium peragendum, cum vellet lampadem, quae ante Altare erat, ut congruum sibi fuerat, deducere, subito tunc lapsa est. Cumque eam in terram venire crederet, subito mansa de qua deponi solita erat, visa est dependere, lumine accensa. Ab eo tempore

pore Sublacum habuerunt in potestate sua Abbates Sancti Benedicti, quem antea numquam potuerunt habere. Ex tunc coepit expugnare Castellum, quod vocatur Girani; fecitque munitionem & Turrim in Colle, qui Marinus dicitur, ad constringendum eundem Castellum, pugnando viriliter. Tandem dedit libras: recepit Giranum, & Ceretum in nono anno ordinationis suae. Fecit in eodem Castro Girano Turrem & Palatium & Cappellam cum multo dispendio. Fecit in Colle, qui nominatur..... Turrem cum munitionibus aliis, cum multis expensis & privilegiis ad constringendum Castrum Anticulum: quod ita constrinxit, ut sine dubio recuperasset, nisi Papa Gregorius jam dictus impedisset; nam Roccam praefatam de manu ejus violenter abstulit, & fratri ipsius dedit, scilicet Domino Oddoni; & astu Crescentium filium Oddonis de manibus ejus eripuit, quem ita in supradicto Castro angustabat, ut spes nulla evadendi jam esset.

His diebus, Anno Dominicae Incarnationis MXC. surrexit quidam Monachus, nomine Palumbus. Rogavit supradictum venerabilem Abbatem Johannem, ut sibi in Specu, ubi beatissimus Pater Benedictus habitaverat, locum concederet, qui ei libenter concessus est. Veniens autem in eadem Specu, cellulam habitavit in penuria & afflictione multa, & ibidem sanctificatus fuit. Sed postquam Sanctus Pater noster de specu recessit, numquam reversus fuit ad praedictum locum. Neque a scripturis, neque a senioribus meis potui investigare, num centum annis aliquis habitasset, nisi supradictus Palumbus, ut habetur in Legenda sua. Cujus corpus positum est in Cappel-

A la Sancti Nicolai in Palatio Abbatibus. Et si vis scire veritatem in multis, legas Legendam ipsius, quae in pluribus concordat cum isto Domino Johanne, de quo loquimur, & loquuti sumus. In septimo decimo Anno ordinationis Abbatiae, Castrum, quod Genna dicitur, acquisivit, quod antea multis ingeniis expugnaverat. B Fecit ibi Turrem ob defensionem inimicorum. Post poene duos annos Ildemundus, qui..... & Effidem tenebat, facto placito cum quodam traditore, per noctem intravit eundem Castrum, & tulit eum. Quid cum sibi non liceret tenere, eo quia fortiter ab Abbate premeretur, dedit eum filio Principis Capuani, nomine Bertholomaeo, qui cum Normanis & Longobardis, ducente Ildemundo, venit Sublacum. At qui putabant caedes & depraedationes aliorum facere, confusi caede facta suorum redierunt ad sua. Abbas autem eo die, quo Genna capta est, ascendit Montem, qui vocatur Porcarius, cum multis militibus ac peditibus, C & coepit construere munitionem ad constringendam Gennam, quam fortiter expugnans cum multo ingenio, Domino auxiliante, de manu tulit tenentium. In Monte Porcario Turrim fecit & Palatium cum muris multis, & locavit hominibus. Fecit ibi Ecclesiam in honore Sanctae Mariae & pingere & consecrare. Et totum Castrum noviter aedificavit multis expensis. Multa a vicinis suis mala sustinuit: qui quamvis multoties jurarent sibi fidelitatem, & Sancto Benedicto, tamen saepius convertebantur in deterius perjurando & mentiendo. Sed ille tutus in omnibus, meritis Sancti Patris nostri Benedicti, semper atterebat eos. His diebus venit Regina Agnes, audita fama

famâ sancti Coenobii Sublacensis, videre & probare, quae sibi fuerant intimata. Quae honorifice, ut Reginae decebat magnificentiae, ab Abbate & cunctâ Congregatione suscepta, nuntiata approbans, donavit Monasterio pallium optimum, & promisit benefacere in reliquum tempus. Sed eo tempore obiit Romae. Congregavit idem Abbas honestam Congregationem religiosorum hominum, & nobilium multorum, qui in regulari se proposito optime constringebant. Ordinem statuit supra constitutum talem, ut quotidie Canticum Graduum dicerent; ad Missam Litanias quotidianis diebus facerent; & familiares Psalmos super Formas cantarent. Constituit, ut quotidie ad Missam Defunctorum omnes panem & vinum offerant pro animabus Christianorum; ad Missam vero majorem vicissim offerant. Item die Lunae Prior a coena cum aliis a dextera, de altera qui assistunt, & ad pacem, qui offerunt, pergant. Constituit, ut omni tempore in Claustro laventur pedes tribus pauperibus, & justitiam de pane & vino Monachorum accipiant, cum nummi desunt. Constituit, ut processionem discalceati per Claustrum diebus certis facerent cum Cruce & Aqua sancta, ut habetur in Ordinario. Constituit, ut in Quadragesima semper secundâ Feriâ ad beati Patris Benedicti Specum omnes Fratres pergant cum psalmodiâ discalceati aut calceati, ut Prior iusserit, cum Cruce & Aqua Sancta. Constituit, ut in festivitate Patris Benedicti faciant solemnem Processionem ad Specum omnes revestiti cappis, praecedentibus eos famulis cum victricibus signis: vadant bini & bini: Conversi ferant Aquam sanctam, Crucem, candelabra, thuribu-

A la post Crucem: portetur textus Evangelii post caplam Reliquiarum, post Iconam sancti Patris nostri Benedicti, cantantes Responsorialia & Psalmos: ibique Missarum officia cum omni devotione perfolvant; & sic demum ad Coenobium revertantur, exutis sacris vestibus, cum Psalmis. Constituit, fieri Octavam ipsius festivitatis. Constituit, ut ipso die post coenam faciant Vigiliis pro animabus omnium Abbatum ipsius Monasterii, sonantibus omnibus signis. Mane similiter ad Missam omnia sonent signa: & unus de his, qui stant in Formis, sit revestitus in cappa ad officium: Infantes verò in albis ad Gradale & Tractum, Presbyteri & Diaconi & Subdiaconi in nigris casulis: Cerophani in albis ipso die praeparentur. Ab Hospitali duodecim pauperibus refectio, & omnibus Fratribus in Refectorio caritas praebeatur. Similiter faciant in festivitate Sancti Gregorii Papae pro animabus omnium Pontificum Romanorum. In secunda Feria Quadragesimae primae hebdomadae faciant similiter pro animabus parentum suorum. In secundâ Feria secundae hebdomadae pro animabus familiarium. Reliquis diebus pro omnibus communiter defunctis. Constituit, ut de cellis circumquaque positis sigillatim suis in diebus acciperent Fratres pisces, ad sufficientiam refecti omnes. Constituit, ut Letaniam majorem, quam ante ad Ecclesiam Sancti Laurentii faciebant, ad Specum Patris Benedicti facerent. Sed & omnem vicinam Abbatiam illo die illic venire praecipit, dicens, justum esse Romanam Ecclesiam imitari, ut sicut illi ad Sanctum Petrum, ita nos ad beatum Patrem Benedictum festinantes, nostra ei vota reddamus.

Dedit Monasterio sub anathematis vinculo Castellum, quod Sanctus Gregorius dedit, Apollonium, totum pro vestimentis & calceamentis Fratrum. In Sublacu tot Inservientes Monasterio dedit, ut possent opera exercere. Fecit munitionem in Colle, qui dicitur..... ad expugnandum Lantonem multo expendio, quam post facto pacto destruxit. Similiter in Colle, qui dicitur *de Certan*, cum multi expendiis fecit munitionem, quam postea facto pacto destruxit. Haec omnia ideo scribimus, ut cognoscatur, quantas hic vir tribulationes & angustias in tantis pertulerit negotiis, & quomodo forti pectore pro Sancti Benedicti bonis pugnando sustinuerit adversa. In vigesimo tertio anno ordinationis suae Piscanum acquisivit multo expendio. Post quinque denique annos dedit Piscanum, & Roccam Sancti Stephani acquisivit. Fecit in Monasterio Sacrarium opere pulcro, ubi concessit ad Ecclesiae regimen ea bona, quae in Specu Dominus dederit, & duas alias Ecclesias: Sancti Johannis in Pescolò positam, & Sanctae Mariae de Arzula. Fecit Paraturas Ecclesiasticas: Pluviales viginti, Planetas tres, Dalmaticas tres, Albas viginti, Pallium de Altare Sacramentorum, coopertum argento & auro. In Ecclesia duas Cruces ligneas pictas: fecit Iconam rotundam ex argento & auro miro opere laboratam: calicem de purissimo auro, pensantem libras duas. Fecit & alios calices de argento pulcherrimo, pensantes libras octo, & alia minora Altaria: Itineraria duo ex auro & argento ac gemmis ornata. Acquisivit candelabra ex crystallo & auro: duo tapetia, bancalia, cortinas sericas, & lineas. Acquisivit Crucem de argento auro-

A to. Fecit Libros: Librum Confessionum Sancti Augustini: Libros Isidori duos: Librum Psalterii Hieronymi: Antiphonaria diurna & nocturna: Librum Regulae: Librum Consuetudinis: Librum Epistolarum. Fecit Arcile ad recondendum Libros, sculptum mirâ pulcritudine. Fecit in Ecclesia Analogium, pulcro opere laboratum. Fecit Iconam magnam in capite Chori, auro coloribusque pulcre depictam. Fecit ibi domum Infirmorum amplam & spatiosam coenaculatam, donans ibi molendinum unum, & Ecclesias duas, scilicet Sancti Polasii; & Sancti Quintini, ad Infirmorum sustentationem. Fecit ibi domum amplissimam ad susceptionem Peregrinorum & Hospitum, cum caminatis & utilitatibus suis. Ibi & fecit Ecclesiam in honore Sanctae Mariae, quam a Domino Petro Anagnino Episcopo consecrari fecit, miro opere laboratam, cum Campanile suo, donans ibi terras, vineas, oleas, & unum molendinum pro necessitatibus advenientium & servientium. Ibi fecit ante Portam Monasterii Arcum Romano opere, super quem pulcram construxit Ecclesiam, & juxta domum amplam coenaculatam, ad venientium susceptionem. Fecit in Specu cryptas & gradus ab exitu Ecclesiae Sancti Silvestri usque ante Sancti Benedicti januam, quae nimis parva erat. Acquisivit Ecclesiam unam in Campania, vocabulo Sancti Leucii, positam in..... cum casis, vineis, terris, libris, paraturis, cum animalibus, & cum omnibus pertinentiis suis. Acquisivit & alteram in Campania Ecclesiam, vocabulo Sancti Blasii, positam territorio Anticulano, cum ceteris casis, vineis, libris, paraturis, & cum omnibus pertinentiis suis. Acquisivit Eccle-

Ecclesiam vocabulo Sancti Johannis, positam Valle Tiburtina in Castro Anticulo, cum terris, casis, vineis, libris, paraturis, animalibus, & cum omnibus pertinentiis suis. Iste in Campania Castro Crebana acquisivit hereditatem de Siluro, quantacumque fuit, intus & foris Castro. Acquisivit in Palliano Ecclesiam unam, vocabulo Sancti Sebastiani, cum casis, terris, vineis, & cum omnibus pertinentiis suis. Acquisivit in Marficano territorio Ecclesiam, vocabulo Sancti Pauli, positam prope Vallem Soronam, cum casis, vineis, terris, libris, paraturis, cum omnibus pertinentiis suis. Acquisivit in Valle de Nerphea Ecclesiam vocabulo Sancti Benedicti cum terris, casis, vineis, & cum omnibus bonis suis. Acquisivit Narnia Ecclesiam vocabulo Sancti Anastasii, cum casis, terris, vineis, libris, paraturis, piscariis, & cum omnibus ad se pertinentibus. Acquisivit in Colle de Scecia Ecclesiam vocabulo Sancti Stephani cum casis, terris, vineis, & cum omnibus bonis suis.

In anno quadragesimo primo ordinationis suae, Papam tunc Paschalem rogavit, ut ad Coenobium Sancti Benedicti veniret, & suis eum beneficiis cumlaret. Venit itaque, & susceptus, ut Apostolicum decebat, honore, in Capitulo sedebat cum Fratribus, & promisit locum diligere & exaltare. Ibiq; Missarum solemnitate peracta, scilicet Octavarum die Genetricis Domini nostri Jesu Christi, ibi pernoctavit. Altera vero die venit ad obsidionem Castrorum Effidis, & Pontiae, cum Romanis, Campanis, & cum Abbatiae hominibus: & expugnaverunt Castrum die illa & altera. Tertia autem die habitatores Pontiae succenderunt to-

A tam Terram suam praeter Palatium, ubi Ildemundus cum conjuge & filiis manebat..... quia resistere se non posse vidit, supradictos Ildemundum in Turre illa, eo quod Abbas cum hominibus Abbatiae & Campaniae desuper expugnabat eos cum balistis & fundibulariis & machinis & reliquo genere armorum. Tandem nutu Dei victi sunt & consternati superbiâ suâ. Interea demum securitate accepta dedit Turrim in manibus Domini Abbatis Johannis, & hominum, & firmavit sacramento, quod Effidem cum duabus Turribus ei traderet, si ipse Abbas sibi & quatuor filiis suis beneficia cum fidelitate ipsorum donaret. Fecit hoc Abbas, tamen cum consensu Papae praesentis. Altera autem die dedit in potestatem Abbatis Castrum Effidis, sicut promiserat, cum Turribus suis. Abbatibus vero in potestate tradidit Papa, & retinuit sibi Pontiam, quae olim fuerat a Monasterio acquisita, donante Domino Nicolao Papa Secundo sub pretio centum Librarum; tamen dedit pro eo Papa quinquaginta Libras. Post haec Papa reversus est ad Monasterium; & altera die dedicavit in Specu Altare in honorem Sancti Benedicti & Sancti Mauri, V. Kalendas Septembris. Hoc facto Papa ivit Sabinam. Tunc Abbas adiit eum, rogans dari Monasterio Castrum Effidis, sub pretium centum Librarum. Itaque Paschalis Papa dedit Castrum in potestate Domini Abbatis, & centum Libras accepit, VII. Idus Septembris. Ildemundo, quod promiserat, adimplevit, usque dum in sua persistit fidelitate. Primo idem tempore fecit ampliari Ecclesiam, quam in Palatio Sublaciano factam esse diximus, quam & ipse dedicari fecit a venerabili viro

Conono Episcopo Praenestinenſis Eccleſiae, collectis ibi multorum Sanctorum Reliquiis. Requiſivit idem praenominatus Johannes pro effectu Monasteria facta a Sancto Patre Benedicto, & a fundamento reaedificari jussit duo ex his, unum ſcilicet in honorem Sancti Victorini, & alterum in honorem Sancti Johannis Baptistae: quibus & praedia contulit ad utilitatem Deo ibidem ſervientium. Fecit in Specu in crypta primi introitus dedicari Altare a venerabili Petro Anagninae Episcopo in honorem Sanctae Dei Genitricis Mariae, & Sancti Silvestri Papae, destructis prioribus Altaribus, quae ab aqua corrumpebantur & collabebantur, decurrente per petram ipſus cryptae. Fecit ibidem in Ecclesia Sancti Benedicti dedicari Altare a religiosissimo viro Adam Alatrenſi Episcopo, in honorem Sanctae Anatoliae Virginis & Martyris cum exultatione cunctorum. Fecit murari & renovari Ecclesiam Sancti Romani in optiori loco cum mansuunculis juxta ſe, quam dedicari fecit a Maifredo honesto viro Tiburtino Episcopo. Fecit parare viam, quae ducit homines ad Specum magno ſaſtigio. Hic bonus vir, amore Patris Benedicti ductus, omnes ſuos deſunctos conſanguineos in Monasterio adduxit cum bonis ſuis. Denique ſororem ſuam, nomine Mariam, ab Ambuca deſunctam ad Monasterium vexit cum bonis ſuis in pretio viginti Librarum. Similiter & Rainerius fratrem ſuum a Civitate Praenestina duxit deſunctum cum bonis ſuis in pretio ſexaginta Librarum. Ex eo tempore coeperunt vicini & longinqui Nobiles ibidem quaerere Sepulturas; quod antea non erat. Praecepit igitur; ut tota Abbatia mortuos ſuos ad Mo-

naſterium duceret ſepeliendos: quod antea vix Sublaciani faciebant.

Temporibus ejuſdem Johannis Abbatidis, Bertrahimo in ſecunda Feria poſt Quinquageſimam furatus eſt Caſtrum, quod dicitur Giranum. Quod mox ut Abbas audivit, maximo collecto exercitu Caſtrum viriliter obſidere coepit, adeo ut inde nec egredi aliquis, nec ingredi poſſet. Miſit de hoc literas ad Papam Paſchalem, rogans. & humiliter poſtulans, ut ſe ſuper haec juvaret. Apoſtolicus autem haec multum aegre ferens, tum quia per treugam factum erat, tum quia Abbatem diligebat, miſit Trevanum ſuum, Cetulum nomine, qui ſupradicto Bertrahimo ex Apoſtolica auctoritate praeciperet, ut ſine mora Caſtrum Sancto Benedicto redderet. Actumque eſt per Dei voluntatem, ut Caſtrum Abbas recuperaret, & quia Apoſtolicus hoc mandaverat, & quia qui illud tenebant, vivere ibi non poterant propter alimoniarum inopiam, ab Abbate, ut dixi, undique circumſepti. Idem praedictus Abbas ab initio ſuae ordinationis anxius fuit acquirere Roccam, quae dicitur in Camerata: ſciebat enim, quod juris erat Monasterii. Quod per Dei voluntatem effecit. Emit namque a filiis Oderici, dando eis triginta Libras, & juvando eos de guerra, quam habebant cum Oddone de Palumbaria. Idem Dominus Johannes Abbas Caſtrum Senna in beneficium dedit Creſcentio Alatrino Episcopo, quia ejus conſanguineus erat. Quod Caſtrum procedente tempore quidam familiaris jam dicti Episcopi prodidit Trevenſibus. Quo Abbas audito, maximum undique congregavit exercitum, & eum obſidere coepit, & eos ad deditionem cogere, qui ibi erant. Quod quidem Caſtrum cum expu-

expugnare non posset, misit literas Apostolico Paschali, rogans, ut se super hoc juvaret, & praeciperet Trevensis, ut sibi Castrum redderent. Quod & Apostolicus fecit: sed minime profuit. Dicebant enim Treveses, non esse juris Sancti Benedicti, sed sui. Propter quod causati sunt ad invicem Abbas & Treveses. In quo iudicio ex parte Abbatis fuit Manfredus Tiburtinus Episcopus, cum Iudicibus & Advocatis Tiburinae Civitatis. Actumque est per Dei voluntatem, ut sententia daretur pro Abbate victoriam obtinendo. Et per scripturam confirmatum est, ut Treveses super hoc ultra non habeant potestatem inquietare Monasteria Sancti Benedicti. Pro quo negotio praedictus Abbas expendit fere sexaginta Libras argenti. Per idem tempus fecit fieri Chartam acquisitionis & proprietatis in perpetuum a Papa Paschali de Pontia & Effide, quae Castra antea acquisiverat, sicut supra scriptum est. Idem Papa rogatus ab Abbate fecit Privilegium Monasterio Sancti Benedicti, quomodo confirmavit omnia pertinentia ei, & Pontificali Praecepto roboravit. Destruxit etiam munitiorem Montis Antonini ex Apostolica permissione, quam Ildemundus tenebat Monasterio Sancti Benedicti. Unicus verè ipse fuit post Sanctum Benedictum a Deo benedictus, qui tanta bona acquisivit Monasterio, quod nullus crederet, nisi ista perlegeret. Mortuus est post haec venerabilis Abbas Johannes Anno quinquagesimo secundo ejus Abbatiae, Sexto Nonas Maji, Abbatiam in pace relinquens, & honorifice a Fratribus in Monasterio sepultus est juxta ejusdem Ecclesiae murum.

A Trigesimo tertio loco sedit *Petrus Abbas*, consecratus in ordine Abbatiae a Calisto Papa II. Primo anno ordinationis suae coeperunt ei multa bella a vicinis omnibus circumquaque consurgere: quibus ipse viriliter resistebat. Sed Tiburtini, ut pote qui tunc potentes erant, eum vehementius & validius urgebant. Hi primo invaserunt & abstulerunt ei medietatem Castellum de Sancto Angelo, quod communiter tenebant; quod procedente tempore tunc depopulatum est, cum Romani tempore Thebaldi Praefecti supra Tiburtinos venerunt. Hi etiam praepotentiae nimietate & locorum in Civitate coeperunt adeo Castrum Apollenensem oppugnare: quod Abbas vix illud obtinere poterat; quodque per hoc Papae Honorio Ecclesiam Sancti Benedicti servandam commisit. Pro cuius postea incuria Castrum destructum est. Nam Tiburtini, ut dicitur, ex consensu Papae simul cum Gregorio de Anticulo illud messonis tempore aggredientes, & fere omnes illius incolas capientes, ceperunt, ac paulo post omnes ejus muros destruxerunt. Postea autem procedente tempore, cum Tiburtini disponebant intrare in Barbaranum, ex praeepto Abbatis eis obviare volentis, Castrum igne crematum est. Timebat enim, ne domos illius exinde ad construendum Podium transportarent. His praemissis, quomodo Podium de Casa Populi constructum sit, dicamus. Milo Tiburtinorum Rector, callide exegit ab Abbate, ut pateretur, homines Giranenses, illos videlicet, qui erant ex portione Sancti Laurentii, ire cum domibus atque cum omnibus suis ad construendum & inhabitandum Podium de Casa Populi: quod Abbas invitus permisit, quia portio-

ne illa discordias inter eos enaturas videbat. In quo scilicet Podio Tiburtini Turrim altam & firmam aedificaverunt, itemque vallo & fossa illud undique munierunt: pedites quoque & sagittarios ad Castrum curam, & ad Abbatiam impugnandam destinaverunt. Cum ergo hoc secus evenit, quam Abbas crediderit, atque Abbatia nimis exinde infestaretur, construxit Turrim, quae supra Giranum est. Tum incoepit modis omnibus excogitare, quomodo Podium capere ac destruere posset. Inter haec acquisivit Castrum Monticafalia, ac ei, qui illud tenebat, dedit Roccam de Incamerata, eo videlicet tenore, ut ipse exinde sibi hominum faceret, & eam pro se recognosceret, & a Sancto Benedicto eam nullo tempore ac nullo modo alienaret. Item in Sublaco dedit ei feudum unum, & demum unius Militis apparatus. Non autem multo post Lando filius praedicti Gregorii, qui jam dictam Roccam tenebat, coepit habere verba cum Oddone de Palumbaria, ut daret eam illi. Quod ubi Abbas praesensit, locutus est cum praedicto Oddone, atque cum eo pactus est, ut ipse ex aequo sortiretur cum eo Roccam, si juvaret se ad Roccam recuperandam. Hoc ergo ita disposito, quadam nocte aggressi sunt eam, quam & ceperunt. Postea vero dedit praedictus Abbas sexaginta Libras, & redemit sibi portionem praedictae Roccae, quam ex conditu habebat Oddo de Palumbaria. Post hoc quadam die in festivitate Sanctorum Crystanti & Dariae, omnibus Abbatiae hominibus in expeditionem coadunatis, machinisque multis praeparatis Podium, de quo supra diximus aggressus est, atque illud viriliter oppugnans, cepit, captumque de-

A praedatus est. Ac post haec radicitus & funditus per omnia destruxit. Acquisivit praeterea Castrum, quod dicitur Collis Altus, emitque a Gregorio Bertraimo de Fumone medietatem ex integro totius Castrum pro pretio triginta Librarum: a quibus etiam munitionem accepit, quam ipsi tenebant. Reliquam medietatem aliam idem emit ab aliis consortibus, qui ibi suas jurisdictiones habere videbantur. Hic etiam ex quo Tiburtini aedificaverunt munitionem Burburani, atrocior fuit, ut eam acquireret, & recuperare potuisset, sciens eam in hereditate Sancti Benedicti constructam. Super quo etiam multoties apud Papam Innocentium querelam deposuit, ubi antea in manus Papae Innocentii per guerram, quam cum Tiburtinis habuit, devenit, coepit cum cum assiduis precibus rogare, ut munitionem illam Sancto Benedicto redderet, cui jure hereditario competebat. Cum ergo in infirmitatem Apostolicus decidisset & in extremo vitae ageretur, redustum est ei ad memoriam ab Abbate. Apostolicus vero compunctus, Sancti Benedicti iustitiam recognoscens misit, ac sine mora restitui fecit Bubaranum, & Apollonium, quod destructum erat, atque a Tiburtinis possessum, itemque omnia circum adjacentia, quae juris erant Sancti Benedicti, atque ab eo injuste alienata.

E His praelibatis ea, quae in Monasterio acquisivit, conscribam. Fecit fieri Tabulam ante Altare: argenteam Crucem majorem: quatuor Calices, duos majores, & duos minores: duo Bacilia: unam Scutellam pro sale: unum Caldare pro aqua benedicta cum Aspersorio. Obiit Abbas Petrus vigesimo secundo ordinationis suae anno, relinquens Monasterium

terium plenum omnibus bonis & Abbatiam plenam Militibus bene apparatus.

Trigesimo quarto loco sedit *Oddo Abbas* temporibus *Eugenii Tertii* Papae. Fuit vir honestus valde. Hic sedit in Abbatia nisi per novem dies. Infra hos dies quidam de Monachis, non recto zelo ducti, sed obedientiarum promissionibus, taliter cum *Philippo* Nepote Abbatis *Petri*, & *Androcio* de *Ponte*, & *Oddone* de *Podiis* egerunt, quod *Oddonem* Abbatem deposuerunt, & *Raimonem* hujus Monasterii Monachum, germanum videlicet supradicti *Oddonis* & *Androcii*, & cognatum *Philippi*, licet injuste, Abbatem fecerunt, & adjutus a duobus Cardinalibus, *Ostaviano* scilicet & *Gregorio Sancti Angeli*, ab *Eugenio III.* Papa consecratus est. Tunc datum est Feudum *Sublimano* germano praedicti *Ostaviani* in *Cerreto* per praedictum *Raimonem*. Reverso supradicto *Raimone* a consecratione, in brevi tempore cuncta mobilia, videlicet quae *Abbas Petrus* reliquerat, cum suis consanguineis devastavit, pluresque Milites de Abbatia expulit. Hoc denique tempore *Philippus* cum *Oddone* fratre suo cum hominibus Abbatiae levam fecit, & *Pontiam*, & *Effidem* abstulerunt. *Trevenses* vero quoque *Collemaltum*, *Gennam*, & *Montem Porcarium* abstulerunt. Tantum ille miser in Ecclesia portas majores ampliare fecit; & sedilia, quae sunt transversum cum podiis, quae stant ante Altare, similiter fieri fecit. Redeunte Papa *Eugenio* de Francia, auditâ famâ istius *Raimonis*, vocavit ad se eum, increpans atque reprehendens acta ejus, & dimisit eum redire. Deinde misso *Gregorio* Cardinali, qui eum excommuni-

A cavit, & in Arce *Sublacensi* obsedit, sic eum de ministracione abstraxit, dans ei Castrum *Marani*, ut ex eo vitam haberet. Post hoc Monachi volentes Abbatem facere, secundum quod in Privilegiis continetur, resistebat eis Dominus Papa dicens, eos eligere non posse, quia Privilegiis abusi erant, quod male elegerant. **B** Tandem convenerunt Dominus Papa & Monachi in quemdam Monachum *Casinensem* nomine *Simonem*, habentem locum in Monasterio isto, qui tunc temporis valde honestus habebatur. Fuit namque hic *Simon* de genere filiorum *Burelli* de *Sangro*. Qui cum esset Subdiaconus Romanae Ecclesiae apud Franciam in scholis, vocatus est a Domino Papa & Monachis, & factus est Abbas. Non multo post haec effectus est Diaconus Cardinalis Sanctae Mariae in Domnica. Qui postquam venit in Abbatiam, Domini Papae adjutorio recollegit *Pontiam* & *Effidem*, quae tenebant *Philippus* & *Oddo* frater ejus. Tunc datum est in *Canterano* Feudum *Philippo*. *Oddoni* datum est in Feudum *Tovanellum*. *Castella* vero, *Collemaltum*, *Gennam*, & *Montem Porcarium*, quae *Trevenses* tenebant, de manibus eorum abstulit. Munitionem vero *Sublacensem*, quam Diaconus Sancti Angeli gubernabat, Dominus Papa Monasterio reddidit. Tunc datum est Feudum in *Cerreto* *Petro* de *Jacyntho*, germano supradicti *Gregorii*. Tenuit hic *Simon Abbas* Monasterium & Abbatiam quiete & prospere cum Comitatu Campaniae per decem annos. Undecimo autem anno ordinationis suae *Philippus*, qui tunc in *Augusta* habitabat cum quodam Milite, *Recaldo* nomine, qui *Roccam Canterani* tenebat, contra Abbatem levam fecit,

fecit. Itaque fere totam Abbatiam contra eum irritavit. Et quia Abbas hostes suos superare sperabat, tunc tantum Castrum Appollonium Romanis viris in pignus posuit, & de Monasterio omne argentum & pallia abstulit, videlicet viginti Pluviales, tres Planetas, duas Dalmaticas, duas Tunicas, tres Dosalos, tria Vestimenta Altaris, quinque Calices, tria Thuribula, duo Vacilia, duas Cassellas, septem Candelabra (quatuor ex his Candelabris erant magna, & duo minora) unam Crucem magnam, quae tunc temporis dicebatur Crucifixum, unam Yconam, unam Caldarellam cum Aspersorio, duos Libros unam Mitram valentem plusquam centum Florenos. Accidit, ut alia die, cum Abbas ad colloquendum iret cum Tiburtinis, Philippus aggressus est eum in loco, qui dicitur Cona. Cum autem Abbas fugeret, quidam Nicolaus, qui dicebatur de Galgano, ipsius Abbatis Miles, apprehendit eum per habenam, eumque Philippo occulte tradidit. Philippus adduxit eum in captione ad Augustam; & cum timeret eum ibi habere, ut ne auferretur ab eo, dedit eum Riccardo de Arzulo ad custodiendum. Ut autem fratres audierunt, venerunt, & abstulerunt eum a Riccardo, & duxerunt eum Romam, & posuerunt eum in Gubernacula. Abbas vero de captione se liberavit. Dedit Roccam Sancti Stephani in pignus quibusdam Romanis, & ab eo acceptum tradidit Senatoribus, & se liberavit. Deinde venit Effidem, & quid ei postmodum acciderit, minime scire possumus. Tunc Fratres angustiati, ac tribulati, quod sic Monasterium & Abbatia in nihilum redacta fuit, de consilio aliquorum sapientum manifestaverunt

A & ostenderunt Privilegia Papalia, & jura Imperialia, & specialiter Privilegium Sancti Gregorii; & sic obtinuerunt aliqua Castra. Cujus tenor Privilegii Sancti Gregorii talis est.

B **G**regorius Episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo & prudentissimo Honorato Presbytero & Monacho, atque peritissimo Abbati venerabilis Monasterii sancti Confessoris ac Patris Benedicti, & sanctae Virginis sororis ejus Scholasticae, quod ponitur in Sublacu, tibi, tuisque Successoribus ibi Deo servientibus, vel introeuntibus in perpetuum. Si semper sunt concedenda, quae piis desideriis congruunt, quanto potissimum ea, quae pro divini cultus praerogativa noscuntur, nullo pacto a devotis largitoribus, ipsis petitoribus minime neganda utique sunt? Petisti a nobis igitur, quatenus concedamus, sive confirmemus tuae Religiositati, si quae dicti Monasterii Sancti Benedicti & Sanctae Scholasticae, quae ponuntur in Sublacu, cum Cellis & Coenobiis, & cunctis suppellectilibus eorum, una cum Specu, ubi sanctissimus Benedictus eremiticam vitam duxit, cum omnibus intra se, & circa se, cum criptis, ac eis, quae sibi ad limitem omnino sunt. Verum etiam locum vestrum cum Piscaria, & aquae molis suis, exeunte ipsa aqua in locum, qui nominatur Mandora. Item aquimolia & Piscariam suam, quae pervenit usque Marco, quae cognominatur de Ferrata, omnia Monti cohaerentia. Vestro namque Monasterio nostra auctoritate sint confirmata, ut nulli unquam hominum magnae parvaeque personae in ipsa aqua, vel Timida, seu in aqua, quae vocatur Augusta, vel in aqua, que dicitur Bullita, neque in Fluvio, neque in aqua de Tovanello, neque in aqua, quae nominatur

aur Cuna, neque in nulla aqua de toto Sublaciano territorio aliquem hominem in quibuslibet de ipsis locis sine consensu Abbatis ejusdem Monasterii, nullo praetextu struere audeat ibidem aquaemolum. Et qui hoc fecerit, aquaemolum in jus tantum Monasterii cadat, & nostro Palatio compositurus existat auri costii Libras triginta. Item confirmamus vobis detinendum Castellum, qui vocatur Sublacus, cum omnibus suis pertinentiis, vel adjacentiis, cum omni placito & datione sua, una cum glandatico & herbatico, atque cuncta publica functione, sicuti nostro Palatio annuatim persolvi solet. Praeterea ego Gregorius Sanctae Romanae Ecclesiae Praesul scripsi Vitam Sancti Benedicti, & legi Regulam, quam ipse Sanctus manu sua propria scripserat, laudavi & confirmavi eam in sancta Synodo, & per diversas partes Italiae, & ubi-umque Latinae Literae legerentur, praecepi, ut ibi diligentissime eam observarent, quicumque ad conversationis gratiam ascensuri essent usque in finem Mundi. Et confirmo duodecim Monasteria, quae ipse Sanctus construxit, & in unoquoque duodenos Monachos constituit. Et confirmo Chartulam, quam fecit Tertullus Patricius de Tusculana, & de Sublacu Fuliano cum Ecclesia Sancti Donati, & cum Turre, cum colonis & colonabus suis, & Sancta Maria in Surrisio usque in mare. Et confirmo Chartam, quam fecit Euticius de Ecclesia Sancti Laurentii, quae est in Aqua Alta ad Catecumbas, & Cartulum, Gallicanum, & Bonabellum, cum suis pertinentiis, sicut per affines constat. Omnia quaecumque Sanctus Benedictus in Vita sua acquisivit, vel post transitum suum, a Pontificibus, vel a Regibus, aut Ducibus, vel aliquibus Christianis in suo Venerabili Monasterio dederunt.

A Praeterea de mea hereditate, consentiente matre mea, nomine Silvia, dono & concedo per hoc nostrum Apostolicum Privilegium pro Dei omnipotentis & Sancti Benedicti honore, & pro Coenobii sustentatione tibi suprascripto Honorato per te & cunctos tuos Successores in perpetuum detinendum in usu & utilitate ipsius Monasterii: idest Massam Apollonii cum omnibus suis generaliter, & nostris pertinentiis pro anima nostra, Genitoris mei Gordiani, & omnium parentum meorum vivorum & mortuorum Montem Vultuilam de Sancta Maria, ferentem in Piscanum, & per ipsum rigum venientem in flumicellum de Vitenzanum, & ferentem in flumen Tiburtinum, ferentem in Collemates per suos affines, ferentem in Sanctum Stephanum, cum Ecclesia Sanctae Mariae in Tizana, & per ipsum rivum venientem in viam Tiburtinam, ubi stat Columna, tra-meante rivo in Montem, in Sancto Pamphilo, ferente in Caput Leonis, & ascendente in Montemalo, & revertente in Sanctam Mariam de Vultuvilla. Hanc praescriptam Massam cum omnibus suis immobilibus locis, ut superius legitur, a praesenti Duodecima Indictione in perpetuum tibi, tuisque Successoribus concedimus & confirmamus in usu & utilitate ipsius Monasterii. Ita tamen ut infra annum Sacerdotes & Monachi ipsius Monasterii pro redemptione animae nostrae, nostrorumque Successorum, clament in eadem Ecclesia centum Kyrie eleison, & centum Christe eleison, & Sacerdos sacra Missarum solennia pro absolutione animae nostrae, nostrorumque Successorum Pontificum omnipotenti Deo offerant, & Diaconi per unumquemque Psalterium decantent. Statuentes Apostolicam censuram sub divini Iudicii obtestatione, & anathematis interdictione, ut nullus

inquam Successorum nostrorum Pontificum, vel qui publicis functus sit officio, vel alia quaelibet magna parvaque persona audeat, vel praesumat de omnibus superius dictis, vel de superscripta Massa Apollonii cum omnibus suis pertinentiis vel adjacentiis, ut superius legitur, contra hoc nostrum Pontificale Privilegium agere vel alienare, aut auferre, sed potius firmum atque stabile perpetuis, ac sempiternis temporibus, ita ut a nobis statuta sunt, decernimus permanendum. Si quis autem, quod non optamus, contra hoc nostrum Apostolicum Privilegium temerario exstiterit, & in quoquam transgredi, & transgressum ire voluerit, vel ei temerario ausu contraire praesumerit, & observator esse noluerit: sciat, se auctoritate Domini nostri, Apostolorum Principis Petri & Pauli, anathematis vinculo innodatum, & cum Diabolo, ejusque atrocissimis pompis, atque cum Juda traditore Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi in aeternum ignem comburendum; simulque in voraginem, terrarumque chaos demersurum cum impiis. Qui autem propitio intuitu custodientes & obedientes, atque observatores hujus nostrae salutiferae praeceptionis exstiterint, benedictionis gratiam ac retributionis in aeterna gaudia a iusto Judice Domino Deo nostro consequi mereantur. Amen.

Scriptum per manus Benedicti Scriptorii sanctae Romanae Ecclesiae, mense Maji, Indictione Duodecima, Pontificatus Domini Gregorii in sacratissima Sede Sancti Petri Apostoli Anno.... Indictione supradicta XII.

Benedictus Abbas sapienter & discrete acquisivit e converso bona Sancti Gregorii, quae perdita fuerunt per Romanos tempore Benedicti Papae Noni a Domino Crescentio Praefecto Urbis Romae, nec non

A a Domino Johanne inclyto Comite, ut habetur in Instrumento, quod idem Praefectus concessit de novo, & inde Privilegium fecit fieri Benedictus Papa. Et idem Praefectus Crescentius Castrum Sancti Angeli Monasterio Sublacensi tradidit in ista forma.

B Crescentius Praefectus, atque una cum parentibus meis, tradimus & perpetuo confirmamus humili Abbati Domino Benedicto Abbati Monasterii Sancti Benedicti, & Sanctae Scholasticae Virginis, quod ponitur in Sublaco, Castellum, qui vocatur Apollonii, cum tota sua permanentia in montibus & in planis; & quomodo habitatores de ipso Castello manibus suis detinent, & placita illorum leguntur. Et de duabus portionibus de Castello novo, qui vocatur Sancti Angeli, & de cuncto territorio. Et de duabus portionibus de Romano Majore & Minore; & de Sancto Felice; & de Colle Bernardi; & de..... Papi conservavimus Sancto Benedicto; & quomodo jam ante acquirere potuerimus in Sancto Benedicto infra isto territorio, de omnibus superscriptis bonis & locis confirmavimus, & defendimus ab omni homine, qui molestare voluerit nos, vel nostros heredes a supradicto Monasterio ad Abbatem & Monachis Deo servientibus in perpetuum, a praesenti hora, & in perpetuum conservare in Privilegio.

E Ideo bonum est tenere Privilegia Apostolica. Faciunt contentiosos homines terrere. Abbas Leo tempore Leonis Papae Sexti acquisivit a praedicto summo Pontifice Massam, quae vocatur Tubensana, & Intermurana in integrum, cum fundis & casalibus & omnibus vocabulis. Fundum Bulsanum, Fundum Cantaranum, Fundum Marana..... territorio Tiburtino, & Sublaco, seu Effide, miliaria

liaria ab Urbe Roma plus minus viginti, cum omnibus ad ipsam Massam generaliter & in perpetuum pertinentibus, & ita confirmavit, sicut Sanctus Gregorius egregius Doctor fecit conservare in Privilegio suo. Ibi omnia continentur. *Simon Abbas* Anno Domini MCLXI. tempore Alexandri Papae Tertii, quaesivit & acquisivit multa bona. Vixit multo tempore laudabiliter. Tempore suo Anno Dominicae Incarnationis MCLXXXIII. Mense Novembris, tempore Papae Lucii Tertii, facta est quaestio magna & querela deposita per Oddonem Oeconorum Monasterii Sublacensis adversus Ricerem de Arsula, de Castris Arsula, & utroque Rubiano, & Sancta Maria Velleri. Quae causa a Domino Papa commissa fuit Domino *Miloni Tiburtino Episcopo*, tractanda & terminanda ante ejus praesentiam. Dominus Simon Abbas cum fratribus suis cum Ricere de Arsula semel & iterum ad Pontem Maram causati sunt. Sed cum per eundem Episcopum quaestio terminari non posset, & Domino Lucio Papae significatum fuisset, eundem Ricerem ad suam praesentiam accivit, & laudabiliter determinavit, & Monasterium omnia jura sua obtinuit. Eodem tempore Rao de Rojata in Capitulo nostro juravit Monasterio Sancti Benedicti, & Domino Simoni Abbati primo pro Terra, quam in Rojata tenet, & semper contrarius fuit Monasterio. Ideo sic juravit.

Ego quidem Rao juro, quod amodo & in antea fidelis ero Monasterio Sancti Benedicti, & tibi Domino Simoni Abbati, & non ero in consilio neque in facto neque in consensu, quod perdas vitam aut membra, aut captus sis mala captione propter Terram vestram &

A Sancti Benedicti, quam teneo, & praecipue Rojatam & Roccam.

B Et juravit pro Feudo de Sublaco. Et sic Abbas concessit habitationem Palatii de Rojata hinc usque ad decem Annos, & Turrim dedit ad tenendum in manu Cosmi & filii de Scarpa. Transactis & completis decem annis Palatium cum terris sine contradictione vel aliqua diminutione reverti debet ad manus Monasterii, & Domni Simonis, vel ejus Successoris.

*C In diebus Domini Gregorii IV. Agareni destruxerunt Monasteria, & ipse reaedificavit Monasterium Sublacense. Sicut Sanctus Honoratus posuit fundamentum, ita ipse in honore Sanctorum Cosmae & Damiani sub vocabulo priori construxit secundum. Reperimus & experti sumus, quod in planitie Monasterii Sublacensis fuit primum Monasterium in honore Sancti Clementis, vel Sanctae Mariae Virginis. Nescitur veritas. Ego reperi, quod *Leonas* fuisset Abbas in Monasterio praedicto Sancti Clementis. Utrumque potest esse verum, in honorem Virginis Mariae, & Sancti Clementis. Sed tempore Sancti Honorati fuit mutatum nomen, quia Monasterium fuit aliter ordinatum. In qua quidem planitie adhuc ipsius Ecclesiae pars cernitur, in quo Monasterio primo Benedictus pater Monachorum Occidentalium habitavit cum Mauro, & Placido, Tertullis, & Equitii Civium Romanorum sobole generosa, & cum multis aliis, quos idem Pater tenerrime moribus instruebat divinis. Quod supradictum Monasterium miro apparatu & opere marmoreo tabulatum fuit. Cujus pavimentum more Ecclesiarum almae Urbis, quadratis & politis lapillulis interstrabatur. Juxta quam Ecclesiam*

almus Pater Benedictus ob recreationem sui ac discipulorum suorum, ut creditur, hortum pomiferum fieri iussit, ac de die in diem ambulans de virtute in virtutem, bonos ad amplius bonorum operum provocabat augmentum: malos autem invidiae facibus accensos contra se concitabat, sicuti experientia effectum rei postea declaravit. Refert Sanctus Gregorius in Dialogo suo de Presbytero Florentio, qui ex altera parte Laci habitans quamplurimum contristabatur, eo quod derelictus ab illis qui eum invisebant, ad Sanctum Benedictum confluentes, sui quaestus lucra perdidit. Sed perdita lucra deplorans, convertit gladium invidiae in praedictum Patrem Benedictum, & pane venenato pro dono sibi transmissio moliebatur eum extinguere: sed non potuit, sicut luculentius patet ex dictis Sancti Gregorii superius memorati. Supradictus Presbyter Florentius videns Sanctum Benedictum divinam fretum prophetiam, nec in eum se posse praevalere, cogitavit animas discipulorum ejus ad nefandas turpitudines incitare, sicut ex sequentibus apparebit. Ut verò lucidius veritas rei conjiciatur, sciendum est, quod a domo Presbyteri Florentii, quae, ut diximus, ab altera parte Laci sita fuerat, usque ad alteram partem Laci ex opposito erat Pons mirae magnitudinis, qui transeuntibus iter erat, cuius Pontis magna adhuc pars cernitur integra. A pede autem d'Alti Pontis usque ad praelibatum hortum ipsius Ecclesiae iter planum erat in modica distantia. Tunc enim temporis ille locus, vel vicus, qui vulgo Planello dicitur, habitabatur, qui contiguus erat habitationi Presbyteri Florentii. Ex quo quidem vico ouellas septem sibi elegit, quae iussu e-

A jus pontem transeuntes, directo tramite ad hortum praedictae Ecclesiae, nudae venerunt, quae chorizantes conspectibus praedictorum discipulorum se efferebant. De hac materia in Dialogo finem invenies. Supradicta Ecclesia, de qua superius mentionem fecimus, ex terraemotu vastata in toto fuit. *Abbas* autem *B Landus*, qui Claustrum hujus Coenobii Sublacenensis quasi de novo construxit, ex ruina ipsius Ecclesiae fecit columnas & tabulas marmoreas, quas ex dicta ruina colligere potuit. Ex magnitudine autem ruinae maxima pars aedificii corruit, tantaque usque nunc & forsitan usque in aeternum, quae perdita fuerunt, per nullum viventem recuperabuntur. Repererunt marmoreas tempore nostro columnas. Post Anno Domini MC-LXV. *Oldo Abbas* tempore Alexandri Papae III. illa omnia ornamenta Ecclesiae abstraxit, & miserabiliter vitam consumpsit. Quodque Dominus Johannes pro Ecclesia acquisivit, ille vendidit & alienavit, in quantum potuit. Tunc ostensum fuit Cardinalibus, & summo Pontifici Privilegium Domini Paschalis, quando in propria persona ad Monasterium Sublacense venit, visitavit, & omnia ordinavit, & plura Castra acquisivit, ut habetur in Privilegio, cujus tenor talis est.

E **P**aschalis Episcopus, *servus servorum Dei, dilecto filio Johanni Sublacenensis Monasterii Abbati, ejusque Successoribus regulariter substituendis in perpetuum. Glorificantes me glorificabo, dicit, qui non mentitur, Dominus. Hoc veritatis suae promissum Deus benedictus in saecula fidei suo Benedicto custodiens, eum mirabiliter non solum in coelis, sed etiam in ter-*

ris glorificare dignatus est, ut ipsa quoque loca, in quibus ipse Dei famulus habitavit, gloriosa apud homines babeantur. Hanc Dei factoris dignationem nos quoque ipsius sacra sequimur, cum eundem Patrem nostrum in Deo glorificare curamus. Unde & locum illum, in quo Dei dispositione prius habitasse, & ad glorificandum Deum Coenobium construxisse, & multos ad Dei gloriam aggregasse cognoscitur, cui videlicet Sublacum nomen, & gloriosum & venerabile habemus, & Apostolicae Sedis auctoritate munimus. Tibi igitur, carissime Fili, & per te supradicto Sancti Benedicti Monasterio confirmamus Specum, in quo idem sanctissimus Vir in suo conversationis exordio habitavit, cum adjacenti Silva & Monte circum circa, & cum omnibus finibus aut pertinentiis antiquitus constitutis. Et sub eodem Specu Lacum, sive Fluvium ex eisdem lacubus procedentem; in quibus videlicet aquis nemini praeter Abbatis & Fratrum voluntatem aut piscari, aut molendinum aedificare, usque in Arcum, qui dicitur de Ferrata (liceat). De Forma quoque antiqua, quae ducit aquam de flumine ad Plebem Sancti Laurentii, & de aqua, quae vocatur Augusta, nemini liceat praeter voluntatem vestram aquam derivare, nisi quantum sufficiat hortis rigandis, & replendo fonti Baptismatis in eadem Ecclesia; nec aquimolum quidquam illic praeter vestram voluntatem aedificare praesumat usque in supradictum Arcum de Ferrata. Si quis vero aliter egerit, banno Romanae Curiae distringatur, cuius banni medietas sacro Palatio, medietas vero eidem Monasterio persolvatur. Confirmamus etiam vobis & vestro Monasterio Castellum, qui Sublacus dicitur, cum omnibus suis pertinentiis, sicut a Praedecessoribus nostris constat esse concessum, cum monti-

bus & collibus, & fundis & casalibus, cum omnibus Ecclesiis & rebus ad eas generaliter & in integrum pertinentibus. Fundum Canali, & fundum Gennae in integrum cum pertinentiis suis: Fundum Frassinum cum omnibus suis pertinentiis; & locum, qui Fundi vocatur, sicut extenditur usque ad Petram Imperatoris, & vadit in Montem, qui vocatur Pionica, inde per Serram in Montem Romanum, & exit in Campum Longum, inde in Campum Catinum, deinde redit ad supradictam Petram Imperatoris. Et locum, qui dicitur Geminarium cum finibus suis, sicut Antecessorum nostrorum Privilegiis continetur. Castellum Augustae cum fundis & casalibus suis, & Casale Sanctae Felicitatis, cum eadem Ecclesia cum fundis & casalibus suis, & cum omnibus pertinentiis suis, sicut in eisdem Privilegiis continetur. Roccam Cervariam cum fundis suis, & suis casalibus, & cum omnibus suis pertinentiis. Castellum Maranum, & Roccam Martini, & Roccam de Nesso, cum omnibus suis pertinentiis. Castrum Canteranum cum Rocca sua, & cum fundis & casalibus suis. Montem de Grosso, Vallem frigidam; Montem de Mesu, & Funstellae, cum omnibus eorum pertinentiis. Castellum Cerretum cum omnibus pertinentiis suis. Castrum Giranum cum montibus & collibus, fundis & casalibus, quemadmodum Monasterio congruere videtur, cum massis & omnibus suis pertinentiis, cum veteri hereditate Monasterii. Castellum Appolloni cum montibus & suis casalibus, & medietatem Castri Sancti Angeli, cum Ecclesiis, & fundis, massis, & pertinentiis eorum. Roccam Sancti Stephani cum pertinentiis suis. Vallem de Annito, Collem de Occia, cum montibus & collibus, fundis & casalibus suis. Tovanellum, Fundum Ottanum,

Fua-

Fundum Maciomanum, Fundum Camanum, Fundum Aquaevivae, & medietatem Montis Asilani, cum omnibus pertinentiis eorum. Castrum Asilae cum montibus & collibus, & cum omnibus eorum pertinentiis. Castrum Pontiae cum montibus & collibus, & cum omnibus eorum pertinentiis. Praeterea ex antiquo jure & tam Romanorum Pontificum, quam etiam Imperatorum concessionibus & privilegiis ad idem Sancti Benedicti Monasterium pertinere noscuntur Sala Civitas, quae vocatur Carseolis, cum massis, fundis, & casalibus suis, & Auricula, Rocca de Butte, Rocca in Camerate, Rocca Rosunum, Arfulae, Rubianum, & aliud Rubianum super fluvium, Anticulum, Garracinescum, Rocca Demasii, Rocca de Surici Siciliani, medietas Deilivae, Massa Sancti Valerii, Siscanum, Mons Casalis, Civitella, Olivatum cum omnibus fundis & casalibus eorum. Oppidum Tusculanae cum Rocca sua & omnibus pertinentiis suis: Castellum Gallicanum cum Ecclesiis, fundis, & casalibus, & omnibus pertinentiis suis.

Confirmamus etiam Cellas eidem Monasterio pertinentes. Item Ecclesiam Sancti Angeli in Effidem positam: Ecclesiam Sancti Georgii, & cum omnibus earum pertinentiis, & cum veteri hereditate Sancti Patris Benedicti: Ecclesiam Sancti Angeli in Petralata: Sancti Sebastiani in Palliano: Ecclesiam Sancti Quintini; Sancti Blasii in Antido; Ecclesiam Sancti Leucii in Babuto, posito in territorio Campanino, cum omnibus earum pertinentiis. In Carsoli Ecclesiam Sancti Petri. In Camerata Ecclesiam Sancti Martini de Egellis, & Sancti Petri de Castruino. In territorio Maritano Sanctum Petrum in Verse: Sanctum Benedictum in Rivo de Meruli: Sanctum Thomam de Transaquas, cum Ecclesia Sancti Nicolai in

Vallis. In territorio Ecclesiam Sancti Pauli in Villa, cum omnibus eorum pertinentiis: Sanctum Angelum in Albe: Sanctum Salvatorem in Avelaro: Sanctam Mariam de Tuffo, cum omnibus suis pertinentiis. In Valle Sorana Ecclesiam Sancti Pauli, cum aliis tribus Ecclesiis, & cum Villa juxta se posita, & cum omnibus ejus pertinentiis. In Civitate Tiburtina Ecclesiam Sancti Antonini, Sanctae Crucis, & Sanctae Barbarae, cum omnibus earum possessionibus. Aliam Cellam ad honorem Sanctae Crucis in Quintiliolo cum oliveto suo, & ceteris suis pertinentiis. Et sex uncias de Ecclesia Sanctae Mariae in eodem Monte posita. Fundum Calicianum, cum Ecclesia sancti Petri, cum terris & vineis, sicut per antiquos asfines constat. Villam, quae vocatur Pappicum: Ecclesiam Sanctae Mariae, cum terris & vineis; & Montem, qui vocatur Monicula, & Ecclesiam Sanctae Mariae, quae ponitur in Porta. Ecclesiam Sancti Sebastiani, cum omnibus suis pertinentiis. Aquimolos tres, unum Castrum veterem, alium foris Portam majorem, & alium in Vesta juxta Castellum Gallicani. Ecclesiam Sancti Pastoris. Sancti Angeli, Sanctae Mariae, Sancti Laurentii in Aqua Alta, cum omnibus earum possessionibus. Romae Monasterium Sancti Erasmi cum domibus & hortis & ceteris possessionibus. Statuimus itaque, ut praedicta omnia, sive possessiones, quas idem venerabile Monasterium in praesenti Septima Indictione possidet, quietae vobis & integrae conserventur. Et quaecumque ad ejus jus legitime pertinent, sive Pontificum concessione, sive Imperatorum & Principum liberalitate, seu quorumlibet fidelium oblatione, cum aliis justis & legalibus modis, in ejus jure semper & possessione permaneant. Nec ulli omnino hominum liceat eadem Sancti Benedicti

nedicti Monasteria temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, vel injuste datas in suis usibus vendicare, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare; sed omnia integra conserventur, eorum, quorum sustentationi & gubernationi concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Ad hoc propter frequentes injurias, quae ab Episcopis, vel Episcoporum Ministris, Monasteriis ingeruntur, datam vestro Coerobio a nostris Praedecessoribus facultatem vobis quoque ratam manere decernimus; ut ad Ecclesias, cum expederit, dicandas, aut Clericos sive in Monasterio, sive in Cellis, sive in Castellis, aut Villis Monasterii ordinandos, vel a nobis Episcopatum accipiat, si ad nos pervenire in tempore potueritis, vel quem malueritis Catholicum Episcopum adeatis, qui Apostolicae Sedis fultus auctoritate, quae postulatur, exhibeat; nec a quoquam illius Ecclesiae Episcopo super hoc contradictionem aut querimoniam patiatur. Et propter omnem cujuslibet Ecclesiae Sacerdotem in praefato Sancti Benedicti Monasterio ditionem quamlibet habere, praeter Sedem Apostolicam, prohibemus. Obeunte autem ejus loci Abbate, vel suorum quolibet Successorum, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia praeponatur, nisi quem Fratres summi consensu, vel Fratrum pars sanioris consilii, secundum Dei timorem, & Sancti Benedicti Regulam elegerint. Electus vero a Romanae Sedis Pontifice consecratur. Si quis autem Ecclesiastica, Secularisve persona hanc nostrae Constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove convicta, si non satisfactione congrua emendaverit, potestate honorisque sui dignitate careat, jamque se divini Judicii existere de perpetrata iniquitate ream cognoscat, & a Sa-

cratissimo Corpore & Sanguine Dei & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtae ultioni subjaceat. Cunctis autem eundem locum iuste servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi: Item & his fructum bonae actionis percipiant, & apud districtum Judicem praemium aeternae pacis inveniant. Amen.

Scriptum per manum Notarii Sacri Palatii.

Ego Paschalis Ecclesiae Catholicae Episcopus.

Datum Laterani per manum Johannis Romanae Ecclesiae Diaconi ac Bibliothecarii, Tertio Idus Aprilis, Indictione Septima, Incarnationis Dominicae Anno Millesimo Centesimo Decimo Quinto, Pontificatus quoque Domini Paschalis

Praeterea Privilegium Domini Ottonis Caesaris, quod propria manu significavit, & plura Castra Monasterio concessit, & Casalica infinita, ut habetur in Privilegio suo, ubi legitur: Ambrosius Cancellarius &c. Anno Dominicae Incarnationis DCCCCLXVII. videlicet Nonocentesimo Sexagesimo Septimo, Imperii vero Domini Ottonis piissimi Caesaris Quinto. Actum Romae.

Hadrianus multa concessit tempore Caroli Magni Imperatoris.

Stephanus Abbas, imperante Hadriano piissimo Papa, Anno IV. Imperii piissimi Caroli Imperatoris, Indictione Prima, mense Augusti

Caesarius Eminentissimus Consul & Dux, Filius quidem Pipini, in perpetuum largior, atque offero, idest Fluvium Majorem nostrum, qui cognominatur Ferrata, cum ripis ex utraque parte & aquaemolis & piscariis suis habentem, una cum cunctis aquis, quae in toto Sublaciano Territorio no-
stro

pro repertae sunt, Monasterio Sublacensi. Item concedo Urbem Coloniam, quae vocatur Seminaria, cum omnibus pertinentiis & adjacentiis suis, una cum Monte, qui vocatur Augusta, seu Monte, qui dicitur Servana. Fundum Lanturani &c. & multa alia, ut habetur in Privilegio Papae Hadriani & Caroli Magni, & omnia confirmavit. Et alia bona idem Stephanus Abbas acquisivit pro Monasterio suo.

Nota quod duo Reges Ugo & Lotharius, divinâ providente clementiâ, multa bona obtulerunt Monasterio Sublacensi, Fratribusque ibidem pro tempore Deo famulantibus. Inter cetera:

Per hoc nostrae auctoritatis Praeceptum, Curtem hactenus juris Regni nostri pertinentem, quae Sala dicitur, cum omni sua pertinentia, omnibusque rebus ibidem aspicientibus, conjacentibus in territoriis & finibus Sublaci, & Ciculi, & Reate, atque Savini, pro ut iuste & legaliter possumus, donamus, penitusque concedimus atque largimur, & de nostro jure & dominio ad usum Monachorum transferimus. Etiam confirmamus & corroboramus, quae ibidem collata sunt ab Imperatoribus, sive Regibus Praedecessoribus nostris &c., ut habetur in Privilegiis eorum.

Signa piissimorum Principum Hugonis & Lotharii Regum.

Siperandus Cancellarius, Anno Domini Nonocentesimo Quadragesimo Primo, Regni verò Domini Hugonis piissimi Regis Decimoquinto, Lotharii verò item Regis Decimo, Indictione Decima quarta.

Actum juxta Romam in Monasterio Sanctae Agnetis.

De Imperatore Ottone, quanta bona dedit.

Otto superna jubente clementia Romanorum Imperator, & semper Augu-

stus. Notum sit omnibus fidelibus nostris praesentibus & futuris, quod concessimus (videlicet Cisternam in Cicerta) cum omnibus terris, vineis, & hortis, iuste & legaliter acquisitis, cum nostro Imperiali Praecepto confirmamus &c. ut habetur in Privilegio dicti Imperatoris.

Signum Domini Ottonis Imperatoris Augusti.

Eribertus Cancellarius &c.

Data III. Idus Augusti, Anno Dominicae Incarnationis Millesimo, Indictione XII. Anno Tertii Ottonis Regnantis Decimo Sexto, Imperii Quarto.

Acta Sublacensi Sancti Benedicti.

Ut creditur, etiam ipse personaliter visitavit Monasterium, & alia multa concessit, donavit, confirmavit. Habentur etiam Privilegia Apostolicorum plurimorum, scilicet Nicolai Primi Papae, & Secundi; & Johannis Undecimi & Duodecimi; Gregorii Quarti; Benedicti Sexti, Septimi, & Octavi; Leonis Sexti, Septimi, Octavi, & Noni. Et multa Privilegia Regalia & Imperialia quare in antiquo Libro, ut supra. Abbas Umbertus a Papa Leone Nono: & Azzo Abbas a Papa Nicolao: & Leo Abbas a Papa Leone Sexto; & Johannes I. Abbas post Petrum II. Abbatem a Domino Benedicto Papa; & Dominus Johannes Abbas II. a Domino Paschali Papa Secundo: isti Abbates cum istis Summis Pontificibus ita subtiliter ordinaverunt, quod omnia Privilegia Monasterii tam Imperialia, quàm Regalia, tam a Principibus, quàm a Ducibus, sive Comitibus, Baronibus, Militibus, sive a quibuscumque fidelibus, qui dederunt, & qui obtulerunt Monasterio, quilibet Summus Pontifex de praedictis confirmavit, & super hoc semper ali-

aliquid addidit, & concessit, ut habetur in Privilegiis eorum. Specialiter Dominus Papa Leo Nonus omnia bona Monasterii in uno Privilegio posuit tam Pontificalia, quam Regalia, ut patet, ubi dicit:

Unde tibi, sancte ac venerande Pater, tua tibi confirmamus, omni diligentia, omni devotione ac salutem in tuorum pia & devota observatione digna Soror tua Virgo Scholastica tecum haec omnia habeat, & in perpetuum possideat. Fraternali caritate, speciali reverentia ergo quaecumque vobis a Christi fidelibus concessa sunt, vel possidentur, vel in posterum possidebuntur, sub obtentu summi Judicis, & auctoritate Sancti Petri Apostolorum Principis, per Privilegium sanctae Romanae Sedis confirmamus & roboramus vobis. In primis Specum tenebrosum, corporis tui per aliquod tempus pro Christo vile reclinatorium, tibi actu & nomine regularis Pater magne, discretionis, o Sancte Benedicte; sicuti specialiter tibi solitario solitarium elegisti, ita etiam a te solo specialiter disponimus possideri. Ita omnia volumus a te, & a tua Sorore fraterna communione teneri: & reliqua quae nimis esset scribere, ut habentur in Privilegio suo.

Datum Secundo Calendas Novembris per manus Federici Diaconi, & sanctae Romanae Ecclesiae, & Apostolicae Sedis Cancellarii, vice Domini Herimanni Archicancellarii & Coloniensis Archiepiscopi.

Idem summus Pontifex aedificavit Specum in honorem Sancti Sylvestri, & fecit fieri introitum, ubi nunc est Coemeterium Monachorum. Gregorius Quartus, videns, quod Agareni destruxerant Monasterium Sublacense, reaedificavit in honorem Sancti Benedicti, & Sanctae Scholasticae Virginis, sed non perfecit. Sed Leo Pa-

Tom. XII.

A pa Quartus perfecit, & Benedictus Papa Septimus consecravit sub nomine Sancti Benedicti, & Sanctae Scholasticae Sororis ejusdem Patris. Quia non est credendum, quod Specum fuerit aedificatum in honorem Sancti Benedicti, sed in honorem Sancti Sylvestri, quia verum est, quod Johannes Abbas misit facere Altare prope Speluncam in honorem Sancti Benedicti, ut creditur, & hoc cernitur. Quando Fratres infirmabantur, subito ad Monasterium portabantur, & ibi moriebantur. Sed tempore Landonis Abbatis multiplicabantur, quia prius nisi duo ibi erant, interdum quatuor, sed rard. Quicumque volebat stare in Specu, victum & amictum recipiebat a Monasterio; & ubi pro nunc est stabulum asinorum; ibi habitabant Fratres & reficiebantur, & subtus dormiebant. Superius fuit parva Camera, ubi comedeant. De ista materia quare in antiquo Regestro Monasterii.

D Anno Domini Millesimo Centesimo Sexagesimo Primo fuit Abbas Simon tempore Alexandri Papae Tertii. Post hunc fuit Abbas Romanus. Post hunc fuit Abbas Amato. Item postea fuit Abbas Matthaens de Farsaro. Item fuit Benedictus Abbas tempore Benedicti Papae Noni. Item Gregorius Abbas. Item Guilielmus Abbas tempore Nicolai Tertii Papae. De istis omnibus nescimus loqui nec scribere, utrum fuisset boni vel mali. Deus scit. Nota de Abbate Rainaldo. Rainaldus Abbas fuit temporibus Honorii Tertii, & Innocentii Tertii. Iste multa bona recuperavit Monasterio. In illis diebus venit Dominus Innocentius Papa Tertius, qui fuit justus, mitissimus, sanctissimus, & benignissimus: qui personaliter cum paucis Cardinalibus venit ad

E

Mona-

Monasterium. Visitavit, & pluribus diebus stetit, praedicavit ibidem, & Novitios reformavit, & per se omnia ordinavit, ut habetur in Privilegio suo, quod ipse fieri fecit, cujus tenor talis est:

Innocentius Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis Abbati & Conventui Sublacensi salutem & Apostolicam benedictionem. Cum ad Monasterium Sublacense personaliter venissemus, cupientes ipsum personaliter visitare, de statu ejus tam per nos quam per Fratres & Clericos nostros inquisivimus diligenter: & licet in quibusdam regularis Ordo vigeret, invenimus tamen eum in pluribus reformandum. Primo quia multi Fratrum tam Obedientialium quam Clausralium proprietates habebant. Secundo quia saepe Silentium nec in Oratorio, neque in Refectorio, neque in Claustro, neque in Dormitorio servabatur, sed illis plerumque non solum honesta verum etiam illicita dicebantur. Tertio quia frequenter extra Infirmitorium non solum in cameris, sed in ipso Refectorio quidam carnibus vescabantur. Quarto quia hospitalitas poene penitus deperierat, ita quod ipsum Hospitale tunc erat Episcopo Anagnensi concessum. Quinto quia specialis cura infirmorum nulla penitus habebatur, ita quod quasdam etiam Parochiales Ecclesias, quae antiquitus ad infirmorum usum fuerant deputatae, Clerici Seculares in beneficium possidebant. Verum haec omnia quidam provenisse dicebant, tum quia Fratres victus & vestitus gravem patiebantur defectum, tum quia Abbas & Prior circa correptionem delinquentium erant nimium negligentes. Cum ergo secundum Sancti Benedicti Regulam Monachi debeant omni die duo ad minus habere pulmenta, quia Fratres non habebant frequentius nisi u-

A num, ne per defectum observantia spiritualium deperiret, praecipiendo mandavimus, ut Abbas pro secundo pulmento annuos redditus assignaret. Ipse vero proventus Castri Marani ad hoc de mandato nostro concessit & statuit Cellario assignatos, ita quod si de ipsis secundo pulmento aliquid superesset, expenderetur pro tertio: si quid vero deesset, ipse suppleret. Pro indumento autem dicebat, non oportere praesentialiter certos redditus assignare, cum intenderet multa, quae tempore schismatis alienata fuerant & destructa revocare, & secundum concessionem nostram addere Monasterio, de quibus possent utilius hujusmodi redditus assignari. Premisit tamen ad praesens de aliis proventibus Monasterii uni Fratrum, qui deputaretur, ad emenda Monachorum indumenta, conferre, quantum sufficeret competenter, asserentibus Fratribus, quod si Monachus simul haberet Cucullam & Scapulare, Tunicam & Pelliceam, quatuor annis cucullam & scapulari possit esse contentus; pelliceam vero duobus ad minus; tunicam longam diutius: & duae stamineae sufficerent sibi per annum. Unde firmiter inhibuimus, ne quis de cetero Monachorum lineis camisis uteretur. Ad defectum autem hospitalitatis supplendum mixturam unius molendini concessit, ampliora pro tempore concessurus; ita tamen quod ad necessitatem pauperum sublevandam elemosyna de Cellario conferatur. Nos autem praefatas Ecclesias, quae dictis Secularibus in beneficium fuerant assignatae, ad usum revocamus infirmorum; Concessionem Hospitalis, quae facta fuerat Episcopo Anagniniensi, irritam decernentes, & statuentes, ne cuiquam ulterius in beneficium concedantur, sed Infirmary disponat de illis Ecclesiis, prout ad necessitates Infirmitorii magis noverit expedire. Prohibemus ergo di-

stri-

fratris in virtute obedientiae, sub obestatione divini Iudicii, ne quis de cetero Monachorum proprium aliquo modo possideat; sed si quis aliquid habet proprii, totum in continentem resignet. Si autem post hoc proprietatem aliquis fuerit deprehensus habere, regulari ammonitione praemissa, de Monasterio expellatur, nec recipiatur ulterius, nisi poeniteat secundum Monasterii disciplinam. Quod si proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte ipsius, cum eo in signum perditionis extra Monasterium in sterquilinio subterretur, secundum quod Sanctus Gregorius narrat in Dialogo se fecisse. Abbas tamen & Prior frequenter inquirant, & diligenter explorent, ne quis Fratrum proprietatem possit habere. Unde si quidquam alicui fuerit specialiter destinatum, non praesumat illud accipere, sed Abbati, aut Priori, aut Cellario assignetur. In Oratorio verò, Refectorio, & Dormitorio continuum semper silentium observetur. In Claustro quoque certis horis & locis secundum antiquam consuetudinem Monasterii laudabiliter observatam, sed amodo laudabilius observandam.

In Refectorio nullus omnino carne vescatur, neque in quibusdam solemnitatibus, sicut aliquando fieri consuevit, & Conventus exhibat cum Abbate, paucis ibi relictis, ut extra Refectorium edeant carnes, cum in illis diebus praecipue regularis disciplina sit studiosus observanda. Sed non extra Refectorium, nisi tantum in Infirmitorio esum carniū credant sibi licere, quamvis ex indulgentia possit Abbas interdum aliquos Fratrum, nunc illos, nunc istos, pro ut sanitas postulabit, advocare, ipsique secum in camera sua melius & plenius exhibere. Porro debiles & infirmi, & qui munitione indigent, vel aliqua medicina, non seorsum in can-

A ris, sed omnes in Infirmitorio, quae necessaria sibi fuerint, tam in carnibus, quam in aliis recipiant competenter. Quod si quisquam eorum debilis fuerit, aut delicatus, ut non possit communibus cibis esse contentus, ei provideatur sine scandalo aliorum, ut si Abbas vel Prior veluerit in Refectorio mensam ei facere specialem, cibum aliquem competentem non ante illum, sed ante se faciat apportari, de quo ipse faciat illi pitantiam pro sustentatione naturae. Tales autem ad gerenda Officia Monasterii deputentur, qui fideles sint & discreti; nec alicui committantur aliqua obsonia perpetuo possidenda, tamquam in sua sibi vita locentur. Sed cum oportuerit amoveri, sine contradictione qualibet revocentur. Prior autem prae caeteris post Abbatem potens sit in opere ac sermone, ut exemplo vitae, verboque doctrinae Fratres suos instruere possit in bono, & a malo valeat revocare. Zelum religionis habens secundum scientiam, & delinquentes corripiat & castiget, obedientes verò fovet, & confortet. Abbas verò, cui omnes in omnibus reverenter obediunt, quanto frequentius poterit, sit cum Fratribus in Conventu, vigilem curam, & diligentem sollicitudinem gerens de omnibus, ut de officio sibi commisso dignam possit reddere rationem. Quod si praevaricator ordinis fuerit, aut contemtor, seu negligens, aut remissus, pro certo se noverit non solum ab officio deponendum, sed alio modo secundum Regulam graviter castigandum, cum offensa non solum propria, verum etiam aliena de suis manibus requiratur. Nec aestimet Abbas, quod super habenda proprietate possit cum aliquo Monaco dispensare, quoniam abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa Regulae Monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit

licentiam indulgere. Ut ergo nos vobis ad reformationis initium aliquod subsidium impendamus, sex Libras usualis Monetæ de Camera Sancti Petri singulis annis percipiendas concedimus ad usum & utilitatem Prioris & Fratrum, qui apud Specum Sancti Benedicti morantur; & pro vestibus Monachorum emendis viginti Libras præsentialiter elargimur, Planetam de cocco bis tincto, Deo & Sancto Benedicto ad Altaris officium offerentes. Cuncta igitur, quæ superius sunt expressa, inviolabilem firmitatem volumus & præcipimus obtinere, statuentes, ut nulli liceat contra ea temeritatis ausu venire. Si quis autem contra paginam istam aliquid attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, & Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli ac nostram se noverit incursum.

Datum apud Monasterium Sublacense, Pridie Nonas Septembris, Pontificatus nostri Anno quinto.

Post Rainaldum Abbatem stetit Abbatia in bona pace longo tempore, quia Innocentius Papa Tertius omnia posuit in pace, & Monasterium in maxima tranquillitate, quia vir sanctus & iustus & potens fuit, qui in omnibus se bene rexit. Landus Abbas multa bona fecit. Construxit in Monasterio Sublacense Claustrum ex marmoreo lapide, ac juxta Claustrum in latere dextro Capellam Sanctæ Trinitatis, & cameras pro senibus valde pulcras contiguas dictæ Capellæ aedificavit. Omnia privilegia meliora misit renovare, ac etiam plura Privilegia impetravit a Domino Alexandro Papa Quarto; ut creditur, quia prædictus Dominus Papa in propria persona venit ad Monasterium, visitavit & reformavit Monasterium, & omnia quæ fuerunt abstracta & alienata ab aliquibus Ba-

ronibus, & aliis, cassavit, revocavit, & reduxit ad pristinum statum, ut habetur in multis privilegiis, quæ ipse personaliter scribere mandavit, & specialiter de visitatione & reformatione sua concessit-pulcrum Privilegium, cujus tenor per omnia est talis.

Alexander Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis Abbati & Conventui Monasterii Sublacensis salutem & Apostolicam benedictionem. Etsi ad universa Mundi loca, divino dicata cultui, ex officii debito aciem intentæ cogitationis extendere, ac undique per orbem pro salubri eorum statu Apostolicæ diligentiae studium diffundere teneamur: circa statum tamen Monasterii Sublacensis, in quo sacra Religio Monachalis a beatissimo Benedicto, venerando ejus auctore, salutaris suscepit institutionis initia, tanto sollicitius & diligentius invigilare debemus, quanto famosus & celebrius illud inter alia sui Ordinis Coenobia ipsius sanctissimi Benedicti vita & merita per universa Mundi climata reddiderunt. Hunc etenim locum coelestis altitudo consilii per ministerium Sancti hujus principium Religionis predictæ constituit: quia hic eadem Religio suum excepit exordium: hic sua prima fundamenta locavit: hic prius misit, firmavitque radices, & hinc postea suas extendit propagines, multiplicavitque per orbem. Hinc certe prodit istud Dei & diei spectabile luminare, quod in Ecclesiæ firmamento præfulgens, multorum oculos caligine sensualitatis obtusos, suæ claritatis radiis illustravit. Ad hunc quoque locum, tamquam ad unum ovile Dominicum ideo prædictus Sanctus multa & diversa sanctorum Collegia Monachorum per varia Monasteria & Loca dispersa voluit congregare, ut faceret de illis unum acce-

acceptabilem Christo Populum, & Fratres in domo Domini habitantes in unum ad regularem observantiam, & indeficientem divini Numinis cultum fortius solidaret, ac exinde postmodum praedicta Religio liberius latiusque diffunderetur in alios; & ab hoc loco tamquam a fonte Religionis ejusdem Ecclesiae membra sacri sui fluentia dogmatis profilirent. Et licet praefatum Monasterium in suis primordiis sub recenti ejusdem Sancti doctrina, coelestis Opificis operante gratia de virtute successively creverit in virtutem, & velut lignum fructiferum in Ecclesiae agro plantatum flores protulerit copiosius honestatis, & produxerit fructum vitae, fueritque diu praeclara hujusmodi regularis observantiae sanctimonia, ut praeclara sanctorum operum titulis specialiter insignita, ac multiplicibus propter hoc non solum spiritualibus, sed etiam temporalibus profecerit incrementis: a quibusdam tamen longe temporibus retroactis, sic in ipso solitus vigor ordinis Regularis emarcuit, sicque in eo fervor religionis decrevit consuetus, quod idem Monasterium, ad quod cetera Mundi sui Ordinis loca suos intuitus, ut ab eo vivendi notitiam susciperent, levare ac habere solebant: personarum in eo sub diversitate temporum degentium negligentia faciente, dissolutioni multipliciter patuit, & multae notam deformationis incurrit. Propter quod felicitis recordationis Innocentius Papa Tertius praedecessor noster, cum ad idem Monasterium se personaliter contulisset, illudque invenisset in pluribus deformatum, circa reformationem ejus vigilem curam adhibuit eidem reformationi personaliter imminendo & accedendo, quaedam statuta seu praecepta salutaria in correptionem vitae Monasticae religionis, ac Regularis observantiae necessarium fulcimentum,

A quod in ipso Monasterio probo & prospero statu mandavit & statuit perpetue ac inviolabiliter observari, pro ut in ejusdem Praedecessoris literis constitis, quas ejusdem Archivius Monasterii ad perpetuam conservat memoriam, plenius continetur.

Nos igitur, quos fervor devotionis, quam ad praedictum sanctum locum semper habuimus, & ille, quo incessanter dictum prosequimur Monasterium, Caritatis ardor attraxit ad idem Monasterium personaliter visitandum, dignum fore praevidimus circa salubrem ejus statum paternam intendere vigilantiam, ejusque spiritualibus & temporalibus commodis Apostolicam diligentiam providere, ut ex nostra praesentia tam idem Monasterium quam personae in eo in totum Domino famulantes ad multiplicem salutis felicitatem sibi gaudeant pervenisse. Hinc est, quod nos, & de fratrum nostrorum consilio, qui nunc praesentes sunt, ordinationem, quam memoratus Praedecessor noster pro reformatione ipsius Monasterii fecisse dignoscitur, & quam a vobis (excepto eo, quod de assertione Monachorum circa indumenta in illa exprimitur, quod utique Abbatibus providentia moderetur) inviolabiliter observari volumus, approbantes & etiam innovantes, ac quaedam ordinationi supradictae addentes, eadem auctoritate Apostolica in virtute obedientiae, & sub attestatione divini Judicii, praedicti Praedecessoris in hoc inhaerendo vestigiis, prohibemus, ne quis Monachorum deinceps proprium quoquo modo possideat. Adjicientes, quod quicumque ipsorum aliquid habentes proprii, nisi illud infra quindecim dies computandos ex nunc Abbati totaliter resignare curaverint, eo ipso sententiam, quam in ipsos proserimus, excommunicationis incurrant. Si vero aliquis in posterum proprietatem aliquam fuerit deprehensus

babe-

habere, & regulariter monitus illam resignare noluerit, mucrone anathematis percellatur, & expellatur de Monasterio, nec recipiatur ibidem ulterius, nisi poeniteat secundum Monasticam disciplinam; poenis aliis, quas dictus Praedecessor noster praefata ordinatione contra Monachos proprietarios edidit, in suo nihileminus robore duraturis. Statuimus etiam, ut divina Officia tam diurna, quam nocturna in eodem Monasterio secundum praedicti Sancti Regulam celebrentur. Praecipientes, ut omnes camerae Monachorum (camerâ veteranorum dumtaxat exceptâ) funditus destruantur, nec ullae unquam futuris temporibus reperiantur; sed Monachi in communi Dormitorio ejusdem Monasterii simul dormiant; & similiter in communi Refectorio comedant, & continuum semper in Oratorio, Dormitorio, & Refectorio, in Claustro verò certis horis & locis, secundum antiquam consuetudinem Monasterii, silentium observetur. Nulli quoque Monachorum liceat habere equum vel proprium servum, nisi illis tantum, qui per Abbatem temporalibus gerendis obedientis vel administrationibus, seu officiis praepomuntur. Illud autem, quod de pane diurno, & aliis cibariis quotidianis, quae Monachis subministrantur, residuum fuerit, nullus sibi quomodolibet retinere praesumat, sed totum pauperibus in elemosynam erogetur. Neque liceat cuiquam Monachorum exenia sibi transmissa recipere, sed Abbati, vel Priori, vel Cellerario illa secundum praefatam ordinationem Praedecessoris ejusdem studeat protinus assignare. Praecipimus insuper, ut murus, qui praedictum Monasterium circumcingit, erigatur magis & protendatur in altum, ita quod nullus in ipsum Monasterium, vel aliqua ejus loca, nisi per communia & debita ostia valeat

A introire. Neque mulieres aliquae sive ad purgandum frumentum, vel deferendam aquam, sive ad quodcumque aliud servitium faciendum quomodolibet admittantur ibidem, sed exinde arceantur omnino, ne ulla tentationis causa possit per eas in Monachorum mentibus suboriri. Abbas verò de indumentis & aliis necessariis Monachis provideat competenter, ita quod hi, qui ab eo nova indumenta susceperint, retinere sibi vetera non attentent, sed statim Abbati illa resignent, vel alii juxta ipsius Abbatis beneplacitum & mandatum. Ad haec Monachi, quibus ab Abbate temporales obedientiae seu administrationes, aut aliqua officia committuntur, studeant, quantum cum Domino poterunt, utilitatem & commodum Monasterii scilicite procurare, & de iis quae ratione obedientiarum, administrationum, & officiorum hujusmodi ad manus eorum pervenerint, nihil omnino pro se retineant, sed quidquid ex illis perceperint, Abbati fideliter assignare procurent. Sineque pro eorum sustentatione contenti eo dumtaxat, de quo Abbas ipsis pro hujusmodi eorum sustentatione duxerit providendum, praemissa ordinatione Praedecessoris ejusdem in omnibus, & per omnia (praeterquam in eo, quod de assertione Monachorum circa indumenta continetur in illa, quod quidem Abbatis moderetur providentia, prout superius est espressum) salvâ & illibatâ penitus permanente. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae approbationis, innovationis, prohibitionis, constitutionis, & praecepti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum.

Datum Sublaci, IV. Idus Septembris, Pontificatus nostri Anno Sexto.

Past

Post Landum fuit *Henricus Abbas*.

Hic coepit facere aliquas habitationes parvas in Specu, & coepit ardentius reformare Veji Specum, quia Monachi Monasterii fuerunt omnes de Abbatia Sublacensi, & pro majori parte nobiles. In illis diebus Abbas Henricus, qui erat bonus Pastor, videns aliquos Monachos incorrigibiles, cum consensu aliquorum posuit Priorem in Specu cum aliquibus Monachis, quos videbat esse idoneos ministros observatores sanctae Regulae, ibidem laudanda providentia celledando, & eisdem omnia vitae necessaria ministrando. Qua ex causa a Papa Gregorio Decimo miris laudibus extollitur & laudatur, pro ut habetur in Privilegio dicti Papae. Tempore istius claruit in Crypta Mardebottae Sanctus Confessor Dei Laurentius, multorum mirabilium patrat, pro ut in Legenda Vitae ejus serius continetur.

Anno Domini Millesimo Ducentesimo Septuagesimo Tertio obiit Dominus Abbas Henricus, Pontificatus Domini Gregorii Decimi Papae Anno secundo, Mensis Februarii die Decimanona. Vacante Monasterio Sublacensi per bonae memoriae Henricum, factae fuerunt duae electiones; quod inauditum fuit in octingentis annis, quia semper solebant eligere in Monasterio. Propter novam plantationem bonae vitae exaltaverunt se Monachi Specus, quia isto tempore non habuerunt Priorem in Monasterio, sed Rectorem. Et sic facta fuit magna discordia inter Rectorem Monasterii, & Priorem Specus, super quibus fuit diu in Curia Romana litigatum. Istis diebus multa bona fuerunt alienata a Monasterio. Igitur pendente negotio, & crescente Patrum discordia, & inimicitia pul-

lulante, quidam ipsius loci Monachus nomine Pelagius, qui dicti Rectoris Procurator fuerat, cum morando in Monasterio partem sibi contrariam, ut sibi videbatur, suppeditare non posset, sicut vellet, & continuo laborabat, exiens inobedienter a Monasterio cum patre suo Milite, nomine Bartholomaeo de Genna, antecessorum suorum nequitiam imitando, qui temporibus retroactis similia perpetraverant, cum fratribus & aliis suis complicitibus accedens ad Castrum Cerbariae, cum adiutorio quorundam minus fidelium Vassallorum ibidem morantium, intravit Roccam dicti Castri, & expulsi inde duobus Monachis pro custodia dictae Roccae ibidem morantibus, dictam Roccam nequiter invasit. Quam sic occupatam detinens, pluries requisitus noluit restituere Conventui Sublacensi; sed congregatis Scaranis & multis hominibus malae famae, guerram fecit privatam, & publice omnibus Vassallis dicti Monasterii praeter illos, qui in sua nequitia eum adjuvabant. Quibusdam enim captis, & ad tormenta positis dentes extraxit, & fecit extrahi oculos, quosdam etiam de altissimis diruens rupibus, fecit Confessione non habita expirare. Monachos de nocte fractis portis Monasterii personaliter capiens, captivos duxit ad dictam Roccam Cerbariae, ubi eos detinuit, ipsos diversis poenis & miseriis affligens. Hospitale verò, ubi Christus in persona pauperum recipi consueverat, & ipsi pauperes recreari, fecit destrui totaliter & comburi, & Ecclesias dictae Roccae & Castri, quum in eis Scaranos suos jacere fecisset, diversis fecit pollutionibus sanguinum & confusionibus violari. De ceteris verò maleficiis, quae fecit ipse & alii, deprae-

depraedando Abbatiam, & ubicumque poterant, quia longum & toediosum esset narrare, ad praesens taceamus. Quia valde periculosum est, Fratres se dividere, si non fuissent divisi, tanta mala non fuissent perpetrata, nec tanta bona a Monasterio alienata. Quia tribus annis stetit Abbatia, & Monasterium sine Abbate; & Monachi Specus dolebant, nec aliquid eis de Monasterio porrigebatur. Et sic dispersi sunt, & omnia extra Abbatiam pro majori parte alienata sunt. Ecclesiae, Casalica, Possessiones, Castra vendita sunt, & in pignore sub pacto posita: & sic usque in hodiernum diem Monasterium nunquam potuit rehabere; quia dicunt: *Parentes nostri comperaverunt*. Et per hunc modum omnia bona Monasterii dissipata & alienata sunt.

Istis sic se habentibus, renuntiatum fuit in Anno Domini Millesimo Ducentesimo Septuagesimo Sexto de Mense Maji coram bonae memoriae Innocentio Quinto de omnibus supradictis. Qui Dominus Innocentius Papa Quintus providit dicto Monasterio de *Fratre Gulielmo*, natione Burgundo, tunc Camerario & Vicario Casinensi: qui confirmatione habita cum benedictione solemni, quam dedit sibi Episcopus Tusculanensis, veniens ad Abbatiam, Vassalli ipsius, qui, sicut dictum est, in maxima afflictione fuerant, ipsum cum honore maximo & gaudio receperunt. Ipse vero postmodum dictum ribaldum Pelagium, ut dictam Roccam & Castrum, quod detinebat, sibi restitueret, per viros religiosos, Clericos & Laicos requisivit: qui penitus renuit. Sed dictus Abbas congregato exercitu, & factis machinis, ipsum cum suis fidelibus Vassallis expugnabat. Tandem post duos

A Menses capta fuit dicta Rocca, suffragantibus meritis sanctissimi Patris nostri Benedicti, in qua captus fuit dictus Pelagius, & ad Roccam Sublaci ligatis manibus ductus, & per ipsum Abbatem in carcere ibidem fuit positus; & alii sui complices salvis personis dimissi sunt exire, sed bona ipsorum fuerunt Curiae Sublaciensi confiscata. Haec autem scripta sunt ad perpetuam memoriam, & terrorem omnium perditorum, ne hujusmodi consilia audeant attentare.

Anno Domini Millesimo Trecentesimo Quinto, Sede vacante post Domini Benedicti Papae Undecimi mortem, Mense Februarii, XX. die hujus mensis, ex diluvio fracta prata cum ponte minimo, per quem itur ad Sanctum Laurentium, occasione diluvii, & eadem die corruerunt molendini cum sedilibus suis, & muris circumstantibus. Et sic locus Monasterii ad nihilum redactus, quia duo Monachi levaverunt duos lapides, qui fuerunt firmati cum aliis petris; & sic aqua destruxit. Ita voluntas fuit aliquorum.

D Post Henricum fuit, ut diximus, *Gulielmus Abbas* natione Burgundo tempore Innocentii Quinti Papae. Multa acquisivit alienata & extracta, sed non potuit..... quia nihil invenit. Facta fuerunt Millesimo Ducentesimo Octuagesimo Quinto. Post Gulielmum fuit *Benedictus Abbas*, homo discretus & maxime morigeratus. E Dilexit Monachos suos. Cum consilio eorum fuerunt acquisita & recuperata, quae prius fuerant alienata tempore Benedicti Papae Undecimi Millesimo Trecentesimo Quarto. Ipse omnia confirmavit, quae inventa fuerunt, & alienata similiter. *Bartholomaeus* fuit ante Benedictum Millesimo Ducentesimo Octuagesimo Nono

tempore Nicolai Quarti, qui dedit multa Privilegia Monasterio, & alia multa acquisivit, sed alienata non attentavit. Sub Anno Millesimo Trecentesimo tempore Bonifacii Papae Octavi fuit quidam Abbas nomine *Franciscus* post Abbatem Benedictum. Hic miser fuit, spurius, nobilis de genere, de Domo Ramandielis, de Ordine Minorum, erectus ob parentum potentiam, maxime quia habebat duos Cardinales de Domo sua. Factus Abbas Sublacensis Monasterii, ab initio male coepit, & semper in deteriora profecit. Nam auxit ad commune servitium, quod Romanae Curiae debetur per novos Abbates, Florenos quingentos. Processu vero temporis cum fructus & redditus Monasterii in nepotibus & neptibus tamquam prodigus, & extirpator bonorum Monasterii pessimus consumsisset, demum miser ad Sacrarium & ad jocalia temerariam manum extendit, & simulate in loco Fratrum Minorum propter celebrationem Missarum abstulit omnia ornamenta Sacrificiae dicti Monasterii, & impigneravit pro Florenis quingentis. Tempore istius Sublacenses condiderunt sua perversissima Statuta. Qui Abbas una cum eisdem Sublacensibus personaliter accessit ad Dominum Papam Bonifacium VIII. pro confirmatione ipsorum. Quibus visis dictus summus Pontifex abhorruit talia inaudita audire, vel videre, & dixit: *Verè perversissimi & desperatissimi homines ista Statuta composuerunt; & chartam, in qua dicta Statuta erant conscripta, projecit in pavimentum Aulae suae. Quapropter dictum Abbatem, qui talibus Statutis consentire praesumpsit, miserabiliter & confuse ab administratione suspendit. Post haec dictus Papa a Romanis Principibus,*

Tom. XII.

A seu Columnensibus captus & depraedatus fuit. Et ex tunc Romana Curia apud Avignonem Sedem sibi elegit, & usque ad tempus Urbani Papae Quinti assidue perduravit. Abbas autem sic suspensus remansit, & volens se ingerere administrationi Abbatiae, quaesivit aditum, ut cum suis consanguineis & amicis occulte intraret Roccam Sublaci. Cujus notitiâ mirabiliter ad notitiam hominum de Sublacu deductâ, dictum Abbatem capientes, posuerunt in carcerem, plurimâ factâ strage suorum. Sic misere cum miseris, qui contra legem & contra jura Ecclesiastica, sive Civilia operati fuerant, & contra orthodoxos Statuta composuerant..... Consilium sapientum translatum in vitium latronum; qui fuerunt fidelissimi laboratores, facti sunt nequissimi latrones, quia scriptum: *Nullum malum impunitum, nec ullum bonum irremuneratum.* Ille miser Abbas Franciscus, de quo superius dictum est, in carcere tam miserabiliter tractatus exsistit, quod in vase, quo nocte fudit urinam, in die bibere est compulsus. Sed exinde aliquando egressus alibi est miserrimus vitam functus; & omnes ei consentientes miserabiliter mortui sunt, aliqui interfecti, aliqui de Abbatia expulsi. Et sic per fas & nefas adhuc tenent illa pessima Statuta, & bene sciunt, quod male faciunt, quia indurati sunt.

Itaque vacavit Abbatia Sublacensis per multos annos, & Sarra de Columnensibus gubernavit eam, & admisit ista pessima Statuta; sed tamen fecit magna judicia, nec ultra servare voluit, ita quod aliquos Sublacenses fecit vivos propaginare in campo Sublacensi, & bona eorum diripuit, & multa alia judicia, quae

F

non

non sunt dicenda, sed potius celanda. Tamen multa bona Monasterio & Specui, & Monachis degentibus in eisdem fecit, & ordinare necessaria praecepit.

Ab Anno Domini Millefimo Trecentesimo Vigesimo Secundo post Franciscum fuit *Bartholomaeus* quidam Monachus Casinensis, tempore Johannis Papae Vigesimali Secundi. Qui quum esset mundanis illecebris irritatus, ita quod Princeps latronum non immerito vocaretur, dexterâ Excelsi mutatus est, & longa aegritudine eruditus multa bona Monasterio, & praecipue Specui fecit. Nam honestas personas, & religiosos viros ex diversis partibus congregans summo studio dictam Specum in spiritalibus & temporalibus reformavit. Primus fuit, qui Stabulum, seu Dormitorium praedictum magnum & pulcrum fecit a fundamentis. Multos Libros fecit scribere, quos Monasterio & Specui donavit. Hic emit Castrum Civitellae & Roccam ibidem pulcram & inexpugnabilem reparavit. Fuit etiam vir misericors, & ad pauperes & servos Dei amicus. Cujus Corpus requiescit apud Specum in capsa marmorea sanctissimi Confessoris Christi Mauri. Etiam aedificavit de novo Monasterium Sanctae Crucis prope Civitatem Perusinam. Item Monasterium Sancti Johannis prope Villam Mevaniae. In provincia quoque Terrae Laboris prope Roccam Montis Draconis Monasterium Sanctae Annae. Vixit autem in Abbacia Sublacensi per annos triginta duos.

Post Bartholomaeum fuit *Johannes Abbas* natione Tuscus de Civitate Castelli, vir eruditissimus, multaeque mansuetudinis & bonitatis. Hic quum existeret Monachus Specus, fecit

A multa bona Specui, Bibliothecam suam divinatorum Librorum, & Juris tam Canonici, quam Civilis dictae Specui derelinquens. Fuit autem tempore maximae mortalitatis, quae existit Anno ab Incarnatione Domini Millefimo Trecentesimo Quadragesimo Septimo, qua peste percussus defunctus est, & vixit in Abbacia sexdecim annos, & sepultus est ante gradus Criptae Sanctissimi Patris nostri Benedicti.

Anno Domini Millefimo Trecentesimo Quadragesimo Nono, post Johannem fuit *Petrus Abbas* natione Perusinus, cujus tempore terrae motus Monasterium & Roccam Sublaci, & nonnullas alias Roccas Abbatiae ad solum paene prostravit, in qua ruina quum esset idem Abbas in camera sua apud Roccam Sublaci, territus, parvo tempore supervixit. Hic fecit malum Abbatiae suae, nam jura hereditaria Vassallorum morientium absque legitimis heredibus, & alia jura concessit, seu vendidit Vassallis per novem annos; & receptis Florenis mille & centum, redemit consanguineos suos tunc positos in captivitate. Quam concessionem Vassalli Abbatiae retinent usque in hodiernum diem in praejudicium Monasterii satis grave.

Hic nota, quod post Petrum fuit *Angelus Abbas* de Monte Regali, cujus consanguinei cum cepissent dominium in Abbacia, decollaverunt aliquos de Sublaco potentiores inter ceteros, & capita eorum projecerunt ex Roccae moeniis in terram. Propter quam rem Sublacenses indignati Roccam depraedaverunt, & Palatium Abbatiae desolaverunt & combusserunt. Abbas autem pavore perterritus fugam arripuit. Et accedens ad Avignonem, ubi Romana Curia per-

mane-

manebat, Abbatiam resignavit, & factus est Monachus Monasterii Sanctae Annae, ubi laudabiliter Deo serviens vitam finivit circa Annos Domini Millesimo Tercentesimo Quinquagesimo tertio.

Nota, quod post Angelum fuit *Ademarius* Francigena. Hic fuit ferox homo. Manus ejus contra omnes vicinos suos, & manus omnium contra eum. Multos Sublacenses mala morte perdidit, propter quod Roccam Sublaci deserens, in Roccam Gennarum sibi sedem elegit; in qua septem Monachos Monasterii Sublacus suspendit per medium, ut subitus accenso igne ex fumo & fame morte miserabili finirent. Et hoc fecit propter ipsorum iniquitatem, & maxime, ut aliqui dicunt, quod fuerunt contra Abbatiam, & habuerunt partem cum forensibus, qui cum veneno perdere moliebantur tempore Innocentii Sexti Papae. Post multas autem guerras Vassallorum & circumstantium vicinorum, accessit ad Avignonem & *, Abbatiam resignavit Millesimo Tercentesimo Quinquagesimo Octavo.

Post *Ademarium* fuit *Conradus Abbas*, spurius ex Marchionibus Sae-nae. Hic exstitit membrum quodammodo Antichristi. Talia enim immania gessit occulte, ac etiam manifeste, quod pudor est dicere, & exarare. Inter alia mala sua contempsit ministrare Monachis justitias panis & vini, sicut Antecessores sui sedulo ministrarunt. Quin potius addens mala malis suis, abstulit Conventui Castrum Marani, & illud tradidit fratri suo germano. Ad extremum cum vellet Specum totaliter desolare, & Fratres, qui in ipso erant dispergere, pro eo quod erant contrarii operibus suis malis; quidam

A ex dictis Monachis Specus confugientes ad Dominum Papam Innocentium Sextum, dictus Pontifex & Domini Cardinales audientes vitam reprobam dicti Abbatis, ipsum commutaverunt in partibus Albaniae. Quapropter hoc intelligentes Vassalli sub Anno Domini Millesimo Trecentesimo Sexagesimo Secundo, ipsum cum magna indignatione ac zeli impetu expulerunt de Abbazia. Qui misere infirmatus prae tristitia, in quodam Hospitali miserabiliter est defunctus.

Circa Annum Domini Millesimum Trecentesium Sexagesimum Tertium post Conradum fuit *Abbas Bartholomaeus* de Senis Monachus Monasterii Sanctae Crucis de Perusio, homo religiosus, pius, benignus, misericors, & justus. * Isto cum consilio & auxilio Monachorum Specus, reformavit Monasterium Sublacense in regulari observantia; & omnes Monachi antiqui Monasterii fuerunt expulsi usque in hodiernum diem. Multa bona fecit Monasterio. Ecclesiam Capitulumque a principio reformavit. Unam Crucem argenteam pro quinque Florenis comparari fecit. Quinque Calices, duos magnos, unum dedit Specui, & alium Monasterio, & tres parvos calices cum thuribulo argenteo. Omnia Pontificalia pro se & aliis Abbatibus fieri fecit. Monachos suos nimis dilexit. Numquam auditum fuit, quod unum Monachum conturbasset. Nam honestos & religiosos viros ex diversis partibus congregans, summo studio Monasterium suum in spiritualibus & temporalibus reformavit. Cujus temporibus sanctae Memoriae Urbanus Papa V. venit Romam: & audita fama bonitatis ipsius Abbatis Bartholomaei, creavit eum Abbatem

Monasterii Casinensis. Statim post confirmationem defunctus fuit in Sancta Maria Nova, & ibidem sepultus Anno Domini Millesimo Trecentesimo Sexagesimo Nono.

Eodem Anno fuit electus *Frater Franciscus de Padua*, & confirmatus: homo quidem bonae conditionis & devotionis, qui suo tempore fecit cisternam in Specu, & plura alia bona tam in aedificiis, quam in aliis. Cum die quodam quidam malefactor in Sublaco duceretur ad suspendium, & mulieres illum violentiâ raperent de manibus Officialium, Abbas Franciscus hoc percipiens, dicitur descendisse de Rocca in Plateam, clamando, vociferando, ac conquerendo de

A Sublacensibus. Et videns, non posse libere dominari, petiit a summo Pontifice dari sibi unum Coadiutorem in regimine temporalium. Qui Dominus Papa deputavit ei Dominum *Thomam de Celano*, qui regebat Abbatiam. Et Abbas Franciscus stabat continue in Monasterio. Erat etiam tunc Vicarius suus quidam B *Frater de Terano*, habens plenissimam ab eo potestatem etiam resignandi Abbatiam, qui ut dicitur sine scitu Abbatis renunciavit dicto Domino Thomae, & sic ipse remansit Abbas. Abbas vero Franciscus remansit simplex Monachus in Monasterio, & laudabiliter vitam finivit in patientia cum Fratribus suis.

Explicit Chronicon Monasterii Sublacensis.

R I C H A R D I

CLUNIACENSIS MONACHI

CHRONICON

AB IMPERIO CAROLI MAGNI,

S I V E

Ab Anno Christi DCCC. usque ad Annum MCLXII.

Nunc primum luce donatum

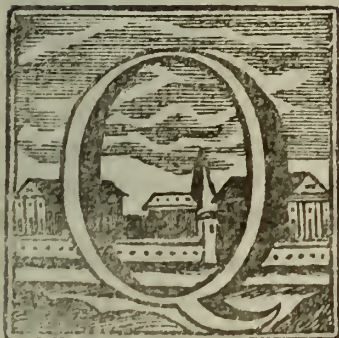
EX MANUSCRIPTO CODICE

BIBLIOTHECAE VATICANAE.

IN RICHARDI CLUNIACENSIS CHRONICON

PRAEFATIO

LUDOVICI ANTONII
MURATORI.

Uanquam diu quaesierim, num *Richardi Cluniacensis Monachi* breve Chronicon antea a quoquam publici juris factum fuerit, ac potissimum hac de re consuluerim Scriptores Historiae Literariae, neminem tamen haecenus inveni, qui evulgati jam Operis fidem mihi faceret. Unus tantum Casimirus Oudinus Tom. 2. de Scriptorib. Ecclesiast. in editione Lipsiens. Anni MDCCXXII. multa de Auctore isto

habet, atque inter cetera conjecturis suis indulgens opinatur, eidem tribuendam esse partem primam *Collectaneorum*, quae sub nomine *Hugonis de Sancto Victore*, non semel typis tradita fuere. Mihi ad manus minime sunt Editiones omnes Operum Hugonis Victorini, ut iustâ trutinâ Oudini conjecturas expendere possim. Quod tantummodo hanc in rem animadvertere potui, in Editione procurata a Thoma Garzonio, quam vidi, nihil simile habetur cum Chronico, nunc mihi evulgando *Richardi*. Ad haec fallitur certe Oudinus, quum scribit, partem illam *Collectaneorum spectare non posse ad Richardum*

Victo-

Victorinum (qui Anno Christi MCLXXIII. e vivis excessit) recte autem ad *Richardum Cluniacensem Monachum*, qui illud post Annum MCLXXXI. scribere aggressus est, longe post mortem Hugonis atque *Richardi Victorinorum Canonorum*. Atqui *Chronicon*, quod ego nunc editurus sum, in Annum MCLXII. definit, ita ut quum tributa Hugoni Collectanea ultra eum Annum ferantur, aut *Richardum Cluniacensem Auctorem* minime habeant, aut ad ejus *Chronicon* additamenta ab altero facta dicenda sint. Utcumque sese res habeat, siue nondum prodierit *Chronicon* istud, ut puto, siue sub alieno nomine circumferatur, illud aut novum, aut suo Auctori restitutum, Lectoribus in hocce Opere exhibere constitui. Et diu quidem est, quod *Richardi Cluniacensis* nomen & fama sonant apud Eruditos, quum ejus monumentis historicis usi sint, qui post illum ad Historiam Ecclesiasticam se contulere. Accipe quid de illo scripserit *Johannes Gerardus Vossius* Lib. 2. Cap. 53. de Historicis Latinis. *Richardus*, inquit, *Cluniacensis Monachus*, sed patriâ *Parisiensis*, praeter Libros τῶν ἀντιχειμένων, de quibus *Sixtus Senensis* in Bibliotheca sua, *Historiam condidit suorum temporum. Conradi III. & Friderici Barbarossae temporibus vixit; in primis sedente Papa Hadriano Quarto*. Aetatem *Richardi* recte designavit *Vossius*: is enim *Historiae* suae finem faciebat Anno Christi MCLXII. At fallitur *Vossius*, quum *Lutetiam Parisiorum patriam* *Richardo* tribuit. *Pictaviensis*, non *Parisiensis*, appellatur *Richardus* in Codice MSto membranaceo, unde hausta fuit haec *Historia*. Codex vero antiquissimus iste in *Vaticana Bibliotheca* adservatur, atque olim spectabat ad doctissimum virum *Alexandrum Petavium* Senatorem *Parisiensem*; quippe in margine Libri scriptum legitur: *Alexander Pauli filius Petavius, Senator Parisiensis, Anno MDCXLVII. In Catalogo MSto Codicum Christinae olim Reginae Sueciae celeberrimae, qui mihi in manibus est, ad numerum 166. recensetur: Richardi Pictaviensis Monachi Cluniacensis Chronica, ab eordio Mundi, usque ad Annum MCLXI. Brevis Chronica Pontificum a Divo Petro usque ad Hadrianum Quartum. Tractatus quidam Hugonis a Sancto Victore*. Haec omnia complectitur *Vaticanus Codex* laudatus, ita ut justa mihi suspicio suborta sit, eundem *Suecae Reginae Codicem*, in *Vaticanam* translatum, illum fuisse, unde hoc ipsum *Chronicon* descriptum fuit. In eodem quoque *Catalogo MSto Reginae* alter *Codex* ad numerum 170. hisce verbis distinguebatur: *Richardi Monachi Cluniacensis Chronica. Garsiae Toletani Canonici Tractatus de Reliquiis Martyrum Albini atque Rufini, cui adjungun-*

tur in calce *Constitutiones quaedam Galliae*. Quod de Richardi patria dixi, confirmatur auctoritate Ptolomei Lucensis, qui circiter Annum Christi MCCCXII. Historiam Ecclesiasticam contexebat, a me editam in Tomo XI. Rerum Italicarum. Is enim Lib. 20. Cap. 23. in haec verba loquitur: *Hujus etiam tempore* (idest Hadriani IV. Papae, Anno MCLIV. electi) *floret Richardus Monachus Cluniacensis, sed origine Pictaviensis, magnus Historiae Scriptor. Fecit Chronicon ab Adam usque ad tempora Frederici jam dicti, de omnibus quasi Principibus Mundi tradens, & cursus temporis requirit.* Itaque Vossio fucum fecit Raphaël Volaterranus, qui Lib. 21. Anthropol. scripserat: *Fuit & Richardus, Monachus Cluniacensis, patria Parisiensis, qui sui temporis Historiam edidit, magis illiterate, quam inepte scriptam.*

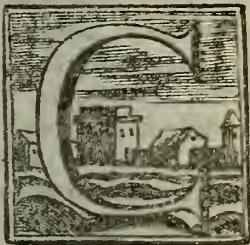
Neque tantum in designanda Richardi patria deceptus est Volaterranus, sed etiam quum scribit, literis ab eo consignatam fuisse *sui temporis Historiam*. Uti jam vidimus, ab Orbe condito ille ad sua usque tempora Historiam deduxit. An vero *illiterate* eam conscripserit, Lectori in posterum judicare fas erit. Ptolomeus profecto dum illum *magnum Historiae Scriptorem* appellat, aliam a Volaterrano opinionem se habuisse satis prodidit. Sed praecipue heic audiendus est Bartholomaeus Platina, qui in Vita Hadriani IV. haec scribit: *Horum autem temporum Historiam scripsit satis eleganti stilo & oratione Richardus, Cluniacensis Monachus, quem alii Scriptores non parum laudant.* Sed & Martinus Polonus Seculo Christi Tertiodecimo auctor est in Praefatione Chronici sui, multum se profecisse e scriptis Richardi istius. Quem praeterea quanti faciendum arbitraretur Johannes Trithemius in Libro de Scriptorib. Ecclesiastic. hisce verbis professus fuit: *Richardus Monachus Cluniacensis, Ordinis Sancti Benedicti, vir in divinis Scripturis eruditissimus, & in Saecularibus literis omnium famam suo tempore doctissimus, ingenio subtilis, & disertus eloquio, qui varia scribendo & componendo syntagmata, nomen suum cum ingenti gloria ad posteritatis notitiam transmisit.* Nihil tamen eorum ad manus nostras hucusque memini pervenisse. Fertur autem ejus insigne & clarum opus *Historiae temporum Lib. I. Epistolarum ad diversos Lib. I.* Claruit temporibus Friderici Imperatoris Primi, Anno MCLX. Quod vero Sixtus Senensis, uti jam ex Vossio audivimus, Richardo nostro Libros τῶν ἀντικειμένων tribuit, id perperam scriptum opinor. Duo Libri illi *Contrariorum in speciem locorum Testamenti*, a nonnullis Auctorem habuisse creduntur Salvianum Massiliensem. Ad haec alii, teste Leone Marficano in Chronico Casinensi. Lib. I. Cap. 33. & Pe-

tro Diacono in Libro de Viris illustrib. Casinensib. eisdem tribuunt Berthario Abbati Casinensi, qui Anno Christi DCCCLVI. sacro illi Asceterio praeesse coepit. Verum ii rectius fortasse judicant, qui fidem sequuti Felicis Episcopi Toletani in Appendice ad Isidorum de Viris Illustribus, Auctorem eorundem Librorum faciunt Julianum Episcopum Toletanum circiter Annum Christi DCXC. uti Andreas Schottus, Loaisa, Mabillonius, & alii animadverterunt. Ceterum qui haftenus meminerunt Richardi nostri, ejus Chronicon in Codicibus tantummodo exaratum viderunt, aut ex aliorum relatione illustrarunt illius memoriam. Quod curâ meâ nunc illud aut inter hominum manus versari primum incipiat, aut ipsi Richardo legitime redditum prodeat, beneficium hoc debemus, ut praefatus sum, amplissimae Vaticanae Bibliothecae, ac diligentiae Clarissimi viri Nicolai Carminii Falconis, nunc Episcopi Maturanensis, Latinae & Graecae Linguarum doctissimi, qui mihi pro sua humanitate ipsum descripsit, meisque studiis contulit. Richardus autem ab exordio Mundi cursum narrationis suae inchoavit: quam scribendi libidinem familiarem fuisse eorum temporum Historicis saepe monui. Ego, ceteris omissis, ab Imperio Caroli Magni, hoc est ab Anno Christi DCCC. loquentem exhibeo Richardum. Oneri, non Eruditioni, forent, quae a me praetermissa fuere. Chronico additur brevis *Catalogus Romanorum Pontificum*, a Sancto Petro usque ad primos annos Alexandri III. Papae. Certum praene futurum est, hujus quoque Opusculi Auctorem fuisse eundem Richardum, quum Cluniacensium acta identidem intermisceantur, neque anni Pontificum excedant annos Chronici. Denique subtextitur non contemnendus *catalogus Cardinalium*, & reliquorum sanctae Romanae Ecclesiae Officialium, quorum munera explicantur. Subsequebatur in Codice *Soliloquium Hugonis de Arrha animae*, Auctore videlicet Hugone de Sancto Victore, jam editum, & nihil ad rem, quam prae oculis habeo, spectans.

RICHARDI

CLUNIACENSIS MONACHI

CHRONICON.

Arolus igitur Primus ex gente Francorum, Romanorum creatus Imperator, imperavit Annis XLV. Hujus temporibus Synodus magna

Aquiligranis congregata est Anno ab Incarnatione Domini DCCCIX. In qua Synodo de processione Sancti Spiritus agitatum est, utrum sicut procedit a Patre ita procedat a Filio. Hanc quaestionem Johannes Monachus Hierosolymitanus moverat, quum regula & fides Ecclesiastica firme Spiritum Sanctum a Patre & Filio procedere affirmet, non creatum, non genitum, sed Patri, & Filio coaeternum & consubstantialem. In eadem etiam Synodo quaesitum est & ventilatum de statu Ecclesiarum, & ordine singulorum cujusque conversationis, & quales Clerici esse debeant. A tempore, quo Langobardi invaserant Italiam usque adhuc, sunt Anni CCCXVI. Nicephorus Constantinopoli imperat Annis IX. Mauricius filius ejus imperat menses II. dies VI. Hic in loco, ubi pater ejus mortuus est, insanabili vulnere

A percussus, vix a pugna vivus evasit. Tamen paternae malitiae germanus heres, multa frequenter dehonestavit. Unde facto consilio Michael Curopalates Imperator a toto Senatu appellatus est. Atque ita factum est, ut dum Orientale Imperium paene devenisset ad nihilum, nec nisi nomen Imperii apud Bizantium reservatum esset, Dominus Carolus piissimus Augustus ita Occidentale suscitavit Imperium, ut nulli Augustorum jure debeat vocari secundus propter factorum multitudinem & magnitudinem. Michael Curopalates imperat Annis II. vir orthodoxus & amabilis omnibus, omnes qui orthodoxae Fidei adversabantur, prout poterat, curabat extinguere. Praetores vero & Nobiles desperati ab Imperatore, Leonem Patricium, virum strenuum eligunt. Porro Michael hujus acclamatione audita, cum Procopia uxore sua, natisque suis in Oratorium Fari accurrens, detonsis capillis Monastica induit vestimenta. Amaverat autem semper sacrum habitum Monachorum, qui divinae Philosophiae gymnasium est. Porro Leo Imperator regnat Annis VII. menses V. dies XV. Dominus vero Carolus,

ut paulo altius repetamus, regnare coepit Anno ab Incarnatione Domini DCCLXVIII. Quo Anno Pipinus pater ejus obiit, relictis duobus filiis suis, qui elevati sunt in Reges: idest Carolus, de quo nunc agitur, & Carlomannus frater ejus; Dominus Carolus in Noviom. Civitate, Carlomannus verò Sueffionis Civitate. Qui in principio Regni sui contra Waldum Ducem Aquitaniae perrexerunt in Gualconia, illumque ceperunt. Carlomannus inde reversus Bertam Reginam duxit uxorem. Qui post biennium mortuus est, quo regnare coepit. Carolus etenim consensu omnium Francorum super duo Regna Rex constituitur. Regnavit inde gloriosus Princeps Annis XLVII. Hic quarto Regni sui Anno subegit Italiam, & Desiderium Regem Langobardorum in Papia Urbe cepit. Sed filius ejus Aginulfus fugâ lapsus, Byzantium venit. Idem Carolus trigesimo tertio Anno Regni sui a Leone Papa Imperator factus est. Habuit autem multa proelia cum Saxonibus, eo quod rebelles & infideles contra eum semper existerent. Descrixit siquidem fana eorum, & Christianum nomen tam apud eos, quàm apud ceteras gentes tum timore, tum amore propagabat. Construebat enim in eorum terra Castra & Urbes, ad monumentum sui, ut terram taliter occuparet, & Christianismo subderet. Intravit autem Dominus Carolus in Hispaniam usque Caesaraugustam, ubi quorundam Regum Saracenorum recepit obsides; superatisque inibi pluribus Oppidis, atque Castellis in deditioe acceptis, salvo & incolumi exercitu revertit. Praeter quod in ipso Pirenaei jugo Vasconiam perfidam parumper in redeundo contigit experiri. Nam quum

A agmine longo, ut loci & angustiarum situs permittebat, porrectus iret exercitus, in summo montis vertice positus insidiis (est enim locus ex opacitate silvarum, insidiis opportunus) extremam impedimentorum partem, & eos, qui novissimi agminis incedentes, subsidio praecedentes tuebantur, desuper incurstantes, in subjectam vallem dejiciunt, confertoque cum eis proelio, usque ad unum omnes perimunt. Ac sic beneficio noctis instantis adjuti, cum praeda celerrime diffugiunt. In quo proelio Egiardus Regiae mensae Praepositus, Anselmus Comes Palatii, Huroudland Britannici limitis Praefectus, cum aliis pluribus interficiuntur.

C His temporibus Adela Saracenus Bimangi Regis filius, a fratre suo Regno pulsus, ad Carolum venit, ejusque manibus se commendavit. Quem cum Ludovico filio suo in Hispaniam reverti fecit, ut ei contra fratrem subveniret. Misit autem Imperator alium filium suum Pipinum ad disponenda quaedam negotia Italiae. Legatus autem Idelfonsi Regis Galliciae & Asturiae, nomine Froja, venit ad eum, praesentans ei mirae pulcritudinis papilionem. Et post pauca Rex idem, depraedata super Saracenos Ulixibonâ, misit eidem Imperatori Legatos cum muneribus. Post illa tempora dum Carolus Româ rediens, cum in Augustum a Leone Papa & omni Populo ordinatus esset, terrae motus factus est Romae: & ex maxima parte Basilica Sancti Pauli cum trabibus decidit. In quibusdam locis Urbes, monteque ruerunt. Per haec tempora Rex Persarum inter cetera dona Horologium mirabilis fabricae illi transmissit, ac Christianos, qui sub ejus erant Imperio, rogante hoc Domino Carolo

Carolo, mitius saepe tractavit. Erat autem tantae admirationi apud exteras gentes, ut etiam ab eis pater Orbis appellaretur. Post hoc tempus Ludovicus, filius Imperatoris, quem jam Pater suus Regem Aquitaniae fecerat, Tortosam Civitatem Hispaniae obsedit. Sed quia munita nimis erat, inefficax rediit. Hoc etiam tempore Mauri & Saraceni Corsicam, Sardiniam, & Baleares Insulas, quae omnes sub dominio Imperatoris erant, nimia vexatione vastabant. Et Normanni regiones Imperii valde affligebant. Est enim Normannia contermina Dacis, sive Danis, ita ut saepe Normanni, idest Daci vel Dani saepe vocentur. Godefredus vero Rex Normannorum ab ea vana spe inflatus erat, ut sibi totius Germaniae potestatem promitteret. Frisiam, Saxoniam suas provincias aestimabat. Jactabat enim, se brevi Aquisgranis venturum esse magnis copiis. Quod revera facere inchoasset, nisi morte praeventus esset. Dum Imperator pacem cum Imperatore Leone Constantinopolitano, & cum Hemingo Danorum Rege pacem haberet, in tres partes divisit exercitum. Unum misit trans Albiam in Livonas, quos vastavit. Castellum etiam superiori Anno a Wileis destructum, in ripa Albiae fluminis reaedificavit. Alterum in Pannonias contra Hunnos misit exercitum. Tertium in Britones, qui cornu Galliae super litus Oceani resident. Qui omnes rebus prospere gestis. & perdomitis gentibus, ad quas ierant incolumes ad Imperatorem regressi sunt. Anno sequenti Carolus filius Imperatoris, qui major natus erat. obiit; & Imperator Aquisgrani hyemavit. Proinus autem alter filius ejus, quem Regem Italiae fecerat, jam obierat; qui filium

A nomine Bernardum reliquit, quem Domnus Imperator pro patre Regem fecit Italiae. De Domino Carolo Imperatore si quis vult plenius nosse, quae gessit, gesta Francorum diligenter exquirat. Habuit autem Imperator uxores plurimas, filiam scilicet Desiderii Regis Langobardorum, quam post modicum repudiavit. Habuit & Ildergam nobilissimam feminam de Suevorum gente, de qua tres filios habuit, idest Carolum, Pipinum, & Ludovicum, totidemque filias habuit; & alias tres filias: duas de Fastrada Regina, tertiam de concubina quadam. Defuncta vero Fastrada, Ildergam duxit uxorem. Post cujus mortem tres concubinas habuit: ex quibus omnibus filios & filias genuit. Aquisgranis Regiam exstruxit, ibique extremis vitae annis usque ad obitum suum habitavit.

C Anno igitur ab Incarnatione Domini DCCCXIV. dum Aquisgranis degeret, septuagesimo primo aetatis suae. Regni vero in Francia XLVII. Imperii XIV. accedente ad febri lateris dolore, septima, postquam decubuit, die, hora diei tertia, Oleo Sancto perunctus, sacra Communionem percepta, V. Calendas Februarii viam universae carnis, lux Francorum, ingressus est, sepultus Aquis in Basilica Dei Genitricis, quam ipse construxerat. Corpus vero aromaticatum, & in sede aurea sedens, positum est in curvatura Sepulcri, accinctum ense aureo, Evangelium aureum tenens in manibus & genibus, reclinatis humeris in cathedra, & capite erecto, honeste ligata aurea catenam ad diadema. In diademate vero Signum Crucis positum est. Et sepulcrum repletum est aromatibus, pigmentis, balsamo, musco, & thesauris. Vestitum est corpus ejus Imperia-

perialibus vestimentis, & sudario sub diademate facies ejus cooperta est. Sceptrum aureum, & scutum aureum, quod Leo Papa consecraverat, ante eum posita sunt. Et sigillatum est Sepulcrum ejus. Nemo enim referre potest, quantus luctus fuerit per universam terram non solum a Christianis, sed etiam a Gentibus. Hoc autem sciendum est, quod nulli Imperatorum secundus Religione & aetibus extiterit. Antea verò quàm moreretur, advocatis omnibus Imperii sui Metropolitanis, omnes thesauros eis tradidit, ut ipsi per subiectas sibi Dioeceses, Ecclesiis, viduis, orphanis, pauperibus, & ubicumque opus esset, dividerent.

Ludovicus Caroli filius imperat Annis XXVII. adhuc imperante apud Byzantium Leone Imperatore. Dominus Ludovicus post patris necem, primos Legatos, qui ad patrem undecumque venerant, absolvit, & alios ad patrem venientes, simili modo suscepit. Jussit autem Dominus Imperator fieri Regulam Canonicis, de diversis Patrum sententiis excerptam, ut sicut Monachi respiciunt ad Regulam Sancti Benedicti, sic perlegant Clerici vitae Librum Clericorum. Operis hujus auctor existit Amalarius Diaconus, qui etiam Librum de Officiis, & alia nonnulla contexit. Congregavit autem Synodum Ludovicus, ubi Abbates Regni sui convocavit, & multa utilia tene-ri eis praecepit, admonens, ut Regulam Sancti Benedicti tenerent; & ut minus quàm sex Monachi in una Cella non morarentur, quod ab eodem roboratum est. Posuitque Abbatias omnes in manu sua, ut nemo Comitum vel Episcoporum eas inquietare posset. Eo tempore Lotharium primogenitum suum Imperato-

rem coronavit, & consortem Imperii constituit. Ceteros verò Reges appellatos, unum idest Carolum Calvum, quem de Judith Regina susceperat, Franciae & Burgundiae, Ludovicum Germaniae, Pipinum Aquitaniae praefecit. Ille Pipinus Angeriacense Monasterium jussu patris construxit, ubi & Caput Johannis Baptistae, ut fertur, reposuit, quamvis alii apud Byzantium esse contendunt. Tunc Rabanus Magnencius Monachus, Magister Alcuini, in divina Philosophia claruit. Hoc autem sciendum, quia idem piissimus Imperator consilio Episcoporum & Optimatum suorum ea, quae contra Bernardum nepotem suum, & circa Adoaldum Abbatem gesta sunt, ei sua restituendo, publicè luxit poenitentia, & confessionem egit, & reconciliatus est fratribus suis, quos invitos tonderi jusserat. Denique quicquid ipse vel pater ejus Dominus Carolus contra aliquos injuste perpetravit, emendavit, & cum summa devotione sese correxit. Item Normanni Herio Insulam, quae est in pago Pictaviensi, facta per mare irruptione succendunt, quae desinita est a generali Monachorum habitatione. Ibi enim Dominus Carolus Imperator fecerat Monasterium Sancti Philiberti; unde his temporibus Corpus Sancti Philiberti, Normannorum infestatione de Herio Insula effoditur VII. Idus Junii, & in Burgundiam a Monachis defertur. Et post duos annos Pipinus Rex Aquitaniae filius Imperatoris obiit, sepultus Pictavi apud Sanctam Radegundim.

Lotharius filius Ludovici post patrem imperat Annis XVI. Sed facta est altercatio inter eum, & Ludovicum Regem Germaniae, & Carolum Regem Franciae pro Regno Aquitaniae, quod Pipinus eorum frater si-

ne liberis mortuus vacuum reliquerat. Anno Secundo post mortem Domini Ludovici Carolus Calvus, & Ludovicus Rex Germaniae Regnum Aquitaniae invicem partiti sunt. Alio quoque Anno Siguinus Comes Burdegalensis, & Xantonensis Comes a Normannis capti & occisi sunt. Et Xantonas Civitas a Normannis capta est & concremata, thesauris ejus optimis exportatis. His temporibus Normanni diffusi sunt per Aquitaniam, quia Duces ejusdem Regionis inter se bellis deciderant, nec erat, qui eis resistere posset. Item concrematae sunt ab eis Herio Insula, & Monasterium de Oras Insula, Burdegala, Xantonas, Engolisma, Lemovicas, Pictavis, Andegavis, Turonis, Aurelianis, Parisius, Belungus, Novionum, & innumera Monasteria & Castella destructa sunt. Per idem tempus Canonici Sancti Martialis apud Lemovicas in Monasticum habitum se sponte transferunt. E contrario Monachi Sancti Martini Turonis ante Corpus ejusdem abjecto Monachali schemate, schema induunt Canoniale. Sed mox in eisdem pestilentia irruit, ut una nocte omnes morerentur. Tunc idem locus in reliquum a Canonici habitatur.

Carolus Calvus post mortem fratrum suorum regnat super Francos Annis XXIX. ubi nobilem Ecclesiam apud Compendium de novo construxit, multisque redditibus & praediis illam ditavit; insuper Reliquiis, quas de Hierosolymis & Constantinopoli advexerat, eandem insignivit. Inter quae pretiosissimum Sudarium Christi Domini, quod in Sepulcro habuit, in praefata Ecclesia reposuit, quod usque hodie ibidem conservatur. Quo tempore Normanni Aquitaniam gravissime affligebant, necnon & alias

A Francorum Provincias, Turpio Comes Engolismensis cum Normannis congressus; occidens eorum Regem nomine Mauru, ab eo ipse occiditur. Emeno autem frater ejus, Engolismae pro eo Comes efficitur. Qui post biennium cum Xantonensi Comite configens, interemtus est, relinquens parvulum filium suum nomine Ademarum.

B Ludovicus Balbus super Francos tantum regnat Annos IV. vel sicut alii volunt, II. Hic nil strenue gessit ob brevitatem vitae, nisi quod Monacham unam, ut ferunt, de Monasterio Kala traxit, & eam duxit uxorem. Nec ulterius aliquis de Regibus Franciae fuit Imperium, eo quod a patribus degenerarent.

C Carolus Simplex sive Stultus, Ludovici filius, regnat Annis XXV. infelicitate. Per id tempus Ramnulfus Comes Pictaviensis filium habuit Eblum nomine. Ramnulfus vero consanguineus erat Willelmi Pii Aquitanorum Ducis & Arverniae Comitis. Interim Ademar filius Emenonis praedicti Comitis Engolismae, quum non haberet Terram, a Rege Oddone vocatus, Comes Pictavi proventus est; sed quum non haberet prolem, una cum sancta uxore sua de his, quae possidebat, multa Christi Ecclesiis concessere. Sanctus vero Geraldus clam Pictavi subductum Eblum Ramnulfi filium, ne fortè necaretur, Willelmo Pio, cui propinquus erat, tradidit nutriendum. Eo tempore Dux ipse Willelmus, quum non haberet heredem, Cluniacense Monasterium in fundo proprio, qui est in Burgundia, pago Matisconensi construxit, eidem loco Bernonem Abbatem praeficiens; magnos de suo redditus praefato loco jure dedit hereditario.

Anno

Anno igitur ab Incarnatione Domini CMX. primum praefuit eidem Beruo Abbas Annis XVI. Willelmus Pius immaturâ morte praeventus locum imperfectum reliquit, & Ducatus sui Eblum jam factum Pictaviensem Comitem reliquit heredem. Ex tunc siquidem Pictavorum Comites, Duces Aquitanorum fuere. Eblo verò Bituricus, dum Cluniaci coepisset institui, similiter coepit aedificare Dolense Coenobium in honorem Matris Domini: quod postea filius ejus Radulfus reintegravit, & magnam Monachorum cohortem ibidem congregavit, & sufficienter eis vitum contulit.

Adrianus Papa Romae sedit Annis II. Menses IV. Quo Pontificatu Coenobium Cluniacense a praedicto Duce Wilhelmo II. pio fundatum est. Formosus sedit Annis IV. Menses VII. dies XIII. Hic confirmavit Bernoni Abbati Chartas & donaria, quae fecerat Gignienſi Ecclesiae. Beruo Cluniacensis Abbas moritur. Rodulfus post mortem Caroli super Francos regnat Annis XIII. Hujus tempore Oddo Cluniacensis Abbas obiit.

Ludovicus Caroli Simplicis filius regnat Annis VIII. Per haec tempora Heblus praedictus Pictavorum Comes, & Dux Aquitaniae, duxit Adelaſiam filiam Roſi Rotomagensis in conjugium. Genuitque ex ea filium Willelmum Caput ſtupae. Circa haec tempora Willelmus Sector-ferri filius Aldoini Comes erat Engoliſmae, qui de genere Caroli Calvi habebatur. Hic reſtituit Reliquias Carroſio Monasterio, quas Monachi ejusdem loci infeſtatione Normannicâ, Engoliſmae transfugerant. Nam iidem Normanni crebras irruptiones per Pictavorum terminos, & uſque Carroſium, vel ultra; ſaepius facere conſueverant.

A Tunc Ademarus Cluniacensis Abbas per decennium claruit. Ante quem fuerat Oddo Cluniacensis tempore Radulſi Regis, cujus jussu coepit diſponere regulariter Floriacenſe Coenobium. Praefuit autem idem pater Dolenſi, Matiacenſi, Aurelianenſi, & omnibus fere Aquitaniae Coenobiis, quae regulari diſciplina coëruit.

B Lotharius Ludovici filius super Francos regnat Annis XXX. Hic eſt in Regem unctus Remis, & Hugo magnus factus eſt Dux Francorum. Hic Hugo fuit filius Roberti tyranni, qui interfectus eſt a Carolo, quem habuerat a ſore Heberti Comitis Vermandenſis. Secundo Anno post haec ipſe Hugo Civitatem Pictavis obſedit, unde expulſus rediit. Altero Anno obiit ipſe Hugo magnus, ſepultus in Baſilica Sancti Dionyſii, cui ſucceſſerunt tres filii, Hugo, Otto, Henricus. Hugo factus eſt Dux Francorum. Otto Burgundiorum. Mortuo Ottone Duce ſucceſſit ei frater ſuus Henricus. Ademarus Cluniacensis Abbas obiit Cluniaci.

E Ludovicus Lotharii filius super Francos regnat Annis V. Hic adoleſcens, immaturâ morte praeventus, nullum reliquit heredem. Carolus autem frater ejus, ſive ut quidam volunt, patruus ejus, illi ſuccedit in Regnum. Captus eſt autem Carolus cum uxore ſua. ſcilicet filia Herberti Comitſ Trecarum, ab Hugone Duce, & ductus Aurelianis in cuſtodia, ubi genuit duos filios Ludovicum & Carolum. Ipſe in carcere post tempora plurima mortuus eſt. Tali enim exitu genus Regum, ſive Caroli apud Francos deſeciſſe legitur. Majolus Abbas, qui post XL. Annos Cluniaceniſi praefuit Coenobio, obiit

Silvi-

Silviniacum, ubi cum magna reverentia sepultus est.

Hugo Caped filius Hugonis Magni super Francos regnat Annis X. Dux Aquitanorum & alii Regni Proceres potestatem super Episcopos, quam antea Reges habebant, tenere coeperunt. Per haec tempora majus Monasterium, quod est Turonis, consensu Domni Nicolai Abbatis, proprios coepit habere Abbates. Otto Tertius imperat.

Rotbertus Hugonis filius super Francos regnat Annis XL. Hic fuit Regum piissimus, & sanctae Religionis amicus. Per idem tempus Domnus Odilo Abbas Annis LVI. Cluniacensi praefuit Coenobio. Hoc tempore Willelmus Caput-stupae Dux Aquitanorum in pago Pictaviensi Monasterium Malliacense construxit. Per haec tempora Berengarius Turo-nensis vitâ & scientiâ Philosophus clarere coepit. Erravit in fide, sed postea correxit errorem, manibusque suis juxta praeceptum Apostoli laborabat, & pauperibus quidquid undecumque habere poterat, tribuebat, nihil sibi reservans, si non deesset, cui largiretur.

Henricus Rotberti filius super Francos regnat Annis XXIII. Apud Byzantium Michael imperat. Henricus II. Romanis imperat & Alemannis. Per idem tempus Sanctius Rex Christianorum in Hispaniis sceptrum gerebat. Quo defuncto Frederannus filius Regni suscepit habenas. Per haec tempora Domnus Odilo Abbas qui per LVI. Annos praefuit Cluniacensibus, obiit. Post haec eidem Coenobio praeesse coepit Domnus Hugo Abbas, prae ceteris genere, elemosynis, prophetiae spiritu clarus. Tunc Willelmus Dux Aquitanis praeerat. Quo sine prole defuncto, frater ejus

Tom. XII.

A Guido Ducatum suscepit agendum. Hi duo fratres Wasconiam sibi subjugarunt. Per haec tempora Pictavi cum Andegavensibus haud longe a Castro, quod dicitur Voltunna, grave proelium habuerunt, victique sunt Pictavi cum multa strage suorum, multique ex vivis inter mortuos latuerunt, & sic incolumes evaserunt. B His temporibus florere coepit in Theutonica terra Menegaldus Philosophus, divinis & saecularibus literis ultra coaetaneos suos eruditus. Uxor quoque & filii ejus religione florentes, multam in Scripturis habuere notitiam, & discipulos proprios filiae ejus praedictae docebant.

C Philippus Henrici filius super Francos regnat Annis XLV. Apud Byzantium Alexius imperat. Super Romanos & Theutonicos Henricus III. Circa haec tempora in Africa a Mauris Marroch Civitas nobilissima conditur. Philippus Rex Francorum relicta uxore propria, de qua filium Ludovicum, qui post eum regnavit, genuerat, conjugem Comitis Andegavensis, eo vivente, sibi conjunxit. D Ideo a Romano Pontifice Urbano in Claromontano Concilio excommunicatus est. Qui tandem resipuit, abjectâ adulterâ. Per hoc idem tempus Robertus Wiscardi de Normannia exiens, vir pauper, miles tamen, ingenio & probitate sua Apuliam & Calabriam suae ditioni submisit, & E Insulam Siciliam de manu Ismaëlitum liberavit, Rogeriumque fratrem suum ejusdem Insulae Comitem appellavit. Deinde mare transiens, Durachium Urbem nobilem cepit, Dalmatiamque & Bulgariam super Alexium Imperatorem adquisivit. Insuper eum ter bello fugavit, & Romanum Henricum semel ab Urbe fugere compulit; & Pontificem Roma-

num,

num, quem ceperat, ab eo liberavit. Qui cum innumerabilia paene fecisset probitatis indicia, hoc de illo constans habetur, quod nisi morte praecupatus fuisset, filium suum Boamundum Imperatorem faceret, se vero Regem Persarum, ut saepe dicebat, constitueret. Numquam visus est fugere, quamvis saepe pugnaverit. Venetos, qui contra eum omni virtute sua convenerant, cum stolo suo ita profligavit, ut nec fuga nec pelagus illis esset auxilio. Nec fuit terrarum locus ita remotus, in quo rumor, fama, timor Wiscardi per omnium fere ora non volitaret. Et ut verius de eo dici potest, nulli Regum aut Imperatorum Wiscardus secundus exstitit. Solebat enim de eo dicere Wido Dux Aquitanorum, qui fuit vir illustrissimus & proelior fortissimus, ita ut cum fratre Wilhelmo, qui jam obierat, Guasconiam sibi subjugaret: *nullum hominem probum debere vocari, nisi solum Wiscardum*. Qui cum esset generis ignoti & pauperuli, majus omnibus fecisset hominibus. Wido autem Dux praedictus novi Monasterii Coenobium Pictavi a fundamentis erexit, quod de propriis redditibus juxta munificentiam suam valde ditavit; Dominoque Hugoni Abbati Cluniacensi ad disponendum tradidit. Rotbertus autem Wiscardi interea mortuus est in terris Imperatoris, ubi cum magno exercitu terrâ, marique contra eum perrexerat. De quo quidam ajunt, quod veneno necatus est. Sepultus est apud Venusiam in Coenobio Monachorum, quod ibidem ipse adhuc vivens construxerat. Reliquit enim Rotbertus Wiscardi moriens duos filios, Boamundum, quem adhuc privatus de privata uxore genuerat, & Rotbertum Ducem Apuliae, quem

A de filia Principis Salerni susceperat: quibus terram sibi adquisitam dimisit. Rotbertus autem Dux filium Willelmum genuit, & Ducem post se Apuliae reliquit, qui sine herede mortuus est. Boamundus vero, dum post mortem patris sui Francorum Proceres Hierosolymam tenderent, eis, relictis omnibus, ut dictum est, se sociavit, & consortem laboris se se fieri rogavit. Qui postea captâ a Francis Antiochiâ, Princeps ejusdem Urbis factus, magnum ob suae probitatis meritum dedit posteris documentum. Nec non ob morum elegantiam filiam Philippi Regis Francorum, Constantiam nomine uxorem habere meruit. De qua filium Boamundum juniorem suscipiens, post se reliquit heredem. Rotgerus autem Comes frater saepe dicti Wiscardi, Rotgerium filium suae dominationis successorem moriens instituit.

B

C

In hoc tempore Willelmus cognomine Roth-seth, qui Anglis imperabat, moritur. Henricus vero frater ejus Regnum suscepit ejusdem. Fuerunt autem ambo filii Wilhelmi Bastardi, qui Angliam acquisivit. Rotgerius Roberti Wiscardi nepos, mortuo Willelmo Apuliae Duce, & Boamundo juniore Antiochiam migrante, utriusque possedit hereditates. Et quum omnia prospere sibi cessissent, Regem se vocari maluit, & multos Nobiles, ne sibi forent contrarii, alios exheredavit, alios occidi praecepit, & eorum terras solus possedit. In Urbe Venusia, ubi Rotbertus Wiscardi sepultus est, & Poëta Horatius natus, in quadam Turre veteri, quae muro Urbis adhaeret, conditus est. Hoc tempore Anselmus Philosophus in Francia floruit: deinde Cantuariensis Archiepiscopus ordinatus, sanctitate pollens, in Francia mori-

D

E

moritur. Circa haec tempora Certu-
fae Monasterium in Alpibus constru-
itur, ubi Monachi in cellis habitant,
orationi, lectioni, & contemplationi
vacantes. In illo tempore illud fa-
mosissimum Coenobium feminarum,
quod dicitur Fons Ebraldi, constru-
itur in pago Pictaviensi a Rotberto
de Bruxello, juvante eum Petro Pi-
ctavorum Episcopo, cujus sanctita-
tem crebra miracula tumuli ejus lo-
quuntur, & praedicant. Post aliquot
annos Cistellense Coenobium aedifi-
catur; unde tanta seges religionis ef-
floruit, ut omnem fere Latinitatem
repleverit. Post haec, tot, & tam
diversarum Sectarum Monasteria in
Galliis fabricata sunt, ut non sit fa-
cile singulis immorari.

Urbanus Papa, qui & Oddo, Clu-
niacensis Monachus, & postea Ostien-
sis Episcopus, sedit Annos XI. Men-
ses VI. Hic primus iter ad capien-
dam Hierusalem, in Claromontano
Concilio, An. ab Incarnatione Do-
mini MLXXXV. regnante in Ale-
mannia Henrico Imperatore, in Fran-
cia Rege Philippo, praedicavit &
praevaluit. Nam Franci, Domino
inspirante, Crucem in vestibus suis
insuentes, cum robore exercitus,
quamvis labore inexplicabili, per
Constantinopolitanam Urbem iter fa-
cientes, ubi cum Alexio Imperatore
foedus pepigerunt, sicut ipse postula-
vit ab eis, facti tamen homines il-
lius. Huic exercitui praesuerunt no-
biles viri Godofredus scilicet Dux
Regni Lothariensis cum fratribus suis
Baudoino, & Eustachio Consulibus
claris: Raimundus Comes Sancti Ae-
gidii: Boamundus Rotberti Wiscardi
filius: Petrus Eremita: Tancredus:
Stephanus Blesensis Comes: Rotber-
tus Normanniae Comes, Willelmi
Regis Anglorum filius: Rotbertus

A Comes Flandriae: Hugo magnus fra-
ter Philippi Regis Francorum, &
alii multi. Deinde mare, quod Bra-
chium Sancti Georgii dicitur, tran-
sfretantes, ad Nicaeam Urbem pro-
perarunt, quae ab eis quinque septi-
manis obsessa, ac vi & ingeniis val-
de coartata, Alexio Imperatori ad
ultimum reddita est. Postea per mul-
tos labores pervenerunt Antiochiam,
quam praenominant parvam in Pro-
vincia Pisidiae: deinde Iconium.
Quum autem pervenissent ad Era-
cleam Urbem, viderunt signum in
Coelo, in modum ensis figuratum,
cuspide versus Orientem protento.
Tunc profecti sunt ad Oppidum,
quod Mariscum nominant. Profecti
inde Baldoinus Comes frater Gode-
fridi, relicto exercitu cum illis,
quos secum duxit, Urbem, quam
dicunt Tarsum Ciliciae, ausu magno
ceperunt, quam Tancredus violenter
abstulit, qui jam in ea homines suos,
Turcis ei consentientibus, intromise-
rat. Itaque confidens in Domino,
cum paucis militibus proficiscens ver-
sus Eufratem fluvium, comprehendit
ibi Castella plurima, inter quae u-
num cepit peroptimum, quod vo-
cant Turbexel, Armenis sibi con-
sentientibus. Famam autem ejus longe
lateque circumfusam misit ad eum le-
gationem, qui Princeps erat Civita-
tis Edeffe, idest Roais, non habens
filium, nec filiam. Est autem Roais
in Mesopotamia Syriae, trans flumen
Eufratem viginti fere milliariis, ab
Antiochia distans quasi centum vel
paulo plus. Baudoinus cum suis tran-
sito Eufrate, veniens Roais, a Prin-
cipe ipsius Urbis & uxore, & Civi-
bus alacriter susceptus est. Post quin-
decim vero dies perempto Principe ab
Edeffenis, Baudoinus in Palatio ad
dominandum sublimatus est. Mense

Octobri perveniunt Franci Antiochiam Syriae, flumine transito, quod Fernum & Orontem nominant. Ante Urbem iussa sunt tentoria extendi. Est Antiochia Civitas magna ambitu, sive fortis & muro valida: quae etiam ab * hostibus exercitus numquam poterit comprehendi, si tantum inhabitantes pane muniti eam defendere voluerint. Estque in ea Basilica una satis veneranda, in honore Sancti Petri Apostoli dedicata, ubi sedet in cathedra in Episcopum sublimatus postquam a Domino Principatum Ecclesiae, clavibus acceptis Regni caelestis, suscepit. Est & alia in honore Beatae Mariae fabricata: suntque aliae plures Ecclesiae decenter compositae. Tredecim fere miliaris distat mare ab Antiochia; & quia Fernus fluvius inibi mare incidit, per ejusdem alveum fluvii usque prope Antiochiam naves de longinquis partibus bonis refertae omnibus deducuntur. Itaque tam per terram, quam per mare munita bonis abundat Civitas multimodis divitiis. Et quoniam de Antiochia se occasio nobis praebeat, de situ ejusdem necessarium esse dicere aliquid videtur. Est quaedam planicies inter montes Libani, quae in latitudinem per diem unum tenet viatorum, & dimidium diem in longitudine. Haec autem planicies habet ab Occidente paludem quamdam, ab Oriente fluvium, qui quamdam partem ejusdem planicie cingit ad pedes montium, quos illa terra habet; a Meridie ita recurrit, ut inter montes & fluvium transitus nullus sit; & sic mari Mediterraneo, quod Antiochiae proximum est, influit. In angustiis autem illis, quas fluvius tam adhaerens supradictis montibus facit, Antiochia sita

A est, ut ab Occidente flumen inferiori muro influens, quamdam in modum sagittae partem terrae inter se & ipsam Civitatem relinquit. Hoc modo ab Oriente Urbs sita surgit in Oriente, atque suo ambitu trium montium juga complectitur. Ille verò mons, quem a Septemtrione habet, quodam maxime praerupto ab aliis dividitur, ut ab illo ad alios nullus, vel difficillimus aditus, habeatur. In Colle autem ad Septentrionem Castellum quoddam est, & in medio colle Castellum aliud, quod Linguâ Graecâ Calax (*) vocatur. In tertio colle tantum Turres. Tenet autem haec Civitas duo miliaria in longitudine, muris & turribus & antemuralibus ita munita, ut nullius machinae impetus, nullius hominis assultus, etiamsi omne genus hominum conveniat, vereatur. Sed quum Antiocheni a Francis se obsideri conspicerent, Gratianus Admiratus misit filium suum, Sansadolam nomine, ad Soldanum Imperatorem Persidis, ut eis succurreret. Quod & factum est.

D Obsessa est autem Antiochia circiter XI. Kalendas Novembris, capta verò III. Nonas Julii. Corbogat autem Turcorum Dominus a Soldano de Perside missus cum exercitu innumerablem, ad auxilium Antiochenorum venit. Sed, Domino volente, antequam veniret, Urbs Antiochena Francis reddita est.

E Apparuit autem Dominus cuidam Turco, gratiâ suâ praelecto, praecepitque ei, ut Civitatem Christianis redderet, quo audito Turcus mandavit Francis, quod Civitatem eis redderet. Igitur Franci, communicato consilio miserunt ad haec experienda Boamundum, Godefredum Ducem, & Flandrensem Comitem. Quumque per

(*) an Chalaza? hoc est, Graece Χαλαζα.

per medium noctis ad collem venissent Civitatis, remissus internuntius ab eo, qui Civitatem reddebat, dixit, *Exspectate paulisper, dum lampas transeat*. Etenim tres viri, vel quatuor cum lampadibus per muros Civitatis totâ nocte pergebant, excitando, & commonendo vigiles. Post hæc autem appropinquant ad murum, & erectâ scalâ, coeperunt ascendere Franci. Primus quidam Francus, nomine Fulcherius, frater scilicet Budelli Carnotensis, muros intrepidus ascendit; quos Comes Flandrensis sequutus, Boamundo, & Duci Godefredo mandavit, ut ascenderent. Jam enim quadraginta milites per chordas introierant, qui sexaginta Turcos trium turrium custodes occiderant. Quamque omnes festinarent, ut alius alium praeveniret, fracta est scala. At verò hi, qui ascenderant, descendentes in Civitatem, Posterulam quamdam aperuerunt. Per quam ingressi Franci coeperunt clamare: *Deus hoc vult; Deus hoc vult*. Ad hanc vocem turbata est Civitas. Discurrebant Turci ac Franci per vicos & plateas Civitatis, & Turci a Francis trucidati & perempti sunt. Quod videns Gratianus Ammiratus Antiochiæ, egressus per Posterulam quamdam, ab Armenis rusticis decollatus est, caputque ejus Francis allatum est. Non post multos verò dies Franci capto consilio mandaverunt per Petrum Eremitam Corbagat & Turcis, qui Urbem obsederant, quod nisi a Terra illa recederent, sequenti die sine dubio bellum contra eos inirent. Quod respuens Corbagat, Franci præparati ad bellum summo mane exierunt de Civitate, IV. scilicet Kalendas Julii. Ecce Hugo magnus, & Rotbertus Normannus, & Comes Flandrensis

A primi constituti sunt invaiores: deinde Dux Godefredus cum Alemannis: tertius Ademarus Podiensis Episcopus, cum familia Raimundi Comitis. Ipse verò Raimundus in Urbe remansit ad custodiendam eam. Postremo egressus est Boamundus cum gente sua. Huic verò tradiderat Turcus prædictus filium suum obsidem, qui Antiochiam Francis reddiderat. Quod videns Corbagat a tentoriis suis, ubi scaccis ludebat, vocavit quemdam Turcum, qui de Antiochia aufugerat, nomine Amirdalim, Francis notum per malitiam suam. Qui ait Corbagat:

En Franci veniunt. Vel nunc fuge; vel bene pugna.

Nam signum video magni procedere Papæ:

idest Ademari Podiensis Episcopi. Amirdalis mox discedens ab eo, equum calcaribus urfit.

Cogitat, an fugiat: socios tamen admonet ipse,

Fortiter ut pugnent, omnes jaciantque sagittas.

Fugatis Turcis, & a Christianis interfectis, Boamundus Antiochiam cum tota provincia possedit, eliminatis inde omnibus hominibus Raimundi Comitis, quos ibi custodes reliquerat. Tunc temporis obiit Ademarus Podiensis Episcopus, Kalendis scilicet Augusti, cujus anima quiete potitur aeternâ. Postea Hugo Magnus Constantinopolim, concessu Heroum abiit, deinde in Franciam. Igitur quum capta esset Civitas Antiochiæ, Sanctus Andreas apparuit cuidam rustico pauperi, Provinciali genere, dicens: *Veni, & ostendam tibi Lanceam Domi-*

Domini nostri Jesu Christi, quam Raimundo Comiti donabis. Etenim eam Dominus concessit illi, ex quo genitus est. Induxitque eum in Ecclesia Beati Petri Apostoli, ubi Lanceam Domini ei tradidit, quam de sub terra produxit. Haec igitur visio facta est, antequam Civitas caperetur. Post Civitatem captam praedictus homo, qui de Lancea dixerat, venit in Ecclesiam Beati Petri cum Raimundo Comite, & Capellano suo, Raimundo scilicet de Angelers, & aliis paucis, & coepit fodere in terra; inventaque est Lancea XVIII. Kalendas Julii. Quam suspiciens Raimundus Comes, in Capella sua honeste posuit.

Anno ab Incarnatione Domini MLXXXIX. profecti sunt ad Castrum, Archas dictum, ad radicem Libani situm. Istud Oppidum antiquissimum condidit Archeus Chanaan filius, ut legitur. Ibique consilio inito, quia de Lancea Domini multi dubitabant, post supplicationem triduani jejunii, octavo Mense post captam Antiochiam, benedictione judiciali, super struem lignorum in medio campi, ab Episcopis facta, inventor Lanceae per medium rogi flammantis ultro celeriter transmeavit. Quo transacto, illum hominem, quasi reum, in cute flammis crematum viderunt, & in interiori corporis parte laesum moriturum intellexerunt. Quod rei exitus monstravit, quum die XII. ipso angore obiit. Et qui ob honorem dei & amorem omnes Lanceam venerati fuerant, hoc iudicio peracto, omnes facti increduli, obstinati sunt valde; Comes tamen Raimundus tamdiu eam servavit, donec eam, nescio quo eventu, perdidit. Factum est post victoriam, dum Franci apud Rojam manerent, quod Sanctus An-

A, dreas manifestaret se Petro Bartholomaeo infra tentorium, ubi manebat Episcopus Athenis, & Capellanus Comitis Raimundi, & alius Capellanus nomine Simon. Alio quoque tempore, dum essent ad obsidionem Archados, apparuit Dominus crucifixus cum Petro & Andrea eidem Petro Bartholomaeo simplici & honesto viro, quiescenti in Capella Comitis Sancti Aegidii, cum quo multa de inventione Lanceae, & de incredulitate Francorum, & de nonnullis aliis loquuti sunt. Hanc autem visionem dum Francis aperiret, adhuc facti increduli, Petrus nimium iratus, sicut homo simplex, & qui veritatem noverat, dixit: *Volo ac deprecor, ut fiat ignis maximus, & cum Lancea Domini incolumis transeam. Sin autem, comburam in igne.* Sicut postulavit, sic & factum est. Praeparatus est ignis de oleis siccis, habuitque in longitudine XIII. pedes, & erant duo aggeres, & inter utrosque spatium quasi unius pedis, & in altitudine aggerum erant IV. pedes. Quum vero ignis vehementer accensus esset, Petrus Bartholomaeus indutus solummodo tunicâ, flexisque genibus ante Episcopum Albasiensem, Dominum testem invocavit, quod facie ad faciem ipsum in Cruce viderit. Postea quum Episcopus posuisset Lanceam in manu ejus, flexis genibus, factoque sibi signo Crucis, viriliter cum Lancea & intrepidus & imperterritus incendium ingressus est, atque per spatium quoddam in medio ignis demoratus est. Et sic per Dei gratiam illaesus transivit. Egressus Petrus de igne absque ulla laesione, signavit Populum cum Lancea, exclamavitque alta voce: *Deus adjuva.* Populus autem volens eum tangere, vel de vestimento ejus aliquid accipere, fecerant

cerunt tria vel quatuor vulnera in ejus cruribus, abscindentes de carne, & pinnam dorsi ejus confringentes creperunt eam. Deinde Raimundus Comes dimisit obsidionem Archados, admonitione cujusdam Sacerdotis, Petri scilicet Desiderii, cui Sanctus Andreas apparuerat, dicens, ut Christiani Hierusalem irent. Hac igitur visione collectis tentoriis iter agentes, transierunt Urbem Tripolim. Qua transita juxta Gibellulum Castellum meaverunt. Aprilis mensis erat, & jam de messibus vivebatur. Ultra deinde progressi haud longe ab Urbe Beruto transigentes, invenerunt postea Urbem aliam, quam legimus, Sidonem vocabulo dictam, in terra Foenice, quam condidit Sidon filius Canaan, a quo Sidonii; exin Sarepta Sidoniorum. Deinde invenerunt Tyrum Civitatem peroptimam, unde fuit Apollonius, de quo legitur. De his etiam duabus Evangelista sonat: *in partes Tyri & Sidonis*. Harum autem regionis incolae priorem Saggittam, alteram verò Sur nominant. Nam Hebraice *Soor* dicitur; & est in sorte Nephtalim. Post has transierunt Ptolemaidam, prius Achon dictam, quam quidam errantes Accaron solebant legere, quod nos etiam faciebamus, quum primitus terram Palaestinarum introivimus. Sed Accaron est Urbs Philistaea inter Azotum & Jamniam prope Ascalonem; Accon verò, idest Ptolomaida, ab Austro habet Carmeli montem; juxta quem transeuntes ad dexteram reliquerunt oppidum Cayphan dictum. Exin juxta Doram, vel Pyrgum, post haec juxta Caesaream Palaestinae incesimus, quae quidem dicebatur & altero nomine Turris Stratonis, in qua Herodes dictus Agrippa, nepos illius Herodis, sub cujus

A tempore natus est Christus, percussus ab Angelo, consumtusque a vermicibus, infelicitè expiravit. Tunc quidem a dextera parte reliquerunt maritima, & per Urbem nomine Ramulam perrexerunt, de qua Saraceni incolae jam aufugerant, pridie quàm illuc Franci pervenissent. Post paucos verò dies ad Urbem Hierusalem properantes, hospitati sunt juxta Castellum, quod dicitur Emaus. Inde ad Urbem appropinquaverunt, relietâ Gabon a sinistra parte, quae a Hierusalem L. stadiis distat.

Obsessa est autem Hierusalem a Francis VII. Idus Junii, capta verò Idibus Julii Anno ab Incarnatione Domini MC. minus Anno. Godofredus autem Dux Lotharingiae ab omni Populo in Regem constituitur. Canonici in Ecclesia Sepulcri, atque in Templo locati sunt. Tunc inventa est particula Crucis Dominicae a quodam homine Syro, qui cum patre suo eam absconderat & conservaverat. Quae in modum Crucis reformata, aureâ & argenteâ fabricâ est velata. Est quidem Civitas Hierusalem in montano loco sita, rivis, silvis, fontibusque carens, excepto fonte Syloë, ubi sufficienter interdum aqua habetur. Cisternae autem multae, & aquae satis abunde in Urbe habentur. Habet autem Civitas ab occasu Solis Turrim Davidicam, utroque latere murum Urbis suppletem, quae usque ad medietatem sui parte inferiori solide massata est, & de lapidibus coementata quadratis & plumbo fusili sigillatis. Est in eadem Urbe Templum Dominicum rotundum, compositum ab Humaro Principe Saracenorum, ut superius dictum est, in eodem loco, quo Salomon alterum prius instituit mirificum. In cujus medio est rupis
nativa

nativa & ingens, de qua deturpatur satis & impeditur ipsum Templum. Nescio quare ab aeterno permittitur locum occupare, quin prorsus exciditur. Dicunt illum esse locum, ubi stetit Angelus percutiens, cui David intulit pavidus nimis: *Ego quidem sum, qui peccavi; isti, qui oves sunt, quid fecerunt?* Ajuntque in ipsa rupe Arcam foederis Domini esse cum Virgâ & tabulis Testamenti, bene sigillatam; eo quod Josias Rex Juda poni jussit eam in secretario Templi, dicens: *Nequaquam portabis eam de loco isto.* Sed illud, quod in descriptione Jeremiae legimus, in Libro Machabaeorum Secundo, ob quod ipse Jeremias eam in Arabia occultaverit, dicens: quod non invenienda esset, donec gentes multae congregarentur. Non credimus igitur, Arcam in Templo esse. Haec est pro certo Domus Dei, de qua scriptum est: *Bene fundata est supra firmam petram.* Hanc etiam Urbem Aelius Hadrianus Imperator mirifice decoravit, & vicos & plateas pavimento decenter ornavit. De cujus nomine Hierusalem Aelia vocitata est. Non post multos dies Godefredus Rex secundo Anno post captam Civitatem, apud Hierosolimam, diem clausit extremum XV. Kalendas Augusti. Cui successit Baudoinus Comes Edeffenus, frater suus in Regem, commissâ Civitate de Roais Balduino propinquo suo. Igitur Baudoinus suscepto regimine Hierosolymitano profectus est cum suis Ascalonem per Azotum meantes, inter quam & Jamniam, quae super mare sita est, Accaron dimiserunt. Inde repedantes transierunt montana, juxta Patriarcharum sepulturas, Abrahæ videlicet, Isaac, & Jacob, nec non Saræ, & Rebecca. Venerunt

A deinde in vallem, ubi Sodoma & Gomorra subversae sunt, ubi Lacus Asphalti, nec magnus. Et quia in eo nihil vivit, neque piscis conversatur, ideo Mare Mortuum vocatur, longitudo cujus usque ad Zoeres Arabiae dirigitur stadiis quingentis octoginta usque ad vicinia Sodomorum; latitudo verò centum & uno patet; adeo salus, ut nec bestia neque volucris de eo bibere queat. A parte Aquilonis flumen recipit Jordanicum, ab Austro verò nullum habet exitum. Juxta quem Lacum exstat mons unus salus, non tamen totus, sed localiter constans, ut petra durissimus, & glaciei simillimus. Gyra-
to itaque Lacu a parte Australi, reperiunt Villam unam, quae dicitur Segor, situ gratissimam, & de fructibus palmarum valde abundam. Exin Arabiae montana introire coeperunt, ubi Vallem unam de omnibus frugibus opulentissimam invenerunt. In qua Moyses, etiam Domino insinuante, virga silecem bis percussit, unde fons unus statim, ut legitur, sic emanavit, ut Populus atque jumenta ex eo adaquarentur. Qui etiam nunc non minus perfluit quam tunc. Reperiunt in supercilio montis Monasterium Sancti Aaroni, ubi ipse, & Moyses cum Domino loqui soliti erant. Et quoniam ultra vallem illam terra erat deserta & inculta, repatriati sunt Hierusalem.

E Eodem tempore ingens exercitus Francorum per Romaniam Hierusalem tendebat. In quo erant Principes Willelmus Pictaviensium Comes, & Stephanus Comes Blesensis, qui ab Antiochia, exercitu relicto discefferat. Sed nunc quod deliquerat, restaurare satagebat. Cum his aderat Hugo Magnus, qui post Antiochiam captam in Galliam repedavit. Ade-

ratque

ratque cum his Raimundus Comes, qui apud Constantinopolim moram fecerat, jam de Hierusalem regressus; nec non Stephanus Burgundiae Comes, multique alii nobiles, adjecto sibi innumero Populo, exercitu bipartito facto. His in Romaniae finibus obstitit Soliman Turcus, ita ut peremtis eorum plurimis, equos & mulos, jumenta & omnimoda eorum ornamenta haberet. Illic perdidit Comes Pictaviensis quaecumque habebat. Vix etiam mortis praesentiam evadens, pedes tandem, & prohi miseria! lugubris, Antiochiam pervenit. Cujus anxietati Tancredus compatiens, eum pie suscepit, & de bonis suis sublevavit. Quem Dominus ita castigans castigavit, sed morti non tradidit. Qui autem evaserunt, usque Hierusalem venire non cessaverunt, excepto Hugone Magno, quem in Tharso defunctum sepelierunt. Et quum prope Pascha esset, Hierusalem, quo desiderabant, perrexerunt. Et postquam sacrosancta loca visitassent, cum Baudoino Rege Joppen omnes regressi sunt. Tunc quia inops erat Comes Pictaviensis, & desolatus omnimode, navim ascendens, in patriam remeavit.

Anno MCIII. Baudoino Rege contra Saracenos more solito certante, contigit eum die quodam in paucos eorum irruere. Et dum de internecione eorum jam certus gauderet animo, en Aethiops unus paucos rupem delitescens, callide insidiatus est ei, ut interimeret. Qui missili fortiter vibrato prope cordi Regem a dorso profunde vulneravit. Quo ictu paene usque ad mortem laesus est. Sed quum postea medicari se solícite studuisset, post incisionem vexatae cicatricis, tandem sospes effectus est. De Domino autem Boamundo rumor

Tom. XII.

A desiderabilis tunc divulgatus est, quia Deo propitiante de Turcorum captione liberatus per redemptionem exierat. Qui postea ob morum elegantiam, Constantiam filiam Philippi Regis Francorum uxorem habere meruit. De qua filium Boamundum juniorem, suscipiens, post se reliquit heredem.

B Anno MCVIII. obiit praedictus Philippus Rex Franciae.

Anno MCX. applicuit Joppe gens quaedam Noirensis dicta, cum LV. navibus, quam de mari occiduo concitaverat Deus, ut irent Hierusalem. Qualiter mare Oceanum Mediterraneo mari, quod usque Palaestinam & Aegyptum tendit, perlabitur, huic paginae interserere curavimus. Dubitatur etiam nunc, quibus ex causis intumescat Oceanus, vel quatenus, quum superfluis sibi fuerit, rursus in se residat. Phisici ajunt, Mundum animal esse, eumque ex variis elementorum corporibus conglobatum, moveri spiritu regente: quae utraque diffusa per membra omnia, aeternae molis vigorem exerceant. Sicut ergo in corporibus nostris commercia sunt spiritualia, ita in profunditatem Oceani nares quaedam, per quas anhelitus emissi, in se reducti modò inflant maria, modò revocantur. At hi, qui siderum sequuntur disciplinam, contendunt, meatus istos moveri Lunae cursibus, adeo ut sicut vicissitudinis iterum maciem aquarum, & plenitudinem respiciant ad aëtus vel eliquia. Neque eodem semper tempore, sed prout illa aut mitigatur, variant se alternantes recursus. In capite Baeticae, ubi extremus terminus noti Orbis est, Insula continenti septingentis pedibus separatur, quam Tyrii a Rubro mari profecti, Eritrea,

I

threa, Poeni, linguâ suâ Gades, idest Septam, nominaverunt: unde Gaditanum fretum a Gadibus dictum est. Atlanticus aestus in Mediterraneum mare diffidum immittit orbis. Nam Oceanus, quem Graji de celeritate sic nominant, ab occasu Solis irrum-pens, laevo latere Europam radit, dextero Africam, scissisque duobus montibus, Calpe & Abyla quos dicunt Columnas Herculis esse, funditur inter Mauros & Hispaniam, ac freto isti, cujus longitudo quindecim millia passuum efficit, latitudo vix septem, quodam ostio limen aperit interni aequoris, mixtus Mediterraneis sinibus, quos sinus usque ad Orientem propellit. Sinus verò ille, qui Hispaniam perfundit, Ibericus fertur & Balearicus. Qui Narbonensem provinciam, Gallicus: moxque Ligusticus. Ab eo ad Siciliam Tuscus, quem Graeci Yonium vel Tyrrhenum, Itali verò Inferum vocitant. A Sicilia usque Cretam Siculo. Inde Creticus, qui in Pamphiliam & Aegyptum. Quae aquarum moles torto in Septemtrionem prius latere, anfractibus magnis juxta Graecias & Illyricum, per Hellespontum in angustias stringitur Propontidis. Quae Propontis Europam Asiamque discriminans, ad Paludes Maeotidas pervenit. Hic est quartus sinus Europae. Hic Hellespontus incipit. Maeotis ostio terminatur. Nota, quod omnis haec latitudo, quae Europam Asiamque dividit, in septem stadiorum angustias stringitur in Propontidem; mox in quingentos passus coartatus, fit Bosphorus Thracius, quo Darius copias transportavit. Haec profunditas Delphinis plurimos habet. Causas nominum non uniformis dedit ratio. Asiaticum, & Phoenicium a provinciis dictum;

A ab insulis Carpatium, Aegeum, Icarium, Balearicum, Cyprium; a gentibus Ausonium, Dalmaticum, Ligusticum, Tyrium; a casibus hominum vel Hellesponticum; a memoria Regis Yonium; a bovis transitu, vel angustis meatibus boum perviis, Bosphorus; a moribus accolarum Euxinus, Auxinus antea appellatus; ab ordine fluenti Propontis. B Aegyptius pelagus Asiae datur, Gallicus Europae, Africus Lybiae. His ut quaeque proxima sunt, veniunt in partes partium. Haec in gremiis terrarum. Oras autem extremas Oceanus amplectitur, quia a litoribus suis Arabicus, Persicus, Indicus, Eous, Sericus, Hircanius, Caspius, C Scythicus, Germanicus, Gallicus, Atlanticus, Libicus, Aegyptius dicitur. Cujus accessus incrementa, citra litora Indiae vehementissime prouunt, maximosque ibi impetus faciunt, sive quod suspensius altius tollatur vi caloris, seu quod in ea parte orbis, fontium, & fluminum copia sit uberior. Non est omitrendum unde Mediterranea maria caput attollant. Aestimant enim quidam, sinus istos a Gaditano freto nasci, nec aliam esse originem, quàm eliquia irrumperantis Oceani. Qui contrarium sentiunt, dicunt, omnem illum florem a Ponti faucibus inundare, idque fulciunt argumento non inani, quod aestus e Ponto profluit, nunquam reciprocetur. Per has angustias, quas supra diximus, scilicet inter Galpem & Abylam memorati Noirenses ab Oceano Occidentali per mare Mediterraneum ad auxilium Christianorum in Palaestinam deveniunt. Quos Rex Boamundus benigne suscipiens, cum auxilio eorum Urbem Sydonem obsedit. Quod videntes Sydonii Urbem Regi reddiderunt.

Anno

Anno MCXV. Rex Baudoinus profectus in Arabiam, aedificavit Castrum unum in monticulo quodam, quod reperit situ forti ac prisco, non longe a Mari Rubro, sed quasi trium dierum itinere, a Hierusalem verò quatuor. Quod Castrum Regalem montem nominavit. Sequenti verò Anno cupiens videre, quod non viderat, cum ducentis fere milicibus usque Mare Rubrum iter eundo expedit, invenitque ibi Helim Civitatem, secus litus ejusdem maris, ubi Populum Israëliticum post maris transitum hospitatum esse legimus. Haec ab Hierusalem septem dierum equitis itinere distat. De qua, qui ibi versantur piscatores, audito Regis adventu, egressi sunt, & intrantes naviculas suas, in Mare illud se pavidi impeerunt. Qua visione Rex laetatus, ad Montem regalem reversus est, deinde Hierusalem. Hoc autem Mare Rubrum dictum est, quod illic sabula & lapilli rubri habeantur in fundo, unde intuentibus rubrum apparet, quod tamen in vase quolibet haustum, cernitur tamquam aliud mare limpidum & album. Derivatur autem a magno mari, scilicet Oceano, ut dicunt, a parte Australi, quasi lingua eruptum, & usque ad Helim jam dictam versus Septentrionem protentum, faciens ibi finem non longe a Monte Sinai; sed quantum potest eques aliquis uno die proficisci. A Rubro verò mari, vel ab Helim jam memorata usque ad Mare magnum, quo ab Joppe, vel Ascalone, sive Gazâ contra Damiat pergitur, iter eundo dierum quatuor vel quinque equitis ambulatione aestimant. Quo inter haec duo maria sinu cingitur Aegyptus tota, atque Numidia, nec non Aethiopia, quam Gion Paradisi fluvius, qui & Nilus,

A circuit, ut in Bibliotheca legitur. Potest mirari, sed numquam rimari, quomodo vel qualiter fluvius iste, qui de Paradiso cum tribus aliis legitur emanare, ortum suum videatur iterum recuperare, quum ab Orientali parte mare habeat Rubrum, & ab Occasu, in quo incidit, Mare Magnum. Habet enim inter se Mare Rubrum, & Orientem positum; ubi esse intelligimus Paradisum, ex quo egreditur. Quomodo ergo citra Mare illud Rubrum resumit ortum suum? Et quomodo transit idem Mare, vel non transit, admiratur.

B Anno MCXVII. obiit Paschalis Papa Mense Januario; Baudoinus Rex in Aprili; Uxor ejus, quam dereliquerat in Sicilia; Arnulfus Patriarcha Hierosolymitanus; Alexius Imperator Constantinopolitanus; aliique plures Proceres in Mundo.

C Sequenti igitur Anno MCXVIII. quum Rex Baudoinus Urbem Pharamiam vastando dirupisset, die quadam, quum juxta fluvium, quem Graeci dicunt Nilum, Hebraei autem Geon, laetus cum suis deambulasset, & de piscibus illic inventis comedisset, sensit Rex intrinsecus se angore plagae suae veteris gravissime renovato debilitari. Quumque remeare vellet Hierusalem, & usque ad villam, quae dicitur Laris, pervenisset, obiit. Obtinuit autem Regnum Hierosolymitanum Annis X. & octo Mensibus, tribus insuper appositis. Acon, Caesaream, Berutum, atque Sydonem abstulit infandis hostibus indigenis. Post, terras Arabum, vel quae tangunt Mare Rubrum, addidit Imperio, subdidit obsequio. Et Tripolim cepit, sed & Arsuch non minus urfit. Pleraque praeterea fecit honore rata. Sepultus est autem in Golgotha juxta Ducem Godofredum

fratrem suum. Initoque consilio Hierosolimyitani creaverunt sibi Regem, Baldoinum videlicet Comitem Edeffenum, Regis defuncti cognatum, qui transito Euftrate fluvio, Hierusalem fortuitò coiverat cum praedeceffore loquuturus. Communiter electus, die Paschae est consecratus.

Anno MCXXII. Goscelinus Comes Edeffenus, & Galerannus cognatus ejus capti sunt a Balac Admirato quodam.

Sequenti etenim Anno (MCXXIII.) Henricus Rex Alemanniae cum Calixto Papa pacificatur. Deo autem gratias, qui Regnum & Sacerdotium in dilectione confoederavit. Eodem tempore Baldoinus Rex capitur a Balac, qui antea Goscelinum & Galerannum ceperat. Positusque est cum eis in Castello quodam, situ fortissimo, & celsitudine nimis arduo, & difficili comprehendendo; quod est in Mesopotamia cis Eufratem, quodque Carpatheta nuncupatur. Unde Baudoinus Rex Mense Augusto mediante supernâ clementiâ providente, cum Galeranno praedicto illaesus exivit. Goscelinus verò Comes ante eos cum tribus famulis per medios hostes extra Castrum radiante Lunâ eruperat. Qui continuo unum ex eis Regi remisit, portantem annulum suum, ut taliter significaret, se ab hostibus obfessoribus extorsisse. Sic enim fieri invicem decreverant. Quumque audisset Balac, quod apud * Carthapetam contigerat, & quemadmodum Comes Goscelinus de captione evaserat, quantocius potuit, illuc iratus perrexit. Et Regem blande alloquutus, flagitavit, ut ei Castellum suum redderet, & ita quietum eum abire permetteret, datisque obsidibus, ut usque Antiochiam, vel Edeffam perducere salve faceret. Cui Rex annuere

A nolens, fecit Balac rupem, super quam Castrum situm erat, suffodi, & succensis fulcimentis, Turris quaedam cum magno sonitu decedit. Unde Rex Baldoinus totâ virtute cum sensu perditâ, ante Balac, ipse & alii capti, supplices adducti sunt, nihil nisi supplicium secundum merita expectantes. Regi tamen indultâ vitâ pepercit, & cuidam Galeranno nepoti suo. Armenos autem, qui adjumento Regi contra Balac extiterant, alios quidem pendit, alios exco-
B riavit, quosdam nempe per medium caecidit. Regem verò cum tribus de suis de Castro ejecit, & ad Carram Civitatem adduci fecit.

Anno MCXXIV. quum circa Ty-
C rum Christiani in obsidione laborarent, Balac contra eos cornu suum extollere non cessabat. Qui egressus ab Urbe Calipato cum exercitu suo, perrexit Hierapolim Urbem, quae Mumbeth vulgariter vocitatur. Quumque possessor ejus nefarie decollaretur, eadem Urbs a Balac obfessa est. Quod non latuit Goscelinum Antio-
D chiae tunc morantem. Et habitâ inde legatione, acceleravit cum Antiochenis illuc ire. Nec diu morâ protractâ, commissa est ferocior pugna, in qua Balac sauciatus, diver-
E tit moribundus in partem. Cujus caput primo Antiochiam, deinde Tyrum, postea Hierusalem, ad declarationem gestae rei, Goscelinus deferri fecit. Videbat enim Balac in visu tempore illo, quo Goscelinus de captione sua mirabiliter evasit, oculos sibi ab eodem Goscelino erui. Hoc tempore Hugo Abbas Cluniacensis obiit.

Ludovicus Philippi filius Francis praefuit Annis XXIX. Hic fuit Rex mitis & liberalis, & in multis Regnum dilatavit & melioravit. Bal-
lum

lum praecipuum cum Henrico Rege Anglorum habuit, in quo tamen seditione quorundam & factione victus est & fugatus. Willelmus Aquitanorum Dux, cui infortunium in via Hierosolymitana contigerat ante haec tempora, contra Paganos in Hispaniam movit exercitum. Qui non longe a Corduba, cum septem Regibus gentis illius bellum iniens, alios eorum peremit, alios opibus vacuatos fugavit. Ille verò cum hoste incolumi sospes regreditur. Hac tempestate Dominus Hildebertus Cenomannensis Episcopus, postea Turo-nensis Archiepiscopus, in Andegaven-si pago claruit; in Metris ita edoctus, ut nulli sit comparandus. His temporibus Baudoinus Rex Hierosolymorum moritur. Hic quum processu temporis divina dispositione utrumque Regnum Hierosolymitanum scilicet, & Antiochenum sortitus es-set, cum filia sua Boamundo filio Boamundi Magni Principatum An-tiochenum reddidit. Ipse verò Boamundus junior a Paganis in brevi interemtus est. Cujus filiam Raimundus frater Willelmi Ducis Aquitanorum cum Principatu accepit Antiochenorum. Ante quem Fulco Andegavensium Comes Regnum Hierosolymitanum cum filia praedicti Baudoini acceperat, relicto tamen Andegavensi Consulatu Gaufrido filio suo. Per haec tempora surrexit in Hierusalem novum Militiae genus, ab Hugone de Pajens viro nobili constitutum. More Monachorum viventes, castitati dant operam. Domi & bello disciplinam servant. Cum silentio edunt. Omnia illis communia. Contra Gentiles tamen arma sumunt; & multum dilatati sunt. Sunt namque, qui dicant, quod nisi fuissent ipsi, diu est, quod Franci Hierusalem &

A Palaestinam perdidissent. Hi vocantur Milites de Templo, qui in Porticu Salomonis sedem suae Religionis statuerunt. His diebus Dominus Pontius Abbas Cluniacensi praefuit Coenobio, Annis XIII. Post quem Dominus Hugo Secundus. Mensibus III. Quo etiam defungente Dominus Petrus natione Alvernus idem Monasterium regendum suscepit. Interim Henricus famosissimus Rex Anglorum cum omnium dolore defungitur, & Stephanus nepos ejus Regnum invadit contra filium praedicti Henrici, cui jure hereditario Regnum succedebat. Huic autem Stephano quasi nepoti suo, antea dederat Consulatum de Moretoi in Normannia. Willelmus itaque Dux Aquitanorum, frater Raimundi praedicti Principis Antiocheni Anno ab Incarnatione Domini MCXXXVII. dum in Hispania ad Sancti Jacobi limina orationis gratia pergeret, in ejusdem Ecclesia ante Altare die sancto Parasceve, dum Christi passio legeretur, viatico sancto munitus reddidit animam. Hujus Ducis filiam, nomine Alienor, Ludovicus praedictus Rex Francorum suo filio Ludovico nuptui tradidit. Post paucos verò dies Ludovicus in Francia obiit, sepultus in Basilica Sancti Dionysii. Hic coronari fecerat in Regem Philippum filium suum majorem natu, se praesente. Sed morte subita Parisius moritur praecipitatus equo. Quo defuncto Ludovicum supradictum, natu juniorem, Innocentius Papa Romanus, jussu patris in Regem unctum, Remis coronavit. Hic post mortem Patris Regnum Francorum suscepit. Circa haec tempora Gislebertus, cognomento Universalis, natione Britannus, in divina Philosophia claruit. Sed postea Lundoniensis Episcopus

scopus factus parvo supervixit tempore. Post quem Remis Civitate Aubericus surrexit, non illo famâ minor in divinis. Qui etiam provectus in Archiepiscopum Bituricensem, modico duravit spatio. His diebus Magistri multi claruerunt in Galliis.

Ludovicus junior Francis praefuit Annis XXIV. Hic consensu & voluntate patris sui Ludovici, duxit uxorem apud Burdegalam Alienor filiam praedicti Willelmi Ducis Aquitanorum. Unde quum Rex esset Franciae, Dux Aquitaniae appellatus est, pro eo quod praefatus Willelmus Dux sine filiis mortuus est. Eodem tempore insurrexit Gaufridus Comes Andegavensis contra Stephanum Regem, qui Regnum Angliae male usurpaverat, Normanniam vastabat, & sibi subjugabat. Quam tunc subjugare non valuit, tamen post annos aliquot, consensu Regis Francorum, totam acquisivit. Nam & ipse Regnum Angliae quasi heres habere peroptabat; utpote qui filiam Henrici Regis Anglorum unicam accepit in conjugio. Illa tamen publica fama, quae de Andegavensibus habetur, quod sint parcissimi & superbi, multum ei ad acquirendum Regnum nocuit. Hic filium suum Henricum natu majorem ad erudendum tradidit cuidam Magistro Petro Xantenensi, qui in Metris eruditus est super omnes coetaneos suos. Hugo de Sancto Victore, vitâ Philosophus, Parisius obiit, vir praeclari ingenii, & in Quadrivio doctissimus. Divinarum autem Scripturarum tantam scientiam habuit & memoriam, ut nulli sui temporis secundus existerit. Reliquit autem ad monumentum sui scripta perplurima. Librum scilicet de Sacramentis, de Ecclesiastice, de Arca Noë, Librum, qui in-

A titulatur Didascalicon, & alia nonnulla Opuscula valde utilia. Sequenti Anno Petrus Baalardus Philosophus Peripateticus, doctor famosissimus, & vitâ Philosophus, Abbas prius, postea Cluniacensis Monachus, Babilonis moritur, & in Basilica beati Marcelli Martyris sepelitur. Unde non post multos dies a suis furtim sublati, in loco, qui Paracletus nuncupatur, quem ipse ad legendum juxta Sequana fluvium construxerat, ubi & Monachas posuerat, translatus est. Scripsit autem Baalardus Opuscula quaedam, quae pluribus habentur in locis. Haec duo Latinorum luminaria in Francia studuerunt.

C Non post multos verò dies Fulco Rex Hierosolymorum, dum leporem sequitur, praecipitatus equo morte subitâ moritur. Post quem Baudouinus puer filius ejus in Regem Hierosolymitanum promotus est. Eo Anno Sanguis Turcus Rex de Aleph cepit Edessam Civitatem, quae alio nomine Roais, & in Genesi dicitur Arath; Francoſque ibi captos, aut morte aut servitute multavit. Archiepiscopum verò Civitatis, quasi ducem gregis, in medio Urbis cum omnibus Clericis suis, qui noluerunt abnegare Christum, coram se decolari praecepit, uno solo evadente, qui amicitiam cum quodam nobili Turco habuerat. Qui apud eum, ne perimeretur, obtinuit, sed sanum, quo vellet ire, permisit. Purpuratur itaque Edessa novorum sanguine Martyrum, multo primum a Gentilibus possessa, ex quo ab Abgaro Rege Christo est dedicata. Dolor ingens & desolatio multa! Sanctae Virgines dantur incestui. Loca sancta, stabula fiunt jumentorum. Corpus Beati Thomae Apostoli Gentilium conta-

E

ctu

Et polluitur, quod ibi transportatum est ab India, ubi pro Christo martyrizatus occubuit. India a Medis montibus auspicatur, a meridiano Mari porrecta, adeo Favonii spiritu saluberrima. In anno bis aestatem habet: bis colliguntur fruges: vice hyemis Etetias patitur. Hanc Possidonius adversam Galliae statuit. Sane nec quicquam ex ea dubium. Nam Alexandri Magni armis comperta, & aliorum postmodum Regum diligentia peragrata, penitus cognitioni nostrae addita est. Megasthenes sane apud Indicos Reges aliquantisper moratus, res Indicas scripsit, ut fidem, quam oculis subjecerat memoriae daret. Dionysius quoque, qui & ipse a Philadelpho Rege spectator missus est, periclitante veritate paria prodit. Tradunt ergo in India fuisse quinque millia Oppidorum; praecipua capacitate populorum novem millia. Diu etiam credita est tertia pars esse terrarum. Nec mirum sit, vel de hominum vel de Urbium copia, quam soli Indi numquam a natali solo recesserint. Indiam Liber pater primus ingressus est; utpote qui omnium primus triumphavit. Ab hoc ad Alexandrum Magnum numerantur annorum sex millia, quadringentis quinquaginta uno additis & amplius tribus mensibus, habitâ computatione per Reges quingentos quinquaginta tres. Maximi amnes ibi Ganges & Indus. Quidam volunt, Gangem incertis nasci fontibus, & supra Nilum exaltare contendunt. Alii volunt a Scythicis montibus exoriri. Hippanis etiam ibi nobilissimus fluvius, qui Alexandri Magni iter terminavit, sicuti arae in ripa ejus positae probant. Gangarides extremus est Indiae Populus. Ultra hos Pada Oppidum Sogdianorum, in quorum finibus A-

Alexander Magnus tertiam Alexandriam condidit, ad contestandos itineris sui terminos. Hic enim locus est, in quo primum a Libero, post ab Hercule, deinde a Semiramide, postremo ab Alexandro aureae arae sunt constitutae. Quod proximum gloriae omnes duxerunt, illo usque promovisse itineris sui metas. Megasthenes scribit, per diversos Indiae montes esse nationes capitibus caninis, armatas unguibus, amictas vestimento targorum. Extra Indiae ostium sunt Insulae duae; Crise & Argire, adeo foecundae copia metallorum, ut plerique eas aurea sola & argentea habere prodiderint. Tilos Indiae Insula fert palmas, oleum creat, vineis abundat, terras omnes ob miraculum sola vincit. Quaecumque in eâ arbor nascitur, numquam caret folio. Taprebanem Insulam Indiae, antequam temeritas humana exquisito penitus mari fidem panderet, ut Orbem alterum putaverunt, & quidem quum inhabitare eam Enschites crederentur. Verum Alexandri Magni virtus ignorantiam publici erroris non tulit ulterius permanere, sed ad hujus usque secreta propagavit nominis sui gloriam. Missus igitur Onesicritus Praefectus classis Macedonicae terram istam exquisitam notitiae nostrae dedit, quanta esset, quid gigneret, quomodo haberetur. Patet in longitudine stadiorum septem millium, in latitudine quinque millium. Scinditur Anini interfluo. Nam pars ejus, bestiis & elephantis repleta est majoribus, quam fert India: partem alteram homines tenent. Margaritis scatet & gemmis omnibus. Sita est inter ortum & occasum. Cursu verò nostrarum navium, itinere septem dierum comprehenditur. Mare vadosum interjacet, certis autem canalibus depref-

depressum adeo, ut numquam quingentae anchorae ad profundum illius fundamenta potuerint pervenire. Post Indos montanas regiones Ichthiophagi tenent, quos subactos Alexander Magnus vesci piscibus vetuit. Caucasus mons Scythus, qui maximam Orbis partem perpetuis jugis penetrat, fronteque Soli obversus est, ab India usque ad Taurum montem porrectus, pro gentium ac linguarum varietate diversis nominibus nuncupatur. Ubi autem ad Orientem extenditur, in excelsiorem sublimitatem, pro nivium candore Caucasus vocitatur; nam Orientali lingua Caucasus candidum significat, idest nivibus densissimis candicantem. Unde & eum Scythae, qui eidem monti junguntur, Broucas vocaverunt. Caucasus mons, qui inter Colchos est, qui sunt super Cymmerium mare, & inter Albanos, qui sunt ad mare Caspium, primum attollitur usque in ultimum Orientem, unum videtur jugum. Sed multa sunt nomina, & multi hoc ipsum jugum Tauri montis credi volunt; quia revera Parchoatras mons Armeniae inter Taurum & Caucasum medius, continuare Taurum cum Caucaso putatur. Sed hoc non ita est. Discernit fluvius Euphrates, qui radice Parchoatrae montis effusus, tendens in meridiem, ipsum Caucasum ad sinistram, Taurum excludit ad dexteram. In latere montis Caucasi, qui est in India, nascitur arbor piperis, quae Soli obversa est, habens folia ad similitudinem juniperi. Cujus silvam serpentes custodiunt: sed incolae regionis illius, quum maturae fuerint, incendunt eadem loca, & serpentes igne fugant; & ex flamma nigrum piper efficitur, sicque colligitur. Nam natura piperis alba est, sed fructus

A diversus. Nam Piper antequam sit maturum, piper longum vocatur. Quod incorruptum ab igne, piper album; quod verò rugosum & nigrum fuerit, ex calore ignis trahit & colorem & nomen. Piper si leve est, vetustum est: si grave, novellum. Vitanda est autem mercatoris fraus. Solent enim vetustissimum piper, argenti aut plumbi spumam humectare, ut ponderosum fiat.

Nunc autem ad callem historiae redeundum est. Sanguis Turcus praedictus Rex de Aleph, apud Edessam Civitatem, super Aram Beati Johannis Baptistae, ut fertur, tres speciosissimas mactavit matronarum. Conculcata sunt omnia: profanata sunt universa. Nomen Christi derisio fit gentium. Quod audiens Ecclesia Gallicana, *heu*, inquit, *quantum dedecus Christianis!* Unde praedictus Ludovicus Rex Francorum, Duxque Aquitanorum, ex praecepto Domini Eugenii Papae, qui tunc praeerat Episcopus Romanus, & consilio Bernardi Claraevallensis, & Godfredi Lingonensis, & aliorum, cum Consulibus & Baronibus in Pascha Verzelaicum venit, de Saracenorum vastatione locuturus. Ibique in die Parasceve, sextâ videlicet feriâ, facto sermone a Bernardo Claraevallensi de via Hierosolymitana, ab eodem Bernardo signum peregrinationis, ut mos est, acceperunt, hoc est, Crucem. Hoc autem factum est in latere montis ipsius Verzelaicum, juxta viam Autissiodorensis, ubi eâ de causâ modo fabricata est Ecclesia in honore Sanctae Crucis.

Sequenti verò Anno ab Incarnatione Domini MCXLVII. circa Majum Mensem praedictus Rex congregata manu Francorum, Aquitanorum, & Burgundionum, nec non & Theuto-

Theutonicorum, cum Imperatore suo Conrado, alii per Alemanniam & Pannoniam, alii per Provinciam, cum Comite Sancti Aegidii, & Engolismensi, & per Italiam, Constantinopolim devenerunt. Deinde Romaniam ingressi. Aliter evenit eis, quàm speraverunt. Grande autem hoc miraculum Dei. Ipsi tamen superare viribus cupiebant & armis Turcos, qui Armeniam, Syriam, & Mesopotamiam inhabitabant. Sed ab eis superati sunt, quoniam quidam alii eorum a Turcis capti, alii gladio perempti, alii verò famelici fatigatione & inediâ absque numero in via consumti sunt. Qui verò a tanto periculo rebus suis attenuati evadere potuerunt, Antiochiam de manu nefandae gentis erepti, navigio pervenerunt. Ibiq;e cibis refocillati, post paucos dies Hierosolymam abierunt, visitatisq;e inibi Locis Sanctis ab eis, multi illorum transito mari, cum magna penuria ad propria reversi sunt. Inter quos Imperator Theutonicus, cui male in Romania contigerat, ante Regis adventum, de suorum proditione, similiter cum paucis regradatus est. Rex Ludovicus cum Alienor uxore sua in Urbe Sancta causâ orationis, ut peregrinus remansit. Deinde coadunato Francorum exercitu, cum Hierosolymitanis & Militibus Templi, Damascum obsedit. Unde a Populo Damascenorum repulsus, Hierosolymis reversus est. Et quoniam non placuit divinae dispositioni, quod Terra Orientalis per manum ipsius a Saracenorum spurcitiâ mundaretur, relicta Palæstinâ, cum paucis suorum, ut potuit, non ut voluit, Parisius devenit. Lugget Francia, Burgundia, Aquitania de suorum amissione. Gaudet Syria, Armenia, Mesopotamia de Christia-

Tom. XII.

A norum repulsione. Ludovicus autem erga omnes ita se habuit, ut meritò aliis religione praeferretur. Fuit autem egregius, sermone cultissimus, infestus vitiis, pacisque amator, & Francorum nutritor. Nihil turpe gessit, nisi quod Alienor uxorem suam repudiatam a thoro suo alienavit, aliâ post biennium in loco ejus subrogatâ, filiâ scilicet Ansons Imperatoris Hispaniae. Hoc autem factum est cum consensu, ut ajunt, Eugenii Papae, Bernardi Claraevalensis, Godefredi Lingonensis, & aliorum.

Circa haec tempora Gaufredus Comes Andegavensium in pago Cenomannico moritur. Hujus frater erat Baudoinus puer Rex Hierosolymorum, qui Anno Christi MCLIV. circa festum Sancti Andreae cum Militia Templi, & aliis Christianis, Ascaloniam Civitatem quondam Allophylorum obsedit. Quae eodem Anno, antequam ab obsidione recederent, redditur, & capitur Urbs Ascalon ac superatur. Recte mater gaudet Hierusalem de Ascalone filia sua, ad cujus dexteram sedebit amodo coronata. Flet Babylon, consolatione ejus perdita, cujus adminiculo dudum exstiterat suffulta. Cujus classem Christianis hostilem singulis annis excipiebat. Ascalon Metropolis Philistinorum fuit, quae mater Civitas interpretatur. Metropolitani sunt, qui majori & matri aliarum Civitatum praesident. Dentur ergo laudes Deo altissimo, quia non hominum virtute, sed sua beneplacita voluntate Hierosolymitis Urbs Ascalon fortissima, & ad capiendum difficillima, reddita est. Hoc modo omnis Judaea & Palæstina ab aedituis & fanaticis ad cultum Dei revocata est. Fertur etiam,

K

quod

quod biduo aut triduo ante obsidionem Ascalonis, Raimundus Princeps Antiochenus, vir frugi & amabilis omnibus, clarissime natus, sed & optimis comparandus, dum terram suam ab inimicis audiret inquietari, congregatis Antiochenis, bellum inicit contra Muradis Dominum de Alapia. Heu prohi dolor! Raimundus Princeps egregius, qui Turcos saepius viribus, arte nimis domuerat, ab eis perdomitus & peremptus est. Unde nostra condolet Asia, Tharsus fiet cum Cilicia, vae dicit Antiochia pro sui morte Principis. Nam luget prae inopia Libanus & Apamia, nec non & Laodicia cum suis appendiciis. Tyrus stupet Metropolis, Urbs Phoenicum mirabilis. Magnos quaestus dat Tripolis visis sinistris nuntiis. Quid dicam de Hierusalem? It plandus usque Bethleem, clamorque Ptolemaidis tangit fines Neapolis.

„ Urbs foecunda nimis, nullis quas-
 „ fata ruinis,
 „ Es privata Viro, qui te modera-
 „ mine miro

rexit. Huic nobili Principi, Raimundo videlicet, successit in Principatu Antiocheno Raymundus de Castellione.

Eugenius Papa Romae moritur, sepultus in Basilica Sancti Petri, via triumphali. Ante quem Theobaudus Comes Blesensis viam universae carnis ingressus est; vir per omnia pacificus, nulli acerbus exstitit; benignus fuit cunctis: pauperibus largus, & maximae domesticis fidei. Et quoniam super Gallicanos divitiis abundabat, assimilatus est forti mulieri, quae manum apernit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Hic verò

A in Gallia, & Burgundia multas Cellas cum aliis domibus ex propriis sumtibus construxit; in quibus Cistellenses, & Claraevallenses Fratres, cum nonnullis aliis, Dei servitio deputati sunt. Biennio autem aut triennio post mortem Domni Theobaudi, moritur frater suus Stephanus Rex Anglorum. Cui successit in Regnum Henricus puer, filius Gaufridi supradicti Andegavensium Comitis, nepos Baudouini Regis Hierosolymitani. Huic etenim jure hereditario Regnum Angliae succedebat. Qui in brevi eodem Regno pacifice accepto, coronari se fecit Lundoniae in die Natali Domini cum Alienor uxore sua. Haec prius Regina exstitit Franciae per annos quindecim, demtis tribus mensibus. Inde postea Anglorum. Hanc autem a Ludovico Rege repudiatam, Henricus Anglus sibi conjugio sociavit. Unde tota Aquitania a flumine Ligeris usque ad Piraeneos montes sibi devenit. Et quoniam multas gentes possidere videbatur sub dominio suo, aut ex patre & matre, aut ab uxore, ut est Pictavus, Kantonus, Lemovicus, Gasconus, insuper Aquitanus; a patre Andegavus, Turonus, Cenomannus; a matre Anglicus, Normannicus, ob honorem tamen & reverentiam Regalis nominis, Rex Anglorum vocatus est. His temporibus ex insperato moritur Ansons Rex Hispaniae, dum rediret ab expeditione Saracenorum. Cui successit in Regnum Sancias filius ejus. Quo mortuo eodem Anno, Ferlanus frater ejus minor natu adeptus est Regnum Hispaniae. Praeterea Rex Henricus biennio postquam adeptus est Regnum Angliae, circa festum Sancti Martini descendit Lemovicum, ubi muros, quos habitatores Sancti Martialis ad deco-

decorem & munificentiam sui contra Cives noviter construxerant, solo adaequavit. Pace itaque inter utrumque Populum reformata, consilio Domni Gaufridi tunc temporis Burdegalenſis Archiepiſcopi, primique aedificatoris Eccleſiae Sabluncellenſis, adiit Burdegalam, ibique Natalis Domini feſtivate celebrata, Baroniſus Waſconiae, & aliis Populis pacem indixit. Deinde reverſus Angliam, parvo tempore ferro & armis Gallenſes ſibi ſubjecit. Eodem tempore miſit Rex Henricus manus, ut Caſtrum Toarz acciperet in ſuum. Hoc autem fecit conſenſu multorum, qui intus erant, accepta ab eo pecuniâ. Videns autem, quia placeret Reginae, appoſuit, ut muros deſtrueret, & Gaufredum Vicecomitem exinde fugaret. Multum enim eum odio habuit, quia partes fratris ſui Gaufredi Martelli contra eum jurerat in obſidione Caſtelli Chinonis. Iſtud verò factum tantum timorem Piſtavienſibus & Waſconibus intulit, ut paene gladios ſuos in vomeres conſarent, & lanceas ſuas in falces. Exhinc, ut ait Merlinus Ambroſius, jugum Regiae ſervitutis tulerunt, & matrem ſuam ligonibus & aratris vulneraverunt. Raptorum ceſſavit rapacitas, & dentes luporum hebetati ſunt. Aquitanorum montes, ut valles, equitati ſunt. Siluit terra eorum diebus multis a proeliis. Qui fecit haec, aeneum induit virum, & per multa tempora Piſtavorum portas ſervavit, & avita tempora renovavit. A finibus Angliae uſque ad Garonnâ fluvium vix eſt auſa gens contra gentem levare gladium, nec auſi ſunt ultra exerceri ad proelium.

A Anno MCLVIII. Quadrageſimâ jam mediante exiit edictum a Rege Henrico, ut Principes atque Barones totius Regni ſui ad Tholoſanae Urbis obſidionem in proximo praepararentur. Quod & factum eſt. Conſequenti itidem aeſtate Rex coadunato apud Agennenſium Civitatem exercitu, paulatim Tholoſanos ſaltus occupavit. Nam & ipſe eandem Civitatem quaſi heres habere cupiebat; utpote qui filiam Willelmi Piſtavorum Comitſis unicam conjugio acceperat, cui eadem Civitas, ut fertur, jure paterno ſuccedebat. Sed Ludovicus Rex Francorum, qui ſororem ſuam Conſtantiam Comiti Sancti Aegidii matrimonio copulaverat, ei multum ad acquirendum nocuit, eadem Civitate in ſuam accepta. Unde circa feſtum Sancti Michael vacuus rediit, Tholoſana regione vaſtata.

His verò diebus, Hadrianus Papa moritur, Pridie Calendas Septembris, Romae ſepultus in Baſilica Sancti Petri, Viâ Triumphali, Anno ab Incarnatione Domini MCLIX.

D Interea Fredericus Imperator Theutonicus in Italia Mediolanenſes vaſtabat, & Placentinos, quia nolebant ei ſubjici. In obſidione verò eorum quinquennio, vel plus commoratus, ad ultimum reddiderunt ſe ei IV. Nonas Martii Anno MCLXII. Vac Mediolanenſibus. Redditum eſt eis ſecundum opus ſuum. Juxta omnia, quae fecerant, factum eſt eis. Propter ſuperbiam ſuam a fundamentis ſubverſa in cinere redacta eſt. Siquidem murus ille fortiffimus ſuffoſſione ſuffoſſus eſt, & portae ejus excelleſae igne combuſtae ſunt.

Incipit Catalogus Romanorum Pontificum.

BEatus Petrus Apostolus, natione Galilaeus primum in Antiochia sedit Annis VII. Deinde in Urbe Roma Annis XXV. Mensibus II. Diebus III. Hic Romae ordinavit tres Episcopos, Linum, Cletum, & Clementem. Linus, & Cletus praesentialiter omne ministerium Sacerdotale Romae supervenienti Populo exhibuerunt, dum Petrus orationi & praedicationi vacaret. Clementi verò omnem Ecclesiam disponendam commiserat. Petrus autem cum Paulo martyrio coronatur uno die, Anno a Passione Domini XXXVIII. Neronis verò Imperatoris XIII.

Linus sedit Annos XI. Menses III. Dies XII. Hic natione Italus, ex praecepto Beati Petri Apostoli constituit, ut mulier velato capite in Ecclesia iatret.

Cletus natione Romanus sedit Annis XII. Mense I. Dies XI. Hic ex praecepto Beati Petri XXV. Presbyteros in Urbe Roma ordinavit.

Clemens natione Romanus sedit Annos IX. Menses II. Dies XII. Iste misit plures Sanctos ad Gallias, & eas ad Fidem Christi per eisdem Sanctos ex maxima parte convertit.

Anacletus natione Graecus sedit Annos IX. Menses II. Dies X. Hic constituit, ut Clericus comam non nutriat.

Evaristus natione Graecus sedit Annos IX. Menses X. Dies II.

Alexander natione Romanus sedit Annos X. Menses VII. Dies II. Hic constituit primus Aquam benedictam fieri. Idem passionem Domini misit in prece Sacerdotum, quando Missas celebrant; hoc est: *Qui pri-*

A die, quam pateretur, accepit &c. usque ad locum, ubi dicitur: Unde & memores Domine &c.

Sixtus natione Romanus sedit Annos X. Menses III. Dies XXI. Hic constituit, ut mysteria sacra non tangantur nisi a Ministris; & ut in Missarum celebratione, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, decantetur.

B Telesphorus natione Graecus sedit Annos X. Menses III. Dies VIII. Hic constituit, ut per septem hebdomadas ante Pascha Jejunium celebretur; & in Natali Domini Missae per noctem; & ut ante Horam Tertiam Missas nullus celebret; & ut *Gloria in Excelsis Deo* canatur ante Sacrificia.

C Yginus natione Graecus sedit Annos IV. Menses III. Dies VIII. Hic Clerum composuit, & Gradus instituit.

Pius natione Italus sedit Annos XI. Menses III. Dies XXI. Hic constituit, ut sanctum Pascha die Dominico celebraretur.

D Anicius, vel secundum alios Anicetus, natione Syrus, sedit Annos XII. Menses III. Dies III.

Soter natione Campanus sedit Annos IX. Menses III. Hic constituit, ut nulla Monacha pallam Altaris contingat, nec in Sancta Ecclesia incensum ponat.

E Eleutherus natione Graecus sedit Annos XV. Menses III. Dies II. Hic firmavit, ut nulla esca, quae comedi debeat, a Christianis refutetur.

Victor natione Afer sedit Annos X. Menses III. Dies X. Hic constituit, ut gentilis in aegritudine positus, si forte petierit, baptizetur contra-

tinuo. Et ut a Decimaquarta Luna primi Mensis usque ad XXI. Dominicâ die Pascha celebretur.

Zephyrinus natione Romanus fedit Annos XVIII. Dies X.

Calixtus fedit Annos VI. Menses II. Dies X.

Urbanus fedit Annos VIII. Menses XI. Dies X.

Pontianus natione Romanus fedit Annis IX. Mensibus V. Diebus II.

Antherus natione Graecus fedit Annis XII. Mense I. Diebus XII.

Fabianus natione Romanus fedit Annis III. Mense I. diebus X.

Cornelius fedit Annis II. Mensibus III. Diebus X.

Lucius natione Romanus fedit Annis III. Mensibus VII. Hic praecepit, ut duo Presbyteri, & tres Diacones in omni loco Episcopum non defererent.

Stephanus natione Romanus fedit Annos IV. Menses II. Dies XV. Hic constituit vestimenta Ecclesiastica, quibus Deo ministratur, sacra debere esse, & honesta: quibus in aliis usibus nemo debet perfrui, nisi Ecclesiasticis.

Sixtus natione Graecus fedit Annos II. Menses XI. Dies XV. Hujus Archidiaconus erat Laurentius Martyr.

Dionysius fedit Annos VI. Menses II. Dies III.

Felix natione Romanus fedit Annos II. Menses X. Hic constituit, super memorias Martyrum Missas celebrari.

Eutychianus natione Graecus fedit Annos IX. Menses X. Dies XIII. Hic super Altare fruges, uvas, vel fabas praecepit benedici.

Cajus natione Dalmatius fedit Annos XI. Hic praecepit, ut per omnes gradus ascenderet, si quis Episcopus fieri mereretur.

A Marcellinus natione Romanus fedit Annos IX. Menses II. Dies XXV.

Marcellus natione Romanus fedit Annos V. Menses VII. Dies XVI. Hunc Diocletianus in stabulo bouum sub custodia posuit, ubi diu vixit. Cujus gloriosum Corpus post multa tempora in Ecclesia Cluniacensi honorifice in capsâ aurea, cum multis miraculorum signis conditum est.

B Eusebius natione Graecus fedit Annos II. Mensem I. Dies XXV. Hujus tempore, ut fertur, inventa est Crux Domini, licet sub Silvestro repertam fuisse plures existiment. Hic constituit, ut baptizatum chrismate liniat Presbyter, levatum de aqua propter occasionem mortis; & ut nullus Laicus crimen Clerico audeat inferre; & Sacrificium non in serico, neque in panno tincto celebretur, sed tantum in lino de terra procreato.

C Melchiades natione Afer fedit Annos III. Menses VIII. Dies VIII. Hic constituit, ut numquam in die Dominica, vel in Quinta Feria jejunium celebretur, nisi tantum in Quadragesima.

D Silvester natione Romanus fedit Annos XXIV. Menses X. Dies XI. Hic Constantinum Imperatorem baptizavit; & stabilivit, ut quemque baptizatum liniret Presbyter in fronte sacro chrismate. Statuit quoque, ut Diaconi in Ecclesiastico Officio Dalmaticis vestiantur. Et ut ab omni Plebe ter in hebdomada jejUNETUR. Hujus tempore Synodus Nicaena celebratur. Hic etiam damnavit & eliminavit ab Ecclesia haeticam pravitatem, Arianam scilicet, Photinianam, & Sabellianam.

E Marcus natione Romanus fedit Annos II. Menses VIII. Dies XX. Hic constituit, ut Episcopus Officiis

sis pro hoc honore, pallio quasi Archiepiscopus utatur.

Julius natione Romanus sedit Annos XV. Menses IV. Dies VII.

Liberius natione Romanus sedit Annos X Menses VII. Dies II. Hic traditur in exilium, & in loco ejus Felix ipsius Diaconus ab Haereticis in sede Romana sublimatur. Felix tamen non tam sectae diversitate, quàm communionis & ordinationis conjunctione, quae injusta fuerat, maculatur.

Felix natione Romanus sedit Anno I. Mensibus III. Diebus II.

Damasus natione Hispanus sedit Annos XVIII. Menses III. Hujus tempore facta est Synodus Constantinopolitana. Cum Damaso ordinatur Ursinus. Sed facto Concilio Sacerdotum ejectus est Ursinus ab Urbe, & Neapolim constitutus est Episcopus.

Syricius natione Romanus sedit Annos XX. Menses XI. Dies XXV. Hic constituit haereticum per impositionem manuum Ecclesiae reconciliari.

Anastasius sedit Annos III. dies X. Hic constituit, ut nemo sedeat in Ecclesia, quamdiu Evangelium recitatur.

Innocentius natione Albanus sedit Annos XV. Menses II. Hic constituit die Sabbati semper jejunium celebrari, quia Apostoli Sabbato jejunaverunt, dum Dominus in Sepulcro positus esset.

Zosimus natione Graecus sedit Annos VII. Menses IV. Dies XXIV. Hic constituit Sabbato Sancto a Levitis Cereum benedici.

Bonifacius natione Romanus sedit Annos III. Menses VIII. Dies XI. Cum Bonifacio ordinatus est Eulalius. Et fuit dissensio magna in Clero & Populo mensibus octo & die-

bus quindecim. Qui ambo expulsi sunt ab Urbe praecepto Valentiani, & Honorii, & Placidiae Augustorum. Sed ab eisdem ad ultimum revocatus Bonifacius constituit, ut nulla mulier pallam, in qua sacrificatur Dominicum Corpus, audeat tangere vel lavare, nec incensum adolere super Altare. Judicavit etiam, servum & obnoxium Curiae, in ordine Clericali non suscipiendum.

Caelestinus natione Romanus sedit Annos IX. Menses X. Dies XIX. Hic constituit, ut Psalmi David antiphonatim psallantur arte Sacrificium. Nam Epistola Pauli tantum recitabatur & Evangelium.

Sixtus Tertius natione Romanus sedit Annos VIII. Dies XX.

Leo Primus natione Tuscus sedit Annis XXI. Mense I. Diebus XIII. In diebus hujus celebratum est Concilium Sexcentorum triginta Episcoporum in Calcedonia, ubi omnes uno consensu Eutychianam, & Nestorianam Haeresim, & Doiscorum pariter damnaverunt. Et recapitulata sunt, quae apud Ephesum de eodem Eutyche acta sunt. Hic Addidit in Canone Missae: *Supplices te rogamus, omnipotens Deus, jube haec perferri per manus sancti Angeli tui in sublime Altare tuum in conspectu divinae majestatis tuae; ut quotquot ex hac Altaris participatione sacrosanctum Filii tui Corpus & Sanguinem sumserimus, omni benedictione coelesti & gratia repleamur.*

Hilarius natione Sardus sedit Annos VI. Menses III. Dies X. Hic firmavit tres Synodos, Nicaenam, Ephesinam, Chalcedonensem, & corroboravit dominationem & principatum Sanctae Sedis Apostolicae.

Simplicius natione Tiburtinus sedit Annos XV. Dies VI. Cessavit Episcopatus Dies VI.

Felix Tertius natione Romanus sedit Annos VII. Menses XI. Dies VIII.

Gelasius natione Afer, sedit Annis IV. Mensibus IX. Diebus XIX. Hic fecit Tractus & Hymnos, sicut Beatus Ambrosius composuit; Sacramentorum Praefationes, & Orationes satis honesto dictamine.

Anastasius natione Romanus sedit Annos VI. Menses XI. Dies XXIV. Multi Clerici & Presbyteri separaverunt se a communione istius, eo quod communicasset Photino Diacono. Et quoniam voluit occulte revocare Acatium Constantinopolitanum, a Papa Felice & a Gelasio anathematizatum, nutu divino percussus interiit.

Symmachus natione Sardus sedit Annos XV. Menses VIII. Dies XXVII. Hic constituit, ut omni die Dominico, vel Natalitiis Martyrum *Gloria in excelsis Deo* diceretur. Contra hunc quidam Laurentius ordinatus est a quibusdam malignis. Theodoricus autem Rex, qui tunc Ravennae erat, licet Arianus esset, celebratâ Synodo, Symmachum ab Orthodoxis electum firmavit Romae Episcopum. Is verò intuitu misericordiae Laurentium in Nucerina Ecclesia constituit Episcopum. Post Annos verò tres accusatus est Symmachus apud Regem crimine pessimo, & revocatus est Laurentius. Verum Symmachus congregatâ Synodo centum viginti-quinque Episcoporum, purgavit se a falso crimine, & Laurentius Nucerinus damnatus est, pro eo quod vivente Papa invaserat Sedem Apostolicam. Symmachus autem restitutus in Sede sua, in pace quievit. Hic multa opera Ecclesiarum Romae instituit.

Hormisdas natione Campanus sedit Annos VIII. Dies XVII.

Johannes natione Tuscus sedit Annos II. Menses X. Dies XVI.

Felix Quartus natione Samnius sedit Annos IV. Menses II. Dies XIII.

Bonifacius Secundus natione Romanus sedit Annos II. Dies XXV. Cum Bonifacio ordinatus est Dioscorus in Basilica Constantiniana. Et fuit dissensio in Clero & Populo dies viginti novem.

Johannes Secundus, qui & Martyrius, natione Romanus sedit Annos II. Menses IV. Dies VII.

Agapitus ad Sanctos Johannem & Paulum sedit Menses XI.

Silverius natione Campanus sedit Anno I.

Vigilius natione Romanus sedit Annos XVII. Menses VI. Dies XXV. Hujus tempore Quinta Synodus celebrata est.

Pelagius natione Romanus sedit Annos IV. Menses X. Dies XIX.

Johannes Tertius natione Romanus sedit Annos XII. Menses XI. Dies XXV.

Benedictus natione Romanus sedit Annis IV. Mense I. Diebus XXIV. Hujus tempore Longobardi invadunt Italiam.

Pelagius natione Romanus sedit Annos X. Menses II. Dies X. Hujus tempore Roma obsessa est a Longobardis.

Gregorius Magnus natione Romanus sedit Annos XIII. Menses VI. Dies X. Hic multos Libros edidit. Et adjecit in Canone Missae, *diesque nostros in tua pace dispone*. Et quod dicatur ante Orationem Dominicam: *Oremus, praeceptis salutaribus moniti &c.* Hic etiam constituit, ut super Corpus Beati Petri Apostoli Missae celebrarentur. Hic misit Augustinum

finum Monachum ad praedicandum Anglis, qui primus constituitur Episcopus Anglorum. Nam Britones, qui nunc Gallenses dicuntur, ab Eleutherio Papa praedicatores habuerant, & Fidem susceperant, antequam Angli Britanniam eis auferrent.

Sabinianus natione Tuscus sedit Anno I. Mensibus V. Diebus XXIX.

Bonifacius natione Romanus sedit Menses VIII. Dies XXVIII.

Bonifacius natione Marfus sedit Annos VI. Menses VIII. Dies XIII. Hic impetravit a Phoca Caesare Templum Romae, quod Pantheon vocabatur, in quo fuit Ecclesia Sanctae Dei Genitricis, & omnium Sanctorum Martyrum.

Deusdedit natione Romanus sedit Annos VII. Dies X. Hic constituit secundam Missam fieri in Clero & Populo.

Bonifacius natione Campanus sedit Annos V. Menses X.

Honorius natione Campanus sedit Annos XII. Menses XI. Dies XVII.

Severinus natione Romanus sedit Annos II. Menses IV.

Johannes natione Dalmaticus sedit Annum I. Menses IX. Dies XVII.

Theodorus natione Graecus sedit Annos VI. Menses V. Dies XVIII.

Martinus natione Tuscus sedit Annos V. Menses I. Dies XXV. Hic congregatâ Romae Synodo, damnavit errorem Constantii Imperatoris: ideoque ab illo trusus est in exilium in Oriente, ubi & mortuus est.

Eugenius natione Romanus sedit Annos II. Menses IX. Dies XXIV.

Vitalianus sedit Annos XIV. Menses VI.

Adeodatus natione Romanus sedit Annos IV. Menses II. Dies V.

Donus natione Romanus sedit Anno I. Mensibus VI. Diebus X.

Agatho natione Siculus sedit Annos II. Menses VI. Dies XIII. Sub hoc celebrata est Sexta Synodus in Regia Urbe centum quinquaginta Episcoporum, in qua Legati fuere Johannes Diaconus, & Johannes Portuensis Episcopus. Translatum est etiam Corpus Sancti Benedicti de Cassino Monte ad Gallias.

Leo junior natione Siculus sedit Menses X. Dies XVIII.

Benedictus junior sedit Menses X. Dies XXIX.

Johannes natione Syrus sedit Annos XIII. Menses VIII. Dies XXIV. Hic adinvenit, ut tempore fractionis Sancti Sacrificii, *Agnus Dei* psallatur ter a Clero, & Populo.

Johannes natione Graecus sedit Annos IV. Menses II. Dies XII.

Johannes natione Graecus sedit Annos II. Menses VII. Dies XXII.

Sisinnius natione Syrus sedit Annos VI. Dies XV.

Gregorius natione Romanus sedit Annos XV. Menses VIII. Dies XXIV. Hic adjecit in Canone: *Quorum solemnitas in conspectu gloriae tuae esse tribuas*. Dicitur tamen, partim Leonis Imperatoris, partim Constantini tempore Romae sedisse.

Gregorius natione Syrus sedit Annos X. Menses VIII. Dies XXIV. Hic excommunicavit Leonem Imperatorem, qui sacras Imagines destruere nitebatur; & totam Italiam ab illius Imperio, tamquam a sacrilego, recedere fecit. Hujus tempore Aldeprandus Rex Longobardorum Romam obsedit, sed nil praevaluit.

Zacharias natione Graecus sedit Annos X. Menses III. Hic fecit pacem cum Langobardis & Sardis.

Paulus natione Romanus sedit Annos X. Menses I. Hujus auctoritate Pippinum fratrem Caroli Manni, in

in Monte Casino Monachi facti sub Regula Patris Benedicti, Franci sibi Regem constituunt, abjecto Hyldrico, & tonsurato, & in Monasterio recluso.

Stephanus natione Siculus sedit Annos III. Menses V. Dies XXVII. Hic in Basilica Sancti Dionysii Altare consecravit in honore Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli: Pippinumque Regem, & duos filios ejus Carolum & Carlomagnum in Reges Francorum benedixit. Acta sunt haec Anno ab Incarnatione Domini DCCLIV.

Hadrianus natione Romanus sedit Annos XXIV. Menses X. Dies XVII. Hic fecit Carolum Regem venire Romam propter Desiderium Longobardorum Regem. Et factus est Romanorum Patricius, idest Defensor Italiae.

Leo sedit Annos XX. Menses V. Dies XX. Hic a suis excaecatus, & in arcta custodia positus, post paucos dies visum recepit, & lingua sibi abscissa, ad loquendum ei est restituta. Hic coronavit Carolum, qui ultus est inimicos suos, & eum in Sede sua restituit. A tempore, a quo Longobardi invaserant Italiam, usque adhuc sunt Anni ducenti sexdecim.

Stephanus sedit Annos VII.

Paschalis sedit Annos VII. Menses IV. Dies XV.

Eugenius sedit Annos IV.

Valentinus sedit Anno I. Diebus X.

Gregorius sedit Annos XVI.

Sergius sedit Annos III. Hic coronavit Ludovicum Imperatorem, quamvis alii de Stephano Papa hoc afferant.

Leo sedit Annos IX. Menses IV. Dies VI.

Benedictus sedit Annis II. Mensibus VI. Diebus IX.

Tom. XII.

A

Paulus sedit Annos X. Menses I. Stephanus sedit Annos IV. Menses V. Dies XXVII.

Nicolaus sedit Annos VII. Menses IX. Dies X.

Huic Nicolao successit Hadrianus Secundus.

Hadriano Secundo Gregorius.

Post quos sedit Johannes Octavus.

B

Hic Johannes venit in Trecaffina Civitate Galliae, ubi & habuit Synodum, in qua Hincmarus Lugduni Clavati Episcopus, post avulsionem oculorum, Episcopatu suo redditus est.

Huic Johanni Papae Leo Quintus Papa successit.

Hadrianus sedit Annos IV. Menses XI. Dies X. Hic unxit Carolum Calvum oleo, & Imperatorem constituit primo Anno ordinationis suae, & ultimo vitae Caroli Anno.

C

Johannes sedit Annos X. Dies II.

Martinus sedit Annum I. Menses V.

Hadrianus Quartus sedit Annos II. Menses IV. Quo pontificante Willelmus prius Dux Aquitanorum & Arverniae Comes, quum non haberet heredem, Cluniacense Monasterium in fundo proprio, qui est in Burgundia in pago Marisconensi construxit;

D

eidemque loco Bernonem Abbatem praeficiens, magnos de suo redditu praefato loco jure dedit hereditario.

Anno igitur ab Incarnatione Domini DCCCCX. primum praefuit praedicto loco Berno Abbas Annis XVI.

E

Eblo vero Bituricus, dum Clunia um coepisset institui, similiter coepit aedificare Dolense Coenobium in honore Matris Domini.

Stephanus sedit Annos IV. Menses VII. Dies XXIV.

Formosus sedit Annos IV. Menses VII. Dies XIII. Hic confirmavit Bernoni Abbati Chartas & donaria, quae fecerat Gignensi Ecclesiae.

L

Bo.

Bonifacius fedit Dies XV.

Stephanus fedit Anno I. Mense I. Diebus XVIII.

Romanus fedit Annos IV. Dies XX.

Theodorus fedit Dies XXVI.

Johannes fedit Anno I. Diebus XV.

Benedictus fedit Annos IV. Menses VI. Dies XIV. Beruo Cluniacensis Abbas moritur. Cui successit Domnus Oddo, primus Canonicus Sancti Martini Turonensis, postea Monachus Balmenfis, ad ultimum Abbas secundus Cluniacensis. Hic in honore Sancti Martini Hymnum edidit, scilicet: *Rex Christe, Martini decus*, usque in finem; & Antiphonas novas per ordinem, quae in transitu Sancti Martini ad Nocturnos canuntur; quarum prima est, *Sanctus Martinus Abrahæ sinu lactus excipitur &c.*

Leo fedit Dies XL.

Christophorus fedit Menses VI.

Sergius fedit Annos VII. Menses III. Dies XVI.

Anastasiu fedit Annis II. Mensibus II. Diebus XXIII.

Lando fedit menses VI. Dies XXVI.

Johannes fedit Annos XIV. Menses II. Dies IV. Hujus tempore Oddo Cluniacensis Abbas Turonis obiit. Hic jussu Rodulphi Regis coepit disponere regulariter Floriacense Coenobium. Praefuit autem Oddo pater Dolensi, Matiacensi, Aurelianensi, & omnibus fere Aquitaniae Coenobiis, quae regulari disciplina coercuit. Rexit autem Domnus Oddo Cluniacense Coenobium Annis decem & octo. Cui successit per decennium Ademarus Abbas Cluniacensis.

Leo fedit Menses VII. Dies XV.

Stephanus fedit Annos II. Menses II. Dies X.

A Johannes fedit Annis IV. Mensibus V. Ademarus Cluniacensis Abbas Cluniaci obiit.

Leo fedit Annos III. Menses VIII. Dies X.

Stephanus fedit Annos III. Menses IV. Dies X.

Marinus fedit Annos III. Menses VI.

B Agapitus fedit Annos IX. Menses VII. Dies XXVII.

Johannes fedit Annos VII. Menses IV.

Leo fedit Annum I. Menses III.

C Benedictus fedit Annis II. Diebus XV. Majolus Abbas, qui per quadraginta Annos Cluniacensi praefuit Coenobio, Silviniacum obiit, ubi & honorifice sepultus est. Huic successit Odilo Abbas Cluniacensis.

Benedictus fedit Anno I. Mensibus VI.

Donus fedit Anno I. Mensibus VI.

Bonifacius fedit Menses II. Dies XII.

Benedictus fedit Annos IX.

Johannes fedit Menses IX.

Johannes fedit Menses IV.

D Johannes fedit Annos X. Menses VI. Dies X.

Gregorius fedit Annos II. Menses VII.

Johannes fedit Menses X.

Silvester fedit Annos IV. Menses II. Dies XII.

E Johannes, qui vocatus est Sicco, fedit Menses VI.

Johannes, qui & Fafanus, fedit Annis VII. Mensibus VII.

Sergius, qui vocatus Os porci, fedit Annos II. Menses XI. Dies XXII.

Benedictus frater Alberici majoris, fedit Annos IX. Menses IX. Dies XXI.

Johannes frater ejus, qui & Sergius, fedit Menses IV. Dies XXV.

Be-

Benedictus sedit Annos XIII.

Silvester sedit Dies LVI.

Gregorius sedit Annos II. Menses VII.

Clemens sedit Menses IX. Dies VII.

Damasus, qui & Popo, sedit Dies XXXIII.

Leo, qui & Bruno, Tullensis Episcopus, sedit Annos V. Menses II. Dies VII. Hujus tempore beatus Odilo Cluniacensis Abbas Anno Dominicae Incarnationis MXLVIII. aetatis autem suae LXXXVII. ordinationis verò XLVI. eâ nocte, quae Dominicae Circumcisionis solemnia praecedebat, Silviniacum obiit, ibique cum praedeceffore suo beato Majolo sepultus quievit. Cui successit Dominus Hugo Abbas Cluniacensis, prae ceteris genere, eleemosynis, prophetiae spiritu clarus.

Victor, qui & Gebeardus, sedit Annos II. Menses III. dies VI.

Stephanus, qui dictus est Fridericus, sedit Menses VII. Dies IX.

Benedictus Veliternensis Episcopus, sedit Menses IX. Dies XII.

Nicolaus, qui & Geraldus, sedit Annos II. Menses XI. Dies XV.

Alexander, qui & Anselmus, sedit Annos XI. Menses V. Dies XXV.

Gregorius, qui & Ildebrandus, sedit Annos XII. Menses I. Dies XXII.

Victor, qui & Desiderius, Abbas Casinensis, sedit Menses IV. Dies VII.

Urbanus, qui & Oddo, Cluniacensis Monachus, postea Ostiensis Episcopus, sedit Annos XII. Menses VI. Hic primus iter ad capiendam Hierusalem in Claromontensi Concilio praedicavit, & praevaluit. Nam a Francis capta est & retenta, facto ibique Rege Christiano, Godofredo Duce Lotharingorum.

A. Paschalis, qui & Rainerius Cardinalis, sedit Annos XVII. Menses VII. Dies II. Hugo Cluniacensis Abbas obiit. Rexit autem Cluniacense Coenobium per Annos sexaginta, Menses duos, Dies octo, cui successit Dominus Pontius.

B. Gelasius, qui & Johannes Gaëtanus, sedit Anno I. Mortuus est autem Cluniaci, sepultus in eodem Monasterio juxta Altare Sanctae Crucis. Per haec tempora Dominus Pontius Abbas, qui praedicto Hugoni successerat, Cluniacensi Coenobio praefuit Annis tredecim. Post quem Dominus Hugo Secundus eidem Monasterio tribus Mensibus praefuit. Quo etiam defungente Cluniaci, C. Dominus Petrus venerabilis Abbas natione Arvernus idem Monasterium regendum suscepit.

Calixtus, qui & Guido, Viennensis Archiepiscopus, sedit Annos V.

Honorius, qui & Lambertus, Ostiensis Episcopus, sedit Annos V. Hujus tempore mortuus est Pontius Abbas Cluniacensis Romae, sepultus in Basilica Sancti Gregorii Papae ad Clivum Scauri.

D. Innocentius, qui & Gregorius, Diaconus Sancti Angeli, sedit Annos XIV. Cum isto ordinatus est Petrus Leonis, Monachus scilicet Cluniacensis. Fuitque dissensio magna in Clero & Populo per multos dies. Quod audiens Ecclesia Gallicana, sustentavit partes Innocentii Papae. Mortuo verò Petro Leone Romae, & a suis furtim ignoto loco sepulto, Innocentius Romanae Ecclesiae restitutus est. Hic Ecclesiam Cluniacensem in festivitate beatorum Martyrum Crispini & Crispiniani consecravat.

E. Caelestinus, qui & Guido de Castella, sedit Menses V.

Lucius, qui & Gerardus de Sancta Cruce, sedit Anno I.

Eugenius, qui & Bernardus, natione Pisanus, Monachus tamen Clavae-vallensis, sedit Annos IX. Hic dedit Ecclesiae Cluniacensi Monasterium de Balma perpetuo possidendum, remoto omnino exinde Abbate, positoque Priore.

Anastasius, qui & Conradus, Episcopus Sabinensis, sedit Anno I. Mensibus IV.

Hadrianus, qui & Nicolaus, natione Anglus, primum Abbas Sancti Rufi, postea Albanensis Episcopus, sedit Annos V. Secundo Anno Pontificatus hujus obiit Dominus Petrus Abbas Cluniacensis, VIII. Calendas Januarii, ipsa videlicet die illucescente Natalis Domini, Anno ab Incarnatione Domini MCLVI. Sepultus est autem honorifice in eadem Basilica, quam ipse rexerat per Annos triginta quinque. Hic impetravit a Papa Innocentio Ecclesiam Montis Desiderii dari Ecclesiae Cluniacensi. Ipse verò permissione ejusdem Papae aedificavit Ecclesiam juxta Montem Pessulanum in praedio a Wilhelmo Pessulano Ecclesiae Cluniacensi dato, quod de novo vocatur Cluniacus. Impetravit item ab Eugenio Papa Ecclesiam Sancti Theodori de Rocca Bovis curti, dari Ecclesiae Cluniacensi. Cessavit Abbatia Cluniacensis a die Natalis Domini usque XVII. Calendas Octobris. Huic successit Dominus Hugo III. Burgundia natus; primum Prior Claustralis, postea Abbas factus. Hujus verò diebus, mortuo Hadriano Papa, sepultoque Romae in Basilica Sancti Petri, Pridie Calendas Septembris, Anno ab Incarnatione Domini MCLIX. orta est seditio magna in Ecclesia Dei propter duas electiones.

Eligitur Alexander, qui & Rolandus Cancellarius, natione Tuscus, a nonnullis Cardinalibus. Eligitur & Victor, qui & Octavianus, natione Sabinensis. Imperator verò Fredericus, qui tunc temporis Italiam sibi subjugabat, & ad cujus Imperium Romanae Ecclesiae pacis reformatio spectat, apud Papiam congregatâ Synodo, vocavit utrumque. Alexander autem nec per se, nec per responsales suos dignatus est accedere. Imperator itaque auditâ utriusque electione, consilio & assensu Episcoporum, Archiepiscoporum, Clericorum, & aliorum illustrium Virorum, qui affuerunt, Victorem Romae Episcopum fore adjudicavit. Quod audientes Ludovicus Rex Francorum, & Henricus Rex Anglorum, consilio Henrici Beluacensis, & aliorum Nundofilorum, sive Paterinorum, partes Alexandri sustentaverunt. Unde Schismata in sancta Romana Ecclesia surrexerunt non minima.

Et quoniam de Romana Ecclesia se occasio prae-buit, bonum est, ut de ejus ordinatione atque institutione aliquid dicatur. Noverit universalis Ecclesia, Septem Cardinales Episcopos esse in prima Sede Sancti Salvatoris Lateranensis. Primus Ostiensis Episcopus, qui debet consecrare Apostolicum prae omnibus Episcopis aliis: Episcopus Portuensis: Episcopus Albanensis: Episcopus Sabinensis: Episcopus Praenestinus: Episcopus Sanctae Rufinae: Episcopus Tusculanus. Illi sunt Vicarii Domini Papae, & debent celebrare Missas in quibusdam Dominicis & festis diebus, Sanctorumque praecipuis solemnitatibus, in Altare Sancti Salvatoris Lateranensis Ecclesiae. Oblationem dividunt cum Clericis Canonicis, qui in eadem Ecclesia de-

deserviunt. Et unusquisque peractâ hebdomadâ ad Sedem suam revertitur. Isti sunt septem Cardinales Sacerdotes, qui sunt intitulati Ecclesiae Sancti Petri: Cardinalis Sanctae Mariae trans Tiberim: Sancti Grifogoni: Sanctae Caeciliae: Sanctae Anastasiae: Sancti Laurentii: Sancti Marci: Sanctorum Martini & Silvestri. Isti sunt septem Cardinales Sancti Pauli: Cardinalis Sanctae Sabinae: Sanctae Priscae: Sanctae Balbinae: Sanctorum Nerei & Achillei: Sancti Sixti: Sancti Marcelli, ubi sunt Capita Sanctorum Cosmae & Damiani: Sanctae Susannae. Isti sunt septem Cardinales Sanctae Mariae Majoris: Cardinalis Sanctorum Apostolorum: Sancti Cyriaci in Thermis: Sancti Eusebii: Sanctae Potentianae: Sancti Vitalis: Sanctorum Marcellini & Petri: Sancti Clementis. Isti sunt septem Cardinales Sancti Laurentii: Sanctae Praxedis: Sanctae Priscae ad Vincula: Sancti Laurentii in Lucina: Sanctae Crucis in Hierusalem: Sancti Stephani in Coelio Monte: Sanctorum Johannis & Pauli: Sanctorum Quatuor Coronatorum. Diaconiae sunt decem & octo: Sanctae Mariae in Domnica, ubi est Archidiaconus: Sanctae Luciae in Circo Palatii, juxta Septa Solis: Sanctae Mariae Novae: Sanctorum Cosmae & Damiani Palatii: Sancti Hadriani Palatii: Sancti Georgii Palatii: Sanctae Mariae Palatii in Schola Graeca: Sanctae Mariae in Porticu: Sancti Nicolai in Carcere: Sancti Angeli: Sancti Eustachii: Sanctae Mariae in Aquario: Sanctae Mariae in Vialata: Sanctae Agathae in equo marmoreo: Sanctae Luciae in caput Salvirae: Sancti Quirici Sciendum est, quod Domnus Papa, Vicarius Sancti Pe-

A tri, quando celebrat Missam ad Altare Sancti Salvatoris Lateranensis, vel in aliis locis, debent ei assistere Vicarii & Collaterales sui praedicti, scilicet septem Episcopi cum viginti & octo Cardinalibus, in Ecclesiis totidem, infra Urbis Romae muros praesidentibus. Qui potestatem habent judicium faciendi super omnes Episcopos totius Romani Imperii, in omnibus Consiliis vel Synodis quibuscumque accersiti vel praesentes affuerint. Debet etiam ibi esse Archidiaconus Romanus cum septem Diaconibus Palatinis, qui in Palatio debent legere Evangelium, & in Ecclesia Lateranensi. Debent ibi esse duodecim Diacones Regionarii, qui solent legere Evangelium in Stationibus Ecclesiarum Romae constitutis. Isti Decem & octo Diacones, totidem Ecclesias habent infra muros Civitatis, & tamen omnes isti Canonici sunt Patriarchalis Ecclesiae Lateranensis. Debent etiam ibi esse Septem Subdiacones Palatii, & Schola Cantorum, scilicet alii Septem Subdiacones. Itemque Septem Subdiacones, qui vocantur Regionarii. Isti debent legere Lectiones & Epistolas in Stationibus Romae constitutis. Alii Septem, Schola scilicet Cantorum, debent canere cantum, dum Papa celebrat Missam in Ecclesia Lateranensi, & in aliis. Alii verò Septem Subdiacones Palatini, Epistolas debent legere in Palatio ad Missam Domini Papae in Ecclesia Lateranensi, necnon ad prandium Domni Apostolici. Sunt etiam ibi Acolythi praesentes, idest Ceroferarii, Lectores, Exorcistae, Ostiarii: quorum unusquisque nititur adimplere suum officium, sicut a Sanctis Patribus i-nibi constitutum est.

CHRONICON PATAVINUM

Ab Anno Christi MCLXXIV. usque ad MCCCXCIX.

AUCTORE ANONYMO

Nunc primum luci redditum

EX MANUSCRIPTO CODICE

BIBLIOTHECAE ESTENSIS.

CHRONIC

MUNICIPAL

OF THE CITY OF NEW YORK

AUGUST 1890

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

500 N. 5TH ST. NEW YORK

IN CHRONICON

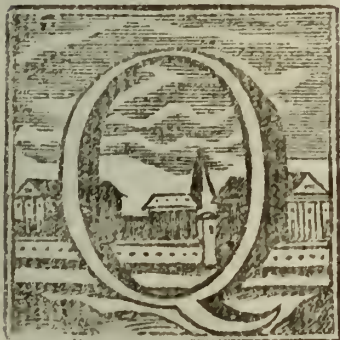
P A T A V I N U M

AUCTORIS ANONYMI

P R A E F A T I O

LUDOVICI ANTONII

M U R A T O R I I.

Uanquam celeberrimam Urbem Patavinam saepius fortasse quam ceteras in theatrum Rerum Italicarum induxerim, compluribus Historiis ad eam spectantibus in Collectione illa a me editis; nihilo tamen secius en *Chronicon Patavinum*, nunquam antea evulgatum, & reliquis addendum, in quibus agitur de rebus Patavinis. Suppeditavit illud mihi Bibliotheca Estensis. Atque heic potissimum contexitur Catalogus Potestatum, sive Praetorum, qui ab Anno Christi MCLXXIV. usque ad MCCCXCIX. Civitatem illam rexerunt: quod argumentum quum non semel pertractatum dedissem in brevibus Chronicis Urbis Patavinae Tomo VIII. Rer. Italicar. productis, abjeceram olim consilium de isto tenebris eripiendo, quando & heic eadem mola versatur; & quod est ad reliqua additamenta Historica, ea aliunde peti possunt fusius & accuratius digesta. Verum alia tandem mihi mens fuit. Heic enim demum deprehendi, quae in aliis Patavinorum Historiis frustra conquiri mihi visa sunt; ac proinde evulganda cen-

Tom. II.

M

sui,

fui, ne Eruditorum reipublicae hoc, quaecunque sit, praesidium deesset. Ceterum Opusculi Auctor mihi ignotus est, ignota quoque aetas, nisi quod constat ipsum in vivis fuisse post Annum a Christo nato Quadringentesimum supra Millesimum. Scardeonius Lib. 2. Clafs. X. de Antiquitatib. Patavin. *Stephanum Venturatum* commemorat, qui de gestis & rebus Patavii *Annales non contemnendos scribebat*, ab incendio illo magno, quo Patavium ferme totum conflagravit Anno a Natali Domini MCLXXIV. & deduxit *Historiam annuatim per Consules & Praetores usque ad sua tempora, ad Annum MDXXIII.* Huius Opus satis ingens penes nos est, & quia alterum non exstare certo scio, studiosius custodiendum censeo. Et ab eo quidem incendio Chronicon, nunc mihi edendum, exordium capit: sed quum in Anno MCCCXCIX. consistat, paucisque, ut ita dicam, lineis absolvatur, nihil simile habere videtur Historiae longe recentiori Stephani Venturati. Rectius tamen heic decernent Patavini Eruditi.

CHRONICON

PATAVINUM.

Imperante Frederico primo quondam Sueviae Ducis nato, Comes Paganus tunc Vicarius ejus in Padua multa gravia Paduanis onera imponebat. Magnatibus quidem odiosus, quoniam consuetos sibi honores a rusticis quominus fierent impendebat, sed sibi rapiebat indebite. Invisus erat Plebeis, quia vestigalibus, exactionibus, & aliis gravibus eos vexabat. Inter alia, quae Nobilibus molesta fecit, de raptu virginis acerbius habitum est. Nam Speronellam virginem sororem Dalefmanini, & filiam quondam Dalefmani ex Mabilia olim filia nobilis & potentis Rolandi de Curano, visam, dilectamque rapuit, & in Arce Pendicis recondidit. Hoc factum alte descendit in cor & praecordia Dalefmanini; & omnis benevolentia, quae prius fuerat inter Comitem Paganum, & ipsum ultra alios Proceres Paduanos, conversa est in odium. Sagaciter tamen Dalefmaninus incepit ordiri de pulsione Tyranni de Terra modis omnibus. Primo cum Alberto de Baone, quem sciebat non amicum Tyranni, clanculum firmat amicitias; Tyranno struit insidias cum Alberto de Jauffano, cum Rambaldo Comite

A de Collalto. Denique cum Proceribus aliis Civitatum Marchiae per internuntios sapientes ordinatur, ut una die Imperiales Vicarii ab Urbibus singulis depellantur. Et ita factum est, & tractatum, ut Azotto de Alticheriis, Conrado de Tanselgardis, & Benedicto de Daulis Proconsulibus in Padua, nono Kalendas Junii, dum fieret solemnitas Festi Florum, sumtâ occasione Festi, Populus consulte armatur. Priores, & Signiferi ordinati latitant, ut confestim ad aggressum contra Tyrannum prodeant. Comes Paganus hoc sentiens quam celerius potuit, fugit ad Arcem Pendicis, ubi se defendere arbitratus est. Populus Paduanus dato vexillo Azotto ad obsidionem Pendicis cum equitibus & peditibus properat. Arcem circumdant. Comes vero se ibi diu stare diffidens, cognitum quoque habens se ab aliis Vicariis Imperatoris, qui Vicentiae, Veronae, & Tervisi residebant, auxilium habere non posse, quoniam eodem die de regiminibus fuerant expulsi, pactis intervenientibus se se & Arcem Paduanis in deditionem tradidit.

Restitutâ Civitate Patavii ad pristinum statum, multis diffunditur gaudiis, Populus Albertum de Baone, Dalefmaninum, Azottum de Alticheriis Consules Urbis creant. Ludos

annuos instituunt ipsa die victoriae, scilicet in Vigiliis Sancti Johannis de Junio cum floribus, & pulegiis ad Flumina cantantes incedunt. Civitates circumpositae idem faciunt. Speronella fratri restituta connubio traditur Petro fratri Alberti de Jausano generosa stirpe nato; cum quo non ultra triennium morata clam ad Ezelinum Secundum de Romano confugit, & ei nuptialiter copulata est. Fuere tempore illo, qui dicerent, Dalesmaninum suâ operâ machinatum fuisse transvolationem sororis suae ad conjugium Ezelini, & idcirco lucratum fuisse de bonis sororis Terras P, & Curani, & circa illas Terras jura multa, & possessiones de conscientia Ezelini, & Johannis Sycherii germani consanguinei dictae Speronellae. * Tempore procedente eâdem Dominâ Speronellâ manente cum Ezelino Secundo, accidit quod Ezelinus ad Terram Montisilicis forte pervenit, & ibidem a Domino Oldericico Griberti de Fontana honorifice & amicebiliter receptus fuit in hospitio, ductusque ad Balneas, tracta-

tur ultra quam credi possit curialiter. Ezelinus domum reversus imprudens & immemor quasi affectuum Mulierum, narrat audiente Coniuge curialitatem, largitatem, & nobilitatis elegantiam Oldericici de Fontana, pulchritudinem juvenilem, & decorem personae ipsius per membra singula, colorem carnis, prout in balneo viderat, & caudam virilem grandem & viro aptissimam, & cetera, quae in juvene laudari possunt. Hujus hominis laudes eximias, & maxime priapales, Speronella aure non surda collegit, in mente recondidit, & die noctuque laudatum virum non oculis visum, amat, & amore incenditur. Nuntium cum literis ad Oldericicum mittit. Loco & tempore accepto, Speronella, relicto Ezelino, tendit ad Oldericicum de Fontana, & in Montisilice nuptialiter ab eo recipitur. Dictum quoque eo tempore fuit. Dalesmaninum transitus hujus conscium fuisse, & ex hoc etiam possessiones a sorore sua quâdam aquisivisse.

Incipit Liber omnium Regiminum Civitatis Paduae, & etiam aliquorum aliorum factorum tam in Padua, quam in aliquibus aliis partibus.

Iste Chronicus Liber Memorialis est omnium Regiminum Civitatis Paduae, & aliquorum etiam aliorum factorum alibi in his partibus ab Anno Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi 1174. ante quod Millesimum Consules Cives Paduae solummodo regebant Paduam. Et hoc Anno die 4. mensis Martii incendium ortum fuit in Padua, per quod fuerunt combustae 2614. domus, quae tunc erant lignae, fragiles, & non cuppis, sed paleis, & scandolis constructae. Unde dictum fuit:

Marchia ploravit Paduam, cum flamma veravit

Urbis Majores tres partes, & meliores. Sexcentae verè domus mille bis cecidere Bis septem, pone tot collige cum ratione.

Annis Millenis, Centenis septuagenis Nec non & quarto Nonas Martis quoque quarto.

E Et in mense Septembrio Dominus Fredericus Primus Romanorum Imperator dictus Barbarossa, per sacramen-

mentum confirmavit pacem cum Nuntio Domini Sebastiani Ziani Venetiarum Ducis, & cum omnibus Successoribus suis. Et fundata fuit Civitas Alexandriae die octava Aprilis. Et nota, quod tempore Potestatum ante scripta, dicunt tempus electionis cuiuslibet Potestatis, seu Rectoris, aut Consulum. Unde quilibet Rectorum, seu Potestas tenet medium Annum suae electionis. & medium sequentem; quia Electio circa Festum Sancti Petri de Junio tunc fiebat. Fuit enim fundata Civitas Alexandria per Cremonenses, & Placentinos contra Papienses, & ut ab Alexandro Papa famosior efficeretur, Alexandriam appellaverunt, & ipse ei Episcopum contulit.

I I 7 5.

Dominus Albertus de Osa de Mediolano primus Potestas Paduae Anno uno. Eo tempore praedictus Fredericus Imperator persequabatur Papam Alexandrum Tertium, & tunc vivebat Abbas Joachimus in Apulia, & Petrus Comesor, & Petrus Lombardus, qui composuit Librum Sententiarum, Maximi Doctores in Theologia.

I I 7 6.

Dominus Ugonus de Canavolis, Dominus Azinus de Tanselgardinis Cives Paduae Consules rexerunt Paduam. Et eo tempore aedificata fuit Montegalda, & Imperator Federicus confictus, & debellatus in campo per Lombardos.

I I 7 7.

Dominus Obizo Marchio de Este rexit Paduam. Eo tempore in Venetiis ante Ecclesiam Sancti Marci facta fuit concordia inter Papam Alexandrum Tertium, & Fredericum Imperatorem in festo Sancti Jacobi Apostoli de Julio, existente Sebastia-

A no Ziani Duce Venetiarum: Et dicitur, quod Papa posuit pedem super collum Imperatoris, & dixit hunc Versum: *Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis Leonem, & Draconem.* Imperator respondit. *Non tibi, sed Petro.*

I I 7 8.

B Dominus Obizo praedictus rexit Paduam. Eo tempore captum fuit Goëgum per Paduanos. Et quidam Turcus nomine Saladinus cepit Sepulcrum, & Achon, & multas Christianorum obtinuit Civitates. Et dicitur fuisse translatus corpus Beati Stephani Protomartyris de Constantinopoli in Venetias. Et Papa Alexander Tertius prohibuit Mercatoribus, & Christianis in Lateranensi Concilio Arma & auxilia deferri Sarracenis.

I I 7 9.

Dominus Gulielmus Tempesta de Trivixio Potestas Paduae. Eo tempore fuit celebratum generale Concilium apud Lateranum, & captum fuit Burgum Richum per Paduanos, quoniam ipsis rebellabat.

I I 8 0.

D Dominus Aldrigetus de Padua rexit Paduam.

I I 8 1.

E Dominus Johannes de Limizonibus, Dominus Ziliolus de Sintilla, Dominus Gulielmus de Compagno Cives Paduani Consules rexerunt Paduam. Eo tempore de Mense Aprilis incepit maxima Caristia, & duravit usque ad Messum, & fuit valida fames, ita quod furgum valuit solidos XL. parvorum.

I I 8 2.

Dominus Comes Manfredinus Givis Paduanus rexit Paduam.

I I 8 3.

Dominus Dalesmaninus, Dominus Transalgardinus Cives Paduam rexerunt;

run; & cessavit fames praediſta. Eo tempore fuit facta Pax in Civitate Constantiae de Alemannia inter Fredericum Primum Imperatorem ex una Parte, & Civitates Italiae ex altera VII. Kalendas Julii, Anno Regni ejus XXXII. in qua fuerunt de Padua ſcilicet Gnanſus, Ecilinus Judex, & Hengleſtus de Fontagliſa.

I I 8 4.

Dominus Albertus de Baone Civis Paduanus rexit Paduam. Eo tempore fuit factus Pons Brentae de Mejaniſa, & fuit fames valida. Et Dominus Lucius Papa Tertius receptus fuit in Verona cum gaudio XI. Kal. Auguſti.

I I 8 5.

Dominus Grimerius Vicecomes de Placentia fuit Potestas Paduae.

I I 8 6.

Dominus Ugutio de Baxio de Mantua Potestas Paduae.

I I 8 7.

Dominus Apofatius de Brixia Potestas Paduae, qui fuit expulſus de regimine, quia male exercebat Officium cum Magnatibus & potentibus. Eo tempore deviſti fuerunt Chriſtiani a Soldano in feſto Sancti Johannis de Junio, qui tunc cepit Hieruſalem, & Terram Sanctam. Et Rex Henricus filius Imperatoris deſponſavit Reginam Constantiam filiam Rugerii Regis Siciliae, cum ipſe Rex Henricus jam eſſet Annorum L. Et Azolinus Marchio de Eſte cepit Fratham; & Comes Ugutio de Vicentia fuit obſeſſus a Vicentiniſ in Montegalda minore cum Dominis Clarello, & Balugante, ibi exiſtentibus cum centum Militibus de Padua. Sed Paduani inde Vicentinos expulerunt, & in fugam converterunt. Eo tempore Soldanus cepit Sepulcrum Domini.

I I 8 8.

Dominus Ugonus de Canavolis; Dominus Tanſalgardinus Cives Paduani Conſules rexerunt Paduam. Eo tempore Paduani ceperunt Montegaldam: propter quod Vicentini clauſerunt aquam de Longare Paduanis. Unde Paduani cum exercitu euntes violenter aperuerunt ipſam roſtam. Sed incauti permanſerunt milites Paduani; unde Vicentini inſultaverunt in eos, & multos ex eis ceperunt, & captos Vicentiam duxerunt. Et Ezelinus de Romano contraxit amicitiam cum Paduanis, obligans eis Honoriam pro libris XXV. millibus. Et poſt Annos V. Vicentini cum exercitu militum & peditum Veronae venerunt Maroſticam & Baxianum; & Ezelinus prae timore fecit pacem cum eis, & dedit filium ſuum pro obſide ſub tentorio Potestatis Veronae. Ideoque Paduani dixerunt, quod hoc ceciderat eis ad poenam. Et Terixius Veronenſis interfecit Comitem Saurum de Verona ſuper Montem Sancti Bonifacii, & ivit ultra mare, & poſtea in Apuliam, ubi magnifice ſtetit. Et fratres ipſius Terixii, qui remanſerunt Veronae, cum heredibus Comitis Sauri fecerunt pacem, & dederunt eis Montem Sancti Bonifacii cum ſuis poſſeſſionibus circumſtantibus pro emendatione. Et Veronenſes ceperunt Ferrarienſes apud Fratham Ferrarienſis Diſtrictus.

I I 8 9.

Dominus Gulielmus de Oſa de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore inciſum fuit nemus Gadii, & factum fuit Navigium, per quod iſtur ad Montemſilicem. Et tunc Imperator Fredericus ivit ultra mare per terram in ſervitio Sepulcri, & cepit Ychonium.

I I 9 0.

Dominus Gulielmus praedictus de Osa potestas Paduae. Eo tempore obiit Imperator Fredericus in aqua fluminis Caleph in Armenia, qui fuit electus Rex Romanorum in 1151., & postea coronatus Imperator 1154.

I I 9 1.

Dominus Gulielmus praedictus Potestas Paduae. Eo tempore factus fuit Pons Brentae de Hœnta, & factae fuerunt Turres Canfreduli, stationes Corezariorum, & Merceriarum Communis Paduae, & Petronium a fratribus. Et Henricus filius supradicti Frederici Imperatoris coronatus est Romae. Et Cremonenses necaverunt se in flumine Lolii, dicentes melius esse necari, quàm mori.

I I 9 2.

Dominus Ubertus Vicecomes de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit Investitura dicto Domino Uberto recipienti pro Communi Paduae per Stephanum Maricum Communis Grothi, & Montagnoni &c., quampluribus montibus & collibus positis in Montegrotho in contrata, quae nunc vocatur Montenovio: solvendo solidos XX. Venetiarum parvorum pro quolibet Anno dicto Marico pro suo communi. Et Veneti exierunt cum sex Navibus magnis, & X. Galeis in mari, & ceperunt tres Naves magnas, & duxerunt Venetias 3. millia captos. Et die Julii Sol obscuratus fuit fere a Tertia usque ad Nonam.

I I 9 3.

Dominus Ubertus praedictus Potestas Paduae.

I I 9 4.

Dominus Rogatus Judex, Dominus Azochus, Dominus Rolandus de Malpeleo Cives Paduani Consules re-

xerunt Paduam. Eodem tempore Domina Adeleita soror Comitum de Mangono, & uxor Ezelini Secundi die Lunae sexto exeunte Aprili circa Meridiem peperit Ezelinum Tertium de Romano Tyrannum crudelissimum in Marchia Tervisina. Et Imperator Henricus sibi subjugavit Apuliam circa Festum omnium Sanctorum in praedicto Millesimo. Qui Henricus Quintus filius fuit Frederici Primi, & pater Frederici Secundi nati ex Constantia Regina Siciliae, & Domina Apuliae, cui successit dictus Fredericus Secundus, qui coronatus fuit Romae.

I I 9 5.

Dominus Paganus de la Turri de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore incepti fuerunt muri circa Paduam a ponte Sancti Leonardi; & inceptum fuit Monasterium Sancti Benedicti; & factus fuit Pons lapideus omnium Sanctorum. Unde in Libro Leonis suppositi continetur.
Quinque minus dentis Annis de Mille ducentis.

I I 9 6.

Dominus Ottolinus de Boxio de Mantua Potestas Paduae, qui juravit regimen suum in Baxiano.

I I 9 7.

Dominus Ottolinus praedictus Potestas Paduae. Eo tempore Henricus Imperator obiit in Apulia die XXVIII. Septembris.

I I 9 8.

Dominus Jacobus Strictus de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore die Martis primo Septembris Paduani cum adiutorio Ezelini Secundi apud Carmignanum ceperunt Vicentinos, & suum Carrociū Martinellum abstulerunt, & Paduae conduxerunt, & tenuerunt ipsos in carceribus per annos quatuor, vel circa, & Car-

Carrociū posuerunt in Curia Episcopali, & ibi super Carrociū caverunt, donec Vicentinos de carceribus relaxaverunt, & Fortiliciam Carmignani destruxerunt, & multos suspenderunt. Et Veronenses venerunt contra Paduanos, sed parum lucrati fuerunt.

1199.

Dominus Azo Estensis Marchio rexit Paduam bene & legaliter.

1200.

Dominus Azo Confalonarius de Brixia Potestas Paduae. Eo tempore captum fuit Carrociū, destructum a Veronensibus. Et iurisdictiones, seu dominationes Magnatum Paduae acceptae fuerunt per Populares homines Civitatis Paduae.

1201.

Dominus Petrus Ziani de Venetiis Potestas Paduae, qui fuit Dux Venetorum, & filius quondam Sebastiani Ducis Venetiarum. Eo tempore facta fuit venire aqua a Montefilice propter Navigium veniendo Paduam.

1202.

Dominus Ubertus Vicecomes de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore Veronenses, Vicentini, Tervisini, Mantuani, Ferrarienses, Tridentini, Feltrenses, & Bellunenses venerunt cum magno exercitu usque ad Pontem Brentae Viciageris, & ibi sua fixerunt tentoria, & ceperunt Castrum Carturi, & Turrim Canfreduli constraverunt. Et Paduani iverunt eis obviam, & fixerunt sua tentoria iuxta Pontem Brentae ex adverso distorum hostium; & tandem pacificati sunt ad invicem. Et tempore procedente Paduani dimiserunt omnes Vicentinos, quos captos habebant. Et Henricus Dandulo Dux Venetiarum cum Comitibus Sancti Pauli, & Flandriae, & Marchione Montisfer-

A rati hostiliter & per vim cepit Zaram, & eam penitus destruxit.

1203.

Dominus Albertus de Mandello Potestas Paduae. Eo tempore homines Montagnanae interfecerunt Ugutionem fratrem Domini Paduani Consulem Paduanum ibidem missum pro Communi Paduae. Et Civitas Constantinopolis capta fuit a Francis, & Venetis per Portam, ubi erat depictus unus Angelus; prophetizatum quippe fuerat, quod per Angelum debebat capi. Et propterea Dux Venetiarum vocat se *Dominum quartae partis, & dimidiaē totius Imperii Romaniae*.

1204.

C Dominus Albertus de Baone, Dominus Dalesmaninus Cives Paduani rexerunt Paduam. Eo tempore fuit factum Campreti, & fuit maxima ubertas, ita quod frumentum valuit sol. II, & non ultra. Et Marchio Estensis erat cum amicis suis iuxta Castrum Sancti Andreae Musonis. Et Ezelinus de Romano ex adversa parte stabat cum amicis suis. Et Comune Tervisii destruxit Dominos de Naone propter superbiam eorum, & propter quamdam possessionem magnam, quam habebant in Tervixio. Et Tervisini vendiderunt Castrum Castrorum, quae acceperant Carbonensibus pro Libris XXX. millibus parvorum. Qui ab illo die in antea dicti sunt a Castris. Et tunc datum fuit Dominis de Naone Castrum Cintarum, quod est iuxta Musonem, & Villam novam, tamquam de bonis Tervisinorum, quae habebant in Paduano Districtu, de consilio Lemizonis, & Guicemani, tunc Procuratorum & Extimatorum Communis Paduae. Sed hoc Castrum postea fuit destructum a Tervisinis.

I 205.

Dominus Brazius de Burgo de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore via, qua itur in plebem Sacchi, facta fuit, & reëtificata de novo; & acceptae fuerunt iurisdictiones totaliter Magnatibus pro Communi Paduae. Et Veneti cum Patriarcha Gradenense, & magno exercitu ceperunt Duratium & Culum.

I 206.

Dominus Manfredinus de Gazo de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore Azo Estensis Marchio cum esset Potestas Mantuae, & Veronae, Ezelinus de Romano cum suis & Montecelis expulit eum de Verona per vim die vii. Junii: Et Dominus Odericus de Vicecomitibus factus est Potestas Veronae. Sed immediate post in mense Augusti dictus Dominus Marchio expulit Montecelos de Verona. Et Veneti cum xxviii. Galeis ceperunt Culum, & destruxerunt Castrum Modonis. Et hoc Anno confirmatus fuit Ordo Fratrum Praedicatorum per Dominum Papam, & Romanam Curiam.

I 207.

Dominus Bernerius Mastellus de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore fuit proelium inter Marchionem Estensem, faventibus sibi Comite Sancti Bonifacii, & Mantuanis ex una parte, & Montecelos, favente eis Ezelino de Romano ex altera, in Braida Veronensi. In quo proelio pars Marchionis & Comitum adversarios superavit. Ideoque Monteceli terrore concussi die viii. Septembris tempore noctis fugerunt, Civitate dimissa, personas solummodo salvare cupientes. Et hoc fuit primum initium malorum Marchiae. Et Monteceli Arcem Gardae occupaverunt, in ea se fortiter munientes. Marchio

Tum. XII.

A vero & Gomes, donec vixerunt, Veronae dominium habuerunt. Et Marchio, qui tunc habuit Ezelinum captum, curialiter tractavit, & honoravit, & Militibus sociatum decenter conduci fecit Basianum. Qui Milites honorem maximum receperunt a Dominabus & Militibus de Baxiano. Et dicebatur, quod Ruffus ex una parte, & Rolandinus Labratus fratres Cives Paduani ex altera fuerunt in proelio supradicto. Et Dominus Raynerius Dandolo, & Ruze-
B rius Praemarinus cum magno exercitu ceperunt Leonem Veteranum Cursorem maris cum novem Galeis, & suspenderunt eum in Culu. Et ceperunt Coronum & Civitatem Candiae, cum tota Insula. Et Innocentius Papa Tertius investivit praedictum Azonem de Est & filios heredes de Comitatu & Marchionatu Anconae ad Feudum.

I 208.

Dominus Viscontinus de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore fuit factus magnus Ludus de quodam homine salvatico in Prato Vallis, & quasi omnes Paduani per contratas novis vestibus sunt vestiti. Et captus fuit Potestas Vicentiae; & Monteceli ceperunt Pischeriam. Et obsessi eodem Anno a Marchione capti fuerunt, & in compedibus positi.

I 209.

Dominus Jacobus de Vialardo de Vercellis Potestas Paduae. Eo tempore exercitus Paduanus ivit Honoriam in servitio Ezelini Secundi, quia Vicentini volebant invadere Brixianum; & dictus Ezelinus tenuit septem centum milites septem menses apud Honoriam. Et homines de contrata Sancti Andreae de Padua fecerunt fieri Leonem magnum Sancti Andreae ad memoriam Marchio-

N

nis

nis de Est, cum tinxisset rebelles Paduae, cum illi Domini de Azochis per multa tempora cum exercitu Paduano cepissent Arcem de Est, & abstulerunt inde parvum Leonem Sancti Andreae, & conduxissent ubi nunc est. Et Jacobus Longus de Venetiis cum sex magnis Navibus, & sex Galeis cepit tres Naves Januensium, & alias quamplures fugavit. Et Salinguerra cepit Ferrariam, expulso Marchione; Et Navigium, per quod itur Stratam, fuit factum. Tunc Otto Dux Saxoniae electus in Regem Alemanniae cum exercitu copioso venit in Lombardiam, de cujus mandato fuerunt Monteceli relaxati, qui apud Sanctum Petrum a Papa Innocentio fuit coronatus. Sed statim cor & cornua exaltans, & monitiones Papae contemnens, ab ipso anathematizatus fuit, & ejus superbia inclinari coepit, donec paulatim ad nihilum fuit reductus. Et Stephanus Abbas Sanctae Justinae renuntiavit, & in Monte Vendae vitam eremiticam * dicens, requievit in pace; cui successit Raynaldus religione & morum honestate praeclarus.

I 2 I O

Dominus Jacobus de Andito de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit Porta Turrisellarum, & murus Civitatis inde usque ad Sanctum Michaëlem. Et Beatus Franciscus incepit & ordinavit Regulam Fratrum Minorum. Et Imperator Otto intravit Apuliam, & mansit apud Capuam cum Longobardis, & inde reversus excommunicatus in Alemanniam rediit; & congregato exercitu magno, adversus Philippum Regem Francorum perrexit, faventibus ei quibusdam Principibus Franciae proditoribus. Sed Francigenae contra Dominum Ottonem impetum fece-

A runt incredibilem, & habuerunt victoriam. Cujus belli causa fuit, quia Rex Franciae olim liberaliter promiserat Civitatem Parisius se dicto Ottoni daturum, si unquam Romanum Imperium obtineret. Rex autem considerans se incaute talem promissionem fecisse, decrevit potius talem quaestionem esse belli judicio terminandam.

I 2 I I.

D. Azo de Pergamo Potestas Paduae. Eo tempore Bonifacius Comes Potestas Veronae die vi. Julii cepit Castrum Orsonici, & Dominus Albertus de Baone obiit mense Madii. Et Fredericus adolescens Rex Siciliae natus olim Henrici Imperatoris, & Reginae Constantiae filiae olim Rugerii Regis Siciliae de mandato Innocentii Papae per Lombardiam cum auxilio & com meatu Azonis Marchionis Estensis ascendit in Alemanniam confidenter; quem ita gratissime Praelati & Principes Alemanniae receperunt, quod pauci de ipsis cum Ottone remanserunt. Et tandem eum in Regem Alemanniae, ac futurum Imperatorem concorditer elegerunt, mediante Anno sequenti 1212.

I 2 I 2.

D. Boratius de Burgo de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore Comes Sancti Bonifacii obiit die X. mensis Novembris in Verona, relictis duobus filiis Rizardo, & Gulielmo. Et die V. post obiit Azo Marchio de Est, & jacet in Abbatia, relictis duobus filiis Aldrevandino adolescente, & Azolino infantulo cum sua genetrice. Eo tempore facta fuit Via de Ponte Curvo ad Plebem Sacci.

I 2 I 3.

D. Martinus Zeno de Venetia Potestas Paduae. Eo tempore Paduanus exer-

exercitus cum Ezelino Monaco, & ejus filio Ezelino Tertio obsedit Rocham de Est; & eam violenter accepit, Aldrevandino Marchione resistente, & recusante obedire Communi Paduae. Qui videns, quia durum est contra stimulum calcitrare, & suae Civitati non obedire, juravit mandata Potestatis Paduae. In quo exercitu Comes Manfredinus mortuus fuit a quodam lapide a librella; & Veglus Praeco fuit suspensus, quia portavit nova intrinsecis de Est. Et Cremonenses debellaverunt Mediolanenses apud Castrum Leonem die II. Julii, & eorum Carrociū abstulerunt. Et Monteceli, qui fuerunt exules sex annis, & duobus mensibus de Verona, mediantibus Domino Potestate & Paduanis, pacificati fuerunt cum parte Comitis, & in Veronam introducti circa festum Sancti Martini.

I 2 I 4.

D. Albizo Forensis de Florentia Potestas Paduae. Eo tempore factus fuit magnus Ludus in Tervixio ad honorem Paduanorum, qui ibidem iverant induti novis vestibus, & secum duxerant quamplures Dominas de majoribus & nobilioribus Paduae. In quo fuit lis inter Paduanos, & Venetos, quia Paduani frugerunt Vexillum Sancti Marci de Venetiis propter rusticationes factas per Venetos in dicto Ludo. Et Monteceli inceperunt intempestivè contra partem Comitis calcem erigere. Unde pars Comitis & Potestas Communis, Pegorarium Civem suum expertum & sapientem in Civitate elegit; & Monteceli viribus impares tunc sub adversariis quieverunt. Et lata fuit sententia per dictum Potestatem inter Marchionem Bonifacium filium quondam Obizonis de Est ex una

A parte, & suos Nepotes Aldrevandinum, & Azolinum fratres filios quondam Domini Azonis ex altera, scripta in quodam veteri Volumine Statutorum Communis Paduae in praedicto Millesimo die Jovis XVI. mensis Junii.

I 2 I 5.

B D. Bonifacius de Guizardo de Bononia Potestas Paduae. Eo tempore exercitus Paduanus ivit contra Venetos ad Turrim Baibae die Veneris V. exeunte Octobre, & eam obsedit per dies XV. & superveniente inundatione maris permaxima, obsidionem dimittere sunt compulsi, & ibi jacturam in personis & rebus habuerunt. Et Aldrevandinus Marchio de Este cum exercitu in fervore suae juventutis ivit in Marchiam Anconitanam, & obviam habuit Comites de Celana, qui partem Ottonis favebant, a quibus proditoriè fuit victus & captus, & pluribus annis ibi detentus. Dominus Tysus de Campo Sancti Petri vendidit domum suam cum Turri alta Communi Paduae. Et dictus Marchio ibi veneno obiit. Et generale Concilium factum fuit Romae sub Innocentio Papa viro magnifico & excelso.

I 2 I 6.

E D. Fulco de Guarnarinis de Bononia Potestas Paduae. Eo tempore Papa Innocentius III. obiit apud Perusium. Et facta fuit domus, in qua moratur Potestas Paduae. Praedictus Papa Innocentius confirmavit Regulam Fratrum Ordinis Minorum, prout aliqui credunt; sed fuit Papa Honorius Tertius ejus Successor, quia morte praeventus confirmare non potuit.

I 2 I 7.

D. Jacobus de Andito de Placentia Potestas Paduae. Eo tempore fa-

ita fuerunt Molendina Turrixellarum, & factus fuit Pons de Curterodulo, & multitudo maxima Christianorum transfretavit in subsidium Terrae Sanctae, & intraverunt Aegyptum, & Damiatam invictissimam Civitatem multo tempore viriliter obsederunt.

I 2 I 8.

D. Johannes Ruscha de Como Potestas Paduae. Eo tempore inceptum fuit Palatium magnum Communis Paduae. Et Soldanus videns multitudinem Christianorum intrasse Aegyptum, & Damiatam, ut proxime superscriptum est, Regibus Assyriae, & Arabiae convocatis coepit Christianos undique viriliter impugnare, praeterquam iter fluminis eis prohibere non potuit. Et tunc regebant Christianos Rex Johannes Hierosolymitanus vir strenuus, fortis, & magnae staturae, & Magister Pelagius Cardinalis.

I 2 I 9.

D. Malpileus de Sancto Miniato de Tuscia Potestas Paduae. Eo tempore completum fuit Palatium magnum Communis Paduae, & emptum fuit Campretum a Domino Ezelino de Romano. Et obiit Imperator Otto die XIII. exeunte Madio; & capta fuit per Christianos Damiatam posita super flumen Nili, qui a Moyse in Genesi Geon appellatur, die V. Novembris. Et incepta fuit Ecclesia Sanctae Mariae in Porcilia die XIII. intrante Novembri tempore Episcopi Jordani; & Petrus de Bonicis dedit primum lapidem. Et Comes Rizardus expulit Dominum Azonem de Bononia de Potestaria Veronae, & posuit Dominum Ruffinum de Capite Pontis.

I 2 2 0.

D. Bernardus Baronus de Tuscia Potestas Paduanus. Eo tempore exer-

A citus Paduanus ivit contra Tervixinos ad Castrumfrancum, & inceptum fuit Castrum Cittadellae. Et Dominus Bertoldus Aquilegiensis Patriarcha factus fuit Civis Paduanus, & ideo fecit aedificari Palatia XII. in Padua, & quod annuatim mittere debuit XII. milites de majoribus & nobilioribus suarum Terrarum Paduam, ad jurandum sequitum Potestatis Paduae, & sustinere cuncta onera & factiones cum Civitate Paduae, quemadmodum alii Cives Paduae debent sustinere, & illud idem pro rata. Et eodem modo fecit Dominus Episcopus Feltrensis, & Bellunensis. Et quia Tervixini iverant cum exercitu contra Patriarcham, Paduani iverunt, & obsiderunt Castrumfrancum, donec Tervixini redierunt. Et Fredericus Secundus Rex Siciliae & Apuliae, & Dux Sueviae, descendens de Alemannia ivit Romam, & ibi a Papa Honorio Tertio coronatus fuit in die Sanctae Luciae die XIII. intrante Decembri, & deinde Regnum Apuliae sibi feliciter subjugavit, & de montibus Siciliae violenter deponens Saracenos & omnes transferens in Apuliam, fecit omnes in Nuceria habitare.

I 2 2 1.

D. Bonifacius Guidonis de Guizardo Potestas Paduae, & fuit de Bononia. Eo tempore fuit occisus Tisolinus de Campo Sancti Petri in Ferraria; & inceptum fuit Monasterium Sancti Johannis de Viridario sub Tripino Priore; & completum fuit Zironum Castri de Cittadella. Et exercitus Christianorum, qui transiverunt ad superiores partes Aegypti expugnandas, subita inundatione Nili aquis, & exercitu Saracenorum undique circumseptus, nec procedere poterat, nec redire: unde coactus fuit

fuit pro redemptione sua reddere Damiatam; & dimissi a Saracenis ad propria cum magna tristitia redierunt. Et Beatus Dominicus Ordinis Fratrum Praedicatorum in Civitate Bononiae, multis coruscans Miraculis, migravit ad Dominum, & ibi honorificè sepultus est.

I 2 2 2.

D. Johannes Ruscha de Como Potestas Paduae. Eo tempore translatum fuit Studium de Bononia Paduam, & die sequenti Nativitatis Domini fuit magnus Terraemotus in Padua, & apparuit Cometa de Mense Septembris. Nec multum post obiit Ludovicus Rex Francorum pugil magnus pro Ecclesia contra Comitem Tolosanum defensorum Haereticorum, cui successit ejus filius Ludovicus.

I 2 2 3.

D. Guido de Landriano de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore fuit Terraemotus magnus per totam Italiam die Dominico, in quo celebratur Nativitas Domini inter Sextam & Nonam: propter quem Civitas Brixiae maximè fuit conquassata, & magnum damnum sustinuit in rebus, & personis. Et orta fuit contentio inter Notarios, & Magnates Paduae cum quibusdam Notariis Frataleae Sancti Augustini, & Pugnetus, & Gambavara Notarii Capitanei dictae Frataleae contra quosdam Notarios injuste regentes Frataleam Notariorum, quorum unus vituperium recepit in Palatio à quodam milite, & de concione viliter fugit.

I 2 2 4.

D. Rubertus de Concorezo de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit via de PratoVallis usque Builentam, & fuit factus Ludus in PratoVallis cum Gigantibus.

I 2 2 5.

D. Otto de Mandello de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore Dominus Alardus Episcopus Veronae & Cardinalis obiit. Et Paduani miserunt Mantuam ducentos milites contra Imperatorem. Et Paduanus exercitus destruxit multa Castra Tervixinorum. Et facta fuit Societas Lombardorum contra Imperatorem Fredericum Secundum. Et multi viri Nobiles & potentes de Verona de parte Comitis, corrupti pecunia Salingueriae & Ezelini, Montecelis adhaerentes, Comitem Rizardum cum parte sua de Verona subito expulerunt. Et tunc primo Ezelinus Tertius assurgens, coepit habere dominium in Verona. Mantuani verò Comitem cum amicis sub sua protectione ceperunt. Et tandem facta fuit compositio inter eos, mediantibus Reſtoribus Lombardiae. Et Monasterium de Cella de Padua fuit constructum & fundatum per Beatum Franciscum, qui posuit primum lapidem; & fuit quartum Monasterium Sanctae Clarae factum per totum Mundum. Nam primum fuit Monasterium sancti Damiani; Secundum fuit Monasterium de Florentia; Tertium fuit de Faventia; Quartum fuit de Padua. Et tunc Imperator Fredericus transiens in Alemanniam Ezelino se confederavit.

I 2 2 6.

D. Bonifacius Comes Sancti Martini de Mantua Potestas Paduae. Eo tempore praedictus Potestas fuit expulsus de regimine, quia quidam Paduani insultaverunt in eum, quoniam ejus dolo Ezelinus, & Albricus habuerunt Vicentiam; & Comes Rizardus fuit expulsus per Montecelos de Verona. Et Fredericus Imperator venit de Apulia in Lombardiam, aspirans

spirans in dominium ejus, & colloquium habuit cum amicis suis, volens Lombardorum animos mitigare. Sed Mediolanenses cum aliis multis Civitatibus eis subesse noluerunt; verba ejus pro nihilo reputantes. Et die IV. Octobris Beatus Franciscus migravit ad Dominum.

I 2 2 7.

D. Bonifacius Guidonis de Guizardo de Bononia Potestas Paduae. Eo tempore obiit Honorius Papa Tertius; cui successit Gregorius Nonus Ostiensis Episcopus, qui monuit Imperatorem Fredericum sub excommunicationis poena, quod pro recuperatione Terrae Sanctae transfretaret secundum magnificentiam Imperatoriae Majestatis. Imperator verò nolens transire, dabat excusationem. Sed tandem ne praeceptum Apostolicum contemneret, cum exercitu Galearum navigavit in Syriam, & cum Soldano Babylonis taliter pepigit, quod ipse Hierusalem, & alias quasdam Civitates reddidit Christianis. Audiens verò dictus Papa, quod Imperator tam potens ad modum piratae mare transisset, in quo tremebundum nomen Romani Imperii apud barbaras Nationes vilificaverat, eum excommunicavit; & mox misit exercitum in Apuliam, ut eam Ecclesiae subjugaret. Quod audiens Imperator, velociter in Apuliam rediit, deinde Romam, dum hic Papa Romae Concilium celebraret. Sed per Imperatorem viae per terram & mare praecipue artantur, ita quod duo Cardinales, & multi Abbates, & Clerici per mare ad Concilium venientes per Henricum filium Imperatoris & Pisanos in Galeis Januensium capiuntur, & capti in Apuliam ducti fuerunt. Et tunc Papa, quia Imperator magnam partem Patrimonii Ec-

A clestiae occupaverat, cum obsideretur in Urbe, videns paenè omnes Romanos per pecuniam corruptos, accipiens Apostolorum capita, & Processionem a Laterano usque ad Sanctum Petrum faciens, animos Romanorum sic revocavit, ut omnes contra Imperatorem Crucem fumerent. Quod videns Imperator, qui jam in januis stans intraturum se credebatur, timuit, & longe ab Urbe recessit; & tandem concordia facta fuit inter ipsos, & proelia cessaverunt.

I 2 2 8.

B D. Stephanus Badoarius de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore obiit Dominus Jordanus Episcopus Paduanus circa Festum Sancti Prosdocimi; & Abbas Arnaldus Sanctae Justinae habita occasione a Communi Paduae fecit fieri fossatum juxta Monasterium, in cujus capite facta fuerunt molendina Monasterii.

I 2 2 9.

C D. Johannes Dandulo de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore venit Paduam Beatus Antonius de Ordine Sancti Francisci.

I 2 3 0.

D D. Stephanus Badoarius de Venetiis Potestas Paduae.

I 2 3 1.

E D. Gumbertus de Lucino de Como Potestas Paduae. Eo tempore in Monasterio de Cella de Padua Beatus Antonius de Ordine Minorum migravit ad Dominum die XIII. Junii; per quem Deus fecit multa miracula, & canonizatus fuit Mense Madii proximo sequenti. Et mediantibus Rectoribus Lombardiae, & maxime Paduanis, liberati fuerunt Comes Veronae, & amici ejus de carceribus; & ad petitionem Henrici filii Imperatoris Frederici Secundi, Mediolanenses, & alii inobedientes

Impe-

Imperio, miserunt Legatos ad eum in Alemanniam, & cum ipso contra Imperatorem fecerunt societatem; conceperat enim ipse Henricus Alemanniae Rex dolum, & peperit iniquitatem contra proprium Genitorem, eo quod videbat Patrem diligere plus eo Conradum puerum.

I 2 3 2.

D. Beraldus de Rivolis de Pergamo Potestas Paduae. Eo tempore Fredericus Imperator die XI. Martii volens de Apulia in Istriam navigare, vi ventorum venit Venetias, & inde transivit in Forum Julii; ubi compositionem fecit cum Ezelino in damnum Marchionis, & Comitis Sancti Bonifacii. Transiensque in Alemanniam, dictum filium suum captum in Apuliam misit, & carceravit, & custodiri fecit usque in diem mortis; eo quod contra eum fuerat confederatus cum Lombardis. Et Paduanus exercitus ivit ad Anoaletum, & ipsum obsedit, donec redditum fuit Potestati Paduae, eo quod illi de Anoale fecerunt damnum in Paduanum Districtum.

I 2 3 3.

D. Ardizonus de Avogariis de Vercellis Potestas Paduae. Eo tempore Frater Johannes de Ordine Praedicatorum in tanta reverentia fuit in tota Lombardia, quod jussu ejus Paduani, Veronenses, Brixienenses, & Mantuani cum Carrociis, & aliae multae Civitates in Campanea Veronensi convenerunt in die Sancti Augustini, & ibi sententias super quibusdam quaestionibus coram Populis autorizabiliter promulgavit. Sed cito ejus potentia spiravit, & fama; nam quasi post unum Mensem quicquid ordinaverat, ad nihilum est deductum. Dixerat autem, & sententia-
verat, quod Ezelinus, & Albricus

A de Romano fratres deberent facere datam Communi Paduae de possessionibus suis, quas ibidem habebant, recipiendo pro eis Libras XXV. millia; & quod forent Cives Paduani; & quod Raynaldus filius Domini Azonis Marchionis de Este deberet accipere Adeleitam filiam Alberici de Romano in suam uxorem. Et tunc Dominus Marinus Dandulus de Venetiis Potestas Tervixii, eundo per Argerem ad Castrum de Mestre, jussu Domini Guezili de Camino lancea a quodam transfixus mortuus de equo cecidit. Et die..... Februarii Frater Jordanus Magister totius Ordinis Fratrum Praedicatorum vita laudabilis, & scientia, qui iverat ultra Mare ad praedicandum Saracenis, migravit in portu Maris. Et Beatus Dominicus Ordinis Praedicatorum canonizzatus fuit per Gregorium IX. summum Pontificem.

I 2 3 4.

D. Otto de Mandello de Mediolano Potestas Paduae. Eo tempore exercitus Paduanus ivit Baxianum, Muxolentum, ad Sanctum Zenonem, ad Romanum, ad Castrum Fontis, quod acceperat Ezelinus in cambium pro Treville; deinde ad Aslum, & per territoria illorum de Romano, eundo per totum Tervixinum Districtum usque ad Flumen Plavis, destruendo Mestrum praeter Castrum. Et tunc Paduani miserunt Henricum Paradisum de Padua pro Potestate ad Castrum Coneglani. Et Tyso de Campo Sancti Petri amicus Marchionis & inimicus Ezelini obiit. Et fuit hyems asperissima, ita quod vineae, olivae, & communiter omnes Arbores fructiferae perierunt. Et fuit etiam pestis Gallinarum, & omnium generum bestiarum. Et fuerunt Aquae adeo omnes congelatae, quod

quod omnes tam equites, quam pedites, poterant ire Venetias. Et Tervisini cum Ezelino ceperunt violentè Castrum Camini, & vinctos duxerunt Dominum Guezilum, & illos, qui erant in Castro, & in Tervisii carceribus posuerunt. Et Andreas Rex Hungariae duxit uxorem Beatricem filiam Aldrevandini Marchionis de Est. Et die IIII. exeunte Majo Mantuani, Brixienfes, & Bononienfes cum Carrociis iverunt cum exercitu ad Pifcheriam, & destruxerunt Zeveum Oppidum, & omnes alias Villas Veronenfis Districtus a Valezo infra.

1 2 3 5.

D. Otto de Mandello praedictus Potestas Paduae. Eo tempore Paduani fecerunt pacem cum Tervixinis. Et die quinto Aprilis Comes Rizardus fecit pacem cum Montecelis, & die primo Octobris obiit Andreas Ungariae Rex.

1 2 3 6.

D. Rambertus de Gisleriis de Bononia Potestas Paduae. Eo tempore mortuo Andrea Rege Ungariae, & regnante Bela filio ejus pro eo, Imperator suos Legatos ad eum misit. Et tunc Beatrix Regina praegnavit timore crudelis privigni, qui faciebat eam diligenter custodiri, in habitu virili, & in societate dictorum Legatorum latenter in Alemanniam ad Terram Columbae confugit; deinde ad Civitatem Vordae de Ducatu Kiapi ibidem filium peperit, quem nomine Stephanum appellavit: quo nato ad paternam Domum rediit cum prole sua. Quae die primo Augusti intravit Veronam, & stetit in domo Aleardi de Lendenaria, & deinde ivit Ferrariam. Et die VIII. exeunte Januario Comes Rizardus expulſus fuit de Verona cum amicis

A suis. Et Imperator Fredericus ad requisitionem Ezelini venit Tridentum, & deinde Mense Februarii intravit Veronam, & postea transivit flumen Menci, & devastavit Gazum, & Marclariam. Et ivit Brixiam per Mantuanam, omnia devastando; & deinde Cremonam, & ibi mansit per totum Mensem Octobris. Et die X. exeunte Martio Philippus quondam Bondiei de Grippis dedit Comiti Rizardo Castrum Castiani. Et die III. Aprilis pars Comitis Rizardi cum custodibus partis Montecolorum, furtive cepit Castrum Gardae. Et Imperator die XVI. Mensis Maji misit quingentos Milites Ezelino, qui destruxit Villas Mantuanorum; & die VII. cepit Bagnolum, & destruxit; & multos cepit ibidem existentes. Et die VIII. exeunte Junio Ezelinus cepit Castrum Caldejae cum Theonicis, & Veronenſibus. Et die XV. Augusti Fredericus venit de Alemannia cum Duce Saxoniae, Archiepiscopo Maguntiae, & aliis multis, & ivit Cremonam die exeunte septimo. Et Paduani, & Tervisini cum suis Carrociis, & Vicentini cum eis destruxerunt Castrum Bonaygi, & fixerunt tentorea die X. Octobris apud Rivoltam, & ibi steterunt per totum Mensem Octobris; & Mantuani cum quingentis militibus ex altera parte Veronae die V. exeunte Octubri ceperunt Bovariam, Insulam Comitis, Zevium, & multas Villas; & Ezelinus obviſus Paduam erat in ex altera parte Aticis, & stetit donec placuit, & postea recessit. Et Imperator viſis literis Ezelini de Romano movit se die penultimo Octobris, & in die illa & nocte venit Vicentiam, & illam habuit, & combussit. Et tunc quidam Theutonicus de nobilioribus

& me-

& melioribus Alemanniae cum vellet cum suis violare Dominas de Vicentia, & jussu Ezelini non vellet desistere, dictus Ezelinus illum interfecit cum ense. Et his peractis Paduani, & Tervisini cum essent Rivoltam cum Marchione, & suis Carrociis timore Imperatoris redierunt Paduam in die Omnium Sanctorum. Et Imperator dimisso Gulielmo de Vicedominis pro Potestate Vicentiae loco sui, cum exercitu venit in Episcopatum Paduae die XV. Novembris, & devastavit Carturium; deinde ad Cittadellam, & postea ad Castrum Franchum, & ibi stetit per diem & noctem; deinde ivit Tervisium, & ibi sedit per plures dies juxta Fontanelam, existente ibidem Petro Teupolo pro potestate. Et Paduani miserunt ducentos equites Tervixium, & Imperator dimisso Ezelino Vicentiam ivit ad Plavim, deinde ad Aquilegiam per Forum Julii, & Carentanam, & festinanter in Alemanniam, & ibi cepit filium suum Henricum, & captum misit in Apuliam, & ibi mortuus est, cum ipse foret electus Longobardorum Rex contra Patrem. Et Mense Decembris circa festum Nativitatis electi fuerunt XVI. Potestates, quatuor pro uno quoque Quarterio; medietas quorum erat pro parte Ezelini, altera pro parte Marchionis. Videlicet Domini Ubertus de Dalefmaninis, Marfilius de Gualperto, Nicolaus de Lucio, Artusinus de Dalefmaninis, Albertus de Ponte, Ostefanus, Albertinus de Castronovo, & Matthaeus Vitaliani; Ugolinus Advogarius, Henricus Forzatè, Traversus del Saza, Bonifacius de Sintilla, Comes Schinella, Ugo a Vado, Comes Tyso, & Jacobus de Carraria. Et missi fuerunt ducenti milites ad Carturiam. Tandem cum isti XVI.

Tom. XII.

A male facerent, D. Rambertus de Gislertiis potestas Paduae praecepit eis, ut irent Venetias, & ibi starent ad ejus voluntatem; excepto Artusino de Dalefmaninis, qui jussu Potestatis remansit, ut consuleret in consulto Communi. Et tunc licentiatu fuit dictus Dominus Rambertus, & fuit electus Dominus Marinus Baduarius de Venetiis in Potestatem & Rectorem Communis Paduae; & praedicti omnes fuerunt inobedientes, & iverunt ad suas Villas & Castra; excepto Domino Comite Schinella, qui bene ivit, & se praesentavit in Venetiis, & dicto Domino Artusino, qui remansit de consensu Domini Potestatis.

C

1297.

D. Marinus de Venetiis Potestas Paduae, & intravit Regimen die XVIII. Februarii. Eo tempore Comes Gaboardus de Saxonia cum Ezelino de Romano exiens de Vicentia per confinia Rovolonis, & Montecclare Montis Rubei, Montagnonis ad vadum fluminis Terrae durae in crepusculo diei pervenit Carturiam, & hostiliter pugnans cepit ducentos milites per Paduanos ibidem missos per XVI. Potestates; & captos duxit ad Montem Silicem. Post haec D. Marinus Potestas praedictus furtive recessit cum rebus suis & familia die V. exeunte Februario. Cum Comes Gaboardus venisset ea die cum Ezelino usque Mandriam, sequenti die data fuit Civitas Paduae Comiti Gaboardo de Saxonia recipienti pro Imperatore, & pro Ezelino de Romano, ut Capitaneo & Consiliario partis Imperii per majus consilium Civitatis Paduae, timore ne milites capti in Monte Silice occiderentur. Quidam verò dicebant, ipsam Civitatem datam fuisse per XVI. Potesta-

E

O

tes,

tes, & quando Ezelinus intravit Paduam osculum dedit Portae Turrixellarum, & grates dedit Comiti Gaborardo.

1 2 3 8.

D. Simon Teatinus de Apulia Potestas Paduae pro Imperatore Frederico Secundo & juravit regimen die III. exeunte Februario. Eo tempore CC. Milites Paduani captivati in Montefilice, relaxati fuerunt; & Tervixini tunc se & sua Albrici de Romano Dominio subdiderunt; & Marchio de Est Nuntiis Imperatoris se subjecit; & D. Jordanus Forzatè Prior Sancti Benedicti captus fuit & Saracenis custodiendus datus est, qui ab Imperatore relaxatus, & datus est Patriarchae Bertoldo, & stetit in quodam Monasterio collocatus; deinde veniens Venetias ibi defunctus est. Et Arnaldus Abbas Sanctae Justinæ timens capi ab Ezelino fugit, & latuit usque ad adventum Imperatoris in Lombardiam, ad quem ivit, & duobus Mensibus ejus Curiam fuit secutus.

1 2 3 9.

D. Aldevrandinus Gzaconte de Senis Potestas Paduae. Eo tempore praedictus comes Gaborardus de Saxonia restituit Abbatem Arnaldum in suo Monasterio, remotis Procuratoribus ibi positis per Ezelinum. Et circa medium Mensem Julii Imperator obsedit Brixiam usque per totum Mensem Septembris, & Civibus viriliter se defendentibus confusus inde recessit. Et Ezelinus fugato tunc Marchione de finibus Marchiae obsedit Montagnanam, quam habere non potuit. Et paulo post Marchio resumtis viribus occupavit Est, & fortiter munivit; & nunc iterum venit Paduam armata manu cum suis Amicis in PratoVallis, sed inordina-

A tère reversus fuit, fugatus per Ezelinum de Romano.

1 2 4 0.

D. Thebaldus Franciscus de Apulia Potestas Paduae per Imperatorem constitutus. Cum Imperator intrasset Paduam de mense Januarii in die Conversionis Sancti Pauli, stetit in Monasterio Sanctae Justinæ a Dominica Quadragesimæ usque ad dies XV. post Pascha; cui D. Arnaldus pulchra & magna dona fecit, & etiam Petro de la Vigna, & aliis Proceribus Imperatoris exenia donavit; & Imperatricem filiam Regis Angliæ cum sua Curia Noëntæ residentem, pulchris honoravit exeniis. Et in Dominica Olivarum Papa Gregorius publice excommunicavit Imperatorem. Quare Imperator convocata concione in Palatio Paduano per os Petri de Vineæ querelam fecit de saevitie Papæ. Et Guecellus de Camino, & Albricus de Romano confederati Tervixium intraverunt, expulso Jacobo de Mota, ibi residente pro Imperatore. Imperator namque sequens in omnibus consilium Ezelini, Marchioni & aliis Proceribus semper bona promittebat, tamen eis male faciendo. Nam inter alios obsides acceptos de Padua Raynaldum unicum filium Marchionis mittit in Apuliam, & Adeleitam filiam unicam Albrici de Romano, quæ matrimonium contraxerat cum dicto Raynaldo, suggestionem dicti Ezelini accepit. Et circa Pascha obiit Dominus Jacobus Episcopus Paduanus, & mense Maji Imperator cum exercitu & Carrocio Paduano pluribus diebus obsedit Castrumfrancum, quod obtinere non potuit; sed per Privilegium cum Bulla aurea donavit Paduanis ipsum Castrum, & quicquid territorii est citra fluvium Sileris usque

sq̄ue ad mare. Et die III. Junii circa meridiem fuit eclipsis Solis. Et eodem mense Azo Marchio cum suis amicis de comitiva Imperatoris recesserunt. Tunc verò Imperator relicto dicto D. Thebaldo Potestate Paduae, & suo Vicario in Marchia, sic tamen ut uteretur consilio Ezellini, transiens cum exercitu in Lombardiam, quaedam Castra Bononiensium devastavit, & inde in Apuliam se contulit.

I 2 4 I.

D. Thebaldus praedictus Potestas Paduae. Eo tempore circa festum Sancti Pauli Cometes apparuit versus Occidens, & vir magnanimus Philippus Episcopus Ferrariensis rebellis contra Salinguerram pro Ecclesia, Bragantinum & Bondenum viriliter occupavit, & Veneti cum magno exercitu, Bononienses, Mantuani, & multi milites Mediolanenses cum Domino Gregorio de Montelongo Apostolicae Sedis Legato, obsederunt Ferrariam in auxilium Marchionis, quam sub dolosa specie compositionis post quatuor menses, capto Salinguerra quasi decrepito, & ducto in custodiam Venetorum, usque dum vixit, per D. Jacobum Teopolum Ducem Venetiarum obtinuerunt. Et mense Augusti sequenti audiens Imperator, Paulum Traversarium amicum Marchionis intimum esse mortuum, veniens de Apulia cum exercitu obsedit, & cepit Ravennam; deinde obsedit Faventiam per octo menses. Et praedictus Potestas cepit Dominum Jacobum de Carraria in Castro Agnae, & Ugolinum Advocatum in Castro Brentae, & illos decapitari fecit in foro publico, ubi venditur bladium, tanquam proditores perfidissimos.

A

I 2 4 2.

D. Thebaldus praedictus Potestas Paduae. Eo tempore Imperator obtinuit Faventiam per longam obsidionem. Et Pisani tempore aestivo ceperunt duos Cardinales, & multos Praelatos euntes Romam ad Papam per mare Tyrrhenum in navibus Januensium; & modicum post obiit Papa Gregorius Nonus; vacanteque Sede multis diebus, tandem electus fuit Papa Coelestinus de Mediolano, qui vixit diebus XVIII., & non pluribus: Et gens effera Tartarorum totam Ungariam devastavit. Unde Rex Bela vix effugiens, applicuit ad maritima Sclavoniae.

B

I 2 4 3.

D. Galvanus Lanza de Apulia Potestas Paduae. Eo tempore Cardinales post multa consilia elegerunt in Papam Dominum Innocentium Quartum natione Januensem de Comitibus Lavaniae, qui vocabatur Sinibaldus, & erat tunc Cardinalis. Hic fere quaesivit duobus annis habere pacem cum Imperatore, ut finem guerris imponeret: quod Imperator recusavit, videns se quasi totam Italiam possidere; intendens penitus Clericorum pessimam superbiam refrenare. Et mense Martii Dei iudicio Montagnana concremata est; quod audiens Ezelinus, & subito veniens, eam occupavit. Et mense Junii fuit exercitus Paduanus ad Pontem Plavis cum Ezelino, & die XVI. Septembris Ezelinus cum exercitu ivit ad Est, & devastavit eam praeter Rocham; & transiens per arum Ulmi devastavit vites & arbores usque ad Baonem; & combussit Burgum, unde itur Cinctum; & destruxit Terram, unde itur Montagnanam, & rediit. Et tunc inceptum fuit Castrum Sancti Thomae de Padua. Et de

C

D

E

O 2

mense

menſe Auguſti Leonardus Quirinus, & filius Jacobi Teopoli Ducis Venetiarum cum LX. Galeis iverunt ad Civitatem Polae, & eam ceperunt; deinde iverunt Duracium, & redeuntes acceperunt omnes divitias Polae, & Civitatem combufferunt. Et eo anno valuit frumentum in Padua XX. Solidos, & plus: quod reputatum fuit maxima cariftia.

I 2 4 4.

D. Galvanus Lanza praediſtus Potheſtas Paduae, & Vicarius in Marchia Tervifina pro Imperatore. Eo tempore facta fuit repraeſentatio Paſſionis Domini noſtri Jeſu Chriſti in Prato Vallis in feſto Paſchatis; & Caſtrum Sancti Bonifatii a Veronenſibus fuit deſtructum. Et Comes de Panego Civis Veronenſis fuit in Padua decollatus, & multi alii Praelati accuſati de proditione Veronae diverſis tormentorum generibus ab Ezelino fuerunt interfecti. Qui tunc ſumſit audaciam, & rabiem homines occidendi, & Caſtrum Hoſtiliae a Mantuanis fundatum, fuit deſtructum. Et die V. Julii ſub Jacobo Teopolo Duce Venetorum Raynerius Zeno Capitaneus Galearum Venetorum violenter cepit Jadram.

I 2 4 5.

D. Guizardus de Realdeſco de Brizia Potheſtas Paduae. Eo tempore circa feſtum Sancti Johannis Baptiſtae Papa videns ſe deluſum ab Imperatore, finxit ſe velle habere colloquium cum Auguſta, latenterque apud Urbem Veterem Galeam intrans Januam profeſtus eſt, & tranſiens in Galliam per terras Comitum Savojae properando, circa feſtum Sancti Lucae in Lugduno congregavit Concilium generale. Et Ezelinus ivit Veronam, & ibidem ſtetit per unum annum, & ultra.

A D. Guizardus praediſtus Potheſtas Paduae. Eo tempore circa feſtum Sancti Johannis Baptiſtae factum fuit Concilium generale Lugduni, ad quod citatus Imperator ire contemſit, unde propter ejus contumaciam & offenſam, de conſenſu totius Concilii deſiſtus fuit per ſententiam ipſius Papae. Et tunc veniens cum ſuo filio Conrado Veronam, & cum aliis Principibus, & Baronibus Alemanniae, & Lombardiae etiam partibus ei faventibus, ibi ſolemne Concilium celebravit; quo facto ſimulans ſe velle ire ad Concilium cum Conrado filio ſuo ivit uſque ad Taurinum, ubi primo audivit contra ſe fore latam ſententiam. Revertentesque Cremonam, ibique Imperii negotiis ordinatis ivit in Apuliam, & Conradus ejus filius ivit in Alemanniam. Et Papa tunc miſit Legatos in Alemanniam, monendo Principes habentes vocem eligendi Regem Romanorum, quod aliquem excellentem virum eligerent. Qui convenientes elegerunt Lantgravium Ducem de Turingia aſſentientem electioni, & ſuſcipientem contra potentiſſimum Fredericum Imperatorem alacriter & audacter Regni Alemanniae Diadema. Et die VIII. exeunte Julio quaedam Stella ardens & ignea viſa eſt in Veſperis ante Solis occaſum conſurgere ab Oriente, & volans quaſi ſcindendo Coelum concurrere ad partes Occidentales. Et Guilielmus de Campo Sancti Petri furtive cepit Caſtrum Franchum, & militem ibi exiſtentem pro Alberico de Romano Potheſtate vulneravit cum ſuis; & die Veneris primo Julii captus fuit Pons Plavis.

I 2 4 6.

D. Guizardus praediſtus Potheſtas Paduae, qui non complevit Regimen.

men. Eo tempore Lantgravius Rex Alemanniae; congregato exercitu contra Conradum filium Frederici Imperatoris eum delevit, quem nisi Dux Bavariae immemor patris sui a Frederico interfecti suscepisset, mortem non evasisset. In quo bello fuit Philippus Episcopus Ferrariensis tunc Apostolicae Sedis Legatus.

I 2 4 7.

D. Guezeli de Prata Potestas Paduae, & juravit Regimen ultimo die Maji. Eo tempore mense Februarii Johannes de Stavarola captus pro proditione Veronae, & ductus ante tribunal Domini Henrici de Hygna Potestatis Veronae filii sororis Ezellini, & audiens sub ipso Henrico, quod impossibile erat ipsum evadere, statim latenter accepit cultellum, & subito percussit ter in caput dicti Henrici, qui obiit circa dies XIII. post praedictas percussiones. Satellites statim dictum Johannem occiderunt de mandato Jacobini Comitis de Schinellis. Et Imperator de mense Maji veniens de Apulia in Lombardiam cum maximo apparatu ivit versus Taurinum, & Rex Hentius ejus filius naturalis cum exercitu Cremonensem obsedit Quintianam Castrum Brixiae, & quodam die Dominico circa medium Junii interfecto Vicario Imperatoris Parma rediit ad partem Ecclesiae, per exercitum Bernardi Rubei de Parma compatri Imperatoris. In favore autem Parmensium erat Gregorius de Montelongo Apostolicae Sedis Legatus, Marchio Estensis, Comes Sancti Bonifacii cum Mantuanis, Biachinus de Camino, & Albricus de Romano. Et Imperator cum esset Cremonae, cum exercitu obsedit Parmam, & die VI. exeunte Junio Ezelino eunte in servitio Imperatoris cum quingen-

A tis Militibus in Villa Gazolti Marchio de Est cum Mantuanis obviavit, sed nihil ei nocuit; immo Ezelinus ivit, & cepit Brisellum, & Guastallam, postmodum accessit ad Imperatorem, & ibidem stetit, donec placuit Imperatori. Et de mense Julii cum Rege Hentio filio naturali Imperatoris cum quingentis militibus B Ezelinus ivit Regium, & vicit Comitem Veronae, & Parmenses existentes ibidem cum MD. militibus. Et Imperator aliam Civitatem nomine Victoriam in contrarium Parmae ante portas Civitatis aedificavit. Et de mense Augusti visa fuit quaedam Stella cadere de partibus Septemtrionis. Et Lantgravius Dux Turingiae, & Rex Alemanniae obiit, electus C Imperator post excommunicationem, sive depositionem Frederici Secundi Imperatoris.

I 2 4 8.

D. Guezeli de Prata Potestas Paduae. Eo tempore Papa Innocentius mittens Legatum in Alemanniam mandavit Principibus habentibus vocem Electionis, quod eligerent novum Regem & idoneum. Unde ipsi elegerunt Guilielmum Comitem de Holandia in Regem Alemanniae, & futurum Imperatorem. Et die VI. Madii Rex Hentius filius naturalis Frederici Imperatoris captus fuit in bello a Bononiensibus, & ductus Bononiam, & ibidem vitam in vinculis terminavit. Et Ludovicus Rex Franciae transfretavit, sed habuit laetum principium, & tristem exitum, lucrando Terram Sanctam. Cepit Damiatam, & postea fuit captus, & E Deo volente restitutus.

I 2 4 9.

D. Guezeli de Prata Potestas Paduae, & non finivit Potestariam. Anxedisus de Guidonis de Tervixio ince-

incepit suam Potestariam de mense Augusti. Eo tempore die X. exeunte Junio Ezelinus habuit Castrum Montisilicis, existente quodam de Apulia Capitano ipsius Loci pro Imperatore, cum homines dicti loci jussu Ezelini ivissent invadere Solexinum hora mediae noctis, & in vespers rediissent. Et mense Julii Ezelinus carceravit Gumbertum Artuxinellum, & Ubertellum fratres quondam Jacobi de Dalesmaninis occasione prodictionis, quam fecerat Ferrariae, eorum soror Palmeria uxor quondam Marchionis de Cavalcabò de Cremona, cui Ezelinus concesserat suum Castrum nomine Montesauro in ipsius Dominae custodia, & Matthaei Judicis Ugonis de Almerode de Padua, quem jamdiu fratres miserant pro Capitano dicti Castri, & dicta Domina Palmeria, unà cum dicto Capitano dedissent dictum Castrum Rizzardo Comiti Sancti Bonifacii, pro eo quod dictus Comes juraverat in uxorem accipere Palmeriam praedictam, & fratres praedictae Dominae fuissent conscii dicti matrimonii, quamvis ipsum matrimonium effectum aliquem non habuerit. Et tunc cum praefatus Matthaeus venisset Paduam, & fugere vellet Venetias, captus fuit in Villa Stratae, & tormentatus manifestavit totum factum prodictionis Castri, & literas, quas ipsa Domina Palmeria miserat suis fratribus antedictis, propter quod fuit decapitatus in platea Communis Paduae.

I 2 5 0.

D. Anxedisus de Guidonis de Tervixio filius sororis Ezelini, Vicarius Generalis pro Imperatore in Marchia Tervisina a flumine Lolii usque Tridentum, & Potestas Paduae intravit, & juravit Potestariam Paduae mense Augusti. Eo tempore Ludovicus Rex

A Francorum cum suo exercitu properans versus Babiloniam a Saracenis conclusus, ut neque procedere, neque retrocedere valeret, Soldano se tradidit, amisso primò in bello Comite Ruberto fratre suo cum Magistro Templi, & maxima militum quantitate, & pro sua redemptione Damiatam reddidit Soldano in Syriam rediens, & prius reaedicatâ Caesareâ Palaestinae rediit in Franciam cum ignominia suae gentis & Populi Christiani. Considerans verò Soldanus tam praeterita, quam futura, Damiatam funditus fecit everti, ne de cetero esset receptaculum procliorum.

I 2 5 1.

D. Anxedisus Potestas Paduae. C Eo tempore Innocentius Papa, mortuo Federico, & ordinatis factis Alemanniae cum Principibus, exiens de Lugduno venit Januam, cui occurrerunt omnes Magnates Lombardiae: deinde venit Mediolanum, & recuperata Civitate Laudensi, per Lombardiam transiens ivit Perusium, & tunc Populus Placentinus caeco furore contra suos milites concitatus auxilium Cremonensium imploravit, expulsisque militibus Ubertum Pelavicinum in suum Dominum & Rectorem elegerunt. Et Conradus filius Frederici Imperatoris de Alemannia veniens Veronam de mense Decembris, cum auxilio Ezelini mare intravit in Portu Litesanae, & navigans in Apuliam, eam cum Insula Siciliae sibi subjugavit. Et Raynaldus filius Marchionis de Est obiit in Apulia, quem Imperator pro obside tenebat, relictis uno suo filio Obizone, & una filia Constantia, quos habuit de quadam Domicella Nobili de Apulia, dum in carcere curialiter teneretur; & Marchio procuravit dictos suos Nepotes de Apulia sibi deferri,

ferri, & legitimos fieri per Papam, & per Guilelmum Romanorum Regem. Et capti fuerunt Domini Petrus & Johannes, fratres de Peraga fortè occasione sororis suae Gardionelae uxoris quondam Tysonis de Campo Sancti Petri, quae fuit mater Tysonis Novelli, sed dicebatur potius occasione proditiōis. Et Ezelinus de Romano ivit cum exercitu versus Mantuam, omnia destruendo, & postmodum rediit Veronam. Et Mediolanenses in die Assumptionis Beatae Virginis Civitatem Laudae obsederunt, & de mense Septembris eam habuerunt, & domum redierunt. Et quidam de Consilve nomine Tavella, dum esset detentus in Sala Potestatis, volens fugere, se per fenestram projecit in terram, & statim obiit. Et cum Jacobus de Guidonis frater Anxedisii esset Capitaneus Marosticae, occasione proditiōis decapitari fecit Gerardum Schacum de Ofredutiis; & illa de causa capti fuerunt in Padua Henricus Archidiaconus & Canonicus Paduanus, Henricus Abbas Carraria, & multi alii; & tunc factus fuit mortalis carcer in Cittadella nominatus *la Malta*, in quo positi fuerunt milites circa LXX. sine compedibus, & cum compedibus circa centum & quinque.

I 2 5 2.

D. * Anxedisius praedictus Potestas Paduae. Eo tempore Dominus Gregorius de Montelongo ordinatus fuit Patriarcha Aquilegiensis a Papa Innocentio, & intravit Patriarchatum de mense Januarii; & sequenti mense Februarii obiit Rizardus Comes Sancti Bonifacii in Brixia, ibique honorificè sepultus per Brixianos, & ei successit ejus filius Ludovicus.

I 2 5 3.

D. Anxedisius praedictus Potestas Paduae. Eo tempore mense Februarii. Quidam nuntius Fratris Albertini de Ordine Minorum accepit epistolam Otti Vulpi Notarii, in qua continebatur quod Frater Otto de Ordine Minorum erat electus Episcopus in partibus Romaniae, & quod guerra non duraret tribus annis, & quod Ezelinus erit mortuus cum suis, ideo sibi provideat. Quam literam Ziramons habuit, & fratri suo Ezelino detulit; qui cum sciret veritatem, statim dictum Ottonem detineri fecit cum omnibus suis amicis, & illos mori fecit; & multos alios capi fecit, inter quos fuit quidam Prosdocimus Notarius de Gavo, & missus Cittadellam, in cujus domo inventa fuit quaedam caldaria plena Ducatorum Venetorum grossorum, & erat capax bene duorum Stariorum, & ultra. Et Ubertus a Vado tractus fuit per totam Terram Veronae, & postea combustus, & multi Fratres Minores, Eremitae, & Praedicatores, & alii similiter fuerunt capti, & horribiliter cruciati.

I 2 5 4.

D. Anxedisius praedictus Potestas Paduae. Eo tempore obiit Rex Conradus pater Conradini, & filius Frederici Imperatoris in Apulia XII. exeunte Madio, & Innocentius Papa in manu valida hostium intrans Apuliam sedit in Neapolim, ad quem Principes omnes Apuliae, & Manfredus filius naturalis quondam Frederici Princeps Taranti venientes, eidem Papae subjectionem cum reverentia obtulerunt. Sed in tanto potentiae culmine dictus Papa ibidem migravit X. Decembris, cui successit Alexander Quartus Episcopus Ostiensis. Et tunc factae sunt magnae strages

ges hominum per Ezelinum de Romano, seu ejus jussu in Padua, Vicentia, & Verona. Et praedictus Manfredus dominium Apostolicae Sedis impatiens, aegrotante Innocentio Papa rebellis effectus magnam stragem de militibus Ecclesiae apud Forzam fecit, & deinde audacter viribus fretus recuperavit Terras Apuliae. Alexander vero Papa exiens de Neapoli cum suo Exercitu ad partes Capuae properavit. Sed Manfredus versutiis, armis, & muneribus ita exercitum debellavit, donec de Regno turpiter exire coegit; sicque totius Regni obtinuit Principatum; ita quod Papa Anno primo sui Pontificatus dimisit Regnum, & venit Ananiam; & sic dictus Manfredus occupavit universum Regnum, tamquam Vicarius Conradini nepotis sui. Qui etiam Manfredus post paucos sui Vicariatus annos confidens, & putans dictum Conradinum mortuum, fecit se in Regem Siciliae coronari; & sic usurpato Regno, & Regis nomine excommunicatur a dicto Papa, qui etiam misit exercitum contra eum, sed nihil profecit. Et Conradinus post pauca tempora videns malitiam ipsius Manfredi, misit Ambaxiatores solemnes ad Papam cum literis Magnatum de Alemannia, suis & ipsius Conradini sigillis pendentibus, quae strenue fuerunt praesentatae ante fores Beatae Mariae de Anania, existente Papa in solemnitate, in quibus perhibebatur testimonium, quod dictus Conradinus vivebat, tunc nihil penitus profuturum eidem. Hic Papa canonizavit Ananiae Sanctam Claram, quae fuit Ordinis Beati Francisci. Hujus tempore Principes Alemanniae Electores elegerunt in discordia Imperatorem; alii Alphonsum Regem Castellae, quidam Ri-

A chardum fratrem Henrici Regis Angliae ditissimum Comitem Cornubiae. Et cum Alphonusus Rex Castellae suam electionem prosequeretur in Romana Curia, dictus Comes Richardus similiter suam ibidem prosequens, intravit Alemanniam, ubi apud Aquisgrani de Capella fuit ab Archiepiscopo Colonienfi diademate Regio coronatus, & obtinuit Regnum Alemanniae pro majori parte. Qui Richardus captus fuit ab Anglicis cum fratre suo Henrico Rege, & nepote Richardo. Hujus tempore Ecclesia Sancti Leonardi, & Ecclesia Sancti Stephani de Mantua fuerunt consecratae.

I 2 5 5.

C D. Anxedisus Potestas Paduae, de qua fuit expulsus in mense Junii Anni sequentis die XX. per Legatum Romanae Ecclesiae, & Paduanos Extrinsecos fugiens de Padua cum damno & vituperio ad Civitatem Vicentiae, deinde Veronam, se praesentavit avunculo suo Ezelino, qui eum in carceribus jussit poni, & ibi decessit ante annum. Eo tempore circa principium Aprilis Tridentini debellaverunt Ezelinum, ad quos expugnandos misit exercitum per Vallem Suganam destruendam omnes Villas. Et tunc Ezelinus fratrem suum naturalem Ziramontem, & Ezelinum de Higna nepotem suum, & suae sororis filium jussit carcerari; & Dominus Arnaldus Abbas Sanctae Justinae die X. Februarii praeteriti, qui fuit primus dies Quadragesimae, migravit ad Dominum in carcere Asilli, ubi steterat vinctus annos octo, & menses tres circa aetatis suae Annum septuagesimum. Fuit enim vir bonae & magnae famae, & virgo, ut credebatur, & Martyr, qui sepultus fuit in Ecclesia Sanctae Justinae de Padua

Padua in archa una in angulo a latere meridiei, ubi depictus est Ezelinus cum satellitibus suis. Et tunc Brixia civili discordia perturbata est, instigante Ezelino. Pars Ezelini contra Partem Ecclesiae obtinuit. Verumtamen Ezelinum ingredi non permiserunt, persuadentes eidem, qui jam cum exercitu suo venerat ad Montem Clarum, quod Veronam rediret, & Grifonellum Civem suum Patriae amatorem ad Brixiae regimen elegerunt. Et mense Maji sequentis Ezelinus Bontraversium focerum suum cum masnadis capi fecit, & in carcere mori coëgit. Eodem tempore praedicata fuit Crux contra Ezelinum per Dominum Philippum Archiepiscopum Ravennae tunc Apostolicae Sedis Legatum.

I 2 5 6.

D. Marcus Quirinus de Venetiis Potestas Paduae electus per Paduanos Extrinsecos in exercitu intravit Civitatem Paduae, & juravit suum regimen die Martis XX. Junii. Eo tempore Alexander Papa commisit Legationis officium in Marchia & Lombardia contra Ezelinum Domino Philippo Archiepiscopo de Ravenna, qui Crucem fecit praedicari contra eum, & congregavit exercitum de Marchianis exulibus, & Balistreriis cum navibus Venetorum, & quingentis peditibus Ferrariae.

I 2 5 7.

D. Johannes Badoarius de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore Brixienfes reconciliati fuerunt ad partem Ecclesiae, mediante Fratre Heverardo Ordinis Praedicatorum, de quo turbati fuerunt Ezelinus, & Pelavicinus. Et tunc etiam Papienses primo, & deinde Placentini jugum Pelavicini a suis cervicibus excusserunt. Tunc suadente provido viro Boxone

Tem. XII.

A de Dovaria Cive Cremonensi, relicto Ezelino, a quo saepe offensi fuerunt, Estensi Marchioni confederantur, & tunc implacabilis Mediolanensium, & Cremonensium discordia sedata est.

I 2 5 8.

B D. Matthaeus de Corrigia de Parma Potestas Paduae. Eo tempore inceptus fuit murus spaldi a Saraxinisco, & die III. exeunte Julio milites Paduani in campatribus Baxiani Theotonicos equites Ezelini viriliter debellaverunt, de quibus magnam praedam habuerunt; & Veneti magnam victoriam habuerunt, contra Januenses in Civitate Acon. Et Brixienfes partis Ecclesiae consilio & auxilio Legati, & Marchionis, suos contrarios amicos Ezelini & Pelavicini posuerunt in conflictum; & Crema, quae diu sub jugo Mediolanensium fuerat, tunc expulsa parte eorum, ad manus Cremonensium pervenit. Eo Anno militia Mantuanorum, & Brixianorum devicti fuerunt per Dominum Ezelinum, in quo proelio Philippus Archiepiscopus Ravennae tunc Apostolicae Sedis Legatus cum multis Mantuanis captus fuit ab Ezelino, & ducti fuerunt in carceribus Veronae, & tunc Civitas Brixiae capta fuit ab Ezelino in loco Gambariae.

I 2 5 9.

E D. Guido de Monte Fojano de Regio Potestas Paduae. Eo tempore Florentini, & Lucani miserabiliter habuerunt eventum; nam consili de sua multitudine, cum ivissent versus Civitatem Senensem, & Senenses exivissent ad bellum forte auxilio Manfredi Regis Siciliae, Florentinos, & Lucanos viriliter debellaverunt, & in tantum, quod dicebatur de Florentinis, & Lucanis inter mortuos & captos plusquam sex millia homi-

P

num

num corruisse. Et hoc Anno captus fuit Ezelinus de Romano.

I 2 6 0.

D. Marcus Quirinus de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore homines Marchiae, & Lombardiae communiter tam de die quam de nocte, ante latis Crucibus processionaliter ibant se verberando, Deo laudes canentes, & rogantes pacem; & tunc magnae inimicitiae pacificatae sunt per omnes Civitates. Et quidam Nobiles Paduani, qui exstiterant cum Ezelino post ipsius Civitatis captiorem usque ad ejus obitum, & consilium dederant Ezelino, ut capi faceret omnes Paduanos, reducti fuerunt ad gratiam Communis Paduae. Et Comes Veronensis cum parte sua fuit expulsus de Verona; & Stephanus Rex Ungariae tertius filius Regis Bellae Regem Bohemiae Othacarum aggressus fuit, habens in exercitu suo diversarum Orientalium Nationum CCLX. millia equitum. Cui Rex Othacarus occurrit cum CLX. millibus equitum, & dicebatur habere VII. millia equorum coopertorum de ferro ad resistendum cuique in confinibus Regnorum. Cumque bellum fuisset inchoatum, & collectione equorum & hominum, tanta pulvis de terra surrexit, ut media die vix homo hominem cognosceret. Tandem Rege Stephano vulnerato, Ungari terga verterunt, & cum fugere festinarent, in fluvio Recha profundissimo, quem transire credebant, praeter alios occisos, XIII. millium hominum dicebantur fuisse submersi. Tunc Rex Bohemiae habitâ victoriâ intravit Ungariam. Stephanus Rex Ungariae pacem quaerit, & Terras ablatas, quae erant causa discordiae, restituit, & futuram amicitiam mediante matrimonio confirmavit. Ali-

ter scribitur, quod deinde Stephanus Rex Ungariae ipsum Othacarum Regem Bohemiae cum Bohemis Australibus, Brandiburgensibus, & aliis potenter repulit, Civitatem Budae sibi subjecit, & similiter Dominum Bulgarorum. Et hoc Anno inceptum fuit Baptisterium in Padua in Vigilia Sancti Martini.

I 2 6 1.

D. Johannes Badoarius de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore die VII. exeunte Majo Alexander Papa Quartus obiit in Viterbio, cui successit Urbanus Quartus natione Gallicus, qui ampliavit numerum Cardinalium, de quorum numero fuit Dominus Simon de Montefilice. Et quidam Graecus Palaeologus nomine, & Imperator Graecorum, obtinuit Constantinopolim contra Imperatorem, & Venetos. Manfredus filius naturalis quondam Imperatoris Frederici misit Saracenorum copiam contra Urbanum Quartum manentem apud Urbem Veterem, qui per Crucesignatos celeriter expulsi sunt.

I 2 6 2.

D. Gibertus de la Gente de Parma Potestas Paduae. Eo tempore in Vigilia Omnium Sanctorum ortum fuit incendium in domo Fratris Gualmachi in contrata Scrignariorum, per quod fere tota Civitas fuit combusta, & maxime circa Sanctam Luciam. Et sub eodem Potestate in sequenti Millesimo in Octava Paschae fuit translatum Corpus Beati Antonii Confessoris de Ordine Minorum. Eo tempore obiit Azo Marchio Estensis, cui successit Obizo ejus nepos filius quondam Raynaldi defuncti in Apulia, qui fuit datus obses Imperatori Frederico.

I 2 6 3.

D. Matthaeus de Corrigia de Parma Potestas Paduae. Eo tempore Urbanus Papa Quartus contulit Regnum Siciliae Carolo Comiti Andegavenſi, & Provinciae contra Manfredum filium Frederici. Hic per Clementem Quartum Anno 1265. Romae coronatus eſt, quo de Marſilia cum XX. Galeis venerat. Alium verò exercitum tranſmiſit per terram, & Senator Urbis factus eſt. Leges autem regendi Regnum juxta ſcitta Regis Guilielmi ſibi traditae ſunt. Et tunc inceptus eſt murus, ubi prius erant tantum Spaldi verſus Occidentis partem in Padua.

I 2 6 4.

D. Laurentius Teopolo de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore Urbanus Papa Quartus Regnum Siciliae, quod Manfredus detinebat violenter, contulit Carolo Comiti Provinciae fratri Regis Franciae Ludovici, ut a Manfredo eriperet. Et Cometes tam notabilis apparuit, qualem tunc nullus vivens ante vidit: Ab Oriente enim cum magno fulgore ſurgens uſque ad medium Emiſpherii noſtri exſurgens, verſus Occidentem comam perlucidam tenebat; & licet in diverſis Mundi partibus diverſa ſignificaverit, hoc tamen unum pro certo compertum fuit, ut pluſquam per tres meſes duraverit. Ipſo prius apparente, Papa Urbanus coepit inſirmari, & ea nocte, qua Papa obiit, expiravit & Cometes.

I 2 6 5.

D. Gerardinus Longus de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore Carolus Comes Provinciae, qui pro recuperatione Regni Siciliae per Papam Urbanum Quartum vocatus fuerat, navigio Romam venit, & ibi tunc in Senatorem eligitur; deinde Apu-

liam intrans bello campeſtri habito Manfredum ſibi violenter detinentem Regnum, vitâ & dominio diſti Regni privavit. Eo tempore deciuſus fuit Dominus Guilielmus del Saza de Ungarellis per Dominum Bartholomaeum Macharuffum, qua de cauſa magna turbatio fuit in Civitate Paduae; ſed vigore Potestatis bene ſedata fuit; quoniam cum Antianorum conſilio convocato Populo ſubito per ſonum campanae magnae ad martellum, capti fuerunt homicidae, qui erant in domo magna apud Sanctam Luciam, & ultimo ſupplicio puniti ſunt. Tranſit ergo Carolus per Sanctum Germanum, & Montem Caſſinum acies dirigit in Manfredum, qui ſe in Beneventum receperat, & oblato per Carolum bello, pugnatur utrinque in Campo florido in planitie Beneventi. Tandem poſt pugnam acerrimam pulſa acie Manfredi, ipſe gladio occubuit.

I 2 6 6.

D. Jacopinus Rubeus de Parma Potestas Paduae. Eo tempore Paduani cum magno exercitu obſederunt Caſtrum Leonici Vicentinorum, detentum a Veronenſibus tenentibus diſtum Caſtrum bene munitum ad ſui deſenſionem; & Menſe Octobris diſtum Caſtrum habuerunt. Et poſtea Vicentini dederunt Paduanis ſuae Civitatis claves, & eorum Potestati, & ſuo dominio ſe ſubdiderunt. Et tunc Paduani elegerunt Dominum Henrigetum de Capite Vaccae in Potestatem, & Rectorem Communis Vicentiae. Et die Dominico XXIII. Octobris obiit Dominus Ubertus de Deleſmaninis. Et die penultimo Menſis Januarii Beatus Antonius Peregrinus de Padua migravit ad Dominum, qui jacet ante Eccleſiam Sanctae Mariae de Porcilia. Et Paduani in-

novaverunt suum Carrociū; & obiit Dominus Tyſo de Campo Sancti Petri die ultimo Menſis Januarii.

I 2 6 7.

D. Bonifacius de Canoxa de Regio Potestas Paduae.

I 2 6 8.

D. Rolandinus de Canoxa de Regio Potestas Paduae. Eo tempore die XXIII. Decembris multi Veronenſes audientes, quod Vicentini erant apud Sanctum Bonifacium, iverunt contra ipſos, & ceperunt de ipſis circa XXX. & ſequenti die iverunt Rivoltam, & eam ceperunt. Et die III. Maji Veronenſes expugnaverunt Villam Francham, de quibus multi fuerunt vulnerati, & ibidem Dominus Bucha de la Scala fuit occiſus. Carolus Rex Siciliae, Ducatus Apuliae, Principatus Capuae, Almae Urbis Senator, Andegaviae, Provinciae, & Folchacherii Comes miſit literas Potestati & Comuni Paduae per quemdam curſorem Marchionis de Eſt; quae latae fuerunt in Palatio Communis Paduae in pleno Populo die Mercurii XXIX. Menſis Auguſti, quorum tenor talis erat.

Carolus Dei gratia Rex Siciliae, Ducatus Apuliae, Principatus Capuae, Almae Urbis Senator, Andegavii, Provinciae, & Folchacherii Comes, Potestati, Conſilio, & Comuni Paduano amicis meis ſalutem, & omne bonum. Expectatam, & deſideratam a cunctis Fidelibus Eccleſiae Romanae laetitiam vobis tenore praesentium intimantes, ſcire vos volumus, quod manu Dei, quae vſtrae tutrix eſt & patrona juſticiae, noſtros feliciter & ſalubriter dirigente, ac proſequenti, poſtquam Conradinus, & Dominus Henricus Urbis Senator complices & fautores, tam ingenti Teutonicorum, quam Lom-

A bardorum, Tuſcorumque, & Hiſpanorum exercitu congregato, Regni Noſtri finibus appropinquant, quaerentes foramina, per quae ſine ullo noſtrarum virium obice poſſent ingredi, ſeque conjungere Saracenis, nos eos de paſſu in paſſum per quatuor dies & noctes totidem inſequentes, & etiam perſequentes, tandem percepto, quod diſti hoſtes per Sculculae partes ingreſſi, ſperabant libere pertranſſi viâ rectâ descendere, & pervenire Salomonam, & exinde ire Luceriam, quique inter Sculculae, & Taucii Montes ſua infelicia caſtra locaverunt, die Mercurii XXII. Menſis Auguſti praesentis in octava Aſſumptionis Beatae Virginis, de cujus potiffimè ſperabamus auxilio, de pratis Ovinuli ſecus ripam lacus Fluvii, & Villam Anzani aciebus inſtructis, maturis greſſibus procedentes, demum ad quemdam collem prope Albam, qui per duo parva milliaria diſtabat ab hoſtibus, ex quo Pallentinus Campus ſe explicat, Deo duce pervenimus, & caſtra proſpicientes hoſtium, quia gens noſtra, & praefertim equi erant prae labore nimio fatigati, juſſimus deliberato conſilio in eodem colle caſtra noſtra deſigi. Hoſtes verò videntes vexilla noſtra caſtrorum ſuorum finibus propinquare, noſtrum noſtraeque gentis formidantes ingreſſum, de caſtris ſuis in campum cum omnibus eorum copiis exiverunt, & intuentes noſtros ad bellum praeparatos, cum magna confuſione ad loca, de quibus exiverant, noſtris poſt eos clamantibus, ſunt reverſi. Sequenti autem die Jovis orto jam Sole, quia praefati hoſtes de praediſtis locis ſubito recedentes coeperunt proſequi ultra Fluvium, qui inter utrumque diſcurrebat exercitum inſauſtis eorum auſpiciis iter ſuum. Nos ſtatim in praediſti campi Pallentini planicie cum toto noſtro praeparato exercitu, aciebus diſtriſtis & ordinatis ad proelium,

tium, in Divini nominis virtute descendimus, procedentes planis, ut decebat, motibus versus illos. Cumque crederemus eos ulterius processuros, ipsi super ripam dicti Fluminis prope Villam Poncium castra sua, eorum tamen aciebus nullatenus dissolutis, subito posuerunt. Et videntes, quod noster similiter incitabatur exercitus ex adverso, protinus dictum Fluvium transferunt. Nos vero de divino confisi praesidio, invocato Christi Nomine irruimus celeriter & viriliter in eosdem. Et postquam acerrimè fuit utrinque pugnavim, hostibus pro majori parte in ore gladii trucidatis, ipsorum reliqui sustinere nostri molem exercitus non valentes, se ad fugae remedium converterunt; quos nostri festinis gressibus & continuis aggressibus insequentes, magnam eorum partem per Montes & nemora peremerunt. Facta est itaque nostrorum hostium tanta strages, quod quae in campo Beneventano de aliis persecutoribus Ecclesiae facta fuit, hujus respectu valde modica reputatur. De Conradino vero, & Domino Henrico utrum in bello ceciderint, an per fugam evaserint, nulla in confessione praesentium, quae statim post victoriam conscriptae fuerunt, haberi potuit certitudo. Veruntamen equus, cui D. Henricus inesse dicebatur, a nostris cum per campum absque insecutore curreret, est inventus. Capti sunt insuper Conradus de Antiochia, & Thomas de Aquino, & plures alii proditores nostri, qui excepto Conrado de Antiochia propter detestabilem proditorem, quam contra Majestatem nostram commiserant, jam capitali Sententia sunt damnati. Quae omnia vobis significamus ad gaudium, ut quilibet vestrum per exhibitionem vestrae sincerae devotionis partem non nimiam pertulisti, sitis & participes triumphorum. Vos ergo ad gravandum omnes hostes vobis

A in vicino morantes, assumpto ex hoc spiritu majoris vigoris & fortitudinis, viriliter procedentes, faciatis stratas, & etiam passus, & transitus vestri Districus sic cum omni cautela & diligentia custodiri, quod si dictus Conradinus, & alii profugi de gente sua exinde transferint, capiantur. Data in Campo Pallentino prope Albam XXIV. Augusti XI. Indictione, Regni vero nostri Anno IV.

I 2 6 9.

D. Matthaeus de Corrigha de Parma Potestas Paduae.

I 2 7 0.

D. Thomasinus Justiniano de Venetiis Potestas Paduae. Hoc Anno murus spaldi Communis Paduae supradictus totaliter fuit perfectus.

I 2 7 1.

D. Bartholomaeus Soppo de Pergamo Potestas Paduae. Hic Potestas secum Chronicam de omnibus Scripturis negotiorum factorum in Marchia Tervixina ab Annis LXXXVII. huc usque, detulit & portavit.

I 2 7 2.

D. Michael Dauro de Venetiis Potestas Paduae.

I 2 7 3.

D. Jacopinus Rubeus Bernardi Rolandi Rubei de Parma Potestas Paduae. Hoc Anno Rodulfus de Vivario Vicentinus tempore noctis cum quibusdam satellitibus occupavit Castrum Angarani, quod custodiebatur per Commune Paduae. Ideoque statim Potestas praedictus cum exercitu magno ivit, & obsedit Angaranum, & deficientibus sibi victualibus de nocte Rodulfus aufugit. Sed XXIV. de suis capti, & ibi suspensi fuerunt.

I 2 7 4.

D. Gutifredus de la Turre Potestas Paduae electus Secundo Martii. Eo tempore universa fere Nobilitas Padua-

duanorum associavit Dominum Raymondum de la Turri Patriarcham Aquilegiensem patrum Potestatis, cum primo iret ad intrandum tenutam sui Patriarchatus: Et inventus fuit thesaurus magnus in metallis auri optimi in horto Hospitalis Domus Dei de Padua valoris, ut dicebatur, librarum pluris XXX. millium: quod male distinctum fuit, ut dicitur primo per inventores, deinde per Episcopum, & per Potestatem, & suos Officiales, ita quod in utilitatem Hospitalis fere quarta pars fuit conversa in emendis possessionibus pro Hospitali.

1 2 7 5.

D. Robertus de Robertis de Regio Potestas Paduae. Eo tempore in nocte Nativitatis Domini fuerunt magna & mirabilia tonitrua, & coruscationes, & grandines.

1 2 7 6.

D. Guido de Robertis de Regio Potestas Paduae. Eo tempore fuit magna Fames per universam Marchiam Tervisinam, & Lombardiam; & Dominus Simon de Montefilice migravit in Domino, qui fuerat Cardinalis magnus & potens.

1 2 7 7.

D. Marcus Quirinus de Venetiis Potestas Paduae.

1 2 7 8.

D. Martinus Vallarese de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore in die Sancti Thomae Castrum Coloniae redditum fuit Communi Paduae salvis personis Veronensibus, quae in eo erant. Et guerra magna facta fuit inter Paduanos, & Veronenses. Et Mense Julii sequenti Dominus Episcopus, & Populus Vicentinus dederunt Civitatem & Districtum Tridenti Communi Paduae, ad cujus Regimen missus fuit Potestas D.

A Marilius de Pertenopeo cum equitibus, & peditibus soldatis, qui aliquas Villas inobedientes combusserunt. Sed modico tempore Paduani tenuerunt Tridentum, quia Castellani, & qui subditi esse debebant, rebellabant cum favore Domini Alberti de la Scala Domini Veronae: propter quod orta fuit guerra inter Paduanos, & Veronenses, quae duravit duobus annis vel circa.

1 2 7 9.

D. Jacobus Domini Gonzolini de Offemo Potestas Paduae. Die XIX. Junii intravit Regimen, & ascendit Palatium, & stetit in Regimine quinque Menses tantum. Et de Mense Novembris eodem Anno Dominus Matthaeus de Corrigia de Parma fuit electus Capitaneus Populi Paduani, & post ipsos quinque menses ipse Dominus Matthaeus fuit electus in Potestatem, & ab inde usque ad Calendas Januarii ad unum annum. Et ab inde mutatum fuit tempus Regiminum Paduae ad Kalendas Januarii. Dictus Dominus Jacobus Domini Gonzolini Paduam venit, ostendens factum & maximam superbiae promittitudinem, habens majorem partem fave * quam dicunt Ecclesiae. Hic fecit creari Milites de novo in Padua, & multos minus divites, ut oneribus gravarentur, qui partis Imperialis, vel Imperialium amici dicebantur. Eo tempore Mense Augusti tractaverunt Bartholomaeus, & Anxedisus de Schinellis cum Veronensibus accipere Vicentiam de fortia Paduanorum. Simul adjutores, ut dicebatur, habebant Pacem filium Domini Bernardini de Montenario existentis Capitanei Castrum Sancti Petri, & Raynaldum, & Henricum de Collo de Vicentia, & Curvanum de Marostica, & forsan alios. Et die

statu-

statuta jam venerant equites Veronenſes uſque ad Bargas Vicentiae. Sed tractatibus his deſectis & mani- feſtis, Bartholomaeus de Schinellis, & Anxedifius cum filio Bernardini, & Raynaldo, & Henrico de Collo fugerunt, & etiam Veronenſes per viam aliam fugerunt. Et tunc magnus tumultus exortus fuit in Padua, ita quod Potestas cum militibus equitavit Vicentiam, & ibi cepit Pacem Judicem filium Bernardini, Aſſeſſorem D. Guertii de Vicoageris, qui culpabilis credebatur, Guilielmum de Malaſſamma ſuggeſtu Bernardi Episcopi Vicentini, Florium Falcerium, Artuſium de Vivaro, Vertium de Pithoco, Jacobum Theotonem, Artuſium de Maroſtica, & alios multos, magis zelo partis, quam culpâ creditâ; & ducti ſunt captivi Paduam, & ibi graviter torti & afflicti, in tantum quod Jacobus Theotonus exſpiravit in tormentis; & erat maximus clamor, quod penitus occiderentur. Sed tamen eis non conſentibus, & culpâ non repertâ, relaxati ſunt, & ad mandata relegati. Pars Eccleſiae in Padua, quae ſequebatur voluntatem D. Guidonis de Lotio, & Martini de Guidotto, quia Potestas non occidit illos habuit eundem Potestatem odio, & etiam quia CC. milites electi non fuerunt miſſi verſus Episcopum Feltrenſem, ſive ad habendum Tervixium, ut dicebatur. Quare tractaverunt Guelfi, ut die nona Decembris repudiaret dictus D. Jacobus Domini Gonzolini Potestatis Regimen, Et Dominus Matthaeus de Corrigia, qui venerat paucis ante pro Capitaneo, etiam electus eſt Potestas, & die X. Decembris intravit regimen. Hoc Anno menſe Auguſti Episcopus & Populus Tridentinus ſubtraxerunt Tridentum de fortia Pa-

A duanorum, licentiato curialiter Domino Marſilio ſuo Potestate pro Comuni Paduae.

I 280.

D. Matthaeus de Corrigia de Parma Potestas Paduae. Eo tempore mutatum fuit Regimen Civitatis ad Kalendas Januarii, quod antea longiſſimis temporibus mutari conſueverat ultima die Junii. Et Menſe Januarii Petrus de Daulis Nobilis Civis Paduae Capitaneus equitum ſoldatorum Communis Paduae occiſus fuit apud Coloniam per Veronenſes, & capti fuerunt Oliverius de Linguavaccae, Gerardus de Viguntia milles Domini Beleboni de Guarnarinis Potestatis Vicentiae, Capellus de Malcapellis, Galvanus Notarius de Andrea. Propter quod Paduani indignati aſſenſerunt illis, qui contra Veronenſes movere exercitum voluerunt; & die primo Madii ante Nonam extractum fuit Carrociū Paduae extra Eccleſiam; occasione procedendi contra hoſtes. Et die Dominico XII. Menſis Madii, movit Carrociū, & exercitus magnus Paduae verſus Veronam, & ivit Vicentiam, ubi ſtetit tribus diebus; & die Jovis XVI. Maji applicuit & fixit caſtra ſua in Villanova Veronenſis Diſtrictus ſuper Alponem cum pluſſris, & guſtatoribus, depulando ſegetes, arbores, & Villas. Et tunc combuſtae fuerunt Villae Calderiae, Colognae, & Illaxi, & juxta planitiem Sancti Martini Bonalbergi, Trinagi, Blondae, Turris Vagia, & domus multarum aliarum Villarum Veronenſis Diſtrictus. Et ſtetit ibidem exercitus XIV. diebus. Et de Menſe Auguſti facta & celebrata fuit pax & concordia perpetua inter Paduanos, & Veronenſes de partium voluntate. Eodem Anno Turriani de Mediolano pel-

pelluntur, & Vicecomites dominium tenuerunt usque 1303.

I 2 8 1.

D. Henricus Dauro de Venetiis Potestas Paduae, qui incepit in Calendis Januarii Regimen suum. Eo tempore die VI. exeunte Februario Regina Clementia venit Paduam filia Rodulphi Romani Regis, transiens cum Baronibus ad Regem Carolum in Apulia, ut Sponsa, & uxor filii, vel nepotis dicti Regis Caroli, & quaedam neptis ipsius Regis Romani sponsa, & uxor filii unius de Fleasco de Janua proficiscentes ad suas nuptias. Et steterunt Paduae per duos dies, & Commune Paduae fecit eisdem Dominabus, & totae eorum comitivae in Padua & Districtu honorifice & affluenter expensas; quae expensae fuerunt duo millia librarum parvorum. Et de Mense Martii gens Patriarchae Raymundi Aquilegiensis devicta a Mediolanensibus, & Dominus Caxonus de la Turri mortuus fuit in conflictu, & infiniti fuerunt mortui, & capti. Et die III. exeunte Majo in sero duo fratres Galvanus, & Melius de Pigottiis, qui olim occiderant Dominum Mastinum de la Scala fratrem D. Alberti de la Scala in Verona, interfecti fuerunt in Platea Curiae Domini Guidonis de Lotio in Padua a Maschарono Bechario, & aliis Veronensibus circa duodecim, & occisores fugerunt ad domum Zagi de Porcilia, & ipse cum eis recessit tota nocte; & die sequenti capti fuerunt in nemore Vicentino, & ducti Paduam, & duriter tormentati confessi sunt. Tunc murmura exorta per Urbem, & rumores per partem Domini Guidonis de Lorio, quod Cives Paduani erant conscii, & factum fuit per irrigationem quorundam,

A quod Maschарonus manifestavit D. Guecilem de Delesmaninis, & quemdam suum famulum nomine Richentase, qui fugit, & D. Johannem de Forzatè, & Petrum Bechum ejus famulum, & postea redicendo negavit. Quare fecerunt securitatem M. Maschарorum pro quolibet & missi fuerunt ad villas suas, & D. Guido de Lotio, & D. Nicolaus de Castronovo similiter ad suas Villas missi fuerunt. Et die Mercurii IV. Junii circa Tertiam in Arenga Paduae iudicati fuerunt ad mortem, & Maschарonus praedictus, & duo alii positi in correctis vincti, & tenaglati per Civitatem, & alii quinque tracti ad caudas equorum, & omnes isti octo suspensi in furchis super Brentellam. C Zago autem praedicto fuit pes unus abscissus, & unus oculus erutus. Numquam autem homines meminere, ut ferebatur, tam crudele iudicium, nec tam abhorrendum factum fuisse Paduae. Hoc tempore fortificata, & facta fuerunt multa & gravia Statuta contra Nobiles, & Potentes, & male ablatis. Et facta fuit domus Potestatis, sub qua sunt Stationes Ferrarolorum.

I 2 8 2.

D. Bertus de Frischobaldis de Florentia Potestas Paduae. Eo tempore multae & infinitae querelae, & petitiones datae fuerunt contra Magnates de Padua per Populares vigore Statuti de male ablatis, quae his temporibus fuerant fortificata, pro quibus querelis, & petitionibus condemnati fuerunt dicti Magnates fere omnes, & forbanniti. Quare credebant prudentes, maximum scandalum in Civitate Paduae exoriri. Et quidam Francigena Comes Romandiolae pro Ecclesia cum suis equitibus, & Francigenis, & illis de Faventia obti-

obtinuit & occupavit Forlivium, & multos in introitu Civitatis utriusque sexus occidit. Sed tandem Guidonis Comitis de Monteferetro, & Anxedisii de Schinellis Civis Paduani, & aliorum suorum equitum audaciâ & valore, praedictus D. Comes Romandiolae, & Thebaldus de Faventia, & quasi omnes Francigenae, caesi & interfecti fuerunt; & sic Forlivienses illa die tristem & laetam habuerunt Victoriâ. Et die Mercurii ante Tertiam, V. Mensis Augusti fuit Eclipsis Solis. Et die Dominico quarto Octobris fuerunt solemnes nuptiae in Ferraria celebratae Domini Azonis Marchionis de Est cum Domina Johanna filia D. Zentilis de Ursinis de Roma. Et multi Presbyteri, Clerici, & Religiosi fuerunt occisi in Padua, & Paduano Districtu, quoniam tunc fuit per Commune Paduae stabilitum, & scriptum in quodam parvo Volumine, quod vocabatur Donatellus, quod pro homicidio commisso in persona alicujus Ecclesiasticae personae, condemnari debeat homicida in uno solo Denario Veneto Grosso. Quod Statutum factum fuit propter multa, & enormia scelera, quae committebantur per Clericos, de quibus nulla fiebat Justitia, per Episcopum Paduanum. Et dicitur, quod in Regno Siciliae Panormitani subcensâ rabie Gallicos, qui ibi commorabantur tam mares, quam foeminas, tam senes, quam juvenes in contemptum Regis occiderunt; & quod detestabilibus fuit mulieres Latinas praegnantés, quae dicebantur a Gallicis concepisse, occidebant antequam parerent.

I 283.

D. Veri de Circulis de Florentia Potestas Paduae. Die Mercurii III. Martii, qui fuit primus dies Quadra-

Tom. XII.

A gesimae, Civitas Paduae cum tota Dioecesi per Dominum Patriarcham fuit ab omni Officio Ecclesiastico interdicta propter Statuta facta contra Ecclesiasticam libertatem. Verum tamen Religiosi de Ordine Paupertatis interdicto non obstante continue Officium coram omni Populo celebrabant. Et die Dominico XXV. Aprilis Comes Veronae in Regii Civitate migravit, relicto ejus filio Vinciguerra in protectione Civitatis Paduae, Vicentiae, Parmae, & Marchionis de Est. Et Mense Augusti in Antiania Domini Patavini de Gambarariis Judicis Minorum Antianorum Civitatis Paduae firmatum, & factum fuit Statutum de emendo Jurisdictionem Lendenariae pro Communi Paduae a Cattaneis Lendenariae, & a quibuscumque aliis habentibus partem in Jurisdictione Lendenariae. Et tunc Dominus Antonius, & Rizardus Cattanei de Lendenaria, & Dominus Badoarius de Venetiis, qui jus habebat pro Domina Amabilia ejus Uxore in dicta Jurisdictione Lendenariae, venderunt Communi Paduae suas partes. Dominus autem Obizo Marchio de Est, qui aliquam partem Jurisdictionis Lendenariae retinebat, per Ambasciatores Communis Paduae requisitus, quod eam partem Jurisdictionis Lendenariae, quam tenebat, vellet vendere Communi Paduae, sicut alii consortes jam fecerant, dixit, quod per suos Ambasciatores in Paduano Consilio responderet. Sed quia eos mittere differebat, iterum Dominus Gerardus de Camino, & Ambasciatores Paduani missi fuerunt ad eum pro eodem facto, qui tunc usque ad Festum Sancti Michaelis accepit terminum respondendi. Et Dominus Gerardus de Camino fuit factus Capitaneus & Dominus Civitatis Tervixii.

Q

1284.

I 2 8 4.

D. Fantonus de Rubeis de Florentia Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit domus inter Turrin rubeam, & Ferrarias, super ejus Sala superiori fit Consilium majus.

I 2 8 5.

D. Fantonus praedictus Potestas Paduae. Eo tempore ad Festum Nativitatis Domini omnes captivi, qui erant in carceribus Maleficiorum, fuerunt relaxati libere amore Dei per Commune Paduae secundum reformationem majoris Consilii.

I 2 8 6.

D. Guilelmus Malaspina de Luca Potestas Paduae. Eo tempore fuit facta domus Antianorum de Padua, & factus fuit Pons lapideus Sancti Johannis a navibus.

I 2 8 7.

D. Baronus de Manzatoribus de Sancto Miniato Potestas Paduae. Eo tempore fixi fuerunt termini de Mense Julii circa Civitatem Paduae super omnibus stratis magnis, distantes a Palatio Communis per duo millia. Et in dicto Mense fuerunt in Civitate Paduae solemnes Nuptiae celebratae Nobilis viri, & postmodum militis Domini Nicolai de Lozo cum Domina Agnete nata Domini Gerardi de Camino; ad quas nuptias honorandi causâ Paduam venit Dominus Obizo Marchio de Este, & facta fuit Curia super majori Palatio Communis Paduae. Hoc Anno inceptus fuit Pons Tadorum lapideus.

I 2 8 8.

D. Cursius de Donatis de Florentia vir strenuus & laudabilis, Potestas Paduae.

I 2 8 9.

D. Ottolinus de Mandello de Mediolano Potestas Paduae, & sapienter exercuit Regimen suum. Eo tempore

A Civitas Tripolis in Syria capta fuit a Saracenis, & compositio facta fuit inter Commune Paduae, & Clerum mediante Fratre Bonaventura Ordinis Minorum Archiepiscopo Ragusino Apostolicae Sedis Legato, destructis omnibus Statutis conditis contra Ecclesiasticam Libertatem, & nunquam renovandis, vel consimilibus faciendis. Et Dominus Obizo Estensis Marchio accepit in Uxorem filiam Domini Alberti de la Scala Domini Veronae, & secum magnam concordiam, & ligam fecit.

I 2 9 0.

D. Percevallus de Mandello frater dicti Domini Ottolini Potestas Paduae. Eo tempore die ultimo sui regiminis fuit incendium in domibus Scrignariorum in Padua in hora Vesperarum, per quod fere quarta pars intra Civitatem fuit combusta. Et Dominus Potestas tempore sui Syndicatus furtive recessit timore malorum, quae fecerat in Civitate, & propterea fuit condemnatus, & perpetuo forbannitus de Padua, quod nec ipse, nec aliquis de ejus Domo unquam possint ad Civitatis Paduae regimen pervenire. Eodem tempore Dominus Guilielmus Novellus quondam Domini Frizerini de Monte Silice fuit extractus de bando, in quo erat pro homicidio probato.

I 2 9 1.

D. Tomasius Quirinus de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore facta fuerunt Extima Civitatis Paduae, & facta fuit Impositio in Villis Paduani Districtus, & Imposita Datia, & omnibus fuit emendatum damnum; & ideo fuit Civitas de melioribus aedificiis reformata. Eo tempore magna concordia fuit facta inter Commune Paduae, Vicentiae, & Dominum Patriarcham Aquilegiensem, & Commune Tergesti ex una parte, & Commune

mune Venetiarum ex altera, median-
tibus Domino Bernardo Episcopo, &
Ambasciatoribus Paduanis. Et D. Co-
mes Beroardus Vicentinus captus fuit
& interfectus pro proditione Vicentiae.

I 292.

D. Lambertutius de Frescobaldis de
Florentia Potestas Paduae. Eo tem-
pore aedificatum fuit per Commune
Paduae fortissimum Castrum super At-
ticem, quod dicitur Castrum Baldum
pro defensione Civitatis Paduae, &
Comitatus ejusdem contra voluntatem
Marchionis de Est, & Dominorum
de la Scala. Et factum est Concilium
Generale, in quo ordinatum fuit,
quod fieri deberet Passagium pro ac-
quirenda Terra Sancta; & facta fuit
fraternitas, & liga inter Commune
Paduae, & Dominum Bardilionem de
Bonacollis Capitaneum, & Commu-
ne Mantuae. Et praedicto 1292. In-
dictione V. die XXIX. Octobris Pa-
duae in Ecclesia Sancti Martini Do-
minus Bernardus Abbas Monasterii de
Vangaditia investivit Bonifacium Do-
mini Peucii Syndicum, & Syndicato-
rio nomine Communis Paduae ad Feu-
dum de quinque mansis terrae sterilis
positis ultra Athesim ex opposito Ca-
stri Baldi, quibus correspondet a Me-
ridie Flumen Athesis, a Septemtrio-
ne Palus, pro quibus dictus Syndicus
promisit dare ei annuatim unam li-
bram caerae in die Beatae Virginis de
Septembri. Et sunt longitudinis un-
ius milliarii, & latitudinis unius
turne, & XL. perticarum. Et hoc
Anno exercitus Paduanus ivit Vicen-
tiam, quia Dominus Jordanus de Se-
ratico frater uxoris supradicti Domi-
ni Bernardi cum quibusdam suis se-
quacibus quadam nocte armata manu
insultavit in milites Paduanos, qui
pro custodienda ipsa Civitate mane-
bant, eam volens ex ipsorum mani-

A bus extirpare: quod ei ad effectum
pervenire non valuit, virtute & au-
daciâ nobilis, & probi Pauli de Do-
to; quare dictus D. Jordanus captus
fuit, & postea omnes fuerunt in Pla-
tea Communis Vicentiae decollati.

I 293.

B D. Paulus Quirinus de Venetiis
Potestas Paduae. Eo tempore Domi-
nus Obizo Estensis Marchio est viam
universae carnis ingressus. Et hoc
Anno quidam Castellani de Vicentia
forbanniti ascenderunt Castrum Val-
dagni, volentes eum contra honorem
Communis Paduae, & Vicentiae deti-
nere. Unde exercitus Vicentinus di-
ctum Castrum obsedit, & eum per
vim obtinuit; & omnes, qui in di-
cto Castro manebant, sunt capti, &
Vicentiam ducti; & postea in ipsius
Campo Martio per amissionem capi-
tis sunt in mortem damnati. Et hoc
Anno completum fuit laborerium Ca-
stri Baldi.

I 294.

D D. Gerardus de Josano de Crema-
na Potestas Paduae. Hoc Anno Do-
mini Azo, & Francischinus, filii
quondam Obizonis Marchionis Esten-
sis, Dominum Aldrevandinum ejus
fratrem de Ferraria, & de illius bo-
nis omnibus expulerunt. Qui quidem
Dominus Aldrevandinus, videns se
a suo sanguine derelictum, cum uxo-
re, & suis filiis ivit Bononiam, &
se in suis manibus totaliter tradidit,
qui cum minime receperunt. Qua de
re ipse Dominus Aldrevandinus vi-
dens se ab omnibus, quos sibi puta-
bat amicos, in integrum derelictum,
venit Paduam, tamquam sibi ad por-
tum refugii & salutis, & se, & uxo-
rem, & suos filios, & bona sua om-
nia, quae habebat in manibus dedit
Paduanorum, qui cum alacriter, &
volenter receperunt. Propter quod

Q 2

inter

inter Paduanos, & Dominos Azonem, & Francischinum fratres Marchiones Estenses guerra maxima orta est. Et exercitus Paduanus obsedit Castra Cerri, & Calaois, & capta sunt, & in totum omnibus fundamentis dirupta. Dejecta fuit in terram, & tota destructa etiam Rocha de Este: quae omnia Castra erant Domus Estensis, & sita in territorio Pedevendae Paduani districtus. Et hoc etiam Anno firmata fuit pax & concordia & fraternitas inter Commune Paduae ex una parte, & Dominum Albertum de la Scala & Commune Veronae ex altera. Et Anno praesenti quaelibet Fratalea Paduani Communis fecit suum Consalonem singulariter, in quo erat picta Armatura Communantiae Paduae, & cujuslibet Frataleae; & per Pontem Paduae cuilibet Gastaldioni Frataleae fuit consignatum Vexillum Frataleae ad eum pertinentis; & Vexillum Communantiae fuit traditum Judici tunc temporis Antianorum; & sic per consequens Judicibus, & Gastaldionibus omnibus factum fuit tempore procedente in principio cujuslibet regiminis in Padua venientis. Et in praesenti regimine Populus Paduanus cum omnibus suis amicis ostiliter obsedit Marchiones Estenses super flumen Aticis, & fixit sua tentoria ultra flumen circa Castrum de Veneze. Et ibi exercitu Paduano manente, Reverendus Pater Raymundus Aquilegensis Patriarcha cum quibusdam Religiosis de Ordine Minorum inter Commune Paduae, & supradictos Marchiones tractavit pacem & concordiam hoc modo. Videlicet, quia ipsi Domini Azo, & Francischinus Fratres Marchiones in gratiam Communis Paduae sunt recepti, & libere dederunt Comuni Paduae Abbatiam, tertiam partem Lendenariae, Luziam, Ca-

strum de Veneze, & ejus Curiam, Terras Burbuli, & generaliter omnes jurisdictiones, bona, & jura ad ipsam Abbatiam pertinentia in integrum. Ut * ipsum possit omnia supradicta taliter tractare, quemadmodum tractat Civitatem Paduae, & Districtum. Et quod ipsi Marchiones Estenses, & omnes venturi numquam possint, neque debeant in summitatibus montium Cerri, & Calaois, & Rochae construere aliquod aedificium; sed summitates semper liberae in Commune Paduae permaneant. Et omnia bona, possessiones, & jura, quae ipsi Marchiones in Paduano Districtu habebant, sunt eis in totum liberaliter restituta. In principio autem praesentis guerrae eodem Rectore manente, per Consilium & Commune Paduae electi fuerunt XII. Sapientes, qui *Sapientes a Credentia* dicebantur, & in guerra ista habebant merum & mixtum imperium, & generaliter omnem Jurisdictionem, & tantum XV. diebus in dicto Offitio manebant. Et peractis XV. diebus proponebatur ad majus Consilium Communis Paduae, utrum praedicti Sapientes deberent XV. diebus sequentibus in praedicto Offitio permanere, an ipsis permutatis alii de novo eligerentur; & si confirmabantur, eodem modo dominabantur ut prius. Si vero cassabantur quilibet Antianus tunc temporis in Antianatus Offitio existens, suum Sapientem a Credentia eligebat; & ipsis per Antianos taliter electis, singulariter approbatur in majori Consilio, utrum essent ad dictum Offitium idonei, nec ne. In hoc eodem Anno per Commune Paduae fuit statutum, quod omnes Potestates & Rectores venturi ad Regimen Paduae tantum per sex menses in ipso Regimine debeant permanere, & habere

Libras quatuor millia pro suo salario, & quod omnes Cives Paduae deinceps ituri ad Regimen Civitatis Vicentiae, similiter tantum per sex menses ibi regere debeant, & pro suo salario habere Libras duo millia, & omnia suprascripta in praedicto Millesimo facta sunt, ac etiam praedicto Rectore manente.

I 295.

D. Nicolaus Maurecinus de Venetiis Potestas Paduae a festo Santi Petri de Junio, usque ad festum Circumcisionis. Eo tempore elevata fuit Turris vetus Communis Paduae, sed non completa, quae Turris est apud aliam Turrim, & domum Antianorum. Eodem Anno Dominus Azo Estensis Marchio volens suum propositum adimplere, scilicet habere dominium totius patrimonii de Ferrara, expulit alium fratrem suum Dominum Franciscum, prius tamen contracto matrimonio cum nobili Domina de progenie Regis Franciae. Qui cum Domino Alberto de la Scala, & cum Mantuanis fecit societatem contra fratrem, amodo asserens, manifeste vellemus partem Imperii sustinere. Duobus suis fratribus sic expulsis, multum gloriatur Dominus Azo, sed extrema gaudii luctus occupat. Nam post haec Veronenses, & Mantuani cum Domino Francisco venerunt hostiliter contra Ferrariam, qui Azonem Marchionem adeo terruerunt, quod cogitavit exire Ferrariam, sed hortatu suorum militum destitit a proposito. Tandem pax convenit.

I 296.

D. Conradus de Montagnano de Pistorio Potestas Paduae a festo Circumcisionis Domini usque ad festum Sancti Petri de Junio. Eo tempore quaelibet Fratalea Communis Paduae statuit inter se, quod Gastaldiones

A omnium Fratalearum omni prima die Dominica cujuslibet mensis deberent in Ecclesia Palatii Communis Paduae convenire, & ibi ad honorem Dei, & Beati Prosdocimi primo Missam solemniter facere celebrari, & completâ Missâ, Gastaldiones solummodo in Ecclesia remanere deberent, & inter se propositionem facere generalem, quid supra statum Civitatis sit plenarie faciendum. Hoc Anno etiam completa fuit Turris, quae est prope domum Antianorum, & super eam posita quaedam campana, quae olim inventa fuit in Rocha de Feste, quae diruebatur tempore Regiminis Domini Gerardi de Josano Potestatis Paduae. Hoc Anno etiam facta fuit C Turris, quae est ultra flumen Aticis in opposito Castribaldi.

I 297.

D. Fantonus de Rubeis de Florentia Potestas Paduae.

I 298.

D. Conradus Novellus de Montemagno de Pistorio Potestas Paduae. Eo tempore aedificatum fuit Castrum Pizonis de Abbazia cum Turribus ab utraque parte fluminis per Commune Paduae.

D. Brunetus de Brunaleschiis de Florentia Potestas Paduae.

D. Blaxius de Tholomeis de Senis Potestas Paduae.

D. Franciscus de Cremonensibus de Pistorio Potestas Paduae.

E D. Ungarus de Odis de Perusio Potestas Paduae.

D. Bertoldus Domini Malpilei de Malpileis de Sancto Miniato Potestas Paduae. Eo tempore die VII. Septembris in Vigilia Nativitatis Beatae Virginis Januenses conflixerunt Venetos in mari in contrata Scorcolae, & duxerunt captivos bene VII. millia & ultra cum multis Galeis.

D. Ca-

D. Carolus de Cancis de Pistorio Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit pax & concordia inter Januenses & Venetos sub arbitrio Maphaci Vicecomitis de Mediolano, & praefita cautione & fidejussione per utramque partem. Et tunc Paduani fuerunt fidejussores pro Venetis.

D. Neri de Bardis de Florentia Potestas Paduae. Eo tempore mense Januarii apparuit Cometes, & Dominus Bottexella de Bonacossis de Mantua obtinuit dominium ipsius Civitatis, expulsis patruis ejus.

I 3 0 0.

D. Nicolaus de Bonignoribus de Senis Potestas Paduae. Eo tempore facta fuit Curia solemnissima Militum, & Popularium in Padua, & Hastiludiis, & Choreis de mense Februarii. Et fuit maxima lues bestiarum bovinarum.

D. Nicola de Circulis de Florentia Potestas Paduae.

D. Bertolinus de Maciis de Brixia Potestas Paduae. Iste vir prudentissimus multos sceleratissimos assassinos & malefactores trucidavit, & Baligantem Clericum homicidam positum mense Januarii in cabbia ferri appensa in summitate Turris rubeae Communis Paduae mori fecit.

D. Brondaglus de Saxoferrato Potestas Paduae. Eo tempore apparuit Cometes, & progenies de Circulis de Florentia recessit. Et mense Septembri Dominus Albertus de la Scala obiit, Dominus Veronae, relictis filiis suis Capitano Bartholomaeo, Alboino, & Cane Grande.

I 3 0 2.

D. Befonzonus de Appignano Potestas Paduae. Eo tempore Domini de la Turre intraverunt Mediolanum, expulso Capitano.

A D. Florinus de Pontecarali de Brixia Potestas Paduae.

I 3 0 3.

D. Marinus Badoarius de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore fuit maxima sterilitas bladi in Padua, in tantum quod oportuit Paduanos petere & accipere a Venetis frumentum in maxima quantitate.

B D. Andreas Vallareffe de Venetiis Potestas Paduae.

I 3 0 4.

D. Rubeus de Castello Potestas Paduae. Eo tempore mense Martii incepit guerra inter Communia Paduae, & Venetiarum, occasione Castri, & Salinarum constructarum per Commune Paduae in Insula * Caltinariae.

C D. Montanus de Marinis de Civitate Januae Potestas Paduae. Eo tempore existente guerra inter Paduanos & Venetos apud Salinas, Dominus Ottobonus Patriarcha Aquilegiensis, Marchio Estensis, & illi de Camino fuerunt cum Venetis contra Paduanos.

I 3 0 5.

D. Pax de Pacibus de Bononia Potestas Paduae.

D. Tarabotus de Tarabotis de Ancona Potestas Paduae. Eo tempore Azo Marchio de Est, qui expulerat fratres suos Dominos Aldrevandinum, & Franciscum, postea perdidit Civitates Mutinae & Regii de tractatu Bononiensium & Veronensium.

I 3 0 6.

E D. Poncinus de Pizonardis de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore mense Martii fuit inceptum laborerium levandi Palatium magnum Communis Paduae, & cooperiendi de plumbo.

D. Baxanus de Fixiraga de Laude Potestas Paduae. Eo tempore Domini

mini Aldrevandinus, & Franciscus Marchiones de Este dederunt Jurisdictionem Lendenariae, & suae Curiae Communi Paduae.

1307.

D. Federicus Ponzonus de Cremona Potestas Paduae.

D. Ungarus de Odis de Cremona Potestas Paduae. Eodem Anno captus est Dulcinus Haeresiarcha de Novaria, & Margarita Tridentina, & alii circa CL. Mortui autem fuerunt in Montibus ex sectatoribus frigore, fame, & gladio ultra CCCC. qui Libertatis speciem praedicabant; Margarita autem ante Dulcinum in frustra concisa est consors ejus in pertinaci errore; postea ipse cum multis aliis ultimo pariter combusti.

1308.

D. Franciscus de Bitinio Episcopus Assisii Potestas Paduae. Eo tempore obiit Dominus Azo Estensis Marchio, cui successit Dominus Freschus ejus filius naturalis, qui dedit Ferrariam Venetis. Et die ... Mensis Dominus Franciscus Marchio de Este frater supradicti Domini Azonis, & Domini Aldrevandini, qui Dominus Aldrevandinus habuit filios tres, videlicet Raynaldum, Obizum, & Nicolaum, vendidit Rodigium Paduanis pro Libris X. milibus. Et expulsi fuerunt Veneti de Ferraria. Et die XVIII. Februarii fuit firmatum in majori Consilio per modum arengandi per Antianiam, quod mitterentur Ambasciatores pro Communi Paduae pro Dominis Francisco, & Raynaldo ejus nepotibus, qui tunc erant in Rodigio, quod statim venirent Paduam, & quod dicant Domino Venetico, & omni genti suae, & genti Domini Freschi, quod statim discedant de contrata Arquadae, & Fratae, & circumstan-

tium Locorum, & quod non dent aliquod damnum in Terris Rodigii, & sui Comitatus, & totius Policinis, cum sint Communis Paduae: & sic factum fuit.

D. Pinus de Vernatiis de Cremona Potestas Paduae.

1309.

D. Mannus de la Branca de Gubio Potestas Paduae. Eo tempore Bernardus Clericus de Este positus fuit in cabbia ferri, & inceptae fuerunt stationes circa Palatium, & coopertae sunt scalae Palatii. Eodem Anno obiit Carolus Secundus Rex Siciliae die V. Maji, relinquens hos filios Carolum primum, qui fuit Rex Ungariae, secundum Sanctum Ludovicum Episcopum Tholosanum, tertium Robertum Regem Siciliae, quartum Philippum Principem Taranti, quintum Raymundum Berengarium, sextum Stephanum, septimum Johannem Principem Achajae, octavum Petrum, Beatricem Marchixanam Estensem, & Beatricem virginem, Margaritam uxorem Caroli Sine-terra, Blancam Reginam Aragoniae.

D. Franciscus de Cremonensibus de Pistorio Potestas Paduae. Hoc Anno Clemens Papa Quintus magnum processum fecit contra Venetos, quia Ferrariam Urbem Ecclesiae indebitè occupaverunt.

1310.

D. Gentilis de Philippenibus de Urbe veteri Potestas Paduae. Eo tempore in festo Ascensionis Domini Hospitalarii ceperunt Civitatem Rhodi caput totius Insulae.

D. Tholoneus de Cortexiis de Cremona Potestas Paduae. Eo tempore mense Septembris Imperator Henricus Comes de Lucemburg intravit Lombardiam, & in sequenti Epiphania fuit coronatus in Mediolano.

I 3 I 1.

D. Albertus Domini Ugucionis de Castello Potestas Paduae. Eo tempore die Jovis XV. Aprilis Episcopus Genuensis Vicarius Domini Imperatoris Henrici VII. occultè Paduanis Vicentiam occupavit, auxilio & tractatu quorundam Vicentinorum, & Domini Canis Vicarii dicti Imperatoris in Verona, qui multos Paduanos tunc ibidem existentes pro custodiis captivos conduci fecit Veronam, quorum aliqui pecunia redempti fuerunt, & relaxati de mense Junii, quo mense Paduani obediunt Imperatori. Et de dicta occupatione fuit inculpatus Dominus Antonius de Curterodulo, qui tunc erat socius Domini Johannis Layci Militis de Viguntia Potestatis Vicentiae.

D. Rodolphus de Malpileis de Sancto Miniato Potestas Paduae. Hic stetit solum per duos menses in Potestaria, quia Paduani coeperunt obedire praedicto Imperatori sub certis pactis eligendi & recipiendi Vicarium ab eodem, & in mense Augusti ipsum Vicarium receperunt.

I 3 I 2.

D. Gerardus de Inzola de Parma Vicarius ab Augusto, usque ad mensem Februarii, & Potestas Paduae usque ad Calendas Julii, quia Paduani noluerunt amplius obedire Imperatori, non observanti Paduanis pacta per eum promissa.

I 3 I 3.

D. Jacobus de Rubeis de Florentia Potestas Paduae. Eo tempore seditiones & conspirationes ortae fuerunt in Padua, pro quibus fuerunt alii banniti, alii confinati, & alii occisi. Et mense Augusti incepit guerra inter Commune Paduae & Dominum Canem Grandem de la Scala pro Sacro Romano Imperio Civita-

A tum Veronae & Vicentiae Vicarium Generalem, quae pacificata fuit MCCCKIII. die XI. Septembris Potestate D. Domino de Ponzonibus de Cremona.

B D. Bornius de Samaritanis de Bononia Potestas Paduae. Eo tempore die XVI. mensis Maji Henricus Imperator Anno Regni Sui Quinto, Imperii verò Primo in Aula Palatii habitationis suae in Civitate Pifarum tulit sententiam gravem contra Commune, & singulares Cives Paduae specialiter nominatos & generaliter omnes, tamquam contra rebelles suos, & Imperii, privando eos omnibus dignitatibus & Privilegiis, & ipsos banniendo de toto suo Imperio, & condemnando eos in decem millibus Libris auri.

I 3 I 4.

D. Nicolaus de Calbulo de Forlivo Potestas Paduae.

D. Rivus de Arimino Potestas Paduae. Eo tempore mense Aprilis orta fuit quaedam dissensio in Civitate Paduae, in qua occisi fuerunt Petrus Judex de Altichino cum filiis in platea Communis Paduae a telis & filo per Populum, & confiscatis suis bonis, banniti fuerunt in quartam generationem.

I 3 I 4. & I 3 I 5.

D. Ponzinus de Ponzonibus de Cremona Potestas Paduae. Hic cum exercitu Paduanorum de mense Septembris movens subito de Padua, equitavit hora Vesperarum versus Vicentiam per totam noctem, & in aurora Paduani intraverunt Burgum Sancti Petri de Vicentia, & ipsum totum depredari fecerunt. Sed eadem die post Nonam superveniens de Verona Dominus Canis de la Scala, eos incautè manentes conflixit, & multos captivos in Vicentiam duxit, inter

inter quos nobilem virum Dominum A Jacobum de Carraria. Pax tamen cito subsequuta, quae paucis duravit annis.

I 3 I 5.

D. Franciscus de Calbulo de Forlivio Potestas Paduae.

I 3 I 6.

D. Ugolinus de Liazaris de Bononia Potestas Paduae.

D. Merullus de Pardaninis de Assisio Potestas Paduae.

D. Ubertus de Cancellariis de Pistorio Potestas Paduae.

I 3 I 7.

D. Beraldus de Cornio de Perusio Potestas Paduae in Calendis Decembris, & usque ad Calendas Januarii.

D. Opizo de Opizingis de Pisis in Calendis Junii.

D. Raynerius de Canoxa de Regio Potestas Paduae in Calend. Decembris. Hic stetit in Regimine solum per duos Menses, & habito suo salario, sponte recessit. Eo enim tempore in festo Sancti Thomae Apostoli Dominus Canis de la Scala movens se post Vesperas cum suo exercitu de Vicentia in Vigilia dicti festi equitavit per noctem, & tractatu habito cum aliquibus de monte Scilicet ante auroram illuc venit, & habuit liberè Terram Montis Scilicis; & deinde Castrum, quod est in summitate montis, infra paucos dies; & deinde per vim debellavit & obtinuit Terram Est; & deinde Terram Montagnanae, quam habuit sine aliqua pugna. Et de Mense Januarii sequenti transitum fecit in Terras Plebatus Sacci, & castramentavit ad Pontem Sancti Nicolai, donec pax facta fuit inter partes; tractatu facto per Venetos. Tuncque Paduani confinati, & expulsi de Padua occasione guerrae, fuerunt ad gratiam restituti.

Tom. XII.

I 3 I 8.

D. Petrus de la Parte de Tervixio Potestas Paduae.

I 3 I 8.

D. Johannes de Molino de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore in festo Sancti Jacobi de Mense Julii D. Jacobus quondam Domini Marsilii de Carraria sine strepitu & furore aliquo, per Consilia & reformationes factas per Commune Paduae, factus fuit Capitaneus, & Dominus Generalis Civitatis Paduae.

I 3 I 9.

D. Marcus Gradanico de Venetiis Potestas Paduae. Eo tempore 1319. die V. Mensis Augusti Dominus Canis de la Scala cum magno exercitu suo castramentatus fuit ad Pontem Baxanelli, ubi Castrum unum constituit, & obsedit graviter Civitatem Paduae ultra annum.

D. Altinerius de Azonibus de Tervixio Potestas Paduae. Eo tempore in festo Sanctorum Hermacorae & Fortunati, diē XII. Julii, fuit sconfictus Dominus Simon Philippus Capitaneus in Castro Baxanelli, & captus per Paduanos, qui vocabatur Potestas Paduanorum Extrinsecorum cum multis bonis equitibus & pedibus Domini Canis, super Stratam de Pontecurvo, & hoc fuit initium casus ipsius Domini Canis.

I 3 2 0.

D. Nigrexolus de Ansoldis de Cremona Potestas Paduae, & fuit Doctor Legum. Eo tempore 1320. die XVI. Augusti debellatus & fugatus fuit Dominus Canis cum omnibus suis per gentes Dominorum Comitum Goritiae, & Henrici de Valse, & Paduanos; & destructum fuit Castrum Baxanelli, & stetit Dominus Nigrexolus tamquam Vicarius Domini de Valse usque ad Calendas

R

No-

Novembris, & postea fuit Potestas per sex Menses.

I 3 2 1.

D. Gerardus de la Macla de Ter-
vixio Potestas Paduae.

I 3 2 2.

D. Thebaldus de Castronovo de
Perusio Potestas Paduae, & stetit in
Regimine per annum unum.

I 3 2 3.

D. Altinerius de Azonibus de Ter-
vixio Potestas Paduae.

I 3 2 4.

D. Raynaldus de Zineis de Caese-
na Potestas Paduae. Eo tempore Hen-
ricus Carintiae Dux, & Comes Go-
ritiae, & Vicarius Paduae Domini
Frederici Ducis Austriae, & Roma-
ni Regis, venit Paduam cum poten-
ti exercitu, & obsedit Terram Mon-
tis Scilicis multis diebus messis, &
treugâ firmatâ cum Domino Cane,
rediit in Carintiam.

D. Bernardus de Caxerio Potestas
Paduae.

I 3 2 5.

D. Pulio de Bechadellis de Bono-
nia Potestas Paduae. Hic tractatu fa-
cto cum Jacomatio Socio & milite
suo, Domino Abbate Sancte Justinae
de Padua, Domino Johanne de Bron-
zola de Plebe Sancti Prosdocimi, qui
se nominabat de Domo Campi San-
cti Petri, Paulum Dentem de Lemi-
ciis filium naturalem D. Vitaliani
cum Sequacibus suis circa centum,
induxit insultare plateas Communis
ad destructionem omnium illorum de
Carraria, & suorum Amicorum: quod
perficere non valuit. Nobilis Miles
Dominus Nicolaus de Carraria cu-
currit ad domum Nobilis Militis D.
Schinellae de Dotis, & ipse D. Schi-
nella fecit eum ascendere super uno
de suis Dextrariis, & postea cum Fa-
milia sua, & omnibus illorum de Do-

A tis ipsum ad plateas associavit. Qui
Paulus venit ad plateam Communis,
ubi venditur bladum, & ex altera
parte illi de Carraria cum suis. Pau-
lus urgens equum suum, percussit Do-
minum Henrigetum de Capitevaccae,
& ipsum cum lancea stravit in ter-
ram; deinde percussit Ubizonem de
Papafabis cum ense in capite, ita
quod dentes de ore perdidit; & in
ipso rumore fuit Dominus Marfilius
de Carraria projectus ad terram, ce-
cidit enim inter pedes in locum mi-
rabiliter impeditum, sed auxilio pro-
vidi viri Benvenuti de Abano filii
Magistri Petri, & aliorum suorum
surrexit, jam a Lemizone Spurio fra-
tre Pauli vulneratus in coxa; & ta-
men equum suum ascendit ipso Le-
mizone contradicente. Praedictus Do-
minus Schinella fuit in facie acriter
vulneratus, taliter quod quatuor den-
tes amisit. Nobilis & providus Mi-
les Dominus Nicolaus de Carraria
fuit lethaliter vulneratus; & volens
recedere de plateis, ei providus &
valens Jacobus ejus filius: *Si de Pla-
teis receditis, numquam reversus eritis.
Revertamur ad plateas.* Et sic reversi
fuerunt, & auxilio Jacobini de Pe-
raga, & suorum peditum habuerunt
victoriam. Unde urgente necessitate
Paulus Lemizo, & Jacomatius cum
suis terga dederunt, & iverunt ex-
tra Civitatem, & multos interfectos
ex ambabus partibus dimiserunt. Et
haec fuit causa, quia Paulus insult-
avit plateam, quoniam Dominus U-
bertinus de Carraria, & Jacobus Tar-
tarus de Lendenaria occiderant Guil-
lielmum Dentem legitimum fratrem
ipsius Pauli, qua de causa erant for-
banniti, & habitabant Clugiam. Qui
venientes Paduam, die Se-
ptembris ipsum Potestatem, & Vica-
rium occiderunt in furore Populi; &
tunc

tunc ferè libri Cancellariae Communis forbannitorum & condemnatorum, & de Communi Palatio, fuerunt dilaniati.

D. Conradinus de Buchis de Braxia Potestas Paduae in Calend. Octobris.

I 3 2 6.

D. Bonacursius de Rugleriis de Parma Potestas Paduae in Calendis Maji.

D. Thebaldus de Castronovo de Perusio Potestas Paduae in medio Novembris.

I 3 2 7.

D. Paxinus de Grifis Potestas Paduae loco Domini Johannis patris sui de Grifis, qui solum XII. diebus steterat in Regimine, & sponte recessit; ita quod dictus D. Paxinus incepit die XII. Maji, & stetit usque ad Calendas Novembris.

D. Gerardus Maurozeno de Venetiis Potestas Paduae in Calendis Novembris, & postea confirmatus incepit secundum Regimen in Calend. Maji, quod non finivit, quia in Mense Augusti fingens se ire ad pausandum, per Portam Savonarolae recessit, dimissis suis Judicibus, & aliquibus de sociis & arnesis suis, & ivit Venetias, nullâ prorsus causâ cognitâ; cui tamen restitutae fuerunt arnexiae, & datum salarium debitum, factâ solutione creditoribus suis.

I 3 2 8.

D. Grayf de Villandres de Alemannia Potestas Paduae paucis diebus Augusti, & Septembris, quia Dominus Marsilius de Carraria nepos Domini Jacobi, subito de communi voluntate Populi vocatus fuit Capitaneus, & Dominus Paduae. Qui tunc posuit Dominum Petrum de Rubeis de Parma in Potestatem loco D. Grayf, quem euriatiter licentiavit de Padua cum omni gente sua.

A

D. Petrus de Rubeis de Parma Potestas Paduae. Eo tempore die VIII. Septembris in majori Consilio Paduae reformatum & factum fuit Statutum, quod Dominus Canis de la Scala Vicarius Generalis pro Imperio Veronae, & Vicentiae vocaretur, & esset etiam Vicarius Paduae pro Imperio, & Dominus Generalis. Qui statim die Sabbati X. dicti Mensis Septembris veniens cum sua gente cum gaudio & honore maximo receptus, circa Tertiam intravit Civitatem.

B

D. Bernardus de Fruariis primo in Mense Octobris fuit Potestas pro Domino Cane, qui multum bene suum Officium exercuit, & justitiam omnibus communiter fecit, & nulla gravamina imponi permisit in Civitate, vel Districtu; nam hoc receperat in Mandatis a Domino suo Cane, quia ipse Dominus palam dicebat, & aperte monstrabat, quod intendebat omnino Paduam restituere, & facere bonam Terram toto suo posse.

C

D. Bernardus praedictus secundò in Mense Aprilis confirmatus stetit usque ad Calendas Novembris. Eo tempore Mense Julii Dominus Canis de la Scala cum magno exercitu ivit ad obsidendum Tervixium; sed tractatu habito cum Domino Guezeli Avogadro, & cum aliis Intrinsecis Civitatem pacificè intravit & obtinuit, & in triduo migravit ad Dominum die Sabbati X. Augusti in Festo Sanctae Mariae Madgalenae. Et tunc veniens subito in Paduam Dominus Marsilius de Carraria, congregari fecit Consilium Civium magnum, in quo fuerunt firmati Domini Paduae, Domini Albertus, & Martinus fratres, & nepotes dicti Domini Canis, & filii olim Domini Alboyni de la Scala. Dominavit Dominus Canis in Padua Menses XI. & super tota Marchia

D

E

I 1 diebus tribus.

D. Galeottus de Madiis de Brixia Potestas Paduae de Mense Novembris. Iste non finivit sex menses, sed licentiatuſ fuit per Dominum Albertum de Mense Aprilis propter Processum quemdam, quod facere voluit contra stipendiarium quemdam Theonicum inventum ire de nocte.

I 3 3 0.

D. Baylardinus de Nogarolis Potestas Paduae in Calend. Maji.

D. Baylardinus praedictus Potestas Paduae in Calend. Novembris.

D. Baylardinus praedictus Potestas Paduae in Calend. Maji.

D. Baylardinus praedictus Potestas Paduae in Calend. Novembris.

D. Thadaeus de Ubertis de Florentia Potestas Paduae in Calend. Maji.

D. Petrus del Messa de Verona Potestas Paduae in Calend. Novembris. Eo tempore Legatus veniens de Curia Domini Papae, obtinuit Ariminum, Caesenam, Furliyum, Furlim-populum, Faventiam, & Bononiam, Ravennam, & Deinde volens subjugare Ferrariam; misit exercitum magnum valde, & castramentari fecit in Burgo Sancti Georgii, erat enim Princeps exercitus Dominus Comes de Romagnach, & cum eo Dominus Sanxatus de Villa, Dominus Malatesta de Arimino, Dominus Galeotus ejus frater, & Dominus Malatestinus ejus consanguineus, Dominus Ostaxius de Polenta, Dominus Franciscus de Ordellaffis.

D. Petrus praedictus del Messa Potestas Paduae. Eo tempore de Mense Aprilis die Lunae in Festo Resurrectionis fuit debellatus exercitus Domini Legati, qui erat in Burgo Ferrariae. Miserant enim Domini Raynaldus, & Obizo Marchiones fratres nuntios suos ad Ceramune Florentiae, qui miserunt Dominum Pinel-

lam probum militem cum multitudine equitum. Mantuani miserunt Dominum Boratium Comitem de Gangelandi. Dominus Azo Vicecomes de Mediolano misit Dominum qui praeerat genti suae. Dominus Mastinus de la Scala misit Dominum Bonetum de Belavifina militem suum; & sic omnes intraverunt Ferrariam.

Et in die Lunae supradicti festi aciebus eorum instructis, & ordinatis, videlicet in prima Florentini cum Vexillo suo, in secunda Dominus Bonetus, in tertia Mediolanenses, & Mantuani, & sic inchoatum est proelium, & mortuus fuit D. Sanxatus de Villa ab uno ense, & vulneratus in brachio dextro. Dominus Comes fuit captus, & Domini Malatesta, Galeotus, Malatestinus, Ostaxius de Polenta, & Franciscus de Ordellaphis, & alii quamplures; & magna praeda, & spolia habuerunt Ferrarienses; erat enim tunc in custodia Legati nobilis vir Dominus Nicolaus Marchio frater praedictorum Raynaldi, & Obizonis, qui relaxatus fuit pro ipso Domino Comite de Romagnach.

D. Petrus praedictus Potestas Paduae in Calend. Novembris.

D. Petrus praedictus Potestas Paduae in Calend. Maji.

D. Federicus de Ubertis de Florentia Potestas Paduae in Calend. Novembris.

D. Baylardinus supradictus Potestas Paduae in Calendis Maji, & confirmatus eodem Milleſimo in Calend. Novembris.

I 3 3 6.

D. Federicus ab Equis de Verona Potestas Paduae in Calend. Maji, & confirmatus eodem Milleſimo in Calend. Novembris, in cujus primo regimine incepit guerra inter Commune Venetiarum, & Dominos Alber-

bertum, & Mastinum fratres de la Scala, tunc Dominos Veronae, Vicentiae, & Paduae, Tervixii . . . Feltri, & Civaldis Belloni, Parmae, & Brixiae, & Lucae, & Districtuum harum Civitatum, occasione Castrì Salinarum positi olim in Insula * Calcinariae, quod reficere inceperunt praedicti Domini contra voluntatem Venetorum, quae demum pacificata fuit per tractatus habitos plures inter partes.

D. Guido Ruccius de Regio Potestas Paduae in secundo suo regimine. Die 3. Augusti Dominus Marsilius de Carraria accepit Civitatem Paduae de manibus illorum de la Scala cum gente Venetiarum, & Florentinorum, existente Capitaneo Domino Petro de Rubeis de Parma. Et captus fuit Dominus Albertus de la Scala per Dominos de Carraria, & positus in custodia Communis Venetiarum, ubi stetit per annum, & dimidium, & relaxatus fuit tempore Pacis. Sed in eodem Mense Augusti nobilis Miles Dominus Petrus de Rubeis cum gente sua equitavit ad Castrum Montifilicis, & ipsum obsedit; & quadam die incepta fuit Scaramucia, in qua Parmenses aliquantulum fuerunt superati. Audiens hoc praedictus Dominus Petrus bene munitus ascendit super equum, & ivit versus Castrum, & quando fuit juxta refoffum Castrì, descendit de equo, & evaginato gladio coepit ascendere super refoffum; & sic ascendendo, & tenendo unum pedem altum, & alterum verò bassum, percussus fuit ex pluribus lanceis; una earum dirupit loricam ejus, & ipsum lethaliter vulneravit, & sic alio die migravit ad Dominum. Et deinde Dominus Ubertinus tenuit obsidium Castro, donec ipsum habuit excepta Rocha, quam tenuit Dominus Florinus; sed tempore proceden-

A te reddita fuit Rocha, & Dominus Florinus fuit suspensus per gulam ad furcas, eoquia volebat fraudolenter detinere ipsam Rocham. Dominaverunt ergo Domini Albertus, & Mastinus fratres in Marchia Tervixina super omnibus Civitatibus Annos VII. Menses XI. & diebus XXIII.

B D. Marcus Cornerius de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Septembris, & stetit sex Menses.

I 3 3 8.

C D. Marinus Faletro de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Martii, & stetit unum Annum. Eodem Anno obiit nobilis Miles Dominus Marsilius de Carraria Dominus Paduae die XI. Mensis Martii. Dominavit enim Dominus Marsilius menses VII. diebus VIII. Et tunc cepit dominium Dominus Ubertinus de Carraria.

D. Zaninus Cantareno de Venetiis Potestas Paduae stetit sex menses, & incepit in Calend. Martii.

D. Petrus Badoarius de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Septembris.

D. Johannes Sanù de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Martii.

D. Petrus Zeno de Venetiis Potestas Paduae incepit Regimen in Calend. Septembris.

D. Petrus Zeno praedictus Potestas Paduae incepit secundum suum Regimen in Calend. Martii.

E D. Petrus Zeno de Venetiis praedictus Potestas Paduae incepit Regimen suum tertium in Calend. Septembris.

D. Johannes Gradanico de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Martii.

D. Johannes praedictus incepit secundum suum regimen in Calend. Septembris.

D. Johannes Gradanico praedictus incepit tertium regimen in Calend. Martii.

I 3 4 4.

D. Petrus Zeno de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Septembris confirmatus in Calend. Martii in regimine, usque ad Calend. Octobris 1344. Verumtamen ipse personaliter non stetit in Padua, quia per suum Commune fuit factus Capitaneus, & missus contra Turchos cum X. Galeis. Sed Dominus Lomo de Gandolfis de Arimino ejus vices gerens in omnibus pro eo Regimine fecit, & bene se gessit, qui postmodum fuit interfectus. Et Venerabilis Patriarcha Constantinopolitanus pro Ecclesia Romana, & multi Christiani in proelio Mireneo a multa multitudine Turchorum in ipso proelio ceciderunt.

I 3 4 5.

D. Bernardus Justinianus de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Octobris demum confirmatus in Kalend. Aprilis 1345. Dominus Ubertinus de Carraria Dominus Paduae, sentiens se in extremis laborare, constitui fecit loco sui per Consilium majus Civium Paduanorum D. Marsilietum Papafava Capitaneum, & Dominum Civitatis Paduae die XXVII. Martii, & die XXIX. ejusdem Mensis ipse D. Ubertinus decessit. Die autem Veneris VI. Mensis Maii Jacobus de Carraria habito tractatu cum aliquibus familiaribus dicti Domini Marsilieti, eum in camera noctis tempore interfecit; & die sequenti congregato Consilio Civitatis Paduae, ipse Jacobus eligitur Capitaneus, & Dominus Paduae. Dominavit ergo Dominus Ubertinus post D. Marsilium Grandem Annis VII. diebus XVII. & Dominus Marsilietus Papafava diebus XLI. Eodem Anno Henricus, Nicolaus, & Franciscus fratres de Lucio tractatum habuerunt cum quibusdam Civibus Paduanis contra Dominum Jaco-

A bum de Carraria insurgere, & se Dominos Paduae facere; quare capti fuerunt dicti Henricus, & Franciscus cum multis aliis; Nicolaus autem aufugit. Et in die Sancti Nicolai de Mense Decembris fuerunt decapitati super Palatio Communis Paduae versus Plateam Bladi praedicti Henricus, & Franciscus; multi vero alii eorum sequaces fuerunt diversimode interfecti.

D. Guido de Cardinalibus de Pensauro * Jurispetitus, gerens vices Potestatis pro dicto Domino Jacobo de Carraria exercuit Offitium & Regimen Cancellariae a Calendis Octobris dicti 1345. usque ad Calendas Martii sequentis 1346.

C D. Johannes Dandolo de Venetiis Potestas Paduae in Calendis Martii, & demum confirmatus in Calend. Septembris usque ad Calend. sequentis Mensis Martii sub 1347. Eodem Anno fuit Fames valida. Et 1347. Ludovicus Ungarorum Rex transiens per Cittadellam, Vicentiam, & Veronam, inde ivit Furlivium, & Riminum, & viriliter incepit invadere totam Apuliam, & Regnum cepisset, nisi maxima Mortalitas, prout inferius continetur, fuisset.

E D. Petrus Badoarius de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Martii. Eodem Anno die Veneris XXV. Mensis Januarii, in quo est festum Conversionis Sancti Pauli, circa Vesperas fuit Terraemotus magnus per totum Orbem, cunctis videntibus, & trementibus. Et die Jovis VII. Februarii veniendo ad diem Veneris circa horam primi somni, sive Galli cantus, fuit Terraemotus magnus valde, & in illa die fuerunt tria Terraemota, & diebus praedictorum Terraemotuum fuit alius Terraemotus, in quo Anno mirabilia apparuerunt in aëre, terra, & mari tam

tam in partibus Christianorum, quam & aliarum Nationum non credentium Dominum Nostrum Iesum Christum Crucifixum.

D. Petrus Badoarius praedictus Potestas Paduae. IX. Mensis Septembris fuit Terraemotus magnus in Paduano Districtu. Ludovicus Rex reverfus est in Apuliam, & ex inimicis factâ magnâ vindictâ transiens per Veronam, & Vicentiam, & Cittadelam, ivit in partibus suis.

D. Zanninus Contarenus de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Mensis Septembris de 1349. usque ad Calend. Martii de 1350.

I 3. 5. O.

D. Maphaeus Contarenus de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Mensis Martii de 1350. usque in Calend. Mensis Septembris dicti Millefimi. Eodem Anno Dominus Guido de Bononia super Mare Alemanniae, sive Flandriae Presbiter Cardinalis Sanctae Ceciliae, Apostolicae Sedis Legatus, fuit in Padua, Venetiis, & Tervixio, & inde transiens, ivit in Ungariam, & reversus Paduam de Mense Madii, Corpus Beati Antonii Confessoris de Ordine Minorum de loco, in quo erat, amovit, & in eo loco, in quo ad praefens est cum Archa sua, honorabiliter recondidit. Inde ad Curiam Domini Papae ad Avinionem ivit.

D. Marinus Faletro de Venetiis Potestas Paduae de Mense Septembris in Calendis de 1350. pro duobus Regiminibus usque ad Calendas Septembris de 1351. Eodem Anno scilicet 1350. die Dominico XIX. Mensis Decembris, Nobilis & egregius Dominus Dominus Jacobus de Carraria quondam Nobilis Militis Domini Nicolai de Carraria post prandium stando in camera sua, quae vocatur Ca-

mera Neronis, ad ignem, & tenendo manum ad caminum, & calefaciendo pedem unum, a crudelissimo & nequissimo cane Guilielmo naturali, & spurio filio Domini Jacobi magni de Carraria fuit cum uno cultello percussus, & mortuus.

D. Zaninus Foschari de Venetiis Potestas Paduae in Calendis Septembris. Eodem Anno migravit Dominus Mastinus de la Scala, & reliquit filios suos Dominum Canem Grandem, Canem Signorem, & Paulum Alboinum, ex Domina Thaddaea olim filia Domini Jacobi Magni de Carraria, legitimos, & Frignanum Militem naturalem.

D. Zaninus praedictus Potestas Paduae in Calend. Martii pro duobus Regiminibus usque ad Calendas Martii de 1353. Eodem Millefimo videlicet 1352. de Mense Martii migravit Dominus Obizo Marchio de Este in Ferraria.

D. Omnebonum de Judicibus de Mantua V. Potestas in Calend. Martii de 1352. usque in Calend. Mensis Septembris dicti Millefimi.

D. Petrus Badoarius de Venetiis Potestas Paduae in Calend. Septembris dicti Millefimi usque in Calend. Martii de 1354. Facta fuit magna Liga Venetorum, Dominorum Paduae, D. Canis Grandis de la Scala, D. Aldrevandini Marchionis Estensis Domini Ferrariac, & Mutinae, & datum, & restitutum fuit D. Cani Castrum de Brendolis, quod tenebatur per Dominos Paduae; & Castrum Vigizoli, quod tenebatur per dictum Marchionem, restitutum fuit Dominis Paduae.

D. Maphaeus Contarenus de Venetiis Potestas Paduae pro uno Regimine.

D. Mar-

D. Marcus Contareno Cornario Potestas Paduae pro duobus Regiminibus.

D. Marinus Mauroceno Potestas Paduae pro quinque Mensibus.

D. Johannes de Manfredis de Regio Potestas Paduae pro VIII. Regiminibus.

D. Johannes de Salgardis V. Potestas pro novem mensibus.

1 3 6 2.

D. Guelfus de Girardinis de Florentia Potestas Paduae pro tribus Regiminibus.

D. Johannes Salgardus de Feltro Vice-Potestas Paduae pro III. Mensibus.

D. Simon de Lupis Potestas Paduae pro VII. Regiminibus.

D. Anxedisus de Lojano Potestas Paduae pro duobus Regiminibus.

D. Scolari de Cavalcantibus de Florentia Potestas Paduae pro tribus Regiminibus.

D. Federicus de Lavalonga de Brixia Potestas Paduae pro IV. Regiminibus.

D. Cortesius de Lambertinis Vice-Potestas Paduae de Mense Septembris usque ad V. Novembris.

D. Jacobus de Rangonibus de Mutina Potestas Paduae pro III. Regiminibus.

D. Rizardus Comes de Sancto Bonifacio Potestas Paduae pro IV. Regiminibus.

D. Rubertus de Esculo Potestas Paduae pro duobus Regiminibus, inceptis VI. Maii.

1 3 8 4.

D. Marinus Memo de Venetiis Potestas Paduae pro III. Regiminibus. Incepit VI. Maii.

D. Simon Lupus, & D. Valeranus Vice-Potestates Paduae pro uno Regimine. Inceperunt VI. Novem-

bris. Qui Dominus Simon obiit in suo Regimine.

D. Andreas de Bitonio Potestas Paduae pro II. Regiminibus. Incepit XIV. Maii.

D. Ugolinus de Presbyteris de Bononia Potestas Paduae pro duobus Regiminibus. Incepit XIV. Maii.

1 3 8 7.

D. Jacobus de Azonibus de Tervixio Potestas Paduae. Incepit XV. Maii.

D. Jacobus de Azonibus de Tervixio Potestas Paduae pro duobus Regiminibus. Hoc Anno Dominus Antonius de la Scala, qui dominabatur Veronae, & Vicentiae, perdidit Statum suum XVIII. Octobris.

1 3 8 8.

D. Ugolinus de Presbyteris de Bononia Potestas Paduae pro uno Regimine. Hoc Anno Dominus Franciscus de Carraria, qui dominabatur Paduae, Tervixii, Feltrae, & Civitatis Belluni, perdidit Statum suum XXV. die Novembris.

D. Ubertus de Vicecomitibus de Mediolano Potestas Paduae pro uno Regimine, & XXV. diebus. Incepit XXIV. Decembris.

D. Guilielmus de Soardis de Pergamo Potestas Paduae pro uno Regimine, & mensibus quinque. Incepit Mense Julii die XX. de 1389., & finivit XIX. Junii de 1390. Hoc Anno & supradicta die XIX. Junii Dominus Franciscus Junior de Carraria viriliter recuperavit Paduam cum toto Paduano Districtu, excepto Bassiano.

1 3 9 0., & 9 1.

D. Rizardus de Sancto Bonifacio Potestas Paduae pro tribus Regiminibus. Incepit X. Augusti.

D. Jacobus Gradonico de Venetiis Potestas Paduae pro III. Regiminibus. Incepit VI. Aprilis.

D. Ma-

D. Mapheus Memo de Venetiis Potestas Paduae pro III. Regiminibus. Incepit ultimo Novembris.

D. Petrus Pisano de Venetiis Potestas Paduae pro VIII. Regiminibus. Incepit XVIII. Maii.

I 399.

Potestate Domino Jacobo Gradenigo de Venetiis, in partibus Hiberniae, ubi dicebatur Beatam Mariam apparuisse cuidam Rustico aranti, & receperisse sic fieri debere ad evitandum Pestilentias & Guerras, quae tunc plurimum imminiebant, incepit quaedam Devotio, quod homines & mulieres induebantur pannis lineis albis & longis usque in terram, ac incedebant terni & terni capitibus & faciebus cum faciolis honestissime coopertis. Mulieres verò ut cognoscerentur a masculis, portabant super capite unam Crucem de panno rubeo. Regula vero eorum talis erat. Primo quod quilibet deberet devotè integrè confiteri; & si alicui offenderet, debebat ei petere veniam; & si ab aliquo fuisset offensus, debebat ei parcere; & restituere male ablatum, si posset, & si non posset, habere saltem bonam voluntatem. Et per novem dies ibant taliter induti insimul per Civitates, Castra, & Villas, intrando Ecclesias ad minus tres in die, cantando alta voce Devotiones devotissimas in honorem Crucifixi, & Beatae Mariae. Et quando attingebant ad aliquam Ecclesiam, vel ad aliquam viam, omnes se projiciebant in terra, & alta voce clamabant, *Misericordia, Misericordia, Misericordia*. Similiter quando Corpus Domini per Presbyterum elevabatur, clamabant *ter Misericordia*. Ac etiam supradictis novem diebus faciebant vitam Quadragesimalem, & non debebant dormire in lecto, nec

Tom. XII.

A expoliare die ac nocte supradictum habitum. Multi etiam ibant pedibus excalceatis. Expletis autem novem diebus, mittebant Ambaxiatores aliquos ex eis sic indutos ad Civitates eis proximiores, rogando ex parte Beatae Virginis, & Societatis Albae, quod vellent facere supradictam Devotionem; & numquam auditum fuit, quod in aliquo loco habuerint repulsam. Immo ubique benigne recipiebantur, & rogabantur, quod ibi permanerent ad eos docendum Regulam & modum servandum: excepto in Venetiis, ubi turpiter fuerunt licentiatii. Supradicta autem Devotio de Hibernia venit ad Angliam, deinde in Franciam, postea in Pedemonium, deinde Januam, & in Lombardiam, in Tusciam, Romam, Ducatum Apuliae, Marchiam Anconitanam, in Romandiolam, Bononiam, Ferrariam. Et in omnibus supradictis locis factae fuerunt infinitae Paces & Concordiae, & praecipuè inter Guelfos & Gibellinos, & inter multos alios mortales inimicos, qui sibi ad invicem occiderunt patres, fratres, & filios, ac etiam alios propinquos; ex quo omnes clara voce dicebant illud processisse ex divina voluntate. Die autem XXIV. Septembris supradicti Millefimi Oratores dictae Albae Societatis venientes de Ferraria, cum Dei auxilio Paduam applicuerunt; quibus obviam usque ad Baxanellum extra Portam Sanctae Crucis iverunt totus Clerus, & quasi totus Populus Paduanus, & cum maxima devotione introducti fuerunt, ipsis cantantibus unam Orationem, quae incipit: *Stabat Mater dolorosa &c.* Die verò sequenti, & successivè omnibus diebus praedicabant, aut super Platea Domini, aut super Palatio Communis Paduae, ubi

ubi redditur jus, instruendo Populum de supradicta Regula, & de multis Miraculis, quae quotidie apparebant in multis locis Italiae, dum supradictae Processiones fierent. Nam verè multa miracula etiam in Padua tunc temporis apparuerunt, quae scribere nimis longum esset. Interim autem ita placuit Civibus Paduanis dicta Societas Alba, quod in paucis diebus intraverunt cum omnes Milites, omnes Nobiles, omnes Mercatores, & quasi totus Populus Paduanus, & quasi omnes Dominae, ac etiam Episcopus cum Clero Paduano cum maxima devotione. Et die penultima Septembris incepta fuit fieri Processio per Civitatem, & extra. Homines vero ibant separati a Mulieribus cum tanto ordine ac humilitate, quod per illos novem dies non fuit auditum, quod facta fuerit una inhonestitas, nec una rixa. Et multi pueri aetatis anni unius, & ab inde infra, ad ipsas Processiones portabantur induti de Albo, quorum nullus umquam auditus fuit plorare, donec Processiones fiebant. Et durabant ipsae Processiones communiter ab Aurora diei usque ad duas horas post Nonam. Intravit etiam hanc Regulam Magnus Dominus Franciscus de Garraria cum ejus filiis & uxore, qui tunc dominabatur Paduae & Paduano Districtui. In summa tot intraverunt, quod numerati fuerunt viginti tria millia & sex centum. Finitis novem diebus, unus Magister in sacra Pagina praedicavit super Prato Vallis, ubi mirabile videbatur videre tot de Albo uno eodem habitu indutos. Effectus Praedicationis fuit hortari homines & Dominas de devotione, quam fecerant, & rogare eos, quod pro tempore futuro vel-

A lent a peccatis abstinere. Similis devotio postea facta fuit per Castra omnia, & per omnes Villas Paduani Districtus, & in tantum placuit omnibus ista devotio, & talis habitus, quod in Padua factae fuerunt sex Frataleae de dicto habitu, quarum quaelibet unà Dominicā ibat per Paduam intrando omnes Ecclesias; & aliā Dominicā alia Fratalea, & sic successivè. Multi fuerunt, qui dum viderunt se in casu mortis, ordinabant dum mortui forent, se portari indutos de Albo, & ab de Albo indutis; quod quidem erat maxima compassio ad videndum. Et multi etiam fuerunt, qui ipsum Habitum portaverunt ultra mensem unum, intrando quotidie Ecclesias in Padua, & in Paduano Districtu; & praecipuè ad Sanctam Mariam de Lugo omnes illo anno cum maxima devotione ibant.

MCCCLXXV.

D Terrae infra scriptae erant subditae Romanae Ecclesiae; omnes infra unum mensem voce populi spontanea rebellaverunt dictae Ecclesiae: quod omnibus mirabile visum fuit. Primo Viterbum, Toschanella, Amelia, Urbsvetus, Bagnum Regium, Cornetum, Orti, Monteflascho, Aquapendente, Radicofani, Civitas Castellae, Eugubium, Nuceria, Gualdum, Cagli, Orbinum, Castrum durans, Sanctum Angelum in Vado, Marchatellum, & omnes aliae Terrae de Massa Trebara, Fabrianum, Saxum ferratum, Narni, Perusium cum toto Comitatu, Clusium, Castrum Plebis, Rontana, Calamelium, Mudiliana, Fornezanum, Forlivium, Meldula, Brexegella, Castiglione, tota Provincia Galiadae cum multis Castris, Cexena, Bononia, Firmum.

INSTRUMENTUM PACIS

A FRATRE JOHANNE VICENTINO

ORD. PRAED.

INITAE IN AGRO VERONENSI

I N T E R

GUELFOS ET GUIBELLINOS

CORAM POPULIS COMPLURIUM CIVITATUM,

ANNO CH. MCCXXXIII.

INSTRUMENTAL PAGE

A TRADITIONAL INSTRUMENTAL PAGE

OF THE

INSTRUMENTAL PAGE

OF THE

INSTRUMENTAL PAGE

OF THE INSTRUMENTAL PAGE

OF THE INSTRUMENTAL PAGE

INSTRUMENTUM PACIS

I N T E R

GUELFO, ET GUIBELLINO.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi a Nativitate ejusdem Millefimo ducentesimo trigesimo tertio, Indictione Sexta: Domino Friderico Imperatore regnante, die Lunae quarto Kalendas Septembris: in Campanea Veronae versus Mantuam, juxta fluvium Atesis longe a civitate Veronae per tria miliaria vel circa: Ubi namque aderant civitates Veronae, Mantuae, Brixiae, Paduae, & Vincentiae cum Carociis, & Tarvisiani, Veneti, Bononienfes, Ferrarienses, & de diversis partibus in maxima quantitate gentium cum Insigniis & Vexillis, praesentibus testibus Dominis Jacobo Veronensi, Fratres Gualla Brixienfi, Guidotto Mantuano, Henrico Bononiense, Guilielmo Mutinense, Nicolao Regienfe, Tisio Tarvisino, Manfredo Vincentino, & Nicolao Padoano, Episcopis: Tancredo Bononiense Archidiacono, Fratres Bartholomeo Priore Fratrum Praedicatorum de Verona, Fratres Jacobo de Bononia, Fratres Guidone de Parma, Fratres Sufinello

A de Padua ejusdem Ordinis: Dominis Uberto Vicecomite Bononiense, Petro Aluserii Tarvisino, Ardizione Advocato Paduano, Henrico Becaldi de Rivolis Vincentino, Jacobo de Terzago Brixienfe, & Joanne Bochax Ferrariense, Potestatibus: Domino Jordino Sancti Benedicti de Padua, & Girardo de Gananfis de Padua. Cum quaestio & discordia verteretur de multis, & guerra fuisset hactenus a multis retro temporibus inter Dominum Rizardum Comitem de Sancto Bonifatio, & partem ejus ex una parte, & quatuor viginti, & Monticulos ex parte altera, & cum utraque Pars compromississet in me Fratrem Joannem Vincentinum de Ordine Fratrum Praedicatorum tamquam in Arbitrum, Arbitratorem, & amicabilem Compositorem, & meis mandatis in omnibus stare juraissent, Compromisso, seu promissione vallata sub poena mille Marcharum auri pro Parte & pro quolibet Principe, & sub poena mille Marcharum argenti pro quolibet Milite, sicut apparet Instrumento facto per Girardum de Tramonte, Notarium Paduanum: Ego Frater Joannes Vincentinus de Ordine Fratrum Praedicatorum, primo Divina

vina Gratia invocata ex parte Redemptoris Domini nostri Jesu Christi, & auctoritate Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & Domini Gregorii Papae excommunico, maledico, & anathematizo & trado Diabolo Sathanae omnes contradictores & violatores Pacis, quam super praedictis, & inter praedictos promulgavero & pronuntiavero. Et sequenter pronuntio & promulgo, arbitror, & sentio sicut Arbitrator, Arbitrator, & amicabile Compositor plenariam remissionem de omnibus damnis datis, injuriis & contumeliis, tam in personis, quam in rebus & juribus, ut ita loquar ab una parte in aliam, & e converso, ab una persona vel pluribus in * unum personam alterius partis, vel plures, vel in * unam jus alterius partis, vel plura: & de his omnibus & consimilibus pronuntio, arbitror, & statuo firmam pacem inter omnes fieri, esse, & in perpetuum inviolabiliter observari, & ut ipsi per suos ita faciant observari & conservari, nec aliquo modo, vel ingenio, seu fraude facient, vel procurent, aut suo posse permittant ut alia pars offendatur, vel aliquis alterius partis, vel favore ipsius partis in rebus sive personis, vel alio quovis modo occasione praedictae Guerrae: Item volo & mando, ut Comes cum sua parte, tam de Civitate, quam de Villis ad sua loca revertantur libere ac secure, de quibus propter guerram exiverunt, sive de Civitate sive de districtu: Item praecipio sub poena Sacramenti, quod illi qui steterunt in Civitate & in Villis nullam injuriam inferant illis, qui revertentur, sed tamquam fratres eos benigne ac pacifice recipiant, atque tractent: Item praecipio per asperionem Sanguinis Domi-

A ni mei Jesu Christi sub attestazione Divini Judicii, & sub ejus maledictione atque mea, utramque Partem, & singulos de ipsa, & in remissionem omnium peccatorum injungo, ut omnem injuriam sibi ad invicem factam verbo vel facto, de puro corde remittant, omne odium & omnem rancorem de suis cordibus expellentes: Quae quidem partes incontinenti sibi invicem remiserunt omnia supradicta, ut dictum est, stipulatione praemissa: Item decerno, volo, & districte praecipiendo mando, ut quicumque de Parte alterutra in Civitate vel extra occasione hujus guerrae possessionem suam vel quasi dimisit: Item si rem quamcumque mobilem, vel se moventem ad ipsum absque difficultate & contradictione alicujus revertantur, & ipsam rem habeant cum effectu: Ita tamen quod nulli ex hoc in petitorio, vel possessorio praedictum generetur, non obstante occupatione, adjudicatione, sive designatione per quamcumque Personam privatam, seu publicam, sive per Commune tempore guerrae factam, salvis omnibus actionibus & juribus utrique Parti nunc competentibus in omnibus possessionibus aliis vendicandis, sive procernendis, quas aliquo tempore perdiderunt: De damnis vero ab utraque parte factis & datis post Treguam meam sub debito juramenti districte praecipiendo praecipio ut restituatur hinc inde, tamen ab alterutra partium nulla propter hoc sumatur vindicta, sed pro restitutione obtinenda recurratur ad illos, quos super hoc duxero deputandos: De damnis tempore guerrarum datis nihil definitio ad praesens, sed meae potestati & arbitrio reservo: Item dico & praecipio de debitis pecuniariis ex causa mutui

tui vel quasi mutui factis non fiat jus, vel reddatur, nisi prout ego meo consilio disposuero plus vel minus secundum meam voluntatem: Item volo & jubeo, quod omnes condemnationes non exactae vel solutae, & banna usque ad tempus treguae meae, quocumque tempore, ante etiam a centum annis facta, irrita penitus sint & cassa, & ipsa infringo & casso; & praecipio quod omnes banniti de libro bannitorum extrahantur, qui positi sunt ante tempus treguae praedictae: De damnis autem datis Episcopatu. Veronensi & aliis Ecclesiis ab utraque parte, meo arbitrio reseruo: Item laudo & praecipio, quod omnes Daiae, Collectae, atque Taleae hactenus impositae, quae exactae non sunt, cassae sint, & hactenus non exigantur sine mea licentia speciali, vel ejus cui delaxavero: Item colligationes & conjurationes huic Paci contrarias ab utraque parte factas & faciendas casso penitus & damno, pronuntians illos, qui se talibus Sacramentis asfrinxerunt aliquatenus, non teneri, & pronuntio ut ad invicem se absolvant: Et haec omnia laudo pronuntio atque praecipio in perpetuum in singulis capitulis observari sub poena & in poena mille Marcharum auri & sub maledictione Domini mei Jesu Christi, atque mea facta contra violatores pacis & contraditores mandatorum meorum. Ut autem Pax ista Deo auctore promota ipso adjuvante remaneat inconcussa, pro ipsa fulcenda poenas duxi contra violatores, & perturbatores ipsi merito apponendas. Ex parte igitur Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, auctoritate

A quoque Apostolorum Petri & Pauli maledico, excommunico, anathematizo illam partem, vel illos, sive illum de alterutra partium, qui hanc pacem non susceperint, & mandata mea, & pro ea factis non paruerint, vel non servaverint, vel dictam pacem violaverint, aut turbaverint, seu quovis modo contravenerint, partem aliquam, vel aliquem de ipsa in rebus vel personis per dolum vel violentiam graviter offendendo: cui sententiae volo subiacere omnes, qui violatoribus & turbatoribus hujus pacis dederint in hoc auxilium, consilium, vel favorem, in qua sententia volo etiam comprehendi circumvicinarum Potestates, & Consilia Civitatum..... vel in unam alterius partis vel plures..... sed sit res in eo statu, quo erat ante per octo dies, quod occasione praedicta eam taliter dimisisset.

D Ego Bonifatius Regalis Aulae Notarius qu. Aspectati filius Mutinensis Civis, & nunc Notarius dicti Fratris, praedictis omnibus interfui una cum Giaro de Tramonte Paduano, & Jacobino Gratioli de Bononia Notariis, & jussu praedicti Fratris ejusdem tenoris cum eidem plura Instrumenta scripsi, & superius correxii, & emendavi, vel in unam ac etiam, & alibi, sed sic res est.

E Ego Bon-riprandus de Spitiariis Notarius D. Regis Federici auctenticum hujus exempli vidi, & legi, & ut in eo continebatur, ita in hoc legitur exemplo, nihil per me juncto, nec diminuto praeter litteras vel syllabas, seu signa, pro quo sensum vel sententiam mutet in aliquo, rogatus scripsi.

D E
CHRISTIANORUM
V E N E R A T I O N E
ERGA SANCTOS
POST DECLINATIONEM ROMANI IMPERII.
D I S S E R T A T I O
QUINQUAGESIMA OCTAVA.

D. B.

CHRISTIANORUM

VERITAS

REGA SANCTO

NON DECESSIT OMNIBUS IN TERRA

DISECTATIO

QUONIAM DABITUR OMNIBUS

DISSERTATIO

QUINQUAGESIMA OCTAVA,

On est hujus loci ostendere, quanta antiquitate, & quam solidis rationibus, & auctoritate ac Traditione Sanctorum Patrum, nitatur

Christianus cultus erga Beatorum animas, quas nempe singularis virtus & morum sanctitas servata in terris, ad aeternam felicitatem, beatamque Immortalitatem, in Coelis paratam, evexit. Ad Theologos hocce argumentum pertinet. Innumeri vero e Catholicis heic sese jamdiu exercuerunt; & apud nos exploratum est, nihil repugnare summo illi cultui & honori, quem supremo Rerum Domino Deo quaecumque creatura ratione praedita debet, venerationem quoque impendere Sanctis; neque enim illos putamus Deos, neque ut Deos, sed ut Dei Servos colimus; neque ab iis veluti rerum in Coelo arbitris beneficia poscimus aut speramus; sed quidem ad eos si lubet, confugimus, ut ab unico bonorum omnium largitore Deo per merita Christi ejus filii nobis impetrent, quod nos tam facile ex nostris precibus sperare nequaquam auderemus. Itaque hoc unum ego persequar, videlicet edisseram, quae se gererent Italici Populi in Sanctorum veneratione rudibus iis Seculis,

A de quibus est mihi sermo. Duo potissimum Populos Christianam Religionem professos incitabant ad amorem Sanctorum, & ad eos sibi demerendos: scilicet primo beneficiorum tam spiritualium quam temporalium per eos spes, tum mundanae laudis, dicam etiam utilitatis cupiditas. Quod est ad primum, ubi persuasum Populo erat, Ecclesia quapiam probante atque testante, aliquem sive virum, sive feminam, sanctitatis gloriam in terris excelluisse, receptumque in Caelis multa posse apud Deum: continuo fidelium affectus & fiducia erga illum excitabantur, & praecipue si multus Miraculorum & curationum rumor ejus Vitam illustrabat, aut obitum conseqebatur. Proinde apud Deum patrocinio atque intercessionem istorum sensim commendabant sese homines viventes, prout fama virtutum ac prodigiorum increbrescebat. Sed quum prodigia ista, morborumque curationes plerumque non alibi fierent, quam ad Sanctorum tumulos, aut ubi eorum sacra Lipsana adservata publico cultui exponebantur: hinc altera cupiditas emergebat habendi apud se aut plura, aut unum saltem e Sanctorum Corporibus; & quoties id impetrari non poterat, eorum saltem Reliquiae incredibili studio procurabantur. Summae gloriae sibi ducebat quaelibet Civitas, quaelibet Basilica,

sive religiosum Collegium, exuviis tam pretiosis ac salutiferis potiri; eisque abundare, maximum felicitatis augmentum videbatur. Praecipue vero sibi plaudebant, & de se fortunam benemeritam arbitrabantur, quibus contingebat Sancti alicujus eximii, ac percelebris Corpus, & Sepulcrum apud se habere, eoque magis si Miraculorum gloria is excellebat. Undique enim devoti animi causâ, aut spe recuperandae valetudinis, confluebant illuc populi, & ex ipsis longinquis regionibus turmatim peregrini advolabant. Hinc Urbi tam fortunatae, aut Monasterio, aut Basilicae tantum pignus adservanti, gloria nominis augebatur, dona & oblationes uberrimè accedebant, aliique non tam privati quàm publici proventus multiplicabantur in dies. Contra sibi iratos paene Superos, aut ingloriam, aut parum illustrem suam sedem reputabat is populus, qui aut nullum protulisset egregium ex sanctitate hominem, & in patrio solo sepelisset, aut aliunde sacra illius ossa in sinum suum non advexisset. Ejusmodi erant majorum nostrorum opiniones, consilia, ac vota, a quibus nostra quoque tempora parum abesse deprehendimus, nisi quod olim in permultas anomalias, variosque excessus a solida pietate Christiana minime probatos, & infra mihi innuendos, hic ardor deflecebat, quibus Ecclesiasticae tandem leges, & prudentia posteriorum Seculorum finem fecere, aut certe frenum imposuere, non sine laude Pontificum, ac universae Catholicae Ecclesiae.

Itaque vel ipso Seculo post Christum natum Quarto Ecclesiastica Historia nos docet, quanta celebritate Natales dies Sanctorum agerentur a Christiano populo iis in locis, ubi sacra eorum Corpora condebantur. Ad

A *piam illius diei renovationem interdum non tantum universa Civitas commovebatur, sed & ipsa suburbana & conterminarum gentium agmina illuc certatim properabant. Quo autem latius Caelitis alicujus fama sonabat, eo major fiebat populorum concursus. Notissima sunt, quae Sanctus Paulinus in Natali Tertio, hoc est Anno Christi CCCXCVI. cecinit de festo Sancti Felicis Nolani, celeberrimi eo tempore Christi Confessoris & Martyris.*

*Stipatam multis unam juvat Urbibus
Urbem*

*Cernere, totque uno compulsam examina
voto.*

C *Lucani coeunt Populi, coit Appula pueres,
Et Calabri &c.*

Ipsaque caelestem sacris Procerum monumentis

*Roma Petro Pauloque potens, rarefcere
gaudet*

*Hujus honore die, portaeque ex ore
Capenae*

D *Millia profundens ad amicae moenia
Nolae,*

*Dimittit duodena decem per millia densa
Agmine: consertis longe latet Appia
turbis.*

Tum alios enumerare Populos pergit Nolam confluentes, & in haec verba definit:

E *Una dies cunctos vocat, una & Nola
receptat,*

*Totaque plena suis, spatiosaque limina
cunctis;*

*Credas innumeris ut moenia dilatari
Hospitibus: sic Nola. assurgit imagine
Romae.*

*Ingentem quoque pii Populi concursum ad Sancti Hippolyti Martyris
fe-*

festum in agro Romano celebratum, testatus est circiter ea tempora Prudentius in Hymno de Sancto Hippolyto. Per totum verò annum, nedum Natali die, indefessa peregrinorum pietas ad visitanda Romae sacra pignora Apostolorum sese conferebat. Ita & alibi per Italiam factum, ex quo Christianae Fidei nomen dedere Romanorum Imperatores. Pium hunc ergo morem barbaris quoque subsequitis Saeculis religiosissime servatum quisque conicere, vel me tacente potest. Multis ego insistere possem exemplis; sed juvat, unum e Patria mea adferre, ut ostendam, quanto in honore olim foret Sancti Geminiani Mutinensis Episcopi sepulcrum. Ejus Vitam publici juris fecit Cl. V. Johannes Bollandus e Soc. Jesu, in Actis Sanctor. ad diem XXXI. Januarii. Ego vero Part. II. Tomi II. Rer. Italicar. pag. 687. laciniam ejusdem Vitae, nondum, ut putabam, editam producens, deprehendi illius Auctorem floruisse circiter Annum DCCCCXX. Accipe nunc, quid ille habeat de Sancto hoc viro Mutinensium patrono. In loco ergo, scribit is, ubi Beatus Geminianus sepultus est, Corpus ejus quotidianis virtutibus, favente Christo veneratur, & colitur, atque a fidelibus assidue frequentatur. Siquidem ab ejus mausoleo.

*Liquor exundat olei:
Sanantur ibi languidi
A quocumque discrimine.*

*Vota praestantur congrua,
Reorum cadunt vincula,
Effugantur Daemonia,
Declarantur judicia.*

Quibus postremis verbis indicantur
Judicia Dei ad dignoscendos divinâ

A virtute innocentes & reos, de quibus ego Dissertationem XXXVIII. institui. Infra idem Auctor scribit: *Omni devotione ad ejus sepulcrum plebs urbana & rustica quotidianis miraculis celebrata ardentissime confluebat. Interea revolvente anni orbitâ, die sancti ejus funeris anniversariâ, Infinita Populorum ad Ecclesiam convenit caterva &c.* D Animadvertisti e Sancti Geminiani tumulo manasse Oleum, quo aegri delibuti valetudinem recipiebant. Idem contigisse olim ad aliorum complurium Sanctorum tum Orientis tum Occidentis, narrant eorum Historiae apud Surium, Bollandianos, Ughellium &c. Manna quoque inde collectam, ac parvis ad curandos aegros virtutis, eadem referunt Historiae. C Saepe mecum recogitavi, cur plerique ex hisce sacris Tumulis temporibus nostris ab ejusmodi emanatione cessarint; id autem factum, vel quia debilitata sit pia populorum persuasio, quae tot olim ex ipsis oleis, sive liquoribus miracula impetravit; vel quia nonnulla, quae prodigii loco rudibus Saeculis habebantur, naturales effectus aëris, ac marmoris fuerint; si quis contendat, quod lubet sentiat. Ego tempora nostra cautiore, nihilque praeteritis pietate & fide concedere, immo & antecellere puto. Rasponus in Lib. I. de Basilica Lateranensi animadvertit, ex marmoreo sepulcro *Silvestri Secundi Papae*, quamquam humido in loco nequaquam sito, manasse aquas guttatim vel ipso sereno caelo, non sine complurium admiratione. Inter Magos, uti stultum vulgus sensit, aut mentitus est Benno Cardinalis, Silvestrum ego non referam, qui antea Gerbertus; at certe ne inter Sanctos quidem computandum quisquam arbitrabitur. Exemplum domesticum par est mihi.

mihi in marmorea tabula, quam paries internus Ecclesiae Pomposianae, cui servio, adservat. Attamen de Sepulcro Beatae Beatricis II. Estensis apud Ferrarienses, unde liquor manat certis tantummodo anni diebus, ea narrantur, quae si vera sunt, supranaturalem virtutem indicare videntur. Verum ad alia progrediamur.

Quod Mutinensi Civitati olim accidisse vidimus, *infinita Populorum cetera* illuc confluente venerationis causa erga Sanctum Geminianum, id unaquaeque alia, ut sibi contingeret, optabat; atque ut huiusmodi sacrorum Corporum possessionem sibi compararet, nihil intentatum relinquebat, illorum praecipue, ad quorum tumulos plura miracula Deus operaretur. Quare cum Reges, ac Principes, tum Episcopi, & Abbates solliciti ultra modum erant in exquirendis, & impetrandis Caelitum Reliquiis; eoque ardentius eorum integris Corporibus, rati se incredibile decus consequuturos, & suae Patriae, aut Basilicae raram gloriam atque utilitatem collaturos, si Sanctorum, praesertim celebriorum, pignora illuc inferrent. Celebratissimum est, & cunctis notum, quod Liutprandus Langobardorum Rex circiter Annum Christi DCCXXII. egit. Nimirum quida Sarraceni depopulata Sardinia, etiam loca illa, ubi ossa Augustini Episcopi (celeberrimi Ecclesiae Doctoris) propter vastationem Barbarorum olim translata, & honorifice fuerant condita, foedarent, misit eo, & dato magno pretio accepit, & transtulit ea in Urbem Ticinensem. Haec Paulus Warnefridi in Histor. Langobardorum. Simili ratione Aistulphus eorumdem Langobardorum Rex, quum Anno DCCCLIII. conditurus esset insigne Monasterium Nonantulanum in agro

A Mutinensi, impetravit a Stephano II. Romano Pontifice *Corpus Sancti Silvestri Papae*, ibique colendum reposuit. Vide Opusculum de Fundatione ejusdem Coenobii Part. II. Tom. I. Rer. Italicar. pag. 189. Regem hunc imitatus Ludovicus II. Imperator, quum Casauriense Monasterium in Aprutio a se conditum illustrare quantam posset sedulitate cuperet, ab Hadriano II. Romano Pontifice circiter Annum DCCCLXXII. & ipse petiit *Corpus Sancti Clementis Papae*; quod Romam Anno DCCCLXVI. e Taurica Chersoneso advectum fuerat; atque ab eo impetratum transtulit ad idem Coenobium. Consule Chronicon ejusdem Monasterii, Part. II. Tomi II. Rer. Italicar. pag. 765. Sic eodem Seculo Everardus Fori Julii Dux Cisoniense Monasterium aedificaturus a Romana Sede impetravit *Corpus Sancti Callisti Papae*, ut auctor est Frodoardus Lib. IV. Cap. I. Histor. Remen. Reliqua bene multa paris studii exempla praetereo. Illud tantum commemorare juvat, usque ab ipso Quarto Christianae Aerae Seculo, quo Christi fidelibus tunc denique licuit Basilicas & publica Templa aedificare, ibique nullo contradicente sacris operari, coepta sunt Templa construi, ac nomen habere a Sanctis Apostolis atque Martyribus, & reliquis deinde Sanctis. Qui mos perdurat, quum fere omnia Templa ab aliquo Sancto, aut a pluribus titulum nunc suum desumant. Verum summa in veneratione apud Catholicos semper fuere, semperque recolenda sunt, verba Sancti Augustini Lib. 8. Cap. 27. de Civitate Dei, scribentis: *Nec tamen nos eisdem Martyribus Templa, Sacerdotia, Sacra, & Sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Hoc ergo nobis statuendum,*

dum, Catholicorum Tempia, uni semper Deo dicata fuisse, atque dicari in memoriam & honorem Sanctorum. Certissimum est hoc, & Theologo cuique notum Ecclesiae Catholicae Dogma, cui nihil officit ignorantia interdum & inerudita vulgi credulitas, aut alicujus popularis Scriptoris male confuta oratio. Praeterea quum fere unaquaeque Ecclesia, & pleraque Monasteria unum quempiam e Sanctis in Patronum sibi praecipuum olim adsciverint, accidit, ut in Episcopatus atque in Coenobia ipsa pertransiret, ibique stabilis deinde foret eadem appellatio. Ita sub nomine *Episcopii Sancti Zenonis* Ecclesia Veronensis; *Sancti Apollinaris* Ravennas; *Sancti Ambrosii* Mediolanensis; *Sancti Geminiani* Mutinensis &c. designabantur. Idem quoque erat, dona offerre *Beato Petro*, ac Basilicae Vaticanae; *Sancto Benedicto*, ac Monasterio Casinensi; *Sancto Silvestro*, ac Monasterio Nonantulano; *Sancto Vincentio* ac Coenobio Vulturnenfi &c. Quo tempore invaluerit eiusmodi consuetudo, non facile decernas. Vel ipso Seculo vulgaris Epochae Sexto illius vestigia quidem subluere videntur. Praesertim vero post Annum Aerae Christianae Millesimum, & postquam in libertatem se vendicarunt pleraeque Civitatum Italicarum, unaquaeque Patrono suo tutelari quantos potuit honores enixissime procuravit. Historici Florentini memoriae prodidere, quae decreta fuerint a Republica Florentina, ut festa dies Sancti Johannis Baptistae, Patroni Urbis, magnificentius in posterum celebraretur. Ravennates vero mirum est, quantâ magnificentiâ festum diem Sancti Apollinaris Episcopi & Martyris olim celebrarint. Praeter alia Comprovinciales Episcopi eâ die convenire Ra-

vennam jubebantur, nisi infirmitate aut aliâ Canonica excusatione impedirentur. Atque ad id obsequii praestandum Archiepiscopo sese obligabant, quo die ab ipso Episcopalem consecrationem recipiebant, uti Rubeus animadvertit ad Annum MCCLXIII. in Hist. Ravenn. Equorum cursus ad bravium non minus Florentiae, quàm Ravennae, solemnî illâ die peragebatur. Praeterea ne Mutinenses quidem segniores fuere in ornando Festo Sancti Geminiani Episcopi ac Patroni sui. In Statutis Mstis Reipublicae Mutinensis Anno MCCCXVII. confectis, & in ejus Archivo adservatis, habetur Lib. 6. Rubric. primâ decretum istud: *De qualibet familia omnium habitantium a Serra de Legorzano inferius veniat unus ad Festum Sancti Geminiani in Vigilia, & apportet unum cereum in manibus, & stet in Civitate Mutinae in sequenti die usque ad Tertiam. Et Potestas Mutinae in Vigilia Beati Geminiani post Nonam teneatur facere venire Communia Villarum & Locorum districtus Mutinae a Serra de Legorzano inferius, scilicet quodlibet Castrum & quamlibet Villam per se sub suo Vexillo cum hominibus suae Villae vel Castri, secundum quod placuerit Consilio Generali. Et omnes homines Civitatis Mutinae & Burgorum teneantur in dicta Vigilia Sancti Geminiani ire ad Festum cum reverentia & devotione cum cereis & dupleriis in propriis manibus, cum vicinis post Consanorum suae Societatis. Et debeant omnes intrare per Rezam majorem de Leonibus (idest per Regiam, quo nomine olim portae majores Templorum donabantur. Adhuc autem apud Populum Mutinensem ea appellatio perdurat) in dictam Ecclesiam. Et omnes Consanoni vicinantium dimittantur in dicta Ecclesia usque ad Octavam Sancti Gemi-*

Geminiani. Anno quoque MCCCVI. decretum fuerat, *Quod in Festo Sancti Geminiani quodlibet Caput Domus Civitatis Mutinae & Burgorum teneatur venire ad offerendum unum Cereum ad dictum Festum, sub Vexillo suae Societatis*. Nundinae quoque in Civitate habebantur tres dies ante, & totidem post Festum. Ita Ferrarienses in Statutis MS^{tis} Anno MCCLXVIII. exaratis haec statuerunt: *Omnis homo de Civitate Ferrariae habens in valentia centum Libras Imperialium, & a centum supra, teneatur apportare vel apportari facere in Vigilia Beati Georgii ad honorem Dei & Beatae Virginis Mariae, & ipsius Martyris, unum Cereum ad Matutinum. Et omnes ordines Civitatis Ferrariae, singuli per se, teneantur similiter de Communitate sua mittere ad Ecclesiam praedictam unum Cereum de duabus libris cerae. Ex hisce oblationibus, quantum proficeret Ecclesia, omnes intelligunt.*

Explicari autem non potest, quantâ magnificentiâ, quantâque religiositate peragerentur olim Translationes sacrorum Corporum. Tunc enim finitimarum Urbium Populi & Episcopi effusissime in unum locum confluebant, certantibus cunctis Sanctorum pretiosas exuvias cernere, venerari: quorum videlicet ope unusquisque a Deo aliquid se impetraturum sperabat. Surius, & Bollandistae ex his plurima exempla ministrant. Ego quoque inlustre exemplum protuli Tomo VI. Rer. Italicar. in Translatione Corporis Sancti Geminiani Mutinensium Patroni. Et haec sane secundum verae pietatis normam. Accedo nunc ad alios eorum temporum mores, quos excusare fortasse possis, laudare difficile velis. Erant Urbes, erant Monasteria, quibus nihil obtigerat Reliquiarum insignium, idest illud

A deerat, quod ea tempestate veluti ornamentum ac praesidium omnium pretiosissimum habebatur, summamque invidiam in eo carentibus quotidie commovebat. Quod ergo precibus impetrare non licebat, multi fraudibus, furto, nundinatione, vi, aliisque artibus sibi conquirendum duxere. Pium, Deoque probatum censebant quidquid in hanc rem molirentur, dum sui voti compotes fierent. Quinto ipso Ecclesiae Seculo non desunt informis huius ardoris exempla, qui progrediente tempore in piam, si licet dicere, insaniam usque excrevit. Exploratissimum est, circiter Annum Christi DCLIII. Floriacenses Monachos e Gallia se ad Montem Casinum contulisse, atque inde revelatione confictâ furtim sustulisse sacra Corpora, sive ossa Sancti Benedicti, Monastici Ordinis in Occidente institutoris, & Sanctae Scholasticae ejus Sororis, illaque in Gallias ad suum Coenobium advexisse. Excusandum tamen facinus, quum Italici Monachi sacrum locum a Langobardis antea excisum negligerent, neque ex ruinis venerandas Patriarchae sui exuvias efferrent. Equidem novi recentiores Casinensium ad fabulas amandare hujusmodi Translationem. Sed uti animadvertēbam Part. I. Tomi II. pag. 348. Rer. Italicar. stat contra ineluctabilis auctoritas & testimonium Pauli Diaconi, Casinensis Monachi, praeter tot alia antiquitatis monumenta. Id ergo unum contendere fas est, sacra videlicet pignora Sancti Benedicti restituta demum fuisse Casinatibus: quam sententiam & ego validis rationibus niti ostendebam in loco supra memorato. Quod est ad potentes viros, Aistulphus Langobardorum Rex dum Romam gravi obsidione premeret Anno DCCLV.

multa Corpora Sanctorum, effodiens eorum coemeteria, ad magnum animae suae detrimentum abstulit, ut habet Anastasius in vita Stephani II. seu III. Papae. Non ablimili ratione Sico Princeps Beneventanus armis & vi usus est ad suam Urbem ditandam Sanctorum ipsanis. Nam circiter Annum DCCCLXXXII. Neapolim durâ obsidione cingens, ad pacta Cives adegit, & Januarii Sancti Martyris Corpus de Basilica, ubi per longa temporum spatia requievit, elevans, cum magno tripudio Beneventum regreditur. Haec Anonymus Salernitanus Part. I. Tom. II. Rer. Italicar. pag. 290. Neque segnius ad hasce opes conquirendas exarsit Sichardus Princeps ejus filius: nam ipso Anonymo teste Cap. 47. Paralipomen. Part. II. Tomi II. Rer. Italicar. pag. 209. Neapolitanos & ipse afflixit, & Corpora Sanctorum effodiens, eorum sacra mysteria abstulit. Infra, Cap. 58. addit idem Scriptor de eodem Principe: *Factum est, ut Tyrrheni aequoris insulas, Ausoniaeque universa loca idem Princeps circuiret, ut Corpora Sanctorum, quotquot invenire posset, Beneventum cum debito honore deferret. Atque per idem tempus ex Insula Liparitana Bartholomaei Beati Apostoli Corpus Beneventum cum magno gaudio deferri jussit. Amalfitanis etiam eripuit Corpus Sanctae Martyris Triphomenis, & Beneventum adduxit. Ita Civitas illa alienis spoliis gloriabatur, pliumque arbitrata est triumphum Templâ finitimorum expilare, ut sua ditaret. Subsequenti Saeculo Henricus I. Auceps Germaniae Rex non dispari cupiditate, & prope est ut dicam furore, aggitatus est. Audiens enim, Lancea e clavis Cruci Dominicae olim affixis confectam dono datam fuisse Rodulfo Burgundionum Regi, tam inaeestimabile*

A donum caeleste praemiis propositis, ut sibi compararet, enixissime studuit. Recusante Rodulfo, Rex Henricus, quia hunc mollire muneribus non potuit, minis terrere magnopere curavit. Omne quippe regnum ejus caede atque incendiis se depopulaturum esse promisit. Tantam procellam minime expectandam ratus Burgundio, Lanceam tradidit. Haec narrat Liutprandus Ticinensis Lib. 4. Cap. 12. Histor. Tom. II. Rer. Italicarum. Ita Mediolanensi Urbe per Fridericum I. Imperatorem eversâ, inde in Germaniam aliquot Sanctorum Corpora a victoribus asportata fuere: non tamen Gervasii, & Protasii Martyrum, uti evicit Libro in hanc rem edito Cl. V. Joseph Antonius Saxius Ambrosianae Bibliothecae Praefectus. Innumera congregare possem id genus exempla; sed me contineo.

B

C

Erat ergo ferreris illis Saeculis incredibilis sacrarum Reliquiarum aviditas; atque inde saepe ac saepius manabant furta illa atque rapinae: sibi que arridere fortunam putabat, quisquis aut bello eripere hosti, aut fraude surripere incautis sacra hujusmodi pignora poterat. Prae ceteris verò certare consueverunt Episcopi, ac potissimum Germaniae, in quorum regionem invecsta serius Christi Religio nullos dederat Martyres, ut quisque suam Patriam ac Templâ ornarent pretiosis ejusmodi spoliis.

D

E

Quam in rem auctoritate Principum, precibus, pecuniâ; violentia, ceterisque artibus utebantur. Celebrem eâ de causâ se prae buit olim Theodericus metensis Episcopus, ut reliquos omittam. Erat is Ottoni Magno Augusto arctâ affinitate conjunctus, utpote illius consobrinus, cique inter paucos carus, atque una cum illo in Italica expeditione per triennium mi-

litavit, uti Sigebertus ad Annum DCCGLXIX. scribit. Tantam fortunam suam desidem jacere minime ille est passus. Nam teste eodem Sigeberto, Corpora & pignora multa Sanctorum de diversis Italiae locis, Quocumque Modo Potuit (quae verba attente animadvertenda) collegit. Primum e Marsia Sanctum Elpidium Confessorem, cujus socium Eutychium Episcopum ipse Imperator jam sustulerat. Ab Amiternis Eutychetem Martyrem &c. A Sulginis (Fulginis, sive Fulginio legendum) Felicianum Episcopum & Martyrem. A Perusio Asclepiodotum Martyrem. A Spoletio Serenam Martyrem cum Gregorio Spoletano Martyre. A Corduno (corrupta vox: num Cerdonia?) pignora Vincentii Martyris & Levitae, a Capua illuc deportata. A Mevania alterum Vincentium Episcopum & Martyrem. A Vicentia Leontium Episcopum & Martyrem. A Florentia Mineatem Martyrem. Ab Urbe Tuderina Fortunatum Episcopum & Confessorem. A Corfinio Luciam Syracusanam Virginem & Martyrem (cujus Corpus aliae Urbes sibi vendicant.) A Sabiniis partes Corporum Prothi & Hyacinthi Martyrum. Haec omnia cum parte Catenae Sancti Petri Apostoli &c. a Papa Johanne sibi donata, cum multis aliis Sanctorum pignoribus Praesul Theodericus in Galliam hoc Anno transfudit. En quot Sanctorum ossa ex una Italia unus Episcopus, quocumque modo potuit, per triennium corrasit. Qui verò forent isti modi, hinc discite. Dum Romae in comitiva Ottonis Magni versaretur, atque adesset, quum Catena Sancti Petri a Johanne XIII. Papa ad familiarem Imperatoris, sese dentibus discerpentem, adhiberetur, eam Catenam Theodericus

A metensis Episcopus arripuit, dicens, nisi manu abscissa se illam non dimissurum. Tandem Imperator sedato litigio, a Papa Johanne obtinuit, ut annulum hujus Catenae exsectum Episcopus mereretur. Ita idem Sigebertus, & Annalista Saxo ab Eccardo editus: ex quo cetera metire. Proinde veteres consuevere, tempore praesertim ingruentis belli, & imminentibus hujusmodi piis praedonibus, Corpora Sanctorum, paucis consciis, clam effodere, atque alibi occultare: quae causa deinde fuit, cur plura ex iis posterius ignorarint, & nunc certò indicare illa non liceat. De isto argumento plura extant in Opusculo meo, edito Tridenti Anno MDCCXXX., & a me elaborato antequam prodiret Decisio facta ab Episcopo Ticinensi, & confirmata a Benedicto XIII. Summo Pontifice, cum hoc titulo: *Motivi di credere tuttavia ascoso, e non iscoperto in Pavia l' Anno MDGCXCV. il sacro Corpo di Santo Agostino, Dottore della Chiesa* *. Alii quoque vim fraude eluserunt, suppositis fictis Sanctorum Corporibus, aut veris exhibitis, sed non iis quae tum quae-rebantur, ut aliquà ratione a violentis hisce sacrorum tumulorum graffatoribus sese expedirent: quod potissimam a Beneventanis peractum tradit Leo Marficanus in Chronico Cassignensi Lib. 2. Cap. 24. Petenti enim Ottoni III. Augusto Corpus Sancti Bartholomaei Apostoli, ii negare non audentes, callide illi pro Corpore Apostoli, Corpus beati Paulini Nolani Episcopi, quod satis decenter apud Episcopium ipsius Civitatis erat reconditum, ostenderunt; & eo sublato recessit tali fraude deceptus.

Et

* Vid. Muratorian. Operum Edit. hujus ipsius Tomi X. Partem II. in qua istud retulimus Opusculum.

Et sane tanta sacrarum Reliquiarum adipiscendarum libido eò etiam declinavit, ut olim incertae, immo & falsae interdum offerrentur, atque a piis, sed parum cautis amatoribus sine ulla haesitatione arriperentur. Quod praecipue pluribus ostendit Hugo Menardus in Notis ad Concordiam Regularum pag. 124. Neque deerant antiquis temporibus, & vel ipsius Sancti Augustini aevo, sycophantae ac nebulones, qui adulterina Sanctorum pignora nimis credulae genti amicitiae ergo distribuebant, & quod gravius est, etiam dividebant, impium quaestum ex abominanda huiusmodi nundinatione sibi procurantes. Vide ad diem XX. Januarii in Aët. Sanctor. Translationem Sancti Sebastiani Martyris Cap. XV. Exemplum alia prostant apud Johannem Ferrandum e Soc. Jesu Lib. I. Cap. X. Articuli. I. & II. Disquisition. Reliquiar. quae delibare superfluum puto. Huic morbo medelam paravere non semel Summi Pontifices & Concilia: sed utinam penitus huiusmodi pestem averterint. Accedit quod homines supra modum ad hosce thesauros captandos olim proclives, quidquid occurrebat, Reliquiarum speciem, & nomen Sancti alicujus praefrens, continuo excipiebant, nil pensi habentes, si aut errore ducerentur, aut ab aliis in re sibi grata deciperentur. Lege sis Chronicon Genuense Jacobi de Varagine Tom. IX. Rer. Italicar. atque Annales ejusdem Urbis a Georgio Stella conscriptos atque editos in Tom. XVII. eorundem Rer. Italicarum. *Vera Crux Christi*, ut ipsi ajunt, Anno MC-LXXXV. a quodam Pisano furtim sublata, dum a Saladino ad Graecorum Imperatorem mitteretur, Genuam non sine prodigio delata est.

A Et ille quidem Pisanus *supradictam Crucem accipiens, & de illius virtute confidens, super mare, tamquam super terram solidam, ire coepit. Praeterea Crucem Sanctae Helenae Genuensis quidam in Venetorum navi capta reperiens, Genuam felicissime detulit. Ossa quoque Sancti Johannis Baptistae Genuam adducta fuere: de quibus tamen petendum semper superest, cur Caffarus, alique praecedentes Historici Genuenses nullam mentionem fecerint. Ita Barense Corpus Sancti Nicolai Episcopi celeberrimi apud se adservari gloriabantur, & adhuc gloriantur, illuc e Myra Civitate Lyciae delatum. Contra Dandolo teste in Chronico Venet. circiter Annum MXCVI. Veneti ad eam ipsam Civitatem progressi, nonnullos ex Clericis fugientibus capiunt, & quaestioni subjiciunt, ut abdita Sanctorum Corpora indicent. Ii nonnulla revelant, aut se revelare fingunt. Interim ex Venetis nonnulli suspicionem concepta, latere in quodam loco Sancti Nicolai Corpus, humum effodiunt, sepulcrum illius & ossa atque epigraphen, Graecis literis scriptam, reperiunt, testantem, illic ejusdem Sancti viri Corpus jacere. Quod arreptum Venetias summo cum gaudio deferunt. Uter ex his Populis aut illudi se passus fuerit, aut ista confinxerit, quis nunc mihi explicet? Idem dicendum de sacro Corpore Sancti Lucae Evangelistae, quod Venetiarum Civitas, & Monachi Patavini Ordinis Sancti Benedicti, & Genuenses possidere se putant, singulis rationem prodentibus, qua huiusmodi Thesauro olim fuere potiti. Innumera sunt per universi Christiani Imperii fines id genus exempla, quum in tot diversis Urbibus non dicam modicae Reliquiae, sed Capita &*

Corpora ipsa unius ejusdemque Ca-
litis habeantur atque colantur. Porro
liquet, quoties clam & furto ex an-
tiquis tumultis sublata fuere Corpora
Sanctorum, id contra Canones a-
ctum, quum inconsulto Episcopo
transferre sacras Reliquias minime li-
ceret, qui veritatem rei agnosceret,
fidemque faceret tum praesentibus
tum posteris, nihil erroris aut frau-
dis intercessisse. Atqui ubi furto res
agebatur, piis illis furibus duntaxat
erat habenda fides. Ad diem II. Ju-
nii in Actis Sanctorum Bollandianis,
& apud Du-chesnium in Tom. II.
Scriptor. Franc. habetur Historia Tran-
slationis Corporum Sanctorum *Petri
& Marcellini*, ab Eginhardo celebri
Historico tunc Selingenstadiensi Ab-
bate conscripta. Sacra illa Corpora
Romae e Basilica Sancti Tiburtii sur-
repta nocturno tempore, nullo Civium
sentiente, dicuntur. Equidem ambige-
re nolo, quin germanas Reliquias
Ratleicus Eginhardi Notarius tunc
asportarit. At sane tumultuarium &
periculosum facinus, obnoxium erro-
ri fuisse, quisque fateatur. Quod si
egregius Scriptor, & Miracula, quae
subsequuta feruntur, sat fidei in eo
negotio impetrare possunt a nobis:
num & reliqua ejusmodi facinora
impetrabunt? Immo piis ipsi furibus
Reliquiarum *Petri & Marcellini Mar-
tyrum* fucum fecere alii similes fures
in itinere, teste eodem Eginhardo,
unde inter Monachos Selingenstadien-
ses, & Sueffionenses Sancti Medardi,
de ipsis Reliquiis orta est controver-
sia, & pro Sueffionensibus Libellus
extat, Saeculo Christi Decimo com-
positus ab Odilone Monacho, uti
Lectori constare poterit ex Actis
Sanctorum Bollandianis. Sueffionem
quoque simili furto translatum dici-
tur Corpus Sancti Gregorii Magni Pa-

ae. Credat qui velit. Ita Reliquiae
Sancti Severi Episcopi Ravennatis, im-
perante Ludovico Pio, hoc est iisdem
temporibus, a Clerico quodam furti-
ve ex Urbe Ravennate sublatae fe-
runtur, & Moguntiam, ac deinde
Erfurtum deductae. Apud illum fu-
rem tota rei fides stetit. Praeterea
Sancti Valentini Martyris caput, Ro-
mae sibi traditum ab hospite quo-
dam, Sacerdos quidam ad Gemmeticen-
se Galliarum Monasterium detulit, ut
ad diem XIV. Februarii apud Bol-
landistas Baldricus Episcopus Dolen-
sis narrat. Sicuti etiam habetur in
Vitis Antistitum Cenomannensium
Cap. 12. in Mabillonii Analectis cir-
citer Annum Christi DCXXX. qui-
dam peregrinus per praedictam Paro-
chiam transiens, & Reliquias Sanctae
Dei Genitricis Mariae secum deferens,
in loco qui vocatur Aurion, fessus per-
venit: ibique quadam die sub aliqua ar-
bore requiescens, & in ipsa arbore prae-
dictae Sanctae Mariae Reliquias appen-
dens, obdormivit. Surgens autem inde,
& ad alia loca properare volens, prae-
dictas Reliquias de jam dicta arbore
auferre, neque secum deferre valebat.
Quod & Dei nutu factum esse haud du-
bium est: an in hac re adhibita sint
ea examina, quae Ecclesia praescri-
bit, Historia non refert. Id praesu-
mere licet, cum pietas Hadoindi E-
piscopi, ac Populorum devotio Mo-
nasterium à fundamentis ibidem exci-
taverint, atque ditaverint. Ceterum
sunt alia sine numero ejusmodi Tran-
slationum a disciplina Ecclesiastica
minime probatarum exempla. Profe-
cto quin fraus interdum & nimia
credulitas in tantam sacrorum pigno-
rum rapinam, translationem clande-
stinam, & multiplicationem sese in-
gesserit, neminem esse puto, qui per
se non intelligat.

Egregius est in hanc rem locus Guiberti Novingentensis Abbatis, qui circiter Annum MCXII. ita scribebat: *Considerandum etiam sub hac occasione plurimus quidem, sed non perniciosus error, qui Gallicanas praecipue de sanctorum Corporibus obsedit Ecclesias: istis illum, illis eundem, seu Martyrem, seu Confessorem, se habere iactantibus, quum duo loca non valeat occupare integer unus. Quod totum contentionis malum inde sumfit originem, quod Sancti non permittuntur habere debita & immutabilis sepulturae quietem. Et plane ex pietate descendisse non ambigo, quod eorum Corpora argento cooperiantur & auro. Sed jam evidenti & nimium turpi avaritiae militant & ossium ostensiones, & feneratorum ad pecunias corrogandas circumlationes: quae omnia deservissent, si eorum, ut ipsius Domini Jesu, fortè opposito obice, immobili clauderentur membra sepulcro. Ita pius & doctus Abbas. Nemo autem neget, quin temporibus iis cupiditas ista comparandi sibi sacras Reliquias, alioquin commendanda, fuerit pro aevi ignorantia exposita nimium male feriatorum hominum fraudibus. Leone Maricano teste Lib. 2. Cap. 33. Chronic. Casinensi. Monachi quidam ab Hierosolymis venientes particulam lintei, cum quo pedes Discipulorum Salvator extersit, secum detulerunt, & ob reverentiam sancti huius loci devotissime heic obtulerunt. Sed quum a plurimis super hoc nulla fides adhiberetur, illi de fide fidentes, protinus praedictam particulam in accensi thuribuli igne desuper posuerunt. Quare mox quidem in ignis colorem conversa, post paululum verò, a motis carbonibus, ad pristinam speciem mirabiliter est reversa. Tum donum hoc eximium collocatum est in loculo mirifico, argento & auro, gemmisque*

Anglico opere subtiliter ac pulcherrime decorato. Equidem vereor ego, ne bonis Casinensibus fucus factum fuerit a gyrovagis iis Monachis, oblata eis particulà telae ex lapide Amianto, sive (quod idem est) Asbesto confectae, quam Physici norunt in prunis positam ignescere, exemptam verò ab igne, pristinum recuperare colorem, & minime comburi. Certe ejusmodi experimentum non mirarentur, neque prodigii loco exciperent, sed riderent tempora nostra, quae sibi ab imposturis diligentius cavere consueverunt. In conjecturam meam confluunt, quae jandiu adnotavit Mathiolus in Lib. V. Dioscoridis, Cap. 93. ubi de Amianto. Ceterum, inquit, non desunt Impostores (ut auctor est Brasavolus Ferrariensis) qui lapidem Amiantum simplicibus mulierculis ostendant, vendantque saepe numero pro Ligno Crucis Servatoris nostri. Id quod facile credunt, quum ipse non comburatur. Quae tamen non eo animo commemoro, quasi ritus pietatis, aut sacrorum Corporum possessores sim turbaturus: sed ut veterum aut oscitantiam aut improbitatem innuam, a quibus nos abhorrere aequum est. Nam & in his bona fides, diuturna possessio, atque praescriptio locum habet; neque ex his quidquam detrimenti in sanctam Religionem defluit, quum illa in Reliquiis credendis nullam a nobis exigit fidem divinam; & nos non terream earum materiem, non incertam illarum originem colamus; sed quidem veros Sanctos regnantes in Caelis, sive ut rectius loquar, dona Dei, ipsumque Deum communem Regem nostrum veneremur in Sanctis. At boni veteres plerumque sine ullo examine, sine ulla dubitatione, ambabus, ut ajunt, ulnis excipiebant quidquid sacri speciem

ciem praeferebat. Quod sane neque laudandum, neque ferendum quisque disciplinae Ecclesiasticae peritus fatebitur, uti etiam Amulo Archiepiscopus Lugdunensis Seculo Christi Nono in Epistol. Prima animadvertit. Quod etiam usu venit, quo olim rariora, magisque videbantur miranda, quae Fidelium venerationi offerebantur, eo major tunc erat ad illa Populorum confluxus. Glabro Rodulpho teste Lib. 3. Cap. 6. Histor. circiter Annum Christi MVIII. revelata sunt plurimorum Sanctorum pignora. Haec revelatio primitus in Senonica Galliarum Urbe, apud Ecclesiam beati Martyris Stephani dignoscitur coepisse. Cui etiam praeerat Archipraeful Leotericus, a quo scilicet ADMIRANDA relatu reperta sunt ibi antiquorum sacrorum insignia. Quid potissimum in admirationem rapuerit non Gallicam tantummodo gentem, sed & universam paene Italiam, accipe. Quippe (ita loqui pergit Glaber) inter cetera perplura, quae latebant, dicitur Virgae Moysi invenisse partem. Ad cuius rei famam convenerunt quippe fideles, non solum ex Gallicanis Provinciis, verum etiam ex universa paene Italia, ac de transmarinis regionibus. Atque cum his conjungenda sunt frustula Arcae Diluvianae, Pili e barba Aaron detracti, aliaque ejusmodi, quae in quarundam Ecclesiarum sacrariis conspexi. Accedat ad ista, non defuisse olim, qui ut certa apud se esse sacra pignora quaeque Populo persuaderent, confinxere aut edidere prodigia atque historias, quibus adjungere fidem cautus quisque vix velit aut possit. Vide, quae de Translatione nuper memorata in Gallias Corporis Sancti Benedicti, ejusque restitutio ne, Floriacenses Monachi, vicissim & Casinates literis prodidere. Vide,

A quae de Corporibus trium Magorum, ut ajunt, Regum, Mediolanum delatis habet Jordanus Historicus, in hoc ipso Opere legendus.

B Pertinaciam quoque errori olim adjugebant homines perquam rudes in amplectendis commenticiis Sanctorum lipsanis. Cujus rei exemplum prae ceteris memorandum est, ab Hugone Flaviniacensi scriptum in Chronic. Virdunensi ad Annum M-XXVII. Tunc temporis (ita is tradit) contigit, ignoti ossa hominis de loco abjectissimo a quodam mangone collecta, & ferebro imposita, in Monasterio Sanctae Mariae apud Seufiam, sub nomine Justī Martyris, a Mainfredo Marchione fuisse reposita. Sed licet a Religiosis id vanissimum & stultissimum fuisse,

C multis & probatis documentis demonstratum sit, Vulgus tamen injustum pro Justo venerans, in suo permansit errore. Manfredus iste Segusii Marchio idem ille est, de cujus Genealogia ego discebam Par. I. Cap. 18. Antiquit. Estensium. Quod autem habet Hugo de e mentito illo Martyre Justo, mutatus omnino videtur a Glabro Lib. 4. Cap. 2. Historiae. Hic enim rem fusissime ante illum descripsit, addens, a Marchione Mainfredo spuria ossa illa collocata in Templo fuisse, & quamquam plures sanae mentis detestabile figmentum abominandum clamarent, vulgus tamen pervicacissime in suo errore stetit. Neque id mirum.

E Barbaris iis Saeculis nimia facilitate vulgus, interdum stulte pium, non solum ad amplexandas quascunque obvias Reliquias ferebatur, sed etiam veluti populari tumultu ruebat ad inferendos in Coelum quoslibet, cum aliqua Sanctitatis specie occumbentes homines. Tulere ea quoque tempora Viros ac Feminas spectatissimae, omnigenaeque virtutis, quos jure Ecclesiae

fia Sanctorum catalogo adjunxit. Aliorum sanctitatem Canonizatione Romanâ carentium pari gradu exploratam appellare prohibemur. Nam quid de *Guilielmina Bohema* Mediolani, quid de *Armano Pungilupo* Ferrariae acciderit, infra in Dissertatione LX. de *Haeresibus* indicabitur. Certe multos adhuc habemus *Beati* aut *Sancti* nomine olim donatos, quos tamen in Caelitum album non intulit circumspecta semper, & in his praecipue difficilis Apostolicae Sedis auctoritas & gravitas, sed aut paucorum Monachorum, aut Plebis unica laudatio atque opinio. Ex his plerisque credere praestat in Coelum a suis virtutibus elatos. Sed nemo contendat, immune semper ab errore fuisse in hisce Canonizationibus tumultuariis judicium Populi rudis, indocti, atque incauti. Neque alius, ut arbitrator, animus fuit Johanni Boccaccio, (1) irreligioso alioquin Scriptori, quam exuberantem hanc vulgi pietatem, suâ adhuc aetate vigentem, carpere & castigare in Fabula (2) *Sier Ciappelletti*, scelestissimi hominis, quem insana Plebecula, a Confessione decepto & ipsa decepta, pro San-

A cto habuisse fingitur. Si (3) Scriptori huic, alterum exemplum adferenti, ulla fides adjungenda est, (4) Martellinus quidam Florentinus Tarvisi ementitus se membris captum, finxit sanitatem sibi redditam ad Corpus (5) *Henrici Laici* peregrini hominis, cui vitâ functo Tarvisinus Populus caelestes honores deferbat, & Miracula innumera tribuebat. At in eo sane fictionis insimulandus non est Boccaccius, scilicet dum Henricum illum tradit Tarvisinorum opinione inter Sanctos adnumeratum. Aequalis enim Ferretus Vicentinus in Lib. 7. Historiae sui temporis, Tom. IX. Rer. Italicar. pag. 1164. rem iis verbis describit, quae sibi locum jure heic poscunt. Itaque narrat ille mores ac obitum *Henrici* istius *Eremitae*, quem Beatum adhuc appellant Tarvisini, & quem multis etiam laudibus ornarunt Johannes Bonifacius Lib. 7. Histor. Tarvisinae, Abrahamus Bzovius, Odoricus Raynaldus in Annalib. Ecclesiast. ad Annum MCCCXV. quo suprema illius dies contigit, alique Historici. *His quidem diebus* (sunt Ferreti verba Lib. 7. Histor.) *Henricus nomine, de Vandalis*

(1) *Irreligiosi Scriptoris* notâ Joanni Boccaccio jure ne ac merito hic inusta sit, me non satis dignoscere fateor. Carpsit ille quidem liberius in *Fabulis* nebulonum, hypocritarum; scelestorumque pravos mores & vitia, quibus nimium tempora sua redundabant. Ac si quando, qui verendi colendique videbantur ex Institutis, eos etiam satyrico perfricuit sale, traduxitque, id illorum, non Scriptoris vitio videor mihi vertendum: malum enim & in Templo, eoque majus esse malum ac detestabilius, acriorique castigatione dignum, quis ignorat? Quae autem a religione dissonae sententiae eique adversantes, quae dicta, effata & adagia minus pia sunt, ea non ipse, verum perditissimi, quos pro temporum more blaterantes & loquentes (non satis certe prudenter) inducit effutiebant temerè, inconsultoque in sermonibus suis usurpabant homines ignari, neque officiorum Juriumque praeceptis ullis obaudientes, & prorsus effraeni. Nunquid ea de re Boccaccius *Scriptor Irreligiosus*? Nonne potius haud satis cautus, & a circumspeditione debita saepe saepius alienatus erat aequius appellandus? Vide etiam, quae in calce col. 132. &c. Diss. 38. in Editionis hujus Tom. VIII. adnotata fuerunt.

(2) *Ser Ciappelletto*.

(3) De veritate sive falsitate Fabularum a Boccaccio narratarum vide Mannium in Historia Decameronis Flor. edit. 1742.

(4) Martellino.

(5) Idest *Arrigo*, o *Arrigo*.

*dalis ortum trahens, dum saepe Occi-
duas Eoasque plagas, Urbemque inter-
dum ob venerandos Dei & Sanctorum
cultus pro venia, suorumque criminum
lavacro repetisset, denique patrias re-
versurus ad aedes, per Tarvisi callem,
unde iter directius, progredi destinat.
Tum narrare pergit, peregrinum i-
stum confedisse Tarvisii, & post ali-
quot annos eremiticae vitae desisse
vivere. Tunc a mulierculis, subdit,
quae ei ministrabant, dum spiritum
languens exhalaret, candidam super
eum Columbam ter volasse, visamque ab
illo abscedere, nuntiatum est. Haec
vox in plures elapsa, subito ad vulgi
credulas aures transit. Nec mora:
totum fama Urbis ambitum replet. Ne-
que pluribus opus fuit, ut ad illius
cadaver, utpote sanctissimi viri, non
Cives tantum, sed & copiosa Popu-
lorum finitimorum copia, confluxe-
rint, sanitatem & miracula quaeri-
tantium. Ipse BEATI titulo conti-
nuo donatus. Redeuntes in patriam
advenae sciscitantibus, quidnam de
Sancto illo viderint, majora Factis
Verba quam fama distinet, vidisse per-
jurant. Addit Ferretus ingenuus ae-
que ac oculatus testis: Vidimus, audi-
tisque percepimus, multos dolore magno
querentes laesa nimium crura, precibus
anxiis institisse: idque sudor & gemitus
ac tortura gravis fieri testabantur.
Nemo tamen voto potitus suo nostris o-
culis conspiciendus advenit. Haec Hi-
storicus ille, a vulgi judicio discors.
Equidem sanctitati Eremitae istius,
cujus vitam & miracula literis con-
signavit Petrus de Baone postea Epi-
scopus Tarvisinus, & Clarissimi Pa-
tres Antuerpientes Societatis Jesu in
Act. Sanctor. ad diem X. Junii evul-
garunt, non is ego sum, qui quid-
quam detrabere audeam, detractum-
ve ab aliis velim. Ultra aequum su-*

A spicionibus tum heic tum alibi lora
laxare velle, non est hominis pru-
dentis neque pii. Erit suo tempore
judex Deus. Nunc nobis aut conti-
nenda judicia sunt, aut in mitiorem
partem inclinanda. Haec ergo eo
tantum collineant, ut Lectores intel-
ligant, quam faciles, immo quam
effrenes olim Populi forent in sta-
tuenda hominum Sanctitate, iisque
B Caelitum albo adjungendis: a qua
improvida festinatione, quum Roma-
na Curia, ac tempora nostra sapien-
tissime absint, ideo sua laude mini-
me sunt fraudanda.

Neque dispar olim fuit impetus ad
credendum quidquid Miraculi speciem
referebat, etiam ab aniculis tradi-
tum, atque ad suscipiendum divinitus
veluti factas quascumque Visiones ac
Revelationes, quas piae mulieres tunc
enarrabant. Quidquid mirabile vide-
batur, sine haesitatione tunc ample-
ctebantur, nil pensi habentes inqui-
rere, veritatis-ne an falsi colorem
praeferebat. Neque deerant Miraculo-
rum ejusmodi fictores, tum ut ad
D sua Templa uberiores Populorum ac
oblationum confluxum traherent, tum
ut suis Locis & praediis majorem re-
verentiam conciliarent. Vera profe-
cto prodigia & Miracula ne iis qui-
dem temporibus desiderata sunt: sed
lolium a tritico pauci tunc erant,
qui distinguerent. Quod tamen accu-
rate praestandum, nos ipsa Religio
sanctissima docet. Interea ab hisce
E altius investigandis lubentissime absti-
neo. Dissimulare tamen nolo, fuisse,
qui quum Eremitas & Peregrinos a-
lienigenas in suo solo cum odore
sanctitatis vitam sanctos acceperant,
& ad venerandum uti Beatos convo-
lassent, tandem ut obscuram illorum
originem detergerent, eisque non
minus quam loco sepulturae majore-
rem

rem nominis famam conciliarent, ex illustri Regum aut Principum progenie eos descendisse, primo sibi, tum aliis persuadere. Celeberrimum est a multis Seculis Xenodochium Sancti Peregrini situm in Apennino in Mutinensi agro ad Lucensium fines, quo multa quotannis confluunt finitimorum Populorum agmina ad visitandum Corpus incorruptum ejusdem Sancti Peregrini. Uti fama fert, non nunc nata, atque uti Vedrianus noster in Histor. Mutinens. & Caesar Franciottus Lucensis, aliique tradidere, Sancto huic viro pater fuit quidam Scotorum Rex. At ipse amore Dei Regno vale dicens, peregrinatione institutâ ad loca Sanctorum, tandem in montibus nostris constitit, dignusque evasit, qui post piissimam vitam reciperetur in Caelis. Quàm idoneis testibus splendida haec fama nitatur, ignorare me fateor. Sed vide, ut belle conveniant, ut eleganter in hisce procedant ineruditi Vulgi opiniones. Summontius Tom. I. Historiae Neapolitanae (reliquos Neopolitanos praetereo) auctor est ad Annum Christi MCXIII. *Peregrinum filium Scotorum Regis*, depositâ Regni ac terrenarum rerum quacumque cupiditate, se totum dedisse jejuniis, orationibus, corporisque macerationibus, & post longas peregrinationes ad pia loca completas, Neapolim se contulisse, ubi clarus miraculis diem supremum obiit, cujus sacrum Corpus in Aede sub ejus nomine aedificatâ adhuc colitur. Addit Summontius, Peregrini hujus Sancti Parentes fuisse Alexandrum III. Scotiae Regem, & Sanctam Margaritam Reginam, cujus festus dies in Ecclesia Romana agitur IV. Idus Junii. Nihil opus est ostendere, quantum haec abscedant a veraci Scotorum

A Historia. Satis nobis sit animadvertere, pari honore donatos fuisse ambos hosce Sanctos Peregrinos, & Scotorum Regis filios. Uter verò Populus ab altero fuerit mutuatus, aut surripuerit tam speciosam originem Sancti sui, cujus neutri ne nomen quidem novere, aliis inquirendum relinquo. Nemo non videt, excogitata haec seu conficta utrobique fuisse ad celebritatem loco sacro augendam. Ceterum Romae quoque sub Leone III. Papa circiter Annum Christi DCCCIV. *Oratorium Sancti Peregrini*, quod ponitur in *Hospitali Dominico ad Naumachiam*, memoratur: ita ut videas, non uno in loco titulum Sancti Peregrini Xenodochiis impositum fuisse. Atque hoc revocat mihi in mentem, quod olim audiui a Cl. V. Benedicto Bacchinio, Benedictinorum Mutinensium olim Abbate. Narrabat ille, in agro Sancti Caesarii Dioecesis Mutinensis, ubi olim fuit Monasterium, sive Cella, cujus redditibus nunc fruuntur iidem Monachi Sancti Petri Mutinensis, superesse adhuc Aediculam sacram, in cujus fronte picta occurrit imago Sanctae cujuspiam feminae, cujus nomen ignotum est. Rusticanum vulgus eo confluens, imagini ejusmodi exhibebat multae venerationis signa; & interrogantibus, quanam foret Sancta illa, respondebat, eam esse Sanctam Albergam, hoc est, Caelitem in cerebello tantum popelli illius natam. Ego popolare commentum inde profectum conjicio, quod uti in Dissertatione XXXVII. de *Hospitalibus* animadverti, omnibus fere Monasteriis conjunctum olim subjectumque fuit aedificium ad hospites, peregrinos, aut pauperes excipiendos. Illic sita fuerit aliqua id genus domus, quam Italice *il Santo Albergo*

Populus nuncupabat. Sublato autem Xenodochio, & unâ Aediculâ superflite cum effigie illâ, stultum Vulgus ad eam transfulit antiquum nomen, ejusque immutato genere, ignotam mulierem Sanctam inde efformavit. Ceterum sunt & alii *Peregrini*, quos explorata Sanctitas caelitem honore dignos meritò fecit. Sed fortasse non desiderantur & alii, quos citius, quàm par erat, facilis barbaricorum temporum credulitas in Sanctorum aut Beatorum album intulit. Mirum est, quàm parum aurae tunc exigetur, ut vulgus Sanctitatem alicui deferret, & Miracula ab eo patrata sibi persuaderet.

Quamquam quid rude vulgus commemoro? Idem ille ardor, tutelares nempe sibi apud Deum patronos multiplicandi, & novos adfiscendi, quum praecipue id summe honorificum apud homines videretur, ipsos interdum *Mystras*, virosque religiosos olim persuasit, ut oblatam quamcumque occasionem arriperent, qua ad suos thesauros aliqua fieret nova in dies sacrorum pignorum accessio. Sed num cautius, prudentiusque egere tempora subsequuta? Mitto nunc *Higueram*, *Tamayum*, *Ramiresium*, aliosque famosos homines Hispanos, qui proxime praeterito Seculo quaesituri immensum decus genti suae, illam gravi dedecore onerarunt, confectis multis Caelitibus, & in Martyrologium Hispanicum, toto Caelo repugnante ac irato, intrusis. Ignorantiam saepius, quàm audaciam atque malitiam in barbaris Saeculis deprehendas; atque excusandi sunt, qui, si quando in errorem declinavere, bonâ saltem fide, atque ex animi simplicitate errarunt. Qui secus egere, digni sunt, quibus universa irascatur Christi Fidelium Respublica.

A Ad hunc fontem referendum est, quod habet Daniel Papebrochius e Soc. Jesu, Vir clarissimus, & de literis atque Ecclesiastica Historia optime meritis, in *Actis Sanctor.* Tom. V. Maji, pag. 223. Nam quum Ravennae is esset Anno MDCLX. & rogaretur, ut Latine explicaret Inscriptionem Graecam, positam *Sanctae Argyridi matronae & Martyri*, cujus ibi festum ab aliquot annis agebatur die XXIV. Aprilis: eam ille ita loquentem invenit, ex Graeco in Latinum conversam.

DULCISSIMAE MULIERI

ARGYRIDI

TROPHIMUS MARITUS

ANNIS VIXIT XXXVI.

C Femina fortassis Ethnicam, certe non Martyrem, lapis ille indicabat. Quare delata res Romam fuit, ac deinde marmor amotum, & Corpus falsò creditae Martyris e Templo exturbatum. Alterum quoque aetatis nostrae, atque Benedictini Ordinis ornamentum, Johannes Mabillonius Vir Cl. in suo Itinerario Italico, non immeritò dubitavit, essent ne tolerandi in albo Sanctorum, an inde expungendi *Catervius & Severina* Conjuges, apud Tolentinates magno in honore habiti, quum ad eorum Sanctitatem stabiliendam marmor, quo unice ea opinio niti videtur, nihil momenti adferret. Inscriptionem iis positam ac diligenter descriptam habes apud Fabretum Cap. X. Inscription. pag. 740. Certe nemo inde *Catervii* Martyrium exsculpat. Verùm nulla mihi in hoc genere gravior & foecundior hallucinatio usquam occurrit, quàm quae in Li-

bro Hispanico de Sanctis Sardiniae legitur, Calari typis edito, Anno MDCXXXV. Auctor *Dionysius Bonfantus*, Theologiae & Juris utriusque Doctor. Titulus Libri: *Triumpho de los Santos del Reyno de Cerdena*. Improbo labore Scriptor ille collegit, quotquot potuit, antiquissimas Inscriptiones Christianorum, in Sardinia adhuc marmore inscriptas, & ubicumque reperit (in quamplurimis autem reperit) duas hasce literas B. M. tot inde bonus homo, suorum Civium interpretationem sequutus, Martyres & Sanctos efformavit. Instar omnium sit unum exemplum.

✠ HIC IACET B. M. LVCIANVS
QVI VIXIT ANNIS PL. M. LXX. QVI
EVIT IN PACE POSITVS V.
KAL. IVNII ☩

Ita haec ille explicat. *Hic jacet Beatus Martyr Lucianus, qui vixit annis plus minus septuaginta: quievit in pace positus V. Kalendas Junii: Tam commodâ ratione non unum Sanctum Martyrem, sed supra trecentos (numerare enim omnes me piguit) Bonfantus noster ingenio suo, aut suorum Civium, procudit, quum tamen literae illae B. M. nihil aliud significant, quàm Bonae Memoriae, uti alia apud ipsum exempla evincunt; aut Bene Merens, vel Bene Meritus, seu Bene Moriens, ut apud Aringhium in Roma Subterranea, & apud Fabretum in Sylloge antiquar. Inscription. & apud alios saepe occurrit. Verba illa quievit in pace haec, ut & alibi unice Christianum vitâ sanctum, non verò Martyrem aut Sanctum exhibent. Praeterea literae illae B. M. tam Ethni-*

A cis, quàm Christianis conveniunt. Quamquam quid culpo Scriptorem hunc unum? Non haec ille primus venditavit. Narrat enim, tot Corpora Sanctorum, si Superis placet, eorumque Inscriptiones, reperta ac effossa fuisse ab Anno circiter MDCXV. usque ad MDCXXVI. & Archiepiscopi, aliorumque Sardorum opinionem praecessisse, putantium atque asseverantium, illic agi de Sanctis Martyribus. *Expurgatus fuit Bonfanti Liber, quem teneo, juxta Indicem Hispanum Anni MDCXL. & decretum sanctae Inquisitionis generalis Anni * MCXLI. ut ibi scripta notula testatur. Quàm vellem, Censores ii tantam potius confictorum Martyrum copiam delevisent, hoc est Librum totum unâ liturâ purgassent! Si plura hac de re cupis, vide Papebrochii supra laudati Commentarium de Sancto Lucifero Episcopo Calaritano Tom. V. Act. Sanctor. Maji. Qui etiam testatur, ejusmodi Sardorum Martyrum inventionem ad Romanos Censores fuisse delatam.* D Quid verò fuerit ab iis pronuntiatum, nusquam legi. Sed quod mirari pergas, Italiam quoque tot Sacrorum pignorum in Sardinia exhumatorum fama adeo implevit, ut Placentini Cives thesauri tanti partem enixis precibus sibi procurarint. Et voti quidem compotes facti sunt eximiâ Sardorum liberalitate, a quibus non unum, sed Viginti ex iis Corporibus, judicio tam praecipiti sanctificatis, impetrarunt. Rem narrat, & prae exultatione paene extra se exsilit Petrus Maria Campius, vir alioqui de Ecclesiastica Historia Placentina bene meritus Tom. I. Lib. 6. ad Annum DCCXXV. Ibi post narratam Corporis Sancti Augustini

* Legendum videtur, ni fallor, MDCXLI.

translationem Ticinum, suos Cives non minus fortunatos appellat, non solum quod digitum indicem Sancti Doctoris & ipsi fuerint consequuti; sed etiam nell' impetrare a' giorni nostri, per singolare dono del Cielo, dalla medesima Città di Cagliari, e dallo stesso luogo della Basilica di San Saturnino, non un sol Corpo Santo, ma fino al numero di Venti; e tutti, fuorchè uno, gloriosissimi Martiri di Christo, venuti di là per nostra buona ventura quasi in un medesimo tempo a proteggere anch' essi questa Città. Cioè tre di essi nell' Anno 1643. cinque altri nel 1646. e altri dodici nel Luglio, e nel Dicembre del 1647. Neque haec tantum Corpora Placentini a Sardis impetrarunt, sed etiam Nonaginta alias insignes Reliquias di varj altri Sancti, tutti parimente invittissimi Martiri del Signore. Singulorum nomina recenset Campius. Tum addit: Ma dee qui avvertire il diletto Lettore, non essere alcuno de' preminati Santi o Sante, i medesimi o le medesime, che con gli stessi nomi si celebrano da Santa Chiesa ne' Calendarj e Martirologi suoi: ma differentissimi totalmente &c. At bone Campi, hoc unum suspicionem erroris adferre tibi potuit ac debuit. Neque enim antiqui tantam Matyrum segetem ignorassent, si vera fuisset, quum Ecclesiae invicem altera alteri suorum certamina, beatamque mortem significarent, eorumque Acta literis consignare solerent. Sed prope est, ut dicam: nos non secus atque in aliis bene multis rebus, quae nobis placent, ultro caecutire volumus, atque irascimur, si quis in animum inducat, morbum tam gratum nobis eripere. Profecto qui barbaricorum temporum scrinia intime excutit, non pauca offendit, quae aut risum,

A aut commiserationem excitant, ob malitiam, sed longe saepius ob ignorantiam hominum temporis illius, sero sane depulsam. Suppeditavit mihi amicus vir Joseph Scalabrinus, publicus sacrarum Literarum Professor Ferrariae supplicem libellum, quem Praesides Hospitalis Domus Dei Ferrariensis obtulerunt Borasio B Atestino Duci Mutinae, Domino Ferrariae die 7. Decembris Anno Chr. 1459. petentes: Quod sibi concederetur facultas & arbitrium erigendi unum Oratorium, sive Altare sub nomine & vocabulo Sancti Bonis (fort. Bovis) sive Bubonis de Antona in ipsorum habitantiis &c. Cum hoc quod liceat ipsis sub dicto nomine & vocabulo C quaesturare, & eleemosynas petere ubique locorum praefati Domini nostri &c. Norunt eruditi, inter Romanenses Fabulas non postremam esse famam Militis, cui nomen Buovo d' Antona. Si de eo sermo fuit apud Ferrarienses, Lectoribus ea de re iudicium dimitto. Meminisse tamen juvat, Viqueriae ejusdem nominis Sanctum virum coli, de quo consulenda Acta Sanctorum Bollandi & sociorum ad diem XXII. Maji. Is tamen minime de Antona dicitur.

Heic autem reticere nolo, ante paucos annos in ejusmodi negotio exquisitam fuisse sententiam meam. Scilicet Cl. V. Jacobus Facciolatus in Patavino Gymnasio Philosophiae Professor, & Latinae eloquentiae aevo nostro in Italia princeps, literis ad me datis significavit, haberi Patavii Corpora duo, Româ illuc advecta Anno MDCLXXXVIII. unâ cum mormorea tabula vetustissimam praeferente Inscriptionem. Quumque ageretur de iis publicae venerationi exponendis, quid sentirem ego, percontatus est: an videlicet ea crederem

rem Corpora Sanctorum, & quidem Martyrum, & quot in eo lapide Martyrum nomina scripta forent. Ecce ab eo missam ad me Inscriptionem.

HILARI VIVAS ☩

IN DEO ☩

HERACLIE ☩ COMPA
RI ☩ SVAE ☩ BENEME
RENTI FECIT QVE VI
XIT ANIS XXI IN PA
GE ☩ LIBERI VIVAS IN

Rescripti, videri quidem mihi positam Inscriptionem tribus hominibus, duobus nempe maribus & uni feminae. *Hilarius* primo loco occurrit iis verbis HILARI (vocandi casu) VIVAS IN DEO. Quae postrema formula frequens est in titulis sepulcralibus veterum Christianorum, & Christianos sine dubitatione prodit, ac praesertim addito Monogramma-

te , nomen Christi, ut

notissimum * est, referente. Alter vir *Libertus* in iis verbis, qui-

A bus Inscriptio concluditur, LIBERI (vocandi quoque casu) VIVAS

IN . Inter eos sita est

B *Heraclia* sive *Hilarii*, sive *Liberii* *Compar*, hoc est *Conjux*, uti centena alia ejusmodi exempla ostendunt. Et quamquam immutatâ formâ loquendi, suspicari quis possit, *Heracliam* viventem marito vitâ functo monumentum posuisse, quasi *Heraclie* Graecum nomen casu nominativo usurpetur: statuendum tamen est, omnino heic agi de muliere, quae & ipsa diem suum obierat. HERACLIE dativus est casus, quamvis diphtongus absit. Absit autem in innumeris aliis plebejis, immo interdum & in melioris aevi Inscriptionibus. Subsequentes voces COMPARI SVAE BENEMERENTI certos nos faciunt, *Heraclie* scriptum fuisse pro *Heracliae*. Et quum subsequatur QVE (& heic diphtongum desiderari vides) VIXIT ANIS XXI. nihil ultra desiderandum, ad statuendum, hujus quoque epitaphii participem fuisse *Heracliam*, non secus ac reliqui, e vivis raptam. Altera etiam formula IN PAGE feminam tum Christianam, tum mortuam confirmat. Sunt enim in veterum Seculorum monumentis singulares quaedam dicendi formulae, ex quibus sine dubitatione deducas, illic de Christiano homine agi; exempli causâ IN PAGE: DEPOSITVS: IN SECVLO: DECESSIT: DORMIT: RE-

* Ut plurimum utique, sed non semper & sine dubitatione, Monogramma istud Nomen Christi signasse putandum est: reperiri enim aliquibus in Ethnicorum monumentis & Cimeliis, praecipue (si bene memini) in aenea Lucerna auctor est *Burchardus Mencken*. *Dissertationum Academic. in Decade &c. Lypsiæ 1734.* ibique etiam *chalcographice* delineatam eam retulit, ☩ non uno in loco referentem.

RECESSIT: seu REQUIESCIT, addito IN PACE (hoc etiam subintel-
ligitur verbis illis IN PACE sine ver-
bo positis) QUIESCIT: BONAE
MEMORIAE: VIVAS: VIVE IN
DEO. IN CHRISTO. IN SOMNO
PACIS. Idque pariter ostendit mo-

nogramma Christi, cum aliis

Symbolis, ab Aringhio descriptis at-
que illustratis. Ego paucula e Sche-
dis meis MSTis adtexam.

A

*In Hispania in Vico Bujalance, in agro
Petri Alphonsi de Castro.*

MAR GIANE

A VIVAS IN

SPES IN DEO

C

Flores subtus insculpti sunt.

In Insula Sancti Iulii agri Novariensis.

B ✕ ✕ M

HIC REQUIESCIT in Pace FVLAGRIV²

EP. Eccl. Novar. qui vixit in

 ECVLO ANNO PL. M.

XVI. Depo²ITV² S. D. XVIII. Calendarum

Ianuariarum Indictione cunda

ANNO Decimo..... nnoris V, C.

Philaerii hujus Sanctae Memoriae Epi-
scopi Ecclesiae Novariensis aetatem non
facile statuas. Anno Christi CCCC-
XXXIV. decurrebat Indictio Secunda,
aut Anno CCCCXXXIII. si ejus
exordium a Septembri desumas. Tunc
etiam fluebat Annus Decimus Valen-
tiniani Junioris seu Minoris Augusti.
Vide, an ad ipsum Annum referri
possit Depositio Episcopi hujus, quem

D

Ughellius ignoravit. Quamquam quum
nulla Augusti nominis occurrat. hec
mentio, potius videtur indicari An-
nus Decimus post Consulatum alicujus
V. C. idest Viri Clarissimi, puta,
Paulini, Basilii, Fausti, Avieni &c.
Sed & Christiani Imperatores hoc
titulo donati occurrunt in Notis
Consularibus.

Brickiae apud Averoldos nobiles Viros.

Hic requiescit

IN Pace Leontius

Qui vixit PL MINVS

ANN. XL. DEP SVB DIE

VI M FEBR Ind. III. PRO LS

Postrema verba *loco sacro*, idest *in loco sacro*, vel *Sepulcri*, interpretari licet.

Mediolani in Sancti Ambrosii.

HIC REQUIESCUNT IN

PACE ERETRIVS ET ANT

ONINA VIRGINII QVISI

MVL FECERVNT ANN

XX⁷. MARITVS VIXIT

ANN. XL⁷ III. ET VXOR

VIXIT ANN. XXX⁷ II. D. P.

IDVS DECEMBRIS

HONORIO 7 CONS.

Virginii, idest *Conjuges*, uti in novo Thesauro veterum inscriptionum ostendam.

Ad Annum Christi CCCCII. pertinet Inscriptio haec, si notam numeralem γ pro V. interpreteris, uti jam pluries interpretatus fuit Reinesius Clafs. 20. Num. XI. Incription. Antiquarum, & infra Num. 61. & 165. &c. Quam sententiam si amplecteremur, non ex Arabum gente, ut multi putant, arithmetica nota numeri Quinarii, qualis nunc vulgo usurpatur, sed

A ab antiquissimis Latinoꝝ Seculis ad nos venisset. Verum a scopo aberravit Reinesius. Cardinalis Norisius, Fabrettus Cap. 7. pag. 540. Inscriptio. Antiquar. & Mabillonius de Re Diplomati. Lib. 2. Cap. 28. & in Supplement. pag. 95. variis exemplis ostendunt, Notam hanc, cui modo est figura ς , modo S, senarium numerum referre. Id etiam in sua Diplomatica confirmavit Clariss. Marchio Scipio Maffejus. A Graecis nempe hanc notam mutuati sunt Latini, estque illorum ς . sigma, VI. significans. Ac propterea Honorio VI. Consule heic est legendum, ita ut inscriptio pertineat ad Annum Christi CCCCIV. quo is Consulatum Sextum iniit. Apud eundem Fabrettum Cap. X. Num. 486. occurrit DEPOSITA CANDIDA DIE S. IDVVM MAIARVM. Illud S. eadem esse numeralis Nota mihi videtur non satis accurate descripta. Videndus Hadrianus Relandus in Praefatione ad Fastos Consulares, qui animadvertit a gente Arabicâ ad nos, ad Arabes vero ex Indis venisse Notas numerales, quibus vulgo nunc utimur. Neque id recens inventum. Quippe significavit mihi, dum in vivis erat, Hubertus Benvoglientus Senensis, antiquitatum venator indefessus, ante quinque Seacula easdem Cifras appellatas fuisse Indicas a Leonardo Pisano in sua Arithmetica nunquam typis editâ, quam domi suae servabat idem Benvoglientus. Libri titulum accipe. Incipit *Abacus Leonardi de Domo Filiorum Bonatii Pisani, compositus Anno MCCII. correptus ab eodem Anno MCCXVIII.* Pisani tunc in Orientem mercaturae causâ saepe navigabant, atque Arithmeticam a Saracenis sive Arabibus, hujus Artis peritissimis, discebant. Teste Willelmo Malmesburiensi Lib.

2. Histor. Gerbertus Archiepiscopus Remensis, postea Silvester II. Papa Anno Christi DGGCCXGIX. a Saracenis Hispanis Astrologiam, Abacum, ceterasque Artes didicit. Haec obiter.

Romae in Sancti Sebastiani.

AVRELIVS EVGENIVS IN PACE.

AVRELIA BEROSA IN PACE

Ibidem apud Sanctos. Apostolor. intra domum Episcopi Sipontini.

L. CLODIA LVPERGILLA IN PACE
BENE DORMIT QVAE VIXIT ANN.
XXVIII. M. VII. MEC. VIXIT ANN. XIII.
M. VIII. D. XVIII. AVRELIVS ATIMETVS
CONIVGI B. M

Si L. praepositum Clodiae revera ei praenomen additum signat, ne mirere. Rarum id quidem, sed minime peregrinum, ut alia feminarum monumenta produnt.

In Delmatia.

B. M. CLEOPATRAE FILIAE DVLCISSIMAE
QUAE VIXIT ANN. I. M. III. D. III.
PONTIANVS ET TEVGILLA IN PACE

Puteolis in muro Horti Sancti Francisci.

ANNO CHRYSANTIVS
PATRON
FLORENTEM MERITIS CHRY
SANTI NOMINE FAMAM
PATRIA CONCELEBRANT CVNCTI
POPVLIVQE PATRESQVE VOCIBVS
ET CLAROSTITVLIS CONSIGNATHONO
RES ♡ TEQVE TVOSQVE MANET
LONGOS MANSVRA PER ANNOS.
FELIX PROLE VIRI DIGNOSQVESITV
RA NEPOTES ♡ AD VT SVMME
DEVS CHRYSANTI RESPICE GENTEM.

A

*Aquilae in Urbe Aprutina in adytis
Sanctae Iustae.*

CATERVIO FILIO DVL

CISSIMO QVI VIXIT AN.

XXIII. D. III. DP.

XII. KAL. SEP. AR

CADIO IV. ET ONORIO III.

B

Ad annum Christi CCCXCVI. referenda est haec Inscriptio.

Ibidem in Sancti Silvestri.

C

BONAE MEMORIAE FILIO DVLCISSIMO
LAVRENTIO

VIXIT. ANN. XVI. M. V. D. III.

DECESSIT

III. IDVS AVG. VALENTINIANO ET
VALENTE CONSS.

Idest Anno Christi CCCLXV.

D

Mediolani in Sancti Francisci.

VALERIVS QVI

VIXIT IN SAECVLO

ANN. XL. M. X. D. V.

IANVARIVS EXORCISTA

SIBI ET CONIVGI FECIT.

E

Ibidem in Sancti Vincentii.

B. PROVIN A W INNOCINI M.
QVI VIXIT IN SAECVLO AN. VII. M. III. D. XI.
GERONTIVS ET ROBINA FILIO PIENTISSIMO
IN PACE POSVERE IND. FP. III. IDVS FEB.
Ibidem.

Ibidem.

B. M.

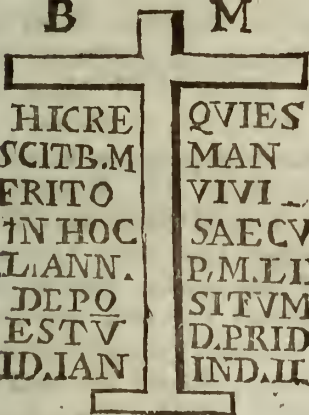
HIC REQVIESCIT IN
PACE CONSTANTIA
QVAE VIXIT IN SAE
CVLO AN. XIII. ANI. . . .

Ibidem apud Comites Archintos.

B. M.

HIC REQVIESCIT
IN PACE ODELBERTVS
QVI VIXIT IN SECVLO
ANNOS PL. M̄. LXII.
D. EST SVB D. XVIII. M̄.

Ibidem.

B M

A Odelbertus, & Manfritus Langobardi-
ca nomina videntur, ac proinde ad
eorum tempora referendam opinor in-
scriptionem istam, quamquam For-
mulae Secula vetusta sapiant.

*Ticini effossa anno Christi MDCCXV.
e ruderibus Aedis Sancti Gervastii.*

B. M.

ENNIAE VERAЕ FEMINAE RELIGIOSAE
QUAE VIXIT IN SAECVLO AN. XIII. M. V.
D. XII. CVM COMPARE VIXIT SINCERE
C AN. XXV. VAL. CAMPANIANVS CO
IVGI DILECTISSIMAE P. DIE XII. KAL. OCTOB.

Subditur aliâ characterum figurâ.

I. . . . ET NEPOS EIVS SENA
TOR VIXIT ANNOS
D IIII. ET DIES XIII.

Quei mulier haec in Saeculo, hoc est
in Mundo vixisse dicatur Annos XIII.
tum vixisse cum Marito Annos * XV.
non assequor. Fortassis exciderit qua-
dratario nota L. & scriptum fuerit
An. LXIII.

Romae.

GERONTIO ET CONSTANTIO PATER INFELIX.
 VOS EQVIDEM NATI CAELESTIA REGNA TENETIS,
 QVOS RAPVIT PARVOS PRAECIPITATA DIES.
 AT MIHI QVAE REQVIES ONEROSA IN LVCE MORANTI,
 QVOI SOLVS SVPEREST ET SINE FINE LABOR!
 QVAM MALE DE VOBIS FALLACIA GAVDIA VIDI,
 ET DECEPTVRVS ME IVGVLAUIT AMOR!
 REDDEBAR TENERIS IN VULTIBVS, IPSAQVE PER VOS
 TEMPORA CREDEBAM LAPSA REDISSE MIHI.
 SENTIO, QVID FACIAT SPES IRRITA. PESSIMA SORS EST
 SUPPLIGII AFFLICTO, QVEM SVA FATA PREMUNT.
 Dubitari tamen potest, an haec pertineat ad Christianos.

In Oppido Brixelli, olim Civitate, ad
 Padum.

P. TARENTIVS
 P. L. SYNTROPIVS
 HIC REQVIESCIT

Aliquando *REQVIESCIT* in tumultis
 Paganorum legitur; frequentissime
 vero in Christianorum monumentis.

Romae apud Prosperum Mandosum E-
 quitem, V. Cl. amicum olim meum.

PASCASVS VIXIT
 PLS MINVS ANNVS XXII.
 FECIT TATV III. IDVS
 OCTOBRIS 5II. ANTE
 NATALE DOMNI AS
 TERI DEPOSITVS IN
 PAGE A

o d

Me heic remorantur verba illa *FE-
 CIT TATV*. Num pro *Fecit Pater*?
Tata enim appellatus olim Nutritor
 aut Pater, uti in Dissertatione XXVIII.
de Origin. Italicar. Vocum dixi. Heic
 autem habes eandem notam numera-
 lem 5, de qua nuper egimus, ita
 ut significet *Deposuit* hunc virum
 Octavo die ante natale Domni *Asteri*.
 Sed quis *Asterius* iste? Num *Sanctus*
Asterius Presbyter, & Martyr, cujus
 Natalis in Martyrologio Romano re-
 fertur ad diem XII. Kalendas No-
 vembris, sive ad diem 21. Octobris,
 cujus Corpus apud *Ostia Tiberina* ho-
 noratur? An potius *Asterius* aliquis
 inter Proceres Romanos, qui *Domnus*,
 hoc est *Dominus Paschasii* istius, vi-
 delicet *Servi*, fuerit? De nobilissima
 & Consulari *Asteriorum* gente vide,
 quae habeat Norisius Cardinalis exi-
 mius, Dissertat. IV. Cap. II. §. I. in
 Coenotaph. Pisani. Nonnulla, & ego
 attuli Tomo I. pag. 143. Anecdotor.

La-

Latinorum. Sed omnia heic congruere videntur in *Martyrem Asterium*. Nam in Martyrologio Hieronymiano Florentinii, in Stroziano, in Appendice ad Martyrologium Adonis, Sancti Asterii Martyris Romani festus dies recurrit *die XIX. Octobris*, non autem *XXI.* ut in Romano, aliisque Martyrologiis. Computa a *Die IV. Idus*, five a *Die XII. Octobris* a diem *XIX.* habes *VIII. dies* ante Natalem Martyris Asterii.

Mutinae in aedibus Johannis Rangonii Marchionis.

PHILADELFO

QVI IN SECVLO FVIT

ANN. XXI. M. VII. D. XIII.

EVTHYMVVS ET PHILADELFIA
FILIO.

Romae in Sancti Nicolai in Carcere.

ASSVRIVS

IN PACE

ONESIMVS

FRENE

Subsequentem inscriptionem, Anno Christi CCCXCVII. confectam evulgavit Fabrettus Cap. 4. Num. 128. Inscriptionum Antiquarum, sed mutilam. Integram ego, & accuratius descriptam dabo e schedis MStis doctissimi Viri Dominici Passionei, qui olim apud Caesarem Apocrifarii, seu Nuntii Apostolici, munere summa

A cum laude fungebatur, nunc amplissimi S. R. E. Cardinalis.

Romae ad Sanctae Mariae in Via Lata.

SANCTAE CONIVGI CAELESTINAE
QVAE VIXIT ANNIS XX. MEN
SEN I. DIES XXII. FECIT AVTEM
CVM AMPLIATO MARITO ANN
IS IIII. DIES XXI. BENEMERENTI
IN PACE DEPOSITA VIII. KAL. I
VNIAS. HILARITATI FILIAE BE
NE MERENTI IN PACE QVAE
VIXIT ANNIS XXIII. M. VIII.
D. XXVIII. FECIT QVM MARITVM
ANNOS V. DIES VI. DEPOSITA IIII.
NON. IVL. CAESARIO ET ATTICO CON.

Salonae.

DEP.	FL. IVLIVS ZACONVS ET
IVL	AVRELIA MERIA CON
ZACO	IVX EIVS HOC SARCOFA
NIS	GVM SIBI VIBI POSVERVNT
DIE III.	SI QVIS POST NOSTRAM PAV
NOVEM	SATIONEM HOC SARCOFA
BRES	GVM APERIRE VOLVERIT IN
DATIA	FERAT ECCLESIAE SALON. AR
NO ET	GENII LIBRAS QVINQVAGINTA
CEREA	
LE COSS.	

Ad Annum Christi CCCLVIII. pertinet haec Inscriptio, posita *Flavio Julio Diacono*; Veteres pro DIA, Afrorum, five Doricae Dialecti more, aliquando dixerunt ZA. Apud antiquissimum Poëtam Christianum Commodianum Zacon pro Diacon, seu Diaconus occurrit. Ita *Zabulus* pro Dia-bolus. Communis Eruditorum opinio est. Diaconos etiam Seculo Christi Quarto continentiae addictos fuisse. Sunt in hanc rem Siricii Papae, tum Innocentii I. Ambrosii, aliorumque Patrum verba. Verum Salonitanus, iste Diaconus aut ex iis fuit, qui, ubi ad sacrum munus adlectus est, ab usu uxoris abstinuit (quod & Episco-

pi & Presbyteri faciebant) aut ex iis, qui teste ipso Siricio, hunc abusum improbante in Epistola ad Himerium, *de conjugiiis propriis sobolem procreabant*. Ceterum in ipsa Urbe aeterna etiam Seculo V. subsequente Diaconi

A uxorati numerabantur, sed sublato inter eos carnis commercio. Refert Aringhius Rom. Subterr. Lib. 3. Cap. 3. Inscriptionem, Anno Christi CCCCLXXII. positam Romae in Basilica Sancti Pauli.

LEVITAE CONIVNX PETRONIA, FORMA PVDORIS,

HIS MEA DEPONENS SEDIBVS OSSA LOCO.

PARCITE VOS LACRIMIS DVLCE CVM CONIVGE NATAE,

VIVENTEMQVE DEO CREDITE FLERE NEFAS. &c.

Altera ibi inscriptio legitur, *Adeodato Diacono* posita, & *Mariae*, illius, ut videtur, uxori. Apud Fabretum Cap. X. pag. 758. in Romana Inscriptione occurrit:

DOMETIV DIAC. ET ARCARIVS
SCAE SEDIS APOSTOL. VNA CVM
ANNA DIAC. EIVS GERMANA

B Haec scilicet *Anna*, ut opinor, illius Coniux extitit; sed ex quo Diaconatum inierat, facta *Germana*. Sorores nempe appellabantur Uxores Presbyterorum & Diaconorum, quod uti Sorores, non uti Uxores, haberentur. At susceptum iter progrediamur.

Romae in Sancti Apollinaris.

AVR. CANDIDIANAE. BENE. QVESQVEN

TI. IN. PACE. QVAE. VIXIT. ANNIS. XXXI.

MENSES. VIII. CVM. MARITO. FVIT. ANNOS.

XI. MENSES. VIII. DIES X. DEPOSITA. KAL.

APRIL. CONSTANTINO. AVG. II. ET. CONSTATE. AVG. COSS.

Quesquenti pro *Quiescenti*. Uti e Consularibus Fastis habetur, pertinet Inscriptio haec ad Annum Christi

C CCCXXXIX. Sed pro *Constantino* legendum *CONSTANTIO*.

Ibidem in Sanctae Agnetis pro fulcro altaris.

HVIC TVMVLO QVIESCET TOTIVS FI
 INTEGRITATIS HOMO OPINIONIS BONI AV
 RATIONE FIDELIS MENTIS INTEGRAE
 AMICORVM OB HOC IGITVR NEOFITVS SPAG
 AVFINIANVS QVI VIXIT ANNIS XLII. DEPOSITVS
 DD. NN. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AVG.
 COS.

Consules isti Annum Vulgaris Aerae
 CCCXCVI. designant. *Aufinianus* au-
 tem heic memoratus, quum *Neophy-*
tus appelletur, prodit se Anno aeta-
 tis suae quadragesimo secundo, ac vi-
 tae suae postremo, ad Christi lava-
 crum accessisse. Ex iis fortassis fuit,
 qui ad aegritudinem, mortisque peric-
 ulum gratiam Baptismatis, pro mo-
 re parum laudabili eorum temporum,
 distulit.

Mediolani in Sancti Ambrosii.

A^Pkeo

TIGRISSE VIVA FECIT SIBI DOM-
 NALEM.

Hoc est Domum Aeternalem.

Ibidem in Sancti Simpliciani.

B. M.

HICREQUIESCIT IN PACE LAVRENTIVS
 QVI VIXIT ANN. PL. M. LXV.
 DEPOS. SVB D. XV. KAL. DECEMB.
 ET IO. CON.

B Si *Johannem Consulem*, ut veri vide-
 tur simile, Inscriptio ista designat,
 referenda est ad Annum Christi
 CCCCXCVIII. aut ad CCCCXCIX.

Salonae.

DEPOSITIO VALE
 RIANI INFANTIS
 X. KALENDAS AV
 GVSTAS.

Romae in Sancti Pauli.

LOGVS BASILI PRESB.

ET FELICITATI EIVS SIBI FECERVNT.

Ibidem.

NE DVBIUM LONGO QVAERAT
 THEODVLI TIBI NOMEN ERAT, QVAE GRATA PARENTI
 REDDIDERAS SVBOLEM, PARI DICATA MARITO
 NVNC TE TELLVS HABET. SEPTEM POST DECE PERACTOS
 EXEGERAS FASCES. EV TEGIT OSSA SEPVLCRVM
 HAEC TIBI PRO MERITIS PENDO MERENTIA VOTA
 DEP. V. ID. SEPTEMB. D. N. HON. AVG. III. CONS.

Nota Consularis Annum Christi CCCXCVIII. indicat.

Romae in Sanctae Sabinae.

IVSTA QVE BIXIT ANNVS L.
 MENSIS V. DIES XX. DEPOSITA
 XVII. KAL. OCTOBRES IN PACE

Hicce adjunctam volo Inscriptionem,
 Anno MDCCXXVIII. detectam in
 insigni Basilica Sanctae Agnetis ex-
 tra moenia Romae, quum illius pa-
 vimentum refarciretur. Eam huma-

A

nissime mecum communicavit prae-
 stantissimus Antiquitatum Romanarum
 investigator, Marchio Alexan-
 der Capponius, multis mihi titulis
 semper commendandus. Inscriptionis
 Auctor Sanctus Damasus Papa circi-
 ter Annum Christi CCCLXX. Et
 eam quidem jam editam habebamus
 inter Sancti ipsius Pontificis Opera,
 sed non uno in loco deformatam,
 uti e conlatione constabit.

B

Carmen Sancti Damasi Papae de Sancta Agnete Martyre, ut est in editis.

- „ FAMA REFERT, SANCTOS DVDVM GENVISSE PARENTES.
 „ AUGMENTVM LUGVERIS CANTVS TVBA DVM CREPVISSET,
 „ NVTRICIS GREMIVM SVBITO LIQVISSE PVELLAM,
 „ SPONTE TRVCEBVS CALCASSE MINAS RABIEMQVE TYRANNI,
 „ VRERE CVM FLAMMIS VOLVISSET NOBILE CORPVS,
 „ VIRIBVS IMMENSVM PARVIS SVPERASSE TIMOREM,
 „ NV DAM PERFVSOS CRINES, ET MEMBRA DEDISSE,
 „ NE DOMINI TEMPLVM FACIES PERITVRA VIDERET.
 „ O AGNES VERVM DECVS, ALMA PVDORIS IMAGO,
 „ VT DAMASI PRECIBVS FAVEAS, PRECOR, INCLYTA VIRGO.

Idem

Idem Carmen expressum e marmore, quod Anno MDCCXXVIII. emerfit Romae.

FAMA REFERT SANCTOS DVDVM RETVLISSE PARENTES
 AGNEN; CVM LVGVRES CANTVS TVBA CONCREPVISSET,
 NVTRICIS GREMIVM SVBITO LIQVISSE PVLLAM:
 SPONTE TRVCIS CALCASSE MINAS RABIEMQ; TYRANNI;
 VRERE CVM FLAMMIS VOLVISSET NOBILE CORPVS,
 VIRIB; IMMENSVM PARVIS SVPERASSE TIMOREM;
 NVDAQVE PROFVSV CRINEM PER MEMBRA DEDISSE,
 NE DOMINI TEMPLVM FACIES PERITVRA VIDERET.
 O VENERANDA MIHI, SANCTVM DECVS, ALMA PVDORIS,
 VT DAMASI PRECIB; FAVEAS, PRECOR, INCLYTA MARTYR.

Alteram quoque Inscriptionem in pavimento ejusdem Basilicae Sanctae Agnetis detectam praeclaudatus Illustrissimus ac eruditissimus Marchio Alexander Capponius ad me misit, quam publici juris nunc facio.

PRESBITER HIC SITVS EST, CELERINVS NOMINE DIO,
 CORPOREOS RVMPENS NEXVS, QVI GAVDET IN ASTRIS.
 DEP. VIII. KAL. IVN. FL. SYAGRIO ET EVGERIO.

Pertinet ad Annum Christi CCC-LXXXI. Epitaphium. E schedis MStis Severi Minervii Spoletini alteram hanc decerpsi.

Spoleti, fragmentum in vestibulo domus ipsius Minervii.

QVAMVIS LAEVA TVOS PROPERANS MORS RVPERIT ANNOS,
 NEC RATA SINT VITAE TEMPORA LONGA TVAE:
 SVNT TIBI PRO RAPIDO TAMEN HAEC SOLATIA LETO,
 QVOD CLARA GENERIS NOBILITATE VALES.
 FLORET CELSA DOMVS SVBOLES, CLARIQVE NEPOTES:
 NON EST IN CASV MORS METVENDA TIBI.
 NEC TE SOLLICITAT SAEVISSIMA CVRA MINORVM,
 ET SERVAT CASTOS VXOR AMATA TOROS.

PROPTER IOHANNES GAVDIA VITAE

IAM CARITVRE DIE.

*Spoleti, in Sancti Laurentii ad Collem deliciarum.
Ex eisdem Minervii Schedis.*

HIC AVIAM NEPTEMQUE LOCUS POST FATA RECEPIT,
QVASQUE DIES OLIM FECERAT VNANIMES.
EVOLAT AD SVPEROS; MENTIS QVOQUE GRATIA SIMPLEX,
SEPVLCRVM DVPLEX CORPORA NVNC SOCIAT.
ALTERIVS PRÆSTANT VOTIS. SIC LVMINE VERO
TVNC IACVERE SIMVL NISVS ET EVRIALVS.
PROBATIA AVIA DP. XIII. KAL. NOVEMB.
CONCORDIA NEPVS DP. PRID. KAL. SEPT.

*Ibidem in Aede Sancti Floriani, apud Villam Sanctae Crucis,
modò apud Jacobum Philippum Leoncellum.
Ex eisdem Schedis.*

RAPTA IACET NATIS, QVOS MATER AD VBERA LIQVIT,
ATQVE VIRO PARITER, QVEM CITO DESTITVIT.
TRISTE MINISTERIVM GEMINI SOLVERE PARENTES
FVNERE DE TANTO, QVOS COQVIT IPSE DOLOR.
DEPOSITO SVPERÆ DIEM QVINCTVM KL. IVLIARVM,
CONSVLE CONSTANTIO V. C. QVAE VIXIT ANN. XXVII.

Legendum DEPOSITIO. Conditum Epitaphium Anno Christi CCCCXIV. arbitror, quo *Constantius* in Occidente Consulatam gessit. In Schedis quoque meis Inscriptionem deprehendi, *Tuscanellae* (quae olim *Tuscania* Civitas) in vetustissima Basilica San-

A cti Petri, olim Cathedrali. Illam ad me misit doctissimus vir *Sebastianus Dinius Tuscanellensis*, qui me monuit, tabulam marmoream olim truncatam fuisse, ut ad mensuram altarioli accommodaretur, eaque de causâ initiales literas excidisse.

Tuscanellae in Sancti Petri.

S MARCELLINVS PATER BENEMERENTI
A EIVS CONTRA BOTO BISOSOMVM FECIT IN PACE
E FILHIE INNOCENTISSIME IVNIHE MARGELINE
VIXIT ANNIS XIII. MENSIBVS III.

CONTRA BOTO est idem ac *contra votum*, formulâ parentibus familiari, quum liberos sibi caros ad tumulum praemittebant. *BISOSOMVM* est pro *Bisomum*, quae vox locum significat constructum, ut ibi duo corpora con-

B dantur. Hellenismus est ad Latinos translatus. Alteram Inscriptionem addo, quam ex eadem Basilica descripsit, & communem mihi fecit amicus *Dinius*.

Ibidem in Sancti Petri.

INNOCENTISSIMO FILIO THEODOSIO
CVIVS PRAECIPVA CLARITAS SVADET D.
CVIVS EGO PATER PERENNI LVCTV PERCIVS
TALEM FILIVM SVPERSTITEM HABERE N̄
MERVI QVI VIXIT ANNIS XVIII.
QVIEVIT IN PACE XIII. KAL. OCTOB. DD. NN.
HONORIO VII. ET THEODOSIO II. AVG.

Nomen Patris in secunda linea, per literam D. expressum, in obscuro latet. In tertia linea legendum est *Percitus*. In quarta verò *Non*. Spe-

A | Stat Inscriptio haec ad Annum Christi CCCCVII. Unum denique sepulcræ Epigramma accipe, barbaricorum temporum foetum.

Mediolani in Sancti Vincentii.

HOC RECVBAT TVMVLO, NVPER CONFOSSVS IN ISTO,
VIR HVNILIS, FORMAQVE MICANS, DVM VIVERET AEVO;
HILDERAMNVS ERAT PROPRIO DE NOMINE DICTVS,
QVEM DOMINVS VALLIS DE NOCTE VOCAVIT AD ASTRA,
AETERIA FELIX IVDEX IN ARCE LOCATVS.
IVSTVM IVDICIUM LEGEMQVE TENEBAT IN AVLA.
HVIC FVERAT CONIVX, ALTA DE GENTE CREATA,
SAGINTRVDA FORE PROPRIO DE NOMINE DICTA:
ANTE PEDES TVMVLATA VIRI CVM PACE QVIESCIT.
O FACTOR HOMINVM HIS NVNC MISERERE ALVMNIS.
ANNO INCARN̄S D̄ N̄ Ī X̄. DCCCCII. INDIC. VI.

Redeo ad Inscriptionem Patavii nunc existentem, in qua trium Christi fidelium fit mentio, *Hilarii* scilicet, *Heraclicae*, & *Liberii*: quorum sepulcrum, ut veteres ajebant, *Trifolium* fuerit, hoc est, tria corpora conclusa habuerit. Nullum ibi, si verba expendimus, mortis pro Christo toleratae vestigium. Unum duntaxat Signum occurrit, nempe Virgultum il-

B

lud quod *Palma* interpretari mos est. Haec autem Martyrium indicare passim creditur. At heic nodus ex templo fit obviu. Palma una in isto lapide insculpta visitur, unum *Hilarium* respiciens. Num ergo Martyres quoque dicere fas est *Heraclicam* atque *Liberium*? Equidem non auderem. Si vero unus Martyr: qui factum est, ut non unum, sed duo

Corpora Patavium delata, & Fidelium cultui exponenda fuerint? Praeterea quei inter tria in uno sepulcro condita corpora, illud seligi potuit, quod tormenta pro Fide Christi tolerata gloriosum effecerant? Verum non heic tota difficultas. Restat quippe perpendendum, an eadem Inscriptio unum saltem Martyrem Christi nobis certissime exhibeat. Seculo duntaxat proxime praeterito inquiri coeptum est accuratius, atque ex professo in Signa, quibus distinguerentur Corpora Sanctorum Martyrum a reliquis Christianis olim tumulatis in admiranda structura tot Coemeteriorum extra Romanam Urbem existentium: *Catacombe* appellamus. Magnum hinc sibi nomen peperere, remque plane utilissimam tum sacrae tum profanae eruditionis cultoribus praestitere Presbyteri Oratorii Romani Bosius, Severanus, & Aringhius in insigni Opere *Romae Subterraneae*. Doctissimi autem isti viri in eam tandem concessere sententiam, sive opinionem, per *Palmae* Signum tumulis Christianis adiectum significari Martyrium ac mortem, quam fortiter pro Christi nomine veteres Christiani, Romae praesertim subiere. Et Bosius quidem Lib. 4. Cap. 44. pag. 684. scribit: *La Palma si vede in pochi Sepolcri: quod ego sum miratus, quum is antea nos monuerit, multas in multis Coemeteriis Palmas insculptas conspici. Immo is monumenta recensens Coemeterii Callisti, Lib. 3. Cap. 23. pag. 319. subdit: Ne' sopraddetti Monumenti vi sono effigiate INFINITE PALME, & altri simili segni di Christianità. Celeberrimis deinde viris Danieli Papebrochio e Societate Jesu, in Actis Sanctorum, & Johanni Mabillonio Benedictini Ordinis in*

A Gallia olim insigni ornamento, in Epistola *de Cultu Sanctorum Ignotorum*, ejusmodi sententia non satis firma visa est: atque ii tum solum rati sunt, Martyrum Corpora per Palmam revera prodi, quum ei deprehenditur adjunctum Vas aliquod, sacrum olim eorum sanguinem continens. Immo & ante illos doctissimos Viros Scacchius Pontificiae Cappellae Praefectus eodem tempore, hoc est sedente Urbano VIII. Papa, dubium Martyrii Signum rationibus multis Palmam ostenderat. Adde Franciscum Mariam Torrigium (ut alios omitam) qui in Libro, cui titulus *Le sacre Grotte Vaticane*, Romae impresso Anno MDCXXXIX. Part. 2. Cap. primo, memoriae prodidit, Palmam interdum indicare *Cristiano non martirizzato*. Quorum sane argumenta Aringhius Lib. 6. Cap. 44. sibi objicit, ac modeste refellit, *suam sententiam probabiliorum ducens, contrariam tamen haud omnino rejiciens, neque improbens*. Verum nostris temporibus egregium nacta est Palma patronum, eruditissimum nempe Virum Marcum Antonium Boldettum Canonicum Romanum, dignum in hujusmodi palestra doctissimorum Virorum successorem; quippe qui Anno MDCCXX. Romae typis tradidit elaboratum Opus *de Coemeteriis Sanctorum Martyrum, & veterum Christianorum*. Is autem Libro Primo a Cap. 42. usque ad Cap. 55. contrariam sententiam oppugnans, fusissime hoc argumentum versat, atque rationibus bene multis, veterumque simul ac recentiorum Scriptorum auctoritate nixus, contendit, Palmam in tumulis Christianis certissimum esse Martyrii Signum ac indicium. Inter cetera tradit, Sacram Congregationem Romanam Reliquiis praefectam Anno MDCLXVIII. examen insti-

instituisse de Notis, ex quibus verae Sanctorum Martyrum Reliquiae a falsis & dubiis dignosci possint: ac censuisse, Palmam, & Vas, illorum Sanguine tinctum, pro signis certissimis habenda esse: ac propterea Palmam, etiamsi Vas desit, certum esse testem Martyrii. Equidem si de interpretatione illius Decreti (quod tamen Papebrochio & Mabillonio minime ignotum fuit) nulla amplius dubitatio restat, novi, quale obsequium ei sit deferendum, & continuò tantis Viris potius, quam mihi, nullo negotio credam. Sed quando praeter praedictos celeberrimos Scriptores Clarissimus Vir Raphaël Fabrettus, quamquam Romae positus, & hujus quoque eruditionis sacrae consultissimus, quippe Martyrum Corporibus eruendis ex Urbanis Coemeteriis olim Praefectus, ab ejusmodi opinione se alienum palam prodidit: liceat heic mihi, dubitationes aliquas exerere, non ut Boldetto doctissimo Viro, ac de sacra eruditione egregie merito, adversarium me praebeam, sed ut uberiorem ab illius doctrinâ lucem aliquando mihi & aliis procurem. Me heic, ut & alibi, ducit unica Veritatis cupiditas & amor, quam piis, & doctis viris omnibus super omnia cordi futuram esse credo.

Certe Fabrettus Cap. 8. pag. 555. Inscriptionum Antiquarum (qui Liber Anno MDCXCIX. Romae in lucem prodijt) auctor est, se, dum pergeret ad dignoscenda Martyrum Corpora, quorum gloriosam mortem nulla Inscriptionum verba testabantur, scrutatum fuisse, an tumulis appositum deprehenderetur Vas, aut Ampulla Sanguinem sacrorum pugilum olim continens. Hodie, inquit, similes ampullae vitreae sanguineâ & purpureâ crustâ obductae Frequentissime in

sacris Coemeteriis juxta Martyrum loculos, quâ capita recumbunt, reperiuntur: certissimo effusi pro Christo Sanguinis argumento, quo Praecipue, immo & Unico usus sum, dum Sacrarum Reliquiarum extractioni & custodiae praesui. Quae fuerit eruditio Fabretti, nemini ignotum est in re Literaria paullulum progressu. Is etiam, ut vidisti, a summo Pontifice Judex, ut ita dicam, Reliquiarum sacrarum ex Arenariis eductarum electus, eo per triennium functus est munere, quo nunc summa cum laude fungitur Boldettus. Is denique fassus est, Unicam sibi Martyrii certissimam Notam fuisse Vas, colore sanguineo tinctum. Quare is minime arbitratus est, e solâ Palmâ appositâ certum Martyrii indicium hauriri posse. Qua ratione sese doctissimus Boldettus Cap. 45. expediat ab auctoritate Fabretti, quem suae opinioni conformem antea Mabillonius attulerat, non est cur ego edisseram. Certe si Fabrettus Decretum non ignoravit, uti Boldettus contendit, inde inferre fas erit, censuisse illum, constitutum fuisse in Decreto, Palmas tum pro Signis certissimis Martyrii habendas, quum eis junctum est Vas Sanguine tinctum. Quae etiam Papebrochii & Mabillonii sententia fuit. Fabretto autem oblatos nunquam in Coemeteriis fuisse loculos Palmâ insignitos, arbitratur quidem Boldettus. Id ego difficile credam ex iis, quae infra adferam. Attamen etiamsi id statuas, negari tamen nequit, quin Romae Subterraneam Bosii & Aringhii vir solertissimus non semel legerit, eorumque sententias, & Inscriptiones Palmis ornatas rite expenderit. Immo ipse quoque tum ex eodem Libro descriptas, tum alias a se collectas Inscriptiones, Palmâ ornatas, ut infra. o.

stendam, in suum eruditum Opus intulit, & nihilominus Vasa Sanguinolenta se pro *Unico Martyrii Signo* habere non diffitetur. At ne qua de Fabretti mente dubitatio superfit, vide Cap. 8. num. 25. pag. 559. Inscriptionem hanc e *Coemeterio Beati Casuli* eductam.

D.

M.

DIONYSIAE

MARGION CO

NIVGI KARISSIM

B. M. FEG. QVAE VIX

AN. XIIIX. M. D. XXV.

Tum subdit: *Locus ipse, ubi reperta fuit haec Tabella, itemque Corona cum Palmis subdita, Dionysiae Christianitatem asserunt. Literas D. M. interpretatur Deo Magno, seu Maximo. Neque Martyrii, sed Christianitatis duntaxat, signum is inde elicit.*

Ad haec non desunt, qui dubitant, an *Palmarum* nomine revera donanda sint signa illa, quae in Christianorum Sepulcris saepe occurrunt sub hacce figura. *Cupressi* funebris frondes *Marbillonius* ea putavit. *Papebrochius* *Virgulas*, sensus divisivas. *Gorius* in *Notis ad Inscriptiones Tusciae* Tom. I. pag. 265. ea Signa *Surculos*, sive *Vir-*

gulta appellat. Et profectò non leve discrimen animadvertas inter *Palmarum* frondes & Signa illa, quae nihil aliud prae se ferunt, nisi *ectypon* *Frondis Arborum*, modò cum foliis, modò sine foliis ut heic vides, & in aliquot lapidibus ramulum *Cupressi* tantummodo delineatum referre videntur. Quod si *Palmas* exprimere antiquis Christianis in animo fuit, cur quaeso tam imperite egerunt, ut *Cupressi* aliorumve arbusculorum Signum nobis praeberent? At rudes erant atque inexperti Christiani illi, respondet *Boldettus*; interdum quoque metu, ac festinatione premebantur, ita ut in calce figuram *Palmae* imprimerent. Celebratissimus quoque *Philippus Bonarota* Senator *Florentinus* in *Explication. Vitror. Sepulcral.* scribit, consuevisse Christianos in subterraneis *Coemeteriis* *Palmam* inscribere con uno stecco, idest cum acuto frustulo rami alicujus. Ita sane fuerit. Sed quum eandem plane figuram in marmoreis tumulis insculptam intueamur, immo & in lapidibus, qui hominum effigiem, seu *anaglypha* varia praeferunt, *imperitiae* & *praecipitis* scripturae excusatio tollitur. Neque *Cupressum* ex Christianorum tumulis excludere *Bosius* & *Aringhius*, uti e *Romae Subterraneae Libris* patet; ac praecipue quum ejus stabilis *viriditas*, a *Sancto Ambrosio* in *Psalmum* 118. *Iustorum* figuram exprimere dicatur. *Surculi* quoque & *Virgulta* aliarum Arborum, *Resurrectionis* & *Vitae aeternae* symbolum fuere *Patribus*, inter quos *Cyrillus Hierosolymitanus* *Cathechesi* 18. ait: *Tunc verò arbor excisa rursus floret; homo autem excisus non florebit? Et Surculi Vitium, aliarumque Arborum Excisi, & transplantati revirescunt & fructificant: homo verò, propter quem & illa sunt.*

sunt, cadens in terram non excitabitur? Ejusmodi Surculorum seu Virgultorum formam videre te puta in Christianorum tumultis. Praeterea Palmam alia ratione expressam ab antiquis conspicimus. Vide apud Gruterum Inscription. I. pag. 539. ubi Palma sub hac figura exhibetur. Vide figuram eandem in Vitro apud praelaudatum praestantissimum Scriptorem Bonarotam. Vide marmoreum Sarcophagum Vaticanum Lib. 2. Cap. 10. pag. 293. 295. 297. & 321. Romae Subterranean. Aringhii. Alia exempla praetermitto. Non plus utique negotii fuisset antiquis Christianis etiam festinantibus, etiam imperitis, sub eadem formâ effingere Palmam, si Palmam reapse inscribere decrevissent.

Ceterum non is ego sum, qui *Palmarum* nomen Signis ejusmodi negare mordicus velim. Id unum potius contendo, scilicet recurrere adhuc difficultatem, quam minime dissimulavit, immo solvendam sibi sumsit supra laudatus Boldettus: ejusmodi nempe Symbolum, ac sub eadem figurâ, commune fuisse omnibus Christianis in signo Fidei decedentibus. Immo illud spectari etiam in Gentilium hominum Sepulcris. Sex id genus Inscriptiones in integro Thesauro Gruteri Boldettus reperit, Palmamque ibi scriptam ait in signum *Victoriae* alicujus sive in bello, sive in ludis, sive in patrocinio caussarum reportatae. Quod quidem etsi demus, nihil difficultatem minuit: eadem quippe ratione omnium *Justorum* Christum colentium *Victoria* de vitiis designari potuit. Et reverâ Symbolum *Justorum* omnium apertissime Palmam statuerunt Ambrosius, Gregorius Magnus, Cassiodorius, Beda &c. uti jam pri-

dem Auctores Romae Subterraneae animadverterunt. Verum si quis neget, ab Ethnicis usurpatam fuisse Palmam in unius *Victoriae* signum, quid, rogo, tunc reponendum restabit? Atqui Gruteriana Inscriptio, quae legitur pag. 967. Palmam inscriptam gerens, posita est *Clodio Liberto*, & *Clodiae Libertae*, fato postremo functis. Altera quoque, pag. 1000. tribus *Libertis*, uni *Libertae*, ac uni *Filiae* posita est, *quinque* Palmis sive Virgultis in marmore signatis. Quae nam *Victoria* in plebeiis hisce viris ac feminis excogitari possit, non video. Lapidés etiam sepulcrales *Rufi Praetextati* ab eodem Boldetto memorati, & *L. Caesonii* pag. 381. *The-sauri Gruteriani*, & *Fl. Eugenii* pag. 406. ejusdem Operis occurrunt, eodem Symbolo distincti. At illi, inquit, viri fuere illustribus muneribus functi. Eis Palma adscripta fuerit ob *Victorias* in caussis reportatas. Verum animadverte, illos non caussarum Patronos, sed Judices, ac Magistratos fuisse. Refert idem Gruterus pag. 781. Inscriptionem *Tarracoe* positam, & a Boldetto praetermissam his verbis.

D

E

DIS
MANIBVS

P. FABI Q. IANVARI
FABIA CHRYSIS VXOR
FECIT ET
CHRYSEOTI F. AN. XX.

Victoriam heic frustra quaeras. Vide & Inscriptionem Gruterianam pag. 525. num. 5. positam *L. Aufusto* & aliis, ubi Palma sive Ramusculus visitur.

Porro

Porro quum Clariss. Boldettus ait, se in vasto Gruteri Opere reperisse sex tantum Ethnicas Inscriptiones, Palmae symbolo ornatas, videat doctissimus vir, an sese subducere eâ ratione possit contrariae sententiae telis. Rogandus quippe est, ut animadvertat, plerisque lapidum eruditorum veteres venatores, ad colligendas duntaxat Inscriptiones intentos, marmorum ornamenta & signa reliqua nequaquam descripsisse, aut minime evulgasse. Ubi diligentiam adhibuissent, quam post insignem virum Fabretum praestitit multis nominibus commendandus Antonius Franciscus Gorius in editione Tomi I. Inscription. antiquar. Tusciae, longe plura apud Gruterum marmora Gentilium haberemus, *Ramusculis* iis signata. Itaque Gorium consule. Is tibi e Museo Mediceo pag. 42. hanc Inscriptionem dabit.

L. PONTIVS HILARO ET
ANTEROS ITALIAE

Alteram accipe e pag. 58.

M. VOLGI M. VOLGI
EVHEMERI HILARI

Ex aliis Florentinis Museis pag. 163.

(rami frustulus) AGLA
APATI
MAGIA
PRIMA (rami frustulus)

A

Pag. 170.

(rami frustulus)

DIS MANES
VENERIA COIVGI
SVO ISOCHRYSO
VIXSIT ANNIS
XXIII.

(rami frustulus)

B

Pag. 182.

ARVLENA L. L. J. T. L.

L. ARL.

RHODINE

J. L. A

PHILOGENIS

HERACLIDAE ET

PAMPHIL

C

Pag. 202.

COCCEIAE

ANOPTES

NICENI

DEDIT ANOPTES

FABER

FABER

D

Pag. 226.

(rami frustulus)

(rami frustulus)

E

D. M.
LIGINIAE LV
CANAE LIB.
BENEMERENTI
FECIT
M. LIGINIVS
FAVSTVS

Pag.

L. AEMILII

(rami frustulus)

(rami frustulus)

BLASTI

Ad quam Inscriptionem haec adnotat
Gorius : Surculi illi, qui in hac Vi-
treæ Urna visuntur, alludere videntur
ad nomen Blasti : nam Βλαστός, Lati-
ne Germen seu Surculus est. Patera
media cum Surculis, seu Virgultis hinc
inde PERSÆPE in cippis sepulchrali-
bus occurrit.

Pag. 315. apud Equitem Franciscum
Marmium.

DIS ✱ M.

(rami frustulus)

CORNEL
VIXIT M
IIII. ET CE
RIX PIEN
MA MERE
ECIT

Pag. 351.

MVSAEVS MVNI PILIAE. M. L.
SATVRNINI QVARTAE
FECIT SIBI ET VXORI SVAE
VIX. ANN. XXII.

(rami frustulus)

DIS MANIBVS
MATER ET PATER
DAPHINO FILIO
BIMVLO DONO
DEDIT

Pag. 362.

A. MEMMIVS

MEMMIA

GAA

APHIA

(rami frustulus)

Pag. 370.

(rami frustulus) (rami frustulus)

C. ANNIVS ANNIAE
ATRATINI. L. PHILOGENES

Pag. 393.

M. CLODIVS

CLODIA

MARO

S LIBVSA

VIXIT TRIMVS SIBI ET GRATO

DIES XXVII.

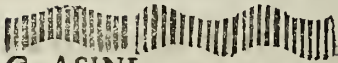
(rami frustulus)

Pag.

Pag. 403.

(rami frustulus)

C. ASINI

VIRO B M

ET HELLAS. P

Pag. etiam 187. accuratissimus idem
Gorius Inscriptionem Graecam adfert
Attalidi sorori ab *Agathone* Ethnico

A viro posita cum Virgulti seu Palmae
additamento in calce lapidis . Hisce
accedat Inscriptio , quam publici ju-
ris fecit singularis eruditionis , &
nunquam delendae memoriae vir
Franciscus Blanchinius Veronenfis ,
qui in Dissert. de Sepulcris Liber-
torum ac Servorum Liviae Augu-
stae , hanc e Museo Farnesio evulga-
vit pag. 69.

BYRAE CANACIANAE LIVIAE
AVG. SER. A VESTE MAGN.
TI. CLAUDIVS ALCIBIADES
MAG. A BIBLIOTHECA LATINA
APOLLINIS

(rami frustulus)

AGRIAE TRIPHOSAE VES-
TIFICAЕ LIVIVS THEONA AB
EPISTVLIS GRAEC. SCRIBA
A LIB. PONTIFICALIBVS
CONIVGI SANCTISSIMAE.

ITEM SCRIBA AB EPISTVLIS LAT. B. D. S. M.

Haec Inscriptio Augusto Caesare im-
perante marmore insculpta fuit . Fa-
brettus quoque Cap. 4. num. 368.

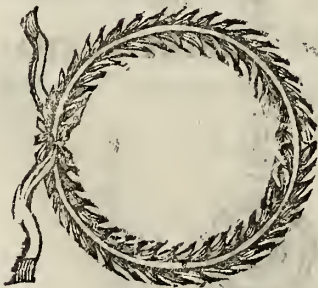
C Inscriptionem hanc Ethnicae feminae
positam refert.

D. M.
MARCIANE
QVE VIXIT
ANNOS XL
TELESPHO-
RVS COIVGI
B. M. POSVIT

Sed & ipse Boldettus Lib. 2. Cap. 9.

D tam , quae ad Augusti ferme tempo-
ra pertinere videtur .

DIS MANIBVS
TI CLAUDIVS
AVG LEVPAES
A REGIONIB
ET CLAVDIAE VITALI
LIBERTAE SVAE ET
POSTERISQVE EORVM.

Lego

Lego *Tiberius CLAUDIVS AVGVSTI Libertus EVPAES* e Graeco *Εὐπαῖς*, idest *Puer bonae indolis*, aut *bona soboles*. Praetereo aliam Inscriptionem Ethnicam ab eodem Boldetto pag. 560. productam cum Virgultis inversis. Variis quoque exemplis ostendi potest, Symbolum idem sive Ramulum adhibitum fuisse in Figlinarum notis, de quibus consulendus est Fabrettus Cap. 7. Inscription. Antiquar. & ipse Boldettus Lib. 2. Cap. 17. Alias Inscriptiones apud Gruterum habes cum Ramusculo foliis ornato; scilicet pag. 372. 423. 442. 454. 577. 578. ut alia loca omittam. Atque in iis omnibus Virgultum fuisse persuasum habeo, de quo nunc inter nos quaestio. Id quod satis fidenter ajo, quum eadem ipsa Inscriptio, quam nuper e Blanchinio decerpfi, Ramulum sine foliis gerat, atque eadem sit, quae a Grutero producta fuerat pag. 587. num. 8. cum Ramulo frondente sive folioso. Ita ut ingentem jam copiam habeamus parium apud Ethnicos sepulchralium Palmarum. Fabrettus quoque pag. 103. 132. 148. 313. 508. 510. 539. 543. 573. 622. 656. alias Inscriptiones adfert Signo eodem ornatas. Vide & eundem pag. 313. Alias denique ego proferam, si Deus dabit, in Thesauro novo veterum Inscriptionum, ejus tria volumina edita jam sunt Mediolani.

Quibus positis, jam tenemus, quanta antiquitate constat mos inscribendi in sepulchralibus monumentis hujusmodi *Virgulta*, sive *Ramusculos*, quos *Palmas* appellare ne ego quidem recuso. Atqui dum cernimus in Inscriptionibus plebejorum hominum, ipsarumque Feminarum Gentilium, appositum ejusmodi Ramulum, ipsumque subinde usurpatum fuisse a

A priorum Seculorum Christianis: vereor, ut mentibus cautis persuaderi unquam possit, certum inde Martyrii Signum posse deduci, quoties in Chrystianorum tumulis occurrit, alio quocumque indicio effusi pro Christo sanguinis destitutus. Aequivocum quippe, dubiumque saltem symbolum est. Et quando in popularibus Paganorum Inscriptionibus nuper inspectis nullus se offert locus significandae Victoriae, id unum restat, ut aut Virgultis illis *Palmae* nomen sit detrahendum; aut, si quidem Palmas velis, censeamus non indicari per eas Martyres, quandoquidem communis tam Ethnicis quam Christianis esse potuit causa atque animus effingendae in monumentis Arboris illius, quemadmodum utrique Populo communia fuere tot alia Symbola sepulchralia, scilicet *Coronae*, *Frondes*, *Olivae*, *Racemi*, *Columbae*, aliaque animalia, atque aliae Arbores. Nonne & *Coronae* Symbola Martyrii? Attamen, quod aequae in Gentilium, atque Christianorum tumulis occurrant, hanc praecipuam causam arbitror, cur nondum quisquam statuerit, per eas unice sumtas Martyrum sepulcra designari. Neque per *Coronae* symbolum significabatur duntaxat in Christianis *Victoria Saeculi*: quod & ipsa *Palma* significare potuit. Cur enim plus haec tribuimus *Palmae*, quam *Coronae*? Quae quum dico, ex abundanti dico. Neque enim opus est, ut ego rationem reddam, cur & Gentiles Palmam in suis titulis Sepulchralibus inseruerint. Sed contra aliam a mea opinionem sectanti est opus, solidam rationem proferre, cur in conformi hoc ritu diversa plane Gentilium & Christianorum mens fuerit. Attamen conjecturam meam exercere liceat. Ethnicis *Palma* non *Victo-*

riae duntaxat, sed etiam *Salutis*, *Felicitatis*, *Vitae diuturnae*, seu *aeternae*, *Perpetuitatis*, *Memoriae*ve *perpetuae* symbolum fuit. Quod arbor ea sit, cujus folia non decidunt, & quae semper vire scat, ideo ad haec significanda adhibita fuit. Boldettus Lib. Primo, Cap. 41. evulgavit hanc Inscriptionem, aenea in tabula sculptam.

PRO SALVTE

IMP. CAESAERIS

M. AVRELI SEVE

RI ALEXANDRI

PII PELICIS AVG.

IOVI OPTIMO MAXIMO DOLICENO

Non heic votum concipitur pro Victoria, sed pro *Salute*, *Incolumitate*, ac *Felicitate perpetua* Severi Alexandri Imperatoris. Hanc perpetuitatem ac diuturnitatem *Palma* apposita significat. Ita in Sepulcris effinxisse

A Ethnici hanc Arborem videntur, veluti Signum perennis Memoriae, perpetuae Securitatis. Nam, uti exploratum est, sepulcrales tabulae hanc saepe formulam praeferebant: *Memoriae Aeternae: Memoriae ac Securitati Perpetuae: Securitati Aeternae: Quiescenti Aeternae: Incolumitati Aeternae*.
B Et in nummis ejusdem Alexandri Severi Aug sti habetur haec formula: **PERPETVITATI AVG.** Christiani vero & ipsi eodem Symbolo utentes, *Perpetuitatem* significabant Corporis simul & Animae. Vitam quippe credebant aeternam; & quamvis Corpus caderet, resurrecturum tamen, ac felicius erigendum, *Palmae* ad instar, sperabant. Plerique etiam ex Ethnicis, etsi non Corporis Resurrectionem, Animae tamen Immortalitatem certam habuere. Atque heic memoriae meae se ingerit Inscriptio Romana apud Gruterum pag. 1050. num. 3. hisce verbis concepta.

D.

M.

AVRELIO BALBO VITA INTEGERRIMO
MORIBVSQVE ORNATO QVI SE QUIETIORIS
PERFECTIORISQVE VITAE DESIDERIO
EX NEGOTIIS CIVILIBVS IN QVIBVS
FVERAT CVM LAVDE VERSATVS
IOVIS OP. MA. BENEFICIO DVCTO
HIC IN SPE RESVRRECTIONIS QVIESCENTI
LOCVS PVBLICE DATVS EST.

Hircocervum heic vides. Si Ethnicus, quei illi *spes Resurrectionis*? In Schedis meis, quas ad Cyriacum Anconitanum referendas opinor, Inscriptio haec *Romae trans Tiberim* posita dicitur, ibique post **VERSATVS** legi-

D tur **EXEMIT**, DEI OPTIMI BENEFICIO &c. quae vulnus sanasse videri possint, & Christianum nobis referre. At nulla sane dubitatio superest de altero lapide Romano, quem Fabrettus Cap. V. pag. 378. pro-

produxit, posito M. MARCIO HERMAE Ethnico viro. Utrunque Phoenix, fabulosa avis, rogo imposita cernitur, Symbolum certe aeternitatis, atque resurrectionis. Vide, quae ad eam Inscriptionem idem Fabrettus adnotavit. Ut autem intelligas, usurpatam revera fuisse *Palmam* etiam

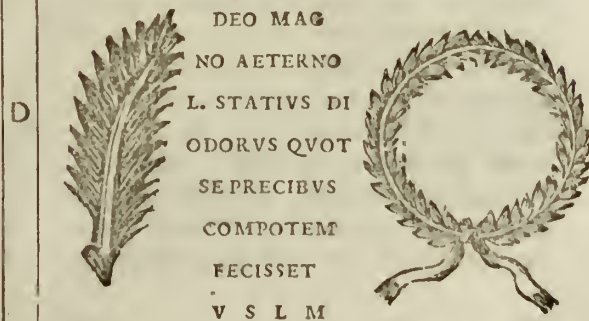
praefagiendae causâ Salutis, ac Felicitatis, accipe egregiam, magnique faciendam Inscriptionem, quam Romae detectam misit ad me praelaudatus Marchio Alexander Capponius, is nempe nobilis ac doctissimus vir, quem honoris semper, & grati animi causâ lubentissime commemoro.

SALVIS AC FLORENTIBVS DD. NN. HONORIO ET. THEODOS
PERPETVIS. SEMPER. AVGG. CAECINA DECIVS ACINATIVS
ALBINVS. VC. PRAEF. VRBI. VICE SACRA IVDICANS
CELLAM TEPIDARIAM INCLINATO OMNI PARIETE LABENT
DE QVA CELLARVM RVINA PENDEBAT. ERECTORVM A FVN
DAMENTIS ARCVVM DVPLICI MVNITIONE FVL CIVIT

(palma) D. N. M. Q. EORVM (palma)

Ad hunc ipsum *Albinum Praefectum* Urbi pertinent geminae Inscriptiones apud Gruterum pag. 286. num. 7. & 287. num. 2. Ejus quoque mentio occurrit in Codice Theodosiano, & apud Macrobius, & Rutilius Claudius Numatianus. Haec autem Inscripção posita fuit ante Annum Christi CCCCXXIII. quo Honorius Augustus finem vivendi fecit. Anno autem CCCCXLIV. ut infra videbimus, Consul processit *Caecina Decius Albinus*: idem-ne, an ejus filius, in praesentia non vacat exquirere. Duos diversos homines distantia temporis indicare videtur. *Cella tepidaria* Balneariam Cellam significat, in qua tepida ministrabatur, & de qua ceterarum Cellarum ruina pendebat. Erant in Balneis *Frigidariae*, *Tepidariae*, *Caldariae* Cellae. Testem habemus Plinium Lib. V. Epistol. 6. & Vitruvium Lib. V. Cap. 10. Vidisti signatas in hocce monumento *Palmas*, non ut Victoriâ, sed ut Salutem ac Felicitatem Augustis tunc imperantibus Albinus adprecetur. Hisce adde Inscriptionem apud Gruterum pag.

464. num. 8. positam *Rufio Praetextato Postumiano filio magnifici viri Mariani Praefecti Praetorio, & Consulis Ordinarii*. Processit Consul Ordinarius Rufius idem Anno Christi CCCCXLVIII. Ibi *Palma* inter duas Columbas insculpta. Hisce accedat nobilis Inscripção Veronensis, quam debemus insigni illius Urbis illustratori Marchioni Scipioni Maffejo Lib. 6. Veronae illustratae. Eam quoque antea protulerat Fabrettus Cap. 8. pag. 564. Inscription. Antiquar. sed sine symbolis.

Censet Clariss. Maffejus, ad hominem Christianae Religioni addictum,

& saltem ad Tertium Aerae Christianae Saeculum spectare ejusmodi epigraphen: Idem censuit & Fabrettus: quorum sententiae subscribendum quisque fateatur. Quod solum dubitatione minime caret, parum exacta Latinitas persuadere cuiquam possit, serius etiam vixisse Statium istum Diodorum. At ibi (hoc autem Fabrettus neglexerat) in uno latere *Palma* visitur, in altero *Corona* oleagina, uti certos nos facit accuratissimus idem Marchio Maffejus. Nemo autem non intelligat, Inscriptionem positam fuisse ab illo, dum in vivis esset: ac proinde Palmam referri ibi non posse ad hominem pro Christi fide Martyrio vitam functum. Faventiae quoque in aede Sanctimonialium Sanctissimae Trinitatis lapis visitur, uti me monuit Cl. V. Sebastianus Paulius e Congregatione Matris Dei, Theologus Augustissimi Imperatoris Caroli Sexti, cum hisce literis, & Palma sive folioso Surculo ad latus.

VITTORA ♡ ANNORV

XV ♡ INIRVS ♡ HVCA ♡

Explicet qui vult postrema verba. Pro INTVS, aut INTRO fortassis sumenda sunt. Haec autem Inscriptio, cui adnexus est Ramulus, seu Palma, sive ad Ethnicam, sive ad Christianam puellam, ut mihi verisimilius videtur, pertineat, nemini unquam Martyrem indicabit. Quare Palma in Christianorum vitam functorum mo-

numentis idem ferme significat, ac *Vivas in Deo, in Christo: Vivas in aeternum*; quae formulae in illorum memoriis frequenter occurrunt, & Christianum, perpetuo vitam ducturum, felicemque futurum, non verò Martyrem, indicant. Aut etiam Palma ad Corporis Resurrectionem spectat, quam Christiana Religio e divini Magistri verbis hausit. Sanctus Paulinus Nolanus in Natal. XIII. a me primum tenebris crepto, dum Pinianum V. Cl. laudat, *Pinum* arborem describit semper viridem. Tum subdit:

Haec igitur typus est aeterni Corporis Arbor.

Quos nunc Ramulos in tumulis veterum Christianorum cernimus, *Pineos* fuisse, suspicari licet. Quod si *Palmeos* malis, negare tamen nequeas quin & ipsi ad *Immortalitatem Corporum* significandam usurpari olim potuerint. Alias praeterea causas excogitare possumus, cur tam Ethnici quàm Christiani eadem mente, eodemque voto uterentur, eisdem Ramulos inscribendo cognatorum suorum tumulis. Si integra superfuisset, aut exactius descripta fuisset Inscriptio, quam Fabrettus refert Cap. 2. pag. 69. Inscription. Antiquar. fortasse locum haberemus, ex quo tenebrae hunc veterum ritum prementes excuti felicius possent. Ibi *T. Aelius Augusti Libertas Flaviam Nicopolim conjugem sarcophago commendatam* hisce alloquitur verbis:

O MIHI SI SVPERI VELLENT PRAESTARE ROGANTI,
 VEL ROSEO VEL PURPUREO VIOLAEQVE NITORE,
 VT AVE PRAETERIENS GRESSV TARDANTE VIATOR
 VIDERIT HOS FLORES, TITVLVM LEGAT, ET SIBI DICAT;
 HOC FLOS EST CORPVS FLAVIAE NICOPOLIS;
 VT TVO DE TVMVLO O FLOS EGO CERNERE NOVVM
 CRESCERE VEL VIRIDI RAMO VEL FLORE AMARANTI.

Quid revera optet Maritus iste, quum ait se optare, ut cernat *crefcere* de tumulo Nicopolis uxoris *novum vel Viridi Ramo, vel flore amaranthi*: statuere non aufim. Satis tamen video expreffum in hifce verbis aliquod Mariti amantis votum, ac *Ramum viridem* Signum fuiſſe exoptatae aliqujus rei: quod defiderium commune eſſe potuit tam Ethnicis quàm Chriſtianis in ſepulcralibus titulis. In Figlinis etiam Palma inſculpta videtur pro VALEAT QVI FECIT, quo voto alii Figuli viventes ſunt uſi. Vide Fabretum Cap. 7. Inſcriptionum Antiquarum, ac praecipue pag. 502. num. 91. ubi *opus doliare* producit.

SEX. CASTRICI HEBENI

(rami fruſtulus)

Et Cap. 3. tumulum

(rami fruſtulus)

C. PONTI
 CRESCEN.
 TRIB. COH
 I. PR.

(rami fruſtulus)

Itaque Palmarum Symbolo votum aliquod Felicitatis perpetuae ab iis quoque conceptum videtur. Atque heic conſideres velim Inſcriptionem Chriſtianam, quam refert idem Fa-

A brettus Cap. 8. pag. 549. ex *Coemeterio ad duas Laurus* educſtam.

AVREL PELACIANVS

QVI VIXIT MENSIBVS

41. ET DIEBVS XIII.

AVREL.DECENTIVSPATRR.POS.

B Ibi Palma inſculpta, & Equus ad eam currens. Hic infans, natus tantum *Menſes VII.* (ita enim ſignificant literae illae *SI.*) & *Dies XIII.* finem vivendi fecit. Durum ſane, credere infantulum hunc Martyrem, qualis tamen, ſi vera eſt contraria ſententia, credendus foret. Quod ſi iniquas, etiam pro Fide Chriſti trucidatos fuiſſe interdum infantes, id quidem dabo; ſed quum in eorum quoque parentes & familiam univerſam debacchata eſt Ethnicorum rabies, quod rariffimum fuit. At heic habemus patrem incolumem. Quae cauſa, quaefo, ſaeviendi in infantulum, cui ignota Chriſti erat Religio, illius interim parente inlaefo? C Propterea Fabrettus non Martyrem heic vidit, ſed potius opinandi nobis facultatem reliquit, *Puerulo huic illibato, conſummato curſu, Palmam caeleſtis gloriae praeparatam eſſe*. Idem dicas de altera Inſcriptione poſita infantulae *Quodvultdens*, pag. 580 apud eundem Fabretum. Ergo ſaltem obſcurae ſignificationis Symbola ſunt

sunt *Palmae*. Quis autem inter tot tenebras tantum sibi fidere possit, ut ex *Ramo viridi*, quem conspiciamus aequae in Ethnicorum, quam Christianorum, ipsorumque infantium titulis, certum in Christianis Martirii indicium edutere velit?

Certissimum contra censetur Martirii indicium Vas sanguinem continens, aut Sanguineo colore infectum, in Romanis aliisque Christianorum Coemeteriis antiquissimis, eorum tumulis innexum, aut appositum: nihil enim commune cum Ethnicorum ritibus habet. Verum quidem est, & in Gentilium sepulcris occurrere Vasa lacrymatoria, Vasa unguentis, aliiisque liquoribus olim destinata. In Schedis meis MStis habeo, detectum Cordubae fuisse in aedicula Christi *de las Mercedes* tumulum cum Vase cineris continente, *Idolo parvo*, & *Vitreo vase*, ubi liquor petrificatus. Adrita erat Inscriptio haec:

L. NVMISIVS

GAETVLVS

ANN. L.

PIVS IN SVIS

SIT TIBI TERRA LEVIS.

Attamen Vasa aut sanguinem, aut colorem Sanguinis, illuc olim infusi, adhuc retinentia, frustra in Gentilium sepulcretis exquiras. Id proprium Christianorum, & quidem Martyrum, quorum etiam Sanguinem novimus e coaevis testibus sollicitè collectum ac religiose adservatum fuisse. Verum quod est ad Palmas, quis certos nos facit; per eas significari potius *Martyres*, quam *Iustos* quoque Christianae Legi addictos? Hieroglyphicum *Iustos* omnes significans, *Palmam* su-

A pra vidimus. Tu *Martyres* heic te videre opinaris. Ego *Iustos* Christi legem sequutos. Atque addo, vulgata fuisse ac celebrata apud Christianos Psalmistae verba. Psalm. 91. vers. 13. *Iustus ut Palma florebit*: & plane huc respexisse Christianos, quum hocce Symbolo mortuorum suorum memorias ornabant, quo aut Iustitiam, aut Fidem Resurrectionis, Immortalitatis, seu Salutis Perpetuae significare voluerunt. Ita Phoenicem, ita Jonam e caeto prodeuntem, aliaque ejusmodi Symbola Resurrectionis suis inscribere Tumulis. Quod si Auctores Romae Subterraneae, & Boldettus octo Inscriptiones exhibent, in quibus & Palma visitur, & disertis verbis Martyrium illic exprimitur: non ideo Palma Martyrum certus index evasit, quum ipsa omen sit Vitae aeternae, cujus fidem tam Martyres quam Iusti, immo & reliqui Christi fideles constantissime tenebant. Eadem ratione in titulis Martyrum aequae ac ceterorum veterum Christianorum occurrit *In Pace*, aut *In Pace Quiescit*. Immo animadvertite, incertum esse, an paucae illae Inscriptiones ad ipsa Martyrum tempora, an ad posteriora sint referendae. Eas, quaeso, accuratius expendite, & confer cum tot aliis titulis sepulcralibus jam evulgatis. Neque certum est mihi *Gordiani Galliae Nuncii* Martyrium. In ejus Titulo, quem Auctores Romae Subterraneae, Mabillonius, Fabrettus, & Boldettus adferunt, is dicitur *jugulatus pro fide*. Perspicuum minime est, an ibi *IVGVLATVS* scriptum fuerit. Vide Fabrettum pag. 390. Et si quidem scriptum ita fuerit, quaerendum restat, an *pro fide* ita sumendum sit pro *Religione Christi*, ut nullam aliam significationem admittat. Sunt & alia illic obscura.

Ne-

Neque sine consideratione dimittendum Graecum *H.* ibi semper pro *I.* usurpatum: quod Saeculis adeo antiquis nescio quàm bene tribuatur. Romani ipsi, uti interdum habent veteres lapides, geminum *II.* scribebant, quasi *H* Graecum, ut *E* Latinum exprimerent. Alias Inscriptiones Latinas, Graecis characteribus scriptas profert Fabrettus pag. 390. In iis *Hta* pro *E.* usurpatum, neque *I.* per *H.* expressum videas. Quare haecenus nulla se nobis obtulit ex antiquitate petita ratio, auctoritas-ve quae *Palmam* pro unis Martyribus signatam in Coemeteriis Christianis evincat, nobisque dubitationem omnem eripiat. Immo unum superest, quod controversiae huic dirimendae aptissimum quisque deprehendet.

A Adferunt Auctores Romae Subterraneae, atque ipse accuratissimus Boldettus, Inscriptiones post pacem Ecclesiae a Constantino Magno redditam, neque sub Juliano Apostata, confectas, quas Christianorum monumentis una cum Palmae Symbolo appositas fuisse patet. Hercle tunc nullos Martyres Roma numeravit, ac propterea reliquum est, ut intelligamus, Palmam a Christianis inscriptam monumentis defunctorum, ad designandam vitam nobis promissam post mortem, non vero mortem pro Christo toleratam. Itaque Bosius Lib. III. Cap. 4. Rom. Subterranean. hunc lapidem evulgavit, adhuc in Basilica Sancti Pauli existentem.

1

☞ HIC REQUIESCIT IN PACE DEVSDET QVI VIXIT ANNVS P M. XX.
DEPOSITVS EST XV. KAL. MAIAS ITERVM POS CŌN PAVLINI

LC. APAT. LAVRENTI QVEM SI VIVO COMPARAVIT SOL TRIS ET TRIMISSE

LC idest *Locus*. Hanc sibi Inscriptionem objicit sinceritatis amantissimus Boldettus Lib. Prim. Cap. 50 quum ipsam spectare Bosius censeat ad *Paulinum Juniores Consul*. Tum respondet, varios Paulinos Consulatum iniisse, Anno videlicet Christi LXVI. CCCXXV. CCCXXXIV. & CCCLIV. ac proinde incertum esse, quinam Annus heic designetur. Sed veniam mihi det humanissimus, doctissimusque Boldettus. Nemo alius in ea Inscriptione memoratur, nisi *Paulinus*, qui Anno Christi DXXXIV. Consul

D in Occidente processit; & quoniam Consules Occidentales tum desiere, propterea per aliquot subinde Annos in Fastis adnotatum fuit *Post Consulatum Paulini*, qui *Junior* appellatus est respectu *Paulini Decii Consulis* Anno CCCXCXVIII. Vide Dissertationem LXVI. de *Monasteriis Monialium*, ubi alteram Inscriptionem dedi ejusdem *Paulini* nomine signatam. Sed & unam nunc adjungo, quam Cl. V. D. Gaspar Berettus Benedictinus Monachus, Ticinensis olim Gymnasii decus ad me misit.

Ticini in Sancti Epiphanii.

DIACONVS QVI VIXIT
IN HOC SECVLO AN
NOS P MIN. XLV.
DEP. SVB D. VI. KAL.
NOVEMBR. DVO
DECIES P. G. PAVLI
NI IVN. VG. IND.
X.

Idest Anno Christi DXLVI. quo decurrebat *Indictio* X. Ex hoc autem lapide discimus, novae Indictionis cursum e Septembri Mense fuisse desumptum, neque in Occidente rationem habitam a nonnullis *Basilii Consulis Orientalis*, sed tantummodo *Paulini Junioris Consulis Occidentalis*: quod Relandus in *Fastis Consularibus* mi-

A nime adnotavit. Quare Inscriptio a Bosio producta, sine dubitatione pertinet ad Annum Christi DXXXVI. quo Anno potest quidem doctissimus vir excogitare Christianos Martyrium subiisse, sed neminem, ut puto, secum sentientem inveniet. Ita certum est mihi, Epitaphium *Valentiniani pueri trimi* sepulturae dati CONSVLATV VOLVSIANI V. C. cum *Ramulo*, seu *Palma* in ejus tumulo apud Aringhium Lib. 6. Cap. 43. referendum esse ad Annum Christi DIIL. quum celebre foret *Valentiniani* nomen post tres ejus nominis Augustos in Occidente, & *Volusianum* unum Consulem Occidentis Populus agnosceret, neglecto aut contempto *Dexicrate* Consule Orientali. Relandus quoque ad hunc Annum eandem Inscriptionem retulit. Confirmatum praeterea id vides altera Inscriptione, quam Interamnae repertam in ruderibus Ecclesiae Aglionis testatur ac refert Fabrettus Cap. 10. pag. 757. Inscriptio. Antiquar.

HIC REQVIESCIT BONE
MEMORIE SPLENDIDA
QVE VIXIT ANNVS PLVS
MINVS XXXV.
DEPOSITA IN PACE III.
KAL. GIANVARIA.
CONSVLATVS. BOLVSIANI.

Et heic habemus Annum Christi DIIL. quo indica mihi, si potis es, quem-
| D | piam Romae, aut in finitimis locis,
| | pro Christo vitam dedisse. Atque
| | haec

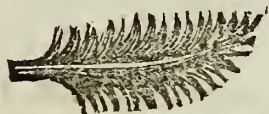
haec, aliaque ejusmodi epitaphia sub Christianis Augustis & Regibus confecta, ac *Palmae* signo exornata, in caussa fuisse puto, cur neque Fabretus vir emundatae naris Palmam agnovit Martyrii veri testem.

A Sed & ipse Boldettus in calce exempli sui Operis duplicem Inscriptionem refert in Coemeterio Commodillae detectam Anno MDCCXX. quae si in uno lapide, ut videtur, insculpta fuit, huic argumento multum lucis adferre potest. Illam accipe.

HIC IACET MUSCVLA QVE ET GALATIA
QVE VIXIT ANNIS DVOB MENS DVOB ET D. XVII.
DEP. XV. KAL. AVG. GRATIANO AVG. IIII.
PROBO CONSS. IN PACE

BONE MEMORIE ADQVE IN
NOCENTIE SVRVS QVI BI
XIT ANNOS DVOB MEN. VII.
DEP. XVII. IN PACE DEC. VII.
IDVS IVLIAS.

Consulatus *Gratiani Augusti*, & *Probi*, Annum designat CCCLXXI. Sed scribendum est *Gratiano Augusto*, II. & *Probo* quum Gratianus eo Anno Consul Collegam Probum habuerit. Si utraque Inscriptio, ut dixi, ad

B eadem tempora spectat, tunc Martyres Roma ignoravit. Sed & idem saepe laudatus vir Lib. Prim. Cap. 19. pag. 81. alterum hoc epitaphium dat, e Coemeterio *Lucinae* eductum.

EQ D HERACLIVS

QVI FVIT IN SAEGVLVM

AN. XVIII. M. D VII. D. XX. D

LECTOR & SEC FECERVN SIBI

ET FILIO. SVO. BENEMERENTI. IN P

DECESSIT VII. IRV STEB

VRSO E POLEMIO

CONSS.

*Haec sculpta est
Columba cum Palma.*

Posita fuit Inscriptio haec Anno Christi CCCXXVIII. quo tempore quis nos docuit, Romanorum quempiam pro Christo sanguinem fudisse? Vide

G & sequentem ab eodem impigro viro detectam in Coemeterio Sanctae Agnetis, exhibitamque Lib. Primo Cap. LI. pag. 273.

ASELLVS ET LEA PRISCO PATRI BENEMERENTI IN PACE

QVI BIXIT ANNIS LXIII. MENSIBVS IIL

DIEN N. XII.

IN SIGNO

V. K. OCT. D. BASSO ET ABLAVIO
CONSS.

Idest Anno Christi CCGXXXI. quo Martyres esse desierant. Plures ejusmodi Inscriptiones Palmâ signatas habebimus, si Eruditi in posterum non literas tantum, sed & Symbola ibi impressa diligentius exscribent, & publici juris facient.

Quamobrem quid amplius responderi possit non video, quando Inscriptiones ipsae *Palmae* Signum praeferrunt, non Martyribus, sed Christianis tantummodo positum. Immo ex tot Inscriptionibus Palmâ insignitis, quae apud Romae Subterraneae Auctores, & apud ipsum Boldettum, atque Fabrettum occurrunt, excogitare quidem potest quisquam omnes marmore, aut calce inscriptas, dum sub Ethnicis Augustis persecutio Christianae gentis ferveret. Verum hoc nemo, dum sit catus in judicando facile sibi persuadeat; immo nullo negotio credet, multas etiam ex illis ad tempora Christianorum Caesura spectare, quibus nullus Tyrannorum in Populum Christianae Legi additum amplius tormentis & securi saeviebat. Nam etiam post redditam

A Ecclesiae pacem a Constantino Magno perrexit Christianum vulgus sepulcrum sibi comparare in sacris Romani pomœrii Coemeteriis, quod loca illa Sanctorum quoque Martyrum conditoria essent. LOCA enim SANCTA in ipsis interdum Inscriptionibus eadem appellantur, uti erudite ostendit idem Boldettus Lib. Primo, Cap. 14. & Fabrettus Cap. 8. Inscription. Antiquar. In tanta sane monumentorum ex Arenariis sacris effossorum copiâ pauca habemus praeferebantur *Consulatum*, hoc est certum Anni indicium, quo posita fuerunt. Attamen ex hisce paucis plures Inscriptiones videas, imperantibus Christianis Augustis quàm Ethnicis, efformatas. Aringhius Lib. 3. Cap. 22. pag. 610. titulos varios sepulcrales dedit in Coemeterio Sanctae Agnetis detectos. Scriptus fuit primus *Dominis nostris Fl. Valentiniano Consulibus*. Excidit alter ex Augustis; at satis novimus, referendam esse Inscriptionem ad Annum Christi CCLXVIII. aut ad alios subsequentes, quibus unus e Valentinianis Impera-

peratoribus Consul processit. Alter lapis attritus positus ET FL EVO-
DIO Annum prodit CCCLXXXVI.
Tum Lib. 4. Cap. 25. e lapidibus
Coemeterialibus Sanctae Agnetis i-
stum commemorat exaratum DATIA-
NO ET CAEREALE CONSS. idest
Anno Christi CCCLVIII. Alter in-
scriptum habet POSTCONS GRA-
TIANI III. idest Annum indicat
CCCLXXV. Tertius titulus signatus
est CONSVLATV ANICI BASSI
ET FL. FYLIPPI VV. CC. hoc
est Anno Christi CCCCVIII. Aliae
quoque Inscriptiones spectant ad
Annos CCCCVII. aut sequentes
CCCCXXX. CCCCXLII. CCCCLVI.
CCCCXC. CCCCXCIII. Aliam re-
fert positam CONS. EPARCHI AVI-
TI, idest Anno CCCCLVI. ut Pa-
gius opinatur, vel CCCCLVII. uti
Relandus putavit. Praeterea Cap. 27.
Lib. 4. e Coemeterio Nomentano e-
rutam Inscriptionem idem Aringhius
laudat, marmore incisam COSS. VA-
LENT. VALEN. III. hoc est Anno
Christi CCCLXX. Et Lib. 4. Cap.
37. Epitaphium refert signatum IV-
STO CON. idest Anno CCCLXXXVIII.
& alterum D. N. VALEN. &
HABIENO, nempe Anno CCCCL.
Tum tertium signatum ARBETIONE
ET LOLLIANO COSS. Anno vide-
licet CCCXXXV. Sed & accuratissimus
ipse Boldettus Lib. Primo, Cap. 19.
triginta Inscriptiones Consulares e-
vulgavit a se inventas in Coemete-
rio Lucillae. Inter eas secunda posi-
ta est GALLICANO CONS. quam
Boldetto licuit referre ad Annum
Aerae Christianae CXXVII. aut CL.
Sed mihi etiam referre liceat ad An-
num CCCXVIII. aut CCCLXXX.
Quarta praefert Consulatum FL.
CAESARI ET MAXIMI VV. CC.

A atque adeo pertinet ad Annum
CCCXXVII. Subsequuntur aliae,
nempe tres spectantes ad Annum
CCCXXXVIII. duae ad Annum
CCCLXX. aliae ad Annos CCCXXI.
CCCLIII. CCCLIX. CCCLX.
CCCLXIV. CCCLXVI. CCCLXIX.
CCCLXXX. CCCLXXXIII. CCCL-
XXXIV. CCCC. CCCCXXV. CCCC-
LVI. DXLI. DLXVIII. Adfert &
unam compositam CON D N AVI-
TI, quam spectare putat ad Annum
CCIX. Spectat potius ad Annum
Christi CCCCLVI. vel CCCCLVII.
quo *Avitus Augustus Dominus Noster*,
Consul processit. Alias praeterea a
Bosio, & Aringhio, & Fabretto
commemoratas. Viden quot monu-
menta in Romanis Coemeteriis nu-
merentur, eo ipso tempore scripta,
quo nullos Romae Martyres Chri-
stiana Fides pariebat? Atqui iusta
se quoque nobis offert causa opi-
nandi, multos e titulis sepulcrali-
bus Palmam praeferebantibus, ad
Secula Christianae pacis esse refe-
rendos: ac praecipue quum supra
aliis exemplis id revera factum o-
stenderimus sub Augustis Christi cul-
toribus. Mitto, non deesse Inscr-
ptiones cum Palma a viventibus ef-
formatas; quod certe a Martyrii
indicio alienum esse nemo non a-
gnoscat. Additum post mortem hoc
Signum opinatur Boldettus; sed o-
pinari secus ex aliis licebit. Quod
vero me vehementius in ejusmodi
sententia confirmat; Inscriptio est
a nunquam satis laudato Fabretto
producta Cap. 2. pag. 113. Inscr-
ption. Antiquarum. Exciderunt e-
quidem in uno latere nonnullae vo-
ces: tot tamen supersunt, ut in-
tegrum sensum inde colligere pos-
simus.

RNA DOMVS. IN QVA NVNC IPSA SECVRA QUIESCIS
 SPIRITVS. A. CARNE. RECEDENS
 SANGTIS PRO MERITIS ET OPERA TANTA
 METVISTI. SEMPER. QUIESCIS. SECVRA
 VS TERRAE. PIGNVSQVE RECEPTVS
 ENDORI. CVM. LVMINE. CLARO
 S QVAE TE SEMPER DEO DICASTI
 TAS. SED PRO. FACTIS AD ALTA VOCARIS
 CA. PAGATIANO. CVM MVLTa DEBEBIT.

ATIANVS. ELEVTHERIAE MATRI. SVAE. LOCVM FECIT
 AN PL. M. LXXV. MENS. II. D X. DEP. IIII. KAL. IVN. DORMIT
 D. N. CL. IVLIANI. AVG. IIII. ET FL. SALLVSTI. CON.
 ESPERIVS. QVEM. NVTRIT. INSCRIPSIT.

E vivis decessit Eleutheria ista Annos nata septuaginta quinque & ultra, die 29. Maii Anno Christi CCCLXIII. Ejus titulo *Palma* duplex inscripta. Nulla verò inter ejus laudes Martyrii mentio, quae tamen omnium maxima laus fuisset. Neque simile verum est, plebejam hanc anum, & capularem, sub Juliano ob Fidem Christi e vivis fuisse ereptam. Paucissimos tunc Ecclesia Martyres numeravit, neque in vulgus saevitum est: & hanc sane feminam Martyrem nulli veterum Fasti agnoscunt. Quod si contendas, Martyrem revera fuisse, sed prae metu Apostatae, ejusque Ministrorum, de vitâ pro Christo datâ nihil in ejus Epitaphio scriptum: mea verba accipe. Epitaphium istud aut palam exponendum erat, aut celandum. Si postremum cur decus Martyrii praetermissum? Si primum, cur Palma, Signum certum, ut putas, Martyrii appositum fuit? Quod epigraphe tacuisset,

A | Palma edixisset, bis quidem insculpta. Quamquam quid haec quaerimus? Paucos tantum dies post hujus Eleutheriae depositionem, hoc est die 26. Junii, ejusdem Anni CCCLXIII. cecidit in proelio impius Imperator Julianus, ita ut vix eo vivente credi possit paratus, inscriptus, & ad tumulum collocatus hic lapis; sed quidem post Augusti mortem, atque adeo abjecto omni metu. Itaque nullâ aliâ de causâ adjectam Palmam credere decet, nisi ob ejus singulares virtutes, aut ob spem Resurrectionis, sive Aeternitatis. Quid plura? Idem Fabrettus Inscriptionem alteram praefert Romae positam *Zosimo*, & *Arron* viris Judaeis e *Synagoga Agrippensum*, cum Judaico candelabro, & signo Palmae inscripto. Vide etiam Recutiti alterius Sigillum cum Candelabro & Palma pag. 537. apud eundem Fabrettum. Produxi & ego in novo Thesauro Inscriptionem veterum tertiam

tiam, positam cuidam *Faustinae* Judaeae, & *Palmâ* insignitam. Praeterea protuli Tumulum a Viventibus una cum *Palma* paratum. Post quae jam tandem quis non videat statuentum esse, *Palmae* Hieroglyphicum in sacris Coemeteriis, si solum est, minime praebere nobis certum Martyrii indicium, quod quaerebamus? Neque enim refellere opus est vulgi opinionem, putantis Monogramma Christianum, hoc est Martyrii fidem facere, quasi *pro Christo* significet, & Graecum illud *Rho*, sit *P* Latinum. Nunquam Eruditis, haec in mentem venerunt.

Quapropter summopere commendanda illorum prudentia, qui quoties decernendum est, an Sancti alicujus ossa Sepulcro quopiam claudantur; & siquidem illa Sancti alicujus esse constet, Inscriptione vero, aliisve Signis careant, an tribuenda sit uni potius quam alteri e Caelitibus, suspenso plane gradu, & circumspeditione gravissima procedunt. Nemo certe in vetusta possessione facile turbandus. Est & heic suus Praescriptioni locus, nisi meliores titulos, eoque magis si certos, alii objiciant. At quoties agitur de producendis novis, aut dubii ignotive nominis, ad

A certitudinem evehendis, severitate utique opus est; & cavendum ab affectibus nostris, qui quidquid amant & cupiunt, ad verum aut bonum illud continuò credendum nos facile abripiunt. Si rigidius olim actum fuisset, si a legibus Ecclesiasticae disciplinae sanctissimae constitutis non tam multi abscessissent, nunc minime tot Reliquias haberemus, sive tot Corpora unius Sancti, quae in Catholicorum provinciis venerationi Fidelium exposita intuemur. Atque haec mihi in memoriam revocant, quod Ravennae Anno MDCCXI. actum est. In Sancti Vitalis Basilica effossa est arca marmorea, corpus hominis continens, & Inscriptionem praeferebat literis quidem Romanis, sed minime ob earum complexum vulgo intellectis. Vox *Martyris* ibi animadversa animos omnium continuo excitavit, atque in spem erexit, fore ut illic lateret ignoti antea cujuspian Martyris corpus. Institutum propterea fuit solenne Judicium Ecclesiasticorum examen, cujus exitus mihi ignotus. At nemini hanc ob rem creandum erat incommodum; spem quippe omnem illico praecidebat Inscriptionis ipsius lectio, quam nunc subjicio.

† TUMULVS ISTEDOCET CVIVS RETINE CORPVS
SERGVSVOCATAR LEVILSVNGEVATONORE
VIVSMARTYRISATLEATPVERTA DESERVIT
PERIPSV PRECO CVNCTI LATVNNA IC
ALV'PONT

Haec autem ita lego.

Tumulus iste docet cujus retinet Corpus.

Bergius vocitabar; Levitisungebat onorem.

Ujus Martyris Aule at pueritiam deservivit.

Per ipsum preco, cuncti jam ut nunquam ic aliut ponat.

Vides heic scriptum vocitarar pro vocitabar: fungevat pro fungebat: u-
gus pro hujus: at pro ad: preco pro
precor: ic pro hic: aliut pro aliud,
quae quidem Auctorem produunt, in-
firmas Latinitatis aevo supparem. Ad
me vero misit Anno MDCCVI. Cla-
riss. V. Apostolus Zenus, Augustissi-
mi Caesaris CAROLI VI. Historio-
graphus, exemplum duarum lamina-
rum plumbearum, Veronae detecta-
rum in aede Sanctae Mariae della

A Fratta, sub mensa Altaris, in urna
marmorea repositas. Multos deinde
post annos earumdem ecypon accepi
ab amico P. Josepho Blanchinio, an-
tea Canonico Veronensi, nunc Pre-
sbytero Oratorii Romani, viro Cla-
rissimo. Itaque has etiam in lucem
efferendas censui, ut felicius quam
ego eas interpretentur, illarumque ae-
tatem conjectando inquirant crudi-
tionis cultores.

† A. D. O. C. CIII. IC R
EQ. ESIT KIBRTVS.
IN PACE QVIXIT.
XLII. ET IC PASXS
E MORT E. II. IDVS
AGVSTARCH NOE

Quae in hac prima Inscriptione legere me posse opinor, haec sunt.

A. D. O. C. CIII. Ic R-
equiescit Kibertus
in Pace qui vixit (annos)
LXII. & ic passus
est mortem II. Idus
Augusti pro Dei nomine.

Altera Inscriptio haec est:

† HIC REQVESIT VITTO
RIA VIRGO IN PACE Q
VIXIT ANIS. XXVIII.
ET MARTYR IVS SEPTI
T. A. S. C. SEPTIMO DOMINI
EIH. XI KIVNII †

Ita lego:

*Hic requiescit Vitto-
ria Virgo in Pace, quae
vixit anis XXVIII.
& Martirium suscepit.
t. A. S. C. Septimo Domini,
& (fortasse Deposita) XI. Kalendas Junii*

Ambas Inscriptiones uno tempore plumbo insculptas par characterum figura indicat. Sunt ibi, quae redolent antiqua Secula, *Requiescit: in Pace: qui vixit annos &c.* Aetas etiam Martyrum tam anxie designata tabellam ipsis vix vitae ereptis positam indicare posset. Verum si literae singulares, quas sine interpretatione dimisi, *Annum forte Domini signant CIII. & CVII.* (quod tamen affirmare non audeo) quis credat, hasce laminas tunc scriptas fuisse, quum nulla tunc forent vulgaris Aerae nostrae primordia? Ad haec ille **KIBERTVS** Langobardicae sive Germanicae, non Romanae Linguae nomen est, ac proinde nunquam ipsum referas ad priora Ecclesiae Secula.

A Plura addere non juvat. Denique id etiam adnotatum volo, Genuae in Metropolitana Basilica conspici tabulam marmoream, illuc ex aede Sancti Stephani translatam, cui insculptum legitur hocce Epitaphium.

HIC REQVIESCIT BONAE
MEMORIAE SANCTVLVS
SVBDIAC. IN FACE QVI VIXIT
ANNOS P. M. LXXX. DP. EIVS VI.
KAL. MAIAS CONS. ALBINI VI. & CONS.

† ✠ †

B Minime desiderati sunt, qui Genuensi Urbi, quasi ibi *Sanctuli Martyris* sacrum pignus adseruaretur, sunt gratulati.

tulati, opinantes videlicet, *Monogramma* **X** Christi, quod in antiquis Christianorum Spulcris per plura Secula scriptum occurrit, & D. P. idest *Deposito*, quae forma dicendi communis olim omnibus Christianis in sepultura fuit, aliquid peculiaris sanctitatis in *Sanctulo* isto prodere. At nullum ibi Martyrii indicium est, ac praesertim, quod ejus *Deposito* facta est sub *Consulatu Albini Viri Clarissimi Consulis*. Facti Consulares nobis exhibent *Decium Albinum*, qui in Occidente Consul est renuntiatus Anno Christi CCCXLIV. Hunc enim potius quàm Albinum Consulem Anno CCCXCIII. designari puto, quum iste respectu alterius *Albinus Junior* in monumentis appelletur. Anno autem CCCXLIV. nullus erat in Italia Christianae Fidei persequutor. Sed manum tandem e tabula.

Antequam tamen finem faciam nobili huic argumento, incongruum minime erit, si paucula alia subjungam ad illud spectantia. Non contenti aliqui ex Sancti Christophori veri Martyris nomine fabellam deduxisse, quasi is Christum infantem ad alteram fluvii ripam humeris suis portans oneri paene succubuerit, ipsum etiam, quasi prae nimia proceritate ingredi Templorum fores vetaretur, pingere in fronte sacrarum aedium consueverunt, simul verò ut ejus aspectu facilius devota & credula Plebs frueretur. Quicumque enim ejus faciem intuebatur, eo die se a morbis, immo ut aliis placuit, a mala morte immunem futurum sibi persuadebat. Albericus in *Diction. Leg. ad verbum Christophorus* in littera X. duos versus, tunc vulgo familiares, refert, nempe:

A *Christophori Sancti speciem quicumque tuetur,*

Illo namque die nullo languore tenetur.

Est mihi ad manus Rolandini Summa Artis Notariae typis aeneis tradita Augustae Taurinorum Anno MDXXII. per Antonium Ranotum. In calce effigiem Sancti Christophori impressam habet cum eisdem versibus, addita hac prece: *Sancte Christophore. Tu pertavisti grandem & fortem. Defende me a periculo, & a mala morte.* En quantum Majores nostri opinionibus indulgerent. Fuere etiam tempora, quibus mirâ licentiâ pii viri, ubi decrant Sanctorum Vitae, eas ex ingenio suo procudebant, tribuentes Martyribus, aliisque Sanctis mores illos, ritus, ac verba, quae magis consona crederentur eorum aetati, officio, atque pietati.

Legendas postea appellarunt. Iis abundat insigne Opus Actorum Sanctorum, inchoatum & continuatum a doctissimis Patribus Societatis Jesu Antwerpensibus, qui tamen germana a falsis, sincera ab interpolatis laudabili zelo secernunt. Sunt qui Criticam ferulam ad ista adhibitam aegre ferunt. Dignos hercle se produnt, quibus falsa ac ridenda quaeque propinentur. Fortassis etiam falli amant, ne dicam fallere alios, quum nullum inter Verum & Falsum discrimen ament. Non haec mens erat immortalis nominis Cardinali Baronio, qui in Martyrologio Romano expurgando atque inlustrando tantum operae posuit; neque enim is dissimulavit vulnera heic inflata aut a sciolis aut ab improbis veritati. Vide praecipue, quae is habet de immanibus commentis, quibus deturpata fuere Acta Sanctae Ursulae Virginis ac Martyris. Ughellius quoque,

que, quum in eisdem Actis deprehendisset *Fullanum* quemdam *Lucensem Episcopum*, quem qui de Sanctis *Lucensibus* scripsere, tam facile amplexi fuerant, temperare non potuit, quin adversus impostores pios inveheretur, inter alia scribens Tomo I. Ital. Sac. in *Lucens. Episcopis*: Igitur hunc fictitium *Fullanum*, *Cyriaco Papae*, a Scriptorum male sano cerebro in Sanctae *Ursulae* Actibus exco-
 gitato, Romanoque itineri ejusdem Sanctae, prudens Lector poterit aggregare; indeque colligere, quo aliquando excesserit mortalis audacia, quae Sanctorum praeclarissima gesta anilibus fabellis involverit: quasi Deus, vel Sancti nostro indigerent mendacio, ut ampliori vel sanctimoniae vel fortitudinis famâ, mortales raperent in sui admirationem. Innumeros habemus Sanctos certissimos in Ecclesia Dei; habemus & eorum Acta & Vitas a piis fidelibus & saepe synchronis Scriptoribus posteritati tradita. Haec piâ devotione amplectamur. Reliqua dubiae fidei examini subjiciuntur. Cetera vero, quae falsitatis & imposturae faciem praefereunt, aversemur, exhorreamus.

Peregrinationes quoque in honorem Sanctorum frequentissima olim fuere. Eximium nempe devoti pii-
 que animi affectum olebat, in longinquas regiones iter suscipere, visitandi causâ Sacras eorum Reliquias, aut Tempa celeberrima. Viri ac mulieres, Clerici, & Monachi ipsique Episcopi & Reges inter se certabant, quo longius excurrerent, neglectâ interim curâ familiae suae, sui gregis, ac Populorum. Et quamquam Sancti Viri agnoscerent atque edicerent, plus interdum ad curiositatem saturandam, quam ad pietatem adaugendam hæc inservire, praeter alia pericula & incommoda, e pru-

Tom. XII.

A ritu vagandi manantia; surdis canebatur. Apud *Marculfum* Lib. 2. Cap. 49. formula Epistolae legitur ad Papam, ceterosque Episcopos, pro peregrinante ad Limina Apostolorum, cum hisce verbis: *Portitor iste, radio inflammante divino, non (VT PLERISQUE MOS EST) vacandi causâ, sed propter nomen Domini, itinera ardua & laboriosa parvipendens, ob lucrandam orationem Limina Sanctorum Apostolorum Domni Petri, & Pauli adire cupiens, a mea parvitate se petit vestrae commendari almitati.* Pro vacandi causâ alii Codices habent pro vagandi causâ. Utrumque nihilominus egregie, ut intelligamus, quo spiritu olim Plerique ducerentur, immo, & aevo nostro, ducantur in hujusmodi studio. Ac propterea in Synodo *Cabilonensi*, Anno Christi DCCGXIII. Cap. 45. statutum fuit, ut nemo peregrinationem susciperet Romam, aut *Turonum*, absque venia sui Episcopi. Sicut enim Pauperes, qui vel ideo id faciunt, ut majorem habeant materiam mendicandi. Digna sunt, quae legantur, reliqua ab iis Patribus in hanc rem conscripta. Laudanda profectò est piarum peregrinationum in se spectata consuetudo, dum unico Religionis intuitu suscipiantur, & officiis, quibus Christi fideles a Lege obligantur, nequaquam officiantur. Quod praecipue circumspiciendum est patribus familias, eoque magis muliebri sexui. Verum in obtentu non raro est Pietas, re autem ipsa terreni affectus ad itinera sollicitant; nullaque cura est, an peccata potius, quàm Pietatis augmentum, sint finis gratissimi hujus laboris. Atque utinam tempora quoque nostra abutentes instituto laudabili ac sancto quotidie non conspicerent. Olim verò vagatorio hocce ardore non Se-

G. c.

culâ

culares tantum feminae, sed & Religiosae agitabantur. Quare Anno Christi DCCXCI. Synodus Forojuliensis sub Sancto Paulino Patriarcha Canone XII. decrevit: Ut nulla ullo unquam tempore licentia sit Abbatissae, vel cuilibet Monachae, transfigurante se Satanâ in Angelum lucis, quasi orationis causâ suggerente eis, Romam adire, vel alia Loca venerabilia circumire. Quam sit namque irreligiosum & reprehensibile cum viris propter itineris necessitatem conversari, nullus tam excors est vel desipiens, qui ignoret. Sed praecipue optasset Sanctus Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus circiter Annum Christi DCCXLIV. in Epistola 109. ad Gudbertum Archiepiscopum Cantuariensem, ut prohiberet Synodus, & Principes vestri mulieribus & velatis feminis (idest Sanctimonialibus) illud iter, & frequentiam, quam ad Romanam Civitatem veniendo & redeundo faciunt, quia magna ex parte pereunt, paucis remanentibus integris. Per paucae enim sunt Civitates in Langobardia, vel in Francia, aut in Gallia, in qua non sit adultera vel meretrix generis Anglorum: quod scandalum est, & turpitudine totius Ecclesiae. Neque minoribus periculis obnoxiae fuerunt per subsequencia Secula mulieres peregrinantes. Petrus Azarius Novariensis in Chronico, Tomo 1

A XVI. pag. 359. Rer. Italicar. haec scribebat: O quam periculosum est, formosae juvenes & valde pulchras, in quibus motus, & concupiscentia permanet, per partes ducere extraneas causâ Indulgentiae, & praecipue incognitas mulieres! Nam meis diebus Dominus Bernardinus de Polenta, Dominus Civitatum Ravennae & Cerviae in partibus Romanolae, multas Nobiles ultramontanas vituperavit, euntes Romam, & venientes in Anno Jubilaei proximo praeterito MCCCCL. Quae si (& utinam) stetissent in partibus suis, vituperatae per ipsum non fuissent. Navis suo stans in portu, & in alienos portus non deducta, numquam sentit naufragia.

C Ex quibus omnibus jam tandem colligimus, apud rudium Seculorum homines sanctam quidem Religionem Christi viguisse, multos tamen ex iis (de Secularibus loquor) parum excolendis veris animi virtutibus & solidae pietatis officiis operam dedisse. Satis quippe eis fuisse videtur, si Sanctorum patrocinium apud Deum sibi procurarent. Quod etiam crasso quodam modo, ac ut ita dicam sensuali devotione peragebant, eorum tantummodo Imagines & sacra Lipsana venerati, ac venerati. Fortassis etiam terrenae potius utilitatis quam pietatis intuitu, erga Sanctos tanta veneratione ferebantur.

D E

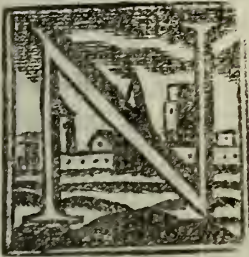
SUPERSTITIONUM
SEMINI

IN OBSCURIS ITALIAE SAECULIS.

DISSERTATIO
QUINQUAGESIMANONA,

DISSERTATIO

QUINQUAGESIMANONA.

Ulla dubitatio est, quin barbaricis ipsis Italiae Saeculis non solum homines verè pii abundarint, sed etiam Sancti: nulum enim tempus fuit, quo Ecclesia Veritatis magistra, & Sanctitatis officina, animas Deo gratissimas enixa non fuerit, aut non efformarit; eaque usque in finem Seculorum opibus ejusmodi affluet. Sed ne inficiari quidem possumus, quin iis ipsis temporibus inter vitia innumera locus etiam suus *Superstitioni* fuerit; quam nempe interdum improbitas & nequitia, sed saepius ignorantia, aut certe utraque, invehere ac fovere consuevit. Petrus Damiani in Opuscul. X. haec circiter Annum Christi MLX. scribebat: *Ad tantam faecem quotidie semetipso deterior Mundus devolvitur, ut non solum cujuslibet sive Saecularis, sive Ecclesiasticae conditionis ordo a statu suo collapsus jaceat, sed etiam ipsa Monastica disciplina solo tenus, ut ita dixerim, reclinata, ab assueta illa celsitudinis suae perfectione languescat. Perit pudor, honestas evanuit, Religio cecidit, & velut falso agmine omnium sanctarum Virtutum turba procul abscessit. Si Vitia inundabant, si Religioni apud multos debitus honor mini-*

A me habebatur, postrema profectò non fuerit *Superstitio* ad irrependum inter adeo sopitos, aut depravatos Fideles. Et sane Conciliorum decreta, piorumque Scriptorum Libri ad nostra usque tempora servati, dum supersticiosos mores, ac ritus identidem damnant, satis etiam ostendunt, quam late *Superstitio* olim, Saeculis nimirum barbaris, in Christiano Populo debaccharetur. In justum volumen argumentum hoc excrecere posset, ubi singula persequi vellem; sed aliqua tantummodo innuisse sat mihi fuerit ut habeat Lector, unde comparisonem instituat inter antiquorum mores ac nostros, & de postremae hujus aetatis felicitate, si recte sapit, secum gaudeat, & Seculo nostro gratuletur. Ubi Ignorantia, ibi facile *Superstitionem* quoque reperias. Quae certe quin cum bono animo societatem inire, atque non raro habitare possit, nullum est dubium: quod evenire videmus, quum quis opinione sua deceptus aut Deum alio, quam quo is instituit cultu & ratione honorandum sibi statuit; aut honores divinos ei, qui Deus non est, deferendos censet; aut profana divinis incautus immiscet. Russorum gentem, alioqui deditam Christo, adhuc *Superstitionibus* bene multis scaterere novimus. Sed plerumque conjuncta cum Ignorantia turpis Cupiditas

ditas Superstitionem parit. Hujus vitii reum se prodit, quicumque modis a Deo minime institutis, immo & ab eo improbatis, utitur ad valetudinem recuperandam sibi aut aliis, ad conquirendas opes, & ad penetrandum, si Superis placet, in jura abditissima venturi temporis, aut in secretas latebras humani cordis. Ab hujusmodi morbo ne nostra quidem tempora immunia sunt: neque enim fieri potest, ut foecundum istud gramen, superioribus Seculis ubique serpens, ex agris omnino nostris tollatur, eâ ipsâ de causâ, quod ex terrarum Orbe incitâ, & malefana cupiditas prorsus nequeunt eliminari. Sed si unquam, certe Seculis barbaricis Superstitio succrevit, tum quod bonae Literae tunc jacerent, tum etiam quod gentes e Septentrione, ubi faciliorem locum quàm alibi pestis haec inveniebat, in Italiam delapsae, pravas consuetudines suas corruptis etiam Italicorum moribus * adjunxit; & aliâ etiam ex parte Arabes in continenti Hispaniae & Calabriae, atque in universa Sicilia dominatî, suis quoque deliramentis infecere non paucos nimis credulos Christi fideles. Singulari Dissertatione, quae est XXXVIII. jam expediti *Judicia Dei* minime Canonica, nempe Aquae ferventis, aut frigidae, Crucis, ferri candentis &c. quae olim in usu passim fuere: immo, quod mirere, calculis etiam complurium Ecclesiae Pastorum probantur. Verùm nullo unquam tempore desiderati sunt emunctioris naris, & solidioris doctrinae Antistites, qui in ejusmodi ritus, uti Superstitione intoleranda vitiatos, voce & scriptis inveherentur. Atque haec tandem proscripta fuere. Alterum Superstitionis genus, omnium fortas-

A se rei publicae perniciosissimum, singularia Certamina fuere, quorum furor, vel post tot Ecclesiae & Principum decreta, poenasque propositas vix retundi potuit. De hoc etiam mihi sermo fuit in Dissertatione XXXIX. Nonnulla insuper delibavi in superiori Dissertatione spectantia ad Sanctorum cultum. Nunc alia congerere juvat in hanc rem, eorumque temporum faciem hac etiam ex parte aliquantulum spectandam praebere.

B Sub Regibus Langobardis eo audaciae processerat inconsulta rudis Popelli credulitas, ut Arbores quasdam (*Sanctivas* appellabant) summa in veneratione haberent, veluti sacras, neque ab iis tantum excidendis aut tondendis abstinere, sed etiam iis adorationis signa exhiberent. Idem quoque Fontibus nonnullis praestabant. Deum-ne, ejusque Sanctos, an Daemones, ibi colerent, exploratum minime est. Quum tamen ejusmodi superstitiosi cultus *Paganiae* interdum appellentur ab antiquis, idcirco par est credere, Paganismi reliquias fuisse. In Occidentali Africae ora nostris quoque temporibus Populi quidam numerantur, eadem Superstitione infatuati. Itaque Liutprandus Rex Langobardorum Lege XXX. Lib. VI. gravissimam poenam iis statuit, qui ad Arborem, quam rustici *Sanctivam* vocant, atque ad Fontanas adoraverint, aut sacrilegium, vel incantationem fecerint. Quibus postremis verbis etiam Magos quoscumque, & incantatores detestatur & plectit, quorum minime inopia erat Saeculis iis in Italia, sed potissimum extra Italiam. Et Langobardi quidem, antequam Sanctissimam Christi Legem amplecterentur, religionem in conservandis, aut adorandis nonnullis Arboribus statuebant: ad quem morem

rem deponendum multi ne post Baptismum quidem se adduci patiebantur. Paria fecerant & alii Ethnici. Sanctus Barbatus Episcopus Beneventanus, ut est in ejus Vita apud Bollandum, ad diem XIX. Februarii, repente securim arripiens, & ad Votum pergens, suis manibus nefandam Arborem in qua per tot temporis spacia Langobardi exitiale sacrilegium perficiebant, defossâ humo, a radicibus incidit, ac desuper terrae congeriem fecit, ut nec indicium ex ea quis posita valuerit reperire. Acta haec fuisse circiter Annum Ch. DCLXX. Ita in Chronico Mediolanensi MSto, quod Canonici Novarienses adservant (in ea parte, quam ego tenebris suis reliqui, ceteris in Tomum XVI. Rer. Italicar. inlatis) haec leguntur: Postea supervenerunt Langobardi, qui Viperam auream, & quasdam Arbores adorabant, & Arrianam haeresim sapiebant. Neque tantum Langobardi, sed & Franci ab Ethnicismo secum tulere insanum hunc Arborum cultum. Sacrivae Arbores appellantur in Concilio Autissiodorensi Cap. 4. Fontes & Arbores, quos Sacrivos vocant, succidite, aiebat Auctor de Restitutions Fidei. Atque istam Superstitionem damnavit Synodus Nannetensis Canon. 20. ut alia monumenta praeteream. Porro in praelaudata Liutprandi lege, atque in subsequenti Christianissimus ipse Rex statuit, ne cuiquam in posterum liceret accedere ad Ariolos, aut Ariolas, vel Aruspices, aut alios qualescunque, responsum ab illis accipiendum, hoc est, sciscitandi causâ res abditas sive futuras. Ipsi Arioli detecti in servitutem rapiendi Judicibus erant, & extra Regnum uti mancipia venum exponendi. Jam constat, Aruspicinam, atque omne sacrilegae divinationis genus, mor-

A bum antiquissimum esse, ab Idolorum cultoribus natum, quo in Italia Etrusci potissimum, ac deinde Romani diutissime laborarunt. Inde pervasit ille in ipsos Christianorum coetus, atque inter eos ita debacchatus est, ut in ipsius Principis salutem ac statum Reipublicae inquirere non sine publicae quietis detrimento complures auderent. Huic ergo obstandum ratus Constantinus Magnus legem tulit: sed ad ipsum eliminandum acrius insurrexit Constantius Augustus ejus filius Lege 4. Codic. Theodosian. Libr. 9. Tit. 16. En decretum illud Anno Christi CCC-LVII. promulgatum: *Nemo Aruspices consulat, aut Mathematicum (idest Astrologos) nemo Ariolum. Augurum & Vatum prava confessio conticescat. Chaldaei, ac Magi, & ceteri, quos Maleficos ob facinorum magnitudinem Vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuo divinandi curiositas. Etenim supplicium capitis feret gladio ultore prostratus, quicumque jussis obsequium denegaverit. In eam Legem consule Commentarios doctissimi Gothofredi.* Sunt & duae aliae Leges in Codice Theodosiano eodem Titulo contra Maleficum hoc, ut olim aiebant, hominum genus. Circiter Annum DIV. Theodericus etiam Italiae Rex Judices decrevit contra Magicae Artis professores, ut est apud Cassiodorium Lib. 4. Variar. Epistolar. Epistolâ 22. Athalaricus verò illius successor adversus Maleficos istos severitatem Legum armavit, Cassiodorio ipso teste Lib. 9. Epist. 18. Sed uti vidimus, comprimi quidem, non autem eradicari unquam potuit Ars, cui vel apud primores Populi, nedum inter insanum vulgus, nunquam defuere patroni. Quare desinente Seculo

culo VIII. aut ineunte sublequenti, Carolus Magnus in Capitulari, quod habetur Tomo primo, pag. 518. Baluzianae editionis, edixit: *Ut nemo sit, qui Ariolos sciscitetur, vel somnia observet, vel ad auguria intendat. Nec sint Malefici, nec Incantatores, nec Phitones, nec Cauculatores, nec Tempestarii, vel Obligatores. Addit etiam: Ut observationes, quas stulti faciunt ad Arbores, vel Petras, vel Fontes, ubicumque inveniuntur, tollantur & destruantur. Ergo neque Gallia tum felicior Italiâ, quum & ibi ad Arbores, Petras, & Fontes superstitiosum vulgus conflueret aut ad sanitatem recuperandam, aut ad occulta detegenda, uti spes erat.*

Audisti nuper, quot nebulonum genera tunc illuderent alienae credulitati, & ad Superstitionem imperitos raperent. Et sane rudibus iis Saeculis dici non potest, quàm facile propinarentur fictiones & fabulae, & quàm facilius ab indoctorum vulgo, immo & ab ipsis Nobilibus tanquam certissima historiae capita exciperentur. *Tempestarios* Carolus Magnus commemoravit. Quae de hisce Populi opinio tunc foret, Agobardus Lugdunensis Archiepiscopus eorum temporum Scriptor, in Libro de Grandine nobis explicabit. In his regionibus, ita ille scribit, paene omnes homines nobiles & ignobiles, urbani & rustici, senes & juvenes, putant, grandines & tonitrua hominum libitu posse fieri nempe incantationibus hominum, qui dicuntur *Tempestarii*. Pergit ille prodere quàm crassâ Minervâ tunc laborarent fere omnes ex Populo: Plerosque, ait, vidimus & audivimus tantâ dementiâ obrutos, tantâ stultitiâ alienatos, ut credant & dicant quandam esse regionem, quae dicatur *Magonia*, ex qua naves veniunt in nubi-

A bus, in quibus fruges, quae grandinibus decidunt, & tempestatibus pereunt, vehantur in eandem regionem, ipsis videlicet nautis aëreis dantibus pretia *Tempestariis*, & accipientibus frumenta, vel ceteras fruges. In hanc rem etiam legenda sunt, quae habet Synodus Parisiensis Anno DCCCXXIX. coacta, Lib. 3. Cap. 2. A deo ne infantes inquis, tunc homines, ut ineptiis hisce ridendis fidem adjungerent! Immo obfirmatis animis ista credebant: quae causa erat, ut decepta imaginatio ad acta profili-
B ret, quae vehementius etiam mireris. Testem habeo eundem Agobardum: Vidimus, ait, plures in quodam conventu hominum exhibere victos quatuor
C homines, tres viros, & unam feminam, quasi qui de ipsis navibus ceciderint. Quos scilicet per aliquot dies in vinculis detentos, tandem collecto conventu hominum exhibuerunt, ut dixi, in nostra praesentia, tanquam lapidandos. Sed eorum caeco furori miseros eripuit oculatus & doctus Agobardus, qui relatis etiam aliis eorum
D temporibus stultis opinionibus, & pessimis illarum effectibus, in haec verba desinit: *Tanta jam stultitia oppressit miserum Mundum, ut nunc sic absurdae res credantur a Christianis, quales numquam antea ad credendum poterat quisquam suadere Paganis, Creatorem omnium ignorantibus. Vitiatas hujusmodi phantasias & nos interdum temporibus nostris offendimus in vi-*
E ris, sed praecipue in mulierculis, quibus nihil mali accidit sibi aut aliis, quod vi supranaturali, atque ope Daemonum non reputetur enatum. Auctor praeterea idem Agobardus est, non defuisse alios, qui se nosse defendere a Tempestate habitatores loci jactabant, quibus propterea dementes agricolae de frugibus suis
par-

partem persolvebant, & appellabant hoc *Canonicum*. Subsequente etiam Saeculo Christi Decimo, Atto Vercellensis Episcopus ostendit, perdurasse in Italia ejusmodi pestem, quum in suo Capitulari Cap. 48. scribat, quemlibet ex ordine Clericorum, si quando Magos, aut Aruspices, aut Ariolos, aut certe Augures, vel Sortilegos &c. consuluisse fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suae depositum, perpetuae poenitentiae esse subjiciendum. Sed nullum fortasse Seculum ostendas, quo non occurrant & perverae divinationis, & Magicae artis aut vera, aut falsò credita maleficia, sive deliria, simulque Ecclesiae anathemata. Si quid tamen video, nos praeteritorum temporum somnia ineptasque Opiniones unice miramur, quum ne ab ipsa quidem contagione prorsus immunis sit aetas nostra. Profectò nunc Libros habemus spississimos adversus Magiam conscriptos, fabulis, incertisque narrationibus ad saturitatem refertos. Novimus etiam, innocentes praesertim mulieres interdum in veneficii suspicionem adductas fuisse, in quibusdam Christiani Orbis partibus, & aut igni datas, aut mortis periculum vix evasisse: neque alia de causâ reas vulgo creditas, quàm quod sub fasce annorum illarum humeri jam curvarentur. Sed mihi in primis tum desipuiffe videntur Majores nostri, quum impostoribus iis, quos *Zingaros*, vel *Zinganos* appellarunt, & adhuc nos appellamus, aditum liberum in Italiam permisere. Non ante Annum MCCCC. pessimum hoc hominum genus e latebris suis emerfit, Aegyptum patriam simulans, & distitans, ereptam sibi fuisse terram suam a Rege Hungariae: quod risum moveat Geographiae gnaris; sed imperitis

A fucum faciebat. Quod veri videtur similis, gens ista e Walachia & conterminis regionibus originem duxit; & adhuc ingens eorum copia visitur in oppidis Hungariae, Serviae, Bulgariae, & Macedoniae. Sive ergo e suis sedibus pulsa, sive sponte egressa spurca gens mille mendaciis sibi viam sternens apud Bardos Populos, modum invenit persistendi semper in eisdem Provinciis, quamquam stabiles nunquam permanerent. Nullus iis ager frumenta dabat, nulla Ars lucrum suppeditabat. Furtum tantummodo, rapina, fraudes, inexhaustum iis horreum ac aerarium perpetuo fuere. Neque hoc Italico vulgo ignotum: attamen tolerata est infamis errorum colluvies, quod mentirentur, sibi poenitentiam vagandi septem annis impositam fuisse, & quod plus est, vim ac artem divinandi futura sibi tribuerent. Puer audiebam eos venditare, sibi interdictum ultra triduum in uno loco morari: licere quoque sibi, veniâ a Romano Pontifice factâ, in quocumque loco consisterent, victum inde conquirere.

Quo tempore *Zingari* vel *Zingani* in hasce regiones primum sint illapsi, adnotatum est in Historia Miscella Bononiensi, a me editâ Tomo XVIII. Rer. Italicarum. Ibi legis ad Annum Christi MCCCCXXII. A dì 18. di Luglio venne in Bologna un Duca di Egitto, il quale aveva nome il Duca Andrea: e venne con donne, putti, e uomini del suo paese: e potevano essere ben cento persone &c. Aveano un decreto del Re d'Ungheria, ch'era Imperadore, per vigore di cui essi poteano rubare per tutti que' sette anni per tutto, dove andassero, e che non potesse essere fatta loro giustizia. Sicchè, quando arrivarono a Bologna,

alloggiarono alla Porta di Galliera dentro, e di fuori: e dormivano sotto i portici, salvo che il Duca alloggiava nell'albergo del Re. Stettero in Bologna quindici giorni. In quel tempo molta gente andava a vederli per rispetto della Moglie del Duca, che sapeva indovinare, e dir quello, che una persona dovea avere in sua vita, & anche quello, che avea al presente, e quanti figliuoli; e se una femmina era cattiva o buona, e altre cose. Di cose assai diceva il vero. E quando alcuni vi andavano di que' pochi, che volevano far' indovinare de' loro fatti, pochi vi andavano, che loro non rubassero la borsa, o non tagliassero il tessuto alle femmine. Anche andavano le femine loro per la Città, a sei e a otto insieme. Entravano nelle Case de' Cittadini, e davano loro ciance. Alcuna di quelle se ficcava sotto quello, che poteva avere. Anche andavano nelle botteghe, mostrando di voler comperare alcuna cosa, e una di loro rubava &c. Neque putres, Italiam satis fuisse ejusmodi praedonum gregi, quem sensim agebant viri & feminae ex iis ipsis regionibus, per quas pertransibant, collecti. Auctor est Krantzius in Saxonica Historia, eos Anno MCCCCXVII. in Saxonia primum versari coepisse, eosque graphice describit, Zygenos, seu Zigeunos eos appellans. Aventinus quoque ad Annum MCCCCXL. refert priores illorum excursionones in Bavariam, neque eorum mendacia silet. Pari successu effudere sese foedissimae illius gentis examina in Belgium, in Galliam, ubi Aegyptii, seu Bohemi appellantur, & in Hispaniam, ubi Gittani eis nomen est. Et quamquam publicis saepe edictis proscripti exclusique fuerint, nondum tamen eorum progenies in Occidente defecit: fortasse quod mu-

neribus e latrocinio coactis oculos iis eripiant, quorum est vigilare ad publicae rei securitatem atque tutelam. Puer quum essem, memini, me ab eorum uncis unguibus immunem abire non potuisse. Severissimis etiam poenis interdictus est iis aditus in Mutinensem Ducatum: nihilo tamen secius aliquot impune apud nos posita vidi; & certe in finitima quadam regione, & alibi, multa adhuc est iis licentia & quies. Innumeras quoque istorum turmas vagari per Turcarum Regna, testantibus mihi multis, exploratum habeo. Quid aliud ergo dicendum superest, nisi quod Henricus Spondanus in Annalib. Ecclesiastic. ad Annum MCCCCXVII. num. 14. adversus hoc pestiferum hominum genus gravi epiphonemate scriptum reliquit? Turba, inquit ille, est congerronum, praestigatorum, & furum, impune ubique latrocinantium, & stolidam plebem fatuis suis divinationibus, ac rerum permutationibus decipientium: quos sane miramur a Principibus & Magistratibus non solum permitti, verum etiam protegi ac defendi. Unde verò Zingaronum vocabulum deductum fuerit, si petas, adi Alexandrum Tassonium Mutinensem virum doctissimum in Lib. 8. Cap. 3. Pensieri diversi, Ferrarium, & Menagium in origin. Linguae Italicae.

Inter Superstitiones numeratur quoque observatio temporum, sive dierum. Frequentissima haec olim fuit, reclamantibus frustra Ecclesiae Pastoribus, ac Patribus. Et vetustissima quidem pravae hujus opinionis origo: nempe ab Aegyptiis, Etruscis, Romanis, aliisque gentibus falsae Religioni addictis, in Christianum Populum delapsa est credulitas, statos quosdam dies haberi, quibus quidquid negotii in-

inchoatur, aut faciendum suscipitur, infaustos exitus consequetur. Chrysostomus in Homil. 33. ad Populum, Ambrosius, Augustinus, & antiqua Concilia in haec deliramenta potissimum intonuerunt. Nicolaus etiam I. Papa in Respons. ad Consult. Bulgaror. Articuli. 34. haec habet: *Praeterea consultitis, an sit aliqua dies, in qua non oporteat ad proeliandum exire. Non est ulla dies in quibuscumque negotiis incipiendis vel exercendis penitus observanda, quum non sit in diebus spes nostra ponenda &c.* Tum Articuli 35. addit: *Nam illa, quae commemorastis, idest diei & horae observationes, incantationes, joca, & iniqua carmina, atque auguria, pompae ac operationes Diaboli sunt &c.* Sed quàm pertinax impia haec observatio etiam inter Christi fideles fuerit, exemplo erunt *dies Aegyptiaci* a remota antiquitate ad Saeculum usque XVI. Christianae Aere diligentissime a plerisque servati, & publicis etiam Kalendaris inscripti, ut ostendi in Praefatione ad gemina vetusta Kalendaria, Part. II. Tomi II. Rer. Italic. pag. 1023. Videlicet singulis mensibus dies duo adeo infausti, adeoque mali ominis, atque ii suis sedibus designati, decurrere putabantur, ut nihil nisi adversi tunc operanti formidandum foret. Non vulgus duntaxat, sed & homines politionis Minervae, iis diebus sibi religiose cavebant, rati traditionem hanc tantà antiquitate stipatam gravibus fundamentis niti, quae tamen unice in nubibus, sive in impostorum phantasia olim fabricata fuit. Audi Sanctum Augustinum in Expositione Epist. ad Galatas Cap. 4. *Vulgatissimus est error Gentilium iste, ut vel in agendis rebus, vel in expectandis eventibus vitae ac negotiorum suorum, ab*

A *Astrologis & Chaldaeis notatos dies, & menses, & annos, & tempora observent.* Rolandinus verò Historicus Lib. 3. Cap. 9. Chronic. ad Annum MCCXXXVI. sinistram Patavini exercitus expeditionem narraturus, ait: *Et movit exercitus de Padua die III. intrante Oclubri; & erat Aegyptiaca dies illa.* Tum Lib. 4. Cap. 5. tentatam Anno MCCXXXVIII. infelici exitu ab Estensi Marchione Patavinam Urbem describens, haec habet: *Venit cum multa turba, & armata manu, usque ad Pratum Vallis; quod est in suburbio Civitatis: & fuit hoc in XIII. Julii praescripti Anni MCCXXXVIII. & erat Aegyptiaca dies illa: quo revera in Calendario, a me edito, adnotatur infausta illa, ut credebatur, dies.* Porro quantae antiquitatis sit Superstitio haec, discas e Calendario Furii Dyonisii Filocali, spectante ad Annum Christi CCCLIV. edito a Clariss. P. Janningo Soc. Jesu in Tom. 7. Junii inter Acta Sanctorum, ubi leguntur singulis mensibus Gemini *Dies Aegyptiaci*. Et diu quidem superstitiosam ejusmodi dierum observationem perdurasse dixi. Nempe, ut antiquiores Libros ornittam, visitor in Estensi Bibliotheca Breviarium Romanum MStum membranaceum, elegantissima picturâ ornatum, & circiter Annum MCCCCLXXX. manu scriptum. Praecedit Kalendarium, in quo *Aegyptiaci dies*, immo & horae perniciosae, versibus unicuique mense appositis, designantur. Ad Januarium mensem hi leguntur:

Prima dies Jani timor est, & Septima vani.

Nona parit bellum: sed Quinta dat hora flagellum.

Quantâ verò infantiâ, & quot superstitionis ritibus, choreis, & victimis, olim in Romano Imperio Kalendae Januarii celebrarentur, notissimum est Eruditis. Sed ne Ethnicismo quidem sublato, sublata est superstitiosa illius diei solemnitas, in quam declamarunt saepe Romani Pontifices, Sancti Patres, & Concilia. Quod mirare, ipso etiam Seculo VIII. atque in ipsa Urbe aeterna Populus antiquorum rituum tenax, nondum haec deliria dedidicerat. Audi Sanctum Bonifacium, insignem primum Moguntinum Episcopum & Martyrem, hisce verbis ad Zachariam summum Pontificem Epistolâ 132. scribentem. Scilicet is dolet, quia carnales homines idiotae, Alamanni, vel Bajoarii, vel Franci, si juxta Romanam Urbem aliquid facere viderint ex his peccatis, quae nos prohibemus, licitum & concessum a Sacerdotibus esse putant, & nobis improprium deputant, & sibi scandalum vitae accipiunt. Sicut affirmant, se vidisse annis singulis in Romana Urbe, & juxta Ecclesiam, in die vel nocte, quando Kalendae Januarii intrant, Paganorum consuetudine choros ducere per plateas, & acclamationes ritu Gentilium, & cantationes sacrilegas celebrare: & mensas illa die vel nocte dapibus celebrare; & nullum de domo sua vel ignem, vel ferramentum, vel aliquid commodi vicino suo praestare velle. Dicunt quoque, se vidisse ibi mulieres Pagano ritu Phylacteria & ligaturas in brachiis & cruribus ligatas habere, & publice ad vendendum venales ad comparandum aliis offerre. Quae omnia eo quod ibi a carnalibus & insipientibus videntur, nobis heic & improprium & impedimentum praedicationis & doctrinae perficiunt. Paria etiam dici possent de Kalendis Augusti, quae apud nos a Feriis adhuc

A retinent nomen *Feragosto*, non cessante vulgo ea die vino & epulis indulgere. Hisce junge *Bacchanalia*, *Vindemias Nolanas*, atque horum similia, quae a fera antiquitate ad nos usque, veluti hereditaria, pervenerunt. Redeo ad stultam dierum observationem. Profectò ne heic quidem Majorum nostrorum mores ac improvidam credulitatem, siue superstitionem mirari nobis licet, quum ne nostra quidem aetas careat hominibus, & fortasse plus sibi sapientiae tribuentibus, quàm rudium Saeclorum mentes sibi tribuerent: qui die Veneris nullum iter inchoarent, veriti, ne exemplo suo verum comprobarent adagium quoddam Hispanicum nempe: *Die Martis, aut Veneris neque nuptias, neque iter institue*. Qui etiam horrent, si quando ad mensam cum duodecim aliis convivis se sedere deprehendunt: opinio enim invaluit, non excessurum annum integrum, quin ex iis tredecim unum mors insidiosa surripiat. Qui denique, ut plura alia praeteream, si fortè sal in mensa effundi conspiciunt, infortunium aliquod imminere sibi continuo persuadent. Rident haec omnia cordati viri; sed timidis ea persuasio ne forcipibus quidem adhibitis eripi queat.

E Excogitari quippe non potest, quàm tenax interdum sit Populus morum & opinionum antiquarum, & praecipue ubi agitur de publico laetitiae spectaculo, aut de spe lucri, aut de periculis evitandis. Et heic traditio majorum sufficit: neque ratio alia, cur ita agatur aut credatur, exigitur. Exemplum alterum accipe. Tum Ferrariae, tum Mutinae (an & in aliis Urbibus id contingat, ignoro) Majo mense nuptias inire, apud plerosque piaculum foret. Scilicet aut

in conjuges, aut in prolem, quae inde emergeret, innumera incommoda atque adversa manarent. Sed unde ridenda haec opinio? Eam novimus vetustissimam esse, quippe Ovidius Lib. quinto Fastorum, auctor est, jam tum timuisse sibi homines a nuptiis Majo mense celebratis. Inquit autem:

Hac quoque de causâ, si nos proverbia tangunt,

Mense malum Majo nubere, Vulgus ait.

Plutarchus etiam meminit insulae hujus, sed tamen passim receptae apud Romanos consuetudinis, in Quaest. Rom. Equidem praefracte contendere nolim, quin posterioribus hisce Seculis, inspecto ritu Romanorum apud Ovidium, rursus oblitterata haec opinio resurgere, atque apud Populum vulgata, iterum in omnium mentes ac aedes penetrare potuerit; sed veri etiam simile videatur, eam interrupto cursu, vel post attritum Romanorum imperium, perseverasse apud quasdam ex Italicis gentibus eadem ratione, qua adhuc Mediolani, dum nuptiis peractis mas & femina procedunt, pueri id animadvertentes, statim hisce obstreperunt vocibus: *All' aminee, all' aminee*, hoc est, *Hymenaeum*, secundum morem veterum inclamantes. Neque enim unquam e Populi ore, antiquorum rituum tenacissimi, consueta illa Gentilium acclamatio recessit. Sed quando Mediolanum venimus, heic consistamus velim, ut nonnulla Superstitionis vestigia, quae illic olim vigeant, agnoscamus. Scilicet religioni sibi non ducebant Custodes atque Ministri celebris Ambrosianae Basilicae *Simulacrum Herculis* in ipso Templo habere, & quidem ad ostia Chori. Audi Landulphum juniorem Hist. Medio-

lanens. Cap. 10. Tomo V. pag. 481. Rerum Italicar. de Presbytero Li-
prando ista tradentem: *Eandem Ecclesiam intravit, & pulpitem cum Arialdo de Maregnano ascendit; & facto silentio in Populo, & Presbytero stante nudis pedibus super lapidem marmoreum, qui in introitu Chori continet Herculis Simulacrum, idem Gressolanus ait &c.* Plura de hoc Simulacro habet Puricellius tum in Monument. Basilic. Ambrosian. tum in Vita Sancti Herlembaldi. Ego id unum persequor, bonis Mediolanensibus, dum Saecula rudia decurrebant, in mentem non venisse, quantum dedeceret inter Christianorum sacra statuum servare Herculis, non solum profani ac Ethnici hominis, sed etiam inter Divos a caeca veterum Superstitione relati. Sed ejusmodi opprobrium posterius meliora edocti inde tandem exturbarunt. In eadem autem Basilicâ sub navi majori visitur adhuc marmoreae columnae impositus *Serpens aeneus*, quem Landulphus senior in Hist. Mediolanens. Lib. 2. Cap. 18. Tomo IV. Rer. Italicarum, & Constantinopoli ab Arnulpho Episcopo delatum circiter Annum Christi MII. scribit, eundemque putat, quem *Moses in Deserto, divino imperio admonitus, coram Filiis Israël exaltaverat*. Exhibilanda plane opinio, quae adversantem habet sacram Historiam, traditionemque Patrum. Multa de Serpente hoc aeneo commentatus est supra memoratus Puricellius, sed plura Petrus Paulus Boscha, qui temporis, ut mihi videtur, prodigus, leve hoc argumentum singulari Libello jam edito illustrandum sibi suscepit, congeffitque omnes tum Vulgi, tum doctorum hominum opiniones, plerasque ineptas ea de re. Fuisse tamen Eruditi non pauci, inter quos

quos praecipue recensendus Alciatus V. Cl., qui in hoc Serpente vestigium pertinax Ethnicae Superstitionis latere suspicati sunt, quasi haec imago fuerit Aesculapii, sub specie Serpentis a Romanis, Graecisque olim culti, quae in sacram illam Basilicam antiquis temporibus irrepperit, & adhuc ibi cubet. Mea sententia est, non alio consilio ab antiquis aeneum illum Serpentem collocatum in Ambrosiano Templo fuisse, quam ut exprimeretur, quod divinus Redemptor noster Johannis Cap. 3. vers. 14. dixit: *Sicut Moyses exaltavit Serpentem in Deserto, ita exaltari oportet Filium Hominis*. Fuisse hanc veterum mentem, certâ quadam conjecturâ assequutus mihi videor, postquam agnovi, qualis ante tria Saecula esset facies loci illius. Adservatur in Estensi Bibliotheca, Angeli Decembris Vigevii (scilicet Vigevanensis) Commentarius de Supplicationibus Majis, ac veterum Religionibus ad Cl. V. Johannem Tuscanellam. Codex ipse MStus ad eundem Tuscanellam olim spectabat. Ibi verò haec adnotata sunt in fronte Libelli: *Hic sermo, sive Commentarius actus est Mediolani, & in Mediolanensi Templo primario beatissimi Divi Ambrosii, diebus autem Majalibus, quibus triduum quotannis litationes Christo reservantur, Anno ejusdem MCCCXLVII*. Multa autem occurrunt illic, quae excerpta duxi atque heic exhibenda, utpote argumento nostro accommodata. Idem Opusculum occurrit mihi inter Codices MStos Ambrosianae Bibliothecae, ubi Johannes Tuscanella appellatur Secretarius, nempe Ducis Mediolanensis.

Itaque primo conjectatur Decembrius, Sanctum Ambrosium, ubi condendae Basilicae consilium iniit, sa-

A. crilega Ethnicorum fana reliqua evertisse, & ejusmodi rudera in despectum profanae Religionis, & prostratae Idololatriae servata, convertisse in usum Basilicae suae Deo vero sacratae. Inter cetera auctor est, Columnas duas in Ambrosiana Basilica collocatas fuisse. In una Crucifixi effigies superimposita: in altera B. *Serpens Aeneus* spectabatur. Itaque commemorat *Anguem aereum in medio Templi super Columna, laevâque astantem sinuoso volumine: quod Arianorum Idololum fuisset, aut Aesculapio fortè dicatum, cui consecratus est Serpens, aut ex Vetere Testamento susceptum*. Nam de Moyse secundum consuetudinem, sive Mose potius, ut Juvenali placet, atque ejus Virgâ, aliae sunt ambages. Super altera (idest Columna) insignem Crucifixi imaginem. Hoc itidem controversae genus ab eodem conditore compertum, ut quum hanc supplices intentâ facie & animo adoravimus, illi contra ad ignominiae notam terga verterentur. Ineptam profectò conjecturam. Tam inconsulti, aut infantes, Decembri mi, non erant primi Ecclesiae Patres, eoque minus Ambrosius sanctissimus aequae ac sapientissimus Vir, ut in Templo Christo sacra inferrent Simulacra falsorum Numinum, veluti monumenta ad execrationem piae Plebis exposita. Ea deiciebant; ea oculis Populi ad Idololatriam facile prona, quam accuratius poterant, surripiebant. Sed veri quidem mihi videtur simillima causa, quam nuper innuebam, expositi illic Serpentis aenei. Nempe Mosaicus Serpens ad medelam Populi in eum respicientis (ut habetur Numer. Cap. 21. vers. 8.) pro signo positus est, quem quum percussi aspicerent, sanabantur. Atqui typus, ut vidimus, ille fuit Christi venturi, ad

ad cuius e Cruce pendentis adspetum sanandum erat humanum genus. Geminas ergo Columnas in ambrosiana Basilica veteres constituerunt: super unam Prototypi, & veritatis effigiem locantes, hoc est, Christi in Cruce exaltati Imaginem: super alteram Typum, seu symbolum Crucifixi ipsius, idest Serpentem a Moyse in Deserto exaltatum. Atque adeo utrobique inspiciebatur & colebatur Christus; non autem despiciebatur Aesculapii signum, aut Idolum aliquod Arianorum, qui nunquam Idololatriae fuere insimulati. Nostreis temporibus ibi tantum visitur Crucifixi Imago, diu nimirum ante amotâ columnâ. Perdurabat apud antiquos traditio, per Anguis illius effigiem designari Serpentem Mosaicum: Popellus autem, cui accessere etiam ex doctis nonnulli, inter quos Landulphus senior, ut supra vidimus, sibi persuadere coeperunt, Serpentem illum eundem ipsum ipsissimum fuisse, qui a Moyse conflatus fuerat, quam fabulam confutare minime opus est. Ceterum audire iuvat Decembrium ipsum alia narrantem, videlicet: *in eodem Templo Ambrosiano, atque ipsius adyti fronte, quâ ad Occidentalem plagam vergit, Orgia Baccheja ex vetusto marmore caelata nunc etiam exstare. Quare haud temere olim fortè istic Libero Patri dicatum, seu Gentilium delubrum quoddam extitisse putandum. Namque ex uno latere ipsius Bacchi, ut opinabatur, seminudi esse simulacrum, atque ideo caprinâ pelle succinctum; quod birrus sibi soli consecratur: ex altero Thyasos, idest marium seminarumque choreas cum pampineis tyrsis & funalibus impressas. Pergit ille, contendens, non Bacchum, sed Herculem sculptum ibi fuisse. Itaque, ait, hoc*

A *in loco Herculem laevâ manu leonem per caudam humo tollere, tamquam gygas immanis, simul ac eundem elatâ dextrâ nodoso stipite, idest clavâ, examinare videtur. Infra addit, Alcidem illum nunc versis jacere vestigiis, cernuo recumbentem capite. At nihil Superstitionis hac in re occurrit; casu enim factum, ut ejusmodi marmor, sive Bacchum, sive Herculem in iis anaglyphis referat, in Templi Ambrosiani faciem inlatum fuerit. Nulla autem errandi causa, inde Populo creabatur, quid ibi inscriptum fuerit omnino ignoranti. Ita nihil improbandum reperias in altero Mediolanensium ritu, quem hisce verbis Decembrius describit. *Vetus institutum est, ut singulis Ambrosiani Festi solemnibus, quoniam id hyberno tempore contingit, ingentem molem ex omnium colorum cerâ, in diversorum florum herbarumque similitudinem, miro quodam artificio compositam, ante ipsius Ambrosii Aram offerant, in qua viventes vararum racemi cum viridantibus pampinis singulari arte effici cernuntur.**

D *Quod tamen aptius in rem nostram cadit, rationem tradit ille, qua Mediolanense Vulgus aetate sua sibi a fascino caverent, atque a grandine, fulminibus, & rursus aquam in ariditate terrae e coelo impetrarent. Ad primum quod attinet, Serata, inquit, longi hinc inde torquibus ex discoloribus rosis, odoratisque graminibus revincta distendimus, sive floralia quaedam vincula (sic a Florâ Deâ libet appellare) eadem pariter, quae Ambrosiana cerea nuper memorastis. Neque dubium, id torquium genus a veteribus proditum; siquidem ante demorum fores, & in triviis (a Triviâ, ut puto, Deâ) in Templis pariter, coramque Deorum simulacris appendimus; priscâ, inquam, exceptum*

consuetudine. Quo pluribus, ut arbitror, viarum, caelique tractibus, & Populo & dies festa precesque protendantur. Et quacumque protendi, vergique videntur omnes scelestarum anuum fascinationes, impurorum sacerdotum carmina aboleri, simul furentes nimborum impetus, concretam grandinem, fulminea tela dilui opinantur. Hae vulgares eorum temporum opiniones & acta ad maleficia Magica, caelive tempestates avertendas. Qua autem ratione pluviam e nubibus evocarent, quae Decembrius subdit, nos edocebunt: Contra si nimio Solis ardore terrae debiscant, quum ficcis arvis arescunt intempestivae fruges, & quum sitiunt omni arbore frondes, Focos in propatulo extruere mos est, quos rustici etiam in suburbanis majores instituant. Id autem ferme Caniculario Mense qualibet aestate contingit. Desuperque abena undantia cum tripodibus, ad illius, ut putatur, beatissimi Johannis invocationem Evangeliorum Scriptoris, sive Martyrii sui memoriam. Quem quum olim patulo vase impii Gentiles, tamquam abeno ferventis olei pleno flammis superjecissent: fidei sese Salvatoris commisisse ferant, eumque improvviso atram tempestatem effusis imbribus injecisse, qua omnis illius ignis vapor extinctus est. Ut per hoc ideo sacrum, quod Vulgus ignorans Sacram Concham appellat, sive pro ejus nomine, quam Poëta Caerulam Concham dixit, sive pro eo certe, quaecumque fuerit concavum vas, undique labrum habens, pluviae tandem exoptatae superveniant. Est adhuc Mediolani Basilica Sancti Johannis in Concha, in qua Patres Carmelitae Officia divina peragunt. Hinc ei nomen accesserit, hoc est, e ferventis olei dolio, in quod Sanctus Johannes, teste Tertulliano & Hieronymo, immisus fuit. Neque praetermittenda sunt, quae Decem-

A brius dicere pergit, contemplanti absonam ipsius Plebis pietatem risum fortassis excitatura. Quae abena tamen, inquit, ne frustra flammis imposita videantur, multo varioque replent legumine, & salsis carnibus: unde dictum est Pleno copia cornu. Id autem obsonium impubes manus epulatur circum insultans, & recenti aqua certatim se preluens. Alii autem non pluviam illi sanctissimo Viro superfusam asseverant; sed quod mirabilius fuit, oleum nequicquam ebullisse, neque laesisse magis, quam si sine igne imposuissent. Utcumque id fuerit, hoc sacrum profecto eadem religione institutum videtur, ut facilius caelo imbres exorentur. Quam Vulgi opinionem haec insuper consuetudo confirmat: quod non se solum epulantes injectis Lymphis humectant, sed si quem forte praetereuntem Sacerdotem ludentes animadverterint, eundem quoque libentius socia aspergine madefaciunt. Quibus ludicris quum aliàs Rhaudensis noster Antonius, uti a se ipso percepi, fato an casu supervenisset, quo magis celebrioris famae, & reverentiae Monachum eum esse cognoscerent, eo densioribus aquis, tamquam imbribus, per fenestram desuper irroraverunt. En quibus actibus, utique superstitiosis, & non uno titulo improbandis, antiqui Mediolanenses exoptatum imbrem e caelo exprimerent: quorum violentiae nescio an idem caelum saepe victum se dedit. In quidem novi, haec non clanculum, non remotis testibus, sed in media ipsa Urbe, meridiano Sole micante, fieri consuevisse. Neque ipsemet Angelus Decembrius, vir alioquin eruditus, & non vulgaris intelligentiae, dum ea refert, damnat, immo comprobare videtur: adeo illius aevi bona gens, quod consuetum erat, & a Majoribus veluti hereditate acceptum, sanctum & omni-

cul-

culpa^{rum} umbrâ immune arbitrabantur. Alium denique morem Mediolanensis Vulgi, recurrente Rogationum tri-duo, Decembrius enarrat, quem quia defuisse vidi, Lectorum examini subijciendum puto. *Patritios ritus, inquit ille, accuratius attentissimis vobis expono. Ergo cum his simul frondibus, torquibusque, matres, & innuptae puellae sua vota connectunt, ex pannicibus (ita scriptum) consutiles liberorum imagines effigendo, quibus se se olim foetus suos rite concipere & educare confidunt. Proinde eadem Floralia (ita ille supplicationes Majas appellat, quasi a Floralibus Ethnicorum festis ad nos derivatas: quod fallum plane est) cum paxemadibus, & azimis, cum ovorum testis, & ossarum simulacris ad ejusmodi victus indulgentiam; cum variis olerum & leguminum generibus; cum ampullis quoque pensilibus, aquâ, vino, lacte, oleo, melle refertis, decoramus. Quam rursus consuetudinem putant ab antiquorum Monachorum, sive Eremitarum disciplinis, an Pythagoreorum, Pompilianorum, susceptam: qui ea tantummodo ab immortalibus impetrari licere, & ad humanam sustentationem sine animalium epulationibus satisfacere arbitrati sunt. Haec Decembrius, quem denique dimissum volo.*

Haec tamen pauca sunt ex iis, quae Saeculis rudibus usurpata fuere, nunc autem aut antiquata sunt, aut Ecclesiae decreto penitus sublata. Copiam fortasse miraremur, si prospectos omnes Majorum nostrorum ritus haberemus. Sunt etiam, quorum nomen perdurat, res autem aut cessavit, aut aliam faciem induit. Sacra Nativitate Christi recurrente, aut connexis diebus festis, mos olim fuit in summam laetitiam intra ipsas domos erumpere. Jocis, choreis, conviviiis sacra illa dies agebatur, atque inter alia praegrandis stipes incende-

A batur, non sine superstitionum quarundam additamento. In Florentino Vocabulario Academiae Furfuraceae haec ad vocem *Ceppe* adnotantur: *Battere, o ardere il Ceppo: dicono i fanciulli per la solennità del Natale a una certa funzione, nella quale da' loro maggiori sogliono ricevere donativi e mance, che poi assolutamente si dicono da questo Ceppi. Allegr. 198. Per trattenerli la sera, che s' arde il Ceppo a' nepotini.* Sed vereor, ut ii rite fuerint interpretati hanc vocem; & certe eorum interpretationi exemplum adlatum minime respondet. Nimirum urebatur tunc revera caudex Arboris, quem *Ceppe* nos appellamus. Ego quoque puer in patria mea Vineola audiebam, in Vigiliis Nativitatis Domini comburi il *Ceppe*; & quum per eos dies invitaretur ad prandendum apud affines meos, id appellabatur *andare a Ceppo*. Sed vix antiqui ritus vestigium nunc superest. Quid olim ea occasione perageretur, habeo, qui luculentius nobis explicet. Is est Georgius Vallagusa, cujus Opusculum *Mistum* in Bibliotheca Ambrosiana adservatur de origine & causis Ceremoniarum, quae celebrantur in Natalitiis. Dialogus est inter Philippum Mariam, Johannem Sphortiam, & Ludovicum, Francisci Sfortiae I. inclyti Mediolanensium Ducis filios, & ipsum Georgium, illorum Praeceptorem, circiter Annum MCCCC-LXX. scriptus. Opusculo argumentum praebuit idem ritus, quem nunc innuebam. Inducitur ibi omnium primus Philippus Maria fari his verbis: *Perpuleber est professu, Sphortia germane frater, apparatus iste ab Illustrissimis parentibus nostris quotannis hoc Natali die repetitus. Delectat me non mediocriter cetera haec Nobilium in hac nostra Aula frequens, dum Stipes iste hac sollemnitate in ignem con-*

ajicitur. Sphortia: Afficit enim magnopere laetitia ac hilaritate non ipsam Regiam duntaxat, sed totam quoque Civitatem. Hoc ab Illustrissimo Avo nostro Philippo Maria emanasse accipio. Sed nescio quo pacto nunc apertius, ac in omnium Civium conspectu celebratum majorem affert cunctis voluptatem. Quare & parentum & Avi nos quoque vestigia prosequamur. Eja agite, fratres, si libet, de more Lignum asferri jubeamus. Johannes: Favete linguis, pueri: vos furcas attollite bicornes: excitate ignem: Stipitem ubertim mero rigate; dulcesque infundite liquores. Totamque hanc vesperam jucundissimis agamus saltationibus ac jociis. Philippus: Refle, ac pro tempore nos frater hortatur &c. Pergunt deinde fratres investigare originem & causam hujusce ritus, quem etiam fatentur a viris sacrae Theologiae peritis fuisse improbatum. Infra verò ait Georgius: Stipitem in primis in ignem comburendum projiciunt, quem variis frondibus, ac amoenissimis pomis ornant instar arboris. Vinum ex hinc ter in ignem immergitur: tum juniperum una comburunt. Mutinae & Bononiae adhuc in pervigilio Nativitatis Domini vespere comburi a Plebe juniperi solent: quod antiquati ritus reliquias esse non immerito censeas. Infra in eodem Opusculo haec alia leguntur: Consuevit pater-familias toti familiae nummos hac die conferre, quibus his diebus festis ludos passim ludant &c. Nunc apud multos post coenam sacri Pervigilii unum aut plura praemia proponuntur, & eventus sortis dijudicat, cui sint tribuenda. Pergit alio in loco scribere Vallagusa: Panes tres magnitudine praestantes, ut scis, his diebus conficiuntur, quorum limbum per totum annum observandum abscindimus &c. Durat adhuc apud complures Mutinenses eadem consue-

A tudo, & perquam notus est ille *Paneda Natale*. Ad haec Ciceram, anatem, rictumque porcinum eo die ad mensam adhibita scribit; Capum verò comedere nefas. Haec autem singula Georgius, ut a Majoribus nostris Superstitionis culpam amoliat, putat varia complecti Christianorum Mysteria; atque ideo laudanda, non autem improbanda: quod nemini sacrae Religionis perito unquam persuadeat. Simili tamen ratione & pace animi adhuc apud quosdam Populos in tripudiis & jociis agitur *dies Regum*, hoc est Epiphania Domini. Abundabant olim ejusmodi ritus, aut Superstitione, aut ejus saltem colore infecti. Sanctus Bernardinus enumerat, ac damnat Tomo primo, Sermone primo in Quadrages. Articulo tertio, complures ex iis superstitionis actibus, qui aetate sua, eodem nempe Seculo XV. vigeabant. Sed ea in abdito peragebantur: & non paucae, ne dicam innumerae, ex hisce clandestinis Superstitionibus nostris etiam temporibus supersunt. Ego haec nonnullas sum persequutus, quae olim palam, & ab universo Populo sine haesitatione usurpatae fuerunt. Gratiae habendae sunt sacro Tridentino Concilio, cujus opera Superstitioni multum detractum fuit. Gratiae studio Sancti Caroli Borromaei, qui plurimos ex pravis hisce moribus ab sua Dioecesi, atque ex finitimis eliminavit, immo elaboratis suis Conciliis, reliquis Episcopis praeluxit, ut agros suos ab hujusmodi dumetis expurgarent, quorum tamen, dum homines erunt, semina perdurabunt. Quid verò superstitionum pepererit, & adhuc aetate hac nostra pariat iniquissimus Ludus ille, quem *Lotto di Genova* appellant, vix longa oratione explicari possent. Sed haec satis superque.

Q U A E N A M
H A E R E S E S
SAECULIS RUDIBUS
ITALIAM DIVEXARINT.
D I S S E R T A T I O
S E X A G E S I M A.

NEW YORK

SEVEN MONTHS

DISSEMINATION

AND

DISSERTATIO

SEXAGESIMA.

Portet Haereses esse, ajebat Apostolus in Prima ad Corinthios. Quare nil mirum, si Italiam quoque, ubi praecipua Catholicae Religio-

nis sedes posita est, haec ipsa calamitas interdum divexarit. Quales autem haereses in suo sinu numerarit Italia, ex quo gentes exterae felicissimam hanc Provinciam sibi subjecere, Lectores minus periti edocendi sunt. Arrianismum Gothi in Italiam adduxere secum sub Theoderico Rege, sed tantâ moderatione, ut Catholicis secus sentientibus nullam vim inferrent. Successere Anno Christi DLXVIII. Langobardi plerique pravis iisdem opinionibus infecti, & contra Catholicos male animati. Verum bene cessit, quod Regale solium illius gentis tenuit non multos post annos Theodelinda Catholica ac piissima Regina. Illius enim operâ Aginulfus Rex, & ad exemplum Regis ceteri ferme Langobardi, impiam haeresim ejurarunt sub Gregorio Magno Pontifice, & iisdem fere temporibus, quibus Gothi Arriani in Hispania Catholicorum Fidem amplexi sunt. Summa pax deinde per plura Secula orthodoxae Religioni in Italia fuit. Nullum Schisma Latinorum

A Ecclesiam turbavit; & cum Romano Pontifice concordēs fuere, eique paruerunt potiora Occidentis Regna. Diu quidem perstiterē in Idolorum cultu Populi Septentrionis incolae, Frisii nempe, Dani, Sueci, Saxones, Borussi, Poloni, Lithuani, atque alii ad Polum Arcticum siti. In eos tamen sensim penetravit Christi nomen eo successu, ut Seculo XV. immo & XIV. (Lithuanis tandem Anno MCCCCLXXXVII. pristinos errores deponentibus) sub vexillo Crucis & sub Romano Pontifice universi militarent. Graecos praetereo, Russos, aliasque Orientis nationes, Christum professas. Exploratum quippe est, eas per teterrimum Schisma a Romana Ecclesia saeculo Nono discessisse: cui vulneri nunquam postea licuit constantem medicinam adhibere. Quid tantam animorum ac sententiarum concordiam in sinu Ecclesiae tandiu aluerit, si quaeras, responsum accipe: Divina protectio, atque voluntas, & Christianorum veneratio erga Apostolicam Sedem, omnium Ecclesiarum Matrem, & verae semper doctrinae Magistram. Ceterum si quam ex humanis causis excogitare fas est, tam invidendam tranquillitatem firmavit Ignorantia ipsa: Si quid boni fructus arbor illa mala, Superstitionis alioquin, aliorumque malorum origo, apta est ad gignen-

gignendum, hunc saltem producere consuevit. Non est certe unquam optanda Christiano, immo fugienda est, ac potissimum Clero inscitia divinarum rerum, sacrorumque Librorum, & de nomine tantum nosse Fidei Sanctissimae, quam profiteremur, doctrinam. Attamen quum Populus, & potissimum Clerus, non plus sapere curat quam oportet sapere, ac Traditionem tantummodo (ut re vera tunc factum est) auscultat, eamque Religionem sequitur, quam a teneris unguiculis accepit, vix est, ut a sententiâ discedat, ac in novas absurdasque opiniones obfirmato animo rapiatur, nisi sint, qui dulcia seminant deliria: quo casu Ignari facilius quam Docti in retia ruunt. Haereses profectò graviores pertinacioresque una fere semper Superbia in Ecclesiam invexit. Ab ista verò, si comitem Scientiam habet, nimium saepe timendum est. Quod non ita dictum velim, quasi Theologiae studia, & sacrarum Scripturarum continuam meditationem, aliqua ex parte dissuadere sit animus, quum contra Catholicae Ecclesiae nimium intersit Pastores ac Ministros omnes habere in Religionis doctrina versatissimos; neque enim illa sibi timet a Veritate & Scientiâ, immo his potissimum indiget. Sed simul optandum est, ut conjuncta cum Scientia, atque amore Veritatis incedat Humilitas, & quamcumque Novitatem in dogmate animus perhorrescat. Uti enim aiebam, a Superbia, atque ab aliis perversis animi affectibus Haereses revera emergere solent. Itaque illud affirmo, nihil iis temporibus in Fide quemquam nutasse, aut novas impiaeque opiniones advexisse, eâ etiam de causâ, quod illiterati indoctique plerique Fidelium a quaestionibus ac di-

sputationibus abstinere, e quibus manasse tam saepe discordias atque errores tenaci mente adoptatos jam novimus. Profectò ne iis quidem temporibus ignota fuit Italicae genti Iconoclastica Haeresis, immo eam Claudius Taurinensis Episcopus palam protexit. Gotescalchi quoque dogmata in Marchia Veronensi originem quodammodo cepere. Attamen constans in avita Religione Italia tunc stetit. Neque tamen iisdem, aut proximis temporibus defuere scandala enormia, quae pusillos ad Religionis alioquin immaculatae contemptum adducere possent. Nam Saeculo praesertim Decimo (bone Deus!) quot inaudita monstra non solum bene multas Episcoporum & Abbatum Sedes, sed & ipsam Apostolicam tenere, aut usurpavere! Cernere quoque passim erat perditos Cleri, ipsorumque Monachorum mores; & Ecclesiarum Rectores non paucos luporum quàm Pastorum appellatione digniores. Nihilo tamen secius Ecclesiae suae incolumitati divina clementia prospexit, & rite sua promissa Christus implevit, quando ne tunc quidem, hoc est, in tanta morum ac disciplinae corruptela, Sponsam suam a Veritate atque a recta Fide deflectere passus est. Mala haec agnoscebat & populus, sed simul majorum Fidem sanctissimam, ejusque mandata iustissima sentiebat. Eximii Theologi tunc desiderabantur, sed quum quisque tradita a Majoribus bonâ fide credere ac tueri pergeret, factum est, ut nullum perniciosum Dogma gregem Christi inquinaret.

Sed post Annum a Christo nato Millesimum serpere in Italia coepere Manicheismi semina, quae Haeresis vetustissima, & nunquam in Oriente extincta, in Armenia & Bulgaria potissi-

tissimum altas radices egerat, atque inde ad nos etiam adveſta fuiſſe non injuriâ putatur. Petrus Siculus, qui circiter Annum Chriſti DCCCLXX. Manichaeorum Hiſtoriam Graecis literis tradidit, jam tum monuit. eos cogitaſſe de ſede ſtatuenda apud Bulgaros, uti revera accidit: eoſque deſcribit, quales ſubſequuta Secula agnoverunt, vaſros, ſubdolos, hypocriſas, & mille fraudibus ſuam obtegentes impietatem. Et in Bulgaria quidem diu vixit eorum, ut ita dicam, ſummus Antiſtes. Ad iſta accedat etiam teſtis Photius, qui iſdem floruit temporibus, vir nemini Eruditorum non notus ob ejus eruditio- nem & vitia, ſimulque ob turbas in Eccleſia excitatas. Inter ejus Opera nondum edita, ut didici e Catalogo Mſto Bibliothecae Regiae Scorialenſis, habetur *Tractatus de recens exorta, ideſt de repullulante, Haereſi Manichaeorum, eorumque deteſtabilibus dogmatis*. Item *Eclogae variarum Diſſertationum, quas habuit cum Nicephoro, qui e Manichaeorum Haereſi recens converſus erat*. Sunt & alia ibi opuscula Photii, luce adhuc carentia, niſi incendium aliquod omnia abſumſerit. Clariſſimus vero P. Bernardus Montſauconius e Congregatione Benedictinorum Sancti Mauri, in Bibliotheca Coisliniana pag. 349. partem prioris Operis evulgavit, cujus etiam compendium extat in Euthymii Panoplia. *Eclogas* autem illas ne accuratiſſimus quidem Polyhiſtor Johannes Albertus Fabricius agnovit in Volumine Nono Bibliothecae Graecae, ubi Photii ſcripta adhuc inedita recenset. Quo autem tempore Manichaei iſti recentiores in Italiam, ac ſubinde in Galliam clandeſtinis grefſibus penetrarint, memoriae prodidit Rodolphus Glaber Lib. 3. Cap. 8.

A Hiſtor. Auctor ille eſt, circiter Annum Chriſti MXXVII. a muliere quadam ex Italia procedente, inſaniſſimam hanc Haereſim in Gallias habuiſſe exordium. Manetis germina illa fuere; neque aliam originem habuiſſe videntur errores Gerardi Haeretici, ejuſque ſociorum, quos Heribertus Mediolanenſis Archiepiſcopus circiter Annum MXL. deprehendit graſſantes in Caſtello Montisfortis Dioceſis Taurinenſis. Vide Landulphum Seniore Lib. 2. Cap. 27. Hiſtor. Mediolanenſ. Tomo IV. Rer. Italicarum, qui eorum dogmata perverſiſſima literis conſignavit. Multus autem eſt doctiſſimus Boſſuetus Epicoſus Meldenſis Lib. XI. Hiſtor. Variation. in oſtendenda propagatione nefandae hujus Sectae per Galliam, Germaniam, Belgium, Angliam, aliasque Provincias temporibus iis, & duobus ſubſequentibus ſeculis. Ego nonnulla perſequar, quae ad Italiam ſpectant. Saeculo ut vidimus, Undecimo praecipue in Inſubres, atque in ipſam ſplendidiffimam Mediolani Urbem penetravit Manichaeorum venenum ex Oriente delatum, immiſtumque aliis ſaecibus Gnoſticorum veterum. Patavini apud Mediolanenſes ſunt appellati. Tam Landolphus Senior, quam Arnulphus Saeculo Chriſti Undecimo ejus Urbis Hiſtorici, editi Tomo IV. Rer. Italicarum, hoc nomine non ſemel donant Catholicos duntaxat, & Romanae Eccleſiae fautores, qui zelo, & quidem interdum exuberanti, in Sacerdotes Mediolanenſes nuptiis addiſtos arma arripuerant. Landolpho quoque Juniore Hiſtorico Mediolanenſi teſte Cap. I. Hiſtor. Tomo V. Rer. Italicarum Presbyter Liprandus, Apoſtolicae Sedi addiſtiſſimus, appellatus eſt a Conrado Rege Italiae *Magiſter Pataviorum*. Quare

re Vocabuli hujus origo, quod gloriam primo praetulit, deinde verò ad Haereticos translatum fuit, nunc nobis est investiganda. Exploratum habemus, novos Manichaeos, quorum postea contagione diu afflicta est Italia, non solum contemtui habuisse, sed omnino averfatos fuisse Sacerdotes ac Pastores Ecclesiae Catholicae. Papam singularem, seu Pseudo Papam, sibi in Bulgaria constituerant, atque in universum Ordinem Ecclesiasticum internecinum odium alebant. Ad haec Nuptias Manichaei antiqui damnabant, & recentiores. In Opusculo MSto Gregorii cujusdam contra Manichaeos, qui Paterini dicuntur, Cap. 2. est de Matrimonio, quod Catholicus approbat, Paterinus damnat. Idem habet Rogerius Hovedenus in Annalibus ad Annum MCLXXVI. ut alios omittam.

Vulgata erat Mediolani haec Manichaeorum infamia. Itaque ubi Laicorum zelus & furor in ea Urbe exarsit adversus Clerum, iniquo animo ferentem leges continentiae, a primis Ecclesiae Seculis gradui Sacerdotali indictas: Clerici illi, eorumque affectae hoc adversariorum genus in album Manichaeorum retulere, eosque vocabulo novo Paterinos appellarunt, quasi Clerum & Nuptias averfarentur. Arnulphus Mediolanensis Lib. 3. Cap. XI. Histor. circiter Annum Christi MLXXX. scribens: *Qui unanimes facti, ait, Ecclesias contemnunt, & divina spernunt cum Ministris Officia, asserentes omnia Simoniaca. Hos tales cetera vulgaritas ironice Patarinos appellat.* Ita Arnulphus uxoratis, seu fornicariis Presbyteris & ipse consentiens, qui Cap. 6. Lib. 4. Patarinorum numerum, idest Romanae Ecclesiae Pastoribus, & meliori disciplinae addicto-

rum, in immensum excrevisse prodit. Tum verò Cap. XI. ejusdem Libri haec habet: *Jam apparet Schismatis hujusce terminus, unde Patarinorum processit primò vocabulum, non quidem industria, sed casu prolatum.* Hugonem quoque Flaviniacensem testem habemus in Chronico Pag. 228. Paterinos appellatos fuisse, qui Gregorio VII. legitimo Pontifici adhaerebant. Haec Sigonius noster in Lib. 9. de Regno Italiae non satis accurate perpendit, scribens: *Sacerdotes, qui uxores haberent, prae pudore separatim a ceteris rem divinam facere coactos in loco, qui Pataria dicitur: unde vulgo a pueris Patarini ad contumeliam dicebantur.* Immo contra qui Presbyteris ejusmodi adversati sunt, ii primum Patarinorum nomine donati fuere. Neque a loco, ubi congregarentur, ea appellatio petita videtur. Diserte enim scribit Arnulphus, illos ironice ita nuncupatos, neque industria, sed casu. Suspiciatur Du-Cangius in Glossar. Latin. in eos hoc agnomen fuisse conjectum, quod Papae, quem Patrem appellabant, adhaerere. Sed nimis contorta est interpretatio, tum quod Pater Papam nequaquam satis apte, hoc est nullo singulari titulo, designet, ab genericum nimis sit; tum etiam quod Presbyteri incontinentes ab obsequio erga Romanum Pontificem revera non discessere, ita ut dieteriis impeterent adversarios, Gregorio VII. adhaerentes. Landulpho Seniore teste Lib. 3. Cap. 8. quidam Sacerdos contra Sanctum Arialdum, incontinentiae Cleri infensum, in haec verba erupit: *Tu solus in Mundo universo per detestabilem hypocrisim audes vitam Sacerdotum diffamare. Numquid tu solus per execrabilem Pathaliam, & quam plurima Sacramenta prava, Populi flammam super*

nos accendis? In eodem Lib. Cap. XI. Dionysius Cardinalis haec ad Arial- dum & ipse dixisse fertur: *Quum hujus inauditae Pataliae placitum cogi- tasti commovere, prius cum jejuniis multis debuisses consiliari, quàm hujus- modi negotium tam magnum & tam periculosum cum viris inlitteratis in- choasse.* Rursus alibi placitum Pataliae memorat. Tum verò Cap. 20. ejus- dem Libri scribit: *Alii intra Urbem & foris palatini canes, fibulâ dimissâ & acu, ceterisque negotiis, e quibus vita illorum redimebatur, nec non as- narii, quibus Patalia vitam malis mi- nistrabat, mulierum ornamenta clancu- lo in nocte per fenestras in domibus Sa- cerdotum, ipsi ignorantibus immitte- bant.* Itaque Patalia, sive Pataria, aut uti Bonizo Episcopus Sutrinus apud Lambecium scribit, *Pataraea*, si quid video, nihil aliud significa- vit primo, quàm vilium persona- rum congeriem, ac deinde seditio- nem abjectorum artificum, ac gen- tis indoctae rudisque, ab Arialdo scilicet contra Clerum incontinentem primo excitatam, tum a quibusdam nobilibus magno animi aestu ampli- ficatam. Fortassis aut primi, aut plures, ad incohandum hunc motum fuere propolae, quos Mediolanensibus appellare mos est *Patè*, atque inde adinventum *Patariae* & *Paterinorum* vocabulum, irrisionis & contemptus causâ, quum adeo abjecta gens ac illiterata sese adversus Clerum erige- ret. Sed vix quisquam heic rem cer- to attingat, quum Arnulphus ipse, Synchronus licèt, dum a Greco *Pa- thos*, quod Latine dicitur *perturbatio*, nominis hujus originem arcessere vi- deatur Lib. 4. Cap. 12. Hìstor. Me- diolanensis, dubium simul sese teste- tur in assequenda *Etymologia vocabuli* istius. Quare e cerebro suo, uti &

Tom. XII.

A in aliis locis, non autem ex verita- te rei, *Paterini* nominis Etymon de- duxere Octavius Ferrarius, & Aegi- dius Menagius in *Libris Origin. Lin- guae Italicae*, quum a *Pactis* origi- nem sumxisse scripserunt. Ita primum, inquit Ferrarius, in contumeliam Ju- daei appellati, a *Pactis* quum pignori- bus capiendis, & pecuniâ foenore lo- candâ caverent, ut nisi intra certam diem usura penderetur, res pignori op- posita periret, ac similibus *Pactis* & conditionibus transigerent. Nunquam Judaei appellati *Paterini* fuere, sed aut Manichaei, aut Christiani Me- diolanenses in Presbyteros inconti- nentes zelo disciplinae Ecclesiasticae incensi.

C Animadvertenda quoque sunt ver- ba Willelmi Monachi Clusini, qui iisdem temporibus floruit, in *Vita Benedicti Abbatis Clusini*, edita a Mabillonio in *Actis Sanctorum Bene- dictinor.* Seculo VI. De Witelmo, sive quisquis ille sit, Taurinensi E- piscopo, Cuniberti Successore, ait: *Qui prius fuerat Stoicus, sive, ut a- junt Paterinus, gaudens sorte mutatâ, quidquid undecumque compilare poterat, ventri donabat avaro.* Ergo qui primum appellati *Paterini* fuere, contemptum ciborum ac vestium praeferebant, qua- lem Manichaei Populo inspirabant. Sed audiendus heic etiam Benzo Al- bensis Episcopus, seu Pseudo-Epi- scopus, Ughellio ignotus, in stoma- chosa illa declamatione, sive Saty- ra, sive Panegyrico Henrici IV. Ger- maniae Regis, quam habes Tom. I. Scriptor. Rerum Germanicar. Men- kenii, & quae nihil aliud fuisse vi- detur, nisi *Chronica Benzonis Episcopi Albensis*, memorata a Gualvano de la Flamma, ut dixi in Praefatione ad Scriptores Rer. Italicarum. Itaque ibi Lib. 7. Cap. 2. Benzo de Ale-

F f

xan-

xandro II. Pontifice agens, qui antea Anselmus de Badaelo, seu Badagio, patriâ Mediolanensis, nuncupabatur, ait: *Hic primitus Patariam invenit*. Tum Lib. 4. Cap. 22. Benzo Schismaticus vir ita loquitur: *Non est, cui possim dicere: Stemus simul; quia si non omnes, plures tamen de ordine Habyse (lego Abiae, ut Sacerdotes indicentur secundum Evangelium Lucae Cap. I.) infecit pestis Patariae, sicut est cernere in Chymera Astensis Ecclesiae*. Ad haec Cap. 35. ejusdem Lib. 4. addidit: *Altera Fides colitur, cui qui credit, moritur. Hanc Patarini praedicant, aras ei dedicant, contemnunt Sacrificium, & dignum (lego divinum) Officium*. Ex quo intelligimus, Patarinos fuisse Benzoni Schismatico, qui pro Alexandro II. Papa Sacerdotibus uxoris adversabantur. Rursus Benzo Lib. V. Cap. I. de Hildebrando, qui Sanctus Gregorius VII. Papa fuit, haec habet: *Congregavit Patarinos ex viis & sepibus, & replevit totam terram urticis & vepribus. Qui dicebant: Non est Templum: Non est Sacerdotium. Nuptiarum improbabant stabile negotium. Sacrificium ridebant, sedentes in otium*. Quare conjecturam, quam primo posui, confirmatam vides, scilicet Patarinorum nomine deridendi causâ oneratos fuisse Catholicos, l l

A Romanae Ecclesiae disciplinam sanctissimam amplexos, & velut Haereticos traductos fuisse, quasi non secus ac Manichaei Nuptias, Tempia, Sacerdotes execrarentur: quum tamen ii illicitas tantum Presbyterorum Nuptias, damnarent. Undecumque tamen Patarinorum appellatio processerit, illud exploratum est, Manichaeos deinde apud Insabres disseminatos eodem ipso nomine designatos fuisse. Ii enim, ut praefatus sum, inter ceteros errores averissimum a Catholicis Sacerdotibus animum semper gessere, eorumque auctoritatem ubique conculcabant. Saeculo Christi Duodecimo Haeresis hujus morbus obscuros progressus in Lombardia fecit. Fortasse novas ei vires ministrabat vicina Gallia, in qua praecipue Albigensum ac Waldensium Sectae, Manentem sequutae, in grave incendium eruperant. Neque Mutinensibus meis eo ipso Saeculo ignota fuisse videtur haec pestis, quum in Regesto antiquissimo Civitatis hujus Charta legatur Anno MCXCII. in qua destrui jubentur Molendina Patarinorum. Veri videtur simile, iis Molendinis accessisse nomen, quod ibi ejusmodi Haeretici conventum facere deprehensi fuissent. Chartam ipsam profero.

Concordia inter Rempubicam Mutinensem, & Massarium Sancti Geminiani, occasione controversiae de Canalibus per Urbem decurrentibus, Anno 1192.

IN Christi nomine. Anno ejusdem MCXCII. Indictione X. die Lune, qui fuit II. intrante Mense Novembri. Talis est concordia illorum, qui fuerunt electi pro facto Canalis de Porta Bajoaria, habito consilio Magistri

E Johannis de Montevelio. Dicunt scilicet, quod Canalis novus mittatur in veterem juxta Duxile de Sancto Madrone, salva ratione Domus Sancti Geminiani, & Molendinum Petri de Cugnente. Et Molendina Patarinorum penitus destruan-

Arduantur. Et a Molendino Dragi usque ad angulum Clausure Mazucheli, Molendina neque Molendinum ibi nullo modo fiat. Et Molendina Rolandi Bajamontis & Sociorum, que sunt superius tornaturâ unâ inferius fiant, & brachium unum de illo statu, quod nunc manet, ad brachium rationis adbassentur. Et Molendina, que sunt infra fossam Civitatis, abassentur medietate unius brachii rationis. Et Duxile, quod est super fossam Civitatis, per duas partes unius brachii rationis abassentur. Et clausura Domine Abatissæ usque ad fossam Civitatis faciant unum Sdugarium bonum & idoneum, ita quod non impediatur Canalia Communis, & sine dispendio Rolandi Bajamontis & Sociorum. Et pro Molendinis Patari-norum, & Petri de Cugente, dentur eis pro cambio Molendina, que fuerunt Buchedeseferro, ad congruum & conveniens fîctum. Præterea dicunt, quod Massarius Sancti Geminiani debeat tenere aquam a bucha utriusque Canalis, scilicet a novo & a vetero. Et Potestas Mutine faciat predicto Massario novam bucham in Canali vetero. Et singulis annis predicta Potestas, vel Consules, qui per tempora erunt, debeant ipsi Massario Sancti dare centum operas hominum ad voluntatem ipsius Massarii, & non plus. Et predictus Massarius Sancti, nomine, & utilitate ipsius Domus, habeat Molendina de Cazata. Et habeat facultatem faciendi & mutandi infra vel supra, sine damno Molendinorum, Communis. Et pro hoc debeat tenere Communi duas maxenaturas in Canali vetero, & alias duas in Canali novo, salvo jure Canonicorum & Abbatibus Sancti Petri, & ejusdem Domus Sancti, in molendinis suis. Et si de aqua esset contentio inter eos, scilicet inter Massarium Sancti, & eos, qui habent, vel qui habebunt Molendina

A Communis utriusque Canalis, scilicet quod Molendina Communis non haberent aquam sufficientem secundum supradictum modum, in utroque Canale: tunc debet esse in arbitrio Potestatis vel Consulibus, vel in quo esset positum voluntate ipsius Potestatis vel Consulum, salvis omnibus supradictis. Et si Massarius Sancti poterit habere aliquam utilitatem de aqua supradictorum Canaliū, a Domo Johannis Dentexelium, infra ducendo aquam extra predicta Canalia pro utilitate ipsius Domus Sancti, habeat. Et ita secundum quod supra legitur promissit solemnī stipulatione Dominus Albertus Adegerius, Potestas Mutine in concordia cum Advocatis suis pro Communi observare, & firmum tenere.

C Et Albertus Agi pro Domo Sancti observare, & firmum tenere, solemnī stipulatione promissit. Et hoc fuit in pleno consilio ad campanam sonatam. Testes interfuerunt de Consulibus Mercatorum Dominus Guizardus de Colornio, Anzelerius & Pegelostus Balduini. Interfuerunt de Porta Citanove Rolandus Bajamontis, Ubertinus de Fredo, Rolandus Perzenarius, Sigezus Seraphini, Tetelmus Mazonus, Armaninus Pegelostus, Magister Panzanus, Ubaldus Artarie, Passavantius, Compagnonus, Bozalinus, & Dominus Guidoſtus Domine Navilie, & Dominus Albertus de Borzano. In Porta Bajoarie Jacobus de Gorzano, Gandulfus de Saltino, Rainaldus Issembardi, Ubertus Poltonerii, & frater ejus Bernardus, Presul-lus, Girardus de Bajoaria, Bonifacius de Casenalbene, Trucolus, Albertinus de Bocadelutio, Janellus Giberti, Grimaldinus, Johannes Matrudus. De Porta Sancti Petri Conradinus & Lanfrancus, Girardinus, Bonus, Accursus, Guilielmus Ari, Petrus Pacificus, Canevexius Achilixinus, Ubertus Mulete, Bernardus de Axano, Petrusbonus Ru-

miani, Albertus Tans, Prodomus Orianus. De Porta Albareti Bernardus de Balugula, Aynardinus, Squarcia, Bochacinus, Raynerius Paradisi, Guirixius, Adaminus, Bosalarinus, Bulgari-
 nus, Girardus, Odoricus de Savegnano, Albertus frater ejus, Rolandus Richelmi, Carnelvarius Bonasactis, Carnelvarius Guidonis Martini, & alii plures.

Ego Martinus sacri Palatii Notarius interfui, & jussu Domini Alberti Adergerii Mutine Potestatis scripsi.

A Verum subsequenti Seculo Tertio-
 decimo latius per Langobardicas Ci-
 vitates, Patarinorum seu Manichaeo-
 rum virus sese effudit, ut proinde
 contra eos Ferrariensis Episcopus im-
 plorare coactus fuerit Ottonis IV.
 Augusti praesidium. Principis hujus
 edictum nobis servavit Peregrinus
 Priscianus, circiter Annum Christi
 B MCCCCXCV. in Annalibus Ferra-
 riensibus, quos manu exaratos Bi-
 bliotheca Estensis adservat. Ego illud
 tenebris creptum volo.

Ottonis IV. Imperatoris Edictum contra Patarenos sive Gazaros
 Haereticos, Ferrariae promulgatum Anno 1210.

Otto Quartus, Dei gratia Roma-
 norum Imperator & semper
 Augustus. Notum esse volumus univer-
 sis fidelibus Imperii presentibus & fu-
 turis, quod nos volentes intendere con-
 servationi & augmento Christianae Re-
 ligionis ad honorem Dei, & sanctae uni-
 versalis Ecclesiae, statuimus & perpe-
 tuo edicto sancimus, omnes Hereti-
 cos, Ferrariae commorantes, Pathare-
 nos, sive Gazaros, vel quocumque
 alio nomine censeantur, Imperiali
 Banno subiacere; nisi ad unitatem
 Ecclesiae secundum mandatum Ferra-
 riensis Episcopi convertantur. Et eos,
 qui jam dictos Hereticos in suis domi-
 bus receperint, vel eos publice vel pri-
 vatim manutenuerint, vel eis consilium
 dederint, vel juvamen. Item statuimus,
 & perpetuo sancimus, quod omnia eo-
 rum mobilia, & immobilia publicen-
 tur; & domus, quae nunc destructae
 sunt, & eorum domus, in quibus stete-
 rint, vel in antea recepti fuerint, vel
 se congregaverint, destruantur, & ulte-
 rius non liceat alicui eas reaedificare.
 Hoc enim specialiter praecipimus sub
 debito fidelitatis, & sub obtentu gra-

C tie nostrae, Potestati, sive Consulibus,
 qui pro tempore fuerint Ferrariae, quod
 omnia supradicta observent, & faciant
 in Civitate memorata inviolabiliter ob-
 servari. Ad cuius rei evidentiam pre-
 sentem paginam scribi, & Sigillo nostro
 jussimus insigniri.

Datum Ferrariae MCCX. Indictione
 XIII. Octavo Kalendas Aprilis, Impe-
 rante gloriosissimo Imperatore Ottone
 Anno Regni ejus XIII. Imperii verò
 Primo.

In vetustissimis quoque Statutis
 Populi Ferrariensis legitur: Et for-
 tiam dabo Domino Episcopo, ut Pata-
 reni exeant de Civitate Ferrariae &
 Districtu. Verum non in una Civita-
 E te Ferrariensi paranda fuit furenti
 morbo medicina, quum tot alias
 Urbes eadem pestilentia divexaret,
 ita ut Honorius III. Romanus Pon-
 tifex per ea ferme tempora Lib. IX.
 Epistol. 146. Civitatem Brixiae, quasi
 quoddam Haereticorum domicilium ap-
 pellarit, eosque inde, quantis potuit,
 viribus exterminandos curaverit. Qua-
 mobrem Fridericus II. Augustus, An-
 no

no Christi MCCXX. atque eo ipso die, quo Imperialem Coronam ex manibus ejusdem Honorii Romae suscepit, promulgavit in ipsa Basilica Principis Apostolorum celebre alterum Edictum, gravissimas poenas complectens adversus Haereticos, eorumque fautores, quod in corpore Juris Civilis adhuc legitur. Inter cetera inquit: *Gazaros, Patarenos, Leonistas, Speronistas, Arnaldistas* (ex Arnaldo Brixiano, cujus perversa doctrina cum ipso minime expirarat) *Circumcisos, & omnes Haereticos utriusque sexus, quocumque nomine censeantur, perpetuam damnamus infamiam, diffidamus, atque bannimus &c.* Qui nendum heic, sed & in mox evulgato Ottonis IV. Edicto, appellantur Ga-

A *zari, iidem fuere atque Cathari: quo nomine se distingui volebant novi isti Manichaei, quos interim vulgus vocitare consuevit Patarinos. Immo sub Paterinorum vocabulo veniebant, quicumque tunc Haeretici Ecclesiam Dei affligebant, ita ut idem esset Paterinus, atque Haeticus. Vide vitam Nicolai Laurentii Tribuni Romani in hoc Opere a me editam. Vide & alios testes congestos ab Autoribus Florentinis Vocabularii della Crusca. Amabant autem Manichaei Catharorum titulum sibi tribui. Mediolani in Mercatorum platea adhuc visitur lapis positus Oldrado Praetori Urbis Anno MCCXXXIII. inter cujus laudes haec recensetur:*

QVI SOLIUM STRUXIT: CATHAROS, UT DEBUI, UXIT.

Ita ibi scriptum pro USSIT. Varia autem nomina nebulonibus iis adhaesere e diversis eorum ducibus, atque Urbibus, ubi confedere. Hinc *Albigenses* ab Urbe Aquitaniae dicti, & *Bulgari*, quod e Bulgaria, ut praefatus sum, descenderet ejusmodi Haeticorum Secta. Atque inde postea in Italicam & Gallicam Linguam inducta sunt quaedam vocabula inhonesta ac infamia, quae adhuc vigent, ex eodem nomine aliquantulum corrupto petita, quod Haeretici ii Bulgari in omni nefaria libidine volutari vulgo crederentur. Matthaeus etiam Parisius in Histor. Angl. ad Annum MCCXXXVI. scribit: *Circa dies illos invaluit haeretica pravitas eorum, qui vulgariter dicuntur Paterini, & Bugares (idest Bulgares) in partibus Transalpinis. Neque iidem fuere omnium errores, quamquam singuli Manetis praecipua deliria profiterentur, Passagini, quoque, Jose-*

phini, *Pauperes de Lugduno*, alique ex eadem nequissima arbore furculi, ipsis temporibus prodire. Occultabant ii studio enixissimo sese, suamque doctrinam, & cum Catholicis palam communicantes, clam sacrilegos suos coetus habebant. Seculares vero Magistratus, fortassis & non pauci ex Episcopis nonnullis in Urbibus, Romano Pontifici segnes, immo inertes videbantur in purgandis ab infesto succrescente gramine agris suis. Quare tunc primum instituti sunt *Inquisitores haeticae pravitatis*, multaque ii potestas attributa, cujus usus eo impulit furorem Haeticorum, ut *Petrum Ordinis Praedicatorum, Virum Sanctum, terris eripuerint, & Martyrem caelo donarint. Verum neque zelus Summorum Pontificum, neque sollicitudo Inquisitorum ob stare potuit, quo minus Fraticellorum quoque Haeresis in Italiam penetraret, quae tamen e praecedentibus, eodem*

Saecu-

Saeculo inclinante, pullulavit. Foe-
diffimam hanc Sectam nobis descri-
psere non pauci, ac nostri temporis
demum Berninus Tom. 3. Histor.
Haerescon. Plerique Mediolanensium
Scriptorum ad eam quoque Sectam re-
ferunt deliramenta *Guilielminae*, quae
circiter eadem tempora, multis Me-
diolani dementatis, famam sanctita-
tis apud imperitum vulgus sibi con-
ciliavit, ita ut post mortem veluti
Sancta mulier a Plebeculâ, ejusque
Sectatoribus, impune coleretur. Sed
minime cum *Fraticellis* confundenda
est *Guilielminae* Secta. Et quoniam
famofam hanc feminam parum nove-
re Ecclesiasticae Historiae scriptores,
mihi verò contigit legere in celebri
Ambrosiana Bibliotheca ejus Procef-
sum authenticum, Anno Christi M-
CCC. Mediolani confectum, atque
illius Sectae Historiam MStam a
Clariss. Puricellio scriptam: neminem
toedebit, ut puto, rem a me acci-
pere paucis delineatam, dignam pro-
fectò, quae ad posterorum notitiam
transeat, ne a muliercularum som-
niis atque praestigiis agi se in tran-
sversum deinceps sinant.

Ex antiquis Scriptoribus unus il-
le, quem Raynaldus in Annalibus
Ecclesiasticis ad Annum MGCCL.
laudat, quique de hac femina loqui
videtur, est Auctor Annalium Col-
mariensium, editus ab Urkiso, sive
sit illius Chronici Continuator igno-
tus. Praecedenti Anno, inquit, venit
de Anglia virgo decora valde, pariter-
que facunda, dicens, Spiritum Sanctum
incarnatum in redemptionem mulierum.
Et baptizavit mulieres in nomine Pa-
tris, & Filii, ac Sui. Quae mortua
ducta fuit in Mediolanum ibi & cre-
mata: cujus cineres Frater Johannes de
Vissemburg Ordinis Praedicatorum se
vidisse pluribus referebat. Si Guiliel-

A minam designare hisce verbis Scri-
ptori huic animus fuit, uti quae di-
cam persuadent, in multis ille dece-
ptus est. Non ex Angliâ, sed e Bo-
hemiâ, Mediolanum se contulit per-
ditissima haec femina. Processus in-
scribitur contra *Guilielmam Bohemam*,
vulgo *Guilielminam*, ejusque *Sectam*.
Ibi verò ante omnia habetur senten-
tia promulgata contra Dominum Ste-
phanum *Confanonerium*, Anno Domini
MCCXCV. die Mercurii XXIII.
Mensis Novembris, quod a multis
retro annis fuerit credens, fautor, re-
ceptator, & amicus Haereticorum Se-
ctae de Concorezo. Est autem Concore-
zum Vicus agri Mediolanensis. Cul-
patur etiam, quod multa enormia
commiserit contra Fidem Catholicam
in favorem Haereticorum, defenden-
do publice errorem ipsorum, ac te-
nendo domi suae scholam eorundem.
Item quod ad flagitiorum suorum
cumulum, necem sanctae memoriae
Beati Petri Martyris, tunc Inquisi-
toris, cum quibusdam aliis tractavit
cum effectu; propter quod maleficium
bannitus fuit Anno MCCLII. die
Sabbati XII. Aprilis, per Dominum
Petrum Potestatem Mediolani. Aliae
quoque sententiae in eum dictae re-
feruntur: tum is damnatur, & Po-
testati Saeculari traditur. Interfuit
hisce Actis Frater Stephanardus de
Vico Mercato de Ordine Fratrum Prae-
dicatorum, idem ille, cujus Carmen
de Rebus gestis Otonis Vicecomitis
Archiepiscopi Mediolanensis habes e-
ditum Tomo IX. Rer. Italicarum.
Succedit Processus adversus *Guilielmi-
nam*, cujus Secta ad ullam luxuriae
licentiam inclinasse nusquam legitur,
sed quidem dementissimis Phantasiae
aut fraudis femineae figmentis abun-
dasse. Corius, aliique Scriptores re-
rum Mediolanensium, sequuti heic
rumo-

rumores vulgi, a veritate incauti descivere. En ergo germana & absurdissima Guilielminae dogmata, quae quamquam nunc risum facile legenti excitare possint, attamen fidem olim ac venerationem invenere apud non paucos è Plebe.

Primo perhibebat *Guilielmina*, sese esse Spiritum Sanctum. (scilicet tertiam Sanctae Trinitatis Personam) in sexu femineo incarnatum, ac natum e Constantia, Bohemiae Regis uxore simul & Reginâ. Secundo, sicut Gabriel Archangelus olim Mariae Virgini annuntiaverat Incarnationem Verbi Divini, sic etiam Raphaël Archangelus Constantiae Reginae annuntiaverat incarnationem divini Spiritus, idque sacro die Pentecostes, quo ipso eadem Guilielmina post integrum annum in lucem emissâ fuit. Tertio, sicut Christus fuit verus Deus & verus Homo in sexu virili, ita Guilielmina esse se venditabat verum Deum & verum Hominem in sexu femineo, quae Judaeos, Saracenos, & falsos Christianos salvatura foret, uti per Christum, ejusque Sanguinem veri salvantur Christiani. Quarto, ipsa aequae ac Christus moritura erat, secundum naturam humanam, non verò secundum divinam. Quinto, resurrectura & ipsa erat cum corpore humano in sexu femineo ante universi humani generis resurrectionem, ut ascenderet in Caelum coram suis discipulis, amicis ac devotis. Sexto, uti Christus Beatum Petrum Apostolum suum in terris Vicarium reliquit, eique regendam tradidit Ecclesiam suam, ita & *Guilielmina*, nempe Spiritus Sanctus, reliquerat sibi Vicariam in Orbe terrarum *Mayfredam* Ordinis *Humiliatorum* Sanctimonialium. Septimo, ad imitationem Sancti Petri,

A *Mayfreda* ista *Guilielminae* Vicaria celebratura erat Missam ad sepulcrum *Spiritus Sancti* incarnati: deinde verò solemni apparatu eandem Missam repetitura, ac sessura, & concionatura in maximo Templo Mediolani, & subinde Romae in Apostolica Sede, ubi futuri erant ei Discipuli ac Apostoli, aequae atque Christo fuerant. Octavo, *Mayfreda* futura erat vera Papissa, auctoritate & potestate veri Papae praedita, ita ut Papa & Papatus Ecclesiae Romanae, qui tunc erat, abolendus esset, & locum daturus *Mayfredae* Papissae, aqua baptismo sacro abluendi erant Judaei, Saraceni, ceteraeque nationes, quae sunt extra Ecclesiam Romanam, & nondum sunt baptizatae. Nono, Quatuor Evangeliiis antiquis sublatis, nova quatuor successura erant, *Guilielminae* jussu scribenda. Decimo, uti Christus videndum se post resurrectionem dederat, idem praestitura erat *Guilielmina* suis Discipulis. Undecimo, euntibus ad *Monasterium Claraevallis*, ubi ipsa erat tumultanda, tantum *Indulgentiae* tribueretur, quantum erat proficiscentibus Hierosolymam ad Christi Sepulcrum: quare ex universis terrarum partibus peregrini venturi erant ad ipsius *Guilielminae* tumulum visitandum. Duodecimo, Sectatoribus hujus *Sancti Spiritus*, scilicet *Guilielminae*, imminabant plurima mala ac mortes, non secus atque Apostolis Christi: ex ipsis verò ejus affeclis futuri erant, qui collegas suos in morem Judae in manus Censorum Fidei traderent.

Haec praecipua fuere abominanda *Guilielminae* deliria, haec ridenda somnia. Reliqua enim ex his confectaria mitto. Neque verò ea omnia confixerat *Guilielmina* ipsa, sed quidem stultissima illa *Mayfreda*, atque impius

impius quidam *Andreas Saramita*. Fortassis ii statuerant sibi ante oculos deliramenta non dissimilia Simonis Magi, quae Eusebius describit in *Historia Ecclesiastica*, & Epiphanius in *Panario*. Quod mirere simul ac doleas, *Guilielmina*, fortassis Anno Christi MCCLXXXI. e vivis erepta, tumulata primo fuit Mediolani in Templo Sancti Petri ad Hortum: exinde verò sub initium subsequēntis Anni MCCLXXXII. ejus ossa translata fuere extra Urbem ad Coenobium Claraevallense, singulari Sepulcro commendata. Ipsam Monachus concione panegyricā laudavit veluti Sanctam, & morborum curatione mirabilem. Lampades & cerei ad ejus tumulum accensi. Praeterea tres festivi dies quotannis in illius honorem ab ejus affectis ad Monasterium Claraevallense instituti fuere. *Mayfreda* ipsa in privatis aedibus Missam celebrabat, ejusque gregales ei manum & pedes osculabantur, ab ipsa vicissim benedictionem, & interdum hostias ad instar Eucharistiae recipientes. Vide quaeso, quid possit insipientis & indoctae gentis opinio ac caecitas relicta sibi. Verum non diu passus est verae Ecclesiae suae custos Deus in Populo tam religiosae & Catholicae Urbis triumphare ejusmodi monstra. Anno Christi MCCC. detecta est Guilielminae Secta, atque ossa illius flammis data, Sepulcrum verò eversum. *Andreas Saramita*, ac *Mayfreda* Sanctimonialis, antesignani hujusce haeresis, ac pertinaces Guilielminae alumni, ipsi quoque in rogō vitam reliquere. Atque hunc exitum habuit phantastica Guilielminae Tragoedia.

Nunc ad alteram non disparem, sed longe pejorem progrediamur, quā nobis Ferrariensis Civitas suppedita-

A vit. Ibi *Armannus Pungilupes*, quem *Hermannum* alii perperam appellant, veterum Gnohricorum errores renovasse fertur. Immo eum complures Scriptores, ac prae ceteris Wadingus, Fraticellorum Auctorem ac Haereticarcham, nescio quibus tabulis freti opinantur. Verum sunt mihi eorum temporum monumenta, quae praeceuntibus affirmo, *Armannum Ferrariensem* & iis praecessisse, & nihil aliud ab eo praestitum fuisse, nisi profiteri *Catharorum* errores, cumque adhaesisse duntaxat *Sectae de Bagnolo*, quae non secus atque altera de *Concoregio*, superius memorata, propagines Waldensium, Albigenium, & Catharorum, sive Manichaeorum fuerit. *Bagnolum* autem fuit Oppidum Provinciae, ubi altas radices egit venenosa haec arbor, quae ut habet *Reinerus* Cap. 6. contra Waldenses, propagines suas extendit in *Tusciam* sive in *Marchiam*, vel in *Provinciam*. Quales autem errores fuerint *Bagnolensium*, *Albigenium*, & *Concoregiensium* Haereticorum (neque enim, uti etiam accidit in aliis Haeresibus, eadem omnium sententia erat, quamquam eadem foret origo) ex *Peregrini Prisciani* Libris MStis Lector ediscere poterit. Haec illius verba.

E Et quoniam in Haeresim Bagnolensem *Armannum* prolapsum fuisse testes *supra*scripti affirmant, idcirco *necessarium* duximus, Haerescos ipsius Capitula & errores, brevissime tamen, scribere, ut plene omnino habeatur *Historia* ista, & medullitus intelligatur. Non praetereuntes, & eisdem fere temporibus tres viguisse Sectas, *Albigenium* scilicet, illorum de *Bagnolo*, & illorum de *Concoregio*. Quas per characteres A. B. C. signabimus; A. Albigensem denotante: B. Bagnolensem: C. Con-

C. Concoretitanam. Et quamquam inter se aliquantulum discrepent, & nunquam convenient, breviter tamen & perpulcre discrepantia & concordantia apparebunt in ordine tabulae ipsius.

Quod duo sunt Principia. Unum penitus Bonum: alterum penitus Malum. A. & B.

Quod Deus bonus non creavit ista visibilia corpora. A. & B.

Quod tantum uni Deo non subiciuntur omnia. A. & B.

Quod Deus bonus non est Creator omnium rerum. A. & B.

Quod Christus non est major omnibus. A. B. C.

Quod Deus non damnabit aeternaliter. A. & B.

Quod Deus non infundit nec creat novas Animas. A.

Quod modo non vadunt homines ad requiem, vel infernum. A. B. C.

Quod Christus non habuit nostras poenalitates. A. B. C.

Quod Deus non facit nec fecit aliquid perituum. A. B. C.

Quod Christus non duxit Carnem de Coelo. A. & B.

Quod Christus non est Deus. A. B. C.

Quod Christus non est filius Beatae Mariae. A. & B.

Quod Christus non sumit carnem de Beata Maria. A. & B.

Quod Beata Maria non fuit mulier. A. & B.

Quod Christus non fuit verus Homo. A. & B.

Quod Christus non comedit corporaliter. A. & B.

Quod Christus non fuit passus in Cruce, vel in carne. A. & B.

Quod Christus non fuit mortuus verè. A. & B.

Quod Christus non ascendit in carne in caelum. C.

A. Quod Christus non resurrexit, & quod non fuit mortuus. A. & B.

Quod non resurrexit in carne. C.

Quod non descendit ad inferos. A. B. C.

Quod Spiritus Sanctus non datur in baptismo manus vel aquae. A. B. C.

Quod Johannes Baptista malus fuit. A. & B. & Quidam C.

Quod non fuit homo carnalis. A. & B. & Quidam C.

Quod non est resurrectio Corporum. A. B. C.

Quod parvuli non possunt salvari. A. B. C.

Quod Lex Moisis non est bona, nec Prophetæ. A. B. C.

Quod Patres antiqui veteris Testamenti non salvantur. A. B. C.

C. Quod vetus Testamentum non est a Deo bono. A. B. C.

Quod Moyses fuit malus. A. B. C.

Quod per Legem Moisis non fuit, nec est ullo modo salvatio. A. B. C.

Quod Deus bonus non eduxit Populum Israël de Aegypto. A. B. C.

Quod Deus pater bonus non est loquutus Patribus antiquis. A. B. C.

D. Quod Deus bonus non dedit Circumcisionem. A. B. C.

Quod Adam non fuit a Deo. A. B. C.

Quod ante adventum Christi non fuerunt aliqui boni. A. B. C.

Quod Christus non est aequalis Patri. A.

Quod res istae visibiles non sunt a Deo. A. B. C. Dicunt tamen illi de Concoretio, quod a Deo sunt creaturae, id est, quod fecit quatuor Elementa, & ex iis quatuor postea Lucifer disposuit creaturas quaslibet in suo genere, sicuti sunt. Alii verò dicunt, quod nec materiâ, nec dispositione, nec formâ fecit Deus aliquid visibile. Et si aliquando concedunt fecisse visibilia, dicunt de illis, quae sunt Angelis visibilia.

Quod secundum Vetus Testamentum inimicus non est diligendus. A. B. C.

Quod

Quod

Quod

Quod

Quod Angeli, qui ceciderunt, sunt oves, de quibus in Evangelio A. Et pars illorum de B.

Quod Baptismus aquae nihil est, & nullius efficaciae. A. B. C.

Quod sine impositione manuum non datur Spiritus Sanctus. A. B. C.

Quod in Ecclesia Dei non sunt boni & mali. A. B. C.

Quod obest subdito & sacratio mala vita Praelati. A. B. C.

Quod in Ecclesia Dei non debent esse Sacerdotes, & Diaconi, scilicet mali. A. B. C.

Quod mali Presbyteri non possunt ministrare. A. B. C.

Quod Ecclesia non debeat possidere aliquid nisi in communi. A. B. C.

Quod nullus malus potest esse Episcopus. A. B. C.

Quod Ecclesia materialis non est bona, nec ibi orandum. A. B. C.

Quod Ecclesia non debet persequi malos. A. B. C.

Quod Ecclesia non potest excommunicare. A. B. C.

Quod in Ecclesia non debent esse Subdiacones, nec Acolythi. A. B. C.

Quod Ecclesia non potest facere Constitutiones. A. B. C.

Quod non debent fieri..... sepelitiones mortuorum. A. B. C.

Quod unctio Olei Sancti nihil est. A. B. C.

Quod Sacramentum Altaris nihil est. A. B. C.

Quod eleemosynae non debent dari nisi bonis. A. B. C.

Quod non est orandum nec cantandum praeter Dominicam Orationem. A. B. C.

Quod Peccatum non est a libero arbitrio. A. B. C.

Quod Originale Peccatum nihil est. A. B. C.

Quod Homo non potest poenitere post peccatum. A. B. C.

Quod non potest fieri Peccatum, nisi quod factum fuit in Caelo. A. & B. Quod aliud non est opus Diaboli, quam Peccatum. A. B. C.

Quod ignis Purgatorii nihil est. A. B. C. Quod Infernus nihil est. A. & B.

Quod bonus Deus vivificat, non occidit. A. B. C.

Quod malus Deus vivificat, & occidit corpora. A. B. C.

Quod Deus, qui dat gratiam, non vindicat per bonos, nec per malos. A. B. C.

Quod ille Deus, qui vindicat, non dat gratiam. A. B. C.

Quod malum poenae non est a Deo bono. A. B. C.

Quod Animae non damnabuntur. A. & C. Quod Mundus semper fuit, & semper erit. A. B. C.

Quod solâ Fide non possit homo salvari quocumque casu. A. B. C.

Quod homo non potest salvari cum patre & matre. A. B. C.

Quod non est Confitendum. A. B. C. Quod Judicium factum est. A. B. C.

Quod Matrimonium malum est. A. B. C. Quod quilibet non potest salvari. A. B. C.

Quod peccatum est comedere carnes. A. B. C.

Quod per proximum non intelligitur omnis homo. A. B. C.

Quod nullus est vitandus. A. B. C. Quod Usura non est prohibita. A. B. C.

Quod non debet homo restituere. A. B. C. Quod juramentum non debet fieri. A. B. C.

Quod non licet alicui occidere. A. B. C. Quod homo non est tradendus Iustitiae, propter hoc, quod potest converti. A. B. C.

Quod Diabolus potest in creaturis. A. B. C.

Quod est aequale praemium in Patria. A. B. C.

Quod homo potest dare Spiritum Sanctum. A. B. C.

Quod homo potest dare Spiritum Sanctum. A. B. C.

Quod Spiritus Sanctus & Spiritus Patris non sunt idem. A. B. C.

Quod interior homo non est Anima. A. B. C.

Quod non debent radi capita. A. B. C.

Vivere desit *Armannus Pungilupus* Anno MCCLXIX. tantaque illum sanctitatis fama e vestigio subsequuta est, ut vulgus universum ad illius tumulum conflueret, multique corporis incolumitatem, uti decepti putabant, ejus apud Deum precibus consequutos se fuisse dictitarent; atque is passim Beatus & Sanctus a Plebe appellaretur & crederetur. Ricobaldus Ferrariensis Historicus, cujus Pomarii postremam partem habes in Tomo IX. Rer. Italicar. auctor est, Theodosii Magni Augusti Corpus ab Honorio Imperatore ejus filio Ravennam fuisse translatum, atque in Ecclesia Beati Laurentii in specioso Mausoleo collocatum: quod quidem adversantem habet fidem veterum Scriptorum. Tum subdit Ricobaldus: *Ipsam autem Ecclesiam construi fecit Honorius per Lauricum. Cujus Sepulcrum fuit illud, quo in Ecclesia Ferrariensi jacet Armannus, quem Ferrarienses venerantur, uti Dei amicum. Ita Ricobaldus circiter Annum MCCXGV. scribens, quum Haeretico Armano larva nondum detracta fuisset. In Templo maximo Ferrariæ tumultus est Armannus; & quum in dies augeretur miraculorum fama ad ejus Sepulcrum patratorum, non tantum Canonici Ferrarienses, sed & ipse Episcopus Albertus, vir alioqui sanctitate vitae celebris, & a Ferrariensibus Beati appellatione donatus, suum duxerunt, Processum de iis instruere, ac testes audire. Hujus Processus partem, Apostolicae Sedi, sacrisque Judiciis oblatam,*

A servavit nobis Peregrinus Prilecianus, supra mihi memoratus, diligentissimus Ferrariensium antiquitatum scrutator. Quam proinde ego quoque ad omnium eruditionem, evulgare statui, ut quisque proposito hoc exemplo intelligat, quam caute circumspicteque in ejusmodi rebus sit procedendum, & severitatem judicii laudet ac amet, quam Apostolica Sedes in piorum hominum Sanctitate perpendenda semper adhibuit, nostrisque praecipue temporibus rigidius adhibere pergit. Neque mirum, minus peritos ad tempus ludificatos interdum fuisse a pestilenti illo hominum genere. Exterius enim Cathari severam Pietatis seu Religionis speciem praeferebant, & contemnere mundana quaeque videbantur. Ita ad seducendos Urbeveteranos, decurrente Saeculo Christi Duodecimo, quidam Florentinus, perditionis filius, nomine Diotefalvi, se aspectu venerabilem ac honestum incesu, & exteriori habitu mentiendo, primus post Hermanninum Parmensem, doctrinam Manichaeorum pessimam in Urbeveteri seminavit. Iis per Episcopum inde exturbatis, duae Mulieres successerunt, quae praeserentes exterius religionis Ecclesiasticae qualitatem, Ecclesiarum limina frequentando, & ut videbantur, intentae divinis Officiis audiendis, in vestibulis ambulantes ovium, interius luporum similitudinem obtinebant. Harum simulata religione deceptus Episcopus, eas in confraternitate Clericorum, causâ orationis statutâ, admittendas censuit. Quumque una illorum, Milita nomine, tamquam altera Martha, videretur esse sollicita pro tello Majoris Ecclesiae reparando, altera, Julitta videlicet, velut altera Maria, vitam contemplativam videretur totis viribus amplexari, pars maxima matronarum nostrae Ci-

citatis, & quidam earum amici, eas coeperunt sicut sanctissimas feminas venerari &c. Haec e Vita Sancti Petri Parentii, edita a Clarissimo Papebrochio in eximio Opere Actor. Sanctior. ad diem XXI. Maji, & a Johanne Canonico Urbevetano scriptâ Anno Christi MCXCIX. quo Sanctus ille vir ab ipsis Haereticis, tantam Religionem simulantibus, interfectus fuit. Quid etiam ante paucos annos Lutetiae Parisiorum acciderit de quodam Parisio, ad cujus recentem tumulum curationes non paucae morborum ferebantur, non Gallia tantum, sed & Italia probe tenet. Atque haec praemisisse licuerit, ut intelligant hospites in eorum tempo-

A rum Historiâ, quantâ arte perditâ Manichaeorum progenies impietatem, erroresque suos contegeret, ita ut interdum & ipsis sacris Pastoribus fucum faceret. Verum Deus, Ecclesiae suae custos, nunquam passus est, eorum quemquam diu effugere meliorum ac sapientiorum oculos, atque ad internoscenda & tollenda ejusmodi monstra, sacrum praecipue Ordinem Praedicatorum, Ecclesiae dedit ineunte Seculo Tertiodecimo, quo tandem Pungilupi nuper memorati hypocrisis & impietas in publicum diem pertracta fuit, uti sequentia monumenta ostendent. Sed narratio praecedat, quam pollicitus sum, scilicet:

Inquisitio miraculorum, quae ferebantur patrata ad Sepulcrum
Armanni Ferrariensis, Anno 1269.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Amen. Anno a Nativitate ejusdem Millesimo Ducentesimo Sexagesimo Nono, die XVI. intrante Mense Decembri. Vir Dei Beatus Armannus, natione Ferrariensis, peractâ longi temporis spatio coram Deo & hominibus poenitentia laude dignâ, vigiliis, jejuniis, & orationibus vacans, fidelis & castus, humilis, patiens, misericors, benignus & simplex, verâ simplicitate columbae, Deo devotus, & Virgini gloriosae, sicut Domino placuit, Christi Crucem bajulans, miraculose ab ipso vocatus, diem clausit extremum. Cujus felicissimus obitus in horae brevissimo spatio, ultra quàm credi possit, Ferrariensibus dictis innotuit. Et catervae hominum & mulierum ad Majorem Ecclesiam, ubi exanime Corpus ejus delatum erat, subito confluxerunt. Cujus digno Corpore sepulturae cum exsequiarum solemnitate tradito reverenter,

C Rex excelsus, cujus miles in Mundo extiterat, ipsum virum Dei Armannum mox coepit clarificare miraculis, quorum quaedam inferius declarantur.

Die XII. exeunte Decembri, Nova Mulier filia quondam Mainardini de Maderio, & uxor Johannini de Achille, de Contrata Sanctae Mariae de Vado Civitatis Ferrariae, jurata in praesentia venerabilis patris Domini Alberti, Dei gratiâ, Episcopi Ferrariensis, & discretorum virorum Dominorum Friederici Archipresbyteri, Ferrarini Canonici Ferrariensis, & nobilium etiam virorum Dominorum Aldegherii de Fontana, Petrocini de Menabobus, Petri ejus filii, & aliorum multorum, dicere veritatem super ejus infirmitate & liberatione, suo sacramento firmavit, & dixit, quod passa est circa novem annos in oculo dextro, & ab octo diebus citra invaluit in eodem oculo tumor & passio, ita quod ex eo aliquo modo

modo videre non poterat. Et hodie personaliter contulit se ad majorem Ecclesiam, ubi requiescit Corpus viri Dei Armanni. Et ter cum devotione flexis genibus inclinavit se coram ejus tumulo, devote supplicans Deo Patri, ut ob merita praefati viri Dei Armanni, ipsam a praefata infirmitate curaret, & reciperet visum. Quo dicto oblationem obtulit. Qua oblata mox tumor situs in ipso oculo ab eodem evanuit, & visum recepit.

Eadem die in praesentia testium praescriptorum, Gisla uxor quondam Castellani, de dicta Contrata Sanctae Mariae de Vado, testis jurata dixit suo sacramento, quod septem anni sunt, quod ipsa noscit dictam Novam, & vidit in ejus oculo passionem usque in hodiernam diem, secundum quod dicta Nova suo sacramento firmavit.

Die XI. exeunte Decembri, Gisla, quae fuit de Lendenaria, uxor Stephani de Villanova, qui moratur in Contrata Burginovi, jurata in praesentia dicti Domini Episcopi, & virorum, & discretorum Dominorum Friderici Archipresbyteri, Amedei, Ferrarini Canonorum, Alberti Capellani, & Cossae Mansionarii, Ferrariensium, dicere veritatem super ejus languore & liberatione, suo sacramento dixit: Quod decem & octo annis steterat impedita de brachio dextero usque in hodiernum diem, & non poterat ad os suum portare, nec in eo quidquam tenere. Et heri proxime elapso cum reverentia & devotione votis Deo & beato Armano, quod ad ejus tumulum offerret unum brachium cum manu cerenum, & unam candelam aequae longae, ut ipsa esset, & quod ejus Vigiliam jejunaret in pane & aqua semper dum viveret, & nocte ventura ad ejus Tumulum vigilet. Et eodem voto sic solemniter celebrato, conferens se coram Sepulcro

beati Armanni, per totam noctem vigilavit ibidem in pura devotione & reverentia. Et hoc siquidem mane postea praesente, dum Christi Corpus a Sacerdote levaretur in altum in dicta majore Ecclesia, in qua ipsa tunc erat dicta Gisla, reverentia ipsius Christi Corporis erexit se, & ambas manus & brachia libere levavit in altum, & ab infirmitate dicti brachii liberata est.

Eodem die Stephanus, vir praefatae Gislae, testificatus est, praestito juramento in praesentia suprascriptorum Dominorum, quod dicta uxor ejus Gisla usque in hodiernum diem in brachio dextero passa est, ut supra suo asseruit sacramento, sed ignorat, qualiter a languore, quo tenebatur, in eo resumerit sanitatem.

Eodem die Gavardus Brentator de Burgonovo, juratus in praesentia dictorum Dominorum, suo sacramento dixit, quod filia sua Murchesina, puella octo annorum, praesens ibidem a tempore natiuitatis ipsius, utroque latere claudicabat. Et die Mercurii proxime elapso dicta puella in hora Vesperarum rogavit eum cum fletu, ut eam ad beati Armanni Sepulcrum deferret, quia ipsa sperabat, quod eam erigeret. Et tunc ipsa accepit eam in ulnas suas, & detulit eam ad Sepulcrum beati Armanni, & posuit eam reverenter super capsam, in qua requiescit Corpus ejus. Et dum ipsa puella stecisset ibidem spatio horae unius, ipse quaesivit ab ea, qualiter se habebat. Et ipsa respondit: Bene. Et tunc ipse erexit eam in Ecclesia. Et videntibus omnibus ibidem adstantibus, ipsa coepit recta ire. Quae puella praesens dixit, quod dum liberaretur, sentiebat per loca passiones meare in modum formicarum.

Die IV. exeunte Decembri, Adelasia uxor Andrioli de Pizolbano de Cornacervina, jurata in praesentia dicti Domini,

Domini Episcopi, & Dominorum Ranzerii Camerarii Domini Episcopi, Presbyteri Alberti, Raynerii, Cossae, & multorum aliorum Laicorum, suo sacramento dixit, quod spatio annorum duorum passa est dolorem & ardorem in oculis, & male videbat. Et si volebat videre Corpus Christi, quum levabatur, oportebat eam cum manibus oculorum palpebras elevare. Et die heri elapsâ proximâ venit ad Tumulum beati Armanni, & genibus flexis cum magna devotione inclinavit se ante tumulum, & osculans terram, rogavit cum reverentia Deum, ut eam beati Armanni meritis liberaret. Et apertis oculis intuita fuit paleas super terram existentes ibidem, & dolorem & ardorem innatum oculis non sensit, & visum melius solito, priusquam dictam habuit passionem recepit.

Eodem die Bonmartinus filius Rubei Beatricis de eadem Terra, Alchenda ejus uxor, & Albigunda uxor Bene de Levalgallo de dicta Terra, testes jurati, in praesentia praescriptorum Dominorum suo sacramento cuncta firmarunt, quae dicta Adelasia de infirmitate sua superius proprio asseruit sacramento.

Die III. exeunte Decembri, Marinellus Calegarius de BuccaCanalium, juratus in praesentia dicti Domini Episcopi, & Dominorum Friderici Archiepresbyteri, Ferrarini, & Amedei Canonorum Ferrariensium, suo sacramento dixit, quod decem & octo Mensium spatio stetit Guttâ (*) detentus tunc ab iliis infra usque ad pedes, usque ad Vigiliam Nativitatis Domini, proxime nunc elapsam. Et vix se in lecto volvere poterat: & fortiter cruciabatur in anchis & cruribus. Et non poterat die vel nocte quiescere. Et in Vigilia prae-

A dictae Nativitatis Christi ante diem venit ad Tumulum beati Armanni, & stetit ibi per totam diem usque post Nonam suppliciter & devote, & supplicans Deo, ut ipsam beati Armanni meritis liberaret a Guttâ, quâ tenebatur. Et in hora pulsationis Campanae officialium sensit se sine solito anchorum, coxarum, & crurium dolore. B Et coepit ire libere & sine baculo recte, quod prius facere non valebat.

Eodem die Dominicus Deodatus de Vedrariis, testis in praesentia dictorum Dominorum, suo sacramento dixit, quod ante Nativitatem Domini proxime elapsam vidit Marinellum praedictum ire cum baculo, tamquam Guttâ detentum, & vidit eum ire more solito sine baculo. C

Ego Petrus Novellus, Dei gratiâ, sacri Imperii & Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius praescriptis omnibus & singulis praesens fui, & jussu Domini Episcopi scripsi.

Et ego Matthaeus de Trisigale, Imperiali auctoritate publicus Notarius superscripta Miracula vidi, & legi de verbo ad verbum, & in publicam formam redegei de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillielmi, Dei & Apostolicae Sedis gratiâ, Ferrariensis Episcopi, nihil addens, minuens, vel mutans de iis, quae in ipsis continentur, & scripta sunt per Petrollum Novellum Notarium, quod intellectum vel sententiam mutet, nisi forte in compositionibus literarum, vel in punctis. D

Ego Albertus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis publicus Notarius, quia praedictum exemplum praedictorum Miraculorum exemplatum manu praedicti Matthaei Notarii auscultavi

(*) Guttâ detentus: idest Gottofo, sive travagliato dalla Gotta. Notissimus est hic morbus articularis, qui quum pedes afficit Podagra nuncupatur, quum verò manus Chiragra dicitur; generice verò ab Italis omnibus, Gotta appellatur.

tavi diligenter cum scripturis authenticis, scriptis manu Petri Novelli Notarii, non inveniens aliquid in eo additum vel diminutum, quod sensum mutet, vel sententiam, ideo me in eo subscripsi, & signum meum apposui de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi Ferrariensis Episcopi, currente MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. intrante Octobri.

Ego Mercatellus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariae Notarius, hoc e-

A exemplum praedictorum Miraculorum, manu Matthaei Notarii exemplatum, diligenter cum authenticis Miraculis auscultavi. Et quia nihil inveni additum vel minutum, quod sensum mutet vel sententiam, quam in authentico contineatur eodem, ideo de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi Episcopi Ferrariensis, manu propria me subscripsi in MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. Mensis Octobris.

Sequitur & haec altera Inquisitio, Anno 1270.

Item infra-scripta Miracula, quae Largitor bonorum omnium dignatus est antedicti beati Armanni meritis patienter effundere super iis, per venerabilem patrem Dominum Albertum, Dei & Apostolicam gratiam Ferrariensem Episcopum, examinatione ad praedicta diligenti, secundum quod dicta testium & assertiones languentium infra-scriptorum continent, scripta per me Salvestrinum Notarium de Valleriis, praesente ac mandante dicto Domino Episcopo, evidentissime patuerunt in MCCLXX.

Die Sabbati IV. Januarii, Domina Candiana uxor Petrocini Mazzi de Contrata Sancti Romani Ferrariensis, in presentia dicti Domini Episcopi, & aliorum multorum tam Clericorum quam Laicorum, juravit dicere veritatem super infirmitate ac liberatione filiae suae Thomasiae temporis duorum annorum: quam coram eodem Domino Episcopo detulit; & suo juramento firmavit; quod dicta ejus filia quatuor mensium spatio fuit & stetit fistularum morbo ex utroque latere in coxis multipliciter aggravata, ita quod in desperatione liberationis jam erat. Et sic oppressa fuit usque ad diem Vigiliae Nativitatis Domini nuper elapsam. Et sic stando

C Domina vocit dictam ejus filiam Deo, & beato Armanno, quod si eadem filia sua liberaretur, ipsa illam adduceret coram Sepulchro beati Armanni, & ibi offerret imaginem ceream ad instar ipsius. Et voto praedicto facto, die proxima praecedente dictam Vigiliam, in die praedicto Nativitatis Domini praedicta Thomasia ejus filia liberata est, solidatis ulcerationibus fistularum, ostensis ibidem dictis ulcerationibus coram dicto Domino Episcopo, & gentium non modica quantitate; quae ex toto solidae apparebant.

D Eodem die coram praedictis, Dominus Henoch Medicus, Civis Ferrariensis, testis juratus super praedictis, suo sacramento asseruit, quod ipse habuit dictam puellam filiam ipsius Dominae Candianae, quae erat ibi praesens, in cura, & multum insitit liberationi & * medicamus ejus, spatio unius Mensis & plus. Et scit pro certo, quod ipsa erat atroci passione fistularum oppressa in coxis. Et dum videret incurabilem esse infirmitatem, eandem licentiavit, & reliquit eam. Et dixit praedictae matri puellae, ut ligaret eam, & bene faceret ei quod melius posset. Et fuit hoc parum ante festum Nativitatis nuper

nuper elapsum. Et incontinenti dicta mater puellae, dum attulisset illam ad ipsum, vidit eam liberatam, de hoc valde miratus fuit post festum praedictum. Eodem die, & coram praedictis, Dominus Antonius, qui dicitur Dech, Medicus, Civis Ferrariensis, testis juratus, dixit suo sacramento super praedictis, quod ipse ante festum Nativitatis nuper elapsum, interfuit pluries & pluries cum Domino Henoch Medico, quando ipse ligabat, & curabat antedictam * Thomasinam filiam Dominae Candianae. Et vidit ipsam oppressam morbo fistularum in coxis ex utroque latere; quae ita infirmabatur ex hoc, quod ipsa erat in desperatione liberationis. Et incontinenti post festum ipsum Nativitatis vidit eam liberatam, quae ibi praesens erat.

Die Mercurii XV. Januarii, Bona filia Helenae de Contrata Sanctae Mariae Novae Ferrariensis, in praesentia dicti Domini Episcopi, & non modica gentium quantitate, in Episcopali Palatio congregata, juravit dicere veritatem super infirmitate & liberatione sui. Et proprio juramento firmavit, quod ipsa, jam est unus annus & plus, quod habuit & habebat duas (*) Gumbas sive Boclas, unam in pectore, & alteram in spatulis. Et stetit dicto morbo & languore oppressa usque ad diem Martis nuper elapsum de nocte. Et sic ea stante in Majori Ecclesia Ferrariensi prope Sepulchrum beati Armanni, dum rogabat Deum, ut precibus & meritis beati Armanni liberaret eam, ipsa incontinenti sensit se liberatam ibidem nocte praedicta, ita, quod ex anteriori parte ex toto liberata est, & ex altera parte quasi liberata, ita

A quod Gumba anterior non appareret, & posterior modicum cernebatur, dum se patienter omnibus demonstraret.

Eodem die & loco, & in praesentia praedictorum, Helena mater Bonae praedictae, testis jurata dixit super praedictis, quod dicta Bona ejus filia detenta fuit vitio ex infirmitate praedicta, stando semper cum ea, secundum quod in dicto ipsius continetur. Et praesens erat cum ea, quando ipsa vocavit se Deo pro liberatione sua, & quando liberata fuit in nocte praedicta. Et sacramento affirmavit omnia ita vera esse, sicut in dicto ipsius Bonae continetur. Domina Domola de Contrata Sanctae Mariae Novae, uxor quondam Restani, testis jurata super praedictis, suo sacramento dixit, quod ipsa est vicina Bonae praedictae, & bene agnoscit & agnovit eam, jam est diu, & vidit ipsam infirmam, jam est unus annus & plus, cum duobus Gummis sive Boclis, una ex parte ante, altera ex parte posteriori in spatulis, usque ad diem Martis nuper elapsum. Et postea die Mercurii vidit ipsam liberatam, sicut in dicto suo continetur. Sed non fuit praesens quando liberata fuit.

Die Sabbati XVIII. Januarii, Benignus de Portu Francolini, Ferrariensis diocesis, coram praedicto Domino Episcopo, & maxima gentium quantitate, juravit dicere veritatem super infirmitate & liberatione filii sui Benvenuti, aetatis duorum annorum, ibi praesentis. Et sacramento dixit, quod dictus ejus filius crepitus (**) erat, & stetit sic detentus acriter illa infirmitate, quod vix se poterat movere, sex mensium spatio, & plus usque ad paucos dies post mortem beati Armanni.

Et

(*) Gumbas sive Boclas, nempe Italice Gomme ovvero Bocciole, quibus vocabulis vulgo donari solent morbofi ejusmodi tumores.

(**) crepitus erat: idest Crepato, quo vocabulo uti solemus nos Itali, ut enterocelicum, seu herniâ laborantem significemus.

Et quum ipse audivit, quod Deus faciebat miracula pro meritis beati Armanni, ipse vovit filium suum praedictum Deo & beato Armanno, quod si liberaretur idem puer suus, ipse offerret ei statuam unam ceream ad instar ejusdem. Quo facto paucis diebus transactis idem puer liberatus est, & solidatus omnino, qui se ibidem patenter omnibus demonstrabat.

Polellus de Pedrettis de Francolino, & Johanna uxor antedicti Bennati, & mater dicti Benvenuti, coram praedictis, testes jurati dixerunt suo sacramento, praedicta omnia vera esse, quae dictus Bennatus de facto filii sui Benvenuti asseruit supra in dicto suo. Et hoc dixerunt se bene scire, sicut personae, quae quasi quotidie simul morantur.

Die Sabbati XVIII. Januarii, Flordemonte mulier, quae dicitur Dulcis, filia quondam Nordiglii de Figarolo, in praesentia antedicti Domini Episcopi constituta, & multitudine gentium in Episcopali Palatio congregata, juravit dicere veritatem super infirmitate & convalescentia sui. Et dixit suo sacramento, quod ipsa contracta fuit, & stetit a principio vitae suae usque ad hodiernum diem, seu ad noctem nuper elapsam, in qua liberata est. Et nata fuit contracta. Et dum audiret miracula, quae fiebant meritis beati Armanni, & ipsa sic contracta maneret in anchis ex utroque latere, quod fortiter claudicando vix poterat se movere, contulit se ad Majorem Ecclesiam Ferrariensem, ubi Corpus beati Armanni jacebat, cum reverentia Deo supplicans, ut beati Armanni meritis eam ab hujusmodi inconvallescentia liberaret. Et sic stando in orationibus prope Sepulcrum, sensit se ex utroque latere liberatam nocte jam dicta. Et dixit, quod passa est magnum dolorem,

A quando liberabatur, ita quod clamasset alta voce, nisi propter verecundiam remansisset. Quae mulier incontinenti visa est ab omnibus palam ire non claudicando.

B Eodem die & loco, coram praedictis, Vicentia uxor Alberti Vedelle de Figarolo, amita antedictae Floremonte, testis jurata super praedictis dixit suo sacramento, quod ipsa agnoscit praedictam Flordemontem a die natiuitatis suae, quia ipsa est Neptis sua. Et scit, quod ipsa contracta nata fuit ex utroque latere in anchis, ita quod fortiter claudicando vix poterat se movere. Et stetit sic contracta usque ad diem hodiernam de nocte, in qua liberata est. Et dixit, quod ipsa venit cum ea ad corpus beati Armanni, & tota illa nocte cum ea stetit, quando liberata est. Mathelda uxor quondam Maideborg Notarii de Figarolo, testis jurata dixit, quod bene scit, quod praedicta Flordemonte nata fuit contracta ex utroque latere in anchis. Et semper agnovit eam a tempore nationis suae, & semper vidit eam ita contractam usque ad diem hodiernum de nocte, qua liberata est in Ecclesia Majori.

D Die Veneris XXI. Februarii, Dominicus de Civitate Justinopolitana, quae vulgariter dicitur Caput Istriae, coram Domino Jacobo Archipresbytero de Azano, Vicario antedicti Domini Episcopi, in Palatio Episcopali, congregata ibi magna gentium quantitate, corporali ab eo praestito juramento dixit, quod quum ipse de praesenti Mense Februarii detentus esset & moraretur in carcere in eadem Terra, occasione cujusdam homicidii, super quo infamatus erat, de quo dicebat se non fuisse culpabilem, & per Potestatem ipsius Terrae jam condemnatus esset mortis iudicio, tunc quidam coecus venit in Plateam Civitatis ejusdem canendo quae-

dam ex miraculis, quae dicebantur de beato Armanno, prope Palatium, ubi ipse morabatur in carcere. Ad quem gentes de Terra undique accurrebant. Et hoc viso ab ipso Dominico per quamdam fenestram & audito, incontinenti vocit se Deo & Beatae Mariae Virgini, quod si liberari posset ab illo periculo meritis beati Armanni, ipse jejunaret per totam illam hebdomadam, & Sepulturam beati Armanni visitaret. Et sic jejunando & orando, quadam nocte ante diem, in quo morti tradi debebat, dum ipse multum sudaret praetere timore mortis, ipse coepit quodammodo dormire, ut esset quasi semisopitus. Et tunc visum fuit ei, quod quidam homo pallidus & macilentus venerit ad eum, dicendo haec verba: Surge & recede de loco isto. Et incontinenti fuit excitatus, & invenit se in Platea Civitatis absque compedibus, quibus detine-

A batur in carcere, absque auxilio alterius personae. Et hoc modo asseruit dictum periculum evasisse, dum se ad beati Armanni tumulum contulisset (*).

Ego Salvestrinus de Valeriis Notarius, iis omnibus praesens fui, & ut supra legitur, de mandato dicti Domini Episcopi scripsi & publicavi.

B Ego Matthaeus de Trisazale, Imperiali auctoritate publicus Notarius, superscripta Miracula vidi & legi de verbo ad verbum &c. ut supra.

Ego Albertinus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius, quia praedictum exemplum praedictorum Miraculorum &c. ut supra.

C Ego Marcatellus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius, hoc exemplum Miraculorum diligenter cum authentico exemplavi. Et quia nihil &c. ut supra. In MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. Mensis Octobris.

Tertia Inquisitio, Anno eodem 1270.

I N Christi nomine Amen. Anno Domini MCCLXX. Indictione XIII. die IV. intrante Februario, Ferrariae in Palatio Episcopali, coram venerabili patre Domino Alberto Episcopo Ferrariensi, praesentibus testibus rogatis atque vocatis Dominis Amedeo Canonico Ferrariensi, Cossa Mansionario ejusdem Ecclesiae Ferrariensis, Johanne Vixigarolle Notario, Juliano filio Thomasi Sartoris Notario, Magistro Messio, & aliis multis.

Dominicus qui fuit de Tervisa, & nunc moratur ad Sanctum Johannem, districtus Imolae, testis juratus, man-

D dato Domini Episcopi praedicti, & de veritate dicenda ad interrogationem sibi factam per dictum Dominum Episcopum dicit, quod Zardina filia Bertaldi ejus filii, quae habet duos annos, nata est impedita manu dextra, ita quod tantum tenebat pugillum clausum cum pollice incluso palmae & digitis. Quae puella ibi erat praesens coram Domino Episcopo praedicto & praedictis testibus. Et dicit, quod ipse testis voluit huic Sancto viro Armanno dare manum & pedem de cera, si liberaretur. Et liberata est meritis istius Sancti viri Armanni. Maria uxor dicti

Domi-

(*) Hoc unum sufficit ad prodendam nimiam credulitatem eorum temporum, atque ad detrahendam fidem Miraculis, quae ad Pungilupi intercessionem peracta dicebantur. Miraculum hoc tam grande ab assertione pendet unius hominis, e longinquis partibus venientis, & Ferrariae ignoti, & nullum testem adferentis. Neque suspicati sunt boni Ferrarienses, Patarenum aliquem immisum, ut hujusmodi consista narratione sibi illuderet, uti revera factum credere juvat.

* Domini, & avia dictae Zardinae, testis jurata, mandato Domini Episcopi praedicti continuò & de veritate dicenda, ad interrogationem sibi factam per ipsum Dominum Episcopum, dicit, quod dicta Zardina ejus neptis filia Bertaldi ejus filii, quae habet duos annos tantum, nata est impedita manu dextra, ita quod tantum tenebat pugillum clausum, cum pollice incluso palmae & digitis. Et dicit, quod ipsa testis una cum viro suo praedicto vovit dare manum & pedem de cera, & offerre ante Sepulcrum corporis hujus Sancti viri Armanni, si liberaretur. Et liberata est meritis hujus benedicti viri Armanni.

Eodem die & loco, & eisdem praesentibus, Avenance Mantuana, testis jurata, mandato Domini Episcopi praedicti, & de veritate dicenda, suo juramento dicit ad interrogationem sibi factam per ipsum Dominum Episcopum, quod ipsa testis vidit dictam puellam Zardinam sic impeditam, quod ipsa tenebat semper pugillum clausum cum pollice incluso palmae & digitis, ita quod nullo modo manum poterat aperire. Et nunc ipsa teste praesente liberata est ante Monumentum hujus Sancti viri Armanni, & ejus Corporis benedicti.

Eodem die & loco & horâ, Persenda de Adria, filia quondam Ubaldi, jurata mandato dicti Domini Episcopi, & de veritate dicenda, suo juramento dicit ad interrogationem sibi factam per Dominum Episcopum supradictum, quod existit paralytica toto corpore & lingua a tempore citra, quo se homines

A verberabant, ita quod non poterat loqui nec moveri. Et die Veneris ultimo Januarii, venit sua sponte ad Corpus beati Armanni, & corde vovit dare statuam eidem, si liberaretur, & liberata est.

Eodem die & loco & horâ & eisdem praesentibus, Martinus Amati de Adria, juratus mandato dicti Domini Episcopi, ad interrogationem sibi factam per dictum Dominum Episcopum, suo juramento dicit, quod ipse testis vidit Persendam de Adria filiam Ubaldi praedictam paralyticam toto corpore & lingua, ita quod non poterat loqui nec ire, & nunc liberata est. Eodens die & loco & horâ, & eisdem praesentibus, & praesente Persenda, Dominicus filius quondam Gerardi de Adria, testis juratus mandato dicti Domini Episcopi, de veritate dicenda, sicut Martinus praedictus, ad interrogationem sibi factam per Dominum Episcopum, dicit suo juramento, quod ipse testis vidit Persendam de Adria filiam Ubaldi praedictam paralyticam toto corpore & lingua, ita quod non poterat loqui, nec ire, & nunc liberata est.

D Ego Apollonius, Dei gratiâ sacri Palatii, Ferrariensisque Notarius, Magistri quondam Johannis de Contrata Buccaeanalium filius, intersui, & mandato praesati Domini Episcopi, ac etiam rogatus, subscripsi.

Ego Matthaenus de Trisigale &c.

Ego Albertinus de Brinis &c.

E Ego Mercatellus de Brinis &c. ut supra in prima Inquisitione.

Quarta Inquisitio, Anno 1280.

Millesimo Ducentesimo Oduagesimo, die IV. intrante Januario, Angelus Civis Ariminensis, Contratae San-

cti Francisci, juratus in praesentia Domini Episcopi, Fratris Manfredi familiaris ejus, & multorum aliorum,

suo sacramento dixit, quod passus est Guttam in anhis & cruribus usque in hodiernum diem. Et dum rediret Paduam, intellexit de mirabilibus beati Armanni. Et voto per eum facto, venit ad ejus Tumulum. Et obrulit ibidem unam imaginem cerae. Et oblato munere vigilavit nocte cum devotione ante praefatum Tumulum. Et circa matutinum sensit se sine dolore Guttae, & liberatum.

Die V. intrante Januario, Daniela filia quondam Danielis Barberii de Villanova, jurata in praesentia dicti Domini Episcopi, & coram multis personis aliis ibidem adstantibus, suo sacramento dixit, quod a tempore suae nativitatis ambabus partibus claudicabat. Et eâ existente cum devotione hac nocte ad Tumulum beati Armanni, resumfit meliorationem passionis ipsius, & melius incedit solito, & parum visa est claudicare.

Eodem die Benevenutus frater ipsius Danielae & Sabilia de Villanova, testes jurati, palam coram omnibus ibidem adstantibus testificati sunt, quod dicta Daniela ambabus partibus claudicabat, & postquam venit ad Tumulum beati Armanni, meliorata est, & incedit melius solito & rectius.

Die V. intrante Januario, Johanna quondam filia Guidonis de Torcis de Mellariâ, jurata coram dicto Domino Episcopo & multis aliis, palam suo asseruit sacramento, quod erat tota perditâ a latere dextro, & habebat manum dextram contractam, & pugillum manus ejusdem claudere non valebat. Hac nocte quidem proxime elapsa dum staret, cum devotione ad Tumulum beati Armanni, resumfit sanitatem ipsius manus & brachii, & pugilli liberationem, claudendi & aperiendi eundem. Et hoc palam ostendit omnibus, & dixit, quod incedit rectius solito.

A Eodem die Benevenuta mater Franciscini Nautae de eadem Terrâ, suo sacramento jurata coram omnibus ibidem adstantibus dixit, quod novit dictam Johannam, & eam ita passam, ut ipsa Johanna praedixit, duxit ad Sepulcrum beati Armanni die feri proximè nunc elapso, & tunc liberatam vidit eandem.

B Die XI. exeunte Januario, Bertholus filius Petri de Cogomario, juratus in praesentia dicti Domini Episcopi, & Domini Cossae Mansionarii Episcopatus Ferrariensis, & aliorum multorum, suo sacramento dixit, quod per quindecim dies ante beati Armanni obitum perdidit brachium sinistrum, ita quod de ipso brachio nullo modo poterat se juvare. C Defuncto autem beato Armano, contulit se cum devotione ad Sepulcrum beati Armanni, & vovit eidem cum devotione, quod de labore suo comburi faceret ante Sepulcrum ejus lampadem unam. Et ante Sepulturam ejus moram traxit de die & nocte. Et quarta die post obitum ipsius usque in praesentem diem hodie quidem meritis ipsius viri Dei resumfit ipsius brachii solitam libertatem & sanitatem. D Eodem die India mater dicti Bertholi, & Flora de Contrata Sancti Laurentii ejus Amita, testes juratae, ita verum esse de passione brachii, quam dictus Bertholus dixit se passum, dixerunt publice, ut Bertholus idem asseruit.

E Eodem die Dominus Cossa Ferrariensis Mansionarius, & Petrus Placentinus de Contrata Sancti Pauli, testes jurati in praesentia dicti Domini Episcopi, & aliorum multorum ibidem adstantium, suo sacramento dixerunt, eos vidisse dictum Bertholum, impeditum in brachio sinistro, ita quod de ipso nullo modo poterat se juvare; & eo stante ante Tumulum beati Armanni, viderunt eum hodie habere dicti bra-

brachii libertatem, qua prius carere viderant.

Die VII. exeunte Januario, Petrus filius Bonignorii de Contrata Sancti Thomasi, juratus in praesentia dicti Domini Episcopi, & Fratris Jacobi Prioris Fratrum Eremitarum Conventus Ferrariensis, & Fratris Hugonis ejusdem Ordinis, suo sacramento palam coram eis, & omnibus ibidem adstantibus, dixit, quod sietit duobus annis continuis impeditus brachio & manu sinistris. Et eo stante hac nocte proxime elapsâ ante beati Armanni Tumulum, facto eidem cum devotione voto, quod cinget cum una candela capsam ligneam, in qua conditum est Corpus ejus, ac offeret ibidem imaginem unam ceræ, & eidem uno anno serviret in pulsatione tintinnabuli, in toto ipsius manus & brachii sospitatem & libertatem recepit, ducens & circumducens brachium memoratum & manum in conspectu omnium libere, sicut aliud.

Eodem die Frater Jacobus, & Frater Hugo Ordinis Eremitarum, coram dicto Domino Episcopo, & aliis multis ibidem adstantibus, ipsum Petrum ita fuisse impeditum usque in praesentem diem, postquam eum noverant, in brachio & manu, ut praedixit, in verbo veritatis firmarunt.

Die penultimo Mensis Januarii, Bona filia Zambonelli de Sancta Maria Donis Bononiensis Dioecesis, in praesentia Dominorum Amedei Ferrariensis Canonici, Ferrariensis Presbyteri, Petri Archipresbyteri Fumignanae, & Dulcis Mansionarii Episcopatus, coram dicto Domino Episcopo, & aliis multis ibidem adstantibus, suo sacramento dixit, quod usque in hodiernum diem sietit pede dextro naturaliter clauda, nec poterat in terram mittere nisi tantum digitos pedis ipsius. Et voto cum devotione facto Deo & beato Armano, totum pedem praedictum, sicut aliud,

A ponit in terram, incedit rectâ, & omnibus se ostendit.

Eodem die Zambonellus pater dictae Bonae, & Domina Thomasina ejus mater, ita verum esse, ut praedixit dicta Bona eorum filia, proprio sacramento testificando firmarunt.

Die ultimo Januarii, Nicola filius Rodulphi Barberi de Medelana, juratus coram dicto Domino Episcopo, & in praesentia Dominorum Raynerii Camerarii ejus, Fratris Alberti & Fratris Manfredi de Campagnola, Cossae Mansionarii Episcopatus, & aliorum multorum, suo sacramento asseruit, quod dum ipse cujusdam salicis desuper ligna incideret, jam est mensis unus elapsus, incidit sibi pollicem manus sinistrae, ita quod cecidit super palma manus, & paulo se tenebat de pelle ipsius digiti. Quumque venisset domum, tota die illa & nocte sequenti prae dolore ipsius digiti quiescere nequivit ullo modo. Die autem sequenti vovit reverenter Deo & beato Armano dare ei unum brachium cereum cum manu, si a passione vulneris illius liberaret eundem, & quiescere posset. Nocte quidem sequenti quietè dormivit, & non persensit dolorem ipsius vulneris solitum. Mane autem facto, dum Medicus, qui medebatur eidem, solveret sibi praesatum digitum, ut ei mederetur, apparuit digitus ille absque cicatrice aliqua solidatus; & ipsum digitum omnibus ibidem adstantibus, nullo de eo signo vulneris apparente ostendit.

Eodem die Francolinus de dicta Villa juratus testis in praesentia dictorum Dominorum & aliorum multorum ibidem adstantium asseruit, se sero uno vidisse digitum dicti Nicolae sic incisum, ut ipse Nicola suo asseruit sacramento; & mane sequenti vidit memoratum digitum, sicut nunc apparet, absque cicatrice aliqua solidatum.

Die

Die IX. intrante Majo, Domina Johanna, uxor Domini Paganotii de Civitate Paduae, jurata coram dicto Domino Episcopo, & in praesentia multorum Laicorum ibidem adstantium, publice suo sacramento asseruit, quod filia sua Sophia parvula, quam habebat ibidem, talem habebat in oculis passionem, quod propter ipsius morbi violentiam nequibat Solem, vel aliquam igneam claritatem aspicere. Sed in loco obscuro videbat, sed male. Ipsa vero auditâ famâ beati Armanni, duxit eam Ferrariam. Et voto facto pro ea, quod offerret ei duos oculos cerae, si eam a morbo liberaret, eadem hodie eâ macente cum dicta filia sua ante Tumulum beati Armanni in devotione & oratione, dicta puella liberata est, & aspicit Solem & lumen igneum.

A Eodem die Bonus frater dictae Dominae Johannae, & Blanceta filia quondam Bastae de dicta Civitate Paduae, testes jurati in praesentia praedictorum, palam ita verum esse, ut dixit Domina Johanna, de passione & liberatione dictae filiae suae praedixit, proprio eorum sacramento firmarunt.

B Ego Petrus Novellus, Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius, iis omnibus praeseus jussu dicti Domini Episcopi praedicta omnia scripsi, & publicavi.

Ego Matthaeus de Trisgale, Imperiali auctoritate publicus Notarius &c.

Ego Albertinus de Brinis, Curiae Episcopalis &c.

C Ego Mercatellus de Brinis Curiae &c. ut supra. In MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. Mensis Octobris.

Quinta Inquisitio miraculorum, quae dicebantur patrata ad Sepulcrum Armanni Ferrariensis, spectans, ut videtur, ad eundem Annum 1280.

D Ie Sabbati XVII. Maji, Bonaventura filia Dominici de Bando Ravennatensis Dioecesis, & uxor Johannis de Guarinis de Portu majori, in praesentia jam dicti Domini Episcopi, & magna gentium quantitate in Episcopali Palatis, juravit dicere veritatem super passione & liberatione sua. Et dixit suo juramento, quod in Mense Augusti nuper elapso, fuerunt duo anni completi, quod ipsa oppressa & detenta fuit ex malignis spiritibus, qui dicebant se esse novem numero. Qui multipliciter eam vexabant, & irremediabiliter offendeabant, & faciebant eam turpia & inhonesta loqui. Nec poterat comedere nec dormire: & maxime a festo Paschae Resurrectionis nuper elapso usque modo ad diem hodiernam, qua liberata est. Et dixit, quod ipsa venit

D die heri, & conducta fuit ad Sepulcrum beati Armanni in majori Ecclesia Ferrariensi. Et quum fuit ibi, dicti Spiritus nominaverunt se, dicentes, quod ipsi erant novem. Et hodie in mane tempestivo ipsa existente ibidem, dicti Spiritus reliquerunt eam, & abierunt ab ea. Et dixit, quod tunc erant cum ea praesentes Dominicus de Bando pater ejus, & Adelardus de Portu, qui conduxerunt eam.

E Eodem die & loco & testibus praedictis, Dominicus de Bando pater dictae Bonaventurae, & Adelardus de Portu, jurati super praedictis, testificati sunt, & suo sacramento firmarunt, omnia & singula vera esse, quae dicta Bonaventura dixit, & in suo dicto superius continetur de verbo ad verbum. Et hoc dicunt se bene scire tamquam homi-

homines, cum quibus ipsa quasi moratur assidue. Et qui conduxerunt eam, & praesentes fuerunt omnibus supradictis. Et ipsa Bonaventura visa est ibidem ab omnibus morari & loqui satis discrete, & sine ulla vexatione Spirituum malignorum.

Die Sabbati XVII. Maji, Aloysia de Layde de Bressello, Parmensis dioecesis, in praesentia dicti Domini Episcopi, & non modica gentium quantitate in Episcopali Palatio, juravit dicere veritatem super passione & liberatione sui. Et suo sacramento dixit, quod ipsa, jam sunt octo Menses & plus, fuit detenta & oppressa ex duobus Spiritibus malignis, qui multipliciter eam vexabant, & faciebant eam insanire, ita quod comedere ac dormire non poterat. Et sic eam tenuerunt, usque ad diem hodiernam, qua liberata est. Et quum ipsa hodie venisset ad Tumulum beati Armanni, in Majori Ecclesia Ferrariensi, dicti Spiritus recesserunt ab ea, & sic liberata est. Et dixit, quod cum ea venerunt & erant de Bressello usque ad vocabulum beati Armanni, Delay maritus ejus, & multi alii de dicta Terra. Delay maritus dictae Aloysiae, & Zanes Petriboni de Bressello, testes jurati testificati sunt, & suo sacramento ibidem firmarunt omnia & singula vera esse, quae dicta Aloysia supra in dicto suo asseruit. Et de verbo ad verbum ita dixerunt esse, sicut in ejus dicto continetur. Et hoc dixerunt se bene scire, tamquam ii,

A cum quibus ipsa moratur, & qui cum ea venerunt & fuerunt praesentes praedictis.

Die Veneris VI. Junii Rolandinus filius quondam Zanelli Rolandi de Castregnano, Mutinensis Dioecesis, juratus in praesentia praenominati Domini Episcopi, & aliorum multorum, dixit, quod quum ipse quadam nocte esset cum bobus suis, quos custodiebat in pascuis, accidit ei, quod ipse habendo oculos, amisit lusem & loquelam. Et tunc contracta fuit ei manus dextra ita, quod nec videre, nec loqui, nec cum dicta manu aliquid facere vel operari posset. Et sic impeditus fuit, & stetit spatio duorum annorum & plus. Et dixit, quod ipse vocie se Deo & beato Armanno, & contulit se ad Sepulturam ejus, & ibi stetit octo diebus in orationibus; ita quod per Dei gratiam, & ex meritis beati Armanni hodie liberatus est, ita quod visum & loquelam recepit, & ex contractione manus liberatus est. Et visus est ibi ab omnibus palam loqui & videre & operari cum manu praedicta, sicut homo sanus.

D Ego Salvestrinus de Valeriis Notarius, iis omnibus praesens fui, & ut supra legitur de mandato dicti Domini Episcopi scripsi & publicavi.

Ego Matthaeus de Trisigale &c.

Ego Albertinus de Brinis &c.

Ego Mercatellus de Brinis &c. ut supra. In MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. Mensis Octobris.

Epistola quorundam Sacerdotum Ferrariensium ad Johannem Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Cardinalem, de Armanni Pungilupi Fide Orthodoxa, Anno 1272.

Venerabili in Christo patri & domino, Domino Johanni Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diacono

no Cardinali, Petrus Prior Monasterii Sancti Romani, Alexius Prior Sanctae Mariae de Vado, Guido Prior Sanctae Agne-

Agnetis, Antonius Prior Sanctae Justinae, Johannes Prior Sancti Michaelis, Benevenutus Prior Sancti Nicolai, & Petrus Prior Sancti Johannis de Castro Thealdi Ferrariensis, reverentiam in Domino & salutem. Noverit Paternitas vestra, quod Sacerdotes infra scripti de spontanea voluntate vobis praesentibus dixerunt, protestati sunt, & confessi in Fide Dei & Deum verum, & per Ordinem Sacerdotii, quem Dei gratia obtinuerunt, asserentes, se recepisse temporibus diversis ad poenitentiam & confessionem in foro Poenitentiali, & in judicio animae bonae memoriae Armannum, dictum vulgo Pungilupum, virum in Domino venerandum, cuius Corpus in Ecclesia Ferrariensi requiescit in pace. Et hoc secundum modum & formam protestationum & confessionum ipsorum Sacerdotum, de quibus confessionibus inferius evidenter apparet. Et quia dicti Sacerdotes sunt homines in Fide recti, & in bonis operibus perseverantes, sicut in iis in Civitate Ferrariae publica & bona fama laborat, confessionibus ipsorum plenam fidem duximus adhibendam. Et praecipue, quia praedictum Armannum in die sui obitus & ante, nec scivimus nec credidimus neque audivimus alicujus mortalis peccati contagione respersum. Quin immo credimus, quod exigentibus recta Fide & operibus bonis, quae vigeant in eo, animam illius ante conspectum Omnipotentis Dei sic honorifice collocari, ac propter hoc confessiones ipsas fecimus nostrorum Sigillorum pendentium munimine roborari. Supplicamus itaque Paternitati & dominationi vestrae, quatenus confessionibus ipsis indubitanter dignemini fidem plenariam adhibere.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus confiteor & dico de pura & spontanea voluntate ego Presbyter Zam-

A bonus, Archipresbyter Plebis Gaibanae Ferrariensis Dioecesis, quod sunt sex anni vel quinque, quod ego stabam sicut Capellanus cum venerabili patre Domino Alberto, Dei & Apostolice gratia nunc & tunc Ferrariensi Episcopo. Et me existente Capellano dicti Domini Episcopi, ut dictum est, Armannus, qui dicebatur vulgariter Pungilap, pluries venit ad me, dicens & protestans, quod volebat confiteri peccata sua cum praedicto Domino Episcopo Ferrariensi. Sed idem Dominus Episcopus pluribus occupationibus impeditus erat, propter quas idem Armannus quum ipsius praesentiam ad confitendum peccata sua commodum habere non poterat, ipse Armannus stans devote ac reverenter ante me etiam genibus flexis sicut homo, qui videbatur valde contritus, & auferens capellinam, quam gerebat in capite, in signum reverentiae, quinque vicibus aut sex, sicuti firmiter credo de vicibus, generaliter peccata sua temporibus diversis mihi confessus fuit, incipiendo a peccatis, quae contraxerat ante adolescentiam, scilicet in pueritia, & in ipsa adolescentia, & etiam post. Et etiam confitendo peccata sua, quae contraxerat, & commiserat temporibus antedictis. Postulabat insuper de peccatis suis sibi a Deo & a me poenitentiam & indulgentiam exhiberi. Auditis autem confessionibus illius temporibus diversis in foro poenitentiali, & videns, quod exinde tristis esset, & verè contritus atque confessus, secundum qualitatem & quantitatem excessuum, eidem injunxi & injungebam poenitentiam competentem. Et insuper a peccatis suis, ut moris est, absolvi & absolvebam eundem.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus confiteor & dico de pura & spontanea voluntate ego Presbyter Raynerius

nerius Capellanus Ecclesiae Ferrariensis, quod per duos annos ante obitum praedicti Armanni, quondam ipse idem Armannus pluries venit ad me, dicens, quod volebat peccata sua mihi confiteri. Et trahens ipsum ad locum secretum in Ecclesia Ferrariensi, ipse idem Armannus devote & reverenter fuit ante praesentiam meam genibus flexis, sicut homo, qui multum videbatur tristis & contritus de peccatis suis. Et pluries mihi confessus fuit peccata sua, exprimendo nominatim peccata sua, quae commississet, & de quibus videbatur recordari. Quibus confessis petebat sibi a Deo & a me poenitentiam & absolutionem exinde exhiberi. Quibus peccatis auditis, viso etiam quod verè contritus atque confessus esset, secundum quantitatem & qualitatem peccatorum suorum, imposui & imponebam sibi poenitentiam competentem, & absolvi eum pluries & absolvebam, ut dictum est, a peccatis suis.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus confiteor & dico pura & sincera voluntate ego Presbyter Albertus Ecclesiae Ferrariensis Mansionarius, quod olim, quum essem Capellanus Ecclesiae Ferrariensis, & postquam fui in eadem Ecclesia Mansionarius, ultra duodecim vices ego recepi ad poenitentiam & confessionem in foro poenitentiali in eadem Ecclesia Ferrariensi Armannum Ecclesiae Ferrariensis Parochianum, & in domo dicti Armanni dedi sibi poenitentiam, & audiui confessionem ipsius pluries, dum esset infirmus. Et in Quadragesima proxima praecedenti obitum praedicti Armanni, idem Armannus confessus fuit mihi in foro poenitentiali peccata sua, ita quod videbatur de peccatis suis multum tristis & verè contritus, lacrymas emittendo; & propterea cum devotione petebat sibi injungi a Deo & a me poe-

Tom. XII.

A nitentiam de peccatis suis, & absolutionem peccatorum suorum exhiberi. Post ejus confessiones imponebam & imposui poenitentiam secundum quantitatem & qualitatem peccatorum suorum, & absolvi eum pluries, & dedi ei absolutionem a peccatis suis. Et ipse idem Armannus pluries duxit me ad uxorem suam Mariam nomine, quando infirmabatur, uti ei darem poenitentiam. Et dicebat uxori suae: Ecce dictus Presbyter Albertus. Et ego rogo te, ut bene & perfecte confitearis ei omnia peccata tua.

B Coram vobis praedictis Dominis Prioribus confiteor & dico de pura & spontanea voluntate ego Presbyter Bonaventura Capellanus Ecclesiae Sancti Salvatoris Ferrariensis, qui fui & sum Capellanus Ecclesiae Ferrariensis per tres annos, & sunt undecim anni. Et in praedictis tribus annis pluries venit ad me Armannus, qui vulgariter dicebatur Purgilupus, dicens, quod volebat mihi confiteri peccata sua. Et multoties in eadem Ecclesia peccata sua mihi confessus fuit reverenter atque devote, stando ante praesentiam meam, sicut homo, qui videbatur tristis & contritus multum de peccatis suis, quae commississet. De quibus peccatis confessus, petebat sibi a Deo & a me poenitentiam imponi & absolutionem exinde sibi exhiberi. Et ego auditis suis peccatis, quia videbatur mihi, quod ipse esset verè contritus atque confessus, secundum quantitatem & qualitatem peccatorum suorum imposui & imponebam poenitentiam competentem, absolvi eum pluries & absolvebam a peccatis suis. Et pluries in praedictis tribus annis in festivitatibus Nativitatis Domini & in Resurrectione communicavi eundem.

E Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus confiteor & dico de pura & spontanea voluntate ego Presbyter Gandulfus

dulfus Capellanus Ecclesiae Ferrariensis, quod olim circa unum mensem & dimidium, ante obitum piae memoriae Armanni, qui vulgo dicebatur Pungilupus, qui erat Parochianus Ecclesiae Ferrariensis, ipse idem Armannus venit ad me, & devote, dicens, quod volebat mihi confiteri peccata sua, & generaliter in foro poenitentiali confessus fuit mihi genibus in terram peccata sua & cum devotione & reverentia. Quibus peccatis auditis, quia videbatur mihi, quod verè esset contritus atque confessus, exprimendo peccata sua, quae commiserat, & petendo exinde poenitentiam sibi imponi & absolutionem sibi dari, & a me etiam exhiberi secundum quantitatem & qualitatem peccatorum suorum poenitentiam imposui & imponebam, & ipsum a vinculo peccatorum suorum absolvi.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus dico & protestor & confiteor de pura & spontanea voluntate ego Frater Benevenutus, Prior Ecclesiae Sancti Nicolai Ferrariensis & Presbyter, quod jam sunt decem anni, & plures, quod praedictus Armannus quondam quolibet bis ad minus, scilicet in Quadragesima semel, & semel ante festum Nativitatis Domini, veniebat ad praedictam Ecclesiam Sancti Nicolai, sicut ego vidi. Et erat in praedicta Ecclesia cum praedeceffore meo, nomine Domino Raynaldo quondam, coram eo praedicto praedeceffore meo idem Armannus flexis genibus multum devote & reverenter, ita quod videbatur confiteri peccata sua dicto meo praedeceffori, qui erat Sacerdos & senex, & ab eo recipere poenitentiam, sicut ego firmiter credo. Et audiavi etiam ab eodem Armanno, quod bene erant viginti quinque anni eo anno, quo praedictus Armannus obiit, quod ipse fuerat confessus peccata sua praedicto meo praedeceffori, & ab eo receperat poeniten-

tiam. Et dico, quod in festo Beatae Luciae proxime praeterito fuerunt duo anni, quo dictus Armannus venit ad praedictam Ecclesiam Sancti Nicolai, ut acciperet poenitentiam more solito a praedicto meo praedeceffore. Sed quia idem praedeceffor jam erat aetatis decrepitae, nec intendere & audire confessionem ipsius & imponere poenitentiam de suis peccatis poterat, incontinenti traxi eum ad locum convenientem ad hoc in eadem Ecclesia, in qua coram me sedit in terra devote & reverenter. Et tandem mihi confessus fuit peccata sua. Et imposita ei per me poenitentia competenti, absolvi eum a peccatis suis. Facta verò confessione per eum, ipse idem Armannus verè contritus & confessus, ut videbatur, petiit a me Corpus Christi. Sed ego respondi ei, quod non darem sibi Corpus Christi, nisi super hoc haberem licentiam a Presbytero suo Parochiali. Sed eam recepta licentia traderem illud eidem. Qui recessit, nec post rediit. Qui die Lunae sequenti mirifice diem clausit extremum.

Coram vobis praedictis Dominis & Prioribus dico & confiteor de pura & spontanea voluntate, quod possunt viginti quinque anni esse vel circa, quod ego Presbyter Johannes Rector Ecclesiae Sancti Blasii de Ferrara, eram in Ecclesia Beatae Luciae de Roncogallo Ferrariensis Dioecesis, in festo Beatae Luciae. Et Armannus quondam, qui dicebatur vulgariter Pungilupus, similiter erat ibi propter ipsam festum. Qui venit ad me, dum essem in Ecclesia Sanctae Luciae. Et devote & reverenter confessus fuit mihi in foro poenitentiali peccata sua generaliter. Post quam confessionem de peccatis suis imposui sibi poenitentiam secundum quantitatem & qualitatem peccatorum suorum, & absolvi eum postmodum a peccatis suis.

Quae

Quae confessiones omnium suprascriptorum Presbyterorum dictis Prioribus factae fuerunt, & Priore Sancti Andreae de Ordine Eremitarum, & Fratre Gregorio de eodem Ordine, & praesentibus testibus rogatis & vocatis Dominis Presbytero Petro Archipresbytero Plebis Furmignanae Ferrariensis Dioecesis, Presbytero Petro Rectore Ecclesiae Sancti Stephani de Ferrara, Presbytero Bono Rectore Ecclesiae Sancti Michaëlis de Gaibana Ferrariensis Dioecesis, Presbytero Francisco Rectore Ecclesiae Sanctorum Cosmae & Damiani de Focomortuo Ferrariensis Dioecesis, Fratre Nicolao Monacho Monasterii Sancti Romani Ferrariensis, Magistro Besso de Ducato, & aliis pluribus tam Clericis quam Laicis.

Et ego Ribaldinus, Civis Ferrariensis, Imperiali auctoritate Notarius, corrente Anno Domini Millesimo Ducentesimo Septuagesimo Secundo, die Jovis III. exeunte Mense Aprilis, suprascriptas confessiones recepi, & die Veneris sequenti, eodem Mense Aprili praesentibus praedictis Sacerdotibus eas legi & publicavi, & in praesentia praedictorum Priorum & testium eisdem Confessiones rogatus scribere scripsi, & in publicam formam redegei.

Actum in Canonica Ferrariensi, Indictione XV.

Et ego Matthaeus de Trisigale, Imperiali auctoritate publicus Notarius, suprascriptas confessiones vidi & legi de verbo ad verbum, & in publicam formam redegei de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi, Dei & Apostolicâ gratiâ Ferrariensis Episcopi, nihil addens, minuens, vel immutans de iis, quae in ipsis confessionibus scripta sunt per Ribaldinum, Civem Ferrariensem, quod sensum mutet vel sententiam, nisi forte in compositionibus literarum, Syllabarum, dictiorum, vel in punctis.

A Ego Albertinus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis publicus Notarius, quia praedictum Exemplum manu praedicti Matthaei Notarii auscultavi diligenter cum scripturis scriptis manu Ribaldini Notarii, non inveniens in eo aliquid additum vel diminutum, quod sensum mutet vel sententiam, ideo me cum signo meo appposito subscripsi de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi Ferrariensis Episcopi, corrente MCCLXXXVI. Indictione XIV. die IV. intrante Octobri.

B Ego Mercatellus de Brinis, Curiae Episcopalis Ferrariensis Notarius, hoc exemplum scriptum manu Matthaei Notarii, sumtum cum authentico, scripto manu Ribaldini Notarii suprascripti, diligenter cum eisdem authenticis auscultavi. Et quia nihil in eo inveni additum vel minutum, quàm in authentico contineatur eodem, ideo de mandato & auctoritate venerabilis patris Domini Guillelmi Episcopi Ferrariensis, manu propria me subscripsi in MCCLXXXVI. Indict. XIV. die IV. mensis Octobris.

C Verum haec omnia aut figmenta fuere Haereticorum, ut gregali suo, suisque perversis dogmatibus honorem ac fidem apud imperitum vulgus conciliarent; aut fiduciae seu credulitati bonorum hominum, simulatâ Haereticorum pietate hac hypocrisi deceptorum, tribuenda sunt; aut etiam piorum hominum Fidei in Deum abscribenda sunt. Neque enim ad Sanctos, sed ad Omnium Patrem Deum pertinet beneficia praeter naturam impertiri. Neque heic opus est, referre, quae de Miraculis Magorum & Seductorum Theologi tradunt, neque ea addere, quae habet Guibertus Abbas Lib. I. de Pign. Sanctor. in fine ad quaestionem: U-

trum Deus simplices quosque exaudiat, quum per eos invocantur, quos esse Sanctos non constat. Id, inquam, opus non est, quum infra ex nonnullorum testimonio satis evinci possit, illuisse revera scycopantas & nebulones illos Catholicis in Pungilupi sanctitate obstruenda. Illuscit & ipse Pungilupus; nam uti ex infra legendis liquet, deprehensus ipse Anno Christi MCCLIV. a sacris Fidei Quaestoribus Ferrariae, impiarum sententiarum propugnator, in vincula conjectus est, & pristinis erroribus ejuratis, se in unitate Fidei Catholicae perstiturum semper est pollicitus. Sed sacramenti praestiti, ut primum potuit, contemtor, pejora delirare perrexit, & incredibili Hypocrisis perflentem doctrinam celare tanto successu, ut non paucis fucum facere ac illudere potuerit. Neque in alium finem is identidem Catholicis Sacer-

A dotibus sua peccata confitebatur, nisi ut eos deciperet, & se Catholicum iis persuaderet. Interea is vivebat vitam Pauperum de Lugduno, idest Haereticorum, atque in ea mortuus est. Vigilabant tamen sacri Censores Fidei Ferrariae degentes, atque Anno MCCLXX. Processum inchoarunt adversus eundem Armannum, quem videlicet aut suspicabantur, aut satis noverant militasse in castris Haereticorum. Producta est inquisitio in annos complures, donec plane comperta Pungilupi impietate, Bonifacius VIII. Romanus Pontifex Archipresbyterum aliosque Canonicos Capituli Ferrariensis Anno MCCC. Romam accersivit, ut si quid pro falso credito Armanni Sanctitate asserendum haberent, in Romana Curia producerent. Id constabit e Charta, quam subjiciendam heic duxi.

Protestatio Procuratoris Capituli Canonorum Ferrariensium in Curia Romana pro causa Armanni Pungilupi, Anno 1300.

IN nomine Domini, Amen. Anno Nativitatis ejusdem Millesimo Tercen-tesimo, Indictione XIII. Mensis Aprilis die Sexto, Pontificatus Domini Bonifacii Papae VIII. Anno IV. Constitutus Dominus Bonfamilius Canonicus Ferrariensis, Procurator & procuratorio nomine venerabilium virorum Archipresbyteri & Capituli Ferrariensis, ante ostium Palatii Domini Papae, per quod intrabatur ad ipsum Dominum Papam, petiit a Simone de Aquasperga, ejusdem Domini Papae Ostiario, qui tunc dictum custodiebat ostium, quod permetteret ipsum intrare ad Dominum Papam: quia volebat se coram eo praesentare nomine procuratorio Archipresbyteri & Capituli supradicti juxta citationem eis fa-

D Nam per Dominum Episcopum Ferrariensem ex parte ipsius Domini Papae, & parere in omnibus ipsius Domini Papae mandatis, & facere & parere super contentis in citatione praedicta, quod justitia suaderet. Qui Ostiarius respondit & dixit, quod non erat tempus intrandi ad Dominum Papam & ipsum Procuratorem intrare non permisit. Et tunc incontinenti dictus Procurator procuratorio nomine, quo supra, dixit & protestatus extitit coram dicto Ostiario, & ante dictum ostium, praesente me Notario & testibus infrascriptis, quod per eum non stabat, quin intraret ad ipsum Dominum Papam, & se coram eo praesentaret, ac pareret in omnibus suis beneplacitis & man-

mandatis, & pareret & faceret, quod in ipsa citatione demandatur. Et quod tempus sibi & dictis Dominis suis non curreret, nec in aliquo praejudicium generari deberet ad faciendum praedicta. Et quàm cito poterit ad ipsum Dominum Papam intrare intendit, & omnia facere, quae circa contenta in ipsa citatione erunt necessaria, seu etiam opportuna.

Actum Laterani, praesentibus Fratres Aegidiolo Converso Monasterii Sancti Antonii Ferrariensis, Magistro Cambio de Sexto, Procuratore in Curia Romana, & Bartholomæo de Madio de Alatra testibus ad hoc vocatis & rogatis.

Et ego Alexander Mercurii de Alatra, publicus Apostolicæ & Imperiali

A auctoritate Notarius, praedictis interfui, & rogatus hoc Instrumentum scripsi, & signo meo signavi.

B Tum rite negotio pertractato, in Haereticum personatum, ejusque profanos cineres, sententia damnationis promulgata est, Tumulus dejectus, & superstitioni factus finis. Acta Processus apud Priscianum supra laudatum extant, eaque nunc publici juris facta, non injocunde, ut spero, excipiet Lector. Prae ceteris animadvertente, nullam in iisdem Actibus occurrere libidinis foedissimae, ac turpium conventuum culpam, Armano ejusque Sectae objectam: quam tamen culpam in id genus Haereticos saepe impactam videas.

Examen testium contra Armannum Pungilupum Haereticum Ferrariensem, ab Anno 1270. usque ad Annum 1288.

C A P. I.

Quod Punzilupus fuit Credens Haereticorum.

M Agister Ferrarinus de Liguamine in MCCLXX. die VIII. intrante Augusto, juratus dixit, quod Punzilupus erat Credens Haereticorum, & diligebat eos. Et vidit eum uti & stare cum Martino de Campitello, qui fuit haereticus.

Frater Thebaldinus de Poenitentia in MCCLXX. die IV. intrante Novembri, juratus dicit, quod pluries audivit dici, & a multis personis, quod Punzilupus erat Credens Haereticorum, & quod dicebat verba, quae erant contra Fidem Catholicam.

Dominus Henricus, qui erat Officialis Inquisitoris in MCCLXX. die III. exeunte Novembri juratus dicit, quod

audivit dici, & fama erat, quod Punzilupus erat credens Haereticorum.

D Frater Bonfadinus de Ordine Praedicatorum in MCCLXX. die III. exeunte Novembri juratus dicit, quod antequam intraret Ordinem, cognovit Punzilupum, & reputabatur Credens Haereticorum.

Frater Ricobaldus de Ordine Minorum in MCCLXX. die primo intrante Decembri, dixit verbo veritatis, quod quum esset in Saeculo, erat vicinus Punzilupi, & stabat juxta domum suam. Et quod dictus Punzilupus habebatur Credens Haereticorum.

E Dominus Menabos Parvus, qui fuit Credens Haereticorum, & recipiebat Haereticos, in MCCLXX. die IX. intrante Decembri, juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens Haereticorum. Et audivit dici inter eos, quod ipse Punzilupus erat nutritus cum Haereticis per viginti annos.

Dominus Mutinensis in MCCLXX. die I. Decembris, juratus dicit, quod Dominus Marjapanis de Scajolis, & Gerardinus de Alfero, & Tancredus de Sancto Vitali, & Punzilupus habebat familiaritatem & domesticitatem cum eis, & stabat multum in domo Dominae Marchesinae, in qua stabant Haeretici. Et isti consueverunt esse Credentes Haeticorum. Sed si modo sunt, nescit.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXIV. die penultimo Mensis Novembris, jurata dicit quod Punzilupus fuit Credens, receptator, & familiaris Haeticorum. Ubi assignat causas, quare hoc dicit. Causae autem sunt, quia ipse duobus annis vel circa ante mortem ipsius Punzilupi, ipse Punzilupus scienter duxit Haeticos ad domum ipsius testis. Et quia vidit ipsum facere reverentiam uni Haeticae. Et quod vidit eum dare consolamentum uni mulieri. Et quia ipse Punzilupus frequenter dixit dictae testi verba haeretica.

Mansfredinus Notarius, qui fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXV. die penultimo Januarii, juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, familiaris, & receptator Haeticorum. Ubi assignat causas, quare hoc dicit, quae sunt. Quod a septemdecim annis circa audivit ipsum Punzilupum frequenter dicere verba Haeretica. Et quia vidit eum pluries familiariter & private loqui cum uno Haetico. Item dixit, quod fama erat inter Credentes Haeticorum, quod Punzilupus erat credens & amicus eorum.

Domina Bengepare, quae fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXIV. die X. intrante Novembri, jurata dicit, quod Punzilupus de Ferrara fuit Credens Haeticorum Sectae de Ba-

niolo. Et dicit, quod audivit Catharos facere multas truffas, & dicere verba derisoria de illis de Ecclesia Romana, dicens: quomodo dicent postea illi de Ecclesia Romana, quod nos simus mali homines, quum ipsi fecerunt unum de nostris Sanctum? Et quod publica fama erat inter eos, quod Punzilupus praedictus erat de suis, & Credens eorum.

Dominus Gabriel filius Dominae Trivisanae, qui ambo fuerunt Credentes Haeticorum, in MCCLXXXV. die VII. Februarii, juratus dicit, quod audivit pluries a matre sua, quae stabat cum Haeticis, quod Punzilupus erat bonus homo, intelligens de bonitate Haeticorum; & quod erat Credens & amicus Haeticorum.

Duragia in MCCLXX. die V. exeunte Julio, jurata dicit, quod audivit a multis personis, Punzilupum fuisse Credentem Haeticorum.

Gavinus de Satta, qui stetit cum Domino Menaboe de Ferrara, qui tenebat Haeticos in domo, juratus dicit, quod audivit Haeticos dicentes: quicquid dicatur per Fratres, vel per alios de Ecclesia Romana, Punzilupus fuit bene de nostra gente, & fuit bene credens noster. Et de hoc erat publica fama inter eos.

Dominus Jacobinus Judex, in MCCLXX. die V. intrante Julio juratus dicit, quod credit, Punzilupum fuisse Credentem Haeticorum. Interrogatus quare? respondit: quia non ibat ad Ecclesiam nisi raro, & quia non habebat consilium ab aliquo Sapiente Ecclesiastico: & quia multa mala dicebat de Clericis.

Rengarda de Verona in MCCLXXXV. die VI. exeunte Aprili, jurata dixit, quod modò sunt octodecim anni, vel viginti anni, vel id circa, ut credit de tempore, quod ipsa vidit Armannum

de Ferrara (qui sepultus est in Ecclesia Ferrariae, & reputatus Sanctus in ipsa Civitate) in Civitate Veronae. Et ipse Armannus tamquam credens & amicus Haereticorum venit ad domum dictae testis ad visitandam matrem dictae testis, pro eo quod ipsa erat Credens Haereticorum, & receptabat eos. Et ibi moratus est.

Manfredinus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die penultimo Januarii juratus dicit, quod infra tempus viginti septem annorum multoties vidit patrem ipsius testis in Statione sua, tenentem Librum Evangeliorum in manibus, & legentem, & exponentem Scripturas per modum praedicationis dicto Punzilupo, & praesentibus etiam aliquando Gerardino de Alfero, & aliquando praesente Clemente de Vicoëntia, & Manjapane de Scajolis. Et quod pater dicti testis exponebat aliquando aliquam auctoritatem in commendatione Haereticorum, appellando eos oves & huiusmodi. Et similiter quando exponebat auctoritates in detractionem Ministrorum Ecclesiae, appellando eos lupos rapaces persequentes Christianos, idest Haereticos, dictus Armannus respondebat: Bene potest esse: & credo quod ita sit, sicut vos dicitis.

Bonmercatus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die VII. Aprilis juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, familiaris, & amicus Haereticorum, quod scit ex eo, quod frater dicti testis, qui fuit Credens Haereticorum, frequenter dixit ipsi testi, quod Punzilupus erat Credens, familiaris, & amicus Haereticorum, & diligebat eos. Item ex eo quod Punzilupus frequenter commendavit dicto testi Haereticos, dicendo: quod boni homines sunt solum Haeretici, & qui tenent viam eorum, & quod ipsi so-

li sunt in via salutis, & nulli alii. Et praedicta fuerunt a duobus annis vel dimidio, vel circa ante mortem Punzilupi. Item ex eo quod Punzilupus quatuor annis ante ipsius mortem, fecit reverentiam uni Haeretico, praesente ipso teste & vidente.

Castellanus Calegarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die VI. intrante Madio, juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, amicus, & familiaris Haereticorum, & habet ipsum ipse testis pro Haeretico; quod scit ex eo, quod modo sunt viginti duo anni, vel circa, quod ipse testis vidit Punzilupum familiariter loquentem cum Johanne Bergamascho haeretico, & cum quondam Domina Bonfaveri sub porticu domus dictae Dominae. Et quum intrassent ostium dictae Domus, dicta Domina, & Haereticus, & Punzilupus, vidente & praesente teste, adoraverunt & reverentiam fecerunt dicto Haeretico dicta Domina & Punzilupus. Item ex eo quod tempore mortis Punzilupi, antequam sepeliretur, quum personae currerent ad videndum eum, ipse testis cum Oldeberto de Cauriano, & cum Bonhomo similiter iverunt ad videndum eum: & quum ipse testis obloqueretur de Punzilupo, dicendo, quod erat pejus quam una bestia, Dominus Oldebertus dixit ipsi testi: Cave, quid dicas, quia ipse fuit Consolatus cum Comatre tua, intelligendo de uxore ipsius Oldeberti.

Domina Jacoba, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die XXVIII. Maji, jurata dicit, quod quidam Zunta Merzarius haereticus post mortem Punzilupi dixit dictae testi, quod dictus Punzilupus, dum viveret, serviebat sibi, sciens ipsum esse Haereticum, de rebus suis & bonis manebat eum, & tenebat eum in privato, & non manifestabat eum; quum tamen

tamen ipse Punzilupus sciret, ubi dictus Zunta stabat in domo, & quum dicta testis diceret dicto Zuntae: Erat Punzilupus de vestra gente? ipse dixit: Erat bene de nostra gente, & Credens noster.

Quod Punzilupus fuit Credens Haereticorum, probatur per hoc, quod adoravit, & reverentiam fecit Haereticis secundum eorum ritum. Item per hoc quod Consolamentum dedit & accepit ab Haereticis. Isti enim actus proprie pertinent ad ritum Haereticorum. Et qui talia perpetrant, Credentes esse utique convincuntur. Item per hoc quod male sensit de Corpore Christi. Et quod dixit, quod in fide Romanae Ecclesiae non est salus. Quae omnia infra ponuntur sub propriis Rubricis.

C A P. II.

Quod Punzilupus fuit de ecclesia Setae Haereticorum de Bagnolo.

Albertinus, qui fuit Haereticus, in MCCLXXIII. die III. intrante Augusto, juratus dicit, quod Punzilupus fuit Catharus Consolatus. Et dicit quod fecit eidem Albertino reverentiam in domo sua ejusdem Punzilupi, & alibi etiam pluries. Et dicit, quod idem Punzilupus venit vel ivit Veronam, jam sunt sex anni vel circa, occasione cujusdam carcerati, qui fugerat sibi, ut dicebat. Et tunc ipse Punzilupus recepit manuum impositionem in Verona in domo Catharorum, quam tenet Dominus Bergongius pro Haereticis, a Domino Alberto Episcopo Setae de Bagnolo, & a Domino Michaele, qui est filius Major in ipsa Seta, & ab ipso eodem Albertino, qui & ipse erat Filius Major & Visitator eorum in dicta Seta in Lombardia,

A Domina Bengepare, in MCCLXXIII. die V. intrante Novembri, jurata & confessa est, se aliquando habuisse fidem Haereticorum Setae de Bagnolo, cujus erat Episcopus &c. Dicit quod Punzilupus fuit Credens Haereticorum Setae de Bagnolo. Et dicit, quod dividit, Catharos facere multas trifas &c.

B Constantia de Pergamo, in MCCLXXIV. die XXII. intrante Martio, jurata dicit, quod fuit in Sermione a quatuor mensibus citra. Et ibi loquuta fuit cum Domino Laurentio Episcopo Haereticorum, cum Guillelmo de Borgogna, cum Martino Darinda de Verona, & cum Francisco de Pedemonte, omnibus de Seta de Bagnolo, & cum aliis multis Haereticis ultra triginta. Et dicit dum ipsa quaereret a Domino Francisco, qui dicitur Magnus, & Dominus inter eos, an verè Punzilupus de Ferraria fuisset de suis, & de Seta eorum, tunc dicit, quod respondit sibi idem Dominus Franciscus: Si tu recipis manus impositionem a nobis, ego dicam tibi totam veritatem de illo facto. Et dicit, quod tunc, postquam recepit manus impositionem ab eis, tunc dixit Dominus Franciscus, praesente Domino Guillelmo, quod octo anni erunt in Madio, quod in Domo de Spata de Verona, in qua stabat Dominus Burgundius praedictus, Punzilupus fuit Consolatus per praedictum Dominum Guillelmum & Martinum Darindam Haereticos &c.

E Magister Albertus Gratiani, qui longo tempore fuit Credens Haereticorum in MCCLXXXVIII. die XVI. Julii, juratus dicit, quod modò sunt circa triginta anni, quum ipse testis esset Mantuae, quod Johannes de Casalotto, Episcopus Haereticorum Setae de Bagnolo, petivit ab ipso teste, quomodo faceret, & quomodo se habe-

ret Armannus, qui dicitur Punzilupus. Et hoc petiit dictus Episcopus pro eo, quod ipse Armannus erat Amicus & Familiaris ejus. Item dicit, quod jam sunt vigintiocto anni, quod Punzilupus dixit dicto testi pro eo, quod ipse sciebat, quod ipse testis erat Credens Haereticorum, si cognoscebat Martinum de Campitello Haereticum Sectae ecclesiae de Bagnolo. Qui respondit, quod sic. Et tunc dictus Punzilupus dixit dicto testi cum magno affectu: Si Deus te salvet, salutabis eum ex parte mea, quando videbis eum.

Argumentum, quod Punzilupus fuit de Secta praedicta, est, quod Uxor ipsius Punzilupi fuit Consolata per Michaëlem, qui erat Filius Major in ipsa Secta, ut dicit Michaël haereticus, qui est testis tertius decimus. Verisimile enim est, quod ambo fuerint de eadem Secta. Item per hoc, quod pluries recepit & reverentiam fecit eidem Albertino, qui similiter erat Filius Major & Visitator in dicta Secta. Item quod ipsemet Punzilupus confessus fuit coram Inquisitoribus, quod ipse fecit reverentiam secundum morem Haereticorum Martino de Campitello Haeretico.

G A P. . I I I.

Quod Punzilupus pluries adoravit, & fecit reverentiam Haereticis secundum eorum ritum.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haereticorum, in MCC-LXXXIV. die penultimo Mensis Novembris, jurata dicit, quod duobus annis vel circa ante mortem Punzilupi, ipse Punzilupus duxit ad domum ipsius testis scienter Elicam Haeticam. Cui Haereticae ipse Punzilupus, vidente & praesente ipsa teste, fecit

Tom. XII.

A reverentiam in domo habitationis ipsius testis, secundum eorum ritum.

Albertinus Michaël, qui fuit Haereticus, in MCCLXXIII. die III. intrante Augusto juratus dicit, quod Punzilupus fuit Catharus Consolatus. Et dicit, quod fecit eidem Albertino reverentiam in domo sua ejusdem Punzilupi, & alibi etiam pluries. Et dicit, quod idem Punzilupus venit Veronam, jam sunt sex anni &c.

Bonaventura de Sancto Georgio de Verona, in MCCLXXXV. die XII. intrante Octobri, juratus dicit, quod posset esse circa vigintiquatuor annos, quod ipse ivit de Ferrara Vicentiam cum Fratre Armano, qui dicebatur Punzilupus. Et ibidem intraverunt domum ejusdam, qui dicebatur Franciscus, & erat Haereticus. Quae domus erat in Contrata Sancti Petri. Et tunc dictus Punzilupus fecit magnam reverentiam dicto Francisco, & genuflexit ante eum dicendo haec verba: Benedicite, bene, bone Christiane. Et tunc dictus Franciscus levabat ipsum blandiendo multum. Et instruebat etiam me Bonaventuram dictus Punzilupus facere tales reverentias, & dicere talia verba. Quod & feci, nesciens quid facerem. Personae, quae praesentes erant, quando ista faciebat, sunt hae: Uxor dicti Francisci, quae mortua est, Filius ejusdem Francisci, qui postmodum captus fuit pro Haeretico, & mortuus est: Domina Spetia de eadem Contrata: Bonaventura uxor quondam Aldregheti de eadem Contrata: Michaël quondam Pulzati de Contrata Pusterlae: Albertinus & Leonarda ejus uxor de Contrata Sancti Petri: & quaedam, quae vocabatur Vincentia, quae nunc mortua est. Item dicit, quod frequenter intravit dictam domum cum Punzilupo, & co-

K k

ram

ram praeditis personis, quae concurrebant illuc, dictus Punzilupus faciebat magnam reverentiam dicto Francisco supradicto modo. Item dicit, quod in eadem Civitate fuit in pluribus aliis domibus ad tales personas, idest Haereticos. Et semper, quando dictus Punzilupus intrabat, dicebat supradicta verba, Benedicite, bene, bene, boni Christiani. Et genuflectebat ante eos, ut supra dictum est.

Bommercatus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die IX. Aprilis, juratus dicit, quod ipse cum tribus aliis Credentibus iverunt ad visitandum duos Haereticos, quorum unus erat infirmus. Et stando cum eis contigit, Punzilupum transire, quaerendo panem pro carceratis. Et tunc dominus domus, ubi erant Haeretici, vocavit Punzilupum pro eo, quia sciebat eum esse Credentem Haereticorum. Et quum Punzilupus intrasset domum, ubi erant Haeretici, videntibus omnibus, fecit magnas caritias, & ostendit magnam amicitiam & familiaritatem dictis Haereticis, & omnibus aliis, qui erant ibi cum Haereticis. Et ibidem in praesentia omnium praedictorum dictus Punzilupus fecit reverentiam illi Haeretico, qui non erat infirmus, & adoravit eum, secundum quod Credentes Haereticorum consueverunt adorare & facere reverentiam Haereticis secundum eorum ritum.

Castellanus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die XX. Maji, juratus dicit, quod modo sunt circa vigintiduo anni, quod ipse testis vidit Punzilupum familiariter loquentem cum Johanne Haeretico, & cum quondam Domina Bonsavere Haeretica, sub porticu domus dictae Dominae. Et quum intrasset domum dicta Domina, & Punzilupus, & ipse Haeticus, ipso teste remanente sub porticu ante

A ostium, statim intra ostium dictae Domus Punzilupus, & quidam filius dictae Dominae, depositis capellinis sive biretis, quas habebant in capite, & dicta Domina cum eis, inclinaverunt se ad dictum Haereticum, & adoraverunt eum, & sibi reverentiam fecerunt secundum ritum Haereticorum, unus vidente alio, & ipso teste praesente & vidente.

B Armannus, qui alio nomine dicitur Punzilupus, in MCCLIV. dixit suo juramento coram Inquisitoribus, quod aliquando adoravit & fecit reverentiam Martino de Campitello Haeretico Consolato, secundum quod consueverunt facere Credentes Haereticorum ipsis Haereticis. Item dixit, quod eandem reverentiam fecit cuidam alii Haeretico, de cuius nomine non recordatur. Et hoc fuit in domo, quae quondam fuit Claribaldini.

G A P. IV.

Quod Punzilupus dixit, quod in Fide Romanae Ecclesiae non erat salus, sed in solis Haereticis.

D Domina Veneria, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXIV. die penultimo mensis Novembris, jurata dixit, quod duobus annis vel circa ante mortem Punzilupi, & infra..... Item dicit, quod post praedicta circa idem tempus, quando dictus Armannus ibat quaerendo elemosynas pro carceratis, frequenter intravit domum habitationis ipsius testis, & hortabatur ipsam testem, quod esset firma in Fide Haereticorum, dicendo quod in ipsis solis erat salus, & quod erant boni homines. Et quum dicta testis diceret aliquando dicto Armanno.....

Manfredinus Notarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die penultima Januarii dicit, quod modò sunt vigintiseptem anni vel circa, quod Pater dicti testis, qui & ipse erat Credens Haereticorum, pluribus annis vendidit ferrum in quadam Statione Episcopi Ferrariensis. Et quod quasi omni die infra praedictos annos Punzilupus veniebat &c. Item dicit, quod pulsquam centies audivit eum cum dicto patre suo loquentem male de Ministris Ecclesiae, dicendo quod erant mali homines, & non faciebant opera Dei, nec erat in eis, nec in Fide Romanae Ecclesiae, salus: sed erant deceptores animarum: & quod erant lupi rapaces, qui persequerentur bonos homines & Ecclesiam Dei, intelligendo de Ecclesia Haeretico-

Albertinus, qui fuit Haereticus, in MCCLXXIII. die III. intrante Augusto juratus dicit, quod Punzilupus venit Veronam, jam sunt sex anni vel circa. Et tunc dictus Punzilupus recepit manus impositionem in domo Catharorum &c. Et dicit, quod tunc quaesierunt a dicto Punzilupo si acceperat poenitentiam a lupis rapacibus, qui persequuntur bonam gentem; hoc est ab aliquo Fratrum Praedicatorum vel Minorum, vel ab aliquo alio Sacerdote Romanae Ecclesiae. Et dicit, quod respondit, quod non acceperat, nec acciperet ab aliquo de lupis rapacibus. Et dicit, quod tunc absoluerunt eum a sacramento, quod fecerat Fratri Aldrevandino Inquisitori de stando mandatis Romanae Ecclesiae.

Bonmercatus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXIII. die VII. Aprilis, juratus dicit, quod circa an-

num & dimidium ante mortem Punzilupi, ipse testis loquendo cum Punzilupo juxta domum Episcopalem de Ferraria, petivit a dicto Punzilupo, quomodo sciret cum Fratre Stephanino Ordinis Praedicatorum. Qui respondit, quod male, & quod erat malus homo, & boni homines sunt solum Haeretici, & qui tenent viam illorum: & ipsi soli sunt in via salutis, & nulli alii. Et hoc ipsum & consimilia verba audivit ipse testis frequenter postea a dicto Punzilupo. Item dicit, quod Punzilupus frequenter hortatus fuit ipsum testem, quod sciret firmus in Fide Haereticorum, quia, ut dictum est, in ipsis solis erat salus.

Ad probationem istius Rubricae, faciunt testes aliarum Rubricarum.

C A P. V.

Quod Punzilupus male sensit & male loquutus est de Corpore Christi.

Dominus Henricus, qui erat Officialis Inquisitoris, in MCCLXX. die III. exeunte Novembri, juratus dicit, quod audivit dici, & fama erat, quod Punzilupus erat Credens Haereticorum. Et quod audierat, male sentiebat de Corpore Christi. Idcirco quum ipse testis esset () Gazzagazaro, & semel invenisset eum in Platea Civitatis Ferrariae, dixit ei: Audi vi de te Punzilupe, quod male sentias de Corpore Christi. Ego habeo officium capiendi Haereticos. Ego capiam te. Et tunc dicit, quod idem Punzilupus respondit sibi: Quid creditis vos? Et quum idem testis responderet: Ego credo, quod sit verè Corpus Christi, postquam sacrificatum est*

K k 2

per

(*) *Gazzagazaro* vocabulum Ferrariensis Dialecti, qua *Gazaro* pro *Cattaro* dicebatur. Italice pronuntiares *Caccia-Cattaro*: quo quidem titulo utebantur ii, qui Catharos seu eorum sectarios inlectabantur ex officio. Vide infra Cap. VI.

per Sacerdotem, sicut credo, quod debeo mori; tunc idem Punzilupus respondit: Et ego amore vestri ita volo credere ab hinc in antea.

Frater Bonifadinus Ordinis Praedicatorum, in MCCLXX. die III. exeunte Novembri, juratus dicit, quod postquam fuit in Ordine, audivit pluries Punzilupum dicentem: Quod si Corpus Domini Nostri Jesu Christi esset ita magnum, sicut mons, modò esset comestum. Et dicit, quod nolebat adorari versùs Orientem, sed adorabat versùs Occidentem. Et dicebat ipse Punzilupus publice, quod nolebat adorare versùs partem illam, ubi adorabant Prevedones Clericones.

Manfredinus Notarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die penultimo Januarii, juratus dicit, quod a vigintiseptem annis citra &c. Item dicit, quod Punzilupus non credebatur, quod ille panis & vinum, quod Sacerdos sacrificat in Altari, sit Caro & Sanguis Christi. Et audivit ipsum Punzilupum dicentem cum patre ipsius testis, qui erat Credens Haereticorum: Isti Clerici de Ecclesia volunt facere me credere, quod ille panis, & vinum, quae Sacerdos sacrificat in Altari, sit Caro & Sanguis Christi. Et dicebat: Non est diu, quod ego vidi Sacerdotem Sancti Juliani, qui posuit tantum de vino in Calice, quod ipse Sacerdos fuit inde inebriatus.

Domina Duragia in MCCLXX. die IV. exeunte Julio jurata dicit, quod audivit ab aliquibus vicinis, Punzilupum circa tempus, quo ipse Punzilupus mortuus est, quod idem Punzilupus consuevit in die Paschae accipere unum magnum panem, & unum buttatium vini, & dabat pluribus comedere & bibere, & quum consumtum esset, dicebat; Quid dicunt isti Prevedones,

A lupi rapaces, Corpus Christi non posse consumi? Ecce nos consumimus unum tam magnum panem, & buttatium vini.

B Magister Aprilis de Ferrara in MCCLXX. die IV. exeunte Julio juratus dicit, quod audivit, quod Punzilupus consuevit, unum magnum panem, & unum buttatium vini accipere: & comedebat cum aliquibus, & postea dicebat: Quid dicunt isti Prevedones & Fratones, quod Corpus Christi non potest consumi? Ecce nos comedimus tam magnum panem, & buttatium vini.

C Armannus, qui alio nomine dicitur Punzilupus, in MCCLIV. dixit suo juramento coram Inquisitoribus &c. Item confessus fuit, quod aliquando dixit: Quomodo sunt stulti isti Sacerdotes, qui credunt claudere Deum in Pixide! loquendo de Corpore Christi, quod Sacerdotes sacrificant in Altari. Tamen dixit, quod hoc dicebat pro ludo.

G A P. VI.

D Quod Punzilupus dedit, & accepit Consolamentum ab Haereticis secundum eorum ritum.

E Albertinus, qui fuit Haereticus Sectae de Bagnolo, in MCCLXXIII. die III. intrante Augusto, juratus dicit, quod audivit Punzilupum, qui modò sepultus est in Ecclesia Ferrariae, dicentem, dum viveret, quod Pater suus & Mater sua Cathari fuerunt. Et dicit, quod ipse Punzilupus fuit Catharus Consolatus. Et dicit, quod fecit eidem Albertino reverentiam in domo sua ejusdem Punzilupi, & alibi etiam pluries. Et dicit, quod idem Punzilupus venit, vel ivit Veronam, jam sunt sex anni, vel circa, occasione cujusdam carcerati, qui fugerat sibi,

ut dicebat. Et tunc ipse Punzilupus recepit manus impositionem in Verona in domo Catharorum, quam tenet Dominus Bergundius pro Haereticis, a Domino Alberto Episcopo Sectae de Bagnolo, & a Domino Michaële, qui est filius Major, in ipsa Secta, & ab ipso eodem Albertino, qui & ipse erat Filius Major, & Visitator eorum in dicta Secta in Lombardia. Et dicit, quod tunc quaesierunt ab eodem Punzilupo, si acceperat poenitentiam a lupis rapacibus, qui persequuntur bonam gentem: hoc est ab aliquo Fratrum Praedicatorum, vel Minorum, vel ab aliquo alio Sacerdote Romanae Ecclesiae. Et dicit, quod respondit, quod non acceperat, nec acciperet ab aliquo de lupis rapacibus. Et dicit quod tunc absoluerunt eum a sacramento, quod fecerat Fratri Aldebrandino Inquisitori, de stando mandatis Romanae Ecclesiae.

Constantia de Pergamo, quae fuit Consolata in Sermione, in MCCLXXIV. die XII. intrante Martio, jurata dicit, quod fuit in Sermione a quatuor mensibus citra. Et ibi loquuta fuit cum Domino Laurentio Episcopo Haereticorum, cum Guillelmo de Bergogna, cum Martino Darinda de Verona, & cum Francisco de Pedemonte, omnibus de Secta de Bagnolo, & cum multis aliis Haereticis ultra viginti. Et dicit, quod recepit ibi manus impositionem a Domino Guillelmo ejusdem Sectae coram multis Haereticis: Et hoc fecit, ut melius posset explorare facta Haereticorum, qui erant in Sermione, quia propter hoc miserat eam Frater Timedeus Inquisitor Haereticorum. Et dicit, quod dum illa quaereret a Domino Francisco, qui dicitur Magnus, & Dominus inter eos, utrum Punzilupus de Ferrara fuisset de suis, & de Secta eorum, dicit, quod respondit sibi idem Dominus Franciscus: Si tu reci-

A pis manuum impositionem a nobis, ego dicam tibi totam veritatem de illo facto. Et dicit tunc, postquam recepit manus impositionem ab eis, quod ante dixit ei Dominus Franciscus praesente Domino Guillelmo: quod octo anni erunt in Madia, quod in Domo de Spata de Verona, in qua stabat Dominus Bergundius, praedictus Punzilupus fuit Consolatus per praedictum Dominum Guillelmum, & Martinum Darindam Haereticos. Et tunc fuerunt Consolati secum Dominus Mezzagonella de Verona, & Azolina socrus ejusdem.

C Domina Philosophia de Verona, in MCCLXXXIV. die IV. Nobris, jurata dicit, quod modò sunt XV. anni vel circa, quod quaedam Mulier, quae vocabatur Spera, olim Domicella Marchionissae Estensis, dum detineretur captiva per Inquisitorem Ordinis Minorum apud Veronam, conquerendo dixit, audiente ipso teste: Heu quam parum steti in ista poenitentia! Nam fueram facta bona Christiana ab illo benedicto Armanno, qui tunc temporis dicebatur esse Sanctus apud Ferrariam, & dicebatur Sanctus apud Ferrariam, & dicebatur facere miracula, quum esset mortuus. Et tandem dicta Spera permisit se comburi propter crimen Haereses. Item dicit, quod circa idem tempus ipsa testis audivit a quadam Credente Haereticorum, quae vocabatur Garsenda de Verona, quod supradictus Armannus duxerat, & fecerat vitam Pauperum de Lugduno, & tandem fuerat Consolatus in Secta Haereticorum &c.

E Domina Veneria, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXIII. die penultimo mensis Novembris, jurata dicit, quod dictus Armannus non solum fuit Credens, Receptor, & Fautor Haereticorum, sed etiam fuit Haereticus.

ticus Consolatus. Quod scit ex eo, quod circa praedictum tempus circa unum annum ante mortem praedicti Armanni, Lanfrancus Haereticus, & dictus Armannus venerunt ad domum habitationis duarum Haereticarum Consolataram, quae morabantur Ferrariae in Contrata Sancti Silvestri: quarum una vocabatur Gislâ, & alia Maria. Quae Haereticae habebant unam Sociam, quae similiter vocabatur Maria, quae erat Credens & serviens earum. Et quum dictae Haereticae vellent, quod dicta Maria serviens earum reciperet Consolamentum, ipsae Haereticae miserunt dictam Mariam servientem suam pro dicta teste. Quae testis venit ad praedictam domum praedictarum Haereticarum. Et ibi invenit praedicta testis praedictos Lanfrancum, & Armannum. Et tunc praesente ipsa teste & dicta Gislâ & dicta Mariâ Haeticis, dictus (*) Lanfrancus Haereticus, & Armannus dederunt & fecerunt Consolamentum, & manus impositionem super caput, tenendo Librum in manibus secundum morem Haeticorum, dictae Mariae servienti praedictarum Gislâe, & Mariae Haeticarum. Et dicta testis videndo, quod ipse Armannus imposuit manum suam super caput in dicto Consolamento dictae Mariae, admirans dixit omnibus, qui erant ibi: Ego credebam, quod iste Armannus esset solum Credens. Sed videtur quod ipse sit Haereticus Consolatus. Et dicti Lanfrancus, & Armannus dixerunt ipsi testi, quod dictus Armannus fuerat Consolatus ab Haeticis, secundum ritum Haeticorum apud Veronam, ubi habuerat copiam bonorum virorum, idest Haeticorum. Et hoc ipsum dixerunt dicti Lanfrancus, & Armannus postea

A | pluries ipsi testi. Item dicit ipsa testis, quod ipsi Lanfrancus & Armannus rogaverunt dictam testem, quod non manifestaret dictum Armannum de praedictis. Et hoc non dixit odio vel amore.

Dominus Nicolaus filius quondam Domini Asati de Brixia, qui stat Veronae, in MCCLXXXV. die V. exeunte Aprili juratus dicit, quod modò sunt octo anni vel circa, quod ipse testis erat Officialis Inquisitoris, & Gazzagazaro pro Ecclesia Veronae. Et quum capti essent multi Haeretici in Sermione, propter quod quidam Frater Aldevrandinus Ordinis Praedicatorum, tunc Inquisitor Haeticorum in Provincia Lombardiae, scripsit dicto testi, rogando eum, quod ipse deberet diligenter inquirere, si dicti Haeretici scirent aliquid de quondam Armano, qui alio nomine dicitur Punzilupus, qui est sepultus in Ecclesia Cathedrali Ferrariae. Et tunc dictus testis interrogavit Inquisitorem, qui tunc faciebat officium Veronae, si aliquid invenisset a praedictis Haeticis de dicto Punzilupo. Qui Inquisitor respondit ei tamquam Officiali suo, quod ipse invenerat per confessionem duorum Haeticorum, quod dictus Punzilupus fuerat Consolatus per Haeticos secundum eorum ritum in Civitate Veronae in Hospitio de Castello; vel in Domo de Spata, ut credit de domo, quia propter longitudinem temporis non bene recordatur de nomine Domus. Item dicit, quod dictus Inquisitor promisit dicto testi de iis facere publicum instrumentum, causâ mittendi Fratri Aldevrandino Inquisitori praedicto. Sed quia dictus Inquisitor subito recessit de Verona, & ivit ad Curiam Romanam, dictum Instrumentum non fuit factum.

Si-

(*) Consolamenti haeticorum ritum heic vides per impiam manuum impositionem, simulque colligis Consolamentum idem conlatum tantummodo ab iis Catharis fuisse, qui antea fuerant Consolati, seu Consolamentum ipsum ab aliis Sectae suae acceperant.

Simon Bonandreae, Civis Veronae, Notarius & Officialis Inquisitoris apud Veronam in MCCLXXXV. die IV. exeunte Aprili, juratus dicit, quod modo sunt septem anni vel octo, quod ipse testis in Civitate Veronae in Camera Inquisitoris, & ipso Inquisitore praesente vidit & legit quamdam scripturam in Actis Inquisitionis, in qua videbatur contineri, quod Punzilupus fuit Consolatus per Haereticos in Civitate Veronae secundum eorum ritum. Determinabatur autem in ipsa scriptura domus, in qua fuerat Consolatus. Sed dictus testis non bene recordatur de nomine domus. Fuerunt autem haeretici, qui haec dicebant, circa quatuor: sed de eorum nominibus non bene recordatur; quorum unus loquebatur de visu, ut ipse testis credit, alii vero videbantur inducere praesumptiones pro dicto facto. Item dicit dictus testis quod non bene recordatur, quid factum sit de dicta scriptura, sed bene certus est, quod vidit & legit in Actis Inquisitionis.

Dominus Jacobinus de Cesso in MCCLXX. die ultimo Octobris, juratus dicit, quod habuit quemdam hominem, qui laborabat ad Fornacem, qui vocabatur Conradinus. Qui dixit ei, quod erat Patarenus, & de Secta Patarenorum. Et qui dixit ei, quod Fratres Praedicatores voluerunt eum semel capere, sed ipse natavit ultra Padum &c. Et dixit, quod idem Conradinus dixit sibi, quod Punzilupus erat de suis, & de Secta Patarenorum. Et dicit, quod fuit eo tempore, quo Punzilupus mortuus est.

Magister Castellanus Calegarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die VI. intrante Majo, juratus dicit, quod quando Punzilupus erat mortuus, quum adhuc corpus ejus esset in Ecclesia Episcopali

nondum traditum sepulturae, ipse testis una cum quondam Oldeberto & Bonhomo iverunt ad videndum eum. Et quum dictus testis diceret de corpore Punzilupi, quod esset pejus quam una bestia, ipse Oldebertus respondit; Cave, Com-pater, quid dicas, quia ipse Consolatus fuit cum Comatre tua; intelligendo de uxore ipsius Oldeberti.

Argumentum, quod Punzilupus Consolatus est, est, quod Pater & Mater & Uxor fuerunt Haeretici Consolati, ut dicit Albertinus &c.

G A P. VII.

Quod Punzilupus habuit familiaritatem, conversationem, collocutionem & amicitiam cum Haereticis, & visitavit eos.

Magister Ferrarius in MCCLXX. die VIII. intrante Augusto, juratus dicit, quod Punzilupus erat Credens Haereticorum & diligebat eos. Et vidit eum uti, & stare cum Martino de Campitello Haeretico a tribus annis citra in carceribus, & dicebat, quod ipse Martinus erat bonus homo. Et dicebat, quod si haberet bonos homines (loquendo de Patarenis) quod non permetteret eos comburi, nec alios. Item dicit, quod dictus Punzilupus dixit ei, quod iverat cum ipso Martino, quando ducebatur ad ignem, usque ad ripam flendo.

Dominus Mutinensis, in MCCLXXII. die primo Decembris, juratus dicit, quod Dominus Maniapanis de Scajola, & Girardinus de Alfero, & Tancredus de Sancto Vitali, & Punzilupus habebant familiaritatem & domesticitatem (*) &c.

Mansfredinus Notarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die

(*) Vide supra Cap. Primum.

die penultimo Januarii, juratus dicit, **A** quod Punzilupus fuit Credens, Amicus, & Familiaris Haereticorum &c. Item dicit, quod postquam Punzilupus dixerat dicto testi, quod juraverat mandata Ecclesiae, antequam ipse moreretur, per aliquod tempus, captus fuit quidam Haereticus, qui vocabatur Johannes, & faciebat se dici Christianum, ut credit, de nomine. Et dum detineretur in carcere Episcopi Ferrariae, dictus testis missus a patre suo ad ipsum haereticum, frequenter visitavit dictum haereticum in carcere, rogando eum, quod non accusaret patrem suum, & hortando eum, quod staret firmus in fide haereticorum. Et tunc vidit frequenter dictum Punzilupum venientem ad visitandum dictum Haereticum, sciens eum esse haereticum in carcere, & loquentem cum eo familiariter. Sed quae verba diceret non audiebat. Item dixit, quod postquam dictus Haereticus relictus fuit in manibus Potestatis, & in carcere detineretur in Palatio Communis Ferrariae, vidit frequenter dictum Punzilupum euntem ad ipsum haereticum, & loquentem cum eo familiariter, & **B** private solum cum solo in camerula, in qua detinebatur dictus haereticus. Sed quid diceret, nescit. Et infra. Item dicit, quod fama erat inter Credentes Haereticorum, quod dictus Punzilupus erat Credens, & Amicus Haereticorum. Item dicit, quod audivit Jacobam, quae tenebat Haereticos in domo, & veniebat ad domum ipsius testis ad accipiendum victualia pro ipsis Haereticis, dicentem: Punzilupus est bene noster Amicus. Et quando vadit ante domum meam, vocat me, & dicit: Accipiat is istum panem album, & date illis bonis viris; intelligendo de haereticis: & dicatis, quia bene mundus est. Et aliquando etiam dabat ei ficus.

Aymolinus in MCCLXXXV. die VII. intrante Februario, juratus dicit, quod vidit Punzilupum stantem & conversantem in domo Dominae Marchesinae, existentibus Haereticis in dicta domo. Et vidit eum frequenter loquentem familiariter cum dicta Domina Marchesina, quae erat Haeretica, & semper tenebat in domo sua Haereticos.

B Albertinus Sogarius in MCCLXX. die X. intrante Decembri, juratus dicit, quod Martinus de Campitello, qui fuit Haereticus, dixit ei: Ego veni Ferrariam pro Punzilupo, quem credo meliorem Christianum de Terra ista.

C Dominus Menabos parvus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXX. die IX. intrante Decembri, juratus dixit, quod audivit ab Haereticis, quod Punzilupus erat nutritus cum Haereticis per viginti annos vel circa.

D Rengarda de Veronâ, filia Garsendae, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die VI. exeunte Aprili, jurata dixit, quod modo sunt octodecim anni vel circa, quod ipsa vidit Punzilupum in Civitate Veronae. Et dicit, quod ipse tamquam Credens & Amicus Haereticorum venit ad domum dictae testis ad visitandam matrem ipsius testis pro eo quod & ipsa erat Credens & receptrix Haereticorum. Et ibi mansit duos dies & duas noctes, & ibi comedit & bibit. Et tunc audivit pluries Punzilupum loquentem & conferentem cum matre ipsius testis de fide & factis Haereticorum. Et audivit, quod ipse nominavit Pauperes de Lugduno, & alias Sectas Haereticorum. Sed de verbis, quae dicebant, non recordatur. Item dicit, quod ipsa testis semel una cum matre & Punzilupo iverunt causâ videndi & visitandi Haereticos ad domum quondam Dominae Belliardae, & ibidem in eadem domo in-

venerunt plures Haereticos, & Haereticas: Et tunc vidit Punzilupum unam cum matre ipsius testis scienter loquentem familiariter & diu cum ipsis Haereticis. Sed dicta testis quid dicerent, non audiebat. Item dicit, quod eisdem diebus venit ad domum ipsius testis Bonaventura Belasmagra Episcopus Haereticorum. Et ibidem Punzilupus una cum matre ipsius testis loquuti sunt diu & private cum dicto Haeretico. Et dicit, quod non vidit Punzilupum facere reverentiam dicto Haeretico.

Domina Beatrix uxor quondam Aegidii de Bussio, in MCCLXX. die V. intrante Julio, jurata dixit, quod audivit a quadam sua vicina, quae vocabatur Mira de Verona, quod Punzilupus dixit pluries Mirae: Ego volo, quod veniatis mecum ad Praedicationem Patarenorum, & audietis verba eorum, quae sunt valde bona.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXIII. die penultimo mensis Novembris, jurata dixit, quod Punzilupus fuit Credens, Familiaris, & Receptator Haereticorum. Quod scit ex eo, quod dictus Punzilupus duxit semel Lanfrancum de Monte Clero Haereticum Consolatum, sciendo dictus Punzilupus ipsum esse Haereticum, ad domum habitationis ipsius testis. Et quum quaereret a dicto Lanfranco, quis esset ille homo, quem duxerat secum, respondit Dominus Lanfrancus: Non timeatis, quia ipse est verus Amicus nostrae gentis, intelligendo de Haereticis: Et quod Haeretici de Verona etiam habent eum pro Bono Amico. Et dictus Lanfrancus dixit dictae testis: Dictus Punzilupus recepat me in domo habitationis suae, quando indigeo; & servit mihi de rebus suis & bonis, & pluries associavit me per Civitatem Ferrariae. Et dicit, quod hoc fuit duobus annis vel circa ante

Tom. XII.

A mortem dicti Punzilupi. Item dicit, quod circa idem tempus Punzilupus duxit ad domum dictae testis quamdam Haereticam; nomine Elycam, sciens ipsam Haereticam esse. Et tunc dictus Punzilupus dixit dictae testis: Ego duco vobis istam bonam mulierem, quae rogavit me, quod ducerem eam ad vos. Et tunc dicta Haeretica dixit Punzilupo: Eat cum Deo, quia ego volo remanere heic. Et tunc dictus Punzilupus, antequam recederet, fecit dictae Elycae reverentiam, secundum ritum Haereticorum, vidente & praesente dicta teste. Et quum recessisset Punzilupus, dixit ipsa Elyca dictae testis: iste Punzilupus est Bonus Amicus Noster. Et datus est mihi

B
C pro bono & legali Amico Nostro ab Haereticis. Et associat me pro negotiis meis per Civitatem. Et recepat me in domo habitationis suae, quando indigeo, & servit mihi de rebus suis &c.

D Bonaventura de Sancto Georgio de Verona, in MCCLXXXV. die X. intrante Octobri, juratus dixit, quod potest esse circa vigintiquatuor annos, quod Ego ivi cum Punzilupo Vicentiam. Et ibidem in eadem Civitate in Contrata Sancti Petri intravi cum eo pluries domum cujusdam Haeretici nomine Francisci cum Haeretico Punzilupo, qui faciebat ei magnam reverentiam genuflectendo. Et tunc dictus Franciscus levabat eum, blandiendo ei multum. Et dictus Punzilupus instruebat me Bonaventuram facere hujusmodi reverentias; quae & feci, nescius quid facerem. Item dicit, quod dictus Punzilupus semel comedit cum dicto Francisco, & ejus Uxore, & Filio. Et jejunavit tum illo die. Et ego etiam comedi cum eis de illis cibis, de quibus comedebant. Item dicit, quod quando Punzilupus in-

L I

tra-

trabat domum dicti Francisci, & faciebat ei reverentiam, praesentes erant Uxor dicti Francisci, quae mortua est, & Filius ejus, qui postmodum detentus fuit pro Haeresi, & modo mortuus est. Item quaedam, quae vocatur Spetia, & quaedam, quae vocabatur Bonaventura, ambae de Contrata Sancti Petri, & quaedam, quae vocabatur Vincentia, quae modo mortua est. Item dicit, quod intravit cum dicto Punzilupo plures alias domos in eadem Civitate ad tales personas, idest Haereticos, quibus dictus Punzilupus semper faciebat reverentiam.

Dominus Gabriel filius Dominae Trivisanæ, qui ambo fuerunt Credentes Haereticorum, in MCCLXXXV. die VII. Februarii, juratus dicit, quod audivit a Matre sua pluries, quae stabat cum Haereticis, quod Punzilupus erat bonus homo, intelligendo de bonitate Haereticorum, & quod erat Credens & Amicus eorum.

Magister Johannes Minister Fratrum de Poenitentia, in MCCLXX. die XI. intrante Decembri juratus dicit, quod semel invenit Punzilupum in Contrata Sancti Pauli, & dixit ei dictus Punzilupus, quod veniebat de Arimino, & quod erant in Arimino multae domus Patarenorum. Et quum ipse testis quaereret ab eo, quomodo cognosceret dictas domos, respondit ei: Ego bene cognosco eas, quia habent aliqua signa, per quae cognosco eas. Et quum ipse testis diceret: Indicate illa; ipse Punzilupus dixit: Hoc ego nolo facere.

Dominus Jacobinus Judex, in MCC-LXXIII. die V. Intrante Julio, juratus dicit, quod fama erat, & a pluribus audivit, quod Punzilupus saepe visitabat Haereticos, qui erant in Romagnola, & maxime Arimini. Et quod nuper ante mortem suam visitaverat quendam Episcopum Haereticorum.

A Bonnercatus, qui fuit Credens Haereticorum in MCCLXXXVIII. die VII. Aprilis juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, Amicus, & Familiaris Haereticorum. Item quod circa quatuor annos, antequam Punzilupus moreretur, ipse testis una cum Oldeberto, Bertramino, & Alberto, qui omnes Credentes Haereticorum erant, in domo una erat cum duobus Haereticis. Et tunc Punzilupus transiens, inde vocatus intravit, ubi erant Haeretici. Et tunc Punzilupus videntibus omnibus praedictis, fecit magnas caritias, & ostendit magnam amicitiam, & familiaritatem dictis Haereticis. Et etiam omnibus praedictis. Et in praesentia omnium praedictorum fecit reverentiam uni de praedictis Haereticis. Et recedentibus omnibus praedictis, Punzilupus remansit cum Haereticis, & hortabatur & consolabatur, pro ut poterat, unum de praedictis Haereticis, qui erat infirmus.

Castellanus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die XX. Maji, juratus dicit, quod Punzilupus fuit Credens, Amicus, & Familiaris Haereticorum. Quod scit ex eo quod modo sunt circa viginti unus anni, quod ipse testis vidit & audivit, quod quondam Petrus de Romaninis ante domum ipsius testis dixit Punzilupo: Vultis vos videre unum Patarenum? Cui respondit: Ego utique veniam. Ita volo. Et tunc dictus Petrus duxit Punzilupum in domum dicti testis, ut videret Patarenum; sed Patarenus non erat ibi. Et tunc Punzilupus recessit de domo praedicta. Item dicit, quod modo sunt circa vigintiduo anni, quod ipse testis vidit Punzilupum familiariter loquentem cum Johanne Bergamasco Haeretico, & cum Domina Bensavere sub porticu domus dictae Dominae. Et quum intrassent ostium dictae domus dicta Domina & Punzilupus, viden-

vidente & praesente dicto teste adoraverunt, & reverentiam fecerunt dicto Haeretico. Item dicit, quod ipse Punzilupus dixit frequenter ipsi testi, si sciret, ubi essent Haeretici, vel si haberet in domo eos, quia eos volebat libenter videre, & loqui eis.

Domina Jacoba uxor quondam Brexani, quae fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXVIII. die XXVIII. Maji, dicit suo juramento, quod quondam Zonta Merzarius Haeticus, post mortem Punzilupi dixit dictae testi, quod dictus Punzilupus, dum viveret, serviebat sibi, sciens eum esse Haeticum, de rebus suis, & bonis, & manutenebat eum, & tenebat eum in privato, & non manifestabat eum. Quum tamen ipse Punzilupus sciret, ubi dictus Zonta stabat in domo, & quum ipsa testis diceret dicto Zontae: Erat Punzilupus de gente vestra? ipse dixit: Erat bene de nostra gente, & Credens noster.

Magister Albertus de Gratiano, qui longo tempore fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXVIII. die XVI. Julii juratus dicit, quod jam sunt vigintiocto anni, quod Punzilupus dixit dicto testi pro eo, quod ipse sciebat, quod ipse testis erat Credens Haeticorum, si cognoscebat Martinum de Campitello Haeticum. Qui respondit, quod sic. Et tunc dictus Punzilupus dixit dicto testi cum magno affectu: Si Deus te salvet, salutabis eum ex parte mea, quando videbis eum. Item dicit, quod circa idem tempus, quando tres Haetici debebant comburi, quod hora combustionis ipsi Haetici dederunt calceos suos dicto Punzilupo, tanquam familiari & noto eorum. Item dicit, quod modo sunt circa triginta anni, quum ipse testis esset Mantuae, quod Johannes de Casalotto Episcopus Setae Haeticorum de Bagnolo, petivit ab ipso

A teste, quid faceret, & quomodo se haberet Armannus, qui dicitur Punzilupus. Et hoc petivit dictus Episcopus pro eo quod ipse Armannus erat amicus & familiaris ejus.

Jacobinus Calegarius in MCCLXXXVIII. die IV. exeunte Julio, juratus dicit, quod sunt vigintiquatuor anni, vel circa, quod vidit semel, quod quondam Armannus, qui dicitur Punzilupus, & quondam Thomaxinus, qui fuit de Cremona, venerunt ad Gerardum Haeticum, & familiariter & private loquuti fuerunt cum dicto Haetico super ripam Padi. Et quum dictus testis esset juxta eos, dederunt sibi unum fasciolum de juncis de salice, & licentiaverunt eum. Et hoc fecerunt, ne ipse testis audiret eos quid dicerent.

C Patet, quod Punzilupus fecit, quod dicitur in Rubrica, cum Haeticis; quibus fecit reverentiam. Item cum Haeticis, a quibus accepit, & dedit Consolamentum. Item cum Haeticis, quos sociavit, & quorum Nuntius fuit, & quos recepit. Quae omnia patent in propriis Rubricis.

G A P. VIII.

Quod Punzilupus loquutus est verba haeretica dicendo male, & detrahendo Ministris Ecclesiae, appellando eos Daemones & Lupos rapaces pro eo quod ipsi persequuntur bonos homines idest Haeticos; & commendando Haeticos, appellando eos bonos homines; & blasphemando & detestando justitiam, quae fit de Haeticis, dicendo per verba sua, quod peccatum erat comburere bonos homines, idest Haeticos.

F Rater Bonsadinus de Ordine Praedicatorum, in MCCLXX. die III. exeunte Decembri, juratus dicit, quod

Punzilupus publice in Platea, quando videbat religiosos Fratres Praedicatorum, vel Minores, flectebat genua, & dicebat: **Ecce Daemones. Ecce Lupi rapaces.**

Frater Johannes Minister Fratrum de Poenitentia, in MCCLXX. die XI. intrante Decembri, juratus dicit, quod audivit Punzilupum frequenter dicentem multa mala de Pastoribus Ecclesiae, & viris Religiosis, & Ecclesiasticis. Et dicit, quod audivit eum dicentem, quod ex quo homines dediti erant Credentibus Haereticorum, nunquam poterant inde evelli.

Tancredus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXI. die XII. intrante Decembri, juratus dicit, quod tempore, quo Punzilupus fuit captus pro haeresi per Fratrem Aldebrandinum, audivit eum dicentem, quod nunquam diligeret Fratrem Aldebrandinum, quia fecerat ignominiam de corpore suo; & quod Frater Aldebrandinus erat Lupus rapax.

Frater Albizo de Ordine Fratrum Praedicatorum, in MCCLXX. dicit verbo veritatis, quod quum semel iret ipse & alius Frater cum quondam Catharo, qui ducebatur ad ignem, praedicando eum, quod Punzilupus sequebatur eos, & ibat modò ad istum, modò ad illum, dicendo: Isti sunt Daemones. Isti sunt Lupi rapaces, qui faciunt comburi bonos homines. Item dicit, quod pluries vidit Punzilupum in Platea Civitatis Ferrariae, & aliubi flectendo genu, & dicendo: Utinam Deus non parcat mihi, si ego unquam parcam sibi propter Fratrem Aldebrandinum, qui est Lupus rapax, & filius Diaboli; quia interficit bonos homines.

Mansfredinus Notarius, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXV. die penultimo Januarii, juratus dicit,

A quod a vigintiseptem annis citra, plusquam centies audivit Punzilupum dicentem cum patre ipsius testis, qui erat Credens Haereticorum, mala de Ministris Ecclesiae, dicendo, quod erant mali homines, & non faciebant opera Dei, nec erat in eis, nec in Fide Romanae Ecclesiae salus; sed erant deceptores animarum; & quod erant Lupi rapaces, qui persequuntur bonos homines, & Ecclesiam Dei, intelligendo de Ecclesia Haereticorum. Item dicit, quod postquam audierat, quod Frater Aldebrandinus fecerat ipsum Punzilupum jurare mandata Ecclesiae, per aliquod tempus combustus fuit quidam Haereticus, nomine Martinus de Campitello. Et dum ducetur ad comburendum, audivit Punzilupum dicentem pluribus audientibus: Videte, qualia opera sunt ista! comburere istum vetulum bonum hominem! Terra non debet sustinere illos, qui faciunt talia.

Albertinus, qui fuit Haereticus, in MCCLXXIII. die III. intrante Augusto, juratus dicit, quod Punzilupus venit Veronam, jam sunt sex anni. Et tunc ipse Punzilupus fuit Consolatus ab Haereticis. Et tunc quaesierunt ab eodem Punzilupo, si acceperat poenitentiam a Lupis rapacibus, qui persequuntur bonam gentem, hoc est ab aliquo Fratrum Praedicatorum vel Minorum, vel ab aliquo alio Sacerdote Romanae Ecclesiae. Et respondit, quod non accepit nec acciperet ab aliquo de Lupis rapacibus. Et dicit, quod tunc absolverunt eum a sacramento, quod fecerat Fratri Aldebrandino Inquisitori de stando mandatis Ecclesiae Romanae.

E Magister Ferrarinus de Lignamine in MCCLXX. die VIII. intrante Augusto, dicit, quod audivit Punzilupum dicentem, quod Martinus de Campitello, qui fuit Haereticus, erat bonus homo.

homo. Et dicebat, quod si haberet bonos homines, loquendo de Patarenis, quod non permetteret eos comburi. Item dixit, quod dictus Martinus erat bonus homo, & si haberet ipsum in domo sua, quod non dimitteret eum comburi pro posse suo, nec alios. Item dicit, quod audivit Punzilupum dicentem, quod Fratres Minores & Eremitae erant mali homines, & Fratres Praedicatores erant peiores, & quod ipsi erant Lupi rapaces, qui destruebant bonos homines, qui faciebant bona opera, loquendo de Patarenis,

Tancredus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXI. die XII. exeunte Octobri, juratus dicit, quod tempore, quo combustus fuit quidam Haereticus senex, jam sunt circa quatuor anni, audivit Punzilupum dicentem, quod combustus erat quidam sanctus Pater, loquendo de illo Haeretico.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXIV. die penultimo mensis Novembris, jurata dicit, quod duobus annis vel circa ante mortem Punzilupi, quando ipse Punzilupus ibat quaerendo eleemosynas pro carceratis, frequenter intravit domum habitationis ipsius testis: & hortabatur ipsam testem, quod esset firma in fide Haereticorum, dicendo, quod in ipsis solis erat salus, & quod erant boni homines. Et quum dicta testis aliquando diceret ei: Quomodo decipitis Mundum, quia portatis Crucem, & videmini esse multum de illis de Ecclesia Romana? ipse respondebat: Non. Est ibi vis; quia facio ad hoc, ut non cognoscar.

Dominus Jacobinus Judex, in MCCLXXXIII. die IV. intrante Julio, juratus dicit, quod Punzilupus dicebat multa mala de Clericis.

Bommercatus, qui fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXXVIII. die VII.

A Aprilis, juratus dicit, quod circa unum annum & dimidium ante mortem Punzilupi, ipse testis loquendo cum Punzilupo juxta domum Episcopalem de Ferraria, petivit a dicto Punzilupo, quomodo staret cum Fratre Stephano Ordinis Praedicatorum. Qui respondit, quod male, eo quod erat malus homo; & quod boni homines sunt solum Haeretici, & qui tenent viam eorum, & quod ipsi soli sunt in via salutis, & nulli alii. Et hoc ipsum, & similia verba audivit ipse testis frequenter postea a dicto Punzilupo.

C A P. I X.

Quod Punzilupus fuerit diffamatus de Haeresi.

Dominus Henricus Officialis Inquisitoris, in MCCLXX. die III. exeunte Novembri, juratus dicit, quod audivit dici, & fama erat, quod Punzilupus erat Credens Haereticorum.

Frater Johannes Minister Fratrum de Poenitentia, in MCCLXX. die XI. intrante Decembri, juratus dicit, quod fama erat inter Credentes Haereticorum, quod Punzilupus erat Credens & Amicus Haereticorum.

Daniel, in MCCLXXIV. die VI. exeunte Junio, juratus dicit, quod fama erat in Ferraria ante mortem Punzilupi, quod ipse erat Credens Haereticorum. Interrogatus, quomodo scit, hoc dicit: quod audivit a quodam Nepote Punzilupi, qui vocabatur Bonaventura Papardus, quod ipse Punzilupus non erat in Fide; & a multis aliis, de quibus non recordabatur.

Domina Bengeparé, quae fuit Credens Haereticorum, in MCCLXXIV. die V. intrante Aprili, jurata dicit, quod audivit, a Catharis fieri multas trussas, & dici verba irrisoria de illis

his de Ecclesia Romana, dicentibus: Quid dicent postea illi de Ecclesia Romana, quod nos simus mali homines, quum ipsi fecerint unum de nostris Sanctum? Et quod publica fama erat inter eos, quod Punzilupus erat de suis, & Credens eorum.

Gavinus de Sacca, qui stetit cum Domino Menaboue Parvo de Ferrara, in MCCLXXIV. die VI. intrante Aprili, juratus dicit, quod audivit Haereticus dicentes: Quidquid dicatur per Fratres, & per illos de Ecclesia Romana, Punzilupus fuit bene de nostra gente, & fuit bene noster Credens. Et de hoc erat publica fama inter eos.

Frater Mutinensis de Poenitentia, Notarius de Ferrara, in MCCLXXV. die VII. Februarii, juratus dicit, quod modo sunt XXVIII. anni, vel pauci anni plus, ut credit de tempore, quo ipse testis fuit praesens, ubi quondam Punzilupus de Ferrara super crimine Haeresis, de quo erat infamatus, juravit mandata Ecclesiae in manibus Fratris Aldevrandini Inquisitoris.

Frater Arasinus Pergamensis, Ordinis Praedicatorum, in MCCLXX. die VII. intrante Junio, dicit & confessus est verbo veritatis, quod quum esset de Conventu Pergamensi, quaesivit a quodam Mercatore Pergamensi, qui veniebat de Venetiis, quae nova erant in partibus illis, unde veniebat. Respondit; Bona; quia unus Sanctus apparuit Ferrariae. Cui quum dixisset: Hoc non est impossibile, dixit: Fratribus vestris, & Minoribus non placet, quia habebatur Suspectus de Haeresi.

Dominus Jacobinus Judex, in MCCLXXIII. die V. intrante Julio, juratus dicit, quod fama erat, & a pluribus audivit, quod Punzilupus saepe visitabat Haereticos, qui erant in Romandiola, & maxime Arimini.

A Et quod nuper ante mortem suam visitaverat quemdam Episcopum Haereticorum.

Ad hoc etiam facit, quod dicitur infra in Rubrica. Ibi dicitur, quod Punzilupus juravit, & captus est pro crimine Haeresis.

C A P. X.

B Quod Punzilupus relapsus fuit in crimen Haeresis, postquam juravit mandata Inquisitoris super eodem crimine.

C AD ostendendum, quod Punzilupus relapsus fuerit in crimen Haeresis, primo ostendendum est, quod ipse abjuravit Haeresim in manibus Inquisitoris. Secundo ostendendum est, quo tempore juravit. Tertio ostendendum est, quid post juramentum commisit in crimine Haeresis.

C A P. XI.

D Quod Punzilupus abjuravit Haeresim in manibus Inquisitoris, & tempus, quo juravit.

I N Christi nomine. Amen. Anno ejusdem Nativitatis Millesimo Duceptesimo Quinquagesimo Quarto, Indictione Duodecima, Ferrariae, die Secundo exeunte Martio: in loco Fratrum Praedicatorum de Ferrara; praesentibus testibus vocatis & rogatis, Dondeo de Magnano, Albertino Guidonis Dente, Benevenuto de Belenzonis, Goffredo de Vassuris, Baldizone suo fratre, Vilano de Rasuris, Bonfiglietto suo fratre, & multis aliis. Ibiq; Armanus, qui praenomine dicitur Punzilovo, de Contrata Sancti Pauli de Ferraria, pro eo quod esset diffamatus de Haeresi, & propter hoc citatus, venit ad

ad praesentiam Fratris Aldevrandini Prioris Fratrum Praedicatorum de Ferraria, & Fratris Aegidii, Inquisitorum Haereticae pravitatis in Provincia Lombardiae ex auctoritate Apostolica. In quorum manibus dictus Armanus sive Punzilupus abjuravit omnem Haeresim, & juravit mandata Ecclesiae, & doctorum Inquisitorum, & dicere veritatem super iis, de quibus fuerit interrogatus, & sub poena Centum Librarum Ferrariensium. Quae poena toties committatur, & possit exigi cum effectu, quoties inventus fuerit veritatem non dixisse, & fecisse contra ea, quae per eum abjurata & promissa sunt. Et pro iis omnibus observandis &c.

C A P. XII.

Quod Punzilupus postquam juravit, commisit in crimine Haeresis.

AD ostendendum, quod Punzilupus, postquam juravit, commisit in crimine Haeresis, sciendum est, quod Punzilupus mortuus est in MCCLXIX. die XVI. Decembris. Et per immediate praecedentem Rubricam probatur, quod ipse in MCCLIV. die II. exeunte Martio juravit super crimen Haeresis. Si ergo conferatur tempus mortis ad tempus, quo juravit, constat, quod juravit quindecim annis, antequam moreretur. Infra quod tempus commisit in crimen Haeresis omnia infrascripta. Si infrascriptae Rubricae in locis suis, & dicta testium diligenter inspiciantur, & conferatur tempus eorum, quae dicuntur, ad tempus, quo Punzilupus juravit, & ad tempus, quo dictus Punzilupus mortuus est, invenietur, quod Punzilupus in crimine Haeresis comisit omnia infrascripta. Quod Punzilupus, postquam juravit, fuit Credens Haere-

Aticorum. Quod Punzilupus, postquam juravit, fuit de Secta Ecclesiae de Bagnolo. Quod postquam juravit, pluries adoravit, & fecit reverentiam Haereticis, secundum eorum ritum. Quod, postquam juravit, dixit, quod in Fide Romanae Ecclesiae non erat salus, sed in solis Haereticis. Quod male sensit, & male loquutus est de Corpore Christi. **B** Quod dedit & accepit Consolamentum ab Haereticis secundum eorum ritum. Quod habuit familiaritatem, conversationem, colloquutionem, & amicitiam cum Haereticis, & visitavit eos. Quod loquutus est verba haeretica, dicendo male & detrahendo Ministris Ecclesiae, appellando eos Daemones & Lupos rapaces, pro eo quod ipsi persequuntur bonos homines, idest Haereticos, & commendando Haereticos, appellando eos bonos homines, blasphemando & detestando iustitiam, quae fit de Haereticis, dicendo per verba sua, quod peccatum erat comburere bonos homines, idest Haereticos. Quod diffamatus fuit de Haeresi. Quod sociavit Haereticos. Quod fuit receptator Haereticorum.

C A P. XIII.

Quod Punzilupus fuit Nuntius Haereticorum, & portavit quibusdam panem benedictum ab Haereticis.

Domina Trivisana mater Domini Gabrielis, in MCCLXX. die XI. intrante Augusto jurata dixit, quod habuit quemdam suum patrum, qui vocabatur nomine Cazzator, qui erat Catharus. Et dicit, quod stetit cum eo per V. annos. Et dicit, quod Domina Bonele uxor quondam Domini Bonincontri de Piscaria attendebat Catharis illo tempore. Tamen credit, quod non attendat modò eis. Et dicit, quod Punzilupus portabat dicto patruo suo panem.

panem benedictum Catharorum. Et ipsa comedit de illo pane, quem dabat ei praedictus patrus. Item dicit, quod ille, qui portabat praedictum panem Catharorum, vocabatur inter Catharos Punzilupus, quem vidit postea in praedicationibus.

Dominus Gabriel de Tabula in MCC-LXXXV. die VII. Februarii, juratus dicit, quod modo sunt viginti sex anni & ultra, ut credit de tempore, quod ipse vidit pluries, quod Haeretici miserunt matri ipsius testis, quae vocabatur Domina Trivisana, quae erat Credens Haeticorum, panem benedictum, secundum eorum ritum in festo Nativitatis & Paschae. Et ipse testis frequenter comedit de pane illo. Item dicit, quod semel vidit, quod quondam Armannus, qui alio nomine dicitur Punzilupus de Ferrara, portavit panem benedictum ab Haeticis secundum praedictum ritum ad domum praedicti testis, & ipsum dedit matri praedicti testis, vidente ipso teste. Et ipsemet testis comedit de illo pane.

Zunta Marzarius, qui fuit Haeticus, in MCCLXX. die VI. exeunte Novembri, juratus dicit, quod quando Arrivabene Haeticus erat in carcere Ferrariae, tunc Punzilupus venit ad eum Zuntam ex parte praedicti Arrivabene, & petiit ab eo quosdam denarios ex parte dicti Arrivabene. Et dixit ea insignia, secundum quod dictus Arrivabene debebat habere dictos denarios ab ipso Zunta.

G A P. XIV.

Quod Punzilupus sociavit Haeticos.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haeticorum, in MCC-LXXXIV. die penultimo mensis Novembris, jurata dicit, quod Punzilupus

A duobus annis vel circa ante mortem ipsius duxit scienter Lanfrancum Haeticum ad domum habitationis ipsius testis in Civitate Ferrariae. Et tunc ipsa testis fecit reverentiam dicto Haetico, vidente & praesente dicto Punzilupo. Et quum dicta testis quaereret a dicto Lanfranco, qui esset ille homo, quem duxerat secum, respondit dictus Lanfrancus: Non timeatis, quia ipse est verus amicus nostrae gentis &c. Item dicit, quod circa idem tempus Punzilupus duxit ad domum ipsius testis scienter Helycam Haeticam, & dixit: Ego duco vobis istam bonam mulierem, quae rogavit me, ut ducerem eam ad vos. Et tunc dicta Haetica dixit Punzilupo: Eatis cum Deo, quia ego volo remanere heic. Et ipse Punzilupus, antequam recederet, fecit eidem Haeticae reverentiam &c. Item dicit ipsa testis, quod audivit a praedictis Haeticis, quod Punzilupus associabat eos per Civitatem Ferrariae, quando indigebant, & quod serviebat eis de rebus ac bonis suis.

D Magister Ferrarinus de Lignamine, in MCCLXX. die VIII. intrante Augusto, juratus dicit, quod Punzilupus erat Credens Haeticorum, & diligebat eos, & vidit eum uti & stare cum Martino de Campitello, quando ducebatur ad ignem usque ad ripam Padi, flendo. Et audivit ipsum Punzilupum dicentem, quod Fratres Minores & Eremitae erant mali homines.

G A P. XV.

Quod Punzilupus fuit receptator Haeticorum.

Domina Veneria, quae fuit Credens Haeticorum, in MCCLXXXIV. die penultimo mensis Novembris, jurata dicit duobus annis vel circa ante mortem

mortem Punzilupi, quod ipse Punzilupus duxit scienter ad domum habitationis ipsius testis Lanfrancum Haereticum &c. (*) Et dixit dicta Helyca ipsi testi: Iste Punzilupus est bonus amicus noster, & associat me pro negotiis meis per Civitatem, & receptat me in domo habitationis suae, quando indigeo, & servit mihi de rebus suis.

Albertinus, qui fuit Haereticus, in MCCLXXIII. die III. intrante Augusto, juratus dicit, quod Punzilupus & uxor sua pluries receptaverunt eum in domo sua & alios quam plures Haereticos Consolatos, sicut ipsi eidem referebant.

Dominus Jacobinus Judex, in MCCLXXIII. intrante Januario juratus dicit, quod audivit dici, quod Punzilupus receptabat in domo sua aliquos ribaldos, & tamen latenter praeparaverat hospitium illud ad recipiendum Haereticos Consolatos, a quibus munuscula recipiebat.

Nicolaus filius quondam Domini Asiati de Brixia, in MCCLXXXVIII. die IV. exeunte Aprili, juratus dicit, quod modò sunt octo anni vel circa, quum esset Officialis Inquisitoris pro Communi Veronensi, & tunc essent multi Haeretici de Sermione capti, dictus testis ad sermonem Fratris Aldrovandini Ordinis Praedicatorum tunc Inquisitoris, petiit ab Inquisitore, qui tunc faciebat Officium Veronae, si aliquid invenisset a dictis Haereticis de facto Punzilupi. Qui Inquisitor respondit dicto testi, tamquam Officiali suo &c. Item dixit dictus Inquisitor, quod per alios Haereticos multos, quos ceperat, invenit per eorum confessiones, quod dictus Punzilupus erat receptator Haereticorum in Civitate Ferrariae. Et quod Nuntios Haereticorum, qui transi-

Tom. XII.

(*) uti supra in praecedenti Capitulo.

A bant per Ferrariam recipiebat. Et ista audivit ipse testis ab ipso Inquisitore pluries.

C A P. XVI.

Quod Credentes Haereticorum veniebant ad Punzilupum, faciebant ei reverentiam post mortem ipsius.

B **G** Ratius Pergamensis, qui stat Ferrariae, in MCCLXX. die XII. intrante Decembri, juratus dicit, quod tempore, quo mortuus fuit Punzilupus, quidam venerunt de Pergamo, qui hospitati sunt in domo sua. Inter quos erant quidam Haeretici; unus quorum simulavit se esse mutum & postmodum liberatum. Quum tamen bene sciat ipse testis, quod ante non erat mutus, nec consueverat esse. Et dicit, quod multi de Credentibus Haereticorum de Pergamo, quos bene cognoscebat, venerunt Ferrariam, causà videndi opera Punzilupi. Et faciebant ei magnam reverentiam.

D **F**rater Atasius de Pergamo Ordinis Praedicatorum, in MCCLXX. die XII. intrante Januario, dicit verbo veritatis, quod quum esset de Conventu Ferrariae, vidit multos Credentes Haereticorum, qui numquam consueverant ire ad Ecclesiam, venire ad Corpus Punzilupi, portantes vota, & gloriantes de Punzilupo, quod unus de suis factus esset Sanctus.

E **E**x hoc complurium testium Examine colligimus, Catharorum, Patarenorum, seu Manichaeorum Haesim, Saeculo Christi Tertiodecimo virus suum nedum late in Civitate Ferrariensi effudisse, sed & pestiferà contagione suà Mantuanam, Veronensem, Bergomensensem, Vicentinam M m Urbes,

Urbes, ac Sermionis Oppidum infecisse, atque per Romandiolam radices protendisse, & Arimini praesertim domicilium sibi quaesivisse. Illud etiam hinc facile discimus, Haereticis iis nimirum *Episcopos* per eas Civitates & loca non defuisse, ac insuper alios nequissimae eorum Sectae Ministros, *Filios Majores* puta (quos fortasse veluti *Episcoporum Vicarios* opinari non immerito quis possit) *Visitatores*, *Nuntios*, & *Quaestores*. Certe *Capitulo Secundo* & *Septimo* memoratum videas *Johannem de Casalotto*, circiter Annum Christi *MCCCLVIII*. Mantuae agentem *Episcopum Haereticorum*. Sectae de *Bagnolo*, & circiter Annum *MCCLXVII*. in Urbe *Veronensi* *Albertum Episcopum Sectae de Bagnolo*, in *Sermione* vero degentem Anno *MCCLXXIII*. *Laurentium Episcopum Haereticorum*. *Capitulo* eodem *Septimo* occurrit identidem *Bonaventura Belasmagra Episcopus Haereticorum*, qui *Veronae* morabatur circiter Annum *MCCLXVIII*. In *Capitulis Secundo* & *Sexto* memorantur *Dominus Michaël*, qui est *Filius Major* in ipsa secta *Bagnolensium*, & *Albertinus Ferrariensis*, qui & ipse erat *Filius Major* & *Visitor* eorum in dicta Secta de *Lombardia*. *Pungilupum* quoque triplici, dum vivebat officio, *Quaestoris* scilicet, *Visitatoris*, ac *Nuntii Haereticorum*, perfunctum fuisse satis constat ex *Capitulo Tertio*, ubi *Bonmercatus* testis affirmat, quod dum ipse *haeret*

A cum *Haereticis*, contigit *Pungilupum* transire, *Quaerendo panem pro Carceratis*, *Catharis* nempe, in *Catholicorum* carceribus detentis. *Capitulo* autem *Septimo* dicitur *Armannus* ipse saepe *Visitasse Haereticos*, qui erant in *Romagnola*, & maxime *Arimini*. Ita quum de *Ariminensi Civitate Ferrariam* redisset *Pungilupus*, is idem testatus fuit, in *Arimino* tunc extitisse multas domos *Patarenorum*; quas ego (ajebat) bene cognosco, quia habent aliqua signa, per quae cognosco eas: verum a *Magistro Johanne Ministro Fratrum de Poenitentia* rogatus, ut eas sibi indicaret, respondit: *Hoc ego nolo facere*. *Nuntium* quoque *Haereticorum* egisse eundem *Armannum* legimus in *Capitulo Duodecimo*, ubi habetur, quod *Pungilupus* portabat patruo *Dominae Trivisanae* panem benedictum *Catharorum*; & in *Capitulo Quindecimo* *Nicolaus Brixianus* testatus est, *Pungilupum* *Nuntios Haereticorum*, qui transibant per *Ferrariam*, hospitio recepisse. Ceterum quid peractis ejusmodi *Examinis Actibus*, sacrae *Inquisitionis* tribunal constituerit sententia ipsa prodet, quam e *Prisciani Libris* *Mstis* descriptam coronidis loco subijcere placet; utpote quae in *Historia Ecclesiastica* suum locum exigere possit. Cum his confer, quae *Bernardus Guidonis* in *Vita Bonifacii VIII*. Tomo III. pag. 671. *Re-*
rum *Italicarum* de *Armano* scripsit.

Sententia damnationis prolata in Armannum Pungilupum Haereticum, Anno 1301.

IN Christi Nomine. Amen. Noverint universi, praesentes Literas & Sententiam inspekturi, quod nos Frater

Guido Vicentinus, Ordinis Praedicatorum, Inquisitor Haereticarum pravitatis in provincia Lombardiae, & Marchia
Ja-

Januensi, a Sede Apostolica deputati, existentes in Urbe, & in Curia Romana, a sanctissimo patre domino nostro, Domino Bonifacio Papa VIII. recepimus Literas, quarum tenor talis est.

Bonifacius Episcopus, servus servorum Dei, Dilecto filio nostro Guidoni de Vicentia Ordinis Praedicatorum, Inquisitori pravitatis Haereticæ in provincia Lombardiae per Sedem Apostolicam deputato, salutem, & Apostolicam benedictionem. Etsi multis & arduis, quæ jugiter in amplum Romanae Curiae alveum undique confluunt, quasi torrens, occupemur negotiis & distrahamur, illa tamen nos acrius stimulant, urgentque propensus mentem nostram, quæ statum & favorem Catholicae Fidei respicere dignoscuntur. Propterea multiplici reddimur attentione solliciti, ut ad ea celeriter & efficaciter exsequenda operosæ solitudinis studium per nos & alios, de quorum probitate confidimus, impendamus. Ab olim siquidem ad nostrum pervenit auditum, quod, quum quondam Armannus, dictus Punzilupus de Ferraria, Laicus, fuisset, dum viveret, de Crimine Haeresis multipliciter diffamatus, quondam Fratres Aldebrandinus, & Aegidius Ordinis Praedicatorum, tunc Inquisitores pravitatis Haereticæ in Provincia Lombardiae, per Sedem Apostolicam deputati, eum propter hoc ad suam praesentiam evocarunt. Qui tandem coram eis personaliter constitutus, omnem Haeresim penitus abjuravit, corporali nihilominus praestito juramento, quod super iis, de quibus ipsum interrogari contingeret, reserret plenius veritatem. Qui subsequenter ab iisdem Inquisitoribus requisitus asseruit, & confessione spontanea reseravit, quod duobus Haereticis devote ad orationis praestandum ossequium, honorem reverentiae humilis, secundum morem Hae-

A reticorum ordinatum in tabulis, duxerat impendendum. Quodque de glorioso Corpore Jesu Christi opprobria plura protulerat, fueratque multimode obloquutus. Sed hujusmodi ejus gravis quantumlibet & horrenda confessio nullius punitiois seu poenae acedinem pertulit, & absolutionis cujuslibet gratiam recepit. Praefatus quoque Armannus per erroris viam grandinis more quodam horribili, redire ad vomitum nullatenus erubescens, propriamque salutis oblitus, juramenti ab ipso, sicut praemittitur, praestiti religione contempta, multa postmodum gravia, multaque scelestia in derogationem divini Nominis, ejusque injuriam & contemptum committere non expavit, in abjuratam Haeresim praesumptione damnabili relabendo, ac insuper pluribus dolosis inserviens, & operibus deceptionis insistens, quia sanctae conversationis & vitae, dum viveret, indicia praetendebat, quamquam sub agni specie, lupi astutiam gereret, ac suo quodam pietatis aspectu, impietatis nequitiam occultaret, quum tandem naturae debitum apud Ferrariam persolvisset, & ad clamorem Populi, quem juris ignorantia sive facti a tramite rectitudinis detinebat, traditus solemniter extitit in Ferrariensi Ecclesia Ecclesiasticae Sepulturae. Quumque tantae ac tam gravis temeritatis excessus ad ejusdem Fratris Aldebrandini Inquisitoris notitiam pervenisset, ipse Frater Archipresbytero & Capitulo ejusdem Ecclesiae duxit districtius injungendum, ut sublato cujuslibet difficultatis obiectu, ejusdem Armanni Corpus effodere vel extumulare curarent, ipsumque procul ejicerent extra Ecclesiam supradictam. Et quia praefati Archipresbyter & Capitulum, ejusdem Inquisitoris parere in hac parte mandatis contumaciter contemserunt, Inquisitor ipse in eundem Archipresbyterum &

nonnullos de Capitulo supradicto excommunicationis sententiam exigente iustitiâ promulgavit, & eorum Ecclesiam Ecclesiastico supposuit Interdicto. Postmodum autem, quum per appellationem Archipresbyteri & Capituli praedictorum huiusmodi negotium tempore felicitis recordationis Gregorii Papae X. praedecessoris nostri fuisset ad Sedem Apostolicam devolutum, praedecessor ipse pia memoriae Nicolao Papae III. praedecessori nostro, tunc Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diacono Cardinali, praefatum commisit negotium terminandum. Sed eodem praedecessore Gregorio, quasi per modici temporis spatium humanis rebus exempto, negotium ipsum non potuit terminari. Successu vero temporis, quum recolendae memoriae Honorius Papa IV. praedecessor noster assumtus in Summum Pontificem exstitisset, dilectus filius Frater Florius ejusdem Praedicatorum Ordinis, qui eidem Fratri Aldebrandino in huiusmodi Inquisitionis officio fuit per ejusdem Sedis providentiam subrogatus, ad praefatam Sedem huiusmodi occasione negotii se personaliter conferens, negotium ipsum in ejusdem Honorii praedecessoris praesentia duxit publice proponendum. Idemque praedecessor negotium ipsum, bonae memoriae Bernardo Episcopo Portuensi audiendum commisit oraculo vivae vocis. Qui ejus beneplacitis se coaptans, usque ad relationem faciendum, studuit in ipso procedere diligenter. Sed post Honorii praedecessoris obitum, negotii memorati relatio non exstitit subsequuta.

Tu verò post nostrae promotionis auspicia personaliter ad Apostolicam Sedem accedens, praelibatum negotium in nostra & Fratrum nostrorum praesentia

A | seriose proponere curavisti. Nosque, illo benigne audito, ejusque statu solícite intellecto, praefatos Archipresbyterum & Capitulum, omnesque alios, qui sua credebant interesse, per venerabilem Fratrem nostrum Ferrariensem Episcopum citari mandavimus, ut infra certi temporis spatium, in nostris super hoc confectis Literis comprehensum, post citationem ipsius, per se vel Procuratorem idoneum, se nostro conspectui praesentarent, facturi, & recepturi etiam super iis, quod iustitia suaderet. Memorati verò Archipresbyter & Capitulum, quemdam ipsius Ferrariensis Ecclesiae Clericum propter hoc ad nostram praesentiam destinarunt. Qui eorum nomine, tamquam Procurator ipsorum, ad fores nostri Palatii, in quo tunc temporis morabamur, exstitit publice protestatus (*), quod idem Archipresbyter & Capitulum volebant, nec alio quatenus intendebant eundem Armannum, vel ejus famam defendere vel tueri, sive tecum occasione huiusmodi subire litigium quoquo modo; immo jura omnia, quae habebant, volebant omnino pro parte ipsius Armanni, nostro & Apostolicae Sedis examini & iudicio exhibere, ut eum absolvere vel condemnare, prout de beneplacito nostro procederet, curaremus. Idemque Procurator alium in hac parte sibi substituens, a Romana Curia illico se subtraxit. Nos autem auditis & plenius intellectis iis, quae acta seu facta fuerant in praemissis, dilecto filio nostro, Johanni titulo Sanctorum Marcellini & Petri Praesbytero Cardinali, huiusmodi duximus committendam, ut ipse citatis partibus audire summarie absque oblatione libelli, ac juris qualibet solemnitate curaret, nobis, nostrisque Fratribus relaturus ea, quae partes ipsae coram eo super praemissis ducerent

pro-

(*) Primam Procuratoris Canonorum Ferrariensium iudicalem Protestationem habes supra descriptam. Hic verò seriem indicatam alterius Protestationis eâ occasione factae.

proponenda. Qui tandem post habitum ab eo in hac parte processum, nobis & Fratribus ipsis, te tunc in nostra praesentia constituto, propositionem dictarum partium coram ipso factam repetere studuit diligenter. Nosque gerentes plenius cordi negotium, & volentes propterea majorem super hoc habere notitiam veritatis, praefato Cardinali venerabilem Fratrem Nicolaum Ostiensem & Velletrensem Episcopum, ac dilectum filium nostrum Guillelmum Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diaconum Cardinalem, auctoritate Apostolica duximus adjungendos, ut omnes insimul praetatum negotium solerter & exacte discutere, & examinare solícite procurarent, praesertim quo ad confessiones & abjurationes factas per Armannum praedictum; ac etiam quo ad attestaciones & probationes contra eundem factas & habitas, sicut superius est expressum: ipsamque de praedictis summarie, pleneque per eos veritatem elicitam nobis seriósius aperirent, nos & fratres nostros praedictos eorum fidelibus in hac parte relatis iis plenius informando. Praenominati verò Cardinales hujusmodi commissione recepta, super jam dicto negotio juxta ipsius commissionis tenorem serventer & exacte procedere curaverunt, nobis & dictis Fratribus postmodum ea, quae ipsorum in hac parte comperit curiosá solertia, referantes. Quum itaque de tuae probatae circumspéctionis industria & experta prudentia solidaeque fidei puritate, fiduciam geramus in Domino specialem, firmaque nobis credulitas suggerat, quod ea, quae tibi exequenda commitemus, ad effectum solícite perducentur, discretioni tuae per Apostolica scripta districte praecipiendo mandamus, quatenus ad celere & omnimodam ipsius expeditionem negotii, non obstantibus quibuscvis appellacionibus & processibus super eo, vel

A ipsius occasione per quoscunque hactenus habitis sive factis, de consilio venerabilis Fratris nostri Johannis Bononiensis Episcopi, & dilecti filii Fratris Ramberti de Bononia Ordinis Praedicatorum, a te petito & obtento ab eis, quibus super hoc nostras Literas destinamus, libere, solerter, ac secure procedere non postponas; sic te in iis prudenter & provide habiturus, ut propter divinae retributionis praemium, tibi proinde proventurum, famae tuae praekonium incrementa suscipiat, & Apostolicae Sedis favorem & gratiam uberiorius merearis.

Datum Laterani XIII. Kalendas Januarii, Pontificatus nostri Anno Sexto.

C Praefatis itaque Literis humiliter & devote susceptis, & eis studiose perlectis, ac solícite intellectis, Apostolica mandata volentes cum diligentia adimplere, & ea cum debita obedientia executioni mandare, post recessum nostrum de Curia supradicta, pervenientes Bononiam venerabili patri Domino Fratri Johanni, Dei gratia Bononiensi Episcopo, & Fratri Ramberto de Bononia Ordinis Praedicatorum, personaliter & simul inventis Bononiae in Episcopali Palatio, ejusdem sanctissimi patris, & Domini nostri, Domini Bonifacii Papae VIII. Literas illas praesentavimus per nos ipsos, quarum tenor talis est.

E Bonifacius Episcopus, servus servorum Dei, venerabili Fratri Johanni Episcopo Bononiensi, & dilecto filio Ramberto de Bononia Ordinis Praedicatorum, salutem, & Apostolicam benedictionem. Probitatis merita grandia & virtutum dotes multiplices, quibus vos Dominus decoravit, quae non solum fama laudabilis publicat, sed etiam fide dignorum assertio profitetur, benigna consideratione pensantes, firmam spe ducimur in iis, quae vobis committimus, ut prudenter & solerter vos gere-

rere studeatis. Quum itaque dilecto filio Fratri Guidoni de Vicentia Ordinis Praedicatorum, Inquisitori haereticae pravitatis in provincia Lombardiae, per Sedem Apostolicam deputato certum negotium, quod Catholicae Fidei statum respicit & favorem, contra quemdam Armannum dictum Pungilupum de Ferraria Laicum, qui dum viveret, de crimine Haereseos exstitit multipliciter diffamatus, per nostras committimus Literas exsequendum; & velimus, ut ipse de consilio nostro, prout in eisdem exprimitur Literis, in negotio supradicto procedat: discretioni vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatenus praedicto Fratri Guidoni super eodem exsequendo negotio vestrum consilium, quod ille a vobis duxerit postulandum, sublato cujuslibet difficultatis obstaculo, liberaliter impendatis, sic vos in hoc efficaciter habituri, ut devotionem vestram dignis in Domino laudibus attolamus.

Datum Laterani XIII. Kalendas Januarii, Pontificatus nostri Anno Sexto.

Sicut de praesentatione praedictarum Literarum constat per publicum Instrumentum scriptum per Albertum quondam Carbonis Notarium de Bononia. Ulterius per dictam praesentationem a praedictis Domino Fratre Johanne Bonouienfi Episcopo; & Fratre Ramberto secundum Apostolicum mandatum, consilium per nos ipsos petivimus & requisivimus fideliter, & instanter. Quorum consilio liberaliter ab eis habito & obtento, sicut patet per publicum instrumentum scriptum per supradictum Albertum Notarium Inquisitiones & processus factos, habitos, & inventos contra quondam Armannum, dictum Pungilupum de Ferraria, Laicum; item abjuratorem, & confessionem dicti Armanni sive Pungilupi coram duobus Inquisitoribus in udi cio factas; item probationes & at-

testationes factas, habitas, & inventas contra dictum Armannum sive Pungilupum; item ex alia parte quasdam scripturas, in quibus contineri videbatur, quod per dictum Armannum sive Pungilupum, seu meritis ejus, fuissent facta quaedam Miracula; & quod ipse Armannus sive Pungilupus, dum viveret, fuisset quibusdam Sacerdotibus sua peccata confessus: praedicta, inquam, omnia & singula cum studio multo & consilio magno discussimus & examinavimus diligenter; & manifeste ac legitime invenimus, dictum Armannum sive Pungilupum tam per suam confessionem, quam etiam per attestaciones legitimas fuisse, & extitisse, dum viveret, Credentem, fautorem, defensorem, & receptatorem Haeticorum, & irritum longo tempore crimine haereticae pravitatis, & perjurum, ac ipso jure excommunicatum, & relapsum in haeresim abjuratam, & numquam postea reconciliatum fuisse Ecclesiasticae unitati, & mortuum in erroribus & perfidia haereticae pravitatis absque ulla poenitentia, & Ecclesiastico sacramento, ut de praedictis omnibus & singulis ex forma ipsius Inquisitionis apparet. Unde visis & examinatis processibus habitis in Curia supradicta, tam coram summo Pontifice, quam etiam coram Cardinalibus, quibus superius Summus Pontifex processus, & inquisitiones praedictas examinandas commisit: visis etiam citationibus, & requisitionibus factis de Archipresbytero & Canonicis Ecclesiae Ferrariensis, & de aliis omnibus, qui sua crederent interesse, ut comparent coram praedictis, facturi & recepturi, quod ordo rationis exigeret, & terminis assignatis eisdem seu Procuratoribus eorumdem, ut dicerent, allegarent, proponerent, & probarent quicquid ad excusationem & defensionem praedicti Armanni sive Pungilupi spectare

re credebant; nec appaeruit, dictum Archipresbyterum & Canonicos de Ferraria, vel aliquos alios, aliquam excusationem legitimam seu defensionem pro dicto Armanno sive Pungilupum fecisse, nec contra Inquisitionem praedictam aliquid legitime ostendisse: Visis & diligenter examinatis actis inquisitionis praedictae, petitoque, habito & obtento super praedictis consilio diligenti praedictorum venerabilis Patris Domini Fratris Johannis Episcopi Bononiensis, & Fratris Rámberti de Bononia Ordinis Praedicatorum, sicut patet per publicum Instrumentum scriptum per supradictum Albertum Notarium; Habito etiam & obtento solerti consilio aliorum multorum Sapientum, Professorum, & Doctorum in jure Canonico, & Civili, scilicet Domini Bernardi Bojardi Canonici Xantonensis, Domini Papae Capellani, & ipsius Sacri Palatii Causarum Auditoris, & Professoris juris Canonici, & Civilis, Domini Guillelmi Ascurfii Sacristae Caturcensis, Domini Papae Capellani, & ipsius sacri Palatii Causarum Auditoris, Juris Canonici & Civilis Professoris, Domini Altegradi de Lendenaria Canonici Ravennatensis, Domini Papae Capellani, & ipsius sacri Palatii Causarum Auditoris, Doctoris in Jure Canonico, Domini Guillelmi de Beroa Pergamensis, Professoris in Jure Civili, Domini Porrini de Casulis, Professoris in jure Civili, sicut de praedicto Consilio scripto & sigillato sigillis dictorum Sapientum patet per publicum Instrumentum, scriptum per Nicolaum Raynerii de Interamnis Notarium; Habita etiam deliberatione plenaria per nos ipsos, praedictis Archipresbytero, Canonicis, & Capitulo de Ferraria, & aliis, qui sua crederent interesse prius legitime citatis ad sententiam audiendam.

A Christi nomine invocato, Apostolicâ auctoritate, qua fungimur ex speciali commissione & mandato praefati Sanctissimi patris & domini nostri, Domini Bonifacii Papae VIII. pro tribunali sedentes, in his scriptis sententiamus & diffinitive pronuntiamus, saepe dictum Armannum sive Pungilupum longo tempore fuisse, & extitisse dum viveret, Credentem, Fautorem, Defensorem, & Receptatorem Haereticorum, & irretitum crimine Haereticae pravitatis, ac perjurum, ac recidivam fecisse, ac fuisse relapsum in Haeresim abjuratam, & ipso jure excommunicatum, & numquam postea fuisse reconciliatum Ecclesiasticae unitati, & mortuum esse in perfidia & erroribus Haereticae pravitatis absque ulla poenitentia, & Ecclesiastico Sacramento, & incurrisse omnes poenas Canonicas & legitimas contra hujusmodi institutas. Et ipsum Armannum sive Pungilupum, licet defunctum, judicamus & condemnamus secundum Canonicas sanctiones, tamquam Haeticum, & relapsum in Haeresim abjuratam, & memoriam ipsius Armanni sive Pungilupi perpetuae damnationi subicimus. Et Corpus ejus profanum & ossa extumulari, & extra Ecclesiam projici, & ignibus concremari. Et ipsum Armannum sive Pungilupum de cetero a nemine credi, vel reputari, nominari, seu appellari Sanctum, vel bonum hominem, vel amicum Dei, sed potius perfidum Haeticum, sub excommunicationis poena firmiter praecipimus, & mandamus. Et insuper Arcam lapideam, in qua reposita sunt, vel esse consueverunt ossa, seu Corpus ipsius Armanni sive Pungilupi, & Altare constructum juxta Arcam praedictam, cum omnibus & singulis sustentamentis & appendiciis, ad Arcam & Altare praedicta

dicta spectantibus, dirui, destrui, & penitus dissipari, ita quod de cetero nullis possint esse usibus apta, sine ulla spe reaedificationis, praecipimus & mandamus. Omnes etiam sculpturas, imagines & figuras, factas, & inventas ad reverentiam & honorem dicti Armanni sive Pungilupi in Ecclesia Majori de Ferraria, & in omnibus & singulis aliis Ecclesiis Civitatis Ferrariae & districtus, & in quibuscumque etiam aliis locis invenirentur vel apparerent praedictae sculpturae, statuae, imagines, vel figurae, per illos, in quorum Ecclesiis vel locis sunt, destrui, abradi, & penitus dissipari infra decem dies, postquam tenor praesentis sententiae eis fuerit manifestus, seu postquam pervenerit ad notitiam eorundem. Et insuper omnia, & singula vota oblata, posita, vel appensa ad reverentiam & honorem dicti Armanni sive Pungilupi in quacumque Ecclesia vel loco invenirentur vel apparerent, per illos, in quorum Ecclesiis vel locis sunt, tolli & auferri, ac in alios pios usus deputari, in virtute Spiritus Sancti, infra scriptum terminum decem dierum praecipimus & mandamus. Praeterea ipsius Armanni sive Pungilupi bona omnia mobilia, & immobilia, jura, nomina, & ditiones reales, & personales, quaecumque, ubicumque, & apud quoscumque sint vel appareant, a tempore perpetrati sceleris per eundem Armannum sive Pungilupum pronuntiamus, secundum Canonicas sanctiones, deductis prius oneribus, Inquisitionis officio confiscata, & decernimus applicata. Omnes etiam contractus, & cujuscumque generis alienationes de dictis bonis a tempore contractu criminis per ipsum Armannum sive Pungilupum, vel per quoscumque alios nomine & vice ejus factos seu factas cuicumque personae, Collegio, Universitati, vel Loco, cassandos, sive cas-

A sandas, & irritandos sive irritandas esse pronuntiamus, atque cassamus & irritamus, & nullius firmitatis, momenti, roboris, aut valoris esse decernimus & sententialiter diffinimus.

B Ut autem praedicta sententia nostra, praecepta & mandata, debitum & intentum sortiantur effectum, & ut ignorantia nulli sit in excusationis velamen, vel occasionem praebet alicui delinquendi, auctoritate nobis commissa per Apostolicam Sedem in his scriptis monemus pro primo, secundo, & tertio termino peremptorio; & praecipimus omnibus & singulis habitatoribus Civitatis Ferrariae, & totius nostrae Inquisitionis, cujusque gradus, conditionis ac status seu dignitatis vel religionis existant, tam Clericis quam Laicis, masculis & feminis, Collegio & Universitati, ne quis verbo vel facto, publice vel private, directe vel indirecte per se vel per alium, ullo modo vel ingenio debeat vel praesumat dictae sententiae nostrae, seu praeceptis aut mandatis, vel aliis contentis in ea, contradicere, vel aliquatenus obviare, nec nobis vel officio nostro, aut in executione ipsius officii, seu dictae sententiae nostrae, vel praeceptis sive mandatis contentis in ea, ne libere, plenarie & secure executioni mandentur, aliquod impedimentum seu occasionem impediendi praestare, nec aliis contravenientibus dare aliquod consilium, auxilium, vel favorem. Si quis autem contra praedicta vel aliquod praedictorum scienter praesumpserit attentare, si fuerit universitas vel Collegium, terram ipsam & ejus Ecclesiam in his scriptis Ecclesiastico subicimus Interdicto. In singulares vero personas, cujuscumque status vel conditionis seu religionis existant, in his scriptis excommunicationis sententiam promulgamus. Si autem Clericus fuerit, privamus eum omni beneficio Ecclesiasti-

co, quod obtinere constiterit vel habere. Declarantes etiam, quemlibet contra praedicta vel praedictorum aliquod facientem, poenas incurrere infra scriptas, per rescripta & sanctiones Canonicas promulgatas. Constituit enim Apostolica Sedes, quod Potestas, Consul, Rector, seu quivis alius, qui Civitati praesit, qui contra praedicta venire tentaverit, praeter notam perjurii & perpetuae infamiae jacturam, ducentarum Marcarum poenam incurrat, quae irremissibiliter exigatur ab eo; nihilominus ut perjurus & infamis, & tanquam Haereticorum fautor, & de fide suspectus, officio & honore sui regiminis spoliatur; nec ulterius Potestas, Consul, seu Rector, habeatur in aliquo, aut de cetero ad aliquam dignitatem vel officium publicum ullatenus assumatur. Item quod praedicti vel quicumque alii contra praedicta vel aliquod praedictorum dederint auxilium, consilium, vel favorem, ex tunc ipso jure in perpetuum sint infames, nec ad publica officia vel consilia, vel ad eligendos alios ad hujusmodi, nec ad testimonium admittantur. Sint etiam intestabiles, ut nec testamenti liberam habeant factionem, nec ad hereditatis successionem accedere possint. Nullus praeterea eis super quocumque negotio, sed ipsi aliis respondere cogantur. Quod si fortè Judex extiterit, ejus sententia nullam obtineat firmitatem, nec causae aliquae ad ejus audientiam perferantur. Si fuerit Advocatus, ejus patrocinium nullatenus admittatur. Si Tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius penitus sint momenti. Quas poenas & multas omnes & singulas & alias ad negotium opportunas, contra rebelles & contumaces intendimus, Deo auctore, facere observari, invocando, si opus fuerit, auxilium brachii Saecularis, ut talis ac tantus error & abominatio deleatur,

A malorum nequitia reprimatur, nec aliquis de cetero tale quid vel consimile attentare praesumat, & veritas Catholicae Fidei semper in sua remaneat puritate. Nihilominus autem in omnibus praedictis & singulis mutandi, addendi, minuendi semel & pluries; prout de jure fieri poterit, quum nobis visum fuerit expedire, auctoritatem & facultatem nobis ac successoribus nostris plenariam reservamus. Omnibus autem & singulis, qui personaliter nobis adstiterint in negotio supradicto, & qui fideliter laboraverint, quod praedicta sententia nostra, & praecepta ac mandata in ipsâ contenta exsequutioni mandentur, & qui nobis ex animo in praedictis praestiterint consilium, auxilium, vel favorem, verè poenitentibus & confessis declaramus tres annos de injunctis sibi poenitentiis auctoritate Apostolica relaxatos.

Lata fuit supradicta Sententia in Capitulo Fratrum Praedicatorum de Ferraria, currente Millesimo Trecentesimo Primo, Indictione XIV. die XXII. Martii, praesente Domino Johanne Archipresbytero Majoris Ecclesiae Ferrariensis, Fratre Nicolao de Venetiis Priore in Conventu Ordinis Praedicatorum, Fratre Petro de Sclaveta Ordinis Praedicatorum Lectore in dicto Conventu, Fratre Guillelmo de Mainardis Ordinis Minorum, Fratre Ugolino Priore Fratrum Eremitarum de Ferraria, Fratre Bartholomaeo de Tarvisso ejusdem Ordinis, Fratre Uberto Priore Fratrum Carmelitarum de Ferraria, Domino Margarito Judice, Domino Petro de Sifante Judice, Domino Gerardino de Aurisici Judice, Domino Bonaventura de Conte Judice, Fratre Guillelmo de Judicellis, Fratre Bonaventura, specialiter ambobus de Ordine Sancti Dominici, Domino Ziliolo de Pignatone, Domino Henrico de Signorelli

lis Milite, Domino Francisco Campsore, Domino Vassallo Campsore, Benevenuto Notario de Tamagino, & Ferraresio Notario de Lambrusca, qui debet de hoc etiam simile facere Instrumentum, ad haec vocatis & rogatis.

Ego Rolandinus de Sancta Cruce Notarius dicti Domini Inquisitoris, de ejus mandato scripsi.

Die XXIII. Martii, in domo Officii Inquisitoris, sita in loco Fratrum Praedicatorum, praesentibus Fratre Bonifacio Ferrariensi de Ordine Praedicatorum, Millarino, & Olivero Barberio, Officialibus Officii Inquisitoris, Benevenuto de Tamagnino Notario, Fratre Albertino de Placentia Converso Ordinis Praedicatorum, reverendus vir Dominus Frater Guido Vicentinus Ordinis Praedicatorum, Inquisitor Haereticae pravitatis in Provincia Lombardiae & Marchiae Januensi, a Sede Apostolica deputatus, praecepit Domino Militi Domini Gerardi de Enzola, Potestatis Ferrariae, nomine & vice dicti Domini Potestatis, quod hinc ad tertium diem mandare debeat exsequutioni Sententiam latam per ipsum Inquisitorem contra quondam Armannum, sive Pungilupum, qui sepultus est in Ecclesia Ferrariensi, in iis, quae tangunt officium Domini Potestatis, contentis & expressis in dicta sententia. Quae sententia lecta fuit coram dicto Milite, & testibus praescriptis de mandato dicti Inquisitoris ibi praesentis. Et hoc sub poena contenta & contentis in Sententia supradicta.

At ne haec quidem vides insimulatum, damnatumve Armannum Haereticum ob ullum carnalis libidinis crimen, quum tamen illius Sectam hoc etiam nomine multi olim traduxerint. Neque Armannum satorem fuisse sectae Fraticellorum (quod alii

A opinati sunt) ex his intelligere possumus. Quod certum est, circiter eadem tempora famam impietatis & sectatores non paucos sibi conciliavere Gerardus Secarellus Parmensis, tum Dulcinus ejus discipulus, qui Anno MCCCVII. gravissimis turbis per Vercellensem agrum suscitatis, Catholicorum tandem armis dejectus fuit.

B Certiora documenta de illius Haeresi ac Tragoedia, vide in Tomo IX. Rerum Italicarum, a me edita: ibique consule, quae erudite in Notis addidit Clariss. Saxius Ambrosianae Bibliothecae Praefectus. Ego vero in Praefatione animadverti, eodem quoque Haereticos, immo & reliquos id genus, a plerisque Scriptoribus depingi, veluti in omnium libidinum coeno volutatos, quum tamen synchroni Auctores execrandum hoc facinus nusquam eis objiciant. At sensim post Annum Christi MCCC. coepit decrescere ejusmodi Sectarum pestilentia, quas tamen unam Sectam sub variis nominibus, & parum diversae doctrinae appellare possis.

C Et curâ praecipue sacrorum Inquisitorum factum est, ut nullus deinceps a Catholicâ Fide deficiens assclas per Italiam diu haberet, nulla Haeresis aut noviter procusa, aut renovata apud Italos radices amplius egerit. Sed quando supra memoratum mihi fuit Opusculum Gregorii cujusdam in Ambrosiana Bibliotheca adservatum, atque illuc ex Bobiensi Coenobio translatum, juvat haec indicare, quae ille argumenta pertrahet, ut inde agnoscat, quibus deliramentis olim Patereni, sive Manichaei oblectarentur. Quis fuerit iste Gregorius, quove tempore scripserit, decernere non ausim. Quum tamen offerbuisset videamus hanc pestem praesertim Seculo vulgaris Epochae Tertio-

tiodecimo, ad ea tempora spectare, | A | Codex ante annos tercentos quinquaginta exaratus mihi videbatur.

Specimen Opusculi, quod Gregorius quidam scripsit contra Manichaeos, qui Paterini dicuntur, circiter Annum 1240.

Pergente ad Occiduum Mundo, & instantibus perditis temporibus, quibus multi discedentes a Fide con-
fingunt sibi Sectam perditionis, congregantes sibi discipulos prurientes auribus, unusquisque fidelis, prout divisit Deus mensuram Fidei, in illos Haereticos debet insurgere, qui Paterini vocantur, & non in uno solo Articulo Fidei errant, sed in omnibus. Dicunt enim Christum phantasma fuisse, non Hominem; & sic nec verè baptizatum, nec verè tentatum, non passum, non sepultum, non resurrexisse, non ascendisse credunt. De Personarum Trinitate male sentiunt, dicentes: Quod tres Personae post Judicium erunt una persona tantum, non attendentes illud Jacobi: Apud Quem non est transmutatio &c. Duos etiam Creatores, duo aeterna Principia, duos Deos constituerunt, unum visibilibus, alterum invisibilibus. Quid plura? In omnibus fidem corrumpunt. Ego autem, ut jam non dicam me murum pro domo Dei appositum, sed super muros Hierusalem, & auctoritates Evangelicas & Apostolicas ascendens, hos, quo insequentibus videbitis, lapides vivos contra jam dictos Haereticos projiciam. Qui autem me fortiores sunt, cominus illos potentioribus armis expugnent. Non enim putavi, me coram superni Regis praesentia excusandum, si hostibus suis, saltem prout possum, non resistam.

„ Incipit argumentum.

Ut Paterinis per hoc Opusculum via luceat resistendi, opponentium & respon-

dentium more, hinc Haereticum, inde Catholicum introducimus disputantes.

„ Capitula Libri.

1. De Creatore visibilibus, quem Paterinus a Diabolo, Catholicus a Deo esse dicit. Et de Unitate Dei. Sed Paterinus dicit etiam duos Deos, duoque Principia.
2. De Matrimonio, quod Catholicus approbat, Paterinus damnat.
3. De Patribus veteris Testamenti, & Scripturis eorum; quae Catholicus approbat, Paterinus damnat.
4. De Spiritibus hominum, quos Paterinus dicit esse Daemones: Catholicus verò novos à Deo novis insundi Corporibus.
5. De humanitate Christi, quam Paterinus phantasticam esse dicit, Catholicus veram consistetur.
6. De Johanne Baptista, quem Catholicus approbat, Paterinus damnat. Vel de Baptismo Aquae, & de Baptismo puerorum, quem Paterinus damnat.
7. De Oratione pro Defunctis, quam Ecclesia facit, Paterinus damnat.
8. De Carnis resurrectione, quam Ecclesia credit, Paterinus damnat.
9. De juramento, quod Paterinus penitus prohibet, Ecclesia recipit.
10. De poenis, quas Paterinus penitus in hoc Mundo fieri prohibet, sed Ecclesia recipit, & Regibus gladium materiale concedit.

11. De Excommunicatione, quam facit Ecclesia, sed Paterinus dicit fieri non debere.
12. De distinctione ciborum, quam facit Paterinus, sed Ecclesia non.
13. De Blasphemia Crucis, quam Paterinus facit, sed Ecclesia* veneratur.
14. De Miraculis & Signis visibilibus, quae Ecclesia facit, sed Paterinus dicit omnia esse a Diabolo.
15. De Blasphemia Ecclesiae, & ejusdem humili defensione.

Alterius Opusculi, itidem in Ambrosiana Bibliotheca adservati, atque illuc ex Bobiensi Bibliotheca translati, habenda est mihi mentio. In eodem quippe argumento versatur illius

A Auctor. Hic titulus Libro: *Tractatus Magistri G. Pergamenfis contra Catharos, & Pasagios*, in quo eorum confunduntur errores auctoritatibus & argumentis. Num Gregorius, an Guibertus, aut alio quoquam nomine Auctor nuncupatus fuerit, incertum est ex pessimo temporum illorum more, quibus unicâ primâ Literâ non raro signata videas nomina personarum. Non certe fuerit Guasparinus Barzizius Vir doctissimus, cujus aevo nulla ejusmodi Haereticorum deliramenta confutationem poposcere. Opusculum non ita breve, quamquam mutilus sit Codex: ibique solide, erudite etiam, Auctor in adversarios pugnat. En prima illius verba.

Specimen alterius Opusculi, quod G. Bergomensis contra Catharos & Pasagios elucubravit, circiter Annum 1230.

I Nutili quidem ac perniciosâ Scholasticarum quaestionum subtilitate pospositâ, eae potius Quaestiones & Sententiae, quae de rebus saluti necessariis fiant, quantâ possum diligentia pertractentur.

Errores confutati sunt. Haereticus dicit, Deum omnipotentem sola invisibilia & incorporalia creasse: Diabolum verò, quem Deum tenebrarum appellant, visibilia & corporalia creasse &c. Addunt Haeretici, duo esse Principia, unum Boni, scilicet Deum omnipotentem, alterum Mali, scilicet Diabolum. Item duas esse Naturas, unam bonam incorporalium a Deo omnipotenti creatam; alteram malam (scilicet Diabolum) & mala corporalia a Diabolo fuisse creata.

Haereticus ergo, qui dicebatur antiquitus Manichaeus, nunc verò Catharus appellatur, hanc suam opinionem nititur confirmare &c. Ajunt Haereti-

ci, Deum omnipotentem nec Legem Moysi, nec vetus Testamentum hominibus tradidisse, sed potius Deum tenebrarum; & nullum ante Christum salvatum fuisse &c. Praedictis iidem addunt Haeretici, quod Christus nec veram Carnem habuit, nec verè mortuus fuit, nec etiam veraciter resurrexit. Dicunt etiam, quod nulla sit omnimodo futura Resurrectio Carnis &c. Addunt, Christum neque Animam habuisse, in quo quidam alii non concordant Haeretici &c. His addunt, neminem in Conjugio posse salvari, exercendo opera conjugalia &c. Disto de Secta Catharorum, restat de Secta Pasagiorum. Dicunt enim, Christum esse primam & puram Creaturam: & vetus Testamentum esse observandum in solennibus & in Circumcisione, & in ciborum perceptione, & in aliis fere omnibus, exceptis in Sacrificiis &c.

Mihi etiam occurrit in Ambrosiana Bibliotheca MStus Tractatus super octo erroribus Begardorum, & Begbinarum in Clementinis Constitutionibus damnatis, ad nobilem & sapientem virum Lipoldum de Alamannia Doctorem Decretorum, & Canonicum Archipolensis Ecclesiae. Auctor Libri Frater Gerardus de Senis Bacchellarius Parisiensis in sacra Pagina, ex Ordine Eremitarum Sancti Augustini. Florebat ille Anno Christi MCCCXVII. Ejusdem Scriptoris MStas. vidi Quasiones de

A Praescriptione & Usuris, dicatas venerabili in Christo patri & Domino Donusdeo, divina miseratione Episcopo de nobili Malavoltorum de Senis progenie oriundo. Unum denique moneo. Qui de hisce Haeresibus, earumque innumeris, ut ita dicam, surculis, propagatione, & occasu plura cupit, Historiam Haeresum adeat, editam hoc ipso Seculo Decimo Octavo a doctissimo viro Dominico Bernino, qui monstra in unum veluti amphitheatrum erudito filo conclusit.

D E

CARDINALIUM

INSTITUTIONE.

DISSERTATIO

SEXAGESIMAPRIMA.

DISSERTATIO

SEXAGESIMAPRIMA.

Ubi multa de *Cardinalibus*, eorumque origine atque institutione commentati sunt, ac praecipue Clarissimus Vir Ludovicus Thomassinus

Oratorii Gallicani Presbyter in insigni Opere de Benefic. Part. I. Lib. 2. Cap. 115. Actum agere non est mihi animus. Quare spicilegium tantummodo post aliorum messem nunc dabo. Illud ergo apud eruditos constat, singulis olim Urbium Ecclesiis diversos Presbyteros, Diacones, & Subdiacones suum addixisse ministerium ac famulatum. Inter eos verò nonnulli *Cardinales* appellati memorantur, reliqui autem minime participes ejusdem tituli fuisse. Sunt qui putant, eos duntaxat ejusmodi appellatione distinctos fuisse, qui nunc *Parochi* appellantur, eo quod *Cardini* Ecclesiae praecessent, inde non amovibiles, quum contra ceteri ejusdem Ecclesiae Presbyteri facile amoveri possent. Proinde reperiantur apud veteres etiam *Episcopi Cardinales*, ut ab iis distinguerentur, qui tantummodo commendatam olim regebant Ecclesiam. Alii vero, inter quos Juretus, Pancirolius, & Salmasius, opinantur, ideo nonnullos *Cardinales* vocatos, quod *principales*, *praecipui*, ac primae auctoritatis in Clero suae Ecclesiae

Tom. XII.

A forent, qua etiam ratione *Cardinales* nuncupare consuevimus quasdam Virtutes; & Canonici Cathedralium Ecclesiarum alicubi *Cardinalium* nomine olim sunt donati, non verò ceteri minores ejusdem Urbis Canonici. Occurrit etiam apud antiquos *Cardinalis ara*, *Cardinalis Missa*, idest *principalis*, *prima*. Postremo Jacobus Gothofredus in Notis ad Legem Septimam Lib. 12. Tit. 6. Codic. Theodosian. censet, exinde quosdam ita nuncupatos, quod fixi forent, suoque Episcopo, aut suae Ecclesiae immobiles deservirent. Ego sententias hasce temperandas arbitror, atque ad usum redigendas. Hoc est eos tantum *Cardinalis* titulum antiquitus retulisse, qui aut *Ecclesiarum Baptismalium* (nunc *Parochiales* Ecclesias dicimus) aut *Diaconiarum* Rectores stabiles fuisse: olim enim Piaae domus ad nutriendos pauperes, peregrinos, ac infirmos institutae, & Ecclesiae, sive Oratorio alicui conjunctae, ac regimini cujuspiam Diaconi traditae, appellabantur *Diaconiae*. Priores ergo *Presbyteri Cardinales*, secundi *Diaconi Cardinales* appellati. Quum vero Episcopis olim Ecclesia fere semper regenda tanquam sua res traderetur, iique *Titulares* ac Pastores proprii nuncuparentur; interdum verò Ecclesiae aliquae suo viduatae Pastore, alicui commendarentur, donec ibi constitueretur proprius, ac Titularis: hinc fa-

O o

ctum

Etum est, ut qui Titulum revera obtineret, is *incardinari* in ea Ecclesia, ibique *Cardinalis* constitutus diceretur. Exinde verò is illic praecipuam auctoritatem exercebat, primasque tenebat; atque is in ea Ecclesia fixus ac immobilis erat. At non ideo solum quisquam *Cardinalis* olim vocatus, quod in Ecclesia aliqua inter praecipuos ac principales numeraretur, neque quod Templo eidem inserviret constanti, ac immoto famulatu; sed quia ad illum unum proprie spectabat cura ac regimen Parochiae seu Diaconiae sibi creditae. Nam quod *Cardinalis* Bellarminus Tom. I. Cap. 16. de Clericis ait, reperiri in *Synodo Sancti Gregorii Magni tres Presbyteros Cardinales Tituli Sanctae Bibianae, duos Sancti Damasi, duos Sancti Silvestri, & duos Sanctorum Apostolorum*, frustra objicitur. Neque enim qui Synodo illi subscribunt, *Cardinales* appellantur, sed tantummodo, exempli causâ, *Presbyter Sanctae Balbinae*, atque ita reliqui. Porro, ut supra aiebam, praeter Parochum, sive Diaconum Titularem, idest alicui Ecclesiae Baptismali, aut Diaconiae, stabili titulo praefectum, erant & alii Presbyteri, & Clerici eisdem Ecclesiis, aut Diaconiis addicti, atque iis inservientes. Sub ea ratione subscribit Gregoriano Concilio *Laurentius Presbyter Tituli Sancti Silvestri*, & infra *Johannes Sancti Silvestri*. Hic minime *Cardinalis*, sed *Presbyter* tantummodo Deo inserviens in Aede Sancti Silvestri. Ita in Conciliabulo Papiensi Anni Christi MCLX. memoratos videas Clericos Romanos de *Cardinaliis*, idest de Parochiis, aut Diaconiis Romanis. Quare ex hisce tenebris non est petendum lumen. Hinc autem *Cardinalis* nomen originem duxisse pu-

tandum est, quod veteres *cardinare* & *incardinare* dicerent infigere, inferre, connectere, & incorporare. Sic enim Vitruvius Lib. 16. Cap. 20. *Architect. tignum cardinatum* appellat, qui insertus, infixusque erat inter duos scapos. Ab eo quoque nominantur *scapi Cardinales* in valvis compati. Adde Cassiodorium, qui Lib. 7. variar. Epistolâ 31. haec scribit Regis nomine: *Ut quia Principem Cardinalem obsequiis nostris deesse non patimur, tu ejus locum Vicarii nomine in Urbe Roma solemniter debeas continere.* Hoc est: quum ad Palatium evocatus fuisset *Princeps*, sive *Praefectus Urbis Romae*, ut sui laboris praemia ibi reciperet, propterea donec aut is ad suam Praefecturam regrederetur, aut daretur ei in Officio Successor, Vicarium Rex constituit, qui ejus vices ac munus interim impleret. Ubi vides eum appellari *Praefectum* sive *Principem Cardinalem*, qui Praefecturam cum dignitate stabili, sive ordinaria auctoritate, exercebat; *Vicarium* verò qui minime erat in eo Officio *incardinatus*, hoc est non fixus, aut immotus, sed qui sine Titulo, & cum dignitate fluxa atque instabili, id muneris sustinebat. In Notitia quoque utriusque Imperii Part. primâ, pag. 77. edition. Pancirolii, haec legas: *Officium Magisteriae in Praesenti potestatis, Cardinale habetur.* Ita & in aliis locis Vocabulum hoc Pancirolius explicat *principale & praecipuum*: & in hanc rem laudat ille, & post eum Vossius, Pitiscus, & alii, Epistolam nunc 83. Lib. primi, Gregorii Magni, ita scribentis ad Januarium Archiepiscopum Ceralitanum, hoc est, Caralitanum: *Libertus, qui Diaconii fungi perhibetur officio, si a decessore tuo non factus est Cardinalis, ordinatis a te Diaconibus*

nulla debet ratione praeponi. Non ab-
nuo, quin primarium ac principalem
Cardinalis vocabulum significarit: sed
simul contendo a Gregorio Magno heic
pronuntiari, Liberatum, nisi Rector
stabilis, & ut dicam, sponsus ac Be-
neficiarius perpetuus Diaconiae effe-
ctus fuerit, propter quam dignitatem
reliquis Diaconis minime Titularibus
esset praefendus, inique praeminen-
tiam supra sodales suos appetere. At-
que haec pauca sufficiant ad hanc
sententiam confirmandam, quam Tho-
massinus supra laudatus multâ erudi-
tione statuit atque exornat. Nunc
alia subjiciam ad idem argumentum
spectantia.

Ex multis, quae in Epistolis, &
Vitâ Gregorii Magni summi Pontifi-
cis habentur, luculenter apparet, eos
tantum *Cardinalis* appellatione dona-
tos, sive Episcopos, sive Presbyteros,
aut Diaconos, qui Ecclesiam quam-
quam regendam perpetuò susciperent,
Titulo simul, ac Beneficio iis colla-
to. Et quoniam *Episcopi Cardinales*
jam tum memorantur in Civitatibus
infimi subfellii, consequens est, non
propterea illos hoc nomine insigni-
tos, quod *primarii*, ac *principales*
forent inter Episcopos, sed quidem
quod Cathedrales Ecclesias illas jure
Pastorali perpetuo ac immoto, non
autem temporario, delegato ac mo-
bili possiderent. Neque ab una Ec-
clesia Romana tantum vocabuli hujus
usus processit; sed is etiam aliis Ec-
clesiis communis in Italia fuit. Non
desunt, qui scribant, nullum ruralem
Diaconorum, aut Parochum, *Cardi-
nalem* fuisse appellatum: sed eos dun-
taxat, qui in Urbibus Episcopalibus
Ecclesias Parochiales, aut Diaconias
in Beneficium stabile acceperant. E-
go hanc sententiam nutare, aut sal-
tem non ad omnes Ecclesias exten-

A dendam reor. Zacharias Papa Episto-
lâ 7. ad Pippinum postea Francorum
Regem, Anno Christi DCCXLVII.
haec scribit: *Simili modo & Praesby-
teri Cardinales Plebi quidem sibi subje-
ctae praecleariori veste induti, debitum
praedicationis persolvant &c.* Ita ille
de Parochis, seu Plebanis: neque di-
stinguit inter urbanos, atque rurales.
B Immo *Plebis* nomine plerumque ru-
rales tantum Ecclesiae Baptismales
designabantur. In Charta apud Ughel-
lium Tom. 3. Ital. Sacr. in Episcop.
Senensibus, Raynerius Senensis Anti-
stes confirmat Lucensi Episcopo Ec-
clesiam Sancti Martini *Cardinalem*,
juxta Burgum Senensis Civitatis po-
sitam. Adde etiam Johannem Dia-
conum Lib. 3. Cap. undecimo Vitae
Sancti Gregorii Magni, haec scri-
bentem: *Item Cardinales vicienter in
Parochiis ordinatos forensibus, in pri-
stinum Cardinem Gregorius revocabat.*
Ibi *Parochiae Forenses* sunt rurales seu
Plebes. Ad haec post Annum Chri-
sti Millesimum in praestantioribus Ita-
liae Urbibus Cathedralium (*) Ec-
clesiam Canonici *Cardinalitio Titulo* re-
periuntur insigniti. Aribertus, sive
Heribertus Archiepiscopus Mediola-
nensis in Privilegio apud Puricellum
in Monumentis Basilic. Ambrosianae
ad Annum MXXXII. quaedam consti-
tuit, *adhibitis sibi Senioribus superio-
ris suae Ecclesiae Cardinalibus, Presby-
teris, & Diaconibus &c.* Tum hoc scri-
ptum subscribendo firmavit, & suis *Car-
dinalibus firmandum obtulit.* Subscribunt
autem Archidiaconus, Vicedominus,
Presbyteri duodecim, & Diaconi
duo. At nemo se *Cardinalem* appel-
lat. In altero ejusdem Praefulis Pri-
vilegio haec habentur: *Convocatis ve-
nerabilibus suae Ecclesiae Cardinalibus,
Presbyteris videlicet & Diaconibus.* Et
ad Annum MXXXIV. in altera Char-

ta ejusdem Heriberti legimus: Ita ut faciant Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi Cardinales de ordine Sanctae Mediolanensis Ecclesiae de fruge &c. Cardinales ejusmodi passim appellantur Ordinarii Sanctae Mediolanensis Ecclesiae: quo vocabulo, deposito priori, adhuc distinguuntur Majores Metropolitani Templi Canonici, a Presbyteris Decumanis diversi, qui tamen & ipsi in Passione Sancti Arialdi Decumani Canonici nuncupantur; ac propterea non fuerunt, ut aliqui censent, quaedam species Capellano- rum. Idem Puricellius ad Annum MCV. profert Epistolam datam, absente Archiepiscopo, a Clero Mediolanensi, cujus exordium ita se habet: O dinarii Cardinales Sanctae Mediolanensis Ecclesiae, necnon Primicerius cum universo Sacerdotio & Clero * Mediolanensis, omnisque Populus & omnis ordo Laicorum, omnibus Sacerdotibus, & Clericis, & Laicis cujuscumque Ordinis in Dioecesi Mediolanensis Ecclesiae con-

A stititis pacem & salutem &c. Denique ad Annum MCXXIII. legitur Sententia promulgata in Curte Cardinalium Majoris Ecclesiae, juxta Tribunal Sancti Stephani, qui dicitur ad Fontes. Plura non adfero, quum satis hinc constet, fuisse, & Ecclesiae Mediolanensi suos Cardinales, eosque Canonico- rum Collegium constituisse, atque habitos tanquam Fratres Archiepiscopi, a quo in subsidium & consilium Ecclesiastici regiminis fere semper adhibebantur. Eundem quoque morem in Ravennate Ecclesia servatum novimus, uti Hieronymus Rubeus in Histor. Ravenn. Lib. V. pag. 232. ejusque Ecclesiae monumenta testantur. Ego in hanc rem Char- tam unam proferam, in qua Gualterius Archiepiscopus illius Urbis contro- versiam dirimit inter Clerum Cathedra- lis Regiensis, quae tunc eidem Antistiti tanquam Metropolitano su- berat, assidentibus sibi quatuor ex Cardinalibus suis.

Sententia Gualterii Archiepiscopi Ravennatis in controversia
vertente inter Archidiaconum & Canonicos Ecclesiae
Regiensis, Anno Christi 1141.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Sicut ad Pastoris curam pertinet, supra gregem sibi commissum impigre vigilare, & quae ad anima- rum salutem spectant sibi, vigilantibus stu- dio ministrare: dum pro pace inter Re- ginos Cives & Capitaneos componenda, Dominus Gualterius sanctae Ravennatis Ecclesiae venerabilis Archiepiscopus Re- gii esset, & in Canonica Sanctae Marie Regiensis Ecclesiae sicut immo proprius Metropolitanus resideret; assidentibus si- bi Domino Alberio ejusdem Ecclesiae Episcopo, Johanne quoque Ravenna- tis Ecclesiae Archiepiscopo Cardina-

D le, & Presbytero Fantulino Cardina- le, atque Andrea Presbytero Cantore, Henrico Diacono Cardinale, & Bu- niolo Subdiacono Cardinale, astanti- bus etiam ejusdem Regine Ecclesiae Ca- nonicis & Capellanis; pluribus quoque de Archipresbyteris ejusdem Episcopa- tus, coram eo sedentibus: Cepit idem venerabilis Archiepiscopus, igne carita- tis divinitus accensus, ut erat pio ac decenti eloquio eruditus, ac mira fa- cundia repletus, prefatis Fratribus sa- lubra celestis vite monita mirabiliter praedicare, & diversarum scriptura- rum varia secula ad morum conformi- tatem

catem, & vite honestatem, fraterno quoque dilectionis unitatem, ac bone conversationis ordines convenientiam predicando ministrare, ac melliflua celestium eloquiorum, celitus Spiritus Sancti rore persusus, dulciter propinare. Tunc Achilles ejusdem Ecclesie Archidiaconus tam de officio, quam de beneficio Archidiaconatus coram eodem Archiepiscopo adversum Canonicos cepit contendere. Contra quem Ogerius Archiepiscopus cum reliquis Majoris Ecclesie Canonicis, & Donnus Gratianus cum ceteris Fratribus Ecclesie Sancti Prosperi, de Beneficiis Canonicarum prebendarum, quas Bernardus quondam Archidiaconus, & Sichelmus Sancti Prosperi Prepositus, & postea Archidiaconus, non pro Beneficio Archidiaconatus, sed prebendario modo detinuerant, & de aliis inferius terminandis ceperunt proclamare. Quorum adversum sese tam allegationibus, quam contradictionibus hinc inde diligenter auditis, presatus Archiepiscopus, tam divinis quam humanis Legibus instructus, hujusmodi sententiam promulgavit. Videlicet Archidiaconem de omnibus aliis rebus, unde inter eum & Canonicos & Fratres Sancti Prosperi controversabatur, tacitum esse debere, & eosdem Fratres quiete sine molestia possidere. De his vero, que in Privilegiis venerabilium Episcoporum bone memorie Adelberti, & Sigefredi ad Beneficium Archidiaconatus declarantur pertinere, contentum esse. Eo tamen tenore, quod si quando predictus Archidiaconus aliquid earum rerum, que a predictis Archidiaconibus aliquo titulo possidere suere veris probationibus & argumentis tam Instrumentorum quam etiam testium, quibus fide sit adhibenda, probare poterit ad Archidiaconatum pertinere: Fratres tam Canonice, quam Sancti Prosperi, nullam sibi exinde inquietudinem faciant,

A calumpniosis intentionibus ab utraque parte remotis. Precepit etiam, terras in usum tugurii Canonice largitas per manus Archipresbiteri & Archidiaconi debere disponi. Terram quoque Mansionariorum, quam idem Archidiaconus a Mansionariis emerat Ecclesie Sancte Marie debere restitui, & secundum tenorem largitoris, per manus Archipresbiteri & Archidiaconi debere disponi: eo tamen tenore, quod si posset probari, easdem terras venditorum fore, nec ad Mansionariam pertinere, Archidiaconus eas deberet habere; alioquin cum venditoribus ageret de evictione. Bona vero Ecclesie, que nomine Pheodi idem Archidiaconus dederat, revocari, & ut omnem suam auctoritatem Archidiaconus his, quibus dederat, auferret, precepit. Precium vero Planete, Anuli, & Amularum, quas Archidiaconus vendiderat, Ecclesie restitui debere judicavit: quod precium fuit secundum ejus confessionem sex Libre & quatuordecim Solidi, pro quorum restitutione quasdam suas possessiones in pignore, donec debitum solveret, dedit Episcopo. Capellam preterea Sancti Jacobi ab Archidiacono fundatam, quam sibi proprie vendicabat, que, ut leges divine & humane censent, in bonis nullius esse, quod est divini juris, ad Episcopi solius & Canonicorum pro velle Episcopi dispositionem proprie judicavit pertinere. Precepit etiam, ut idem Archidiaconus pro suo speciali servitio preter communes Servitores & Equos, nullum servitorem vel equum in Canonica de communi ad suum singulare servitium retineret: quod si vellet habere, de suis propriis expensis regeret. Plebem vero Fabrice in deliberatione Episcopi dimisit, ut pro beneplacito suo foret, utrum eidem Archidiacono eam concedere vel non concedere vellet. Hanc vero notitiam presatus Archiepiscopus ad future-

turorum memoriam fieri precepit, & prefato Andree Presbitero suo Cancellario scribendam mandavit, & proprio Sigillo firmari precepit.

Acta Regii per manus Andree Presbiteri & Cancellarii, Anno Dominice Incarnationis Millesimo Centesimo Quadragesimo Primo, die XXI. Mensis, Aprilis, Indictione IV. temporibus Domini Innocentii Pape II. & Conradi Regis Anno III. Pontificatus Domni Gualterii Vigesimo Tertio.

Ego Gualterius Archiepiscopus hanc notitiam confirmans, quia manu propria non potui, subscribi mea vice precepi.

A Ego Johannes Archipresbiter sancte Ravennatis Ecclesie subscripsi.

Ego Henricus Cumiacensis Episcopus manu mea subscripsi.

Ego Fantulinus Presbiter Cardinalis sancte Ravennatis Ecclesiae subscripsi.

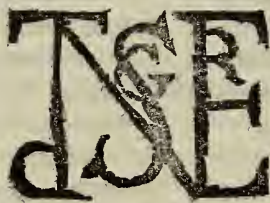
Buniolus Subdiaconus Cardinalis subscripsit.

B Ego Divizo Saxenas Episcopus manu mea subscripsi.

Ego Benno Cesenas Episcopus manu mea subscripsi.

Ego Rambertus Faventinus Episcopus manu mea subscripsi.

Monogramma

Gualterii Archiepiscopi.

Teste autem Rubeo in Historia Ravenn. Lib. 10. pag. 745. Anno tantum MDLXVIII. Ravennates Canonici Cardinalium nomen abrogarunt. Non reticendum tamen, quod habet Alvarus Pelagius Episcopus Silvensis. Scilicet ille circiter Annum MCCCXXX. in insigni Libro de Planctu Ecclesiae scribebat: Sunt etiam in Ecclesia Compostellana Cardinales Presbyteri mitrati, & in Ecclesia Ravennati. Tales Cardinales sunt derisui potius quam honori. Eodem etiam Titulo insignitos olim fuisse aliquot Ecclesiae Neapolitanae Canonicos, jam-

C pridem adnotavit Antonius Caraccio-lus. Ughellius quoque Tom. 6. Ital. Sacr. pag. 148. tabulas adfert Sergii Archiepiscopi Neapolitani, quibus subscribunt duo Presbyteri Cardinales Sanctae Neapolitanae Ecclesiae. Alias etiam profert, in quibus adnotati sunt ejusmodi Cardinales. Iis addam & ego integram Chartam, quam mutilam ipse produxit Tomo eodem pag. 139. spectantem ad Petrum ejus Urbis Archiepiscopum. Adservatur pergamena archetypa in Archivo Sanctimonialium Sancti Archangeli ad Bayanum Neapoli.

Charta commutationis terrarum inter Ecclesiam Neapolitanam Sanctae Restitutae, & Moniales Sancti Michaelis Archangeli, Anno 1100.

I N nomine Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. Imperante Domino nostro Alexio magno Imperatore &

E Nono decimo, sed & Johanne Porphyrogenito, magno Imperatore ejus filio, Anno Indictione Octava, Neapoli.

li. Certum est, nos cunctas Congregationes Sacerdotum & Clericorum salutifera Congregationis Ecclesiae Sanctae Restitutae de intus Episcopo sanctae Neapolitanae Ecclesiae a praesenti die vel commutavimus, & tradimus vobis Domna Gemma venerabilis Abbatissa Monasterii beatissimi Michaelis Archangeli, quod nominatur ad Bajane Praetorio beatorum venerabilium Ancillarum Dei Furcellense. Vos autem unam cum cuncta vestra congregatione Monacharum vestri sancti, ac venerandi vestri Monasterii; vobis autem cum consensu & voluntate Domni Johannis, qui dicitur Falconario, & de Domno Landolfo uterinis germanis, filiis quondam Domni Gregorii Falconarii, & de Domno Sergio, qui nominatur Buccatorio, filio quondam Domni Johannis Buccatorii &c. idest integra petia de terra nostra juris pertinentes ipsius nostrae Congregationis . . . ipsius Ecclesiae Sanctae Restitutae, quae nominatur Atrientula, ad illum cerrum posita in loco qui nominatur Fullotani, cum arboribus &c. de quibus nichil nobis, nec a suprascripta sancta nostra Congregatione exinde aliquod remanxit, aut servavimus, nec in aliena cujuscunque persona, quod absit, commisimus, aut jam commisitimus potestatem &c. Et haec Charta commutationis, ut supra legitur, sit firma scriptura per manum Johannis Curialis per suprascripta Indictione,

Petrus Archiepiscopus subscripsi.

Sergius Consul, & Dux & Proto-sebalto subscripsi.

Aligerus indignus Sacerdos, & sanctae Sedis Neapolitanae Ecclesiae . . . subscripsi.

Sergius Archipresbyter, & Cardinalis sanctae Sedis Neapolitanae subscripsi.

Petrus Archidiaconus sanctae Neapolitanae Ecclesiae subscripsi.

A Johannes Diaconus sanctae Neapolitanae Ecclesiae subscripsi.

Sergius Subdiaconus sanctae Neapolitanae Ecclesiae subscripsi.

Ego Johannes filius Domni Sergii testis subscripsi.

Ego Johannes Curialis complevi, & absolvi per suprascripta Indictione.

B Et heic vides unum Neapolitanae Ecclesiae Cardinalem. Cur unus tantum, & non reliqui, alia mihi non se offert causa, nisi quia ille quidem, ut infra dicam, non verò ceteri, alicui etiam Parochiali Ecclesiae, aut Diaconiae praeesset. Sed & Lucensi Ecclesiae fuere sui Cardinales: quod etiam monumenta probent, infra a me producenda in Dissertatione LXXIV. de Parochiis, peculiari tamen exemplo confirmatum heic volo. In Archiepiscopii ejusdem Urbis Tabulario Chartam autographam vidi, scriptam Anno Domini nostri Berengarii gloriosi Imperatoris Augusti, Anno Imperii ejus Octavo, Nonas Septembris, Indictione XII. idest Anno

D CCCCXXXIII. in qua Petrus Dei gratia hujus Sanctae Lucanae Ecclesiae humilis Episcopus, una cum consensu Sacerdotum suorum, seo filii ipsius Ecclesiae, Willeradam Presbyterum praeficit Ecclesiae illi, cui vocabulum est beati Sancti Vincentii, sito foras Civitate ista Lucense, ubi humatum Corpus beati Sancti Fridiani quiescit, pertinentes ipsius Ecclesiae Episcopatum Sancti Martini. Pergamenae subscribunt Andreas Presbyter & Cardinalis: Dai-prandus Archidiaconus: Benedictus Presbyter & Cardinalis: Sighardus Presbyter & Cardinalis & Primitarius: Natalis Presbyter & Cardinalis: Teupertus Presbyter & Cardinalis. Reliquos praetereo. Placentinae quoque Ecclesiae suos Cardinales non defuisse,

sc,

se, complures Chartae a Campio editae in Historia illius Ecclesiae ostendunt. Idem in Veronensi & Florentina animadvertas. Locus subobscurus occurrit in Itinerario Ratherii celebris Episcopi Veronensis, scripto circiter Anno Christi CCCGLXV. Ejus verba. *Ad quod quum Titularios omnes, & illos de Plebibus paratos, Deo gratias, invenissem, vos Cardinales, qui ut quondam Scribae, & Pharisaei populares, ita istos in perditionem mittitis omnes, ita hinc manere adhuc cerno rebelles.* Glarifs. Mabilonius Saeculo V. Benedictino, pag. 486. *Titularios, Beneficiatos interpretatur: illos de Plebe, Paroeciarum Rectores: Cardinales vero, qui scilicet in Ecclesia Cathedrali incardinati erant.* Sed videndum, an Titularii potius appellati fuerint Parochi Urbis Veronensis: *Plebani*, Parochi rurales: *Cardinales*, Canonici Cathedralis. Infra de *Titulis* loquar. Quae sententia si firmo pede stet, intelligimus, necesse minime fuisse, Canonicos alicui Parochiali Ecclesiae praefuisse, ut *Cardinalitio* titulo fruerentur. Verum, uti praefatus sum, tenebrosus videtur is locus. Et quando Mabilonii interpretatio probanda sit, quum non alij *Plebium* Rectores mihi credantur, quam Parochi matricibus Ecclesiis ruri praefecti: sub nomine *Cardinalium* venirent Canonici, qui simul urbanarum aliquot Paroeciarum fuissent Rectores. In Concilio Meldensi, Anno DCCGLV. Canone 66. statutum videas: *Ut Titulos Cardinales, in Urbibus, vel Suburbis constitutos, Episcopi canonice & honeste ordinent, & disponant.* Ita ex vetustis monumentis novimus, fuisse Cardinales in Ecclesiis Constantinopolitana, Aquilejensi, Beneventana, Pisana, Alesensi, Bergomate, Senensi,

A Vercellensi, Capuana, Salernitana, Aurelianensi, Vifontina, Magdeburgensi, ac Londinensi, ut alias omitam.

Ego vero ab ea opinione nondum discedo, quam supra innui, videlicet Cardinales illos, qui extra Ecclesiam Romanam iis temporibus occurrunt in nonnullis Ecclesiis, Parochos etiam fuisse, aut alicui Capellae aut Diaconiae praefectos, non vero meros Canonicos: hoc est singulis eorum simul sacrae alicujus Aedis titulum fuisse collatum. Apud Ughellium Tomo 3. Ital. Sacr. in Episcop. Florentin. subscribunt Instrumento exarato Anno Christi DCCCLXIV. nonnulli Florentinae Ecclesiae Canonici, uno hoc titulo decorati; at quinque ex eis se *Canonicos, & Cardinales* inscribunt. Cur discrimen istud? nisi quia illi tantum Canonici, hi & Canonici & Parochi, quorum nempe regimini Ecclesia aliqua commendata fuerat. Alteram Chartam refert ibidem Ughellius, Anno MLXXIII. scriptam, in qua Raynerius Florentinae Ecclesiae Episcopus Monasterio Ancillarum Dei confert sive confirmat Ecclesiam Sancti Johannis Baptistae Cardinalem, in honorem Sanctissimi Petri, non longe a Florentina Urbe positam ad Orientalem Portam. Scilicet, ut ego interpretor, Ecclesia illa ad ea usque tempora ad Cathedrali Ecclesiam Sancti Johannis Baptistae pertinuerat, & Canonico regenda tradebatur, qui propterea *Cardinalis* titulum ex illa Ecclesia referebat. Ita Anno Christi MCVIII. Raynerius alter, Senensis Episcopus, Canonicis Lucensibus Sancti Frigidiani tradidit Ecclesiam Sancti Martini Cardinalem, juxta Burgum Senensis Civitatis positam, ejusque Ecclesiae Xenodochium. Haec autem Ecclesia ex

iis erat, quae Rectori stabili titulo ibi manenti, *Cardinalis* titulum conferrebant. In Tabulario Capituli Canonorum Regiensium existunt Litterae Petri Episcopi, quibus ille unam *Plebem* ruralem, & alteram Ec-

A *clesiam* urbanam Archipresbytero majoris Ecclesiae pro more Praedecessorum suorum confirmat. Quibus ille verbis usus fuerit, animadvertite ex ipso textu, quem ex Historia Regiensis MSta Fulvii Azzarii descripsi.

Bulla Petri Regiensis Episcopi, confirmantis Porfilio Archipresbytero Cathedralis Ecclesiae Plebem de Cerreto, aliaque jura, Anno 1188.

I N nomine Domini nostri Jesu Christi. Anno ejus Millesimo Centesimo Octuagesimo Octavo, die Mercurii ultimo exeunte Mense Madii, Indictione VIII. Petrus Dei gratia sancte Regiensis Ecclesiae Episcopus, ac provisor indignus. Si dignus nostrorum fidelium prebuerimus assensum, devotionis fidelitatis eos asserre minime dubitamus: unde omnibus sanctae Dei Ecclesiae, nostrisque fidelibus, praesentibus scilicet, & futuris notum fore volumus, quendam Ecclesiae nostrae Canonicum & Archipresbyterum eidem Ecclesiae * nominae Porfilium nostram supplex petendo addisse fraternitatem, quatenus ei anticum Beneficium, quod habuerunt Archipresbyteri a nostris Praedecessoribus confirmarem, & novum largiremur. Unde tua fili Archipresbyter, servicia considerantes, Plebem de Cerreto cum Capella sua de Monticello, & Ecclesiam Sancti Petri de Civitate Regii cum omni jure suo, & omnibus pertinentiis, & Mansum de Cadregnano in Curte Albineti, qui detinetur per Artiolum & Martinum & consortes eorum, & medium Mansum in Masenzatico, qui detinetur per Oldevrandos & Tinellum, & Mansum unum in Civitate in Plebe Quarantule, qui detinetur per Rodulfinum & ejus consortes, & Mansum de Brolo, qui est in Insula Luzariae, qui detinetur per si-

B *lios Gandulsi de Cella, & eorum consortes, & Mansum unum alium in eadem Insula, qui est in Villa, quae dicitur Villa Giberti Rataldi, & detinetur per Faletinos & Tulios: quae omnia cognovimus antecessores tuos detinuisse, nostra largitate concedimus, largimur, & confirmamus tibi, & tuis successoribus in perpetuum. Insuper donando addimus tibi ac tuis successoribus in perpetuum Decimam, quam habemus in Curte Rivi juxta Campaniolam, quae colligitur per Ciriolum; ut habeas in perpetuum tu Archipresbyter Porfilius, & tui successores, & fruaris cum omnibus accessionibus, & ingressibus & redditibus eorum, & earum in integrum, sine omni nostra, nostrorumque Successorum contradictione vel molestatione: & facias quicquid tibi oportuum fuerit. Si quis autem hanc nostrae constitutionis, largicionis, confirmationis paginam infringere temptaverit, maledictionem Dei Patris omnipotentis, & Filii, & Spiritus Sancti habeat. Et ut hoc verius habeatur, & firmiter ab omnibus Successoribus nostris credatur, propria manu nostra firmavimus; & hoc per Janellum filium quondam Aimerici Notarium nostrum Tabelionem fieri jussimus.*

Actum Regii in Capella Sancti Andree feliciter,

P p

Testes

Testes rogati interfuerunt Joannes Rodericus Reginae Ecclesiae Canonicus, Albertus Cambiature.

Ego Petrus Reginus Episcopus subscripsi.

Ego Janellus, sacri Imperii Notarius rogatus interfui, & haec omnia scripsi, complevi, & dedi.

Quod Porfilio Archipresbytero Cathedralis Regiensis factum vides ab Antistite Petro, idem quoque opinari licet factum ab aliis Episcopis erga alios Canonicos, quos propterea non tantum appellare consueverunt *Canonicos*, sed & *Cardinales*. Proinde quum legimus Diplomate Caroli Crassi Augusti, Anni DCCCLXXXIII. & in altero Ludovici III. Augusti, Anno DCCCCL. Bergomati Ecclesiae concessio, molestiam nullam inferendam esse *Monasteriis*, *Xenodochiis*, vel *Ecclesiis Baptismalibus*, aut *Cardinalibus*, seu *Oraculis* &c. ejusdem Ecclesiae, sub titulo *Cardinalis Ecclesiae* intelligere debemus *Capellas Parochiales*, aut *Diaconias*; latior quippe significatio fuit vocis *Cardinalis*, quam *Baptismalis*. Idem, sed aliis verbis repetitum vides in Diplomate Arnulfi Regis Anno DCCCXCV. ubi immunitas conceditur *Plebibus*, *Monasteriis*, *Titulis*, *Curtibus* &c. Bergomatis Ecclesiae. Ita in Diplomate Ludovici II. Augusti apud Campium, Tomo primo, pag. 460. Histor. Ecclesiae Placentinae, eadem formula occurrit in *Plebibus*, seu *Monasteriis*, *Titulis* aliisque *Ecclesiis*, vel *domibus* &c. *Titulorum* nomine veniunt urbanae Ecclesiae Parochiales: uti sub *Plebium* vocabulo Ecclesiae Baptismales rurales. Scilicet Capitulo suorum Canonorum Episcopi conferre consueverunt Ecclesias quasdam, sive Parochiales sive Diaconales. Parochia-

A les collatae quibusdam ex ipsis Canonicis Titulum *Cardinalis* eisdem proprium adferebant. Et revera Adelbertus Episcopus Bergomas Anno DCCCCVIII. Canonicis suis, eorumque Collegio contulit *Basilicam beati Cassiani Martyris Christi*, sitam infra Civitatem, ea ratione, ut singulis diebus *refectio fiat Presbytero & Diacono & Subdiacono & Ostiario*, qui hebdomadam in ipsa custodierint Ecclesia. Immo ullum vix fuit olim Canonico-
rum Collegium, ad quod non spectarent variae in suis Urbibus Ecclesiae. Neque enim tunc nefas fuit, duas Praebendas habere, aut geminis Ecclesiis uno tempore famulari. Quum ergo Lotharius II. Italiae Rex, Tom. V. Ital. Sac. confirmat *sanctae Cumanae Ecclesiae gregi* (hoc est, Canonici Novocomensibus) *tam de Cardine, quamque omnibus Sacerdotibus, Clusas & Pontem de Clavenna*, explicanda haec esse videntur, ut ex ipsis Canonicis quidam *Cardinales* essent, hoc est titulo singularis alicujus Ecclesiae donati; reliqui vero duntaxat *Canonici*.
D Exemplum Sanctae Romanae Ecclesiae, cujus aemulatione quadam, aut si mavis, imitatione, ducebantur illustriores in Italia Ecclesiae, edocere nos potest, quid sentiendum nunc nobis sit de *Cardinalibus* reliquis, qui per Italiam occurrunt in veterum monumentis. Nimirum liquet, non minus nostris, quam antiquis temporibus, Romanae Ecclesiae Cardinales Titulo alicujus Ecclesiae fuisse in Urbe insignitos; atque in ea si Presbyteri erant, veros fuisse Parochos; si vero Diacones, aut Subdiacones erant, creditae sibi alicujus Diaconalis, sive Subdiaconalis Ecclesiae veros fuisse, proprios, ac stabiles Rectores. Atque heic posset aliquis laudare Bullam Johannis III. Papae, Anno Christi

ſi DLX. ſcriptam , quam Turrigius
evulgavit in Libro de Gryptis Vati-
canis Part. 2. Cap. 8. in qua ait :
*Eccleſiam duodecim Apoſtolorum (nunc
Sancti Apoſtoli) Titulum Cardinalatus
conſtituimus , nec non & Parochiam ,
ſicut ceteri Tituli Urbis habent &c.*
Sed ſunt , quae Bullam illam recen-
tiorum Saeculorum foetum indicant :
quod & ſapiunt verba ipſa nunc ad-
ducta , & peccatorum remiſſio Capituli
hujus , & Privilegii obſervatoribus &
coadjutoribus condenata , ut alia prae-
teream . Dubiis hiſce documentis mi-
nime opus eſt ad agnoſcendam Car-
dinalium Sanctae Romanae Eccleſiae ,
ac Titulorum in Urbe antiquitatem .
Quum verò *Titulum* audis , rem adno-
tatione dignam non praeteribo . Vi-
delicet hoc nomine donatas olim fuiſ-
ſe Eccleſias Parochiales duntaxat , non
verò *Diaconias* . In Romana Synodo
Anni DCCCLIII. mentio eſt *Titulo-
rum , vel Diaconiarum* . Et in Anna-
libus Eccleſiaſticis Cardinalis Baronii
ad Annum DCCCLXXXII. exhibe-
tur Conſtitutio Johannis VIII. Pon-
tificis Maximi de Cardinalibus , ubi
haec verba : *Bis in Menſe , vel eo am-
plius , vel apud illum vel illum Titu-
lum , ſive apud illam Diaconiam , ſive
apud alias quolibet Eccleſias vos con-
venire mandamus .* Ubi diſerte vides
ſub *Tituli* vocabulo venire Parochia-
les quidem Eccleſias , non autem Dia-
conias . Tum Anaſtaſius de Evaristo
Papa ſcribit : *Hic Titulos in Urbe di-
viſit Presbyteris* . Idem repetit in San-
cti Marcelli Papae Vita , & alibi .
Et proſecto Bullas quamplurimas Ro-
manorum Pontificum ſive editas ſive
ineditas vidi , quibus ſubſcribunt ſan-
ctae Romanae Eccleſiae Cardinales ,
Praesbyteris *Titulum* ſuae Eccleſiae
praeferebantibus , non verò Diaconis .
Exempli cauſa Bullam Adriani IV.

A Papae vidi pro Monasterio Pompoſia-
no , *Datam Romae apud Sanctum Pe-
trum , per manum Rolandi ſanctae Ro-
manae Eccleſiae Presbyteri Cardinalis
& Cancellarii , V. Idus Aprilis , Indi-
ctione III. Incarnationis Dominicae An-
no MCLV. Pontificatus verò Domini
Adriani Papae IV. Anno Primo .* Huic
poſt Episcopos ſubſcribunt .

Ego Guido Presbyter Cardinalis Ti-
tulo Sancti Grgſogoni .

Ego Hubaldus Presbyter Cardinalis
Titulo Sanctae Praxedis .

Ego Mathias Presbyter Cardinalis
Titulo Sanctae Savinae .

Ego Julius Presbyter Cardinalis Ti-
tulo Sancti Marcelli .

Ego Oſavianus Presbyter Cardina-
lis Titulo Sanctae Caeciliae .

Ego Girardus Presbyter Cardinalis
Titulo Sancti Stephani in Celio Monte .

Ego Johannes Presbyter Cardinalis
Johannis & Pauli Titulo Pamachii .

Ego Johannes Presbyter Cardinalis
Titulo Sanctorum Silveſtri & Martini .

Ego Rodolphus Diaconus Cardinalis
Sanctae Luciae in Septiſolio .

D Ego Gerardus Diaconus Cardinalis
Sanctae Mariae in Via Lata .

Ego Odo Diaconus Cardinalis San-
cti Nicolai in Carcere Tulliano .

Accipe , & alterum exemplum .
Ughellius in Appendice ad Tomum
Quinctum Ital. Sacr. primae editio-
nis , Bullam Lucii II. Papae evulga-
vit pro Alberio , ſive Alberone Epi-
ſcopo Regienſi , ſcriptam Anno Chri-
ſti MCXLIV. ſed omiſſis Cardina-
lium ſubſcriptionibus , quae ita ſe
habent .

Ego Lucius Catholicae Eccleſiae
Episcopus ſubſcripſi .

Ego Conradus Sabinenſis Episcopus
ſubſcripſi .

Ego Gregorius Cardinalis Sanctorum Sergii, & Bacchi subscripsi.

Ego Gregorius Cardinalis Tituli Sancti Sixti subscripsi.

Ego Ymarus Tusculanus Episcopus subscripsi.

Ego Petrus Albanus subscripsi.

Ego Thomas Presbyter Cardinalis Titulo Vestinae subscripsi.

Ego Ubaldus Titulo Sanctae Praxedis subscripsi.

Ego Manfredus Presbyter Cardinalis Titulo Sanctae Savinae subscripsi.

Ego Nicolaus Presbyter Cardinalis Titulo Sancti Ciriaci subscripsi.

Ego Guido Diaconus Cardinalis Sanctorum Cosmi & Damiani subscripsi.

Ego Rodolphus Diaconus Cardinalis Sanctae Luciae in Serabulis subscripsi.

Ego Johannes Diaconus Cardinalis Sancti Adriani subscripsi.

Ego Gregorius sanctae Romanae Ecclesiae Diaconus subscripsi.

Ego Hugo Romanae Ecclesiae Diaconus in Sancta Lucia in Horsa.

Alias Bullas in hoc ipso Opere produxi: plurimas item habes in Bullario Casinenſi Margarini, in Italia Sacra Ughellii, & Tomo primo Veter. Scriptor. Martene, ut alios omittam. Ibi Cardinales Presbyteri, idest Parochialis alicujus Rectores, Titulum suum indicant; atque ab eo abſtinent Diaconi. Quare si quando occurrant nonnullae aliae Bullae apud nuper memoratos Scriptores, in quibus Diaconi quoque Titulum praeferrant, diligentius inquirendum erit, num ita in autographis legatur, an potius Librariorum incuria, aut audacia Titulus ille Diaconorum subscriptioni fuerit adjectus. Mihi non vacat intimius in quaestionem istam penetrare.

Antiquis autem Seculis accesserunt etiam ad veterum Cardinalium

A Romanorum chorum quidam Episcopi Romanae Urbi contermini, ac demum exteri etiam Episcopi, sed Titulo alicujus urbanae Ecclesiae donati: ex quibus Ordinibus tandem conflatum est amplissimum a multis Seculis, & nunc Eminentissimum sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium Collegium. Animadvertendum ergo est, olim Presbyteros Urbis Cardinales, utpote qui essent Parochi, ad residentiam obligatos fuisse; idque deduci ex Romana Synodo Anni DCCCLIII. sub Leone IV. Papa, ubi Anastasius, non ille quidem, cui Vitas Romanorum Pontificum adscribere solemus, sed alter Tituli Sancti Marcelli Presbyter Cardinalis depositus est, eo quod Parochiam suam per annos quinque contra Canonum instituta deseruisset. Quo exemplo luculentius ostenditur, Cardinalem, ac Titularem alicujus Ecclesiae, idem olim fuisse, quum contra nullus Canon ad residendum adigeret reliquos Presbyteros aut Diaconos non Titulares, hoc est sive Vicarios, sive Capellanos, aut alteri mobili ministerio addictos. Illud etiam animadvertendum, antea, hoc est Anno DCCCLXIX. in altera Synodo Romana interdictum fuisse, ne ullus umquam praesumat Laicorum, neque ex alio Ordine, nisi per distinctos gradus ascendens, Diaconus aut Presbyter Cardinalis factus fuerit, ad sacrum Pontificatus honorem possit promoveri. Haec Anastasius Bibliothecarius in Vita Stephani IV. Papae, quem Tertium alii appellant. Idem in Ecclesia Romana olim erant Cardinales septem Collaterales, & Hebdomadarii, quod singulis Hebdomadis explerent munus Pontificis, ut habetur ex antiqua Notitia, a Baronio edita ad Annum MLVII. Quod & ab ipso Anastasio antea memoratum fuerat

fuerat in Vitâ ejusdem Stephani IV. Papae. His praemissis, facile intelligamus, quid censendum sit de Cardinalibus quoque ceterarum illustrium Ecclesiarum Italiae. Johannes VIII. Papa Anno DCCCLXXIX. dedit Epistolam 221. ad Clerum Mediolanensis Ecclesiae, ut Ansperto Archiepiscopo rejecto, ad electionem alterius procederent, eumque deligerent, qui de Cardinalibus Presbyteris aut Diaconibus (utique Mediolanensis Ecclesiae) dignior fuerit repertus. Eadem habet Arnulphus Mediolanensis Lib. primo Cap. primo Historiae suae. Rursus ad Annum MLIII. refert Puricellius tabulas, in quibus Hebdomadarii Majoris Ordinis occurrunt, iidem certe ac Ordinarii Cardinales Mediolanensis Ecclesiae: hos autem Cardinalibus Hebdomadariis Romanae similes puto. Mediolanenses tamen Cardinales fuisse Canonicos Majores Metropolitanæ Ecclesiae, Charta nuper laudata nos

A docuit, quum ibi legatur: *Constituerunt, ut Ordinarii in Ecclesia Majore, ita ipsi in Monasterio integrum adimplerent Officium*; ac propterea in aliis tabulis dicuntur *Sanctae Mariae Cardinales*. Quod si contendas, nunquam fuisse Canonici nomen inditum Romanis Cardinalibus, ego tibi objicio Ordericum Vitalem Ecclesiastic. Histor. Lib. 4. pag. 516. apud Du-Chesnium Scriptor. Normann. Nempe is narrat, Alexandrum II. Papam Anno MLXIX. misisse ad Guillelmum Angliae Regem duos *Canonicos Cardinales*, quos idem aperte etiam vocat *Cardinales Romanae Ecclesiae*. Ceterum Cardinales etiam Mediolanenses aliqujus Ecclesiae titulo olim insignitos fuisse conicere possumus ex monumento vicinae Ecclesiae, nempe Ticinensis, quod nunc evulgare congruum duco, desumptum ex pervetusto exemplo existente in Archivo Episcopii Ticinensis.

Diploma Hugonis & Lotharii Regum Italiae concessum Liutefredo Episcopo Ticinensi, Anno, ut creditur, 943.

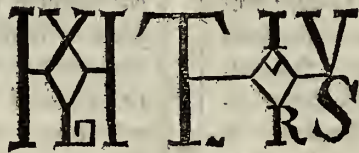
IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Hugo & Lotharius divina providente clementia Reges. Regum decet excellentiam, sanctis ac venerabilibus Locis ex suis largiri, & largita confirmare, ac sub defensionis munimine cuncta corroborare. Quapropter omnium Sanctae Dei Ecclesiae fidelium, nostrorumque praesentium ac futurorum noverit solertia, qualiter petitione & interventu Sigefredi Parmensis Episcopi, atque Elisiardi Comitum, beato Syro sacerrimo Confessori, suaeque sanctae Ticinensi Ecclesiae, cui Liutefredus Praeful praesse videtur, omnes res & familias, Abbatias, videlicet, Plebes & Cortes, cunctaque

D quae ad eandem Ticinensem Ecclesiam pertinere vel respicere videbantur, eo tempore, quo eadem Ticinensis Civitas caelitus furore missa consumpta est, per hoc nostrum Praeceptum concedimus, largimur, confirmamus, & corroboramus, nominative videlicet Abbatiam in honore Domini Salvatoris in Campanea, non longe a Ticino sitam; Sanctaeque Mariae ad Perticam; & Sancti Michaelis, quae dicitur Major; Sancti Romuli; & Sanctae Christinae; Sanctaeque Mustiolae; omnesque Cardinales Capellas tam extra, quam infra Urbem positas; necnon etiam Monasterium Vetus, Annonis, & Sigemarii, & unum Monasterium in Cariade; Cor-

res etiam Ceccimam, Montem Velleris, Summi, Sarianum, Robuschaletam, Cugulo, Tenesi; & super Lacum Cumannum, Cernobium, Menast, & Maximo, quae est in Valle Tellina; verum etiam & Vada Piscaria, atque Petrus, idest Navicella Episcopi, & Portum Scularitium in Ticino. Insuper etiam concedimus, ut a Portu Ticini usque ad Portum, qui dicitur Burigo, & a capite Vernabulae usque ad Vadum Farigenicum. Insulis & piscationibus & molendinis, cum omnibus, quae dici & nominari possunt infra ipsas fines, sint in jure & potestate praelibatae Ecclesiae; & neque Ripaticum, neque Terraticum, neque Teloneum, neque Paliscturam, neque aliquam functionem ullo in loco ad publicam Partem persolvat, sed cuncta sicut jam dictum est, ante incendium Ticinensis Urbis, undecumque aut quomodocumque eadem Ticinensis Ecclesia investita fuit seu per Praecepta a nostris Praedecessoribus, seu per quaecumque Instrumenta Cartarum a fidelibus collata, per hoc nostrum Praeceptum concedimus, largimur, confirmamus, & corroboramus una cum Monasteriis, Abbatibus, Cortibus, Plebibus, Sortibus, Massaritiis, Servis & Ancillis, Aldionibus & Aldianis, omnibusque rebus,

A quae dici vel nominari possunt, ad eandem Ticinensem Ecclesiam pertinentibus, in integrum concedimus: etiam ut si ex quibuscumque rebus vel familiis praefatae Ecclesiae aliqua contentio orta fuerit, per inquisitionem trium bonorum hominum ex filiis ejusdem Ecclesiae per sacramentum confirmetur, quod pars ipsius Ecclesiae, unde investita fuerit, & sic firmiter in posterum possideat. Statuentes itaque jubemus, ut nullus Dux, neque Marchio, Comes, etiam Vicecomes, Scudacius, vel aliquis Minister publicus, aut aliqua persona disvestire, aut invadere de rebus praedictae Ecclesiae sine legali judicio, Teloneum quoque, aut ullam publicam functionem exigere, aut Mansionaticum praesumptive accipere audeat; sed eadem Ecclesia cum rebus atque familiis, nostrae, nostrumque Successorum defensionis munimine perfrui, & pacifice manere queat. Si quis igitur hoc nostrum Praeceptum violare tentaverit, sciat se compositurum auri optimi Libras mille, medietatem Camerae nostrae, & medietatem Vicario ipsius Ecclesiae, suisque Successoribus. Quod ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria roborantes, de anulo nostro subter jussimus sigillari.

Signa Domnorum Regum

Hugonis atque Lotharii.

Giseprandus Cancellarius ad vicem Bosonis Episcopi Archicancellarii recognovi, & subscripsi.

Confirmantur heic Episcopo omnes Cardinales Capellae, At quid aliud has opinari possumus, nisi Ecclesias, quarum Titulum quisquis obtinebat,

E Cardinalis deinde appellabatur? Neque negotium facebat Capellae vocabulum, quo Oratoria tantum designari videntur; nam uti in Dissertatio-
nc

ne LXXIV. de Parochiis ostendam, Capellae interdum appellabantur ipsae quoque Parochiales Ecclesiae. Praeterea nunc addo, Paschalem II. Papam in Bulla, qua Anno MV. Privilegia confirmat Guidoni Episcopo Ticinensi apud Ughellium Tomo primo Ital. Sacr. pag. 21. Appendicis, in haec verba loqui: *Sane Monasteriis, aut Capellis aliquibus, praeter Matricem Ecclesiam, Baptismum generalem fieri penitus prohibemus: quae itidem confirmata fuisse in altera Bulla Honorii III. Papae data Anno MCCXVII. Hinc autem intelligas, Capellarum nomine Ecclesias etiam*

A Parochiales Ticinensi in Urbe significari, quibus interdictitur Baptismi collatio, atque uni Cathedrali reservatur, utpote cui ad hoc singulare munus erat Ecclesia Sancti Johannis ad fontes fabricata: qui mos in nonnullis aliis Civitatibus olim invaluit & nunc etiam obtinet. Adjunctam his nunc volo Chartam alteram, in qua innuitur fundatio Basilicae Sanctae Mariae, quae nunc *Sancta Maria Falcorina* Mediolani appellatur, Collegio Sacerdotum, juribusque Parochialibus decorata. Chartam descripsi ex MSto Codice Francisci Castelli in Ambrosiana Bibliotheca adservato.

Donatio Ecclesiae Sanctae Mariae facta Mediolani Fulcuyno
ejus fundatore, Anno 1107.

IN nomine Domini Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi. Henricus gratia Dei Rex, Anno Regni ejus Quarto, VIII. die Mensis Octobris, Indictione ingrediente VI. Manifeste profiteor ego Fulcuynus, filius bonae memoriae Bernardi de Civitate Mediolani, qui professus sum ex natione mea, Lege vivere Salica. Ego namque habeo aedificatam Capellam unam juris mei in terra propria mea intra hanc Civitatem prope locum, ubi Theatrum nominatur, in honore Sanctae Dei Genitricis Mariae, quae est Mater Domini nostri Jesu Christi, ubi nunc Presbyteri tres ibidem ordinati, & Officiales esse videntur. Propterea praevidi ordinare & judicare ipsam Capellam, & medietatem ex omnibus rebus illis juris mei rejaçantibus in loco & fundo Vicogeni, quae est medietas Mansos duos. Primum rectum & laboratum per Protasium, & alium per Lunsfredum: & sunt ipsae res nominatae per sediminas per mensuram perticarum sex, de

C vineis juges tres, de campis per mensuram juges triginta, de pratis juges quatuor, de silvis castaneis juges tres, de silvis fullareis & roboreis, seu zerbis juges decem, Eo ordine, ut sic exinde permaneant a praesenti & deinceps, qualiter ego hic subtus statuero & judicabo pro animae meae remedio; ita ut ipsa Capella in mea sit potestate ad faciendum qualiter mea decreverit voluntas. Tamen volo & judico, ut unum ex ipsis Mansis supra dictis rejaçantibus in eodem loco, quod rectum & laboratum esse videtur per jam dictum Protasium, presentialiter deveniat in potestatem illius Presbyteri, qui major esse videatur in eadem Basilica, ad faciendum ex frugibus, vel censum redditum, quibus ex ipso Manso annue exierit, usufructuario nomine; eo tamen ordine, ut si Presbyter, & Diaconus, seu Subdiaconus, atque Magister Ebdomadarius, & Lector Primitivus, seu Lectores duo, & Clericus, atque Schola Sancti Ambrosii in Vigilia

in Nativitate Sanctae Mariae ad Vesperum canendum in eadem Basilica venerint, quae venit in ipsa Vigilia septimo die Mensis Septembris, ab ipso Majori Presbytero fruges & vinum accipiant. Insuper si mane psallendo in eadem Basilica advenerint, & ibidem Officium Missae celebraverint secundum consuetudinem, Clerici panem & vinum accipiant, & ipsi Septimanarii ab ipso Presbytero invitati prandium accipiant. Prandio finito det ipse Presbyter Cardinali Presbytero Denarios sex, Diacono sex, Subdiacono quatuor, Magistro Ebdomadario tres, Primicerio Lectorum tres, duobus Lectoribus binos Denarios, Clerico Denarium unum, praedictae Schoiae Sancti Ambrosii panes quinque segalitorios, casei Libras duas, vini Sextarios duos, Custodibus duos frumentitios panes, & duos segalitorios, casei Libram unam, vini Sestarium unum. Haec autem omnia adimpleantur pro animae meae remedio. At si evenerit, quod ipse praedictus Presbyter, Sathanâ compellente, sicut superius a me dijudicatum est, non adimpleverit, eodem anno eandem Capellam perdat: neque in antea ejusdem Ecclesiae fungatur Officio; fruges verò, & de censu superscripto Manso ipso anno in potestate Cardinalis Presbyteri, & Diaconi deveniant usque ad expletum annum, eo ordine, ut quod sacrilegus Presbyter neglexit, ab Septimanariis recuperetur. Expleto itaque anno Presbyter, qui secundo a primo in eadem Capella praeordinatum esse videatur, ad ipsum Mansum recipiatur, & adimpleatur quod a me dijudicatum est. Et si quis Presbyter deinceps hoc neglexerit, sempiternaliter id ipsum patiatur detrimentum. De reliquo Manso, ut supra legitur, qui rectum esse videtur per ipsum Lulfredum, a praesenti die deveniat in manibus & pote-

A statem ipsorum trium Presbiterorum, qui in ipsa mea Capella Officiales & praeordinati fuerint, faciendum tam ipsi, quam eorum posteris de frugibus & censu, qui exinde exierint, inter se aequaliter ad eorum usum & benedictionem quamcumque voluerint pro animae meae remedio, quia sic est mea voluntas. Quae autem res, ut supra legitur, cum superioribus & inferioribus suorum, confinibus & accessionibus suis in integrum ab hac die in antea volo ego Fulcynus, ut sic exinde permaneat, qualiter ego Fulcynus superius judicavi. Et taliter per cultellum, wantonem, wasone terrae, & frondes arborum, seu festuchum nodatum, pars ejusdem Basilicae Sanctae Mariae legiptimam facio traditionem, & corporalem investitam: habendum & tenendum, sicut supra habere institui, sine mea, meorumque heredum contradictione. Et me exinde foris waspivi de rebus ipsis a parte ejusdem Basilicae, & absentem me facio. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse Fulcynus, quod absit, vel ullus de heredibus ac proheredibus meis, seu quislibet nostra supposita persona contra hoc meum testamentum ire, aut eum irrumpere quassierimus, tunc componamus ad partem ejusdem Basilicae, & eosdem Presbiteros multa, quae est paena, auro optimo ontias tres, & argenti pondera sex, & quod repetierimus, vindicare non valeamus; sed praesens haec Cartula Judicati diuturnis temporibus firmum, & inconvulsam permaneat cum stipulatione subnixa. Et pergamela cum atramentario de terra levavi; Arialdi Notarius & Judex sacri Palatii dedi, exscribere rogavi, & ad testibus roborandum.

Adum superscripta Civitate Mediolani.

Fulcynus a me facto subscripsi.

Leo Judex sacri Palatii rogatus subscripsi.

Lanfranchus Notarius sacri Palatii rogatus subscripsi.

Signum ✠ ✠ manibus Marini & Arduini, Pater & filius, Lege viventes Salicha, testes.

Ego qui supra Arialus Notarius, & Missus Domni Secundi Conradi Regis, autenticum hujus exempli vidi, & legi, & sic in eo continebatur, sicut in isto legitur exemplo, praeter litera plus vel minus.

Ego Gualdricus Paliarius Notarius sacri Palatii autenticum &c.

Ego Suzo Judex de Marliano autenticum &c.

Ego Passaguerra Judex autenticum &c.

Ego Petrus sacri Palatii Notarius, qui dicor Abbas hoc exemplum ex autentico exemplavi, & sic in eo &c.

En ut quae Capella dicebatur, postea Basilica non semel appellatur, ut jam intelligere possis interdum non tantum Oratoria, sed & nobiliores Ecclesias hoc nomine donatas, ac facile has Cardinales Capellas tum Papiae, tum Mediolani Canonicis majoris Ordinis conlatas, Cardinalitium Titulum iis peperisse. Atque ad ejusmodi usum alluisse videtur Sanctus Johannes Gualbertus, ut est in Cap. 3 Vitae illius, editae ad diem XII. Julii a Clarissimis Patribus Soc. Jesu in Actis Sanctorum. Is enim Monachos

A suos prohibuit accipere Capellas, ad hoc quod aliquando a Monachis regi deberent. Canonorum non Monachorum hoc esse officium dicebat. Vide etiam in subsequenti Dissertatione verba Concilii III. Aurelianensis. Ac proinde non incongrue statui jam posse videtur, ideo Cardinalium nomenclaturam ornatos olim fuisse quarundam Urbium Canonicos, quod Rectores quoque forent Ecclesiae alicujus Cardinalis, in eadem plerumque Urbe sitae. Fortassis etiam nihil opus fuit, ut Ecclesia illa Baptismalis foret. Et revera Diaconias Cardinales olim non fuisse Baptismales arbitror. Neque Baptismales quaevis inter Cardinales Ecclesias recensebantur: nam plerumque Urbanis tantummodo Parochiis & Diaconiis hic titulus conferebatur. Idque etiam elucere videtur ex Diplomate Caroli Grassi, spectante ad Annum DCCCLXXXI. apud Campium Tomo primo, pag. 467. Histor. Ecclesiae Placentinae, ubi haec verba: Cum Monasteriis, & Cellis, vel Ecclesiis Baptismalibus, quae intra Civitatem praedictam Cardinales habentur, sive quae extra Civitatem existunt. Sed hisce adjungenda est Charta ex Archivo Metropolitanae Senensis deprompta, quam communem mecum voluit mei, dum vivebat, amantissimus vir Hubertus Benvogliensis, saepe in hoc Opere laudatus.

Donatio a Rodulpho Episcopo Senensi facta Capitulo Canonicorum Senensis Ecclesiae, Anno 1081.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Anno Dominice Incarnationis Millesimo Octuagesimo Primo, IV. die Novembris, Indictione V. Beatissime venerabilis Regule Canonice Sancte
Tom. XII.

E Marie Senensis Episcopatus, in qua, nos Deo descendente, Dominus Lambertus Archipresbiter praesse videtur, omnibusque Canonicis ibidem regulariter viventibus. Ego quidem in Dei nomi-

ne Dominus Rodulfus sancte Senensis Ecclesie Episcopus, donator in praefata Canonica pro oblatione & illuminatione, seu eterna remuneratione anime mee, & Johannis Episcopi, successorumque meorum, prono animo, ac spontanea mea voluntate, nullo me petitis cogente, neque compellente, vel vim inferente, sed meo proprio deliberationis arbitrio dono, concedo, trado, & transfero praefate Canonice, & ad praefatum Archipresbiterum, Lambertum nomine, qui modo huic praefate Canonice preest, & ad suos posteros successores, qui pro tempore ibidem ordinati fuerint, una cum suis Fratribus, qui nunc ibidem sunt, & in antea ordinati fuerint, & insimul ad unam mensam vixerint, de bonis Ecclesie Sancte Marie, idest integram terram, & Vineam prope praefatam Canonice, positam in loco, qui dicitur al Cancelllo, & est ab omni circuitu designata; ex uno latere est Via, que modo vadit ad Fontem, que vocatur Vitrice; ex alio vero latere est terra Contile, quam detinet Rainerio Dippie, & fossatum desuper usque ad casus & mura Civitatis; desuptus est fossatum, qui procedit a * fronte Bramda. Ut ammmodo a presenti die liceat tibi praefato Archipresbitero, tuisque successoribus, omnibusque in praefata Canonica regulariter viventibus & futuris, ibidem introire, & in perpetuum abire, & tenere, laborare, & frui ad vestrum, vestrorumque successorum usum, ad faciendum exinde, quod volueritis, sine omni mea Rodulfi Episcopi, meorumque Successorum contradictione. Et ab hac die nunquam liceat mihi Rodulfo Episcopo, meisque successoribus ullo umquam in tempore praefatam integram terram & Vineam una cum accessione & ingresso suo, seu cum superioribus & inferioribus suis, de jam dicta Canonica tollere,

A contendere, suptrahere, minuire, sive Libellario nomine transcribere, sive pro quocumque ingenio alienare, aut aliquam repetitionem facere: sed liceat vobis omni tempore quiete abire & tenere sine omni mea Rodulfi Episcopi meorumque successorum contradictione. Quod si, quod absit, & advertat Divina potentia, & omnia, que superius legitur, ego Rodulfus Episcopus, meique posteri successores non observaverimus, aut contrahere, aut infringere voluerimus: tunc obliquo, promitto, me, meosque successores tibi praefato Archipresbitero, tuisque posteris successoribus, praefate Canonice daturos & composituros penam numerum centum Librarum optimi argenti. Et post etiam data pena & absoluta hoc scriptum in perpetuum manere stabile & firmum. Et insuper omnipotenti Deo, & Beate Marie semper Virgini, & beati Petri Apostolorum Principis, & beati Severini Confessoris occurrat offensa. Et a trecentis decem & octo Patribus anathematizetur, excommunicetur, & condempnetur, & cum Juda traditore participetur. Unde hoc scriptum in sancta nostra Synodo corroboratum & conlaudatum, scribere rogavi Petrum Notarium & Judicem sacri Palatii.

Actum Sena intus Ecclesia Sancte Marie Domui Episcopo Senense.

Ego Rodulfus Dei gratia sancte Senensis Ecclesie Episcopus, in hoc scripto a me facto, & in sancta Synodo est laudato & corroborato, subscripsi.

Singnum ✠ ✠ manuum Ugonis & Raineri germanis & Comitibus rogati testes.

Singnum ✠ ✠ ✠ manu Ugonis Vicecomitis, & Raineri filii quondam Pacci, & Rollandini filius quondam Raineri de Malignano, rogati testes.

cos verò Parochos stabiles, & nullum quandoque habuere. Subscribunt deinde Presbyteri quidam de Cardine Sancti Laurentii, Sancti Georgii, & Sanctae Eugeniae. Haec formula num Parochum designat, an Presbyterum duntaxat inservientem in aliqua Cardinali Ecclesia? Prohibet hoc isto Opere Charta Gauslini Episcopi Patavini scripta Anno DCCGGLXXVIII. ubi dicitur convocata Sacerdotum, Levitarum, reliquorumque caterva, tam ex Cardine Urbis, quamque ex singulis Plebibus vel Oraculis Synodo. Otto etiam III. Imperator in Diplomate Novocomensi Ecclesiae concessio, Anno DCCGCGXGIX. apud Ughellium, privilegia confirmat Grego sanctae Gumanae Ecclesiae tam de Cardine, quamque omnibus Sacerdotibus &c. Praeterea in Senensi Charta. mox supra descripta unus occurrit Petrus Canonicus, & Cardine Sanctae Petronillae: quae verba innuunt unum, qui Canonicus Ecclesiae Cathedralis fuit, simulque stabili titulo praefuit Ecclesiae Sanctae Petronillae. Demum animadvertite, quid scripserit Richardus Cluniacensis Monachus in calce Catalogi Romanorum Pontificum heic a me editi. Scilicet Pontificalia acta describens ait: *Isti decem & octo Diacones (scilicet Cardinales) totidem Ecclesias habent infra muros Civitatis, & tamen omnes isti Canonici sunt Patriarchalis Ecclesiae Lateranensis. Atque haecenus commemoratis uberio- rem lucem prae ceteris praebebunt Chartae Mutinenses, rem complexae multiplici animadversione dignam. Quod in Ecclesia Romana factum monui, ut Episcopi etiam exteri Sae-*

A culo, uti creditur, Ch. XI. aut XII. Titulum Cardinalem sibi in Urbe conquirere coeperint, quo fulti ad electionem Romani Pontificis jus haberent, immo & ipsi facilius secundum Canones ad summum Pontificatum deligi possent, id in Ravennate quoque Ecclesia Saeculo eodem XII. factum deprehendi. Etenim Dodo Mutinensis Episcopus adlectus fuit Anno Christi MCXXII. Cardinalis Ecclesiae Sanctae Agnetis, in Civitate Ravennate sitae. Templum hoc Ravennae excitatum fuisse Anno CCCCXVII. testis est Agnellus Historicus in Vita Exuperantii Archiepiscopi, Part. I. Tom. II. Rer. Italicar. pag. 62. *Abbatia*. aliquando appellata est, Rubeo teste, qui & tradit, *Canonicos* in ea se reperisse. Atque heic (quod & alibi innui) animadvertite, Ravennatum Archiepiscoporum morem, qui non suo nomine expresso, sed hac una voce *Legimus*, suis Chartis subscribere consueverunt. Hujus consuetudinis exempla non pauca praesto mihi sunt in Archivo Estensi, ubi ingens copia servatur Chartarum ejusmodi. Sed ne heic quidem constitit Gualterii Archiepiscopi liberalitas erga Dodonem Mutinensem Episcopum; adiecit enim, atque subjunxit Ecclesiae Sanctae Agnetis, *Capellam Sancti Mammae*, positam in agro Forolivienfi, ac Plebe Sancti Pancratii, hoc est Ecclesiam, Archipresbytero ejusdem Plebis antea subiectam. Tabulas ipsas autographas vidi, atque heic earum exemplum adnecto, ex Archivo Canonicorum Mutinensium depromptum.

Gualterii Archiepiscopi Ravennatis Bulla, per quam Dodonem
Episcopum Mutinensem constituit Cardinalem Ravennatis
Ecclesiae, traditâ ei Ecclesiâ Sanctae Agnetis, Anno 1122.

IN nomine Patris & Filii & Spi-
ritus Sancti. Anno Dominice Invar-
nacionis Millesimo Centesimo Vigesimo
Secundo, temporibus Domni Calisti
Pape, & Inrichi Imperatoris, die
XV. Mensis Maii Indictione XV. Ra-
venne. Gualterius servus servorum Dei,
divinâ gratiâ Archiepiscopus, Dodo-
ni Mutinensis Ecclesie Episcopo, at-
que sancte Ravennatis Ecclesie Pre-
sbitero Cardinali, & pro te, tuisque
Successoribus Episcopis, qui per tempora
in Ecclesia Mutinensi fuerint in perpe-
tuum, largimur & concedimus, consen-
tientibus Fratribus nostris Cardinali-
bus, Presbyteris videlicet, Diaconi-
bus, & Subdiaconibus, presente etiam
& astante Ildebrando Episcopo Co-
miacensi, & presentibus multis aliis
Clericis & Laicis, idest Ecclesiam San-
ctae Agnetis Virginis, & Martiris,
positam in ac Civitate Ravenne in Re-
gione Erculana iuxta Orologium, cum
omnibus rebus & possessionibus suis tam
in ac Civitate Ravenne, quamque fo-
ris: ut ab ac ora in futuro liceat ti-
bi, tuisque Successoribus predictam Ec-
clesiam cum omnibus rebus, & posses-
sionibus suis ordinare, & disponere. Et
non liceat tibi, neque tuis successoribus
predictam Ecclesiam cum rebus & posses-
sionibus suis vendere, neque donare,
vel comunare, aut alio modo alienare,
vel in alio venerabili Loco relinquere
per ullum ingenium, vel argumentum:
sed ad lucrum, & utilitatem sub Ti-
tulo Cardinalatus tibi tuisque Successo-
ribus in perpetuum permanendam. Ita

tamen, ut tu, & successores tui ab-
inc in postremum quocienscunque Eccle-
siam Ravennatem visitaveritis, & loco
& officio Cardinalium fungi debeatis
tu & successores tui in perpetuum,
ut supra dictum est.

Quam precepconis nostre paginam
Gerardus Notarius sancte nostre Raven-
natis Ecclesie scribendum iussimas, in
qua nos subscripsimus hujus sub die,
Mense, superscripta Indictione, in Dei
nomine, Ravenne.

✠. LEGIMVS. ✠.

✠ Ego Johannes Archipresbiter san-
cte Ravennatis Ecclesie, & Cardinalis
Sancti Petri majoris Tituli, subscripsi.

✠ Ego Johannes Presbiter & Car-
dinalis Sancti Salvatoris manu mea
subscripsi.

✠ Ego Johannes Presbiter & Car-
dinalis subscripsi.

Ego Rodulfus Diaconus Cardinalis
subscripsi.

Ego Albertus Diaconus Cardinalis
subscripsi.

D Ego Paulus Diaconus Cardinalis
subscripsi.

Ego Paganus Diaconus subscripsi.

Ego Guido Primicerius Subdiacono-
rum subscripsi.

Ego Azo Subdiaconus subscripsi.

Ego Wilhelmus Diaconus subscripsi.

Ego Sigesfredus Subdiaconus Cardina-
lis subscripsi.

E Ego Randoinus Subdiaconus subscripsi.

Ego Bellicus Subdiaconus subscripsi.

Ejusdem Gualterii Archiepiscopi Ravennatis altera Bulla, per quam concedit Ecclesiam Sancti Mammae nuper memorato Episcopo Mutinensi Dodoni, Anno 1122.

IN nomine Domini. Anno ab incarnatione Domini Millesimo Centesimo Vigesimo Secundo, temporibus Domni Calisti Pape & Einrici Imperatoris, & Vicefimo sexto Mense Julii, Indictione Prima, Ravennae. Gualterius servus servorum Dei, divina gratia Archiepiscopus sancte Ravennatis Ecclesie, Dodoni Episcopo sancte Mutinensis Ecclesie, & Cardinali Sancte Agnetis, tibi, tuisque Successoribus Catholicis, pro salute anime mee, remissione peccatorum meorum. Ex consensu Cardinalium, atque Cantorum, aliorumque fidelium meorum, concedo, dono, atque confirmo tibi, tuisque Successoribus, & predictae Ecclesie Sancte Agnetis, Capellam scilicet Sancti Mamme, cum omnibus pertinentiis suis, & cum oblationibus vivorum, quamque & mortuorum, atque cum toto Manso suo, cum terris & vineis, campis, silvis, arbus, arboribus, & cum omnibus sibi pertinentibus, constituta territorio Livienfi, Plebe Sancti Panchraci, trado hec & concedo in predicta Ecclesia Sancte Agnetis, & transacto in perpetuum; ea denique conditione prefixa, ut suprascriptas res vestris expensis seu laboribus renovare, & in omnibus meliorare Deo debeatis adiutore. Ita tamen quod nec unquam presens Preceptum aut predictas res alicui cingi dare, vel vendere, seu transferre aut oponere, vel comutuare, aut Ecclesie Sancte Agnetis auferre, seu in alio venerabili Loco relinquere audeatis per ullam occasionem neque ingenium vel argumentum: set ad lucrum & utilitatem tuorumque Successorum, sicut

A superius legitur. Et liceat tibi, tuisque Successoribus potestatem habere ordinandi & disponendi in omnibus, tam in spiritualibus quam & in temporalibus, prout vobis melius visum fuerit. Et si quis predictam rem tollere aut distrahere a vobis, vel ab Ecclesia Sancte Agnetis agere presumpserit, sit anathema & maranata, & cum Juda traditore damnetur, nisi resipuerit ad supplicium eternum. Et ego suprascriptus Archiepiscopus cum meis Successoribus tibi tuisque Successoribus suprascriptas auctorizare & defendere promitto, sub penae auri Unciarum decem, & soluta pena maneat firmum. Quam vero Precepti paginam Raimberto Notario sancte nostre Ravennatis Ecclesie scribendam iussimus, sub die, & Mense, & Indictione suprascripta Prima, Ravennae.

✠ LEGIMVS

Ego Guido Archidiaconus confirmant subscripsi.

D Ad latus Chartae hujus autographae, pone exordium, scriptae sunt Notae Chronologicae, Dicitur, Mensis, Anni, & Indictionis: quem ritum, fortasse singularem, Ravennatis Cancellariae, in aliis bene multis pergamenis inspexi. Et sane eandem praerogativam per multos subinde annos confirmarunt Archiepiscopi Ravennates Mutinensibus Episcopis, uti constabit e tabulis subsequentibus, quae authenticae & ipsae in Chartario Capituli Canonorum Mutinensium adservantur.

Gerardus Archiepiscopus Ravennas Ecclesiam Sanctae Agnetis, & Capellam Sancti Mammæ, in Forolivienſi Dioceſi poſitam, confirmat Henrico Epifcopo Mutinenſi, Anno 1172.

IN nomine Domini. Ab Incarnatione ejus Milieſimo Centeſimo Septuageſimo ſecundo, die penultimo Menſis Aprilis, Indictione V. Ravenne in Palatio Domni Archiepiſcopi. Gerardus divinâ gratiâ ſanctæ Ravennatis Eccleſie Archiepiſcopus Henrico Mutinenſi Epifcopo, dilecto Conſratri noſtro, tuiſque Succeſſoribus Catholicis in perpetuum do & conſermo atque concedo tibi, tuiſque ſucceſſoribus Precepta & Cartulas donationis, que olim ſecerunt Gualterius, Moyſes, & Anſelmus Predeceſſores mei beate memorie & pie recordationis Dodoni, & Bibaldo Anteceſſoribus tuis tueque Mutinenſis Eccleſie. Ideſt de Eccleſia Sanctæ Agnetis, & de Capella Sancti Mame, cum omnibus pertinentiis ſuis, cum oblationibus ſuis vivorum & mortuorum, atque cum toto Manſo ſuo, cum terris, vineis, arbiſtiis, arboribus, atque cum omnibus ſibi pertinentibus, conſtituta territorio Livienſi, Plebe Sancti Paneracii. Et conſermo atque concedo in Eccleſia Sanctæ Agnetis totum hoc, quod predicti Anteceſſores mei tibi, tuiſque Anteceſſoribus dederunt in Corte noſtra, que vocatur Ruſſi, & Braide: quantum tenent heredes quondam Petri Tabellionis & fratres ejus Bonivicini & Marie conſobrini eorum, a primo latere iſtius petiæ terre Piſſinullus; a ſecundo latere detinent heredes Guidonis Manfredi de jure ſanctæ noſtre Ravennatis Eccleſie; a tertio Vitalis de Fuſcardo noſtro jure; a quarto latere ultra flumen Strata Fantina: & aliam petiolam terre, quam detinent heredes quondam Albertini, & Johannis Murigara;

A & in ſupraſcripta Corte unam petiam terre, quam tenebant Petrus Villanus, & Petrus Cinamus, & Fuſcolinus. Conſirmamus omnes ſupraſcriptas res jam dicte Eccleſie Sanctæ Agnetis tibi, tuiſque ſucceſſoribus in perpetuum: ita tamen quod nunquam ſupraſcriptas res alicui homini dare vel vendere, aut opponere vel transferre aut commutare, aut ſupraſcripte Eccleſie Sanctæ Agnetis auferre, aut per ſeudum, vel beneficium alicui dare, aut in alio venerabili Loco relinquere audeatis per allum ingenium vel argumentum: ſet ad lucrum & ad utilitatem veſtram, & Clericorum jam dicte Sanctæ Agnetis, ibi apud ipſam Eccleſiam habitantibus, & divinum Officium aſſidue facientibus.

C Et in his omnibus ſupraſcriptis habeas integram poteſtatem ordinandi & diſponendi in omnibus, tam in ſpiritualibus quam in temporalibus, prout vobis melius viſum fuerit. Et non liceat mihi, nec meo Succeſſori, nec alicui homini, contra hanc noſtram confirmationem aliquam litem, vel contrarium, aut aliquam minorationem de ſupraſcriptis rebus facere. Et ſi quis ſecerit, aut de ſupraſcripta re totam, vel partem tollere, aut diſtrahere vel minuere a vobis, vel ab Eccleſia Sanctæ Agnetis ſecundum ea, que diximus, anathema trecentorum decem & octo Sanctorum Patrum vinculo feriat, & cum Juda traditore dapnetur, niſi reſipuerit. Et ego ſupraſcriptus Gerardus Archiepiſcopus una cum meis ſucceſſoribus tibi, tuiſque ſucceſſoribus ſupraſcriptas res ab omni perſona hominis deſenſare & auctorizare promitto ſub pena auri Un-

E ciarum

iarum decem, & solutâ penâ maneat
hec concessio firma. Quam vero pagi-
nam concessionis, & confirmationis Ego
Ubalduſ Ravenne Tabellio, & Nota-
rius sancte Ravennatis Ecclesie scripsi
atque complevi.

✠ LEGIMVS

✠ Ego Henricus sanctae Ravennatis
Ecclesie Archidiaconus subscripsi.

✠ Ego Mansfredus Presbyter Cardi-
nalis subscripsi.

✠ Ego Teuzo Diaconus Cardinalis
subscripsi.

✠ Ego Ugo Diaconus Cardinalis
subscripsi.

✠ Ego Morandus Diaconus Cardi-
nalis subscripsi.

✠ Ego Ugo sancte Ravennatis Ec-
clesie Prepositus subscripsi.

✠ Ego Mazolinus Diaconus & Can-
tor subscripsi.

Ego Jacobus Diaconus & Cantor sub-
scripsi.

Ego Presbyter Johannes, & Cantor
subscripsi.

Ego Johannes Diaconus & Cantor
subscripsi.

Ut igitur haec monumenta produnt,
Mutinenses Episcopi olim censebantur
inter Cardinales Ecclesiae Ravenna-
tis, eo quod conlata eis fuerat Eccle-
sia Sanctae Agnetis Ravennae sita,
cujus Titulus Cardinalitius erat. Idem
in Romana Urbe, ut supra dixi, fa-
ctum fuit: nam & remotarum par-
tium Episcopis datus est Titulus ali-
cujus Ecclesiae Cardinalis in Urbe,
iique propterea adlecti in Collegium
sanctae Romanae Ecclesiae Cardina-
lium. Ita in Meldensi Concilio An-
ni DCCCXLV. Canone 54. nomina-
tos videas Titulos Cardinales, hoc est,

A Ecclesias, quas qui in Beneficium re-
cipiebat, Cardinalis dicebatur. An
Mediolani, aliisque in Urbibus, ubi
Cardinalium nomen ac dignitas diu-
tissime viguerunt, hoc idem prae-
stitum fuerit, exploratum certe non
habeo; sed conjecturae, ut dixi,
non desunt, quae suadeant. Reli-
qua ad Cardinales sanctae Romanae
Ecclesiae spectantia, & quandiu ipsis
praecesserint Episcopi, & quando sa-
crâ Purpurâ, biretto, & pileo rubeo
uti coeperint, aliaque ad insigne il-
lorum munus pertinentia, aliunde
petat Lector. Neque enim argumen-
tum hoc ab aliis jam uberrime per-
tractatum, ego ex professo discuti-
endum suscepi. Hoc unum monebo,
C in Ambrosiana Mediolanensi Biblio-
theca Codicem MStum adseruari cum
hocce titulo: *Liber de statu, auctori-
tate, & potestate Reverendorum in Chri-
sto Patrum & Dominorum sanctae Ro-
manae Ecclesiae Cardinalium, & de eo-
rum Collegio sacrosancto*. Compositus
fuit Liber Romae Pontificatus Domini
Eugenii Papae Quarti Anno Decimose-
xto, idest MCCCCXLVI. per vene-
rabilem Patrem Magistrum Bernardum
de Rosergio in Theologia Magistrum, &
utriusque Juris Doctorem, Canonum Co-
mitem in alma Universitate Studii To-
losani, illustrem effectum Praepositum
Metropolitanae Ecclesiae Tolosanae; prae-
fatus sacro Collegio per eundem Actorem
publicatus & oblatus eodem Anno, in
Palatio Sancti Petri Romae. Liber
non mediocrem eruditionem praefert,
E & luce dignus, nisi jam lucem vide-
rit. Quid denique in Sanctae Roma-
nae Ecclesiae Cardinalibus circiter
Annum MCCCXXX. desideraret Al-
varus Pelagius Episcopus supra lauda-
tus, ex ejus Lib. 2. Cap. 16. de
Planctu Ecclesiae, Lector intelliget.

D E
CANONICIS.
DISSERTATIO
SEXAGESIMASECUNDA.

THE
GALATHEA
OF THE
U.S. NAVY
AND
MERCHANT MARINE

DISSERTATIO

SEXAGESIMASECUNDA.

Qui in Ecclesiastica Eruditione versati sunt, satis jam norunt, vel antiquis post Christum Seculis unamquamque Ecclesiam (matricem intelligo, sive Cathedralem, & Parochiales) ad suum ministerium varios delegisse Presbyteros, Diaconos, & Clericos, qui ejusdem gremio inserti, atque albo inscripti, perpetuo famulatu illic Deo ac Populo inserviebant. Paucis erant contentae Parochiales Ecclesiae, multis Ecclesia Cathedralis; atque ita conformatus Clerus istius, ut Collegium constitueret, ac formam quamdam Senatus, cujus caput Episcopus fuit. Erant autem ejusmodi Clero alimenta ex Ecclesiae redditibus, uti & Episcopo atque Pauperibus. Adstabant autem praecipui Sacerdotes, & Diaconi Episcopo ad sacra ministranda, & ad varias Ecclesiastici repiminis opportunitates. Aderant & Episcopalibus Conciliis; majorisque momenti negotia non sine illorum consilio expediebantur. Attamen in sacra ejusmodi Republica nondum quidem perspicis, nisi levia lineamenta *Canonicorum*, de quibus nunc mihi futurus est sermo. Eorum originem plerique statuunt post Annum a Christo nato

A Septingentesimum, immo etiam serius apud Francos, unde in Italiam sensim postea penetravit laudabilis illorum institutio. Mihi tamen videtur altius repetenda illorum origo, ipsamque ex Italia aequius esse arcessendam. Scilicet Seculo Christi Quarto mihi paene certum est, Eusebium Vercellensem Episcopum, virum sanctissimum (uti Sanctus Ambrosius Epistola nunc 63. olim 82. & Auctor Sermonis olim 69. eidem Ambrosio tributi, quem Sanctum Maximum puto, nos jam docuerunt) sacri hujus Instituti fundamenta jecisse. Nam Clerum suum ad instar Monachorum in unam atque eandem domum aggregavit, omnibusque communem mensam fecit: & quod pluris faciendum est, eisdem sub certis regulis ad austerioris vitae disciplinam, atque ad omnium Virtutum curriculum ita instruxit, ut Clerici ejus Ecclesiae Monachi, eorum verò aedes Monasterium plane viderentur. Neque heic adsentior Clariss. Thomassino, qui Part. I. Lib. 3. Cap. 4. de Beneficiis, in eam sententiam fertur, ut credat non Clericos illic Monachorum more vixisse, sed quidem Monachos pro Clero munia omnia Ecclesiastica peregisse. Quae ille adfert ex Ambrosio, atque ex memorato Sermone, opinioni meae nequaquam adversantur. Manifeste verò eandem

statuere possunt, quae nunc sub-
 jiciam. Edidi ego Tomo (*) IV. Anecdo-
 tor. Latinor. nonnullos alios Sermo-
 nes de Sancto Eusebio, quorum Auctor
 dicitur Sanctus Maximus. In eorum
 Septimo pag. 82. vetustissimus ille,
 & ferme aequalis Panegyristes haec
 de eodem Sancto viro habet: *Hic do-
 cuit intra unius diversorii septum va-
 rios cohabitantium mores in unam coi-
 re concordiam; tantaque apud illos fuit
 mensura & disciplina vivendi, ut quo-
 tidiano ad crescentem profectum habitaculum
 illud non jam diversorum Congregatio
 Clericorum, sed Consacerdotum Colle-
 gium videretur, in tantum, ut tam-
 quam de seminario optimi germinis per
 complurimas Civitates expetentibus Po-
 pulis largiretur lectissimos de sua insti-
 tutione Patres. Erat enim in omnibus
 tanto principe praecedente, spiritualium
 officiorum indefessa sedulitas, parsimo-
 niae sobrietatisque sanitas, Caritatis
 dulcedo, mansuetudinis gratia, custodia
 castitatis. Ex his intelligis, factam
 ab Eusebio diversorum Congregationem
 Clericorum, non autem Monachorum;
 eosque ita unanimi studio ac discipli-
 na simul vixisse, ut Consacerdotum
 Collegium dicere potuisses, hoc est
 Coepiscoporum: Sacerdotis enim appel-
 latione iis temporibus fere Episcopi
 uni designabantur. Et siquidem Sa-
 cerdotis vocabulo Presbyteros intelli-
 gendos duntaxat putes, memineris
 etiam velim, quam rari tunc essent
 Monachi ad Presbyteratus Ordinem
 evecti. Attamen rursus eundem Au-
 ctorem audi in Sermonem de eodem
 Sancto viro in haec verba loquen-
 tem: *Ut universo Clero suo spiritua-
 lium institutionum speculum se celeste
 praeberet, Omnes illos secum intra u-
 nius septum Habitaculi congregavit, ut
 quorum erat unum atque indivisum in
 Religionem propositum, fieret Vita, Vi-**

*ctusque Communis. Quatenus in illa
 sanctissima Societate vivendo invicem si-
 bi essent conversationis suae & iudices
 & custodes &c. Nullum heic de Mo-
 nachis verbum: immo de unis Cleri-
 cis apertissime est sermo. Quamo-
 brem quum Sanctus Ambrosius in E-
 pistola supra memorata inquit, in
 Clero, sive in Ecclesia Vercellensi ser-
 vatam fuisse Monasterii continentiam,
 & Monachorum instituta: & rursus,
 quum Auctor Sermonis Sancto Am-
 brosio attributi scribit; eosdem Mona-
 chos instituit, quos Clericos: nihil al-
 liud haec significant, nisi Vercellen-
 sem Clerum ad instar Orientalium
 Monachorum fuisse a Sancto Eusebio
 compositum, nempe ad communem
 vitam, & ad omnium Virtutum pro-
 fessionem.*

Statuendum ergo Canonicorum spe-
 cimen primo in Italia sub Sancto Eu-
 sebio Vercellensi Episcopo apparuisse,
 videlicet conjunctam in Clero Seculari
 Monasticam vivendi formam. Atque
 ex hujus sanctissimi Antistitis fonte
 credendus est hausisse Sanctus Augu-
 stinus Regularem illam morum ac vi-
 tae communis normam, quam is po-
 stea in Hipponensem Ecclesiam inve-
 xit, instituto Clericorum, hoc est
 Presbyterorum & Diaconorum Eccle-
 siae suae inservientium, veluti Mo-
 nasterio, sive Seminario. Cum iis
 semper Augustinus, Possidio teste in
 ejus Vita, unâ domo, unâ mensâ,
 sumtibusque communibus alebatur, &
 vestiebatur; & quemadmodum in pri-
 mitiva Ecclesia sub Apostolis factum,
 nihil proprium sed omnia inter Cle-
 ricos suos voluit communia. Mona-
 sterium Possidio appellatur sacra eju-
 smodi Congregatio, non quod reve-
 ra Monachi essent, quales tunc O-
 riens bene multos habebat, & San-
 ctus Martinus Seculo eodem, quo
 San-

(*) In hac Edit. nostra T. XI. P. II.

Sanctus Eusebius floruit, in Italiam in-
 vexit, ac postea Sanctus Benedictus
 meliori successu instituit; sed quod
 Clerici ii Monachorum more in ea
 societate pie ac religiose degerent,
 ac voluntariam potissimum paupertatem
 exercerent. *Monasterii* nomen ac-
 dibus quoque Canoniorum postea tri-
 butum, non uno exemplo infra osten-
 demus. Sed ut non tam sero Cano-
 nicos in Ecclesia Dei institutos edi-
 ficas, consule postremas tabulas Ber-
 tichramni Episcopi Cenomannensis
 circiter Annum Christi DCXV. con-
 fectas, ut est in Vitis Antistitum Ce-
 nomannensium apud Mabillonium.
 Ibi memoratur *Agericus Episcopus Tu-
 ronensis*, qui portionem Villae, quae
 Sancti Martini fuit nobis vendidit, &
 venditionem cum Canonicis suis nobis
 fecit. Vides jam sub initiis Septimi
 Saeculi a Christo nato, Turonense
 Sancti Martini Monasterium excultum
 fuisse a Canonicis. Accedat etiam te-
 stis vetustior Gregorius ejusdem Tu-
 ronensis Ecclesiae Episcopus, rerum
 suae Civitatis certe peritissimus. Ille
 nimirum in Vitis Patrum & Lib. 10.
 Histor. Francor. commemorat *Mensam
 Canoniorum* in Ecclesia Bituricensi;
 atque in *Turonensi*: ita ut habeamus
 vel ipso Saeculo Sexto apud Gallos
 nomen saltem Canoniorum, fortassis
 & Institutum. Ad haec infra vide
 Concili Terti Aurelianensis locum.
 Praeterea in nuper laudatis Cenoman-
 nensium Praesulum Vitis Charta oc-
 currit Longigilli Monachi, scripta
 Anno Christi DCXXV. in qua polli-
 cetur, se persolutorum ad opus Can-
 oniorum Cenomannensium duo modia
 Vini ad caritatem faciendam. Ergo
 tunc etiam nomen & Collegium Ca-
 noniorum in usu fuerit oportet. Et
 in Chartis quidem subsequen-
 tibus Saeculi Septimi in eodem Chronico, ip-

forum Canoniorum mentio recurrit.
 Quare ex ejusmodi Ecclesiis peti-
 tum omnino videtur exemplum atque ip-
 sum nomen Canoniorum, qui Se-
 culo Octavo in aliis Ecclesiis institu-
 ti fuere, & quorum praestantissimus
 Ordo latius Saeculo Nono per Gal-
 lias, per Italiam, & per reliqua
 Christianorum regna pervasit. Potissi-
 mum verò ex ejusmodi studio meri-
 tum apud Deum, magnamque apud
 homines famam sibi conquistavit Chro-
 dogangus Metensis Episcopus. Is enim
 teste Paulo Diacono in Vitis Epi-
 scoporum Metensium, ut disciplinam
 sacram in Ecclesia sua restauraret,
 Pippino regnante in Galliis, Clerum
 adunavit, & ad instar Coenobii intra
 Claustrorum septa conversari fecit, nor-
 manque eis instituit, qualiter in Ec-
 clesia militare deberent: quibus anno-
 nas vitaeque subsidia sufficienter largi-
 tus est; ut perituris vacare negotiis
 non indigentes, divinis solummodo offi-
 ciis excubarent. Ipsumque Clerum a-
 bundanter lege divina, Romanæque im-
 bitum cantilenæ, morem atque ordinem
 Romanae Ecclesiae servare præcepit.
 Habes heic veram imaginem Canoni-
 corum postea celebrium, in Metensem
 Ecclesiam jam tunc inductorum. Et
 quoniam ad eum usque diem nullis
 certis, scriptisve legibus sancta haec in-
 stitutio regebatur, primus fuisse tradi-
 tur Chrodogangus, qui Normann, hoc
 est Regulam Clericorum, sive Canoniorum
 conscripsit in Concilio postea Mogun-
 tinensi Anno Christi DCCCXIII. lau-
 datam. Is verò non ad communem
 tantum vitam Clericos suos adtraxit,
 sed etiam ad laudes Dei in Choro-
 canendas, prout Romae in usu jam
 erat. Incongruum nempe, ut opinor,
 vir summe pius arbitratus est, Mo-
 nachos in suis Templis (Psalmos de-
 cantando, & Hymnos) cum tanta
 aedifi-

aedificatione Populi vacare divinis rebus quotidie, Templum verò praecipuum suae Urbis hujusmodi carere decore. Porro sensim sub eodem Pipino ejusque filio Carolo Magno, propagatum est per Gallias Canoniorum institutum, curantibus praecipue ipsis religiosissimis Regibus, ut unaquaeque Cathedralis Ecclesia Canonicos suos haberet.

Cur verò appellati ii fuerint *Canonici*, non facile statuas. Nonnulli censent, iis obvenisse hoc nomen, quia *Canon*, seu Matriculae Ecclesiae adscripti ex ejusdem Ecclesiae stipendiis alerentur. Putant alii, ideo denominatos, quod *Canones*, sive *Canonicas Regulas* arctius observandas sibi susciperent; aut quod *Canonice*, hoc est, *Regulariter* viverent. *Canonicus* enim *Regularem* significat, ut sic Clerici illi a reliquis distinguerentur, qui domi suae nullà adstricti Regulà versabantur. Denique aliis ea opinio placuit nuncupatos ita Clericos illos, quod a *Canone frumentario*, seu a sportulis, ac redditibus Ecclesiae victum perciperent. Ego in ancipiti relinquam originem nominis, quando rem ipsam tenemus. Id exploratum est, eos *Canonicorum* appellatione donatos, qui *Regulam Clericorum* professi intra Claustrum unum communis vitae formam eligebant, ac Deo laudes in Choro concinentes, Virtutibus, aliisque Ecclesiasticis muniis operam dabant, Seculares adhuc, & non Monachi: Monachorum tamen vitam ac disciplinam non modicà ex parte aemulantes. Hinc *Horae Canonicae* appellatum divinum Officium, ab hisce Clericis quotidie statim horis decantatum. Hinc *Canonica*, scilicet domus, aut *Canonicae* hoc est, aedes, nuncupatum est Claustrum illud, quod ab ejusmodi Clericorum

A Collegio incolebatur. Nihil autem est, quod ego in hanc rem congeram varia monumenta ex Capitularibus Regum Francorum, aut ex Conciliis habitis in Gallia sub Imperatoribus Francis. Jamdiu hoc praestitit Eru-
ditissimus vir Ludovicus Thomassinus supra laudatus, Part. I. Lib. 3. Cap. 9. de Beneficiis. Unum pro omnibus
B sit decretum Eugenii II. Papae in Synodo Romana Anni DCCCXXVI. Cap. 7. apud Labbeum, Tom. 8. Conciliorum: *Necessaria res existit, ut juxta Ecclesiam Claustra constituantur, in quibus Clerici disciplinis Ecclesiasticis vacent. Itaque omnibus unum sit Refectorium ac Dormitorium &c.* Haec de omnibus Sacerdotibus & Clericis
C uni Ecclesiae addictis constituta videntur; sed praecipue *Canonicos*, Sacerdotes & Diaconos respiciunt, quorum institutio tunc maxime fervebat. Et sane *Clerici* potissimum iis temporibus appellati fuere *Canonici*, ut exemplis multis confirmare possem. Sed progredi necesse est. Quod nunc omnino animadvertendum, etiam si Pipino, ejusque filio Carolo Magno, jugis cura studiumque fuerit, ut per unamquamque Civitatem propagaretur Canoniorum institutio, eorumque vita a succrescentibus vitiis identidem purgaretur: attamen Ludovico Pio Imperatori, Caroli Magni Augusti filio, praecipuetribuendum, quod aucta sit ac effluerit, non in Galliis solum, sed & per omnem fere Italiam, egregia haec in Clero norma vivendi. Is ergo in Concilio Aquisgranensi Anni DCCCXVI. indixit Patribus, ut ex variis Canonibus, sanctorumque Patrum Libris colligerent, quidquid pertinere videretur ad recte instituendam Clericorum vitam; & Regulam *Canonicis* & *Canonicabus* servandam in sacro illo
con-

conventu constituendam curavit. Nul-
lum denique lapidem non movit,
quo sacra Canoniorum Collegia ubi-
que efformarentur, ac virtutibus efflo-
rerent. Extant apud Labbeum Tom.
7. Concilior. Acta illius Synodi, ibi-
que singula referuntur ad eosdem Cle-
ricos atque Canonicos rite instituen-
dos spectantia. Idem verò Imperator
in Capitulari Anno eodem edito a-
pud Baluzium, Tom. I. pag. 564.
Capitular. Reg. Francor. in haec ver-
ba loquutus est: *Quia verò Canonica*
professio a multis partim ignorantia,
partim desidia dehonestabatur, operae
pretium duximus, Deo annuente, apud
sacrum conventum ex dictis Sanctorum
Patrum in unam Regulam Canoniorum
& Canoniarum congerere, & Canoni-
cis, vel Sanctimonialibus servandam
contradere, ut per eam Canonicus Ordo
absque ambiguitate possit servari &c.
Amalarius Diaconus, inter Scriptores
Ecclesiasticos perquam celebris, hanc
in rem prae ceteris insudavit, Ade-
maro teste in Chronico suo ad An-
num DCCCXVI. Tanta ergo Impe-
ratoris piissimi cura, tantumque Pa-
trum Aquisgranensium studium, brevi
effecit, ut in Italia quoque sensim insti-
tuta fuerint Canoniorum Collegia eo
successu, ut vix ulla saltem Cathedralis
Ecclesia tandem fuerit, ubi Canoni-
corum Congregatio non haberetur,
sub eodem Claustro, & ad eandem
Mensam convivens. Nam quod cen-
set eruditissimus Du-Cangius in Glos-
sar. Latin. ad vocem *Canonici*, iis
etiam Saeculis institutos fuisse *Can-*
onicos Regulares, hoc est, qui Regu-
lam Sancto Augustino attributam ob-
servarent, & a *Canonicis Saecularibus*
diversi essent, vereor, ut id solidis
fundamentis nitatur. Dicebantur &
Seculares Canonici *vivere regulariter*,
aut *vivere secundum Regulam*, quippe

A ipsis quoque praescripta erat Regula;
& in actis eorum temporum aut *Mo-*
nachi, aut *Canonici* tantummodo oc-
currere solent. Et quoniam ad Ca-
noniorum Claustra, sive Monasteria
aedificanda plerumque pone Templum,
ubi Episcopalis Cathedra sedebat, mul-
ta interdum obstabant, negantibus
nonnullis divendere in tam laudabile
opus aedificia sua, aut terram oppor-
tunam, statuit idem Imperator, ut
necessaria loca iisdem concederentur,
per Capitulare editum Anno Christi
DCCCXIX. De locis dandis (ita ille
scribit) ad claustra Canoniorum fa-
cienda, si terra de ejusdem Ecclesiae
rebus fuerit, reddatur ibi. Si de al-
terius Ecclesiae vel liberorum hominum,
commutetur. Si autem de Fisco nostro
fuerit, nostrâ libertate concedatur. For-
tassis heic nostrâ largitate legendum est.

Neque levis momenti res fuit eju-
smodi Collegiorum institutio, quum
ad alimenta Canoniorum & Mona-
sterii regimen multis opus foret. Et
religiosi quidem Urbium Antistites
Ecclesiae redditibus, praediis, ac De-
cimis non levem portionem in eo-
rum usum concesserunt. Tum non-
nullas iis elargiti sunt Beneficii lo-
co aut urbanas, aut rusticanas Ec-
clesias, videlicet Oratoria, atque Ple-
bes, sive Parochiales Ecclesias, ut
veluti praebendae in commodum sin-
gulorum cederent, aut earum proven-
tus ad communem Collegii mensam
deferrentur. Id etiam poscebat inter-
dum necessitas, quum nempe Cathe-
dralis Ecclesia sufficientibus stipendiis
alere non posset Canoniorum suo-
rum ac Ministrorum coetum. Dum
supra de Cardinalibus agerem, quos
in nonnullis Ecclesiis eosdem atque
Canonicos fuisse vidimus, in eam de-
clinavi sententiam, alicujus peculia-
ris Ecclesiae titulum conferri consue-
visse.

visse iis, qui *Cardinales* nuncuparentur, hoc est, qui stabili jure alicui Ecclesiae praeficiebantur. Et profecto vel in Aurelianensi Concilio III. Anni DXXXVIII. aperte innuitur Canone 18. Clericis Civitatenfis Ecclesiae, idest, ut conjicio, Majoris Ecclesiae traditas fuisse Basilicas ordinandas in quibuscumque locis positas, idest sive in territoriis*, sive in ipsis Civitatibus. In eo autem Concilio, quamquam tandiu ante Pippinum & Carolum Magnum celebrato, Canonico-

A rum Clericorum mentio habetur, iique ex stipendiis Ecclesiae enutriti dicuntur. Quare nil mirum, si idem etiam mos continuatus postea fuerit, concedendi singularis cujuspiam Ecclesiae regimen Canonici, vel postquam communem vitam agere coeperunt. In Archivo Capituli Canonico-
B rum Mutinensium legi olim vetustissimum exemplum Chartae, quam heic evulgare, non ingratum Lectoribus fore puto.

Deusdedit Episcopus Mutinensis Leoni Archipresbytero Plebem Sancti Petri in Siculo concedit, ut eâ utatur ad ministerium sui Archipresbyteratus. Anno Christi 828.

DEUSDEDIT per misericordiam Dei Mutinensis Episcopus. Omnibus filiis nostrae Aecclesiae notum esse volumus, quia residentibus nobis in Curte nostra Solaria, in Plebe Sancti Geminiani, Anno Domnorum nostrorum Lodovici & Lotharii filio ejus, Decimo V. & Septimo, die XIV. mensis Augusto, per Indictione Sexta. Donavimus ordinantes Plebem nostram in Siculo, quae dicitur Sancti Petri, consentiente Sacerdotio & Clero nostro, nec non ipsius Aecclesiae Populo, Leoni Archipresbytero nostro, ea siquidem ratione, ut ipse locum regiminis teneat, & secundum Canonicam auctoritatem ministerium Archipresbyteratus subministret. Idest in sartatectis Aecclesiis restaurandis, in Clericis congregandis, in scola habenda, & Offitio divino persolvendo, cujus locum firma stabilitate ei concedimus, ut secundum Canonicam auctoritatem a nullo Successorum nostrorum nullatenus ex hujusmodi firmitate possit amoveri, nisi forte talia perpetraverit, quae digna sint, Canonico iudicio examinari. Annua autem ipsius

C Plebis nobis & Successoribus nostris debitam pensionem, quae est Solidos triginta per singulos annos, statuimus per hanc noticiam, ut in Pascha Domini annualiter persolvatur, custodita solita consuetudine, salvo pacto, quod pro circanda Parroecia semper tertio anno nobis donetur. De quibus si negligens fuerit, duplici datione, ut Leges censeant, puniatur.

DEUSDEDIT Episcopus sanctae Aecclesiae Mutinensis huic privilegio subscripsi.

Ego Garipertus Presbiter manu mea subscripsi.

Leo Diaconus manu mea subscripsi.

Ego Johannes Subdiaconus manu mea subscripsi.

E Ego Marinus Clericus manu mea subscripsi.

Ratpertus Presbiter, & Notarius sanctae Aecclesiae Mutinensis scriptor istius Privilegio, postquam tradito complevit & dedit.

Agitur heic de Parochiali Ecclesia, sive Plebe, Archipresbytero Leoni con-

concessa, quem Collegio Canonico-
rum Mutinensium praefuisse facile in-
telligas. Atque hinc elucere videtur,
quale Archipresbyteri munus foret ac
onus; nempe curare, ut fartatecta
Ecclesiae restaurarentur; Clerici, sive
Canonici ad Chorum & mensam con-
venirent; Schola minoribus Clericis
haberetur; & divina Officia in Tem-
plo rite persolverentur. Insuper hinc
haurias, consuevisse vel iis temporibus
Episcopos *tertio* quoque anno cir-
care *Parrochiam*, hoc est, visitare
Dioecesim (id enim ea vox signifi-
cat, & idem Italicum *Cercare*, &
Gallicum *Chercher* prodierunt) secun-
dum Canones Conciliorum. Quod
haec factum erga unum vides, nem-
pe commendatam Canonico-
rum An-

A designano singularem Ecclesiam regem-
dam, idem si non reliquis, saltem
praecipuis Canonici obtigisse puto.
Datis quoque ab Episcopis & perpetuo
concessas alias Ecclesias ipsi Ca-
nonicorum Capitulo, veterum monu-
menta testantur. Haec postea in Ti-
tulum ac Beneficium ab ipso Capi-
tulo traditas identidem fuisse alicui
ex Canonici par est credere. Et sa-
ne pauca reperias Canonico-
rum Collegia, ad quorum jus non pertine-
rent olim complures aut saltem ali-
quot Ecclesiae, sive urbanae, sive
suburbanae. Ego hujusce rei aliquot
exempla proferam. Primum ex archetypo
Diplomate, existente in insi-
gni Tabulario Capituli Canonico-
rum Regiensium.

Ludovici II. Imperatoris Diploma, quo Canonici Ecclesiae
Regiensis confirmantur omnia iis donata a Sigefredo
illorum constitutore. Anno 857.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi
Dei aeterni, Hludovicus gratia Dei
Imperator Augustus. Imperiali satis
congruit excellentiae, ut petitionibus
servorum Dei aures libenter accommo-
det, & eorum affectus devote tratan-
do, utiliter instituat, quatenus id a-
gendo & eos in divinis cultibus ser-
ventiores reddat, & pro his apud Do-
minum devotis eorum precibus aeternam
remunerationem percipiat. Igitur om-
nium fidelium sanctae Dei Ecclesiae, ac
nostrorum praesentium scilicet & futu-
rorum comperiat industria, quia Sig-
fredus venerabilis sacrae Sedis Re-
giensis Episcopus nostrae suggestit man-
suetudini, ut quasdam res ejusdem suae
Ecclesiae, quas ipse in Canonico-
rum ibidem Deo militantium usibus cotidia-
nis, ad utiliore ordinem transferens,
divina inspiratione constituit, nos pro

D amore Dei & aeternae remunerationis
praemio, nostra Imperiali auctoritate,
id plenius in Dei nomine perpetuo sta-
tuentes curroboravimus: quatenus eisdem
Dei famulis, nostris fultis praesidiis,
& devotius Dei famulatum exsequi &
pro nobis adtentius Domini misericor-
diam exorare delester. Nos autem ejus
petitioni libenter assentientes, id ple-
niter concessimus, & hos nostrae Impe-
rialis munificentiae apices exinde fieri
jussimus. Per quos omnino stabili-
tates decernimus, ut ab hinc in futurum
praefatae res, ubi ipsa Canonica prae-
fatus Sigefredus Episcopus a funda-
mentis edificavit, Ecclesia videlicet
Sancti Peregrini, nec non & alia
Sancti Michaelis Archangeli; tertie
quoque Sancti Faustini, siquidem &
Sancti Vitalis Basilica cum omnibus
adjacentiis vel pertinentiis earum; Ec-
clesia

clesia denique Sancti Ambrosii, & Corticella, atque Rivosfrigido, cum omnibus appenditiis, vel pertinentiis earum. Preterea in Gavassa Massarii duo, & de parte Heriberti Comitis unum, & in Fanio massaritia una, quae regitur per Traseverto cum nepotibus suis, una cum ipsis famulis, & omnes res illas de Dominico Presbitero. Case quoque Alberici & Ajoaldi de Pineto cum pertinentia sibi massaritia Ermesfredi Presbiteri, atque res Geminiani Sacerdotis, quas in Regio, vel in Sableta habere videtur. Omnes quoque res, quas Romoaldus Presbiter tenet, vinea una de quodam Leoviardo in Prato Pauli, seu massaritia una in Maxentiatico, sive famulis in predicta Canonica deservientibus. Et ea omnia cum plenissima integritate; & cuncta quaecumque in futurum a benignis largitoribus inibi deo favente augmentum fuerit, per hanc nostram Imperialem institutionem & inviolabilem approbationem in eodem ordine sine alicujus retractatione firmiter absque eorum consilio & voluntate corroboratae permaneant. Et nullus Successor ejusdem Sedis ullo unquam tempore hanc nostram institutio-

A nem removeere aut irrumperere quoquo modo conetur; nec commutationem de prefatis rebus faciendi habeat potestatem, sed iuste & legaliter secundum nostrum preceptum ab ipsis Canonicis sint possessa juxta hanc nostram institutionem; utque prefati venerabilis ejusdem Sedis Sigefredi Episcopi ordinationem statutum fore dinoscitur, perpetuis temporibus maneat inconvulsum. Quod si quis unquam ullo tempore prefatae Sedis Episcopus contra hanc nostram auctoritatem insurgere temptaverit, aut aliquam violentiam in eadem Canonica, vel in ipsis Canonicis, aut in eorum hominibus liberis, aut servis, vel in omnibus rebus eorum mobilibus, aut immobilibus, vel territoriis, tam Ecclesiasticis, quam proprietariis, vel si aliquis Dux aut Comes, aut aliqua judiciaria Potestas vel Minister Reipublicae facere quaesierit: centum Libras auri se compositurum sciat, medietatem nostrae parti, & medietatem in ipsa Canonica. Et ut haec nostra auctoritas inviolabiliter permaneat, manu propria firmavimus, & de anulo nostro subter sigillari iussimus.

D

Signum

P^o
H
LILS

Domni Hludowici serenissimi Augusti.

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Teodacrus Notarius ad vicem Druftemiri recognovi.

Data III. Idus Januarii, Anno Imperii Hludowici serenissimi Augusti VII. Indictione V.

Actum Mantua. Palatio Regio feliciter in Domino.

Itaque Sigefredus Episcopus primus fuit, qui Regiensi in Urbe Canonorum Monasterium (ita quippe non raro Canonorum Aedes appellari videas) atque uti verisimile est, ip-

E sos etiam Canonicos constituit, inter alia elargitus nonnullas Ecclesias perpetuo jure ipsis in posterum possidendas. Alterum nunc juvat ostendere Canonicalis Collegii circiter eadem fere

fere tempora institutorem, Petrum videlicet Antistitem Arretinum, conlatum ab eodem Praefule, tum a Lothario I. Augusto praedia, ut ex eorum proventibus Canonici quo-

A tidianum victum perciperent. Id constabit ex authentico Diplomate, quod in nobili Archivo Capituli Canoniorum Arretii sub oculis habui.

Lotharius I. Imperator Capitulo Canoniorum Arretinorum omnia eorum bona confirmat, & nova donat, Anno 843.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei aeterni Hlotharius divina ordinante providentia Imperator Augustus. Si petitionibus &c. Idcirco omnium fidelium Sanctae Dei Ecclesiae, ac nostrorum praesentium videlicet ac futurorum comperiat magnitudo, quia vir venerabilis Petrus Arcienfis Urbis Episcopus adiens serenitatem culminis nostri, retulit celsitudini nostrae, quod in Sede sibi Deo auctore commissa Fratres, ut sub Canonica inibi consistent auctoritate, constituerit, atque ex rebus ac familiis Episcopii sui, prout eorum exposcit utilitas, per decretum suae sanctionis ditaverit, Villas scilicet tres, quae Durna, Speja, atque Plica nominantur, quasque Burgundis matrona, & Elbungus eidem Ecclesiae contulerunt, nec non & Mercatum, quemadmodum per decretum suae confirmationis praefatis contulit Fratribus, nostrae sanctionis auctoritate eis confirmaremus. Cujus petitioni adsensum praebere statuentes, hos nostros Imperiales apices fieri iussimus, quibus decernimus atque sancimus, ut praenominatae Villae, atque prae-

B scriptum Mercatum cum omnibus sibi pertinentibus, in stipendiis supradictorum Fratrum cum quidquid vel in eis exigi, vel adquiri potuerit, jure perpetuo cadant; ita ut videlicet nec Rector ejusdem Sedis, nec cujuslibet potestatis persona de praefatis rebus ac familiis, seu de his, quae divina pietas inibi augeri voluerit, aliquam inferre praesumat contrarietatem, vel diminorationem ullam ingerere ademptes. Sed & nos pro mercedis nostrae augmento, & ut in hoc opere nostra quoque fiat mercedis amplificatio, quandam Villam juris nostri memoratae Ecclesiae, quae est constructa in honore Beati Donati Confessoris Christi, ad necessitates Fratrum inibi consulendas, quae vocatur Caminina, & consistit in Castro Felicitatis, cum Ecclesia, quae constructa est in honore Beati Andreae Apostoli, sicut Ragino quondam Vassallus noster ordine Beneficario eam habuisse noscitur, una cum campo, qui vocatur Pisinulae, & consistit in pago Arcien-
D se, cum castroribus suis, atque omnibus ad se iuste &c.

Signum

TAR
HOL

Hlotharii serenissimi Augusti.

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Remigius Notarius ad vicem Volmari recognovi & subscripsi.

Data IIII. Kalendas Septembris, Anno Christo propitio Imperii Hlotharii pii Imperatoris in Italia XXIIII. in Francia IIII. Indictione VI.

Actum Romarici Monte, in Dei nomine feliciter. Amen.

Tertium exemplum praebebit Charta, quam ex Archivo Archiepiscopii Taurinensis describendam mihi curavit Excellentissimus vir Ludovicus Gaissottus Regii Senatus Praefes. At-

A que inde intelliges, quanta Decimarum, sacrarum Aedium, & fundorum copia in sacrum Taurinense Canonicorum Collegium antea fluxisset.

Henrici III. Regis, inter Imperatores Secundi Diploma,
quo Canonicis Taurinensibus Sancti Salvatoris jura
ac bona omnia confirmat. Anno 1047.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Heinricus divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus. Omnium sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque fidelium tam futurorum quam praesentium noverit universitas, qualiter nos pro amore divino, animaeque nostrae remedio Canonicis Taurinensis Ecclesiae per hoc nostrae confirmationis Praeceptum, prout jussu & legaliter possumus, concedimus & confirmamus, stabilimus in Canonica & Claustra in Domini Salvatoris honorem * constructo infra Taurinensem Civitatem, nec non & Canonicis ibidem pro tempore militantibus, omnia a beatae memoriae Regnimito ejusdem Sedis Episcopo Institutore ejusdem Canonicae Domini Salvatoris collata, & quae per Praecepta Regum & Imperatorum, vel per firmitates succedentium Episcoporum, seu quaeque collatione religiosorum hominum ibidem collata sunt, vel conferenda: Ecclesias scilicet intra eandem Civitatem Taurini, unam in honorem Sanctorum Apostolorum Philippi & Jacobi, aliam in honorem Sanctorum Apostolorum Simonis & Jude, tertiam in honorem Sancti Stephani Martiris, quartam in honorem Sancti Martiniani, quintam in honorem Sancti Eusebii, sextam in honorem Sancti Martini. Castrum etiam super Portam ejusdem Civitatis, quae dicitur Turrianica, & omnem Decimam

B tam intus quam foris ejus Civitatis, cum molendinis & piscationibus in ipso fluvio Turia. Insuper etiam omnes res ejusdem Canonicae tam intus quam foris, cum suis solaris, casis, hortis, accessibus, terris, servis, & ancillis, omnibusque praefatae Canonicae pertinentibus. Largimur etiam omnes Decimas indomnicatas ejusdem Sedis Episcopi, & Decimas Beneficiorum omnium fidelium ejusdem Episcopi. Ecclesiam quoque Cardinalem in honorem Sancti Maximi in Quinto, & Ecclesiam Sancti Stephani in Maliasco, Ecclesiam Sanctae Mariae, Ecclesiam Sancti Petri, Ecclesiam Sancti Laurentii, cum omni Decima praedictae Villae: Cortem in Alpiniano cum Castro & Capella Sancti Petri infra ipsam Castrum sita: altera vero trans Turriam flumen Sanctae Mariae, cum molendinis, piscationibus, & omnibus appendiciis ad eundem aspicientibus: Cortem in Lisiniasco, cum Castro & Capella Sancti Mauricii in eodem Castro, cum omnibus ad se pertinentibus: Ecclesiam Sancti Victoris & Coronae, cum omni Decima in Marcomeda, & cum terris & mansis ad praedictam Canonicam pertinentibus: Ecclesiam Sancti Macharii in Vilasco cum terris & Decimis ejusdem Villae: Plebem vero in Durione Sanctae Mariae, cum omni Decima ad eum pertinente in planitiis, casis, terris, vineis,

neis, & Capellam Sancti Solutoris in Monte Pharrato: Ecclesiam Sancti Viti in Villa, quae dicitur Arstias, cum Corte tota, & Decima, & portibus, piscationibus, omnibusque sibi adjacentibus: Ecclesiam Sancti Georgii cum Monte, ubi extat in Villaparsio, cum omni Decima ejusdem Villae, & Mansis eidem Canonicae pertinentibus: Decimam in Malavasio cum duabus Ecclesiis, unam in honorem Sanctae Mariae, alteram in honorem Sancti Martini, & omnem Decimam in Valleplana, & in Vallesurda, & in Milionico, & inde Ligadino, cum terris & vineis ad praesatam Canonica pertinentibus: Cortem in Saxinas cum Ecclesia in honore Sancti Johannis cum omni Decima, molendinis, silvis, buscaliis, palariis, & omnibus appendiciis; omnemque Decimam ejusdem Cortis: Cortem in Martiriasco cum Capella Sancti Martini, cum silvis, buscaliis, & omnibus appendiciis suis: Cortem in Pavatiano cum omnibus suis pertinentiis: Capellam in Romaniano in honorem Sancti Remigii: Cortem in Pavariolo cum Castro & Capella in eodem Castro in honore Sancti Secundi, cum omnibus suis pertinentiis: Cortem in Audisella, & Mandego, cum suis pertinentiis: Cortem in Patiano cum Castro, & duabus Capellis: Cortem in Balbiano cum Capella una: Cortem in Aliniano, cum Castro, & Capella in eodem Castro in honorem Sancti Remigii: Capellam, mansos, vineas, atque casas in Orsenasio: Cortem in Santena, cum Castro, & Capella in eodem Castro in honore Sancti Pauli, cum omni sua Decima ejusdem Cortis: Cortem in Bulgare, & partem in Castro cum Portibus, molendinis, piscationibus, silvis, & omnibus sibi pertinentibus: medietatem Cortis Buriadis, cum medietate Capellae in

A honore Sancti Michaelis: Cortem in Scandaltico, cum Plebe in honore Sancti Dalmatii, & Capellis quatuor in eadem Corte, unam in honorem Sancti Michaelis, aliam Sancti Johannis, tertiam Sancti Andreae, quartam Sancti Martini, cum omni decima, & molendinis, silvis, pascuis, pratis communibus & privatis, omnibusque ad praedictam Canonica pertinentibus: Capellam in Polengaria in honore Sancti Remigii, cum omnibus ad eam pertinentibus in Sablone, cum Mansis quinque, & medietate * Decima ejusdem Villae, una cum terris, Castris, Capellis, vineis, campis, pratis, pascuis, silvis, molendinis, portibus, ripariis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, servis & ancillis, Aldionibus, decimis, Fidelis, redditibus, paludibus communibus & incommunibus, ripis, rupinis, cultis & incultis, mobilibus & immobilibus, ad jus praefatae Canonicae, Canonicorumque usus & sumptus, qui pro tempore fuerint, pertinentibus vel aspicientibus in integrum, nostrae confirmationis auctoritate, & quae collata sunt, & conferenda, concedimus, largimur, ac stabilimus, omnium hominum controversiam remotam & procul abdicatam.

D Insuper quoque per hanc nostri Praecepti paginam praecipimus, atque jubemus, ut nemo Episcopus, etiam Judex publicus, aut Missus discurrens, aut Marchio, Comes, Sculderius, Gestaldus, vel cujuslibet potestatis magna, parvaeque persona has praelibatae Canonicae res audeat invadere, diripere, vel quocumque molimine de potestate Canonicorum, ibidem Domino militantium, ausu nefario auferre, nec in beneficium cuiquam dare praeter voluntatem praedictorum Canonicorum, neque ad causas judicario more, ut aliqua supraposita, aut violentia faciendum ullo unquam tempore ingredi audeat.

Sed liceat, eos cum omnibus rebus ac familiis suis sub nostra consistere tuitione, atque immunitatis defensione. Si verò querimoniae adversus jam dictos Canonicos tam de liberis hominibus, quàm de servis, seu de rebus ortae fuerint, jubemus, ut ante Praepositum & Canonicos ejusdem Ecclesiae finiantur, & ad finem usque deducantur. Si quis igitur contra hanc nostri Praecepti paginam, nostraeque jussionis auctoritatem aliquid agere aliquando tentaverit, aut ex his, quae supra scripta sunt, quippiam violare praesumpserit, sciat se auri optimi Libras ducentas compositurum, medietatem Camerae nostrae, & medietatem parti praedictorum Canonicoꝝ, nostraeque insuper incidisse Majestatis offensam. Et ut hoc nostrae immunitatis Praeceptum inviolabilem & inconvulsam obtineat firmitatem, manu propria subtus illud firmavimus, & annuli nostri impressione assignari jussimus.

Signum Domni Henrici Romanorum Imperatoris invictissimi.

Heinricus Cancellarius vice Ermani Archicancellarii recognovi.

Acta Kalendis Maji, Anno Domini-
cae Incarnationis Millesimo Quadragesimo Septimo, Indictione XV. Anno autem Domni Henrici, seu ordinationis ejus Decimo octavo, Imperantis verò Primo.

Actum Mantuae, in Dei nomine feliciter.

Canonicae istius dicitur. *Institutor beatæ memoriæ Regnimirus Episcopus Taurinensis*. Verba ista hominem indicare videntur jam vitâ functum: quum tamen Regnimirus, si Ughellio fides Tom. 4. Ital. Sacr. Anno praecedenti MXLVI. (is Reguimirus appellat) Taurinensis Episcopatus habenas ceperit. Immo, si Pingonium auscultamus, Regnimirus idem usque

A ad Annum Christi MLXX. vitam produxit. Sed uti deceptus fuit Pingonius in tandiu protrahenda Regnimirus Episcopi Vitâ (quod Ughellius animadvertit) ita a Pingonio ipso deceptum ego opinor eundem Ughellium in signando exordio Episcopatus Regnimirus. Is longe ante Annum MXLVI. Cathedram illam conscendisse mihi creditur, ac defuisse vivere eodem Anno MXLVI. aut primis mensibus subsequenti MXLVII. Quamvis enim fatear, uti alibi monui, formulam beatæ memoriæ, atque alias similes, de viventibus etiam usurpatas: nihilominus veri similis est, in Diplomate Henrici, a me nunc promulgato, innui illius mortem. Et profectò non ea fuit diligentia Pingonio, ut ejus unâ auctoritate, nisi quum tabulas profert, nos duci velimus.

Et hæc quidem de Saeculo Christi Undecimo. Vetustiora prostant institutorum Canonicoꝝ exempla. Ita credi possunt jam investiti Canonici in Novocomensem Civitatem ante Annum Christi DCCCIII. si germanum est Diploma Caroli Magni Imperatoris Tom. V. pag. 245. Ital. Sacr. in quò nonnulla occurrunt, aliquam suspicionem falsi mihi inge-
D rentia. Idemque perspicias in aliis Italiae Urbibus, in quibus fere omnibus Saeculo Christi Nono Canonicoꝝ Collegia in Cathedrali Templo sunt constituta. Quod tamen
E praecipue animadvertas velim, ipso incunte Saeculo Octavo non ignota fuere in Italia Canonicoꝝ Collegia, dum certa sit Charta donationis factae a Specioso Episcopo Florentino Canonicis Sancti Johannis Baptistae, sive Cathedralis suae, Anno XII. Liutprandi Regis, hoc est Anno DCCXXIV. Chartam protulit Ughellius

lius Tom. 3. Ital. Sacrae. Equidem tantam in Italia Canoniorum antiquitatem sum demiratus. Florentiae quoque in Bibliotheca Stroziana MStum Codicem vidi, in quem conjecta fuerant complura Chartarum veterum monumenta, inter quae nonnulla autographa. Ibi verò legebatur Diploma Ludovici II. Augusti, quem Lotharius I. Imperator genuerat, ubi *Canonicis* Florentinis bona quaeque & jura confirmat. Sed quoniam nuper egimus de *Canonicis* Arretinis, nunc addendum est, primo eorum sedes sive Claustra constituta fuisse extra Urbem, quod nempe illic in

A. Basilica quiesceret Corpus Sancti Donati Martyris, & Domus sive sedes Episcopi sita foret. Carolus verò Calvus, dum Romam pergeret, Imperialem Coronam suscepturus, Arretium veniens, rem improbavit, & auctor fuit, ut intra ipsius Urbis moenia, Canoniorum Collegium eorumque Coenobium aedificaretur, quam in rem ex liberalitate sua Johanni Episcopo loca quaedam publica contulit. Donationis hujus authenticam membranam in Archivo Canoniorum illius Urbis adservatam legi atque descripsi, & nunc in omnium usum evulgatam volo.

Caroli Calvi Imperatoris Diploma, quo Johanni Episcopo Arretino locum concedit intra Urbem ad aedificandum Templum Dei, cum Aedibus Canoniorum. Anno 876.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Karolus gratia ejusdem Dei Imperator Augustus. Ad hoc nobis divinam gratiam Imperii fastigium contulisse credimus, ut clementiae nostrae meritum cunctiformiter in his, quae pietatis sunt, accumulemus. Ideoque comperiat presentium & futurorum industria, dum Romam a summo Pontifice Johanne vocati proficisceremur, nos Arretium devenisse, & cur intra moenia Civitatis, more ceterarum, Domus Dei, Sede pollens Antistitis, non emineret perspicacius inquisisse. Et quamvis Sancti Donati Martiris gloriosi responderetur & videretur in hoc specialiter locus electus, quod monumentis omnibus ejusdem Ecclesiae pariter asipulatur, elegantius tamen nobis visum est, ut Arretium intra muros Ecclesiae culmine fulgeat, Claustrali munitione Clericos contineat, & de-

C centibus habitationibus sese distinguat. Ad quod opus concedimus Sancto Donato, ejusque Rectori venerabili Johanni, ac ejus Successoribus Forum, quod muro adjacet intra terminos ex uno latere domus, quae dicitur Orrea, ex altero Ecclesia quondam Beati Benedicti, a tertio latere est murus Civitatis, a quarto verò latere est terra Sancti Petri, & Via publica: ut Episcopo in sua Sede apud Sanctum Donatum residente, ibi nihilominus per ejus ordinationem divinae laudis Canonicae fiant concelebrationes, ubi aeternus Mallationum ventilatae sunt lites. Sancimus autem, ut nullus cujuslibet potestatis vel ordinis intra praefixos terminos aliquam molestiam vel invasionem amodo facere praesumat. Quod quicumque facere praesumpserit, duplicem immunitatem eidem Ecclesiae persolvat.

Signum Karoli

gloriosissimi Imperatoris.

Locus Sigilli * cerei deperditi.

*Audacher Notarius ad vicem Gauzilini recognovit & subscripsit.**Datum Kalendis Martii, Anno XXXVI. Regnante Carolo Imperatore in Francia,
& Imperii ejus Anno Primo.**Actum Vercellis Civitate.*

In Concilio Ticinensi, quod paucos ante dies celebratum fuerat, praesente ipso Carolo Calvo Augusto, qui & ibi electus, sive confirmatus fuit Italiae Rex, uti constat ex Actis editis Part. II. Tomi II. Rer. Italicar. pag. 153. decretum fuerat: *Uti Episcopi in Civitatibus suis proximum Ecclesiae Claustrum instituant, in quo ipsi cum Clero secundum Canonicam Regulam Deo militent. Aderat & Johannes Arretinae Ecclesiae Episcopus, uti ex subscriptionibus patet. Is ergo nihil cunctatus, ab Augusto jam Vercellas profecto petiit atque impetravit Forum muro Civitatis Arretinae adjacens, ad Canonicorum aedes in ipsa Civitate fundandas, de quibus sermo fuit in Diplomate a me publici juris nunc facto. Equidem conjicio, ex hoc Imperatoris dono non Aedes solum Canonicorum, sed & ipsum maximum Templum Arretinae Urbis, tunc aedificata fuisse, atque illuc translatum subinde Corpus Sancti Donati, nempe in eum ipsum locum, ubi nunc Cathedralis Basilica cernitur, intra Civitatem, & prope moenia Urbis sita. Sciscitatus autem est Carolus Calvus, cur intra moenia Civitatis, more ceterarum, Domus Dei, Sede pollens Antistitis, non emineret. Viden, unde ortum habue-*

rit vocabulum Italicum Duomo? Nimirum Templum Civitatis primum, ubi Sedes Episcopi erat, Domus Dei per antonomasiam appellabatur. Antiquitus etiam usurpata est vox ipsa eadem significatione, ut videre est in Sermone Sancti Zenonis Veronensis Episcopi de Psalmo 126. Conventus Ecclesiarum (ita ille scribit) sive Templi, quos ad secretam Sacramentorum religionem, aedificiorum septa concludunt, consuetudo nostra vel Domum Dei solita est nuncupare, vel Templum. Aliis exemplis parco. Concessus autem est in hoc opus laudabile locus, ubi hactenus Mallationum ventilatae sunt lites, publici quippe olim conventus (Malli Germanico vocabulo nuncupati) fiebant, in quibus majores causae agitabantur coram Comite, aliisque publicis Magistratibus, ac dirimebantur. De his actum supra fuit in Dissertatione XXXI. de Placitis. Postremo hinc tandem intelligas, Cathedrale Templum in omnibus fere Civitatibus intra moenia collocatum olim quoque fuisse: idque ad majus Populi commodum. Simulque palam fit Claustrali munitione Canonicos conjunctos infimul vixisse, atque ab iis divinae laudis peractas fuisse concelebationes. Quibus verbis innuuntur divina

divina Officia, five Horae ab ipsis Canonici in Choro diu noctuque decantatae, ideoque *Canonicae* appellatae. In Adelardi Episcopi Regiensis Charta infra videbimus, *Dormitorium* Canonici Castri Olariani (nunc nobis *Castellarano*) constructum, ut ii diligentius nocturnis horis ad divinum officium occurrere possint. Ergo Monachorum more & ipsi Canonici noctu quoque divinas laudes persolvebant in Choro. Paria legas in Literis Adelberti Bergomatis Episcopi, Anno Christi DCCCCVIII. scriptis, Tom. 4. Ital. Sacr. ab Ughellio editis. Is enim ad constituendas Aedes Canoniorum elegit *Claustrom juxta Ecclesiam*, ut cum Officium compleverint, opportune ad reficiendum, cibum

A & potum accipiant, & in nocturnis horis ibidem Dormiendo, nocturnis Officiis facilius occurrant. Dormitorii quoque communis Seculis etiam posterioribus mentio est in Literis circiter Annum MCLVII. datis ab Hadriano IV. Papa apud Campium in Histor. Eccles. Placent. Canonici Placentinis. Ibi nimirum praecipit Pontifex, quatenus omnes de uno Celario insimul in uno Refectorio comeditis, & in communi Dormitorio dormientes, in Capitulo conveniatis quotidie &c. Quae verò Dignitates in Arretino Capitulo vel ipsis antiquis Seculis numerarentur, e subsequenti Diplomate palam fiet, quod authenticum mihi visum fuit inter ejus sacri loci membranas.

**Confirmatio cujusdam terrae facta ab Ottone III. Imperatore
Canonici Ecclesiae Arretinae, Anno 996.**

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Otto divina favente clementia Imperator Augustus. Quia Imperialis magnificentia pia & larga erga Dei cultores, & Ecclesiarum Dei recuperatrix &c. qualiter nos consultu ac interventu Helmpraxi venerabilis Episcopi nostrique fidelis aliquantam terram, quam bonae memoriae Petrus Episcopus &c. (ut in Privilegio Ottonis Primi) Canonici, qui nunc ibi

D serviunt Willehelmo scilicet Archidiacono, & Berahardo Presbytero & Primicerio, Martino Clerico & Custodem Sancti Donati, Sigizonem Scolae Cantorem, Michaël Presbytero, Atto Presbytero, Winizoni Presbytero, Johanni Presbytero, Girardo Presbytero, Berto Presbytero, Ludoni Presbytero, Leoni Presbytero, & reliquis, qui in praesenti serviunt &c.

Signum Domni Ottonis invictissimi

Imperatoris Augusti.

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Heribertus Cancellarius vice Petri Episcopi & Archicancellarii notavi.

Data IIII. Idus Julii, Anno Dominicae Incarnationis DCCCCXCVI. Indictione VIII. Anno verò Tertii Ottonis Regnantis XIII. Imperii autem Primo.

Actum in Ecclesia Sancti Donati feliciter. Anen.
Tom. XII.

T t

Neque

Neque solum in Cathedralibus Templis, sed & in aliis Urbium praeflantioribus Ecclesiis coepta sunt institui Canonorum Collegia. Hoc est, qui Clerici in aliqua illustri Basilica Deo inserviebant, communitate, unique clauistro sese obligantes, novas Congregationes antiquitus etiam efformarunt. Hinc ergo ortum habuere, quae nunc vulgo *Collegiatae* appellantur. In Ambrosiana Mediolanensi Basilica, ubi Sanctorum Mar-

A tyrum Gervasii ac Protasii Corpora quiescunt, nunc praeclarissimus Canonorum coetus, praeter Monachos ab iis divisos, laudes quotidie Deo canit. Horum vestigia animadvertat Lector volo vel Anno Christi DCCC-XCIV. in quodam Berengarii Primi Diplomate, quod ex pervetusto apographo Archivi Monachorum Cisterciensium ibidem sacra facientium descriptum.

Berengarius I. Italiae Rex Presbyteris & Officialibus Basilicae Sancti Ambrosii Mediolanensis, Mansum in Cornelade largitur Anno 894.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Dei aeterni. Berengarius gratia Dei Rex. Si circa Dei famulos nostrae concessionis benignitatem impendimus, devotiores illos pro nobis ad divinum implorandum auxilium reddimus, ac per hoc supernam pietatem nostro Regno proficere non diffidimus. Ideoque omnium sanctae Dei Ecclesiae nostrorum fidelium presentium ac futurorum nosse volumus cognitionem Hermenulphum nostrae Militiae Comitem nostrae suggessisse sublimitati pro quibusdam Presbyteris atque Officialibus Sancti Ambrosii, ubi ejus Corpus venerabiliter tumulatum est, quatenus eis, vel eorum successoribus, ob nostrae mercedis cumulum, concessa nostra largitatis benevolentia, Mansum illud, quod est in Cornelade, pertinens, ex Comitatu Frazionensi, cum finibus & subjacentiis suis ex integro, omni aliorum impeditioe posposita, ad habendum debiti causa concedamus officii. Quod nos ratum & congruum omnimodis arbitantes, ejus petitioni concessum prebuimus. Si ergo contra hoc Regale Preceptum temerario ausu aliquid contrarium suae presumptione stultitiae facere, quod absit,

C temptaverit, a nobis statuto dampnetur judicio, scilicet mancosos auri duo milia cogatur persolvere, medietatem Regiae Camerae, & medietatem ipsis Presbyteris, quibus ausus fuerit impedire nequissimus. Et ut hoc nostrae Celsitudinis inviolabile Preceptum firmum & inviolabile habeatur imposterum, proprie manus subscriptione innotatum, atque, ut mos est, roboratum Anulo nostro, D subtus jussimus sigillari.

Restaldus Notarius jussione Regia ad vicem Adelardi Episcopi & Archicancellarii recognovi.

Data IIII. Nonas Decembris, Anno Incarnationis Dominicae DCCCXCIII. Anno vero Regni Domni Berengarii gloriosissimi Regis VII. Indictione XIII.

E Actum in Mediolano ad Sanctum Ambrosium, in Dei nomine feliciter. Amen, Amen, Amen.

Vides, jam praeter Monachos olim Benedictinos celeberrimi Ambrosiani Monasterii ad cultum Dei introductos, fuisse in Templo Ambrosiano quosdam etiam Presbyteros atque Officiales ante Annum Christi DCCC-XCIV. eosque jam in unam coaluisse

se Congregationem ab ipsis Monachis sejunctam. His denique Canonico-
rum appellatio accessit. Quem au-
tem locum designet in hocce Diplo-
mate Comitatus Frazionensis, supra
investigavi in Dissertatione XXI. de
Italiae Statu. Ad haec non unis tan-
tum in Urbibus, sed etiam in rura-
libus Ecclesiis, hoc est intra Castel-

A la, antiquitus inspicere erat instituta
Canonicorum Collegia. Hujusce con-
suetudinis testes etiam dabo tabulas
Adelardi Episcopi Regiensis, quae
adhuc in Archivo Capituli Canonico-
rum illius Urbis adservantur, at-
que ego descripsi e Chronico MSto
Fulvii Azzarii, in Estensi Bibliotheca
adservato.

Adelardus Episcopus Regiensis Canonicis Castri Olariani vetera
bona ac jura confirmat, & nova largitur, Anno 944.

I N nomine Patris & Filii & Spiri-
tus Sancti. Adhelardus humilis E-
piscopus sanctae Regiensis Ecclesiae,
servus servorum Dei. Quoniam quidem
a Catholicis constitutum omnibus notis-
simum patet fidelibus rectum fore arbi-
tratum, & nos pro nostrae scientiae mo-
dulo cunctis Sanctae Dei Ecclesiae fide-
libus, nostrisque praesentibus ac futuris
innotescere volumus, eo quod res Eccle-
siae, prout in sanctis continetur Cano-
nibus, vota sunt fidelium, & redemptio
peccatorum. Fideles namque per amo-
rem Christi succensi ob remedium ani-
marum suarum, & coelestis patriae de-
siderium, de suis propriis facultatibus
Sanctam Ecclesiam fecerunt locupletem,
ut de his Christi milites pascantur, &
Ecclesiae ornentur, pauperes refocillen-
tur, & captivi pro temporum opportu-
nitate redimantur. Idcirco decessorum
nostrorum, videlicet Azzonis & Petri
divae memoriae ejusdem nostrae Sedis
Episcoporum, providentes Canonicam
constitutam a sua providentia, & san-
ctissima industria in Plebe Sanctae
Mariae sita in Castro Olariano, tam
illud confirmare, quod ipsi statuerunt,
quamque amplificare pro posse decrevi-
mus, idest Ecclesiam Sancti Rufini
positam in loco Ventuso cum casis &
omnibus rebus suis, universasque Deci-

B mas de praedicto loco exigendas in in-
tegrum, sicut ad nostram Ecclesiam le-
galiter pertinere videtur. Oblationes
quoque fidelium, seu dona pro defuncto-
rum Sepulcris, necnon & omnes Deci-
mas, quae pro tempore redduntur de
Curte, quae dicitur Foliano, seu ex
Massaritiis ipsius Curtis atque Precari-
is, seu Massaricium unum de jure
C ipsius Plebis in loco qui dicitur Dom-
nitio, cum omnibus pertinentiis suis in
integrum. Nos autem pro divino amore
& animae nostrae remedio, & faculta-
tibus sanctae Dei Ecclesiae nostrae, cui
Deo auctore praesumus, concedimus in
jam dicta Canonica ad supplementum
Canonicorum ibidem omnipotenti Deo
die noctuque famulantium: idest om-
nes Decimas de Villa, quae vocatur
Casalegrande, cum omnibus pertinentiis
suis in integrum. Haec ergo omnia
praedictis Canonicis in saepe dicta
Canonica constitutis, & pro tempore
ordinandis donamus: & quae hactenus
ibidem tam a nostris Antecessoribus,
quam & quibuscumque hominibus de vo-
luntate sua, modis omnibus confirma-
mus, quatenus Clerici canonice ibi-
dem servientes, & in supradictis re-
bus, vel ceteris undecumque, quas do-
nante Domino acquirere potuerunt, sti-
pendia pro tempore accipiant, debitum-
que

que suae servitutis officium in ipsa Ecclesia, votis, ut credimus, fidelium quotidie augmentandâ, adimpleant, ac sanctae conversationis exemplo clarescant per dies & tempora, bonis operibus redundando, in sancta religione atque doctrina crescentes. Et ut diligentius nocturnis horis ad divinum Officium occurrere possint, ad ipsum Dormitorium construendum concedimus omnem terram, quae est in circuitu jam dictae Ecclesiae.

Actum Civitate Regii, Anno Domini Hugoni serenissimi Regis XVIII. Lotharii vero filii ejus similiter Rex XIV. Kalendis Januarii, Indictione II. in Dei nomine feliciter Amen.

Adhelardus Episcopus hunc Privilegium propria manu roboravi & subscripsi.

Ego Rimpertus Archipresbyter subscripsi.

Ego Reudenicus Archidiaconus manu mea subscripsi.

Ego Petrus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Restanus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Radaldus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Ingelbertus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Rotmundus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Dominicus Presbyter manu mea subscripsi.

Ego Adelbertus Diaconus subscripsi.

Ego Ribaldus Diaconus manu mea subscripsi.

Ego Johannes Diaconus manu mea subscripsi.

Ego Bernerius Subdiaconus manu mea subscripsi.

Ego Martinus Presbyter & Praepositus ex jussu Domni Adhelardi venerabilis Episcopi hunc Privilegium recognovi & subscripsi.

A Castrum Olariani heic memoratum, idem est atque Castellarano in Regienfi Comitatu ac Dioecesi ad Gabellum fluvium, sive Siclam, vulgo Secchia, positum. Et quoniam illic vel tempore Azzonis, & Petri Episcoporum Regienfium, Canonici fuerant instituti, consequens est, eorum exordium cadere in Annum circiter

B DCCCXC. Atque inde intelligas, quàm felici successu completa fuerint vota piissima Francorum Regum, ut ubique Clerici, Monachorum ad instar, socialem & communem vitam agerent, & ad regulae suae normam mores componerent. Hisce addenda est fundatio alterius Canonice Collegii in eadem Dioecesi serius tamen facta, hoc est in arce Canussi, nunc Canossa, cui loco gesta Comitissae Mathildis, ejusque Majorum nomen aeternum comparavere. Adalbertus, qui & Atto Comes, Thedaldi Marchionis pater, & ipsius Comitissae proavus, ille fuit, cui Templum Sancti Apollonii, & Canonici illic Deo famulantes, suam institutionem in eodem Castro seu Arce debuerunt. Hoc idem in Vita Mathildis Cap. 2. tradiderat Donizo Poëta, de Attone scribens & de Gausina Arce:

Post haec excelsum statuit sibi fingere Templum,
Divinaeque Scholae, canerent quae dulciter Horas

E Nocte die Christo.-----

Quibus verbis Canonice institutio innuitur. Tum auctor est idem Scriptor Cap. 17. sublato e vivis Bonifacio Marchione, Beatricem ejus conjugem cum filia Mathilda sustulisse inde Canonicos, eorumque locum Benedictinis Monachis dedisse.

*Esse quia Monachos plusquam Clericos,
venerandos
Credebant ambae, Canusinae quoque
sanctae
Ecclesiae nomen mutaverunt & honorem
In melius, dudum cui Praepositus fuit
unus,
Usum cum Clericis non nisi tantum
duodenis
Deservire quidem. Nunc Abbas servit
ibidem.*

A Cuncta haec mire conveniunt, ac
potissimum de numero duodenario
Canonicorum cum monumento, quod
sum producturus, hoc est, cum Bul-
la Benedicti VII. Papae, cujus anti-
quum exemplum in membrana scrip-
tum, quamvis in nonnullis manum
suppeditavit mihi Archivum Estense.
Et quia in eadem pergamenâ subji-
ciebantur fragmenta aliarum duarum
B largitionum ad idem Canusinum Tem-
plum Sancti Apollonii spectantia, ea
quoque describere, publicique juris
facere statui.

Bulla Benedicti VII. Papae, qua fundationem Ecclesiae Sancti Apollonii, & institutionem duodecim Canonicorum, ibi factam ab Adelberto Comite in Castello Canusino, confirmat ad petitionem Teudaldi Comitis ejus filii, Anno 976.

Benedictus Episcopus, servus ser-
vorum Dei. Omnibus sanctae Dei
Ecclesiae fidelibus pateat, qualiter Teu-
daldus Comes, filius Adelberti jam
Comitis, limina Apostolorum dignâ de-
votione visitans, ex parte sui Patris
hujusmodi a nostra Apostolica auctoritate
petiit, ut Ecclesiam in honorem Sancto-
rum Confessorum Dei, Apollonii videli-
cet, Ursicini, atque Rusticiani, Mar-
tyrum quoque Mauricii, Alexandri, &
Victoris consecratam, quam ipse Adel-
bertus in suis propriis rebus, videlicet
in rupe, quae Canuxia vocatur, ab i-
mis fundamentis construxerat, & ad
divinum cultum varia specie dedicave-
rat, eidemque Deo & Sanctis obtulit
proprietaryo jure omnis territorii sive
praedii sui Decimam ad usum fruendi
Duodecim Canonicorum, qui ibidem
pro futuris temporibus ab ipso, seu
a filiis suis, nepotibus ac pronepoti-
bus suis ordinati fuerint, Apostolicâ

C nostri Privilegii auctoritate confirmare
as roborare dignaremur. Cujus igitur
devotae petitioni annuentes, & bono
voto & condigno sincerum assensum prae-
bentes, Apostolica hoc Privilegium au-
thoritate fulcitum ei fieri decrevimus,
& quatenus secundum petitionem eja-
dem Teudaldi Comitis, suique Patris
institutionem & donationem jam dicta
D Ecclesia a nobis corroborata modis om-
nibus persistat.....
Reliqua desiderantur.

Scriptum per manum Stephani No-
tarii sacri Scrinei sanctae Romanae Ec-
clesiae.....

Indictione Quarta.

Datum III. Kalendas Januarii per
manus Guidonis Episcopi & Bibliotheca-
rii sancte Sedis Apostolice, Anno Pon-
tificatus Domini Benedicti sanctissimi
VII. Papae Secundo, Imperii vero Dom-
ni Ottonis Tertio.

Donatio Canossino Templo facta a Mathilde Comitissa, Anno 1102.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi MCII. Quinto-decimo Kalendas Novembris, Indictione X. Ego Mathilda Dei gratiâ Comitissa, una cum Bernardo Cardinale & Legato Domni Paschalis, concedimus

A & largimur Ecclesie Sancti Apolonii, que sita est in Rocha Canuxi.... Abbatibus Boschum unum, quod prius erat Forestum prope Villam de Lachini, & Milliaria, sicut designatum per suos consines fuit.

Ego Guido &c.

Chartula donationis factae Canossino Monasterio ab Alberio Episcopo Regiensi, Anno 1153.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Ego Alberius Dei gratiâ Regiensis Ecclesie Episcopus Domni Manfredi Karissimi Fratris nostri Sancti Apolonii de Canuxio, & Abbatibus ejusdem Monasterii. Fratrum necessitati subvenientes, aliquantas Decimas, quas praefatum Monasterium habet & tenet de dominicatis, que fuerunt Marchionis Bonifacii propriis dominicatis ejusdem Monasterii in Curte Canosse, & de dominicato Serzani, jure proprio per hanc nostre institutionis seu concessionis paginam concedimus & largimur.

MCLIII. Octavo die intrante Mense Aprili, indictione Prima,

Ego Americus &c.

B Vidimus impetratum Canusinis Canonici Apostolicae Sedis Privilegium. Addere nunc juvat pariter indulti exemplum, quo simul pateat, Dioecesim quoque Mutinensem antiquitus non caruisse hisce ruralibus Canonorum coetibus. Est autem Bulla Gaelestini III. Papae, concessa Canonici Ganaceti, quorum nullum amplius vestigium superest, solâ Parochiali Ecclesiâ, ac titulo Praepositurae illaesis, praediis verò, ac juri-
C bus, per varios Comitatus olim diffusis, paene omnibus deperditis, uti humanarum rerum conditio fert, quae quotidie mutationibus & excidiis obnoxiae sunt. Ex Collectaneis MStis Peregrini Prisciani, in Estensi Bibliotheca adservatis, Chartam hanc descripsi.
D

Coelestini III. Papae Bulla, qua Praeposito & Canonicis Sancti Georgii de Ganaceto in Dioecesi Mutinensi, omnia illorum bona ac privilegia confirmantur, Anno 1195.

Celestinus Episcopus, servus servorum Dei dilectis filiis Petro Praeposito Ecclesie Sancti Georgii de Ganaceto, ejusque Fratribus Canoni-

E ce substituendis in perpetuum. Pie postulatio voluntatis effectu debet prosequente compleri, ut & devotionis sinceritas laudabiliter enitescat, & utiliter

ter postulata vires indubitanter assumant. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus clementer annuimus, & prefatam Ecclesiam Sancti Georgii de Ganaceto, in qua divino estis obsequio mancipati, ad exemplar Predecessorum nostrorum felicitis recordationis Lucii, Urbani, Gregorii, & Clementis Romanorum Pontificum, sub Beati Petri, & nostrâ protectione suscipimus, & presentis scripti Privilegio communimus. Statuentes, ut quasunque possessiones, quecumque bona eadem Ecclesia in presentiarum iuste & canonice possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis iustis modis, prestante Domino, poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, & illibata permaneant. In quibus haec propriis diximus exprimenda vocabulis. Locum ipsum, in quo prefata Ecclesia sita est, cum omnibus pertinentiis suis, & aliis, quae in Curte Ganaceti, & Parochia vestra habetis. Quaecumque habetis in Villanova, Saliceto, Soleria, in Curte Lamine, Campo Galliani, Albavetii, Citanova, Bajoria, Pirradelle, Curli, Cugnenti, Rammi, Fredi, Malliagalli, in Nirano, Monte Ursi, Casale, Cugnone, & Montegibio. Ecclesiam Sancti Zenonis de Lamina: Ecclesiam Sancti Mathei, quae est iuxta fluvium Situle, cum omnibus eorum pertinentiis. In Episcopatu Bononiensi possessiones, quas habetis in Curtibus Sancti Marci, Restalini, Manzolini, & Montebelii. In Episcopatu Regino possessiones, quas habetis in loco, qui dicitur Sanctus Fabianus, Fontana, Substiliolo, Casale Montalto, & Quersole. In Episcopatu Ferrariensi possessiones, quas habetis in Comitatu Picaroli, & in Sadriano, & in Curtibus Manegii, & Trecente, & in Villa

A Sancti Anastasii, & Lacum, qui dicitur Dampnarolo. Sane novarum vestrorum, quae propriis manibus aut sumptibus colitis, sive de nutrimentis animalium vestrorum, nullus a vobis Decimas exigere vel extorquere presumat. Liceat quoque vobis Clericos vel Laicos e Seculo fugientes, liberos & absolutos, ad conversionem recipere, & eos absque contradictione aliqua retinere. Ad hec, quia Decime Ministris Ecclesiarum tam veteri, quam novâ Lege noscuntur esse indultae, vos Decimarum exactione per Laicos vexari sub interpositione anathematis prohibemus. Interdicimus insuper, ut nullus infra Parochiam vestram, quae Curtem Ganaceti retinet, sine Diecesani Episcopi & vestro assensu, Ecclesiam vel Oratorium de novo edificare presumat, salvo tamen Privilegiis Romanorum Pontificum. Cum autem generale interdictum terre fuerit, liceat vobis, clausis januis, exclusis excommunicatis & interdictis, non pulsatis campanis, suppressâ voce divina Officia celebrare.

D Libertates quoque & immunitates, necnon antiquas & rationabiles consuetudines a Mutinensibus Episcopis, & aliis personis Ecclesiae vestre iuste concessas & hactenus observatas, ratas habemus, & eas futuris temporibus illibatas manere sancimus. Causas etiam Matrimoniorum agendi Parochianis vestris: privatas & publicas Penitencias dandi: eligendi etiam Prelatum & Fratres, sicut a quadraginta annis in vestra Ecclesia rationabiliter & pacifice noscitur observatum, vobis liberam concedimus facultatem. Sane & instrumentis supradictorum Predecessorum nostrorum Lucii, Urbani, Gregorii, & Clementis, accepimus, quod de voluntate bone memorie Gerardi quondam Archiepiscopi Ravennatis, deliberatione provida statuistis, ut Ecclesia ve-

fra octo tantum Canonicis sit contenta, cum ipsis facultates non suppetant, quibus plures valeant congrue sustentari. Nos vero, qui bene acta cunctorum ex injuncto nobis officio debemus & volumus approbare, ad instar jam dictorum Antecessorum nostrorum, constitutionem ipsam, sicut a vobis Canonice facta est, & in autentico ejusdem Archiepiscopi continetur, ratam esse decernimus, & presentis scripti paginam communimus; nisi facultates ejusdem Ecclesie contigerit ex processu temporis ampliari, quod pluribus necessaria possent congrua sufficientia ministrare. Ad hec auctoritate Apostolica constituimus, ut nullus in Ecclesiam vestram interdicti, aut in vos excommunicationis vinculi, suspensionis sententiam sine manifesta & rationabili causa promulgare presumat. Sententias quoque a bone memorie..... Mutinensi Episcopo sub causa, que vertebatur inter vos & Presbiterum Stephanum, pro Ecclesia Sancti Jacobi de Aqualonga super jure Parochiali, & a bone memorie Theobaldo Ferrariensi Episcopo, ex delegatione Lucii Papae, super questione, que inter vos & Ysaac quondam Abbatem de Vangaditio agebatur, Canonice latas, sicut in eorum scriptis autenticis rationabiliter continetur, que executioni mandate sunt, ratas habemus, & auctoritate Apostoli-

A ca confirmamus. Sepulturam preterea illius Locum liberam esse decernimus, ut eorum devotioni & extreme voluntati, qui se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte sint excommunicati vel interdicti sint, nullus obstat. Decernimus ergo, ut nulli omnium hominum liceat prefatam Ecclesiam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuire, seu quibuscumque vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura, salva Sedis Apostolice auctoritate, & Diecesani Episcopi Canonica justitia. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica, Secularisve persona, hanc nostre constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire tentaverit, secundo tertiove commonita, nisi reatum suum digna satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & a sacratissimo Corpore ac Sanguine Dei & Domini Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine divine ultioni subjaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bone actionis percipiat, & apud districtum Judicem premia eterne pacis inveniat. Amen, Amen, Amen.

Ego Celestinus Catholice Ecclesie Episcopus subscripsi.

Ego Albinus Albanensis Episcopus subscripsi.

Ego Octavianus Hestienfis & Veletrenfis Episcopus subscripsi.

Ego Johannes Prenestinus Episcopus subscripsi.

Ego Petrus Portuensis Episcopus subscripsi.

Ego Pand. Basilice XII. Apostolorum Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego

Ego Petrus tituli Sancte Cecilie Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Jordanus Presbyter Cardinalis Sancte Pudenciane Past. tituli subscripsi.

Ego Ugo Presbyter Cardinalis Sancti Martini tituli manu mea subscripsi.

Ego Sofridus tituli Sancte Praxedis Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Bernardus Sancti Petri ad Vincula Presbyter Cardinalis subscripsi.

Ego Gra..... Sanctorum Cosme & Damiani Diaconus Cardinalis subscripsi.

Data Laterani per manum Centii Sancte..... in Orthea Diaconi Cardinalis, Domini Pape Camerarii, VII. Kalendas Maji, Indictione XIII. Incarnationis Domini Anno MCXCV. Pontificatus vero Domni Celestini Pape Tertii Anno Quinto.

Animadvertas velim, nunc apud multos Italicorum *Fratris* nomen paene sordere, itaut relegatum videatur intra Mendicantium Religiosorum claustra. Immo ne ibi quidem tutus est locus, quum *Patris*, non *Fratris*, titulum ea quoque gens cariorem habeat. At olim certum est, Monachos etiam Benedictinos *Fratrū* appellationem minime dedignatos fuisse: cujus rei innumera

A prostant exempla, quae utique consonant *Fratris* seu *Fratrū* titulo, quo asecclas suos in Monastica sua Regula nuncupavit sanctissimus eorum Pater Benedictus. Sed & Canonici appellabantur *Fratres*, ut fidem facere possunt Historiae ac monumenta veteris aevi. Ego unum proferam, ubi de insigni Capitulo Canonicorum Vercellensium res est.

Friderici I. Romanorum Regis Diploma confirmantis jura ac privilegia omnia Canonicis Vercellensibus, Anno 1152.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Federicus Dei gratia Romanorum Rex Augustus. Imperii nostri nos hortatur auctoritas, Ecclesiis per Regnum constitutis congruam in Domino provisione consulere, earumque possessiones debitam protectione fovere. Praesentibus igitur ac futuris dilectis fidelibus volumus esse cognitum, quod petitione carissimi Cancellarii nostri Arnol-di, & aliorum plurimorum Principum, Canonicos Sancti Eusebii in Civita-

C te Vercellensi tam futuros quam praesentes, cum omnibus suis possessionibus, in Regiam protectionem suscipimus, & praesentis Privilegii paginam communi-mus. Quaecunque itaque in Privilegiis a nostris Praedecessoribus Regibus seu Imperatoribus eis collata contineri noscuntur, & quae largitione Regum, concessione Pontificum, seu quorumlibet fidelium oblatione memorati Fratres hactenus obtinuerunt, aut in posterum rationabiliter obtinere poterunt, praesenti

senti paginâ confirmamus, ex quibus haec propriis duximus exprimenda vocabulis. Carestianam cum districtu, & omnibus publicis functionibus: utrumque Montanarium: Portum Sicidae, quod itur ad Bolgarum: quodcunque detinetur in Carestiana, tam in districtu, quam alias publicas functiones: Caracetum cum omni integritate sua: Campalorcum cum omnibus, quae ad dictas Praebendas pertinent cum omni integritate: & omnia, quae tenentur in Riverone tam in Castello, quam in Villa, cum districtu, & omnibus Regalibus. Similiter tres partes de Portu Scriviae, cujus quarta pars est Sanctae Mariae: tres partes de Montegallano cum suis pertinentiis, cujus quarta pars similiter est Sanctae Mariae: quaecunque fidelium magna seu parva persona praedictis Ecclesiis aliqua contulerit; & si qua in aliis eisdem donis seu Villis Regalia contineri noscuntur, Regiâ eis auctoritate concedimus. Praeterea praescriptionem centum annorum praedictis Ecclesiis, quemadmodum & Episcopo, concedimus in perpetuum. Determinamus igitur, ut nullus Archiepiscopus, Episcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, aut alia magna vel parva persona huic Privilegio temere contraire praesumat. Et ut haec omnia in perpetuum firma & inconvulsa permaneant, praesentem paginam Sigilli vestri impressione iussimus insigniri. Statuentes, ut nulla magna vel parva

A persona, vel Commune Civitatis, aliquando audeat ab utraque Ecclesia exemptionem tollere. Quod si quis temere huic Privilegio contraire tentaverit, centum Libras auri Camerae nostrae persolvat. Testes fuere praesentes, quorum nomina subscripta cernuntur: Hartwiscus Bremensis Archiepiscopus, Geboardus Wirtzburgensis Episcopus, Eberhardus Bambergensis Episcopus, Gunterius Spirensis Episcopus, Dux Welfo, Henricus Dux Saxoniae, Adelbertus & Conradus Marchiones Saxoniae, Odocharo Marchio de Stiria, Guido Comes de Blandrado, & alii plurimi.

Signum Domini Federici Romanorum Regis invictissimi.

C Ego Arnoldus vice Henrici Maguntini Archiepiscopi & Archicancellarii recognovi.

Datum Wirzburg, XV. Calendas Novembris, Anno Dominicae Incarnationis Millesimo. Centesimo Quinquagesimo Secundo, indictione XV. Regnante Federico Romanorum Rege glorioso, Anno verò Regni ejus Primo.

D Nunc autem prodendum est, quae formula olim uterentur Clerici, quando in consortium Canonicorum recipiebantur. Eam mihi suppeditavit Archivum Capituli Canonicorum Arretii, ubi autographum vidi, & Eruditorum interest heic nunc evulgari.

Formula, qua Farulfus Presbyter offert se Capitulo Canonico-
rum Arretinorum, ad serviendum Ecclesiae secundum
Canonicam Regulam, Anno 1075.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi. Ego Farulfus Presbyter spontanea mea voluntate offero me ipsum Deo, & Ecclesiae Sancti Donati, &

E Jocundo Preposito atque Archidiacono secundum Regulam Canonicam fideliter servitutum, pallio Altaris manibus involutum, cum oblationibus mearum

meorum rerum mobilium & immobilium, ita ut ab hac die non liceat mihi collum excutere a jugo Regule Canonice, sed magis ejusdem Regule statuta fideliter servare, & Deo cum ceteris grato animo militare, ut cum ipsis premium eterne remunerationis ab illo recipiam, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit & regnat unus Deus in secula seculorum. Amen.

Ego Farolfus Presbyter confirmavi & subscripsi.

Ego Jocundus Archidiaconus & Prepositus subscripsi.

Ego Azo Presbyter interfuit.

Insolutata dimittenda non sunt hujus Chartae verba: Pallio Altaris manibus involutum. In institutione Canonici, sive in oblatione sui facta a Clerico Canonicatum adepturo, idem plane factum est, quod in oblatione puerorum ad Monasteria fieri consuevit, uti infra videbis in Dissertatione LXV. de Monasterior. Erektion. Nimirum pueri oblato a parentibus, ut in Monasterium reciperebantur, Pallia Altaris involuebant manus: simulque oblationis formula e scripto legebatur coram Abbate. Ejusmodi ritus mentio habetur in Regula Sancti Benedicti Cap. 66. & nomine Pallae, sive Pallii, designatum puto velum illud sericeum, quod adhuc in sacris adhibetur, quum oblata ad Altare deferuntur, & quo oblata olim tegebantur. Nempe uti panis & vinum velamine illo contecta Deo offerebantur, ita & pueri in Monasteriis & Clerici in majoribus Ecclesiis. Neque tantum in pueris offerendis servatus hic ritus, sed etiam quum veste Monastica induendus quisquam erat, & in Monachum recipiendus. In antiquo Rituali Monasterii Ania-

nensis apud Martene de antiquis Monachor. Ritib. Lib. 2. Cap. 2. haec leguntur: Adducatur in veste seculari ante Altare, praesente Abbate & conventu; & tunc ibi a parentibus offeratur Deo, & involvant manus ejus in Palla Altaris. Puerorum vero oblatio ita describitur in MSto Codice Monasterii Farfensis apud eundem Martene Lib. 5. Cap. 5. Tunc veniat puer ante Altare, vel ad gradus, & detur in manus illius offertorium cum hostia & ampulla vini. Et unus de fratribus, cui Abbas jusserit, legat hanc schedulam: Ego Frater, ille; offero hunc Puerum nomine illius cum oblatione in manu atque petitione, Altaris Palla ejus manus involutam, ad normam Sanctorum &c. Pari modo in Codice MSto Monasterii Beccensis haec legimus: Postquam obtulerit Cantor, offerat & Puer. Quo facto, recipiat Secretarius offertorium. Et parentes accedant, & involvant dextram manum pueri in Palla Altaris, & ita involutam tradant manibus Sacerdotis &c. Quod tamen potissimum in Charta nuper evulgata animadvertendum, illud est cum oblationibus meorum rerum mobilium & immobilium. Ergo non se tantum, sed suas etiam fortunas novitii Canonici Deo offerebant, & in jus ac aerarium Ecclesiae transferebant, ut vitae communis contubernium deinde in Fratrum Collegio & Claustro ducerent. Hoc etiam a Monachis didicere Canonici, uti infra ostendam in Dissertatione LXVII. De Modis acquirendi. Praeterea Monachi sodales suos Fratres appellabant. Canonicos quoque Fratrum * nomenclaturam saepe donatos invenias. Dixi, communem vitam, victum scilicet & habitationem fuisse Canonicis. Aberant ii tamen plerisque in locis a perfecta vivendi

* legendum nomenclaturam, seu nomenclatione.

formā, quam veri Monachi olim amplectebantur. Raro quippe sui patrimonii abdicatio plena, & fere nunquam germana Paupertatis professio, in Canonicoꝝ coetibus obtinuit. Scilicet iis licuit, quamquam regularem societatem, unamque mensam ac lectum servarent, proprio patrimonio uti ac frui. Et fortasse ne Arretii quidem secus factum. Potuit enim offerri patrimonium, cuius tamen, dum vita comes foret, usufructus esset penes offerentem.

Verum quid stabile, quid firmum in rebus humanis? Sanctissime instituta, amplissime propagata fuere Canonicoꝝ Collegia, ita ut nulla Civitas ejusmodi ornamento, ac tam vivo disciplinae Ecclesiasticae exemplo careret. Sed quae natura in malum prona vel ipsos saepissime Monachos, quamquam rigidissimis legibus ad virtutem educatos, in imadejecit, eadem Canonicos quoque in omnibus fere Urbibus a Virtutis semita avertit. Eoque facilius hos quam Monachos ad vitia ac mores viris Deo sacratis indignos traxit, quo minus Canonici ad perfectam Monachorum vitam accedebant. Neque enim severae disciplinae se addixere Canonici, & absolutam Pau-

A pertatem, ut nuper dixi, minime profitebantur; & quamvis in clauſtro degentes, Seculum tamen omnino ejurasse nequaquam videbantur. Factus hinc locus avaritiae, factus & luxuriae: & sic sensim eo res deducta, ut deterior quam Laicorum in nonnullis locis haberetur Canonicoꝝ vita, eorumque claustra tandem inhospita redderentur. Accidit id potissimum Saeculo Christi Undecimo, quo Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos multis in Urbibus, & praesertim Mediolani, invasit Nicolaitarum haeresis, & uxores Graeco more ducendi improbata semper in Occidente prurigo. Ut hunc morbum evellerent eodem Saeculo Romani Pontifices Nicolaus II. Alexander II. Gregorius VII. alique Praesules, nullum lapidem non moverunt. Neque frustra fuit eorum zelus; nam & repurgati fuere plerique mores Cleri, & rursus cum Ecclesiasticae continentiae voto restituta est multis in locis communis Canonicoꝝ vita. Quid praestiterit in Urbe sua Herimannus Episcopus Volaterranus, e sequenti Charta Lector intelliget, quam authenticam vidi in Archivo Capituli Canonicoꝝ Volaterris.

Constitutio Herimanni Episcopi Volaterrani in Synodo suae Dioecesis facta, ad restituendam vitam communem Canonicoꝝ Ecclesiae suae, circiter Annum 1070.

Quoniam in istius Mundi statu nichil certum, nichil firmum cognoscimus, neque aliquid fidei, vel quicquam spei in illo esse videmus, sed omnia, quae in eo sunt, caduca esse & momentanea cernimus, nobis pro certo est necessarium, non solum vitare, sed etiam fugere quicquid est anime con-

Etrarium, & illud appetere, quod est sibi saluterum &c. Cujus amore, cuiusque dilectione **EGO HERIMANNVS**, licet omnium Episcoporum infimus, Dei tamen nutu Episcopus, semper gubernor, quamquam cunctis hominibus sum nequior, & ultra quam credi possit, sum peccator. Ob hoc verò ut mibi

mibi subvenire divina dignetur gratia, commercium hujus sanctae Ecclesiae huc usque detestabile volo ad salubre & coeleste remedium transferre. Patet namque istius Ecclesiae Ordines, videlicet Archidiaconatum, Preposituram, & reliquos Ordines hactenus esse usurpatos, ac male fuisse dispositos. Et idcirco, Deo opitulante, & istius Sinodalis Concilii conventu corroborante, Ordines predictos dispono ita manere, quatenus ad unum redeant, & generales habeantur. Quocumque enim tempore hujus sanctae Ecclesiae quilibet Fratrum ab isto migraverit Seculo, sua Canonica, quae usque modo abusive & falso appellatur nomine, deinceps nuncupetur vero & proprio vocabulo, eum scilicet ut illi habeant Clerici, qui secundum suam scientiam hic regulariter vivent, donec alter hujusmodi Clericus veniat, qui cum ceteris Fratribus regulariter vivat. Quis est unquam mortalium tam beatus, quam ille, qui ad hoc nititur, ut celorum gaudia contemplari queat, Sanctorumque beatitudine perfrui valeat? Ad illam tantae claritatis felicitatem EGO HERIMANNVS, Dei gratia Episcopus pertingere cupio, si illius est voluntas, qui nostrarum mentium est inspektor, nostrorumque secretorum cognitor. Fidis sum namque de illa nostri Redemptoris benigna promissione: Peccator quacumque hora conversus fuerit, vitam vivet, & non morietur. Propter ergo superne remunerationis beatitudinem, & propter animarum meorum Successorum Episcoporum salutem, communi consensu corroborante Sinodale Concilium, ad honorem hujus sanctae Ecclesiae EGO HERIMANNVS DEI GRATIA EPISCOPVS statuo & confirmo Ordines praefatos Clericis his regulariter degentibus habituros. Hoc tamen illa ratione assero, quod

A postquam aliquis istorum Fratrum ex isto obierit Seculo, nulla alia adhibeatur sententia, nisi ut Fratres in isto loco Canonice viventes, Ordines jam memoratos habeant communes, donec reperiantur Clerici Deum timentes, quibus participantur spiritualiter. Sive Ordines hoc est Canonica, Archidiaconatura, Prepositura, & ceterorum Ecclesiasticorum Ordinum mysteria, qui fuerint eorum, qui stare videntur Seculariter, sive eorum, cernuntur vivere Regulariter, Fratribus tamen ascendant Canonice degentibus. Curtem enim Sanctae Agathae Virginis cum omnibus pertinentiis suis infra & extra se habentibus, simili modo supra dictis Fratribus concedimus. Curtem Sancti Ostabiani cum omnibus sibi pertinentiis, & vineam decurrente cum laboratoribus, qui eam laborare debent, quae Fratribus regulariter viventibus sunt concessa a ceteris Fratribus, eos habere laudamus. Insuper omnia, quae illis data sunt, vel in antea danda sunt, seu conquirenda sunt, eos tenere confirmamus. Si quis vero fraude maligna imbutus, vel felle diabolico fuerit infectus, tale dans consilium, quod istud salubre constitutum removeatur, vel aliter commutetur, nisi ut supra dictum est, Auctoritate Apostolorum Petri & Pauli, & ex potestate mihi a Deo concessa, illum serego a Fidelium consortio, illum separe a sanctae Ecclesiae gremio, illum damno, maledico, & excommunico. &c.

EGO HERIMANNVS DEI GRATIA EPISCOPVS confirmavi & subscripsi.

EGO WGO ARCHIDIACONVS CONFIRMAVI MANV MEA ME SVBSCRIPTI.

Ego Farolfo Archipresbiter confirmavi & subscripsi.

Ego

Ego Petrus Presbiter confirmavi & subscripsi.

Ego Azzo Diaconus & Canonicus subscripsi.

Ego Adelmus Diaconus subscripsi.

Ego Albertus Diaconus subscripsi.

Ego Andreas Diaconus subscripsi.

Ego Drudo Prepositus subscripsi.

Ego Christianus Presbiter subscripsi.

Hego Einricus Cantor subscripsi.

A Nunc ejusdem calamitatis exemplum alterum proferre juvat, ut palam fiat, quid Arretino Clero olim contigerit, ex cujus fortuna reliquarum paene Urbium infelicem statum metiri facile possis. Monumentum autem, quod nunc editurus sum, multiplici consideratione dignum, ego olim ex antiqua pergamena descripsi adservata in Archivo Canonorum Arretii.

Enarratio eorum, quae perverse gesta sunt a Custodibus Ecclesiarum Sancti Stephani & Sancti Donati, in Civitate Arretina, & quomodo Canonici tandem eas Ecclesias acquisierunt.
Scripta circiter Annum 1092. (a)

IN nomine Sancte, & individue Trinitatis. Regnante (b) Lodovico filio prioris Caroli factus est Conventus Synodi, eo precipiente, in loco, qui dicitur Aquisgrani; multisque praeceptis ab eo rite compositis, praeceptum prae omnibus hoc salutiferum statuit, precipiens cunctis congregatis Episcopis, (c) ut omnes darent studium Canonicam construendi. Filius autem ejus Lotharius post mortem illius, Patrem secutus, per Regnum transiens, non (d) inveniens Ecclesias Episco-

C pales ordinatas cum Canonica Congregatione, sicut ipse & Pater ejus praeceperat, condoluit. Veniensque Arretium, & causam orationis ad Sanctum Donatum, non reperiens, quod praeceperat, contra Episcopum (e) illius Ecclesiae, nomine Petrum, est indignatus quamplurimum. Iterum praemonuit Episcopos, praecipue (f) ipsum Petrum Antistitem Aretinum, per se & (g) suos Optimates, ut praeceptis suis & Patris (h) obedirent. Ipse autem Dei famulus Petrus (i) obedivit, & eam

(a) Enarrationem hanc, quae monumentum (ut Clar. Muratorius heic ait) multiplici quidem est consideratione dignum, pluribus in locis amanuensium, sive typographorum oscitantia, vitiata quum suspicatus fuero, utpote quam sensu integro carentem aliquando reperi, ibique nomen Gelasii Episcopi Aretini corruptum appareat, notaeque numericae ad rationis supputationem male reddantur; Pergamenam ego heic in Archivo Cathedralis Aretinae Capituli adservatam, mihi duxi consulendam, cumque illam diligenti oculari curiositate impressum exemplum istud censui conferendum. Quo ex labore quae assequutus fuero eruditi ad calcem paginarum novae hujus Editionis invenient Alphabeti characteribus notata, ut ab nonnullis, quae Muratorius ipse corrigenda duxit asteriscis distincta, dignoscantur. Haec autem non censurandi libidini, sed Veritatis, & accuratioris emendationis in me studio velim tribuatur omnino.

(b) Lodoico

(c) ut unusquisque eorum daret

(d) invenit

(e) ipse

(f) & ipsum

(g) per suos

(h) oboedirent.

(i) oboedivit,

Et eam confluxit. Congregatione ab eo factâ aliquanta bona ibi concessit. Insuper & (a) quatuor manuales personas ad serviendum dedit, scilicet Pistorem, Cocum, (b) Lavandarum, & Bifulcum, sicut in suo scripto continetur. Deinde (c) auctâ famâ illius Congregationis communiter viventis, per multa loca terrarum (d), a bonis hominibus ibi bona Mundi plurima sunt concessa. Denique Ugo Rex cum Lothario filio suo, ob devotionem ad Corpus Sancti Donati veniens, talibus auditis, magna praedia contulit ipsis Canonicis, sicut in Praeceptis ejus scripta sunt, (e) ut inopiâ procul ab eis remotâ in Dei & Sancti Donati talis Congregatio maneret semper servitio constituta, & ut perpetuum Regem exorarent cotidie pro (f) incolumitate Regni & pro eorum salute. Plurima post tempora evoluta, exardescente Diaboli nequitia, Canonicorum talis Congregatio, & Ecclesiae Officia diu fuerunt dispersa. Et hoc evenit pro Episcoporum desidia, & pro Rectorum negligentia, (g) ac pravorum hominum cupiditate, qui eis abstulerant, unde tunc usque vixerant. Sicque permansit (h) paene mortua usque ad Helperti digni Pastoris religiosam (i) prudentiam. Eo quidem praesidente in Ecclesia praedicta, cum maximo labore reaedificavit Ecclesiam

A Sanctae Mariae. Et veniente ibi Romano Pontifice, cum maximo honore ac desiderio consecrare eam ab eo fecit. Insuper etiam Canonicam reaedificavit, & Clericos, quantos potuit, ad communem vitam congregavit, aliquando precibus, aliquando minis, & quasi bonus pater ad fraternam societatem constituit. Qui etiam, quae erant suae utilitatis, plurima bona eis concessit. Inter haec & quartam partem Ecclesiae, quae Antecessores sui sibi reservaverant, sine refragatione donavit, sicut in Privilegio suo invenitur. Insuper etiam, (k) Otto Imperator cum transiret per Tusciam, deveniens ad Corpus Sancti Donati causâ orationis, conduxit suos Canonicos, quos ordinaverat, ante Imperatorem, & Praeceptum ab eo (l) accepit de omnibus, quae ad illos pertinebant, vel quaecumque adquisituri erant, sicut legitur in ipso Praecepto. Et plurima (*) quae fuerunt praedicta (m) priscis temporibus, ex antiqua Canonica, cum adiutorio suo, & Imperatoris receperunt.

D Sed ut retro redeamus, ne Episcopi antecessores praedicti Helperti Praesulis ex toto viderentur esse gregum suorum dispersores, quartam partem omnium obligationum (**) Ecclesiae propria manu retinuerunt; tres (n) alias partes Praesbyteris & Clericis, (o) quos

con-

(a) quatuor, semper heic legas.

(b) Lavandarium,

(c) tanta

(d) cognita,

(e) lego quorum pro ut

(f) incolumitate

(g) ac pro pravorum

(h) pene

(i) providentiam.

(k) cum Otto Imperator transiret

(l) acceperit

(*) Legendum puto quae perdita fuerunt.

(m) priscis

(**) Scribe: oblationum.

(n) tres partes alias

(o) quas constituerant in ipsa Ecclesia,

continuerant in ipsa Ecclesia, cum aliis beneficiis dederant. De tribus ipsis partibus quatuor partes factae sunt. Tali pacto & tenore illis Clericis hoc beneficium ab Episcopis fuit concessum, ut Ecclesiae pavimenta mundarent, ac lampadas accenderent, & studerent, & Campanas horis competentibus sonarent, atque Ecclesiae januas cum omni ejus thesauro vicissim custodirent, & pro Ecclesiae custodia cum suspenso somno noctibus singulis requiescerent. Ita factum est, ut pro tali beneficio ipsis concessio divites effecti, mulieres conduxerunt, filiosque ex eis generaverunt, & dehinc (a) Ecclesiam in se dividerunt, sicut in antea dicitur. Sed quoniam solitum est, ut divitiae homines in superbiam elevent, (b) pro quo beneficium habuerant, dedignabantur studere. Illis autem curam Ecclesiae male tractantibus, contra eos clamor Populi exarsit. Tunc illi pro pavore ejus Ecclesiae tunc Episcopi, atque Populi, inuito consilio, quendam Monachum (c) adquisiverunt, ut eorum vice Ecclesiae deserviret, & omnia, quae necessaria (d) erant, ibi studeret. Et hoc constituerunt, ut pro beneficio tempore messis & vindemiae (e) ei sexdecim Sextaria de grano similiter & de vino pro (f) unaquaque parte, & de offeratione, (g) sicut videretur. Diebus vero festis, vel Letaniis, vel

A si aliquo modo oblatio (h) aderat, (*) mittebatur unusquisque illorum servum vel mercenarium, aut ipse per se, ad (i) ea requirenda. Tunc fiebant furta, rapinae, rixae, garritiones, & divisiones, ita ut multoties unum panem per quatuor partes dividerent, & candelam (k) simul cum altercatione. Praedicto Custode post parvum tempus mortuo, vice illius intromiserunt (l) Ursus Presbyterum, qui Torellus vocabatur, cum supradicto beneficio. Ille autem Presbyter inscius, nec campanas noverat sonare horis Matutinalibus, nec per horas constitutas diei, neque hoc facere in Ecclesia, quod decebat. Inter haec fames in Comitatu Castellano maxima orta est. Quidam Presbyter, nomine Teuzo inde veniens, ejecto supradicto Custode Torello a Presbyteris & (m) esse per se debuerant, in Ecclesia Custos factus est. Hic namque Presbyter justus, bonus, & studiosus in officio erat. Inspirante autem Domino, quamplures homines ex Aritio (n) Hierosolymam perrexerunt. Ipse Presbyter Teuzo cum eis perrexit. Tunc ipsi Custodes, non habentes alium, remiserunt eundem Ursus Presbyterum. Reverso itaque Teuzone Presbytero ex (o) Hierosolymis propter suam bonam conversationem Canonicus factus est. Igitur supradictus Ursus (p) nihil sciebat facere, sicut

(a) Ecclesiam inter se

(b) per quod

(c) adquisiverunt,

(d) ibi erant, studeret.

(e) darent ei sedecim

(f) quarta parte,

(g) sicut tunc videretur.

(h) aderat,

(*) Scribendum: mittebat unusquisque illorum, idest Canonicoꝝ &c.

(i) eam requirendam,

(k) similiter

(l) Presbyterum Ursus

(m) todes

(n) Hierosolimam

(o) Hierosolymis

(p) nihil

(a) sicut prius. Hinc omnis Populus per Custodum summisionem Episcopum Teodaldum, qui tunc temporis erat, imploraverunt, ut eundem (b) Teuzonem ad Ecclesiae custodiam reverti juberet. Quia Canonicus factus erat Canonici talia facere non consentiebant. Ad ultimum tamen propter Episcopi jussionem & Populi obsecrationem consenserunt. Sed & hoc toto Anno contraxerunt, ne cum eis comederet, ne deveniret in malam consuetudinem. Tunc praedicti Custodes super Canonicam se vindicabant in praedis, & quae facere poterant. Inde etiam (c) post Populi obsecrationem, ejusdem Episcopi & Populi statutum est, ut ipse Teuzo Presbyter in Ecclesia ebdomadam Missarum, sicut (d) Canonici Presbyteri faceret, & ebdomadam Coquinae similiter, (e) & Custodis officia impleret. Sicut permissum est ei tantum comedere. Adquisito autem cibo, abstulerunt supradicti Custodes medietatem de grano, quod soliti erant dare. Quo mortuo, (f) introniserunt Johannem Turphum, Nepotem illius, quem secum duxerat (g) ac nutrierat. Deinde maxima concertatio inter Canonicos & ipsos Custodes iterum exorta est de victu ipsius. Custodes sicut Avunculum, illum facere volebant, sed omni nisu Canonici repugnabant. Hoc autem (h) Canonicis opponebant, quod quartam partem tunc haberent de Ecclesiae oblatione. Canonici contra talia respondebant: Quando

Tom. XII.

- (a) sicut prius.
- (b) Teuzonem ad custodiam Ecclesiae
- (c) post per obsecrationem ejusdem Episcopi & Populi statutum est,
- (d) Canonici
- (e) Canonici, & Custodis Officia
- (f) intronizaverunt
- (g) & nutrierat. Dehinc
- (h) Canonacis
- (i) ab aliquo
- (k) qui
- (l) post maximam altercationem;
- (m) Festivis
- (n) ob memoriam.

A Elpertus Episcopus suiique antecessores quartam partem manu sua habebant, quam postea ipsi nobis concesserunt, Custodes victum ab eis non requirebant. Insuper beneficium aliud vobis est concessum pro Ecclesiae Custodia. Denique praedictus Johannes Turphus, eo quod victum non habebat (i) aliqua parte, nec campanas sonabat, saepius per tres dies vel quatuor, vel plures. Illi interim causam Canonicorum, ubicumque poterat, male tractabant. Interea Episcopus Immo, (k) quia tunc temporis fuerat partim clamor Populi, partim mala voluntate atque virtute, & quia Ecclesiae injuriam non valens sustinere, in Claustrum veniens cum Populo (l) maximam altercationem; hoc inter Canonicos & Custodes diffinitum est, ut per cotidianos dies unam coppam de vino, & unum panem Canonici Custodi illi darent ad fenestram Coquinae: Dominicis, & (m) Festivis diebus ad Tertiam cum eis pranderet. Revertente tempore messis & vindemiae, Custodes supradicti Vicario suo, quod soliti erant dare de vino & grano, aut non dabant, vel si eorum aliquis dabat, alius non dabat; vel si forte dabant, cum maxima importunitate praebebant. Quando autem non accipiebat, nec campanas sonabat, nec quae erant in Ecclesia facienda faciebat. Talia passa est Ecclesia, usque dum ad Canonicos devenerat, & cetera alia mala, quae Deo juvante dicentur (n) ad memoriam.

X x

Supre-

Superius diximus, quia Custodes illi filios generaverunt. Nunc dicendum est, qui fuerint, & quomodo Ecclesiam inter se dividerint. Fuit quidam Presbyter Petrus, qui a loco, De Nuce vocabatur, qui plures filios habuit, sicut alii Custodes. Sed nolumus dicere, nisi de illis, qui Ecclesiam habuerunt. De Petro Presbytero geniti sunt Presbyter Salomon, & Andreas Clericus. Qui Presbyter Salomon habuit quartam partem ex quatuor supradictis partibus, quam dividerunt inter se Filii sui & Nepotes. De Salomone illo geniti sunt Leo Laicus & Sizzo Clericus. De Leone genitus est Bonicus. Bonicus in senectute sua factus est Canonicus. Partem suam ipsis Canonicis concessit. Ex Sigizone genitus est Ungarinus Laicus. De Ungarino geniti sunt Teuzo Clericus, & Raginerius, & Salomon Laici, qui simul partes suas dederunt Canonicis pro uno modiore de terra in (a). Agare in comcambio, quod dedit Paganus filius Suppi de Montercle pro anima filii sui (b). Guiberti. Andreas Clericus frater Salomonis Presbyteri habuit aliam quartam partem, quam dividerunt Filii ejus, & Nepotes. De Andrea geniti sunt Blancus Clericus & Mannulus Laicus. De Blanco geniti sunt (c) Ucellittolus, & Guidolus Laici. (d) Ucellittolus judicavit medietatem suae partis Canonicis pro

A anima sua, & accepit decem Solidos pro altera medietate. Widolus accepit viginti solidos pro sua parte. De Mannulo geniti sunt (e) Priccus & Pincus. De (f) Bricco geniti sunt Widolus Clericus & Bertus & (g) Mincus. Widolus accepit pretium quatuor Solidorum pro sua parte. Bertus & (h) Mincus vendiderunt partem suam (i) Picuccio Medico. Moriente (k) Picuccio Medico judicavit Canonicis (l) Solidis viginti. Post mortem (m) ejus filius Helias non habens unde daret, dedit suam partem Ecclesiae. De Pincus geniti sunt Japhus & Guidolus Laici, & Bonatus Clericus. Japhus pro (n) sua parte accepit quatuor Solidos a Canonicis. Partem Guidonis & Bonatti Presbyteri habuerunt pro anima ipsius Bonatti Presbyteri. Leo quidam Presbyter fuit, qui habuit filios Pecionem, & Johannem Presbyterum, Canem dictum, propter iracundiam, qui habuit quartam partem de Ecclesia. Qui Presbyter Johannes genuit filium Johannem Blancum Laicum. Johannes Blancus non habuit filium, sed filias. Una ex illis, quae Cara vocabatur, dedit suam partem de Ecclesia Sanctae Mariae, & dedit eam in conjugium Signorello filio Aritii: ex qua natus est Ugolinus, quem pater & mater (o) fecere Canonicum, & pro ipso in Canonicam dederunt ipsam Ecclesiam. De Pecione ge-

aiti

- (a) Agaze
- (b) Guiberti.
- (c) Ucellittus,
- (d) Ucellittus
- (e) Briccus & Pincus.
- (f) Bricco
- (g) Mincius.
- (h) Mincius
- (i) Picuccio
- (k) Picuccio
- (l) viginti Solidos.
- (m) filius ejus Helias
- (n) parte sua
- (o) fecerunt

niti sunt Martinus & Johannes (a) Clerici. De Martino genitus est Cunizellus Clericus. De Cunizello genitus est Brittolus, & Bosolus Laici. De (b) Brittolo (c) genitus est Guinigildolus, & Guiducius Laici. De Johanne Peci geniti sunt Johannes Clericus, & Rodulfus, & Bosolus Laici. Supra scriptus Johannes Blancus dedit suam partem de Altario Sancti Stephani nepotibus suis supradictis, scilicet Cunizoni Clerico, & Johanni Clerico, & Rodulfo, & Bosoni Laicis fratribus. Praedicto Johanne Clerico moriente, iudicavit Canonici viginti Solidos. Fratres ejus Bosolus & Rodulfus pro ipsis Solidis dederunt partes suas de Altario Sancti Stephani Canonici. Cunizellus Clericus iudicavit Canonici medietatem suae partis ejusdem Altaris. Pro alia medietate filius ejus (d) Bosolus & nepotes sui, filii Brittoli, acceperunt duodecim Solidos ab ipsis. Johannes Presbyter filius (e) Atti genuit filium Gerardum Presbyterum, qui habuit aliam quartam partem. Idem (f) Gerardus Laicus, qui Gerardus habuit filios & filias. Unam quidem ex eis nomine Antilia dedit in conjugium Ubaldulo filio Gerardi (g) Furchi de Monte Pupe. Postea ipse (h) Ubaldus dedit socero suo unum modio rem de terra in loco, qui dicitur Ropone, & in Scarniceto, pro ipsa parte Ecclesiae, &

A misit fratrem suum Ugolinum cum ipsa in Canonicam.

Haftenus quae mala in Ecclesia Sancti Stephani (i) perpetrata, & qualiter ad Canonicos devenerit, sub brevitate memoravimus. Nunc juvante Domino (k) quid in Ecclesia Sancti Donati gestum fuerit, antequam ad Canonicos deveniret, ad memoriam nostris posteris relinquemus. Ex eo tempore, quo (l) Gelasius Praeful, qui Oratorium Sancti Donati parvum aedificavit, sic autem permansit per plurimum tempus usque ad Albertum hujus Ecclesiae Episcopum. Denique ipse secutus Antecessorem suum Helpertum, qui Ecclesiam Sanctae Mariae a fundamentis renovaverat, sic & iste a fundamentis Ecclesiam construxit Sancti Donati, eamque ad medietatem deduxit. Sed preventus morte, successor (m) quidam Teodaldus perfecit. Usque ad horum tempora ordinarii Clerici celebrabant omnia sacra (n) mysteria in Ecclesia Sancti Stephani, ubi manet Sedes (o) Episcopi. Consecrata vero Ecclesia ipsa a Teodaldo Praefule cum maximo honore, ab eo constitutum est, ut Canonici (p) manentes in praedicta Canonica a die Consecrationis usque in Coena Domini, majora Officia ibidem peragerent propter honorem Sancti Corporis, minora quoque in Ec-

X x 2

clesia,

(a) Laici.

(b) Brittolo

(c) geniti sunt Guinigildolus, &

(d) Bosolus

(e) Atti

(f) genuit Mascarum Clericum, de Mascaro genitus est Gerardus Laicus, qui

(g) Fursi

(h) Ubaldulus

(i) sunt perpetrata,

(k) nostro quid

(l) Gelasius

(m) quidem

(n) mysteria

(o) Episcopii.

(p) in praedicta Canonica manentes

clesia, ubi est Sedes Episcopalis. A Coena Domini usque ad Consecrationis Anniversarium propter honorem (a) Episcopi, faciant majora & minora in Ecclesia Sancti Donati. Sed quia superius diximus, quomodo Praefules posuerunt Custodes in Ecclesia Sancti Stephani, & quomodo suam custodiam ad desidiam & ad suam utilitatem conduxerunt; nunc conscribendum similiter est de Sancti Donati Custodibus. Fuit quidam Presbyter Monachus, nomine Petrus, cui datae sunt a Praefulis tres partes oblationis Ecclesiae cum alio beneficio, propter illius Ecclesiae custodiam: quartam verò sic de ipsa (b) Ecclesia, & de aliâ retinuerunt (c) propria manu, quam etiam (d) superius scriptus Helpertus Episcopus dedit Canonicis. De Petro Monacho genitus est Martinus Clericus, qui vice sua adhibuit Vicarium. Eo defuncto, (e) singillatim constituit alios, ut facerent Ecclesiae necessaria, adjuncto beneficio de ipsa tantum oblatione, sicut & inter eos complacuit. Igitur propter abundantiam oblationis unus ex Servis ipsius semper morabatur cum ipsis. De Martino genitus est Cucius. Cujus temporibus (f) translatus est Corpus beati Donati, & Ecclesia ipsius consecrata, factaque ibi sunt plurima Miracula meritis beati Donati, quae nec valent cujusquam linguâ enumerari. Propterea concurrebat tota Tuscia cum infinitis obla-

tionibus, ad ejus impetranda suffragia. Tunc quasi pro Custodia omnes Servi & (g) Mercenarii praedicti Cucii altare circumdabant (h). Demum cupiditas insatiabilis, quae nec in (i) quopiam expleri valet, talia facere poene totum Populum circa Ecclesiam stantem commovit. In tantum quippe talis malitia rapinae crevit, ut multoties illis trabentibus aliquid cum intentione, Altare totum discoperirent. Sic consuetudo mala aucta est, adeo ut rustici & feminae, ob devotionem ibi venientes, depraedabantur; & volentes se adjuvare, caedebantur, & quod nequius est, vulnerabantur, & sanguis ante Altare effundebatur. Ministri verò Ecclesiae circa Altare opponebant artificium lignorum cum firmis trabibus, sed semper a raptoribus fuerat exterminatum. (k) Heu heu, quanta mala non solum ante Altare, sed per totam Ecclesiam, & per totum Mercatum fuerant tunc temporis perpetrata! Insuper etiam rustici, qui suis saccis frumentum cujuslibet generis deferebant, si non poterant auferri, saccos eorum cultellis scindebant. Sic & adhuc nostris oculis cernimus. (l) Unde etiam bella saepius orta sunt. Episcopi, qui tunc erant, venientes in Ecclesiam, si quos poterant invenire raptores, flagellis caedebant; illisque recedentibus pejora fiebant. Nec hoc solum autem, sed qui videbantur adjuvare, ut melius rapere posset ac (m) fugere,

(a) Episcopii, ibi

(b) Ecclesia, quomodo & de aliâ

(c) propria

(d) superscriptus

(e) singillatim

(f) quia translatus est Sanctum Corpus

(g) Mercenarii

(h) nec cessabant furare & rapere quaeque poterant. Simili quoque modo servi vel Mercenarii aliorum Custodum in altera Ecclesia faciebant. Demum &c.

(i) in quocumque expleri

(k) Eu eu,

(l) Unde etiam &

(m) furare,

gere, pro sacco retinendo, ad oblationem annualiter Tortam cum gallinis, & tres vel quatuor Solidos, sicut adquisitum sibi videbatur, deferere suo Domino Custodi. Cetera Altaria, quae erant infra Ecclesiam, supradictus Cucius quaedam vendidit, & quaedam donavit Laicis. Altare scilicet Sancti Johannis Baptistae dedit (a) Brigulo Aquatico, & Ildibrando filio Petri. Sancti Petri Altare dedit filiis (b) Brichi. Altare Sanctae Luciae dedit Gizoni (c) Teuzorum, & Letanias de Gropina.

Canonici autem videntes (d) tanta mala, & quia eorum pars quarta ad nichilum devenerat, consilio cum Cucio facto, dederunt sibi unum Mansum, & quemdam modiozem de terra juxta Civitatem pro unaquaque parte. Aliam etenim (e) quartam partem antiquitus habebant ab Episcopo Helperto concessam. Convento cum Canonicis facto, spontaneè in manu Episcopi Immonis ipsam tantum quartam partem resutavit. Idem Episcopus Immo acceptis viginti Libris denariorum Lucensium a Canonicis, facto Privilegio, concessit eam ipsis. Hucusque in scriptis invenimus: & quae ab idoneis testibus didicimus, & quae ex parte vidimus, brevi stilo tradidimus. Nunc mala, quae Ecclesia inde (f) cotidie patiebatur, scribenda curabimus. Mos erat, ut quandocumque Letaniae veniebant ad Sanctum Donatum causâ orationis, audiebant Missam ad Altare Sancti Stephani, & omnes

A candelas accensas Cucius habere solitus erat. De ipsis candelis regebat Ecclesiam per omnes Matutinas horas a Festivitate Sancti Donati usque ad Festivitatem Sancti Stephani. Mensura cotidianaee Candelaee erat a cubito usque ad pollicis summitatem, & accendebantur Matutino (g) inchoante. In festivis diebus augebatur mensura. In festivitate Sancti Stephani non est solitum in Civitate Missa cantari, donec finiatur Evangelium in Episcopali Ecclesia Sancti Stephani. Et hoc ad majorem Missam omnes Cives sunt soliti venire, & propter honorem & devotionem, ac magnas Candelas ibi offerre. Similiter & in Domini Resurrectione. De praedictis Candelis Sancti Stephani regebatur Ecclesia usque ad Resurrectionem Domini. Cum Candelis etiam de Resurrectione usque ad festivitatem Sancti Donati. Mortuo vero supradicto Cucio, filius ejus Raginaldus paternum suscepit dominium. Oblatione praefatae Ecclesiae parumper deficiente, moreque rapinarum nec decrescente, Raginaldus Cucii filius, quod beneficium paternum, ut consuetudo erat, non haberet, multoties Candelas, & corrigias linguis Campanarum non dabat, nec funes, & quidquid Ecclesiae (h) competebat, nec faciebat, nec suis subjectis (i) Custodibus facere videbat. Episcopus igitur Constantinus, qui eo tempore Aretinae Ecclesiae residebat, cum omni conventu Clericorum & Laicorum, ex praedicta causa, Raginaldum in (k) praesentiam jussit affli.

(a) Brigulo Aquatico,

(b) Brichi.

(c) Teuzi,

(d) praedicta mala, & quia pars eorum quarta

(e) quartam antiquitus

(f) cotidie; sic semper scribitur heic.

(g) inchoante.

(h) competeatur.

(i) Custodibus facere jubeat.

(k) praesentiarum

assisti. (a) Interrogatus illico est: Cum ipse Raginaldus Ecclesiae beneficium haberet, cur eam non studiose, & ut solitum erat, regeret? Responsum ab eo est: Custodes Sancti Stephani, & alii homines, quae mea & (b) Ecclesiae sunt, tollunt: regere ea idcirco non possum. Tunc (c) Raginaldo, consilio accepto a suis fidelibus & amicis, & quia ingeniosus erat, reputans qualiter sibi prodesset, & (d) Ecclesiae decus auferret, hoc visum sibi melius (e) esse, ut Candelas praedictas in manu Episcopi refutaret, exceptis duodecim optimis Candelis sibi retentis in Festivitate Sancti Stephani, & similiter duodecim in Resurrectione Domini, sicque completum est. Post idem Raginaldus, acceptis viginti Solidis, Canonici tradidit eas.

Videns interea Raginaldus oblationem Ecclesiae deficere, (f) cotidie timens in (g) horrendum Dei iudicium incidere, & quod sibi parum prodesset, & quia verecundiam inde multoties passus esset: accepto & invento salubri consilio, suam Custodiam, & partem Ecclesiae, coram Clero & Populo in manu Episcopi refutavit, acceptis inde a Canonici Libris quadraginta quinque ex Lucensibus denariis.

Tunc praefatus Episcopus Privilegio facto, eam Canonici concessit (*) eo tempore, ut Canonici semper in Coena Domini Oleum pro Chrisma, & Oleum pro Exorcismis, & Oleum pro

A Infirmis darent, & Lampadam ardentem omne nocte ante Altare Sancti Donati, & corrigias (h) Campanarum & fones ad Campanas minores sonandas, & cerae viginti Libras similiter, quam Raginaldus sibi consueverat dare. Postea Episcopus acceptis a Canonici quatuor Libris denariorum Lucensium, per scriptum praedictam ceram illis concessit, quatuor Libris propter Missas, quas ipse Episcopus Gerardo Primicerio dederat. Deinde Canonici decem Solidos Primicerio dantibus, illis concessit suam partem cerae. Revertente autem Berardo Clerico filio ipsius Raginaldi de Scholis, coepit ex hoc indignari, & infringere factum patris voluit. Dicebat se ab Episcopo investitum de eadem Ecclesia, quando est factus Clericus. Canonici autem videntes astutiam Berardi, & calliditatem Raginaldi, pro pace adiunxerunt eis decem Libras Lucensium denariorum. Iterumque ab patre & ipso filio (i) receptum scriptum, cum omni definitione Ecclesiae, & de aliis causis, quibus contra eos agere videbantur, sicut in eorum scripto legitur. Sed & ipsi Canonici omnia cum pace habere volentes, adquisierunt Altaria, quae erant in ea Ecclesia, a nepotibus Briguli & Ildebrandi, quorum (**) Avibus Cuccius dederat, & a (k) Guinigildo filio Giti Teuzi. Ildebrando filio Cani, nepoti Ildebrandi pro sua parte Altaris Sancti Johannis, dederunt octo Solidos. Filius Rusticelli consobrinus illius suam par-

- (a) Interrogatum
- (b) & quae Ecclesiae
- (c) Raginaldus,
- (d) Ecclesiae dedecus
- (e) est
- (f) cotidie
- (g) horrendum
- (h) Scribendum eo tenore, ut
- (i) linguis Campanarum
- (j) receperunt
- (**) Pro Avis
- (k) Guinigildo

partem ejusdem Altaris dedit ipsis Canoniciis pro anima sui patris. Nepotibus Briguli Teuderico & Bosoni dederunt sexdecim Solidos. (a) In Altare Sanctae Luciae, & Letanias de Gropina dederunt (b) Guinigildo sexdecim Solidos.

Nunc de Confessione, quam praetermisimus, quae est sub Altare Sanctae Mariae, prout Dominus donaverit, veritatem dicamus. Denique sicut praefati sumus, praedicti Pontifices tres partes de Altare Confessionis similiter Clericis dederunt. Idem Gebizoni Presbytero filio Peci, & Bosoni Clerico filio Ropulti, quem secum Elpertus Episcopus conduxit, & Viventio Clerico filio Johannis Ati. (c) Vebiro Presbyter non habens filium, sed filias, unam ex illis Teuza nomine (d) Griffoni Notario in domo sua in conjugium dedit cum sua parte illius Altaris, & cum omnibus terris suis. Ex qua natus est Ildibrandus, qui accipiens quindecim Solidos, dedit eam Canoniciis. De Bosone geniti sunt Guidolus, & Carellus. Guidolus adquisivit partem fratris, & post utrasque dedit Canoniciis pro anima sua. (e) Tamen recepit inde vestimentum bambacinum. Viventius Clericus, & Signorellus fratres non habentes filios, reliquerunt partem illius Altaris & omnia sua nepotibus suis filiis fratris sui Teozonis, scilicet Bosoni & Jocundo, qui fuit Archidiaconus & Praepositus, qui & reliquit

A omnia sua Bosoni fratri suo, cum praedicta parte Altaris. Boso autem dedit illam Canoniciis & accepit pro ea terram de Villalba, quam dedit Sophia Comitissa pro anima Henrici filii Uguizonis mariti sui.

Ne fallaces compositores judicemur, qualiter partes oblationis Ecclesiae Sancti Stephani & Sanctae Mariae ante B. (f) nostris oculis multoties divisae fuerint, breviter dicamus. Si essent sexaginta quatuor Panes, aut quilibet, in primis Canonici tollebant ex eis (g) sexdecim, quae erat quarta pars. (h) Relinquebantur quadraginta octo, & fiebant ex eis quatuor partes. Tunc ex ipsis Gerardus Mascari tollebat duodecim, & duodecim Johannes Blancus. C Duodecim erant inter Sizonem & Bonicum. Alii duodecim, qui remanebant, taliter divisi erant. (i) Ucellitus, & Widolus filii (k) Bianchi habebant undecim. Alios undecim, qui remanserant, habebant Pincus & Briccus fratres. Alter eorum habebat tres filios & tres panes, & alius similiter.

D Omnia, quae a nobis hic scripta sunt, testem Dominum secretorum agnitorem habemus, (l) nihil esse adjunctum studiose. (m) Sed compendiose descripsimus veritatem.

Multa haec, ut vides occurrunt ad prodendos veteris Clerici ritus, simulque perditos nonnullorum mores, quibus insistere in praesentia non juvat.

(a) Inter Altare

(b) Guinigildulo

(c) Vebizo

(d) Griffoni

(e) Tantum recepit

(f) nostros oculos multotiens divis

(g) sedecim

(h) Relinquebantur

(i) Ucellitus

(k) Bianchi habebant sex. Alios sex, qui

(l) nihil esse adjunctum

(m) Sed &

juvat. Id tantummodo addam, diu post Saeclum Christi Undecimum perdurasse aliquibus in locis, numquam antea interruptam, aut ibi restitutam communem Canonorum vi-

A | tam atque habitationem. In hanc rem duas Chartas proferam, quarum primam ex Archivo Capituli Canonorum Cremonensium & ex apographo pervetusto descripsi.

Callisti II. Papae Bulla, quae discordiam inter Obertum Cremonensem Episcopum, & Canonicos illius Ecclesiae componit, Anno 1124.

Calixtus Episcopus, servus servorum Dei. Venerabili Fratri Oberto Cremonensi Episcopo salutem & Apostolicam benedictionem. Nec capud cum membris opportunum est dissidere, nec a subiectione & famulatu capitis membra condecet dissentire. Humani namque compago corporis diutius non poterit permanere incolumis, si capud concordiae & rationabili non utatur regimine, & membra propriis non fungantur officiis. Pari igitur proportionem dignum est, Episcopum cum paterne Caritatis discretionem Clerum & Populum sibi commissum regere, & ipsos ei tamquam capiti proprio cum devotionis humilitate concorditer obedire. Auctori enim Deo, & amatori pacis aliter gratum non potest impendi servitium, nisi mentes hominum in radice fundate fuerint Caritatis. Unde nos inter te, & Majoris Ecclesiae Cremonensis Canonicos audientes ortam esse discordiam, habito Fratrum nostrorum Episcoporum & Cardinalium consilio; hanc inter vos concordiam composuimus. Ut videlicet nullus in Majori Ecclesia constituatur praeter assensum & voluntatem Episcopi, qui sicut Ecclesiae capud est, ita voluntas ejus & ratio debet precedere. Canonici Episcopo obedientiam in manu ejus promittant & teneant. Ad mensam Canonorum, quando cum Canonicis comederit, cum uno Clerico, & uno Serviente, vel cum duobus Clericis veniat, & tamquam E-

B | piscopus honoretur. De Altario Sancti Imerii omnem oblationem recipiat, praeter edenda, quae ad pedem Altaris offerentur, & ea ad usum Canonorum reserventur, & praeter medietatem cere & incensi, quae ibi offeruntur, quae ad Ecclesiae servitium reserventur. Archidiaconum, Cantorem, & alias personas Episcopus consensu Canonorum constituat. Ecclesiam Sancti Michaelis, & predia & possessiones, quas Episcopus per idoneos testes proprie ad Episcopatum pertinere probaverit quiete pacificeque obtineat. Et quia Canonici domum, in qua olim habitaverant, ad ampliandam Ecclesiam concesserunt, domum, in qua modo habitant, licet juris Episcopi fuerit, pro concordia tamen & caritate deinceps ad Communis Vite cohabitationem retineant, & hospites, quando voluerint, in ea recipiant.

Ego Calixtus Catholice Ecclesiae Episcopus laudans.

D | Datum Laterani per manus Aimerici sanctae Romanae Ecclesiae Diaconi Cardinalis & Cancellarii, XI. Kalendas Aprilis, Indictione XI. Incarnationis Dominicae MCXXIV. Pontificatus autem Domini Calixti Secundi Papae Anno VI.

E | Haec de Episcopo in praesenti Bulla dicta animadverteris: Ad mensam Canonorum comederit, cum uno Clerico, & uno Serviente, vel cum duobus Clericis veniat. Communem adhuc Cano-

Canonicorum mensam haec produunt. Sed apertiora sunt, quae in fine de Canonicis leguntur: Domum, in qua modo habitant, licet juris Episcopi fuerit, pro concordia tamen & Caritate deinceps ad Communis Vitae cohabitationem retineant. En disertis verbis indicata constans adhuc in Monaste-

A rio, sive Claustro, socialis Canonico-
rum Vita. Accedat, & altera Charta Grifonis Episcopi Ferrariensis iussu scripta, & nunquam antea edita. Suppeditavit illam mihi Peregrinus Priscianus in Annalibus MStis Ferrariensibus, quos Estensis Bibliotheca adservat.

Donatio multarum rerum facta a Grifone Episcopo Ferrariensi
Canonicis suae Ecclesiae, Anno 1141.

IN nomine Sancte, & individue Trinitatis. Anno Dominice Nativitatis MCXXXI. Apostolatus vero Innocentii Pape Anno XII. Conrado quoque in Italia Regnante Anno IV. die Mensis Maii XI. Indictione IV. ultra Padum, sub Porticu Ecclesie Sancti Georgii. Voluntarie quidem donationis titulus quamquam ordine verborum rationabiliter possit firmari, tamen propter secuturi temporis cautelam oportet scripturarum stipulatione roborari, ne in posterum humane voluntatis mutabilitas adversum se machinari molitur injuriam; seu inter litigantes, & unanimes suscipientes dissidium, animi & cordis jurgia generentur, praesertim illius donationis, quae Canonica auctoritate astra dignoscitur, & pro pace & tranquillitate venerabilibus locis tribuitur. Quapropter ego GRIFO, Dei gratia sancte Romane Ecclesie filius, & per eandem Ferrariensem humilis Episcopus, pietate motus, Apostolice Sedis precepto, & auctoritate fultus, perpetuae salutis causa, per hanc donationis paginam de meo jure & dominio ac potestate, jure suscepti, suscipiendique beneficii largior, concedo, seu dono, atque in perpetuum translato res Ecclesie mei Episcopii pro remedio scilicet animo mee meorumque omnium Predecessorum vel Successorum Episcoporum, qui

B in posterum predicto Episcopio ordinati fuerint, & pro remissione peccatorum nostrorum, vobis presentibus Domino Ugoni Sacerdoti, Johanni Subdiacono Transpadane Sancti Georgii Ecclesie Canonicis, in qua Ferrariensis Episcopatus Sedes olim vixit, per vos autem in prefatam Ecclesiam, vestrisque futuris Successoribus regulariter promovendis Canoniceque viventibus, in perpetuum possidendas res inferius legendas, idest: Palatium meum Dominicatum cum Ecclesia Sancti Apostoli Dei Thome; Capella mea in eo sita, seu etiam cum toto & integro Cimiterio, & vacuamento circa jam dictam Sancti Georgii Martyris Christi Ecclesiam posita. Similiter dono Casalem illum cum Cocquina & Curte, in quo bone memorie LANDVLFVS Episcopus Predecessor meus habitare visus fuit. Quem scilicet Casalem cum Cocquina, Oldo & filii Caude-rase, atque Albrigetius nunc tenere videntur: nec non Ortum, quondam Canonico-
C rum, prope & retro jam dictum Casalem positum. Similiter concedo Broilum meum Dominicatum, arboribus pomiferis confatum, fossato & sepibus circumdatum. Hec quidem, quae predicta leguntur, in superiori parte prememorata sanctissimi Georgii Christi Martyris Ecclesie constare noscuntur. Insuper do & dono, & sicut superius legi-

legitur, jure beneficii largior vobis res in inferiori parte Ecclesie jam dicti Martyris positas, scilicet: Domum meam soleratam, que vocatur Hospitium: Domum quoque Canoniceorum cum Porticu & Cimiterio circa jam dictam Ecclesiam posito: nec non & terram illam, quam Fisulus a prenomatis Canoniceis tenere videbatur: totamque etiam illam, in qua olim Domus Presbyteri Petri fuit, & Cocquina Canoniceorum extitit. Quorum omnium hi sunt fines. Primo latere de supra jus Monasterii Sancti Silvestri, quod tenet Media-barba, & jus nostri Ferrariensis Episcopatus, quod tenet Rolandus de Rusticello. Secundo latere de subtus via publica percurrente, juxta quam puteus est, primo capite Fluvius, qui Gabiana nuncupatur, percurrit: secundo capite Johannes Castaldio de jure Canoniceorum, & Rosellus cum Nepote suo, & filii Gaude-rase de eodem jure nostre Ferrariensis Ecclesie.

Hec omnia, que sunt infra prescripta latera, de meo jure, meoque dominio ac potestate trasferens, donans, concedens atque largiens vobis prefatis Canoniceis, vestrisque Successoribus, & per vos in predictam Ecclesiam prememorati Martyris Christi Georgii, sicut superius legitur. Super hec quidem omnia dono, & sicut jam supra dictum est, jure beneficii largior vobis Mansos in Massa Quartifiane positos, & duos Mansos amasatos in Capite Rede, & duos Mansos similiter amasatos in Contrapadum, Plebe Sancti Martini, territorio Ferrariensi. Necnon totas, & integras Decimationes Cone, & Cocomarii, & ipsam similiter Ecclesiam Sanctae Dei Genitricis Virginis Marie de prenomato Cocomario, cum Ecclesia similiter Sancti Confessoris Christi Nicolai cum Cimiteriis atque circuitibus ad jam dictas Ecclesias pertinentibus. Si-

A mili modo concedo vobis atque trade Ecclesiam Sancti Michaelis de Ripa-Padi, cum Cimiterio & circuitu suo, rebusque omnibus ad eam pertinentibus. Similiter do vobis totum Policinum, ante predictam Ecclesiam Sancti Georgii positum, preter vineam meam dominicam. Preterea do vobis, & jure proprio largior Bradiam Antine cum Decimis ejusdem Bradie, cujus latera hec sunt. Primo latere Borarii: secundo latere Filii, quondam Petri Bila possident, & Fantulus, & Petrus Batacla. Primo capite Via publica, secundo Via & Fossa. Et totam & integram Bradiam Fosse-nove, cum Ecclesia Sancti Marci, & cum hominibus super eam sedentibus, cujus confines hi sunt. Primo latere Filii quondam Signorelli de Crescentio possident, secundo latere Godo de Ganaceto. Primo Capite Gabiana percurrit, secundo capite Albericus Grata-colum. Insuper concedo vobis Decimarum partem, ad jam dicti Martyris Christi Georgii Ecclesiam pertinentem cum primiciis & oblationibus omnibus. Pro his quidem omnibus prescriptis investitorem vobis dedi, & coram inferius legendis testibus in vestris missi manibus Presbyterum Petrum hujus nostre sancte Ferrariensis Ecclesie Cantorem, & Primicerium, atque Bonumfilium Vicedominum meos Missos, qui vos in ipsas res corporaliter investiant. Ad habendum, tenendum, possidendum, & ordinandum, disponendum, & quicquid vobis vestrisque Successoribus Canonice viventibus, ad utilitatem prescripte Christi Martyris Georgii Ecclesie, placuerit faciendum. Pro-mitto preterea ego jam dictus Episcopus donator atque conceditor, cum meis futuris Successoribus, sicut supra dictum est, pro remedio animarum nostrarum, ac remissione peccatorum nostrorum, hanc Donationis paginam inviolabiliter vobis, vestri-

vestrisque Successoribus sub pena auri
oprimi Librarum quatuor conservaturum,
& auctorizaturum, & post pene solu-
tionem in perpetuum tacitum. Quam
verò paginam Donationis, Angelbertum
in Dei nomine Ferrariensem Notarium
scribendam rogavi, & manu mea fir-
mavi in Die, & Indictione praescripta.

Ad hec fuerunt testes presentes Am-
brosius Abbas Monasterii Sancti Bar-
tolomei, Gerardus Monachus ejusdem
Monasterii, Gerardus Archipresbyter
Ferrariensis Episcopatus, & Johannes
Archidiaconus, Presbyter Martinus,
Presbyter Amicus, Presbyter Alfanus,
Guitacelinus, Egidius Diaconus, Donu-
sdei Archipresbyter de Coppario, Pre-
sbyter Gerardus de Sancto Paulo, Pre-
sbyter Stephanus Sancti Michaëlis, Ca-
sotus, Linguita, Albertus de Adegario,
Ubertus filius quondam Gulielmi Tabel-
lionis, Peregrinus Guidonis de Uberto,
Verardus Caligarius, Liupertus, Johan-
nes Castaldius, Russus filius ejus, Mu-
sardus, Paganellus ejus frater, Alber-
tus Mala-corona, Guigene, Henricus,
Artvicus, Fisulus, Raginaldus, Rosel-
lus, Rolandus de Rusticello, Rainaldus
de Sassa, Martinus de Aunesis, Scar-
pa, Martinus Clossus, Ungarus de Bel-
lio, Fantulus, Mansus, & filius ejus
Rodolfinus, Albertus, Sikelmus, Pani-
galis, Fusculus de Petrullis.

Et ego Angelbertus, divino nutu
Ferrariensis Notarius presens coram
predictis testibus manu propria scripsi
atque complevi, dedique & exemplavi.

Concedit ista Ferrariensis Episco-
pus Canonicis suis, eorumque Suc-
cessoribus regulariter promovendis, Ca-
noniceque viventibus: quibus verbis sa-
tis innuitur, servatam fuisse adhuc
Regulam Canonicis olim praescriptam,
eosque commune contubernium ha-
buisse in aedibus, quae, ut infra di-

A citur, Domus Canoniorum appellaban-
tur. Posteriorum etiam temporum
documenta proferri possent, quibus
palam fieret, Canonicos uni mensae
affedis, unaque domo, atque uno
aerario usos fuisse. Et certe aetate
etiam Innocentii III. Papae, atque
Anno Christi MCCV. in eodem Clau-
stro convivebant Canonici Patriarcha-
lis Ecclesiae Lateranensis, ut constat
ex Literis ejusdem Pontificis a Tur-
rigo evulgatis in Libro de Cryptis
Vaticanis Part. 2. Cap. 8. Verum eo
tandem deventura est oratio, ut di-
camus, eorum vitam, habitationemque
communem in aliquibus locis citius,
in aliis serius, demum prorsus exci-
disse. Dum sua quisque quaerit,
dum nulla disciplinae Ecclesiasticae,
exigua continentiae, ac temperantiae
cura est, ferreis potissimum Saeculis,
& in omnia vitia facile ruentibus,
satius visum est Episcopis, Canoni-
cos dimittere, ut sibi quisque vive-
ret, quo saltem scandala vitarentur,
quae antea in omnium oculos incur-
rebant. Ex Charta spectante ad An-
num circiter MCCLII. quam protu-
li in Dissertatione XIV. de Servis,
evidenter colligitur non multis ante
annis Canonicos Ferrarienses divisisse
possessiones Canonicae inter se: quae
verba innuunt, jam sublatam fuisse
Vitam Communem. Medio quoque
Saeculo praecedenti Duodecimo flo-
ruit Gerohus Praepositus Reichersper-
gensis, cujus Librum de corrupto
Ecclesiae Statu evulgavit Baluzius
Lib. V. Miscellaneorum. Is autem
pag. 96. in haec verba loquitur:
Nonne similiter & Canonici Episcopa-
lium Ecclesiarum vivunt de stipendio,
Regulariter viventibus constituto? Et
ipsi nullam penitus observant Regulam,
neque saltem illam disolutam, quam fi-
bi a Ludowico dicunt propositam, seu

impositam. Quae quum eos jubeat in Claustris suis insimul habitare, nec permittat illis extra Dormitoria sua dormire, absque inevitabili causâ, non ita fit, sed unusquisque discurrit, & dormit ubi vult! Quamobrem in cunctis quidem ferme Urbibus prostant adhuc vetera Canoniconum Claustra, & pleaque penes Ecclesias Cathedrales sita, quae Canonicae Aedes etiamnum nuncupantur. Attamen nullum amplius inter eos communis, & olim paene Monasticae vitae vestigium su-

A *pereit, ita ut servatâ tantum in sacris faciendis societate, unusquisque domi suae degat liber in Seculo. Supra autem monui, ejusmodi Canoniconum Claustra appellata fuisse Monasteria, non secus ac domicilia Monachorum. Multis veterum testimoniis parco, ut periculum faciam, an idem confirmari possit tabulâ marmoreâ, quae Mediolani visebatur in Sancti Simpliciani Coenobio, uti e Schedis MStis Ambrosianae Bibliothecae didici. En ejus verba.*

✠ HIC REQUIESCAT IN PACE E MEMOR ERIS
 DECUMANVS PRESBITER, HVJVS MONASTERII
 CANONICVS, QVI DVM VIXIT IN CORPORE
 CVNGTA DEI PROMTVM OBSERVANS, POST VITAE TRANSITVS..
 QVEM SEMPER DILEXIT, MESTISSIMO CORDE PORREXIT.
 VNDE PREGAMVR TRANSEVNTES, QVI IN HAG BREVI
 TABVLA SVVM NOMEN DESCRIPTVM CERNITIS
 PRO IPSO DIGNVS DEO PRECES FVNDERE DIGNEMINI.

ANNO DCCCC.

Antiquissimus est in Mediolanensi Ecclesia Ordo Presbyterorum Decumanorum, de quibus videndus Landolphus senior Lib. I. Cap. 8. Histor. Mediolanens. Tom. IV. Rer. Italicar. Scribebat ille circiter Annum Christi MLXXX. Ejusdem autem Ecclesiae Presbyter Decumanus iste, simul & Canonicus fuit Monasterii Sancti Simpliciani. At heic mihi in oppositum venit Epistola 254. Johannis VIII. Papae, qui Anno Christi DCCCLXXXI. sub sua protectione recipit *Hadericum* venerabilem Presbyterum & Abbatem sacrorum Monasteriorum, beatorum scilicet Gervasii, & Protasii, atque Simpliciani, nec non & Xenodochii Sanctorum Cosmae, & Damiani &c.

C *Hinc Puricellius in Monument. Basilic. Ambrosian. num. 120. & Mabilonius in Annalib. Benedictin. ad Annum DCCCLXXXI. deducunt, ante illum Annum nobile Sancti Simpliciani Coenobium in Mediolanensi Urbe traditum fuisse Monachis, qui adhuc ibi servire Deo pergunt. Quid est ergo, quod heic nobis occurrit*
D *Presbyter Decumanus Canonicus hujus Monasterii? Nihil aliud mihi dicendum succurrit, nisi aut Monasterium Sancti Simpliciani tunc minime diversum fuisse a Ravennatibus quibusdam, in quibus nulli Monachi, sed Presbyteri tantum Seculares sub suo Abbate debebant. Qua de re infra agam in Dissertatione LXV. Aut simul*

mul Monachos & Canonicos in Basilica & Monasterio Sancti Smpliciani laudes Deo persolvisse. Non me sane fugit, Praebendas interdum Monachis datas in Ecclesiis minime Monasticis. Monachos quoque in Cathedralibus Canonicorum munere functos reperi. At simul novi, uti Puricellius in eodem Libro nuper memorato num.... ostendit, *Ecclesiae Metropolitanae Decumanos simul etiam fuisse aliarum istius Urbis Ecclesiarum Officiales*: quod etiam ostendunt tabulae Anni DCCCCXCVII. ab ipso laudatae.

Ex quo autem communio mensae & domicilii a Canonicis disrupta est, invalere Ecclesiasticae Praebendae: quo nomine designabatur portio illa reddituum, quam singulis Canonicis domi suae degentibus Ecclesia praebabat ad eorum victum atque vestitum: Neque dubito, quin & longe ante Saeculum Christi Undecimum si non nomen, certe res in usu fuerit. Ratherius Veronensis Episcopus Sac-

A culo Decimo in Opusculo de *Abbatia* scribit: *Ordinavi, ut quisque Presbyterorum annuatim acciperet inter frumentum, & Segallum (idest Secale) modia decem, inter legumina & milium modia decem &c.* Sed is immorari non vacat. Ceterum ad dissipandas, minuendasve ejusmodi Collegiorum fortunas conspiravit olim & ipsorum Episcoporum impotentia, qui non suis contenti redditibus, Canonicorum quoque patrimonia, pleraque a praecedentibus piissimis Episcopis donata, usurpabant, aut in emphyteusim tradendo dissipabant. Quare tempora fuere, quibus Canonici, quum Privilegia ab Imperatoribus aut Regibus quaerebant, hoc etiam addendum curare, ne cuiquam Antistitem liceret eorum bona invadere aut eripere. Id praecipue a Lucensibus Canonicis factum, uti constabit ex tribus Diplomatis, quorum priorum antiqua apographa, & tertii autographum vidi in eorum Tabulario, nunc evulganda.

Hugonis & Lotharii Regum Italiae Diploma, quo Canonicis Lucensibus Curtem Sanctae Petronillae largiuntur, Anno 941.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Hugo, & Lotharius divina favente clementia Reges. Si sanctis ac venerabilibus ex nostrorum rebus aliquid Locis offerimus, instantis & future vite premium adipisci non titubamus. Quapropter omnium sancte Dei Ecclesie fidelium, nostrorumque presentium ac futurorum noverit universitas, qualiter pro Dei amore, animarumque Adelberti Marchionis, matris quoque nostrae Berte conjugis ejus, ac nostrarum animarum remedio, quandam Curtem juris nostri Sanctae Petronille nomine, quae nobis hereditario jure ex

D parte ejusdem Matris nostrae evenit prope Massam Macinariam conjacentem cum Capella in honore ejusdem Sanctae Petronille, cum mansis viginti in Massa Macinaria, & duobus in loco Colugnole, nec non & pratis in Cepto & in Turingnona, atque vinea & campis in loco Turingo; nec non vinea & terris in Palatiano, & aliquantula terra in Ponte teslo, cum servis & ancillis, omnibusque rebus & familiis ad eandem Curtem & Capellam pertinentibus, Ecclesie beati Martini, ubi caput Lucani Episcopi esse dinoscitur, in usum & sumptum Canonicorum, ibidem

dem pro tempore Deo militantium, prout iuste & legaliter possumus, concedimus, donamus, atque largimur, & de nostro jure & dominio in eorum jus & dominium omnino transfundimus & delegamus, una cum casis, sediminibus, campis, terris, vineis, pratis, pascuis, silvis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis, piscationibus, montibus, vallibus, planitiis, servis, & ancillis, aldionibus & aldianis, cunctisque rebus, & familiis iuste, & legaliter ad eandem Curtem pertinentibus & respuccientibus in integrum; quatenus Canonici in Ecclesia beati Martini, Deo famulantes, & pro animabus Adelberti Marchioni, matrisque nostre Berte conjugis ejus, & pro nobis Dominum exorantes, prefatam Curtem cum omnibus ad se pertinentibus, in integrum habeant, teneant, firmiterque possideant. Insuper etiam Cortem illam, que Massagraufi dicitur, quam Mater nostra de Patris nostri suoque pretio comparavit, quam etiam nos dudum prefate Ecclesie beati Martini in usum & sumptum Canonico- rum, pro animabus Adelberti Marchionis Matrisque nostre Berte contulimus, per hanc nostre preceptionis paginam confirmamus, pleniterque corroboramus, ut habeant, teneant, firmiterque possideant. Statuimus, ut Episcopus loci nullam quoquam in tempore de prefatis Cortibus potestatem habeat, neque inde se intromittat, nisi ad Canonico- rum auxilium & sal-

vationem. Et si, quod absit, a potestate eorum prefatas Cortes cum omnibus ad se pertinentibus, Episcopus loci, aut ullus invasor, tulerit aut subtraxerit, tunc deveniant in jus & potestatem unius ex propinquioribus parentibus meis tamdiu, donec talis Episcopus veniat, qui prefatas Cortes in jure & potestate Canonico- rum esse permittat. Denique & Plebem de Sugruminio in honore Sancti Laurentii constructam, quam Conradus sancte Lucane Ecclesie Episcopus, ex parte Episcopii, loco quarte portio- nis ex decimis praedictae Canonice in usum & sumptum Canonico- rum per scriptum concessit; per hoc nostrum Preceptum confirmamus & corroboramus: statuentes, ut nullus Episcoporum eandem Plebem a potestate Canonico- rum tollere praesumat. De cetero totius ordinis Canonicos, predictasque Cortes, & Plebem cum omnibus rebus, & familiis ad easdem Cortes & Plebem pertinentibus, cunctasque res & familias Canonico- rum, sub nostram defensionem & mundiburdum recepinus. Atque precipientes jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Episcopus &c. Si quis igitur hujus Precepti violator extiterit, sciat se compositurum auri optimi Libras centum medietatem Kamere nostre, & medietatem Canonicis in memorata Ecclesia pro tempore Deo famulantibus, & insuper eterne damnationis &c.

Signa piissimorum

HTIV
LRS

Hugonis & Lotharii Regum.

Giseprandus Cancellarius ad vicem Bosonis Episcopi & Archicancellarii recognovi, & subscripsi.

Data VII. Kalendas Aprilis Anno Dominice Incarnationis DCCCCXLI. Regni vero Domni Hugonis Regis XV. filii ejus Lotharii item Regis X. Indictione XIII. Añum Luce feliciter. Amen.

Oito-

Ottonis Magni Imperatoris Praeceptum, quo confirmantur Canonicis
Lucensibus omnia eorum bona & jura, Anno 962.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Regis eterni. Otto Dei gratia Imperator Augustus. Quia decet regali magnificentie Loca sancta ditari atque venerari, & omnibus Christianis de animabus suis curam atque sollicitudinem gerere, ideo dignum duximus modo in praesenti sanctissimi Martini Episcopi Locum Luce situm in aliquid locupletari, ut & ipsis, pro quibus donatum est, ad refrigerium, & nobis ad remedium proficiat sempiternum. Quapropter considerantes nos hoc, & in animo volentes, prece & admonitione dilecte nostre Conjugis Adelhide, Regniq[ue] nostri confortis, concedimus atque donamus predicto sancto Loco, sicuti olim Hugo, & Lotharius nostri predecessores Reges pro remedio animarum Adelberti Marchionis & Berte Comitisse, nec non & suarum, dederunt beato Martino Pontifici, Ecclesieq[ue] sue site Luce, suisq[ue] fidelibus ibi pro tempore Deo famulantibus, Sacerdotibus scilicet, & Diaconibus, Subdiaconibusq[ue], ceterisque ibi pro tempore ordinatis, videlicet Cortes duas, unam, quam predicta Berta suo pretio comparavit, & dicitur Massa-gausi, consistens in ipso Comitatu Lucensi, cum terris & massariiciis ibi pertinentibus, videlicet in loco Mozatico manentes duos, in Arstulo manentes duos, in Montisano manentem unum, in Fiocle manentes quatuor, in Casule manentes tres &c. cum omnibus pertinentiis ejusdem Cortis nostra preceptaria auctoritate jam dicto sancto Loco concedimus, funditusq[ue] largimur. Insuper etiam Curtem aliam in eodem Comitatu Lucensi adjacentem, Sancta Petronilla nomine prope Massam

A Macinariam conjacentem cum Capella in honore ejusdem Sancte Petronille, cum mansis viginti in Massa Macinaria, & duobus in Colugnule cum servis & ancillis &c. Sicut Ugo & Lotharius pre-nominati Reges preceptali auctoritate obtulerunt Ecclesie beati Martini, ubi caput Lucani Episcopatus esse dinoscitur, in usum & sumptum Canonicorum ibidem pro tempore Deo militantium, ita nos ibidem concedimus, donamus, atque largimur, & de nostro jure & dominio in eorum jus & dominium omnino transfundimus ac delegamus una cum casis, sediminibus, campis, vineis, pratis &c. Quatenus Canonici in Ecclesia beati Martini Deo famulantes, & pro animabus superius nominatis, & pro nobis Deum exorantes, prefatas Cortes cum omnibus ad eas pertinentibus, in integrum illis concedimus, ut habeant, teneant, firmiterq[ue] possideant. Statuimus, ut Episcopus loci nullam quoquam in tempore de prefatis Cortibus potestatem habeat, neque se intromittat, nisi ad Canonicorum auxilium & salvationem. Et si, quod absit, a potestate eorum prefatas Cortes cum omnibus ad se pertinentibus Episcopus Locis, aut ullus invasor, tulerit, aut aliquid subtraxerit, tunc deveniant in potestatem Ducis, & Marchionis Luce Civitatis tandiu, donec talis Episcopus venerit, qui prefatas Cortes in jure, & potestate Canonicorum esse permittat. Denique & Plebem de Sugrominio in honore Sancti Laurentii constructam, quam Conradus ejusdem Civitatis Episcopus ex parte Episcopii, loco quarte portionis ex Decimis praedictae Canonice in usum

usum & sumptum Canonicoꝝ per scriptum concessit, per hoc nostrum Preceptum confirmamus, & corroboramus. Statuentes, ut nullus Episcoporum eandem Plebem a potestate Canonicoꝝ tollere presumat: De cetero totius ordinis Canonicos predictasque Cortes & Plebem, atque omnes illorum offerfiones, quascumque homines religiosi pro animabus parentum suorum in eo-

A dem loco dederunt, vel qui in antea ibidem daturi sunt, cum omnibus rebus & familiis ad easdem Cortes & Plebem, seu offerfiones pertinentibus, cunctasque res & familias Canonicoꝝ, sub nostram defensionem & Mündbördum recipimus; atque precipientes jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Episcopus &c. Si quis igitur hujus precepti &c.

Signum Domni Hottonis

serenissimi Imperatoris.

Liutgerius Cancellarius ad vicem Brunonis Archicancellarii recognovi & subscripsi.

Data III. Idus Martii, Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXII. Anno vero Imperii Domni Ottonis Primo, Indictione V.

Aktum Luce feliciter. Amen.

Ottonis Secundi Diploma autographum confirmantis Privilegia Canoniciis Lucensibus. Anno 982.

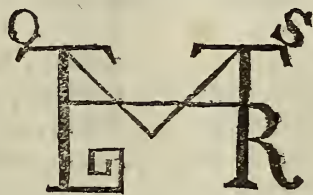
IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Otto divina favente clementia Imperator Augustus. Quia dect Imperiali munificentiae loca sacra ditari, atque venerari &c. Quapropter considerantes nos hoc, & in animis nostris volentes, prece & admonitione dilectae nostrae Conjugis Theophanis Imperiique nostri Consortis, concedimus atque donamus, & confirmamus predicto sancto Loco sicut olim Hugo, Lotharius, nosterque Genitor, atque predecessores nostri Reges & Imperatores pro remedio animarum Adelberti Marchionis & Bertae Comitissae, necnon & suarum, dederunt beato Martino Pontifici, Ecclesiaeque suae sitae Lucae, suisque fidelibus ibi pro tempore Deo famulantibus, Sacerdotibus scilicet, &

B Diaconibus, Subdiaconibusque, ceterisque ibi pro tempore ordinatis, videlicet Cortes duas, unam quam predicta Berta suo pretio comparavit &c. (*) Statuentes ut Episcopus Loci nullam quoquam in tempore de praefatis Cortibus potestatem habeat, neque se intromittat, nisi ad Canonicoꝝ auxilium & salvationem. Et si, quod C absit, a potestate eorum prefatas Cortes cum omnibus ad se pertinentibus, Episcopus Loci, aut ullus invasor, tulerit, aut aliquid subtraxerit, tunc deveniant in potestatem Ducis & Marchionis Lucae Civitatis; tandiu, donec talis Episcopus vererit, qui prefatas Cortes in jure & potestate Canonicoꝝ esse permittat. Denique & Plebem &c.

Si-

(*) Eadem haec repetuntur, quae in Diplmate Ottonis Primi supra descripto leguntur.

Signum Domni Ottonis Secundi Imperatoris & invictissimi Augusti.

Adelbertus Cancellarius ad vicem Petri Episcopi & Archicancellarii recognovi & subscripsi.

Data XII. Kalendas Januarias Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXXXII. Indictione X. Anno vero Regni Secundi Ottonis XXV. Imperii quoque ejus XV. Actum juxta Civitatem Salernum.

E chordula pendet fragmentum cerei Sigilli prae vetustate confracti.

Neque segniores fuere Arretinae, & Volaterranae Ecclesiarum Canonici in impetrando Regum & Imperatorum patrocinio, quo contra omnes

usurpatores uterentur. Hujus rei fidem facient Diplomata duo, quorum archetypa in earum Ecclesiarum Tabulariis vidi atque descripsi.

Confirmatio quorundam bonorum ad Canonicos Arretinae Ecclesiae spectantium facta ab Hugone & Lothario Regibus Italiae, additis aliis donis, Anno 933.

IN nomine Domini nostri Jesu Christi Regis aeterni Hugo & Lotharius gratia Dei Reges. Quia Regalis magnificentia pia & larga erga Dei cultum.

Bitores, & Ecclesiarum Dei recuperatrix esse debet, ut id agendo praemia mereatur consequi sempiterna; ideoque venientibus nobis ad Domum Sancti Do-

nati Confessoris, & Martyris Christi pro timore Dei omnipotentis, & ipsius sanctissimi loci veneratione, animarumque nostrarum, seu parentum nostrorum salvatione, simulque precibus karissimi Fratris nostri Bosonis incliti Marchionis adquiescentibus, aliquantum terrae, quam bonae memoriae Petrus Episcopus ad utilitatem Canonicorum ibi pro tempore Deo servientium distribuit, & Serenissimus Avus noster Lotharius Imperator in aliquid postea confirmavit, & in aliquid suo proprio dono concessit, sed deinde Pastorum negligentia, & pravorum hominum cupiditate illis subtrahita fuit, videlicet vineam unam ad Pinum cum Campo ibi prope similiter ad Pinum nominante, & Campum alterum, qui dicitur Pratum Salae, nec non Corticellam unam, quae dicitur ad Clane cum sua pertinentia, & aliam Corticellam, quae vocatur Majona, sub integritate, sicut decernitur in scripto à jam nominato Petro Episcopo &c. (*) scilicet Leoni Archi-

A diacono, Dodoni Archipresbytero, Petro Presbytero, qui fuit Vicedominus, & item Petro Monacho Presbytero & Sacristae, Sapienti Grammatico, Suaverico, & Willelmo Diaconibus, Arnulfo Diacono, Petro, Atoni, atque Leoni Presbyteris, Stephano quoque Diacono, & reliquis &c. De jure insuper Regni nostri donamus B praedicti loci Canonicis Campum unum, qui dicitur Longoria conjacentem prope Perilassum &c. Sed & nos pro mercedis nostrae augmento, & ut in hoc opere nostro, nostrorumque fratrum, re- C licorumque parentum fiat mercedis amplificatio, quamdam Terram, quam Mater nostra suo pretio comparavit, scilicet Campum de Punta, & Campum de Graticiata, & praedictum Campum de Longora jam memorate Ecclesie, quae est constructa in honore beati Donati Confessoris & Martyris Christi ad necessitates Fratrum consulendas, proprietario jure concedimus &c.

Signum Serenissimorum

Hugoni & Lotharii Regum.

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Petrus Cancellarius ad vicem Gerlanni Abbatis, & Archicancellarii recognovi & subscripsi.

Data Anno Dominicae Incarnationis DCCCCXXXIII. Sexto decimo Kalendas Februarii, Regni autem Domni Hugonis piissimi Regis VIII. Domnique Lotharii item Regis III. Indictione VI.

Actum in Domo Sancti Donati feliciter.

Hen-

(*) Ut in Privilegio Ottonis Magni edito in hoc Opere.

Henricus I. Imperator Canonici Ecclesiae Volaterranae omnia illorum jura, & Privilegia confirmat. Anno 1015.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Henricus divina favente clementia Imperator Augustus. Novenerit omnium fidelium sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque praesentium scilicet ac futurorum sagacitatis industria, qualiter nos ob interventu Benedicti Volterrensis Ecclesiae Episcopi, nostrique dilecti fidelis, per hanc nostram praecipalem paginam recepisse suos Canonicos ordinatos sanctae Vultterrensis Ecclesiae pro anima nostra in nostra tuitione ac defensione, prout iuste & legaliter possumus. Nomina denique illorum Rodulfus Archidiaconus, Petrus Archipresbiterus, Sighifredus Primicerius, Adelmo Vicedomui, Lamberto Cantor, Andreas Presbiterus, Teud..... Presbiterum, Johannem Presbiterum, & alium Johannem, Albertum, Albizonem Diaconus, necnon & Azonem, Widonem, Almari, Petrus, Wandalmari, Donato, Teuzonem, & Teuzonem, Albertum, Wiaderi, Urso, Wilhelmo, Berardo, Idibrando, Petrus, & Petrus, Sabatino, Andrea, Anselmo, Baruncio, Corbulo, & ceteri Canonici, scilicet quadraginta, quos in honore priscis temporibus constituti fuerunt Sanctae Dei Genitricis Mariae semperque Virginis, & Sancti Ostabiani, hac Sanctorum aliorum commemorationem, nostra recepimus sub tuitione, ac etiam omnium illorum proprietatem, quae ad Canonica pertinet, oblationes, quae singulis diebus in Episcopio, & in Ecclesia Sanctae Mariae, & Sancti Ostabiani, & Sancti Johannis Baptistae a forensis oblatae fuerint, vel super Altaria jam dictae Ecclesiae om-

Anes oblationes tam auri quam argenti positae fuerint, una cum Cimiteriis, ipsaque simul, & mortuorum; necnon & Plebs Sanctae Felicitatis & Sancti Johannis in Villa magna, & Plebs Sancti Laurentii, & Sancti Johannis in Trefele, cum Cortis & rebus & oblationibus & decimationibus & mortuorum, quae pertinent ad praefatas Plebes, & Ecclesia Sanctae Mariae in Petriolo cum sua pertinentia, & Ecclesia Sancti Ostabiani in Collina cum sua pertinentia, & Cortem in Ulignano, & Cortem in Flabiano, & Cortem in Castagnitulo, Cortem Cusignano, Cortem in Isclito, Cortem in Corrente, Cortem in Anchajano, Cortem in Taver-nule, domnicato in Monte Alipertuli, domnicato in Pulveraria, Cortem in Ducia cum suis pertinentiis. Has Cortes, quas Benedictus praedictus Episcopus suae praenominate Ecclesiae adquisivit & condonavit, nominative haec sunt: Cortem Sancti Georgii juxta fluvio Cecina, & Ecclesia Sancti Mammariae in Cornino cum duodecim modiorum de terra juxta ipsa Ecclesia, & Salinis atque Ecclesia in Cabianula, Ecclesia in Pater-no, Ecclesia in Caprile, Ecclesia in Mortitulo, Ecclesia in Personate, Corte, quae fuit Gherardi de Serina, in Macarro, Cortem medietatem in Rozano cum piscaria, Cortem in Molazano cum Salinis, & Cortem in Scandale cum rebus suis, Cortem Giunano, Cortem quae fuit Azi Judicis, Cortem in Majano, quae fuit Teudici, Cortem in Vi ignano, quae fuit Widoni, Cortem medietatem in Mezana, Cortem in Rivo Odoli, cum rebus novem, quae fuit Davizi, Cortem in Granato, Cortem in Mazonula, Cortem in

Lapiano cum piscaréis, Cortem que dedit Asualdo, Cortem in Linaria, que sita est in Paratine, Casa cum terra, que posita est a Porta Civitatis Lucensis juxta Ecclesiam Sancti Gervasii, que recta est per Hec omnia cum omnibus eorum pertinentiis presenti confirmamus praeceptali auctoritate; eâ denique ratione, ut nemo eos dilaniare vel disvestire praesumat de proprietatibus aut servis, necnon ancillis, acquisitis vel acquirendis judicialiter. Insuper eis concessimus, ac liberam concedimus facultatem, quo habeant potestatem eorum Canonicam, & cuique eidem Canonice, vel Clericis secundum predictum numerum ibidem pro tempore ordinatis de elemosinis vel aliis rebus ac pertinentibus de oblationibus scilicet, atque mortuorum functione ordinandi, disponendi, abendi, tenendi, vel quicquid eorum voluntas decreverit faciendi. Nec liceat prefate Sedis Episcopum, qui nunc vel pro tempore fuerit, in eadem Canonica Canonicos augere supra praescriptum numerum, vel aliquam molestiam, aut violentiam presentibus

A vel futuris inferre: Sed liceat, illos per hanc nostram preceptalem auctoritatem quiete, ac tute seu secure vivere, Deo servire, ac nostra pro anima orationem fundere, & predictam Canonicam & omnes res ei vel praescripti numeri Canonicis iuxta pertinentes dominare, ut predictum est, remota omnium omnium contrarietate, vel molestatione. Precipientes igitur jubemus, ut nullus Dux, Marchio, Episcopus, Comes, vel Vicecomes, Sculdassius, Decanus, Castaldio, seu Villicus, alia magna, parvaque persona audeat, sua cum presumptione molestare hos jam dictos, vel disvestire, vel aliquam inferre molestationem. Sed si quis hoc nostrae concessionis Praeceptum temere infringere temptaverit, sciat se compositurum auri optimi Libras Centum, medietatem Camerae nostrae, aliamque medietatem prelibatae Ecclesiae Canonicis, vel illorum successoribus. Quod ut verius credatur diligentiusque ab omnibus observetur, manu propria hoc Praeceptum corroborantes, Sigilli nostri impressione inferius jussimus insigniri.

Signum Domni Henrici serenissimi

& invictissimi Imperatoris Augusti.

Signum ✠ Sigilli.

Henricus Cancellarius vice Everardi Episcopi, & Archicancellarii recognovit.

Datum Anno Dominicae Incarnationis MXV. Indictione XII. Anno Domni Henrici Imperatoris Augusti Regnorum XII. Imperii ejus I.

Actum in Comitatu Pisano in Villa, quae dicitur Fasiano feliciter. Amen.

Soliciti quoque fuere Canonici Ferrariensis Cathedralis in sibi conquirendis Privilegiis ac patrocinio Ottonis III. Augusti. Legitur adhuc in eorum Tabulario Diploma, quod ad me missum a Joseph Antenore

D Scalabrinio Ferrariensi, Rectore Sanctae Mariae de Bucca, & publico Sacrarum Literarum Professore, saepius mihi in hoc Opere memorato, in publicam lucem efferendum haec censo.

Ottonis III. Augusti Diploma, per quod Canonicis Ecclesiae Ferrariensis cuncta eorum bona ac jura confirmat, Anno 998.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Amen. Otto, gratia Dei Romanorum Imperator Augustus. Si Ecclesiarum Dei curam gerimus, & Ecclesias dilatare studuerimus, nostri Imperii fastigium augmentari minime diffidimus. Quocirca omnium Sancte Dei Ecclesie fidelium, nostrorumque presentium ac futurorum noverit industria, qualiter Canonici sancte Ferrariensis Ecclesie in honore Sancti venerabilis Georgii constructe, nostram adiere Celsitudinem, nominative Martinus Archipresbyter, Bernardus Archidiaconus, Georgius Presbyter, Ursus Presbyter, cunctique ipsius Canonice ordine constituti, humiliter deprecantes, quatenus nos pro Dei amore, nostreque animae remedio omnes res & proprietates, que eidem Ecclesie pertinere Villa, que dicitur Quartisiana, & fundo Contra-padum, & loco Cuculi, & Caput-Reda, & Baniolo, & Warciarria, & cetera quae jam dictae Ecclesiae ad partem Canonicorum pertinent, Villas, Castella, terras, vineas, prata, agros cultos & incultos, aquas aquarumque decursus, piscationes, venationes, seu molendina, servos & ancillas, Aldiones & Aldianas, montes, planities, silvas seu cunctas res mobiles & immobiles, que dici vel nominari possunt & omnem suppellectilem, seu quod tenent, possident, habent tam de parte Ecclesiae, quam de sua suorumque parentum hereditate, vel conquestum per aliqua Cartarum munimina. Ea videlicet ratione, ut nullus injuriam residentibus super terras ipsorum Canonicorum colonis, colonabusque facere audeat, ac nec ipsos jam dictos Clericos desfringere,

A molestare sine voluntate & consensu ipsius Ecclesie Presulis, perpetua confirmationis, & roborationis firmare dignaremur, & sub nostra homines ipsius Civitatis sub nostra sensione reciperemus, qui eos navigio ducant quocumque usum eorum Canonico- rum fuerit sine omni precio. Quorum dignis postulationibus consentientes, prout **B** iuste & legaliter possumus, confirmamus & corroboramus omnes eorum res mobiles & immobiles tam de parte Ecclesiae Dei, quam de suorum proprietatibus. Sive concedimus ipsis, ut aliquis in prelibatos Canonicos non injuriare presumat de suis facultatibus, neque minuat, sed liceat eis haec omnia, quae **C** superius leguntur, quietè pacifice tenere, possidere, omnium hominum contradictione remota. Precipientes denique jubemus, ut nullus Dux, Archiepiscopus, Episcopus, Marchio, Comes, Vicecomes, nullaue nostri Regni magna vel parva persona de cunctis prenomina- tis rebus tam de Ecclesiasticis, quam de suis, eos molestet, siue in placitum colonos & colonas distringere, seu aliquam **D** publicam functionem solvere cogat, nisi ipsis Canonicis. Et nullus eos de rebus adquisitis vel acquirendis discessire siue legali presumat iudicio. Si quis autem hujus nostrae auctoritatis paginam violare temptaverit, sciat se compositurum auri optimi Libras centum, medietatem Kamerac nostrae, & medietatem jam dictis Canonicis, eorumque Successoribus. **E** Quod ut verius credatur, & diligentius ab omnibus observetur, manu propria roborantes, subter Sigillo nostro signari jussimus.

Signum OTTONIS

invidissimi Imperatoris Augusti.

Locus Sigilli ✠ cerei deperditi.

Heribertus Cancellarius vice Petri Humani Episcopi & Archicancellarii recognovit.

Data V. Idus Februarii, Anno Dominicae Incarnationis DCCCCXCVIII. Indictione XI. Anno Tercii Ottonis Regni Imperii II.

Actum Ravenna, feliciter. Amen.

Quid etiam pro sua tutela Canonici Cremonenses egerint, nos docebit Diploma, quod in eorum Archi-

vo autographum adservatur, atque ego inde exscripsi.

Lotharius III. Romanorum Rex Canonicis Cremonensibus omnia illorum bona & jura confirmat. Anno 1133.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Lotharius divina favente clementia Romanorum Rex Augustus. Si his, qui ad loca sacra destinati divinis officiis inserviunt, nostrae Regalis munificentiae benevolentiam in suis petitionibus clementer ac benigne demonstramus, a Deo omnium rerum inspectore meritam & condignam retributionem nos recipere speramus. Unde omnium Sanctae Dei Ecclesiae, nostrorumque fidelium tam futurorum, quam presentium diligens industria noverit, qualiter pro remedio animae nostrae, & ob interventum dilectissimae Reginae Richinzae Conjugis nostrae, necnon propter incrementum Regni nostri, Canonicorum sanctae Cremonensis Ecclesiae, in honore beatissimae Dei Genitricis Mariae constructae, necessitatibus providentes, illis confirmamus, ac no-

Estra Regali auctoritate corroboramus terras suas, quas praefatae Canonicae, Praesules ejusdem Ecclesiae vi & injuste tulerant, scilicet Butanungum, Castrum-vetus, Insulam, Raduldisium, Casam-novam, Butalianum, Arbanellum, Fontanellam, Capellam Sancti Salvatoris, necnon Oratorium Sancti Mauricii, cum eorum pertinentiis, Altare quoque Sancti Ymerii Confessoris cum oblationibus ejusdem Altaris, quae ad usum cyborum pertinent, & ceteras terras, quas praedicti Canonici in Cremonensi Episcopatu, vel alicubi secundum instrumenta Cartarum, vel documenta Legum nunc vel in futuro iuste ac legaliter per loca detinere videntur cum districtu, cum porcis & vervecibus, cum operibus & albergariis, & omnibus scuffis. **D** Preterea sancimus atque precipimus, ut nullus Episcopus &c. (*)

Signum

(*) uti in consuetis formulis aliorum Imperialium, Regaliumque Diplomatum.

Signum Domni Lotharii Tertii

Romanorum Regis invictissimi.

Locus Sigilli ✕ cerei deperditi.

Ego Ekkerardus vice Brunonis Archicancellarii recognovi.

Data Anno Incarnationis Domini MCXXXIII. Indictione X. Anno verò Regni & ordinationis Regis Lotharii VIII.

Actum apud Fontanam in Episcopatu Placentino feliciter. Amen.

Animadverte, quaeso, confirmari Cremonensibus Canonicis terras, quas praefatae Canonicae, Praesules ejusdem Ecclesiae vi & injuste tulerant, scilicet Butanungum, Castrum-vetus, Insulam, Raduldescum &c. Is fuit Odelricus Cremonensis Episcopus, qui sub Ottonibus Secundo, ac Tertio Augustis gravissimas turbas adversus Canonicos ob impotentiam suam in ea Urbe excitavit, successoremque ha-

A buit Landulphum, pejora molitum. Vide Ughellium, qui tabulas refert ejusdem Ottonis III. pro ipso Episcopo, conquerente, eo quia a pravis hominibus multa pateretur adversa &c. Sed illum habere mihi videor reum: idque ipse Lector facile intelliget ex Diplomate subsequenti, quod in antememorato Canonico Cremonensium Archivo in Regesto perquam vetusto legitur.

Otto II. Imperator Odelrico Episcopo Cremonensi, ejusque Ecclesiae, Castrum Redaldescum, atque alia bona confirmat, Anno 982.

I N nomine Sancte & individue Trinitatis. Otto divina providente clementia Imperator Augustus. Si sancta ac venerabilia &c. Odolricum sancte Cremonensis Ecclesiae Antistitem, nostrumque dilectum fidelem, adisse nostrae Imperialis Majestatis celsitudinem, humiliterque implorasse, quatinus pro Omnipotentis Dei honore, ejusque tam presentem, quam futuram fidelitatem, predisse Cremonensi Ecclesiae, in tuitionem Sanctae Dei Genitricis & perpetuae Virginis Mariae constructae, confirmatio-

C nis Preceptum juberemus conscribi &c. Cujus non spernendis petitionibus aurem nostrae Celsitudinis inclinantes, interven-
tu quoque & rogatu nostri dilectissimi fidelis Petri Papiensis Episcopi & Archicancellarii, Preceptum confirmationis prenominate Ecclesiae fieri decrevimus, & hac nostra auctoritate confirmamus omnes res & proprietates suas, de quibus usque ad tempus nostri Imperii vestita fuisse cernitur. Nominatim de Castro, quod vocatur Redal-
desco, quam divisionem contulit & dedit

dedit Anselmus, & inscriptione Carte Canonicis jam dictae Ecclesiae pro remedio anime suae, ac suorum parentum obtulit &c. De Silva quoque, que nominatur Bonella, atque de omni-

A bus illis locis, que Karolus, & Lo-
doicus, atque Berengarius Imperato-
res sepe dicto Episcopo per Precepta
contulerunt &c.

Signum Domni Secundi Ottonis Romanorum Imperatoris & invictissimi Augusti.

Johannes Cancellarius ad vicem Domni Petri Episcopi & Archicancellarii recognovi.

*Data XVII. Kalendas Aprilis, Anno Dominice Incarnationis DCCCCLXXXII. In-
dictione X. Regni Domni Secundi Ottonis XX. (*) Imperii quoque XIII.*

Actum juxta Civitatem Tarentum in Christi nomine feliciter. Amen.

Nisi fallor, Diploma non pro Ca-
nonicis scriptum fuit; neque enim
id Charta ipsa ostendit, sed quidem
pro Episcopo Odelrico. Atqui is sibi
confirmandum curat *Castrum*, quod
vocatur *Redaldefcum*; quum tamen Ca-
strum illud *Anselmus* in *scriptione*
Chartae Canonicis jam dictae Ecclesiae
pro remedio animae suae contulisset.
Et sane in Praecepto Lotharii III.
nuper a me evulgato, confirmatum
vides Canonicis Cremonensibus *Ra-
duldifcum*, quod idem esse cum *Re-
daldefco* nullus ambigo. Quare non
immerito Odelricus ille Episcopus,
primus videtur, qui terras Canoni-
corum vi, & injuste abstulerat. Atque
hi fructus frequentes erant infelici-
simi Saeculi Decimi. Eadem verò
bona Capituli Canonicorum Cremo-
nensium confirmata vidi in altero

B Diplomate, quod mihi prima facie
archetypum omnino visum fuit, in
corumdem Archivo. Pertinet illud
ad Conradum Henrici IV. Regis, &
Tertii inter Augustos filium, qui a
patre deficiens, curâ Comitissae Ma-
thildis Italiae Rex consalutatus est.
Rara sunt ejus monumenta, ac pro-
pterea lubentius istud exero. Sed
minime dissimulandum: Annus Regni
C Conradi istius Secundi Regis *Quartode-
cimus* negotium non leve facessere
potest. Diploma namque datum est
Octobri Mense Anni MXCVII. Con-
radus autem Anno tantum MXCIII.
Regnum Italiae iniit. Et quamquam
Annalista Saxone teste antea, idest
Anno MLXXXVII. idem Conradus
D filius Imperatoris a Sigerwino Colonienfi
Archiepiscopo consecratur in Regem A-
quisgranum: attamen non desinunt nu-
tare,

(*) Error Amanuensis. Scribendum XXV. quemadmodum constat ex autographo Di-
plomate ejusdem Ottonis II. Lucensibus Canonicis eodem Anno DCCCCLXXXII. da-
to, quod supra exscripsi.

tare, ac tenebras mihi saltem offundere, Chronologicae Notae ejusdem

A | Diplomatis, quod nihilominus edere statui.

Chonradi II. Regis Italiae Diploma, quo Canonicis Ecclesiae Cremonensis omnia illorum bona ac jura confirmat, Anno 1097.

IN nomine Sancte & individue Trinitatis. Chounradus divina favente clementia Rex Italicus. Quoniam apud divinum rerum inspectorem meritam & condignam retributionem nos recipere minime dubitamus, si nostrae Regalis munificentiae benivolentiam Deo devote servientium petitionibus clementer, ac benigne accommodamus: volumus, ut omnium Sanctae Dei Ecclesiae,

B | nostrorumque fidelium tam futurorum, quam presentium diligens industria noscat, qualiter nos pro remedio animae nostrae, nostraeque Genitricis beatae memoriae Bertae, & ob incrementum Regni nostri, Canonicorum Sanctae Cremonensis Ecclesiae, in honore Beatissimae Dei Genitricis Mariae constructae, necessitatibus providentes, illis confirmamus &c. (*)

Signum Domni Chounradi Secundi Regis invictissimi.

Data Undecimo Kalendas Novembris, Indictione VI. Epactâ verò XV. Anno Dominicae Incarnationis Millesimo Nonagesimo Septimo, Anno verò Regni Domni Chounradi Secundi Regis Quartodecimo.

Actum Cremonae feliciter.

Iidem quoque Canonici Cremonenses a Callisto II. Papa confirmationis Bullam, ex eorum Archivo a

C | me depromptam, impetrarunt, quam nunc subjicio, ex apographo perve-
tusto descriptam.

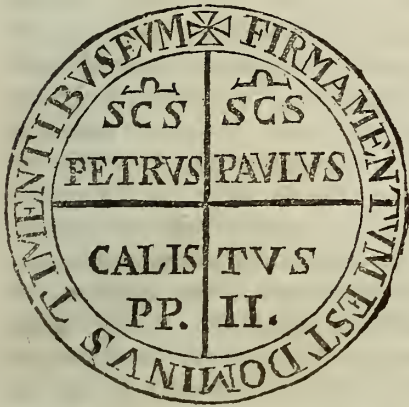
Callisti Papae II. Bulla, qua Canonici Ecclesiae Cremonensis
Privilegia & bona confirmat, Anno 1123.

Calixtus Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Cremonensis Ecclesiae Canonici, eorumque successoribus in perpetuum. Officii nostri nos hortatur auctoritas, paternam pro Ecclesiarum statu sollicitudinem gerere, & quae ad earum quietem & pacem constituta sunt, stabilire. Quapropter, carissimi in Christo Filii, petitionibus vestris clementi benignitate impertientes assensum, ad Domni praedecessoris nostri sanctae memoriae Papae Urbani exemplar, vestram Beatae Mariae Dei Genitricis Ecclesiam, cum omnibus rebus suis, Apostolicae Sedis tuitione ac patrocinio defensamus. Statuimus enim, ut quaecunque bona, quascunque possessiones Congregationis vestrae unitas hactenus possedisse per autentica & legitima scripta cognoscitur, vel Episcoporum donatione, vel Regum, aut ceterorum Fidelium oblatione, vobis, vestrisque Successoribus firma semper, & illibata permaneant. In quibus haec propriis nominibus exprimenda signamus, videlicet: Butasium, Castrum-ventus, Insulam, Radaldiscum, Casamnovam, Butalianum, Atunellum, Fontanellam: Capellam Sancti Salvatoris, Ecclesias Sancti Petri de Curticella ultra Padum, Sanctae Mariae de Mareulingo, Sancti Michaëlis de Marasse, & Sancti Michaëlis de suburbio Civitatis, cum pertinentiis earum. Nec non Oratorium Sancti Mauricii cum eorum pertinentiis. Oblationes etiam Altaris Sancti Imerii, & ceterorum Altarium vestrae Ecclesiae, Communitatis vestrae usibus in perpetuum semper exhibendas fore censuimus. Quicquid praeterea in futurum ad Congregationis ve-

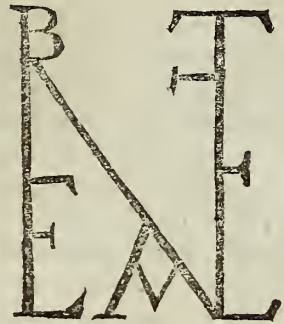
A strae regimen iuste, legaliterque conferri contigerit, firmum semper & integrum stabilitate perpetua conservetur, eorum; pro quorum sustentatione & gubernatione concessum est, usibus omnimodis profuturum. Ad haec adicientes precipimus, ut nullus Episcopus, Comes, Vicecomes, sive Procurator de ipsa vos Canonici infestare, aut de Terris ejus fodrum, vel aliquam dationem, vobis invitis, tollere, seu vos, vestrosque Successores de ipsis Terris aliquando sine legali judicio molestare vel divestire presumat. Preterea, ut omnipotentis Dei servitio per ipsius gratiam quietius insistatis, vos & prefatam Ecclesiam, ab Episcoporum gravamine removentes, decernimus, ut eis non liceat, invitis **C** Fratribus, in vestra Canonici habitare. Vos autem filii in Domino dilectissimi, oportet mores vestros ab omni malo corrigere, & conversationem vestram ad normam institutionis Canonicae custodire, ut, quod nomine censuimus, re etiam in divinae Majestatis oculis esse possitis. Si quis igitur in **D** crastinum Archiepiscopus, Episcopus, Imperator, aut Rex, Princeps, Dux, Marchio, aut Comes, Vicescomes, Judex, aut Ecclesiastica quilibet, Secularisve persona, hanc nostrae constitutionis paginam sciens contra eam venire temere temptaverit, secundo, tertiove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reamque se divino **E** judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & a Sacratissimo Corpore & Sanguine Dei & Domini Redden toris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque

atque in extremo examine districtæ ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem Loco juxta servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hæc

A fructum bonæ actionis percipiat, & apud districtum Judicem premia eterne pacis inveniat. Amen. Amen. Amen.

Ego Calixtus Catholicæ
Ecclesiæ Episcopus.

Datum Laterani per manum Hugonis sanctæ Romanæ Ecclesiæ Subdiaconi, Secundo Nonas Martii, Indictione Prima, Incarnationis Dominicæ Anno MCXXIII. Pontificatus autem Domini Calixti Secundi Papæ Anno V.

Sed ne ista quidem satis videbantur olim ad Canonicorum tutelam. Quare fuerunt, qui ut ab Archiepiscopis jura sua confirmarentur, sibi-que adesset eorum patrocinium cura-

B runt. Habeo & heic testimonium tabularum, quas in Chartophylacio Capituli Canonicorum Regiensium olim legebam.

Gualterius Archiepiscopus Ravennæ, Canonicis Cathedralis Regiensis omnia illorum bona & jura confirmat, Anno 1140.

I N nomine Sancte & individue Trinitatis. Anno Dominice Incarnationis Millesimo Centesimo Quadragesimo, temporibus Domni Innocentii Romanæ Ecclesiæ Papæ sanctissimi, & Conradi Regis Romanorum, die XIV. mensis Marcii, Indictione Tercia, infra Canonicam Sanctæ Mariæ in Regio. Inter cetera, quæ divine dispositionis consilio disponuntur, Pontificalis promotionis sublimitas Deo, a quo omne datum optimum procedit, celsitus predestinante ac largiente conceditur. Decet itaque eos, quos summe dispositionis

C providentia Ecclesiastici regiminis celsitudine mirabiliter sublimat, ac Metropolitanæ Sedis Cathedra decenter exhibeat, sic subditis Ecclesiis ac Fratribus eisdem Ecclesiis famulantibus utiliter necessaria providere, eorumque justis petitionibus libenter annuere, suæque Privilegio perpetuo corroborare, quatenus de bono in melius proficere, divinis quoque officiis promptius intenti Deo devotissime servire, & suo Metropolitanæ, ejusque Successoribus valeant fideliter obedire. Cujus rei gratia nos quidem in Dei nomine Gualterius sancte

Ravennatis Ecclesiae Archiepiscopus, licet indignus, cognitis his, quae per Privilegia venerabilium Antistitum sanctae Regiensis Ecclesiae, ejusdem Ecclesiae Canonicis rationabiliter sunt concessa, vobis Ogerio venerabili Archiepiscopo, & Achilli reverendo Archidiacono, vestrisque Successoribus Regiensis Ecclesiae Canonicis presentis Privilegii pagina rem inferiùs dicendam perpetuo corroboramus & inviolabiliter confirmamus. Idest Ecclesiam Sancti Petri sitam in suburbio prope Civitatem Regii, & suburbii ipsius, sicuti de antiqua consuetudine, & jure Canonico detinetis. Oblationem quoque fidelium tam in Missis vivorum, quam defunctorum sive presente, sive absente Episcopo, & in Urbe & extra in cera & in monetis. Insuper confirmamus vobis oblationes consecrationum Ecclesiarum Episcopatus vestri tam infra Urbem, quamque & extra, & in suburbiiis tam & in montanis, quam & in plano, sicut eas rationabiliter consuevistis habere, & nunc habere noscimini. Confirmamus etiam vobis Curtem Sancti Stephani cum Plebe ipsius, & cum omni honore & integritate sue dignitatis. Similiter confirmamus vobis terram de Civitate, sitam Plebe Quarantulae. Preterea confirmamus vobis duos mansos de Broilo in Curte Suzarie, & totum hoc, quod vobis pertinet in Lecto Benano, & terram, que vobis pertinet in loco, qui vocatur Trecentula.

Insuper confirmamus vobis Decimam quatuor mansorum in loco, qui dicitur Fabrica: Decimam etiam Novellarie cum Plebe ipsius, & cum omnibus ad eandem Plebem integre pertinentibus. Eodem modo confirmamus vobis terram, que vobis pertinet in loco, qui dicitur Campagnola, & totum quod habetis in Curte, que vocatur Canole. Item confirmamus quicquid vobis pertinet in

A Curte Corrigie; & quod detinet Johannes Bordone in Corviaco, jure Canonice vestre: & mansum Meronis, qui est in Novellaria: mansum quoque Bazoarrii, qui est positus in Curte Nova. Simili modo confirmamus vobis terram Fredulfini de Gurgo, & mansum positum in Bagnolo, & quicquid detinet Ildebrandus, jure Canonice vestre in Massanzatico: duos etiam mansos in loco, qui dicitur Pinizo: & unum in loco, qui vocatur Magnum Casale. Preter hoc vero confirmamus vobis Curtem Ripe Alte cum Plebe ejusdem, & cum Decimis suis: & terram, quam detinetis in Cubiliolo, & in Mutilena: & mansum, quem detinetis in Albinea: & mansum de Aliano: & mansum positum in Querzola: & mansum positum in Castelliunculo prope Castrum Gipsi; & quamdam terram prope Arcem Guiberti. Nec non confirmamus vobis Curtem Masse cum omni sua integritate: Curtem etiam de Campilia cum omnibus ad eandem Curtem integriter pertinentibus: Curticellam quoque de Villa, & Villam, que vocatur in Siliaco: & quicquid vobis pertinet in loco, qui dicitur Goa: & mansum positum in Minocio juxta Alpem: & quod vobis pertinet in Casellis & Casulis: Decimas Gavasse. Insuper confirmamus omnia, que pertinent ad officium & Beneficium Archipresbyteratus & Archidiaconatus, & Praepositurae, Magistri quoque Scolarum, vobis, qui nunc estis, vestrisque Successoribus in perpetuum. Hec autem omnia, que superius leguntur, cum suis justis & certis finibus, vobis prefato Archiepiscopo, & jam dicto Archidiacono, ceterisque predictae Canonice Sanctae Marie Fratribus, vestrisque Successoribus jugiter servantibus, auctoritate Dei, & Beatae Marie semper Virginis, necnon & Beati Apollinaris

Pontificis & Martiris Christi, omniumque Sanctorum, & nostrâ, habendum, tenendum, fruendum perpetuo confirmamus, & presenti Privilegio irrefragabiliter corroboramus. Quod si, quod ab sit, & avertat divina clementia, hanc nostri Privilegii paginam aliquis infringere, vel temere violare presumpserit, maledictionem Dei Patris omnipotentis & Filii & Spiritus Sancti, & Beate Marie Virginis, & Beati Apollinaris, omniumque Sanctorum, & nostram incurrat: trecentorum quoque decem & octo Patrum anathemate obligatus, perpetuis ignibus cum Juda traditore cruciandus, nisi resipuerit, perpetuo subiaceat, hoc tamen scripto in suo robore firmiter permanente. Ut autem hoc verius credatur, & firmissime teneatur, manus nostre inscriptione firmavimus, & sigilli nostri impressione pro vestro

A munimine inviolabiliter custodiendum signavimus.

Actum Regii per manus Andree Presbiteri & Canonici Sancte Ravennatis Ecclesie, & tunc Domni Gualterii Ravennatis Archiepiscopi Scriptoris & Capellani, jubente eodem venerabili Patre, cum esset ibi pro ordinando Episcopo, ceterisque negotiis Ecclesiasticis spiritualiter disponendis, ac Secularibus, salvo sue dignitatis honore, reformandis. Sub die, mense, & Indictione superscripta, infra Canonicam Sancte Marie.

C Addo etiam Apostolicæ Sedis patrociniū eisdem Canonicis Regiensibus impensum, uti ex authentica Bulla in eodem Tabulario adservata constat.

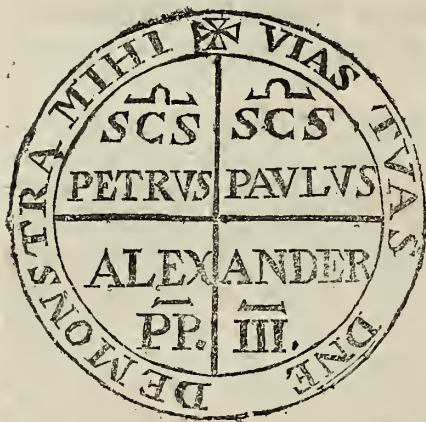
Alexandri III. Papæ Bulla, qua Canonicis Regiensibus omnia illorum jura & bona confirmat, Anno 1178.

Alexander Episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Jacobo Archidiacono, & Canonicis Regine Ecclesie tam presentibus, quam futuris Canonice substituendis N. P. P. M. Quotiens illud a nobis petitur, quod Religioni & honestati convenire dinoscitur, animo nos decet libenti concedere, & petentium desideriis congruum impertiri suffragium. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, & prefatam Ecclesiam, in qua divino participati estis obsequio, sub Beati Petri & nostra protectione suscipimus, & presentis scripti Privilegio communimus. Statuentes &c. hec propriis duximus exprimenda vocabulis. Curtem Sancti Stephani cum omni honore: Plebem ipsius cum integritate sue dignitatis: Terram

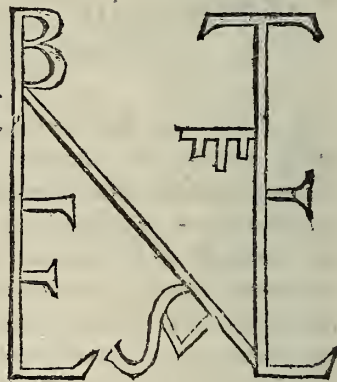
D de Civitate, sitam in Plebe Quarantule: Terram, que vobis pertinet in loco Trecentula: Decimas quatuor mansuorum in loco Fabrica: Decimas Nuvelarie, & Plebem ipsius, cum omnibus ad eandem Plebem integre pertinentibus. Terram, que vobis pertinet in loco Campagnola: Et totum, quod habetis in Curte Canole: & quicquid vobis pertinet in Curte Corrigie: & quod detinet Johannes Burdonus in Curviatico juris Canonice vestre: & mansum Moronis, qui est in Nuvelaria: Mansum Bazarri, qui est positus in Curte Nova: Terram Fredulfini de Gurgo: Mansum possum in Bagnolo: & quicquid detinent Ildebrandi in Massenzatico: duos Mansos in loco, qui dicitur Pinizo, & unum in loco, qui dicitur Magnum Casale: Curtem Ripe Alte cum Plebe

Plebe ejus, & cum Decimis suis: Terram, quam detinetis in Cubiliolo, & in Mutilena: Mansum in Albineto: Mansum in Alliano: Mansos positos in Querzola: Mansum positum in Castelliunculo prope Castrum Gipsi: & quandam Ferram prope Arcem Timberti. Curtem Masse cum omni sua integritate. Curtem de Campilia cum omnibus ad eandem Curtem integre pertinentibus: Curticellam quoque de Villa, & Villam, que vocatur Visiliaco: & quicquid vobis pertinet in loco, qui dicitur Goa: & Mansum positum in Minotio: & quod vobis pertinet in Castellis, & in Montebuto, & in Casulis: Decimas de Gavaissa: & Decimas in Runcoris ejusdem Gavaissa in Manipulis: & ea que ibidem a Gerardo Rangono acquisistis: preterea Decimas Civitatis vestre, ac pertinentie ipsius, sicut de antiqua con-

A suetudine & jure Canonico detinetis: oblationes quoque fidelium tam in Missis vivorum, quam defunctorum, sive presente Episcopo, sive absente, & in Urbe & extra: Oblationes etiam Consecrationum Ecclesiarum Episcopatus vestri tam infra Urbem, quam extra, sicut eas rationabiliter consuevistis habere, & nunc habere noscimini. Insu-
B per omnia que pertinent ad officium & Beneficium Archipresbiteratus, Archidiaconatus, Prepositure, atque Magistri Scholarum ejusdem Ecclesie. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat supradictam Ecclesiam temere perturbare &c. salvâ Sedis Apostolicæ auctoritate & reverentiâ, & Canonica justitiâ Regni Episcopi. Si
C qua igitur in futurum &c. potestatis honorisque sui dignitate careat &c. Amen, Amen, Amen.

Ego Alexander Catholice Ecclesie Episcopus subscripsi.

Ego Hubaldus Hostiensis Episcopus subscripsi.
Ego Johannes Presbiter Cardinalis Sanctorum Johannis & Pauli titulo Pamachii, subscripsi.
Ego Boso Presbiter Cardinalis Sancte Pudentiane titulo Pastoris, subscripsi.
Ego Jacobus Diaconus Cardinalis Sancte Marie in Cosmydin subscripsi.
Ego Ardicio Diaconus Cardinalis Sancti Theodori subscripsi.

Ego

Ego Hugo Diaconus Cardinalis Sancti Angeli subscripsi.

Ego Laborans Diaconus Cardinalis Sancte Marie in Porticu subscripsi.

Ego Rainerius Diaconus Cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum subscripsi.

Datum Laterani per manum Alberti Sancte Romane Ecclesie Presbyteri Cardinalis, & Cancellarii, Nonis Aprilis, Inditione XI. Incarnationis Dominice Anno MCLXXVIII. Pontificatus vero Domni Alexandri Pape III. Anno XVIII.

Pendet e chordula haec Bulla plumbea.

Et sane consueverunt quaeque Canonorum Collegia validissimam semper Apostolicae Sedis protectionem implorare. Quod & factum a Canonis Suanensis Ecclesiae, uti nos edocebit Bulla, existens in Archivo

A Operae, seu Fabricae Metropolitanae Senensis, cujus exemplum debeo toties a me laudato viro optimae memoriae olim Huberto Benyogliento, Senensis patriae suae, dum vixit, illustri ornamento.

Nicolai II. Papae Bulla, confirmantis Privilegia Capituli Canonorum Suanensium, Anno 1051.

Nikolaus Episcopus, servus servorum Dei, Vitali Sancte Suanensis Ecclesie Preposito, ad honorem B. Petri Apostolorum Principis dedicatae, tibi que successuris, regulariter promovendis, & in sancto proposito permanentibus in perpetuum. Quoniam omnipo-

B tentis dignatio suo gratuito munere, nullo digno providente opere, ad hoc nostram humilitatem dignata est provehere, quatinus per nos ubique terrarum proprio sanguine redempte Ecclesie lumen amministraremus indeficiens, profecto rationabile ducimus, cooperante ipso

ipso, de quo loqui presumimus, secundum proprias vires unicuique acceptum talentum distribuere, ne apparente ipsius Majestate, quod absit, sine acquisito lucro, velut inutilis servus, videamur remeare. Quod utique per divinam misericordiam consequi posse speramus, si membris ejus adhuc per fidem in terra caelestia anhelantibus, praesidia, quae possumus, sereno affectu suppeditare curamus. Sic enim, sic profecto, & supernum nostrae fragilitati conciliamus auxilium, & purâ intra cordis hospitium manente intentione, hominum consequemur favorem honestum, cum, licet universis debitores simus gentibus fidei lumine clarentibus, Matricibus tamen Ecclesiis sedulo servientibus, & divina officia eis religiose quotidie persolventibus, & apud eas Canonice viventibus, benevolentie studio majorem curam, quam ceteris subjectioribus Clericis, impendimus. Canonicam itaque Sancti Petri in Suanensi Urbe, quondam a Rainerio ejusdem Suanensis Ecclesiae sanctae memoriae Episcopo piâ religione edificatam, & postea a Johanne Successore ejus, interveniente Anselmo eorum Successore, venerabili Episcopo, qui nunc prelibatam disponente Deo, gubernat Ecclesiam, in tuitione Sancti Petri sub nostra nostrorumque Successorum defensione, cum omnibus, quae iuste habet, & in futurum est habitura, salvâ predicti Anselmi Episcopi auctoritate, & reverentiâ, suscipimus: non tamen ut sibi, quae Apostolica auctoritate roboramus, liceat cassare, nec alicui suorum Successorum res praefata Canonice vendicare, vel aliquo pacto alienare, contrahere, vel alicui in predicta Canonica ordinato Clerico aliquam violentiam iuste liceat irrogare. Sed, ut evidentiis quae a prenominate ejusdem Sanctae Ecclesiae Episcopis praefatis Cano-

A nicè concessa sunt, & nos hac nostri Privilegii Pagina confirmamus, intelligantur, nominatim exprimimus Plebem in Pitiliano sitam, cum terris, Decimis, redditibus, & oblationibus suis: Curtem sitam Palmule vestram, cum omnibus pertinentiis, & redditibus suis, & omnes Decimas vestrarum terrarum in omnibus locis, ubicumque sunt: Terras, quas dedit sibi Osso pro anima sua: Terras, quas optulit sibi Guidolfus in Baranello & Oliano: Terras, quas donavit sibi Gotifredus cis Calisnam fluvium: Terras, quas tradidit sibi Anselmus Rainerii filius in Calonico: Terras, quas adhibuit sibi Bonizo in Supano: Terras, quas exhibuit sibi Eurardus Notarius: Terram, quam concesserunt sibi Episcopi juxta eandem Urbem: Ecclesiam Sancti Martini in Coronzano sitam, cum omnibus pertinentiis suis atque redditibus: Ecclesiam Sancti Georgii in Pertitio sitam, cum omnibus, quae sibi pertinent: Mansos tres, scilicet Corbulo Clerico, Presbitero Dominico & Sigizo ibidem Presbitero, olim custos de Plebe in Urbe posita: Omnes prorsus decimationes, his exceptis, quae quibusdam Militibus dudum ab Episcopis in beneficio date sunt: Et dimidium omnium oblationum, & elemosinarum prelibate Plebi oblatarum & offerendarum, cum etiam dimidia parte omnium terrarum, quas habuit Giso pater Johannis Episcopi, qui videlicet prenominate Ecclesiae & Canonicis cum una domo in Urbe dedit; scilicet Ecclesiam Sanctae Mariae in Lapegi sitam, & duos Mansos in Ilci, & vineam & terram in plano Suanensi. Haec omnia & quae sepe diste Canonice a fidelibus oblata, vel ammodo offerenda sunt, tibi, Vitalis dilecte fili, tuisque Successoribus, Clericisque in ea ordinatis, & ordinandis, & in sancto proposito permansuris concedimus,

& concessa confirmamus. Ut nullus unquam Episcopus, nullus Imperator, nullus Rex, nullus Dux, nullus Marchio, nullus Vicecomes, nullus Castaldus, nulla magna, parvaque persona ea inde audeat auferre vel retollere, aut vos inquietare, aut molestias inferre; sed quieto permittamini vivere, & Deo servire. Si quis autem temerario ausu hanc Apostolicam sanctionem infrin-

gere temptaverit, nisi ammonitus resipuerit & emendaverit, gladio anathematis percutiatur, & in presenti carne pereat, & Deus, dum judicare venerit, spiritu oris sui eum interficiat. Qui verò pius conservator extiterit, Sancti Petri nostramque benedictionem, a Domino Jesu Christo mereatur eternam remunerationem.

BE

Datum per manus Humberti Cardinalis Episcopi Ecclesie Sancte Silve Candidae, V. Calendas Majas, Anno ab Incarnatione Domini Millesimo Sexagesimo Primo, Anno III. Pontificatus Nicolai Pape II., Indictione XIII.

Aliquid nunc addendum est de Canonis Regularibus, quos nonnulli a Sancto Augustino institutos, & continuata successione ad nostra usque tempora deductos censuere: quod alii constantissime negant. Neque enim successio ista, ut ajunt, bonis tabulis ostenditur, iique tantummodo per analogiam quamdam a Sancto Augustino originem duxisse dicendi sunt. Ego aliis dimissam volo quaestionem hujusmodi, qui rogandi sunt, ne ad hoc argumentum se conferant partium studio praecoccupati, sed unico adducti veritatis amore. Fluxa enim, & inanis est laus, quae a fictis manat;

Tom. XII.

solida autem & immortalis ex una veritate expectanda est. Quod novi ego, a quamplurimis Seculis, post Annum tamen a Christo nato millesimum, Canonorum Regularium nomen, ac institutum celebre evasit. Nam uti postquam Monachorum mores in nimiam corruptelam deflexerant, suscitavit Deus Romualdum, Johannem Gualbertum, Bernardum Claraevallensem, aliosque sanctitate celebres Viros, qui Monasticam disciplinam & decorem restaurarunt (quod & subinde factum fuit in Ordine Minorum, atque in aliis militantis Ecclesiae membris); ita ubi in-

Bbb

value-

valuerunt vitia in Canonicorum coetibus, enati sunt, Deo inspirante, qui non solum veterem disciplinam & Regulam illius Ordinis restituerunt, sed arctioribus legibus vitam suam constrinxerunt, eam componentes ad normam, quam Sanctus Augustinus olim tenuit. Ii propterea *Canonici Regulares* appellari subinde coepti sunt, ad *Saecularium Canonicorum* discrimen. Et novum quidem institutum, ut fieri solet, quidam ex hisce Canonicis Secularibus, quidam etiam ex Monachis, insectari ac lacerare non desinebant. Urebat nempe homines in deteriora lapsos sanctimonia morum, qua sese a reliquis Canonicis Regulares distinguebant. Habemus a Clariss. P. Pezio Benedictino edita duo Opuscula, Saeculo Christi Duodecimo composita pro ipsis Canonicis Regularibus, alterum a Gerhoho Praeposito Reicherspergeni, alterum ab Anselmo Episcopo Havelbergensi. Qui verò *Canonici Regulares a Saecularibus* in veterum Diplomatis ac Bullis discerni possint, accipe. Ut id ego deprehendam, hac ratione uti consuevi.

A Scilicet ii suberant *Priori*, ita ut quotiescumque in antiquis monumentis occurrat *Prior Canonicorum*, ii ferme semper censendi sint vixisse secundum *Regulam Sancti Augustini*. Vide *Dissertationem LXXIV. de Parochiis* sub finem, ubi sermo est de Ecclesia Lucensi Sanctorum Johannis Baptistae & Reparatae, Collegio Canonicorum ornata. Interdum etiam istius *Regulae* mentio fit, aut *Regularis observantiae*; ac celebres olim fuere variae istorum congregationes, Portuensis, Lucensis Sancti Fridiani, Mortariensis &c. Pauca exempla accipito. Ecclesiam Sancti Caesarii, sitam in Castro ejusdem nominis, atque in agro Mutinensi, incolendam dederat Comitissa Mathildis Canonicis Regularibus. Verum post ejus mortem Nonantulani Monachi controversiam excitarunt adversus Canonicos; quae agitata in Romana Curia tandem Callisti II. Papae sententia diremta est. Ejus literas profero, quarum archetypum in Tabulario Monachorum Benedictinorum Mutinensium Sancti Petri ego reperi.

Callisti II. Papae Bulla, qua praedium Wilzaccarae, cum Ecclesia Sancti Caesarii in agro Mutinensi, ad Canonicos Regulares pertinere contra petitionem Monachorum Nonantulensium decernit, Anno 1123.

CALIXTUS Episcopus servus servorum Dei, Canonicis Ecclesiae Sancti Caesarii, quae sita est in Curte, quae dicitur Wilzacara tam presentibus, quam futuris, sub Regulari observantia permansuris in perpetuum. Officii nostri nos hortatur auctoritas, pro Ecclesiarum statu satagere, & quae recte statuta sunt, auxiliante Domino, stabilire. Comitissa siquidem Matildis,

E singularis Beati Petri Filia, in paterni juris predio, quod Wilzacara dicitur, jamdiu Regulares Fratres congregare proposuit. Porro cum a Nonantulensibus Monachis de eodem predio questio fieret, eadem Illustrissima Domina sollicitius procuravit, ne quid calumpniae Fratribus illic viventibus superesset. Parato enim juxta preceptum Domni Predecessoris nostri sanctae memoriae Pascha-

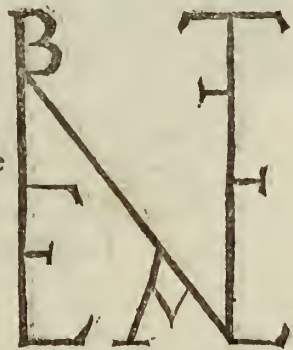
schalis Papae iudicio, legitimis testibus iurejurando sancitum est, supradictum predium quadraginta annis a Marchione Bonifacio, & ejus filia Matilda possessum esse. Beati verò Caesarii Ecclesiam in eodem predio sitam, cum suis possessionibus per quadraginta annos nullâ Monachorum dominatione, vel legitimâ litis illatione interpositâ, liberam ab eis perseverasse. Nos igitur ad predicti Domini Predecessoris nostri exemplar locum ipsum & Congregationem vestram in jus, & tutelam sanctae Sedis Apostolicae suscipientes, ab omnium deinceps personarum exactione liberam permanere censuimus. Statuentes, ut quaecumque bona per supradictam Comitissam in usus Fratrum illic Deo servientium concessa sunt, aut in futurum, largiente Deo, per alios fideles legitime dari, offerri contigerit, quietâ semper & integra conserventur. Nulli ergo omnino liceat Ecclesiam ipsam temere perturbare, aut ejus possessiones auferre, vel ablatas

A retinere, minuire, vel temerariis exactionibus fatigare: sed omnia integre conserventur, eorum, pro quorum sustentatione & gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Crisma, Oleum Sanctum, Consecrationes Altarium, sive Basilicarum, Ordinationes Clericorum, qui ad sacros fuerint Ordines promovendi, a quo malueritis, Catholico accipietis Episcopo. Ad indicium autem perceptae a Romana Ecclesia libertatis, Bisantium aureum quotannis Lateranensi Palatio persolveritis. Si quis igitur Ecclesiastica Secularisque persona hanc nostrae constitutionis paginam sciens, contra eam temere venire temptaverit, secundo tertiove commonitus, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis, honorisque sui dignitate careat, reumque se divino iudicio &c.

Scriptum per manum Gervasii Secretarii Regionarii, & Notarii Sacri Palatii.

Ego Calixtus Catholicae
Ecclesiae Episcopus subscripsi.

Datum Laterani per manum HUGONIS Sanctae Romanae Ecclesiae Subdiaconi;
Quarto Kalendas Martii, Indictione Primâ, Incarnationis Dominicae Anno
MCXXIII. Pontificatus autem Domini CALIXTI Secundi Papae Anno V.

Signum Bullae pendens deperditae.

Sed non multi abierunt anni, quum Canonici ejusmodi sive aliorum impotentia, sive proprio defectu, digni reputati sunt, quibus Ecclesia illa auferretur, ac traderetur Monachis Padolironensis Monasterii. Quod tamen in Canonicoꝝ tunc temporis opprobrium minime convertas velim. Si enim aliqua eorum Collegia olim in corruptelam deflexere, innumera alia erant, quae honestas vitae ac pietas summoꝝ commendabat. Idemque etiam de Monachis dicendum est. Hos quamquam Mathildis Comitissa, ejusque mater Beatrix, ut supra Donizo tradidit, credebant, plusquam Clericos, venerandos, Donizonis tamen ipsius aevo, hoc est Anno Christi MCXXXVII. Bernardus Veronensis Episcopus Monachos & Monasterio Sancti Georgii in Braida expulsi, atque illuc induxit Canonicos Regulares. Episcopi ipsius verba accipe, ab Ughellio Tom. V. Italiae Sacrae, ita descripta: *Ecclesiam Dei & Sancti Georgii in Braida sitam, sed tam in spiritualibus, quam in temporalibus in ultimo destructam, ob Dei amorem, & animae meae redemptionem,*

A nem restaurare ac ordinare disposui. Fuerat enim quendam & prius Puellarum, & postmodum Monachorum Coenobium. Sed in utrisque Veneris posribulum, Diaboli potius quam Dei extiterat Templum. Expulsis ergo exinde Dei blasphematoribus, religiosos ibi Clericos ordinavi, qui Dei gratia Canonicoꝝ caelibem ducunt vitam, & Regulam observant Canonicam Dei. Hi fructus miserae conditionis humanae, quos antiqua aetas produxit, & nostra quoque ac ventura nullo negotio producere poterit. Nonnulla etiam fuere olim Canonicoꝝ Collegia, quae sponte Monastico instituto ac vestitui sese addixere. Aut iis auctoritate Regum pulsas, Monachi substituebantur, quam in rem vide Baluzii notas ad Epistolam 29. Lupi Ferrariensis, aut aliis de causis iidem Canonici removebantur. Dixi traditam Monachis Padolironensibus Ecclesiam Sancti Caesarii. Hac de re est mihi ad manus Bulla Innocentii II. Romani Pontificis, ex eodem Archivo Benedictinoꝝ Mutinensium deprompta.

Innocentii II. Papae Bulla, qua Ecclesiam S. Caesarii, in agro Mutinensi positam, Canonicis Regularibus Sancti Augustini expulsis, concedit Abbati & Monachis Sancti Benedicti Padolironensibus, Anno 1135., sed secundum Aeraꝝ Vulgarem, 1134.

Innoꝝ Episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Henrico Abbati Monasterii Sancti Benedicti super Padum, ejusdemque successoribus suis regulariter substituendis in perpetuum. Cor nostrum pia divinitatis inspiratione compungitur, loca quondam in Ecclesiastica Religione observantia instituta in melius reformare, & co-

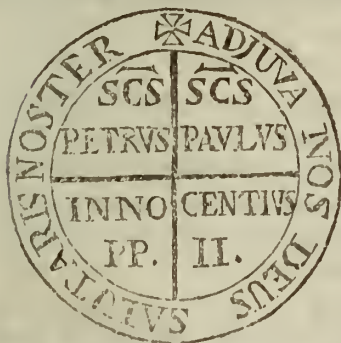
Erum destitutioni pro debito nostri officii subvenire. Hac siquidem intentione, hoc desiderio fideles quoque ad honorem Dei Ecclesias construunt, eisque possessiones & praedia largiuntur; ut videlicet Religiose persone inibi statuatur, quae divinae Majestati humiliter ac devote deserviant, quarum orationibus ad Deum fufis tam Fundatores, quam Pre-

deces-

decessores & posteri a peccatorum vinctis absoluti pro temporalibus beneficiis, eterna premia consequi mereantur.

Quo nimirum intuitu recolende memorie Illustris Comitissa Matildis Ecclesiam Beati Caesarii in Mutinensi agro Beato Petro oblatam, suis bonis, possessionibusque ditavit, Libris, vasis, & aliis ornamentis Ecclesiasticis plurimum honestavit; & ut Fratres, qui secundum Beati Augustini Regulam omnipotentis Dei vacarent obsequiis, in eodem powerentur effecit. Unde factum est, ut Mundo in maligno posito, & in deterius assidue declinante, quod illa, que pro bono Religionis, & anime sue remedio, Deo & Beato Petro obtulerat, a pravis hominibus sint occupata atque distracta: & ubi prius Religio & honestas cum rerum temporalium ubertate vigeat, nunc peccatis exigentibus, vix saltem vestigia bonorum spiritualium ob insolentiam pravorum hominum valeant apparere. Cujus rei gratiam cum Fratribus nostris sepius meditates, ut tam pium prefate Mulieris propositum non frustraretur sed potius optatum anime remedium consequatur. Tibi, dilecte in Domino Fili Henrice Abbas, & successoribus tuis, eandem Ecclesiam cum suis pertinentiis duximus concedendam, ut

A videlicet per tuam, tuorumque successorum industriam, secundum Beati Benedicti Regulam Religiosorum Fratrum Conventus in eodem loco ponatur, & juxta facultatem illius Ecclesie eorum numerus statuatur. Decernimus ergo, ut nulli hominum liceat super hac nostra Constitutione vos temere perturbare, nec prefatam Ecclesiam, quamdiu Religio ibidem Domino cooperante dureverit, a nostra dispositione seu correctione distrabere: sed tam ipsa, quam bona ad eam pertinentia sub nostro magisterio & libera ordinatione consistant, salva nimirum Beati Petri proprietate atque dominio, & nostrorumque successorum debitam reverentiam. Ad indicium autem, quod eadem Ecclesia Apostolicae Sedis juris existat, tres Bisantios nobis, nostrisque successoribus annis singulis persolvetis. Si quis autem adversus hanc nostram Constitutionem temerario ausu venire temptaverit, indignationem Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli incurrat. Conservantibus autem sit pax Domini nostri Iesu Christi, quatenus & hic fructum bone actionis percipiant, & apud districtum Judicem premia eterne pacis inveniant. Amen. Amen, Amen.

Ego Innocentius Catholice
Ecclesie Episcopus.

B
T
F
F
L
M

Ego Gulielmus Prenestinus Episcopus subscripsi.
Ego Matheus Albanensis Episcopus subscripsi.

Ego

Ego Humbertus Pisane Ecclesie Episcopus subscripsi.

Ego Anselmus Presbiter Cardinalis tituli S. Stephani in Celio Monte subscripsi.

Ego Guido indignus Sacerdos subscripsi.

Ego Lucifredus Presbiter Cardinalis tituli Vestine subscripsi.

Ego Martinus Presbiter Cardinalis S. Laurentii in Lucina subscripsi.

Ego Romanus Diaconus Cardinalis Sancte Marie in Porticu subscripsi.

Ego Oddo Diaconus Cardinalis S. Georgii ad Velum aureum subscripsi.

Ego Guido Cardinalis Diaconus Sancti Adriani subscripsi.

Ego Lucas Presbiter Cardinalis tituli S. Johannis & Pauli subscripsi.

Datum Pisis per manum Almerici Sancte Romane Ecclesie Diaconi Cardinalis & Cancellarii, V. Idus Junii, Indictione XII. Anno Incarnationis MCXXXV. Pontificatus verò Doni Innocentii Papae Secundi, Anno V.

Ita Marchiones Estenses in locum ad Carceres agri Estensis invexere Canonicos Regulares, quod Monasterium ad Camaldulenses Monachos deinde translatum, ad nostra usque tempora perduravit, nunc autem in alios usus conversum est: Venetiis a-

pud Nobiles Viros Carminatos Patri-
cios Venetos antiquum Regestum vi-
di, in quo multa loci illius monu-
menta existebant. Duo inde hausta
nunc exhibeo, quorum primum spe-
ctat ad Sinibaldum Episcopum Patavi-
num, Ughellio vix cognitum.

Sinibaldus Episcopus Patavinus Monasterio Canoniorum Regularium Sanctae Mariae ad Carceres, sito in territorio Estensi, privilegia confirmat, atque illud uni Episcopo Patavino subjectum fore decernit, Anno 1122.

IN nomine Domini Dei, & hominis.
Anno Incarnationis ejusdem Mille-
simo, Centesimo Vigesimo Secundo, XV.
Kalendas Augusti Indictione XV. San-
ctam Dei Ecclesiam &c. quam rem ego
Sinibaldus Episcopus, Dei gratiâ Pa-
duanus pertractans, Ecclesiam Sancte
Marie in Paduano Episcopatu sitam,
in loco qui dicitur ad Carceres, ubi
nunc dilectissimus filius meus Fabianus
Presbyter cum Fratrum suorum Col-

Blegio cui preest, vite active ministeriis
vacans sub Canonice institutionis nor-
ma vivere curat & satagit, presentis
Privilegii sanctione munire decrevi, qua-
tenus Canonici qui modò adsunt, &
qui postmodum ordinabuntur, libere ibi-
dem ac quietè Dei servitiis inherere,
ac bona sua, quae nunc habent, & quae
juste legaliterque quovis in tempore ac-
quirent, sine molestatione, quantum ad
Episcopum Paduanum, & ad subditas
sibi

sibi personas adinet, possidere valeant. **A** In primis itaque pro remedio anime mee omniumque Antecessorum & Successorum meorum in Catholice Fidei unitate perseverantium, predicta Sancta Ecclesia beate Marie libera sit ab omnibus, & nulli subiaceat Ecclesie; sed per se Paduano, qui pro tempore fuerit, Episcopo respondeat, & obediat, ita tamen ut Episcopus ei nullam violentiam, nullamque de bonis suis lesionem inferat, nullamque a Clericis ejus temporalem exactionem perquirat, nec per quatuor anni tempora solitas presentias exigat. Postremo per se, neque per suos Legatos apud ipsam Ecclesiam vel in ejus possessionis albergarias faciat, excepto si contigerit pro aliqua loci utilitate illuc pergere. Tunc enim cum paucis vadit ipse, vel ejus Missi, sine ipsius Ecclesie damno vel oneroso incommodo. **B** Preterea ex parte Dei omnipotentis & Sancte Marie semper Virginis, & nostra Episcopali auctoritate, sciat sibi omnis persona magna vel parva penitus interdictum, ne ullo modo audeant inquietare vel molestare jam dictam Ecclesiam Sancte Marie, nullum eidem predium auferre, nullum vestigal imponere, nullumve tributum exigere, nec ejus Clericis invitis vel Laicis in ejusdem Ecclesie possessionibus albergarias facere. **C** Quicumque igitur &c.

Actum & datum Padue feliciter.

Ego Bellinus Archipresbyter manu mea subscripsi.

Obertus Presbyter subscripsi.
Ego Ubertus Presbyter subscripsi.
Ego Torengus Subdiaconus manu mea subscripsi.

Ego Nicolaus Diaconus subscripsi.
Rogati autem sunt testes Rolandus de Coriano, Petrus, Nicolaus, atque Ubaldinus pater & filii, Paganus Bastardus, Otto Buczarella, Henricus de Vico de Argere.

Jonas Causidicus, nunc denique Tabellio dictus, hec digitis scripti, seu vidi, mentemque fixi.

Nihil aliud heic dicitur, nisi Fabianum Presbyterum, cum Fratrum suorum Collegio sub Canonice institutionis norma, vivere. Verum hisce satis significari videntur Canonici Regulares. Gerte Anno MCLXXXI. iidem Canonici secundum beati Augustini Regulam vivebant, & Priori suberant, uti fidem faciet altera Charta ex eodem Regesto a me descripta, qua praeunte intelliges, Marchiones Estenses uti antea, ita Anno MCLXXXI. nihil praetermisisse, ut commoda ac jura Atestinae illius Congregationis amplificarent. Atque heic animadvertite, quod antea monui, scilicet tum Regulares Canonicos, tum reliquos Fratrum appellationem olim adhibuisse: quod etiam familiare Monachis Benedictinis fuit.

Gerardus Episcopus Patavinus ad petitionem Marchionum Estensium Monasterio S. Mariae ad Carceres concedit Ecclesiam S. Salvatoris de Tribus Comitatus, quibusdam conditionibus appositis, Anno 1181.

Gerardus Dei gratia Paduanus Episcopus. Dilectis in Christo Fratribus Pistori Priori Ecclesiae Sanctae Mariae ad Carceres, & omnibus e-

Eiusdem Ecclesiae Canonicis in perpetuum. Quoniam quae ad pias causas dantur, Deo impertiuntur, ideo nos ad memoriam reducentes, quod Praedecessor

cessor noster beatae recordationis Sini-
 baldus Episcopus praenominatam ve-
 stram Ecclesiam ad observationem Re-
 gularis disciplinae instituit, & Fratres
 ibidem commorantes, secundum bea-
 ti Augustini institutionem, & Fra-
 trum Portuensium Regulam vivere vo-
 luit: Considerantes etiam opera Cari-
 tatis, quae in domo vestra novimus ex-
 exerceri, divini amoris intuitu, & con-
 sideratione pietatis, & pro remissione
 peccatorum nostrorum, nec non Domni
 Papae Alexandri ammonitionibus &
 precibus inclinati, Marchionumque sae-
 pissime petitionibus pulsati, habito con-
 silio Fratrum nostrorum Canonice, &
 aliorum Sapientum, Ecclesiam Sancti
 Salvatoris, quae est sita extra Fractam
 de tribus Comitatus, cum omnibus
 suis possessionibus & adjacentiis & perti-
 nentiis & terris ad eandem Ecclesiam
 pertinentibus, vobis, & vestrae Eccle-
 siae titulo donationis conferimus, dona-
 mus, tradimus, concedimus, & facia-
 ris exinde a praesenti die vos & vestri
 Successores quicquid iuste volueritis sine
 omni nostra & Successorum nostro-
 rum contradictione. Hoc de ipsa Eccle-
 sia vobis & Successoribus vestris reten-
 to, quod Fratres, qui pro tempore erunt
 in Ecclesia Sancti Salvatoris, honeste
 debeant recipere ipsum & procurare,
 & Nuntios Episcopi: & Frater, qui
 ibi erit institutus a Priore super alios,
 curam animarum, & regimen Populi
 de manu Episcopi recipiet, donec Prior
 ibi eum stare permiserit. Et Plebi
 de Casale persolvat quod consueverunt
 pro Capitulo solvere, & in aliis consue-
 tam reverentiam exhibebunt. Et quod
 Ecclesia Sanctae Mariae ad Carceres
 debeat solvere annum Censum, scilicet
 Solidus centum pro Ecclesia Sancti Sal-

A vatoris nobis, & Successoribus nostris
 omni anno in temporalibus Nativita-
 tis Domini in perpetuum. Et si Prior
 & Fratres, qui pro tempore in ea-
 dem Ecclesia erunt, omnia, quae su-
 perius leguntur, in integrum non fece-
 rint & admoniti semel, & bis, ter-
 ve, digne non satisfecerint, & non
 adimpleverint, superscripta concessio ir-
 rita sit & inanis, & de jure non va-
 leat, & de facto non teneat. Ut au-
 tem haec nostra donatio & concessio in
 perpetuum valitura persistat, & semper
 stabilis, firma, & inconvulsa permaneat,
 ipsam Ugerino publico Tabellioni scri-
 bendam esse iussimus, & eandem nostro
 Sigillo insigniri praecepimus, Anno Mil-
 leesimo Centesimo Octuagesimo Primo, In-
 dictione XIII. Die XIII. exeunte Ju-
 nio. Testes Guilfredus Dei Gratia Pa-
 duanus Archipresbiter, Cono Presbiter,
 Magister Bonifacius in Montanis Ar-
 chidiaconus, Adam Subdiaconus, Vita-
 lianus Subdiaconus, Magister Egidius
 Diaconus, Zambonus Diaconus, Ubertinus
 Subdiaconus de Marostica, Ma-
 gister Gerardus Subdiaconus, Gumberti-
 nus Cibus Subdiaconus, Codiginus Cap-
 pellanus Episcopi, Magister Vescovellus
 Cappellanus Sancti Martini, Marchio
 Albertus, Bonifacius, Albertus Bo-
 nifacii ejus Nepos.

Actum in Padua, in Camera Epi-
 scopi.

Ego Ugerinus Imperialis Aulae Ta-
 bellio interfui, & ne oblivioni tradan-
 tur, duo instrumenta jussu Episcopi
 scripsi.

Habemus heic Pisterem Priorem
 Monasterii Estensis ad Carceres. Al-
 terum Priorem exhibet mihi Charta,
 quam Archivum Estense adservat.

**Investitura unius Manfi, data Livaldo Priori Monasterii S. Mariae
ad Carceres siti in Territorio Estensi ab Azone
Marchione Estensi, Anno 1194.**

Die Martis Decimo, exeunte Junio, Anno Domini Millesimo Centesimo Nonagesimo Quarto, Indictione Duodecima. In praesentia Domini Bonifacii de Bonzino, & Senzagradi, & Oederici Notarii, & Benefatii de Fornella, & Aymi, & aliorum. Ibiue Dominus Marchio Azo de Este investivit Domnum Livaldum Priorem Sanctae Mariae ad Carceres, accipientem pro eadem Ecclesia, de Manso uno, quem promiserat Dominus Marchio Opizo ipsi Ecclesiae in consecratione ejusdem Ecclesiae, & in testamento jussit fore datum esse pro remedio suae animae & suorum Antecessorum. Et jacet in Curia Vighizoli, & quem designavit Bonifacius Conversus, & ejus villicus Johannes de Bertaldo pro supradicto Marchione Azone. De quo est casamentum unum in Villa Gazoli cum quadam petia, quae pertinet ei casamento prope eum, & eum casamentum tenet Artuso. Coheret ab uno capite via, ab alio Domina Aitenga, ab uno latere Domina Adeleita, ab alio Dominus Marchio, & Benzo. Alia petia in eadem hora, ubi dicitur Roture, tenetur per Johannem Scutifero, ab uno latere illi de Arcole, ab uno capite eadem Ecclesia, ab alio capite Paulus. Alia petia in eadem hora, ab uno capite Domina Aitenga, ab alio capite Dominus Marchio. Alia in

A eadem hora, ab uno capite Domina Aitenga, ab alio via, ab uno latere Dominus Gumbertus, & ab alio eadem Ecclesia. Et Runchum, quod est, ubi dicitur Valdegrosso, & tenetur per Albrigeto & suo fratre. Ab uno capite via publica, ab alio filius Domini Carlaxarii, ab uno latere & ab alio Ecclesia Sancti Johannis de Vigizolo. Et confessus fuit supradictus Dominus Marchio Azo possidere pro praedicto Domino Priore, usque dum intret tenentem Dominus Prior. In eadem die in praesentia Johannis Cannii, & Moscardi, & Michaelis, & Christiani, & Artusii, in eorum praesentia Dominus Prior Livaldus supradictus pro eadem Ecclesia de praedicto Manso intravit tenentem, & pro verbo Domini Marchionis, & confessus fuit, se satisfactum de praedicto Manso.

B Actum est hoc in Dollone de Este in Palatio praedicti Marchionis.

Ego Ortolinus Notarius sacri Palatii interfui, & jussu ipsorum scripsi.

D Atque hic Livaldus Prior ille est, qui Anno MCLXXXIV. dum Veronae esset Lucius III. Papa, ab eo renovationem impetravit Privilegiorum suorum, uti fidem faciet subsequents Bullae apographum e Regeffo, existente apud praclaudatos nobiles Viros Carminatos, descriptum.

Lucius Papa Tertius Canonici Regularibus Monasterii Sanctae Mariae
ad Carceres in territorio Estensi privilegia renovat, Anno 1184.

Lucius Episcopus, servus servorum Dei. Dilecti filii Livaldo Priori Ecclesiae Sanctae Mariae de Carceribus, ejusque Fratribus, tam praesentibus quam futuris, Regularem vitam professis. Quoties illud a nobis petitur, quod religioni, & honestati videtur convenire, animo nos decet libenti concedere, & petentium desideriis Apostolicum suffragium impertiri. Eapropter, dilecti in Domino Filii, vestris justis postulationibus clementer annuimus, & Ecclesiam Sanctae Mariae de Carceribus, in qua divino estis mancipati obsequio, ad exemplar felicitis recordationis Alexandri Papae praedecessoris nostri, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, & praesentis scripti Privilegio communimus. In primis siquidem statuentes, ut Ordo Canonicus, qui secundum Deum, & beati Augustini Regulam, & institutionem Portuensem Fratrum, in eodem Loco institutus esse cognoscitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur. Preterea quascumque possessiones &c. in quibus haec propriis duximus exprimenda vocabulis. Locum ipsum, in quo memorata Ecclesia sita est, cum omnibus adiacentiis & pertinentiis suis: & Decimas novalium totius loci, qui Carrateculum vocatur, sicut Privilegium Praedecessoris nostri Alexandri plenius continet; & in Augutiano, & in tota Scudechia, in Fraffa, in Montaniana, & in Vigosolo; Quicquid habetis in Cavalligo: Quicquid habetis in Craterolo, in Carpo, in Portu, in Minervio, Bonadico, Urbano, Casale, Milliarino, Pause, Vigezolo, Est, in Plebe de Villa, in Monteflice, Baono: &

A quicquid ibidem **B.** Paduanus Episcopus rationabiliter vobis concessit: Quicquid habetis in Spasano, Cona, Tribano, in Villa Pantena, in Montegnana, in Albetona; Quaecumque a bonae memoriae Bellino, & Sinibaldo Paduanis quondam Episcopis vobis canonice data sunt, nihilominus confirmamus: Ecclesiam Sancti Salvatoris cum omnibus possessionibus suis &c. sicut iuste ac pacifice eandem possidetis: Terram, quam habetis in Vicotineseo & in Gazolo: Ecclesiam Sancti Johannis de Vighizolo, cum omnibus possessionibus & aliis quae ad eandem Ecclesiam pertinere noscuntur, terris videlicet, paludibus, piscationibus, ac decimis: Decimationes etiam totius paludis de Baone, sicut vobis a Paduano Episcopo rationabiliter concessae sunt, & ejus instrumentum plenius continet: Decimam quoque de territorio Villae, quae dicitur Cavallile. Sententiam verò illam, quam praefatus **B.** super contentione, quae inter vos & Clericos Sanctae Teclae de Adest, de persona Ugonis Balisterii & filii ejus, & bonis ipsius agebatur, legitime promulgavit, ratam habemus, & auctoritate Apostolica confirmamus. Preterea venditionem, quam vobis Archipresbyter de Runco cum Fratribus suis de quadam terra in Minerva rationabiliter fecit, vobis & Ecclesiae vestrae nihilominus confirmamus. Statuentes, ut de possessionibus, quas nunc habet Ecclesia vestra, vel est in posterum habitura, nullus Laicus Decimas praesumat exigere. Sane novalium vestrorum, quae propriis manibus aut sumptibus colitis, seu de nutrimentis vestrorum animalium, nullus a vo-

B

C

D

E

bis

*bis Decimas exigere vel extorquere presumat. Liceat quoque vobis Clericos & Laicos, e Seculo fugientes, liberos & absolutos ad Conversionem recipere, & eos absque contradictione qualibet retinere. In Parochialibus autem Ecclesiis, quas habetis, liceat vobis eligere Sacerdotes, & Diocesano Episcopo praesentare, quibus, si idonei inventi fuerint, Episcopus curam animarum committat, ut ei de spiritualibus, vobis autem de temporalibus * debeat respondere. Antiquas & rationabiles consuetudines Ecclesiae usque ad praesentia tempora reservatas, & Decimas, quas a quadraginta annis usque nunc possidetis, vobis auctoritate Apostolica roboramus. Cum autem generale interdictum terrae fuerit, liceat vobis, non pulsatis campanis, clausis januis, exclusis excommunicatis, & interdictis, suppressâ voce, divina Officia celebrare. Sepulturam praeterea ipsius Loci liberam esse concedimus, ut eorum devotioni, qui se illic deliberaverint, & extremae voluntati, nisi forte excommunicati sunt, nullus obstat: salvâ tamen iustitiâ Ecclesiarum, a quibus mortuorum corpora assumuntur. Decernimus ergo*

A ut nulli omnino hominum &c. Salvâ Sedis Apostolicae auctoritate & Diocesani Episcopi canonicâ iustitiâ. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica, Seculari-ve persona &c.

B Datum Veronae per manum Alberti Sanctae Romanae Ecclesiae Presbyteri Cardinalis, & Cancellarii, Decimo Kalendarum Januarii, Indictione III. Incarnationis Dominicae Anno MCLXXXIII. Pontificatus verò Domni Lucii Papae Tertii Anno III.

C Lectorem nunc rogo, ut mecum velit, Mediolanum ulque iter suscipere. Est mihi Bulla Arnulphi III. Archiepiscopi Mediolanensis, quam e Collectaneis MStis Francisci Castelli depromsi, atque heic Eruditorum examini subjectam volo. Ista colligebat Castellus circiter Annum Christi MDL. In ea verò Bulla agitur de Ecclesia Sancti Gemuli in Dioecesi Mediolanensi sita, cui Archiepiscopus Privilegia largitur, sed nullo certo indicio, num fuerit in eodem sacro loco Congregatio Canonicorum Regularium, an Cleri ab eo Ordine diversi.

Arnulphi III. Mediolanensis Archiepiscopi Bulla, per quam Ecclesiae S. Gemuli Martyris, ubi ejus Corpus requiescit, Privilegia ac libertatem concedit, Anno 1095.

Arnulfus solâ Dei miseratione Mediolanensis Ecclesiae Archiepiscopus. Convenit nostrae paternitati, piâ religione & benivolâ compassione, alacri mente, poscentium animis assensum impertire. Idcirco ad nostram auctoritatem pertinet cunctos nostrae Ecclesiae filios Paterno amore diligere, & optatae pietatis opem non denegare. Quapropter nobis in nostra Mediolanensi Domo, nostrorum Cardinalium, scilicet

E Presbyterorum Diaconorum, Subdiaconorum interventu residentium, animarum nostrarum saluti providentes, & nostrae Sancti Gemuli pauperulae Ecclesiae vigilantes, tam praesentibus quàm futuris notum fieri volumus: quod nos cum nostris Ordinariis unanimiter laudavimus, quatenus viginti quatuor Denarii, quos homines de Bellari, qui vocantur Garilioli, Presbytero de Arcidiate dabant, duodecim propter duode-

cini Missas, quas in Sancti Gemuli Ecclesia cantabat, & duodecim propter duodecim prandia, deinceps nullatenus dentur. Candelae verò, quae in ipsius Sancti Gemuli festiuitate Ecclesiae Sancti Victoris de Plebe Arcidiate dabantur propter luminaria, amodo ab aliquo non exigantur. Et ne ipsa Plebs nostra detrimentum patiatur huius diminutionis, cum nostris Cardinalibus & venerandis viris, scilicet Attone Presbytero, & Gizone Iudice, & Arderico nostri Cancellarii Aripbrandi germano, qui abjecto Mundo ad eandem Sancti Gemuli concurrerunt Ecclesiam cum sic tantam terram emerent, unde annualiter in ipsa Plebe duos modios ad Sestarium de Arcidiate, unum segetis, & unum panici possent nostrae Canonicae de Arcidiate persolvere, & quatuor cerae pro supradictis candelis ejusdem Sancti Victoris Ecclesiae. Laudamus etiam, ut Seruitores Ecclesiae ipsius Sancti Gemuli, qui nunc sunt, & futuri sunt, omni anno mittant nostrae Matri Ecclesiae, videlicet Sanctae Mariae, duas candelas per unamquamque unam libram caere habentem, quae in Domini, & Salvatoris nostri Natiuitate ardeant super Altare Sanctae Mariae in nocturna Missa Sanctae Anastasiae, & peracta Missa perveniant ipsae Candelae in potestate Cimiliarchae ipsius Ecclesiae. Volumus etiam, ut hi qui nunc, vel futuri sunt, praedicti Sancti Gemuli Cultores, Presbyteros & Clericos ad Ambrosianum celebrandum Officium eligant, vel Praepositum aut Priorem, vel Abbatem, si quando necesse fuerit. Presbyter verò vel Clerici de Arcidiate nullâ ratione ad officium aliquod sine rogatu superscriptorum in ipsa Ecclesia Sancti Gemuli accedere praesumant. Consecrationem autem, solummodo sine ulla datione, sine ullo in-

Aterventu pecuniae post illorum electionem, nostrae Mediolanensi Ecclesiae, sic demum servamus. Item dicimus etiam, ut Officiales ipsius Ecclesiae Sancti Gemuli officium vel sepellicionem An ipsa Plebe celebrare non audeant, nisi illis defunctis, qui illorum elegerunt ad Sanctum Gemulum sepulturam. Homines autem de Belari, qui Garilioli vocantur, quae nostrae Curiae annue persolvere debent, persolvant. Firmamus autem canonicâ auctoritate nostrâ, nostrorumque Cardinalium, ut jam dicta Sancti Gemuli Ecclesia omnino sit libera, & absque omnium mortalium conditione, sit Ecclesia aliena. Insuper volumus, laudamus, & ex omnipotentis Dei parte, & Apostolorum Petri & Pauli, & beatissimi Confessoris Ambrosii, & omnium Sanctorum, & nostrâ, qua gaudemus, auctoritate, sub excommunicatione interdiciamus, ut nos, nec nostri Successores, neque nostrae Ecclesiae Cardinales, vel aliqua magna, parvaque persona, de bonis, quae habet nunc praefata Sancti Gemuli Ecclesia, vel amodo adipisci potuerit, audeat se intromittere, neque sacrum locum aliquo modo ulla ratione inquietare. Quod si quis huic nostro salubri Praecepto, maligno Spiritu repletus, contrarius extiterit, sit anathema, maranatha: pereat cum Juda Domini proditore, Saule, & Jonatha: non habeat partem cum illo, qui pro nobis Crucifixus est in Golgotha, donec resciipiens ad satisfactionem & congruam poenitentiam venerit, & ad Sacramentum Corporis S. Gemuli concurrerit, & venerabilium virorum Dei, & Sancto Gemulo servientium voluntati satisfecerit. Quod ut verius credatur, & firmiter, & a nostris posteris firmum & inconvulsum habeatur, hanc Chartam cum nostris Cardinalibus propria manu firmavimus, & nostro sigillo insigniri iussimus.

Factum est hoc, ut supra, in Domo A
Sancti Ambrosii, Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo Nonagesimo Quinto, II. die Mensis Novembris, Indictione IV. Unde duæ Cartulæ uno tenore scriptæ sunt.

Arnulfus Dei gratiâ Archiepiscopus subscripsi.

Gottosfredus Archipresbyter laudavi & subscripsi.

Ego Anselmus Quartus Dei gratiâ Archiepiscopus formavi & subscripsi.

Ego Davibertus Diaconus de ordine Ecclesiæ S. Victoris de Arcidiate laudavi & subscripsi.

Tealidus Archidiaconus confirmando subscripsi.

Ego Adam Archipresbyter de loco Arcidiate laudavi, & subscripsi.

Ego Dominicus de Plebe Arcidiate laudavi & subscripsi.

Ego Daibertus Presbyter Arcidiatensis Ecclesiæ laudavi & subscripsi.

Landulfus Diaconus subscripsi.

Ego Anricus Clericus de Arcidiate laudavi.

Walpertus Diaconus subscripsi.

Ego Unelfredus Clericus de ordine de Plebe Sancti Victoris de Arcidiate subscripsi.

Ego Aribertus Presbyter de Arcidiate, habitator Gieranzano, subscripsi.

Ego Nazarius Presbyter de Arcidiate laudavi & subscripsi.

Ego Nazarius Presbyter de Arcidiate Ecclesiæ Sancti Victoris laudavi & subscripsi.

Landulfus Presbyter subscripsi.

Gualpertus Magister Subdiaconus subscripsi.

Wido Subdiaconus subscripsi.

Anselmus Subdiaconus subscripsi.

Otto Subdiaconus subscripsi.

Landulfus Notarius subscripsi.

Ego Anselmus Notarius subscripsi.

Ego Ambrosius, qui & Paganus, Judex & Missus Domini Tertii Henrici Imperatoris, & Advocatus præfatae Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, ad confirmandum subscripsi.

Ego Petrus Judex ad confirmandum subscripsi.

Albertus Judex & Missus Domini Henrici III. Imperatoris subscripsi.

Ego Heriprandus Judex & Missus Domini III. Imperatoris interfui & subscripsi.

Signum manuum Arialldi Vicecomitis, item Arialldi de loco Melenmano, Arderici de Badaglo, Benonis filii Alberti, Arderici filii Azonis, Johannis, qui dicitur Cassina, Azonis, qui dicitur Mura, Nazarii fratris Ostachii, Arherossi & Vassalli germanorum, qui dicantur Paradisi, Romedii, qui dicitur Cangelarius, Arialldi, qui dicitur Grasselus, Bonofantone, qui dicitur Schapeta, Anselmi testium.

Ego Aldo Notarius Sacri Palatii scripsi, post traditam complevi & dedi.

Guilielmus Judex, ac Missus Domini Regis authenticum hujus exemplum vidi & legi, & sic in eo continebatur, sicut in hoc exemplo præter literas plus minusve.

Ego Ugo Notarius sacri Palatii, authenticum hujus exempli vidi &c.

Ego Otto Notarius sacri Palatii, ac Legis Lector, authenticum hujus exempli &c.

Ego Anselmus Causidicus, Jurisque peritus, authenticum hujus &c.

Ego Hodo Notarius sacri Palatii, authenticum &c.

Ego Rogerius, qui dicor de Pessano, Notarius ac Missus Domini Secundi Cunradi Regis, authenticum hujus &c.

Ego Rogerius, qui dicor Palliarius, Notarius sacri Palatii, authenticum &c.

Ego Petrachus Sinistrarius, Notarius sacri Palatii, hoc exemplum ab alio exemplo,

plo, & authentico exemplato exemplavi, & sicut in eo continebatur, ita & in isto exemplo, preter literam plus, minusve.

Examine, inquam, Eruditorum oblatas volui hasce tabulas, ut in eorum legitimitatem inquirant. Omnia certe primâ fronte bene consuta videntur. Notae Chronologicae inter se concordēs procedunt. Arnulphus diu ante electus eo ipso Anno M-XGV. (uti censuit Puricellius in Monumentis Basilicae Ambrosianae num. 283.) consecratus fuit. Multorum heic habentur subscriptiones, ac praecipue *Missorum Domni Tertii Henrici*. Uno verbo, cuncta haec recte posita. Verum ubi offendis, praeter *Arnulfum Archiepiscopum* alterum *Archiepiscopum* obsignasse easdem tabulas, nempe *Anselmum Quartum Dei gratiâ Archiepiscopum*, turbari concentum hujus Chartae sentis. Attamen, quum in Praefatione ad Poëma de Excidio Civitatis Comensis Tomo V. Rerum Italicarum pag. 402. animadverterim, Saeculo Duodecimo, Coadjutores & Successores datos fuisse Mediolanensibus Archiepiscopis: non immeritò opinari liceat, vivente adhuc Arnulpho III. Archipraefule, Anselmum IV. Successorem electum fuisse, & pro more temporis illius, titulo etiam *Archiepiscopali* donatum, ac praefertim, quum adhuc vigeret lacrymabilis discordia inter Sacerdotium & Imperium. Et Anno quidem Christi MXCVII. sublato e vivis Arnulpho, Anselmus successit, atque Ambrosianam Ecclesiam regere coepit. Haec pro Chartae legitima origine dicta volui. Si meam tamen sententiam quaeris, vereor ut ista sufficiant. In Dissertatione de Antiquo Jure Metropol. Me-

A diolan. in Episcop. Ticinens. (*) Tom. I. pag. 244. Anecdotorum meorum, inter foetus spurios recensendam scripti alteram Bullam Anno Christi MC. exaratam, atque a Puricellio productam num. 289. Monum. Basilic. Ambrosianae, hac etiam de causa quod illi subscripsisse dicatur *Anselmus Quartus Dei gratiâ Archiepiscopus*.
 B Insuetum quippe mihi tunc visum est, Episcopos in subscribendo apponere *Secundum, Tertium, Quartum &c.* ut sese a praecedentibus distinguerent. Id quidem Notarii & Cancellarii facere consueverunt in narratione, aut in Notis Chronologicis, non autem Episcopi, dum sese subscriberent. Neque ipse *Arnulphus Archiepiscopus* heic se *Tertium* appellat, quamquam duo ejusdem nominis Archiepiscopi praecessissent. Itaque & heic subscriptio suspecta mihi est. Sed quod majorem mihi falsi suspicionem ingerit, Landulphum juniorem Historicum Mediolanensem, Anselmo ipsi synchronum, invenio hisce ipsis tabulis adversantem. Eundem audi Cap. I. Histor. Mediolan. Tom. V. pag. 469. Rerum Italicar. *Defuncto Arnulpho Archiepiscopo Mediolanensi, Armannus Monachus, quasi Cardinalis Romanus, ad alium eligendum venit &c.* Tum subdit: *Hoc dictum statim elegit sibi & illis in Archiepiscopum Anselmum de Buis, hominem simplicem &c.* Deinde de ipso Anselmo scribit: *Deficientibus sibi Suffraganeis Episcopis, omnes Ecclesiasticos Ordines usque ad Presbyteratum, ordinationem quoque Episcopatus ab extraneis Episcopis suscepit &c.* Acta haec fuere Anno Christi MXCVII. eaque probe noverat Landulphus Mediolanensis, atque eorum temporum scriptor. Qui ergo una cum Arnulpho III. Archiepiscopo Anselmus iste subscri-

(*) Tom. XI. P. I.

scribere potuit, ac titulo uti *Archiepiscopali*? Neque Coadjutor fuerit, qui tantummodo post Arnulphi mortem electus fuit, immo omnes Ecclesiasticos Ordines usque ad Presbyteratum suscepit. Quamobrem de fide Bullae nuper evulgatae dubitare nimium cogor. Ceterum, ut ostendam, nullum negotium faceffere debere nobis geminum Archiepiscopum Mediolanensem uno eodemque tempore existisse, & quidem sine discordia aut schismate, quum unus revera Ecclesiae Mediolanensi ex institutione sua praecesset, alter verò Coadjutor foret, altero exemplo eorundem temporum morem confirmandum puto: & praesertim quod ea consuetudo minime perspecta tenebras & controversiam non unam antea inter Eruditos non sine iusta causa excitavit. In Archivo Monasterii Padolironensis pergamentum adservatur, scripta Aprilii Mense Anni MCXXI. completens concordiam initam inter Episcopum Brixianum & Archipresbyterum Medulensem ex una parte, & Monachos Padolironenses ex altera, ob litem de duabus Ecclesiis. Chartae subscribunt *Ego Villanus Dei gratiâ Brixienfis Ecclesiae Episcopus hujus operis facta confirmavi. Ego Mansfredus Dei gratiâ Brixienfis Ecclesiae Episcopus subscripsi & confirmavi. Ego Paulus Brixienfis Ecclesiae Archidiaconus subscripsi &c.* Ergo vides, invaluisse Seculo Christi Undecimo ac Duodecimo Coadjutores Episcopatum, & habes unde Ughellio in Ital. Sacri lucem addas, ubi de nuper commemoratis duobus Brixiae Episcopis sermo illi est. Utcumque tamen de legitimitate Chartae Mediolanensis, nuper a me productae, judicent alii, dubius praeterea ego sum, num ibi designetur Congregatio Canonorum

A Regularium. Nullum enim verbum de iis est, aut de illorum Priore. Castellus supra mihi laudatus haec scribit: *Privilegium pro Abbatia Sancti Gemuli de Ganna*, qui vicus est apud Varisum. At heic nullum Monachorum ibi habitantium vestigium occurrit. Haec tamen scribit Boscha in Martyrologio Mediolanensi ad diem IV. Februarii: *Monasterium Gannense fuit olim Benedictinorum. Nunc Coenobitis caret. Illius siquidem reditus, Pius IV. Pontifex Maximus addixit Nosocomio majori Mediolani.* Veri igitur simile potius videtur, tunc coetum aliquem Clericorum cum in locum coaluisse, quum ipsum Arnulphus Archiepiscopus eximat e jurisdictione Archipresbyteri seu Plebani Arcidiatensis Ecclesiae, atque addat: *Volumus, ut hi, qui nunc, vel futuri sunt, praedicti Sancti Gemuli cultores. Presbyteros & Clericos ad Ambrosianum celebrandum Officium eligant, vel Praepositum, aut Priorem, vel Abbatem, si quando necesse fuerit.* Quare videntur postea sibi elegisse Abbatem & institutum Benedictinum suscepisse. Et quoniam non semel dixi, quoties in Chartis post Annum a Christo nato Millesimum occurrit Prior Canonicis Praefectus, consuevisse indicari Canonicos Regulares, de iis etiam mentionem fieri arbitror in Charta, quam ad me misit doctissimus aequae ac humanissimus vir P. Philippus Camerinus, Oratorii Camertis Presbyter, cujus erga me amorem pluribus ex titulis commendare possem. Spectat ipsa ad nobile Oppidum Sancti Severini in Piceno situm, quod Anno MDLXXXVI. Sixtus V. Pontifex Maximus Episcopatu auxit, & Civitatis honore donavit. Eo ipso tempore, quo datum fuit istud Diploma, Severinatis Eccles-

B

C

D

E

Ecclesiae Canonici, quod Priori subessent, Regularem quoque disciplinam professi mihi creduntur: quod tamen aliis accuratius perpendendum

A relinquo. Interim en Diploma ipsum, ex autographo descriptum, quod adservatur in Archivo Severinatis, sive Septempedanae Cathedralis.

Praeceptum Friderici I. Augusti, per quod Ecclesiae Sancti Severini praedium quoddam concedit, sive confirmat, Anno 1177.

IN Dei nomine. Amen. Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus. Noverint omnes Imperii nostri fideles tam praesentes quam futuri, quod nos ob interventum & dilectionem dilectissimi Cancellarii nostri Gotesfredi, & Familiaris Capellani nostri Teodorici Praepositi Misnensis, Ecclesiae Sancti Severini praedium de Caesano contulimus, cuius latera sic describuntur: a capite est Via, a pede Rivus Castri, a latere praedium Hugulini, ab alio latere Collis, & Vineae. Hoc itaque praedium, ob animae nostrae & parentum nostrorum salutem praefatae Ecclesiae Sancti Severini concedimus & confirmamus. Illis quoque hominibus, qui praesatum praedium in pignore acceperunt, Imperiali auctoritate & sub obtentu gratiae nostrae firmiter praecipimus, quatenus a Priore, & Fratribus ejusdem Ecclesiae, accepta solutione debitae pecuniae, ipsum praedium libere & ex integro eis restituant. Si vero ipsi creditores debitam pecuniam recipere noluerint, damus potestatem Priori & Fratribus praefatae Ecclesiae intrandi in possessiones absque nummorum numeratione. Statuimus praeterea, & auctoritate Imperiali praecipimus, ne aliquis Marchio, vel Comes, vel Consul, vel alia aliqua Persona parva vel magna, Ecclesiam Sancti Severini, aut ejus Fratres in his bonis gravare seu inquietare praesumat. Huic autem nostro statuto si quis ausu temerario obviare attemptaverit, decem Libras auri pro poena componat, mediam partem nobis, & mediam injuriam passis.

Hujus rei testes sunt Conradus Suevus Comes Assisii, Petrius & Offroductus Consules Sancti Severini, Jacobus Judex, Comes Atto Dalun. . . . an, Severinus Reinaldi, & alii quamplures.

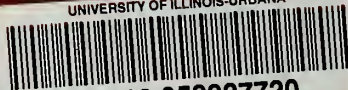
Datum apud Assisum Anno Domini MCLXXVII. Indictione XI. Quartodecimo Kalendas Januarii.

Atque haec dicta sint de Canonici, quorum institutio sacrorum Templorum decori esse adhuc pergit. Hoc unum tantummodo addam, scilicet a Grutero inter monumenta Christiana vetustissima pag. 1053. num. 8. laudari Epitaphium Romae in Sanctae Cacciliae positum, hisce verbis.

HIC REQVIESCIT
BONVS IOHES CA
NONICVS ASTEN
SIS ET DNI PP.

Verum huic Inscriptioni locus minime futurus erat inter monumenta Romanarum Antiquitatum, quum Canonici titulus ibi occurrat. Immo longe post Annum Vulgaris Aere Millesimum Bonus ille Johannes seu Bonjohannes vixisse mihi creditur. Verba illa & Domini Papae, aliquid excidisse ostendunt, uti Capellanus, Diaconus, Notarius, aut quid simile. At serò factum est, ut qui Canonicus in aliqua Ecclesia ab Urbe remota, Deo militaret, in Pontificia quoque aula aliquo munere fungeretur.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA

3 0112 059927720